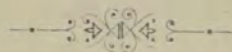
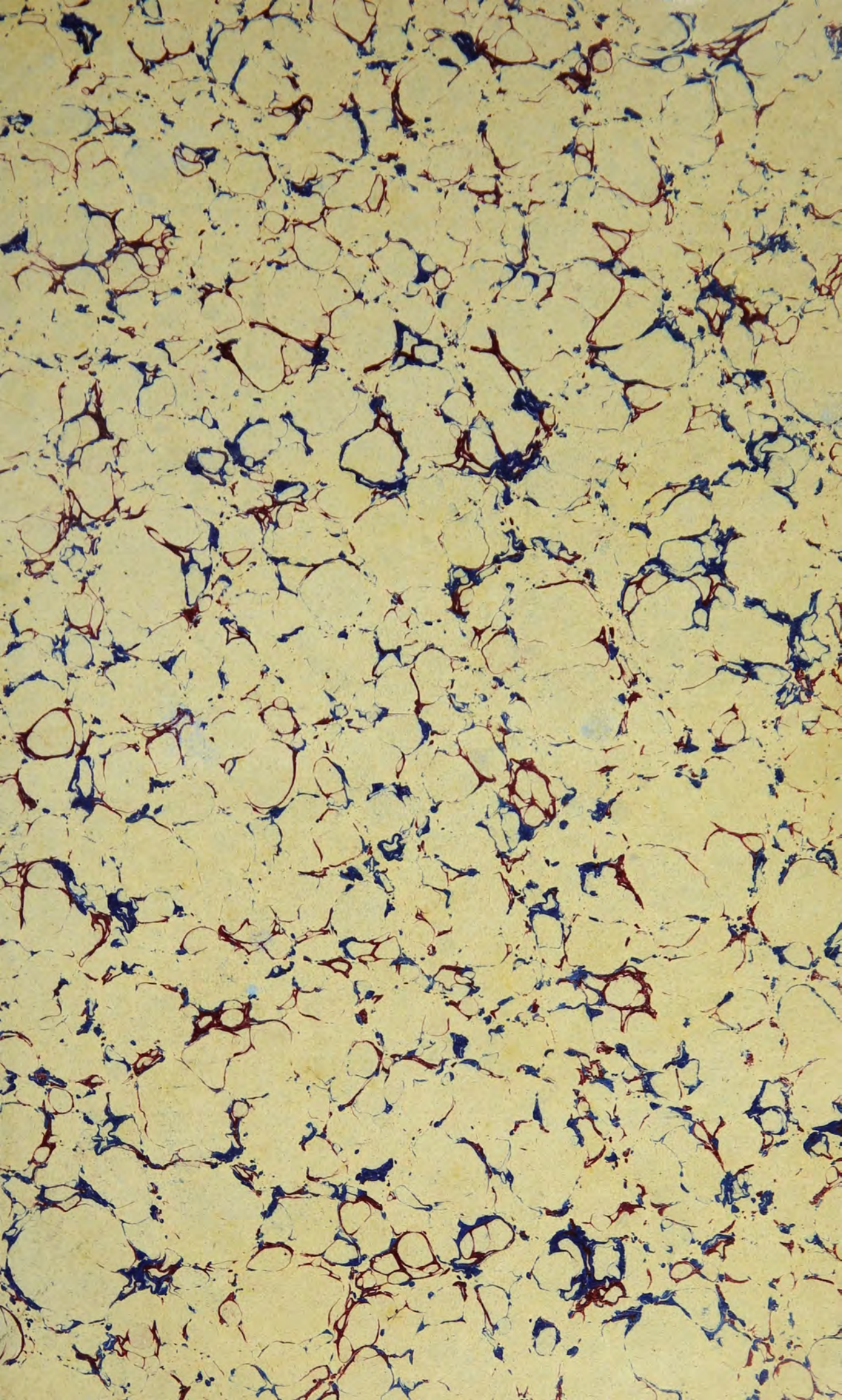
The background of the entire image is a marbled paper with a pattern of irregular, interconnected shapes in shades of blue and reddish-brown on a light cream or yellowish base. In the center, there is a rectangular white label with a decorative border. The border consists of a repeating Greek key (meander) pattern. Inside the label, the text is arranged vertically. At the top is a stylized monogram. Below it is the title in large, bold, uppercase Greek letters. Underneath the title is a small decorative flourish. At the bottom of the label is the author's name in uppercase Greek letters.

ΕΗΙ

ΠΟΡΦΥΡΙΑΔΙ ΣΧΟΛΗΙ

ΜΑΡΟΥΔΙΩ Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

970

TA BYZANTINA ANAKTOPA

ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ
ΑΝΑΚΤΟΡΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

ΜΕΘ' ΕΝΟΣ ΧΑΡΤΟΥ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΥΠΟ

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1885

ΤΩΙ ΚΥΡΙΩΙ
Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΩΙ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΑΓΑΠΗΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ
Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐν τῇ ἐπομένῃ περιγραφῇ τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, τοῦ Ἴπποδρόμου καὶ τοῦ ἐπιφανοῦς ὁμόρου Αὐγουστειῶνος, ἀναμνήσκω τὸν πολὺν μόχθον τῆς ἐργασίας ταύτης. Οἱ μελετήσαντες τ' ἀνάκτορα ταῦτα, ἱστορούμενα ἐν τοῖς νεωτέροις συγγραμμάτων ἀλλογενῶν καὶ ἡμετέρων, κατανοοῦσι τὴν σύγχυσιν τῆς ἱστορίας ταύτης ὑπὸ τῶν ἰδίων συγγραφέων πλειστάκις ὁμολογουμένην. Πολλοὶ, φρονοῦντες ὅτι ἐν τῷ ἀξένῳ τούτῳ χώρῳ, ὑπ' Ὀθωμανῶν μόνων νῦν κατοικουμένῳ, ἐρείπια δὲν διεσώθησαν, οὐδέποτε ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον, τὰ πάντα ἀρυόμενοι ἐκ τῶν σωζομένων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ σημερινῶν χωρογράφων. Τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων οἱ πλεῖστοι, μνημονεύοντες τόπους καὶ ἰδρύματα τοῖς πᾶσι τότε γνωστὰ, σπανίως περιγράφουσι τὴν θέσιν ἢ τὸ μέγεθος τῶν ἀνακτορικῶν κτιρίων. Ἐριδες θρησκευτικαὶ, αἱματηραὶ τῶν ἀτιθάστων δήμων συμπλοκαὶ καὶ τῶν πολιτευομένων ἀνομίαι, πληροῦσι πολλὰς σελίδας τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν. Οἱ ἀληθεῖς χωρογράφοι τοῦ Βυζαντίου ἤχημασαν παρακμάζοντος τοῦ κράτους, ὅταν τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα παραμεληθέντα κατέρρευον καὶ αἱ ἐορταὶ ἐν τῷ πολυτίμῳ

Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγγράμματι τοσάκις μνημονευόμεναι, εἶχον λησμονηθῆ. Τινὲς μόνον ἐτελοῦντο ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν. Πάμπολλα κτίρια μὴ ἀναικαινιζόμενα, εἶχον καταπέσει καὶ συναπωλέσθη ἡ μνήμη τῶν ἀνεγειράντων τὰ παλάτια τῆς Ἀκροπόλεως. Κτίριά τινα ἀπομιμήματα τῶν ἐν τῷ χώρῳ τῆς Ἀκροπόλεως πολλάκις μνημονευομένων, ἀνηγέρθησαν ἐν τῷ εὐρυχώρῳ τῶν Βλαχερνῶν περιβόλῳ, ἀσαφῶς περιγραφόμενα ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους ἀκμασάντων ἱστορικῶν. Ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ταύτης, πολλὴ σύγχυσις προῆλθεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἀνακτόρων τῆς Ἀκροπόλεως. Μεγίστη δὲ καὶ τῶν χωρογράφων τούτων ἡ ἀμάθεια.

Ματαίως ζητοῦμεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, τὰς λεπτομερεῖς περιγραφὰς τῶν σημερινῶν χωρογράφων. Ἄν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι προνοοῦντες περὶ τῶν ἀπογόνων, περιέγραφον μετὰ πλειοτέρας σαφηνείας τὰ τότε σωζόμενα ἰδρύματα, οἱ κόποι ἡμῶν τὴν σήμερον ἤθελον εἶσθαι ὀλιγώτεροι καὶ καθαρώτεροι αἱ ἡμέτεραι γνώσεις. Ἀληθὴς ἀγὼν εἶναι τῶν ἀρχαίων καὶ ἠρειπωμένων ἰδρυμάτων ἡ μελέτη. Ἀγλὺς ἀδιόρατος καλύπτει τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων μνημεῖα. Ἀγωνιζόμεθα ἵνα μάθωμεν, ὅ,τι σύντομος περιγραφή τῶν ἰδρυμάτων, ἤθελε πληρέστατα μᾶς φωτίσει περὶ τούτων ὅλων.

Ταῦτα πολλάκις κατὰ νοῦν εἶχον ἐν τῇ ἐπιπονωτάτῃ ταύτῃ μελέτῃ. Τ' ἀκατανόητα συρράμματα τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν Βυζαντίων καὶ νεωτέρων, τὰ τῶν ἀλλογενῶν καὶ αὐτὰ τὰ παράτοπα σχεδιάσματα τοῦ κορυφαίου πάντων Λαβάρτ, οὐδένα δύνανται νὰ ἐνθαρρύνωσιν εἰς πλειοτέραν αὐτῶν μελέτην. Εἶναι ἄρα δυνατὸν, χάριν τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, νὰ προσκο-

μίσω ἐγώ τι ὠφέλιμον ἔνθα τοσοῦτοι ἐρίτιμοι ἄνδρες προσέκοψαν;

Πολλάκις καὶ μετὰ παρρησίας ὁμολογῶ, ἄπελπις καὶ ἄψυχος παρήτησα τὴν ἀρξαμένην μελέτην τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Ἐν τῇ ἀγόνῳ μελέτῃ ταύτῃ διήλθον χρόνον πολὺν, ὅτε μὲν φωτιζόμενος, ὅτε δὲ σκοτιζόμενος, μὴ δυνάμενος νὰ συνδυάσω ἱστορήματα συγγραφέων, περιγραφόντων πολλὰ πλησίον ἀλλήλων ἰδρύματα, ἀνακαλυφθέντα μετέπειτα ἐν τόποις μακρὰν ἀλλήλων διακειμένοις. Ἄλλοι ἱστοροῦσιν ἰδρύματα ἐκ θεμελίων καταπεσόντα καὶ ἠφανισμένα, τὰ ὅποια ἕτεροι μετ' ὀλίγον περιγράφουσιν ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν λαμπρότητι. Ταῦτα ἐν μέρει ἀποδίδω καὶ εἰς ἀμαθῶν ἀντιγραφῶν χειρόγραφα.

Τὴν ἀληθῆ τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων χωρογραφίαν, κατ' ἐμὲ, ὀφείλομεν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν σιδηροῦν δρόμον τῆς Θράκης ἀρχίσαντα τῷ 1870^ῳ, καὶ διελθόντα ἅπαντα τὸν ἐκτενῆ χῶρον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν παλαιῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Χρόνον τινὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ δρόμου, μέγας ἐμπρησμός ἀπετέφρωσε τὰ παράλια τῶν Σουλτάνων παλάτια, κείμενα παρὰ τὴν πύλην, τὴν πάλαι μὲν τῆς Ἀγίας Βαρβάρας νῦν δὲ *Τὸπ καπουσοῦ*. Νέα καὶ λαμπρότερα ἤγειρον οἱ Σουλτάνοι ἐν τῇ Θρακικῇ παραλίᾳ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ σκαπανεῖς τοῦ δρόμου, κατηδάφισάν τινα εἰσέτι ἰστάμενα καὶ παρημελημένα σουλτανικὰ ἰδρύματα, κατέκοψαν τὰ γηραιὰ δένδρα καὶ ἐξήφανισαν τὰ φυτὰ τ' ἀναρριχώμενα καὶ πανταχόθεν ἐπικαλύπτοντα τὰ τείχη. Προσῆρχοντο ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, ἄνευ φόβου ἀτιθάσων εὐνούχων καὶ ὀπλοφόρων θυρωρῶν, πάσης τάξεως καὶ παντὸς ἔθνους ἄνθρωποι, ποθοῦντες νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ μέχρι τοῦδε μυθολογούμενα καὶ τοῖς πᾶσιν ἀόρατα τῶν Σουλτάνων ἐντρυφήματα.

Ἡ σκαπάνη τῶν ἐργατῶν, ἀνεκάλυψε κατὰ πρῶτον τὰ ἐρείπια τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ναοῦ πολλάκις μνημονευομένου καὶ ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων πολυτρόπως ἐγκαλλωπισθέντος. Πέραν τούτου ἀνεκαλύφθη τὸ μέγα κυκλώπειον τεῖχος, διῆκον μέχρι τῆς παραλίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετέπειτα ἐθεμελίωσαν οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς τὸ χερσαῖον ἢ δυτικὸν τεῖχος τῶν ἀνακτόρων. Προσωτέρω, παρὰ τὰ παράλια τεῖχη ὑπὸ μικρὸν λοφίσκον, ἀνεφάνησαν τὰ θαυμάσια καὶ στερρότατα τοῦ Βουκολέοντος ὑπόγεια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔκειντο εἰς σωροὺς ἀμόρφους ὡς ὑπὸ σεισμῶν καταπεσόντα, κιόνων μαρμαρίνων τεμάχια, βάρθρα κιονόκρανα καὶ περικαλλέστατα γείσα, φέροντα κεφαλὰς βοῶν καὶ λεόντων. Ἐπὶ τῶν ὑπογείων, ἐθεμελιοῦτο τὸ περικαλλὲς ἀνάκτορον, ἵνα ἐπιβλέπη τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέναντι ἀνατολὴν, ὑπεράνω τῶν παραλίων τειχῶν.

Τοῦτον τὸν χώρον καὶ ἐγὼ πολλάκις ἐπεσκέφθην· ἦτο δι' ἐμὲ εὖρημα θεόπεμπτον, ὑπόμνημα μέλλον τὴν ἀπελπισίαν μου νὰ θεραπεύσῃ καὶ διασαφήσῃ πάμπολλα ἱστορικὰ γεγονότα μέχρι τοῦδε δυσνόητα.

Τὰ χερσαῖα ἢ δυτικὰ τεῖχη ὑψούμενα ἐκ τῆς παραλίας, καὶ τὰ περὶ τὸν Βουκολέοντα κτίρια, μ' ἔπεισαν πάραυτα, ὅτι ὁ χώρος ὑπὸ τῶν σκαπανέων ἀνασκαπτόμενος, ἦτο μέρος τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ ἀνακτόρου, ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου κυρίως μνημονευομένου. Ἠκολούθουν μετὰ προσοχῆς τοὺς ἐργάτας τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι τῆς πάλαι Καρέας πύλης, κτιρίου θολωτοῦ ὑπὸ τεσσάρων μαρμαρίνων κιόνων ὑποκρατουμένου. Αὕτη ἦτον ἡ ἑτέρα ἄκρα τοῦ Βυζαντινοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου. Ταύτην τὴν πύλην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ προγεγραμμένου σιδηροῦ δρόμου τυχοῦσαν, κατηδάφισαν οἱ ἐργάται.

Δεξιόθεν τῆς πύλης ταύτης, ἐντὸς κήπων Ὀθωμανικῶν

γυμνωθέντων τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν τειχῶν, ἀνεφάνησαν λείψανα γηραιὰ ἰστάμενα, τῶν καλουμένων περιδρόμων τοῦ Μαρκιανοῦ, διήκοντα πρὸς τὰ ἄνω καὶ λήγοντα ὀπίσθεν τοῦ μεγάλου μουσουλμανικοῦ τεμένους Σουλτάν Ἀχμέδ. Ταῦτα ὅλα, μετὰ πολύμηνον μελέτην μ' ἔπεισαν, ὅτι σφάλλομεν θεωροῦντες τὰ σημερινὰ τοῦ σουλτανικοῦ ἀνακτόρου τείχη ὡς τ' ἀρχαῖα τείχη τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν μνημονευομένων. Οὐχὶ μόνος ἐγὼ μέχρι τοῦδε ἐπλανώμην, ἀλλὰ συνεπλανήθησαν καὶ ἅπαντες οἱ περιγράψαντες τ' ἀνάκτορα, θεωροῦντες τὰ τείχη ταῦτα ὡς ἰδρύματα τῶν πρώτων τοῦ Βυζαντίου βασιλέων. Τὰ τείχη ταῦτα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἐγερθέντα, ἀπεπλάνησαν ἅπαντας τοὺς σημερινούς συγγραφεῖς καὶ χωρογράφους. Πάντα τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν περιγραφόμενα καὶ ἱστορούμενα, οὐδόλως συνάδουσι μὲ τὴν σημερινὴν χωρογραφίαν τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς ὑμνουμένης Ἀκροπόλεως. Ταῦτα τὰ προβλήματα προσεπάθησα νὰ διαφωτίσω ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ πολλάκις ἀναμιμνήσκω τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἀγανάκτησίν μου πρὸ τῆς ποθεινῆς διαφωτίσεως τῶν ἱστορικῶν τούτων προβλημάτων.

Δὲν ἠτύχησα ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ νὰ σαφηνίσω, ὅπως ἐπόθουν, ἅπαντα τὰ ἱστορούμενα τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Ἀμφίβολον εἶναι ποῦ νὰ θέσωμεν κτίρια, ἅπαξ ἢ δις μόνον μνημονευόμενα. Ἄλλοι εὐτυχέστεροι, πιθανὸν ἵνα συμπληρώσωσι τὴν μελέτην ταύτην, ἐρευνῶντες τὰ σωζόμενα ἐρείπια καὶ εἰσέρποντες εἰς καλύβας καὶ χαμόγεια τῶν πενήτων Ὀθωμανῶν, ἔνθα φρονῶ ὅτι εἰσέτι σώζονται ἐρείπια ἱκανὰ νὰ φωτίσωσι μέρη τινὰ μέχρι τοῦδε δυσεξήγητα.

Ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἐναβρυνόμενος ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ σκοτεινοῦ τούτου προβλήματος. Ἐν οἰκείῳ τόπῳ τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἀναμιμνήσκω ἐριτίμων συγγραφέων πόνους καὶ γνώμας περὶ τῆς χωρογραφίας καὶ ἱστορίας τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων.

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἕνεκα τῆς ἀλλαγῆς τῶν πλείστων ὀνομάτων καὶ τῆς παντελοῦς λήθης τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς γεγονότων, ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἐν πλείστοις μέρεσιν ἀνιστόρητος. Ὁ Γύλλιος, ἐνδημῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, ψέγει πικρῶς τοὺς Ἑλληνας ἐγκατοίκους ἤδη λησμονήσαντας τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων τόπων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ προθύμως παραδεχθέντας τὰ ὀθωμανικά. (1)

Οἱ παραβάλλοντες τὴν Ῥώμην μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λησμονοῦσιν ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ, τ' ἀρχαῖα κτίρια ἀκωλύτως ἀνασκάπτονται, πᾶν μνημεῖον μετὰ πολλῆς εὐλαβείας περιφυλάττεται. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμως, γηραιὰ κτίρια κατεδαφίζονται, καλλιτεχνικὰ κοσμήματα κερματίζονται καὶ πλάκες ἐνεπίγραφοι πολλακίς ἀποξέονται. Οὐδέποτε ἐγένοντο ἀνασκαφαί, ἢ ἀνασύρωσιν ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καλλιτεχνήματα ἢ ἱστορικὰ μνημεῖα. Εἰς πάμπολλα τῶν Βυζαντίων σωζόμενα κτίρια, δυσχερῆς εἶναι εἰσέτι τῶν ἀλλογενῶν ἢ εἰσόδος. Τὴν σήμερον, πλειότερον προνοοῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ περὶ τῶν ἱστορικῶν μνημείων τεθησαυρισμένων ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ αὐτῶν μουσεῖῳ· ἀλλ' ὁ λαὸς ἀπεχθάνεται πᾶν μὴ Μου-

(1) Adde Graecorum inertem insectiam, qui videntur totum oblivionis flumen ebibisse. Illorum enim nemo jam reperitur, qui ubinam essent vestigia antiquorum monumentorum sciat, aut sciret euret, at ne sacerdotes quidam ulli recognoscant loca, ubi paucis ante annis aedes sacrae deletae sunt, et valde mirentur siquis talia inquirat. Π. Γύλλιος. Βιβ. Β'. Κεφ. Α'.

σουλμανικόν, καὶ τῆς ἀκηδίας ταύτης μετέχουσιν ἀτυχῶς καὶ οἱ διοικοῦντες τὸ κράτος. (1)

Τὴν φυσικὴν ταύτην ἀκηδίαν τῶν φιλοπολέμων Ὀθωμανῶν, ἐκληρονόμησαν οὐχὶ μόνον οἱ μετ' αὐτῶν συμβιοῦντες τῶν Βυζαντιῶν ἀπόγονοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι ἡμῶν. Πρὸ τῆς ἡμετέρας ἀναγεννήσεως, τὰ ἱστορικὰ ἡμῶν συγγράμματα περὶ Βυζαντιῶν εἶναι ὀλίγιστα, Εὐρωπαϊκῶν βιβλίων ἐρανίσματα. Τούτων τὰ πλεῖστα καθολικῶν ἔργα, πρόθεσιν εἶχον οὐχὶ τὴν ἀληθῆ τῶν γεγονότων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν καὶ πεισμονὴν τῶν Βυζαντιῶν κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τῶν προνομιωῶν αὐτοῦ. Εὐτυχῶς, κατὰ τινὰς συγγραφεῖς, ἐπῆλθεν ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους τῷ 1453^ω ἵνα διὰ παντὸς καλυφθῶσι τὰ κολάσιμα ἀνομήματα τῶν αἰσχυρῶν Βυζαντιῶν. (2) Ἴνα ταῦτα ἀποδείξωσι καὶ τοὺς ἀδαεῖς πείσωσι, περιέγραψαν τὴν καλουμένην θρησκομανίαν τῶν Βυζαντιῶν ἀκμαίαν εἰσέτι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὥραις τῆς μετὰ τοῦ Μωάμεθ θανασίμου πάλης. Ἄτυχῶς τὰ συγγράμματα ταῦτα, ἐμόλυναν οὐχὶ τὸν ἡμέτερον λαὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κορυφαίους ἡμῶν συγγραφεῖς.

Ἄπεχθῆ τοῖς πλειοτέροις εἶναι μέχρι τῆς σήμερον τῶν Βυζαντιῶν τὰ ἱστορήματα. Οὕτε οἱ φιλοδίκαιοι τῶν πρώτων Βυζαντινῶν βασιλέων νόμοι, οὔτε ἡ κατὰ τῶν ἐνθουσιώντων Ἀράβων ἐπιτυχῆς πάλη τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ἥτις ἀποτυγχάνουσα τότε, ἠδύνατο ἅπασαν τὴν Εὐρώπην νὰ μουσουλ-

(1) Π. Γύλλιος. Βιβ. Β'. Κεφ. Α'.

(2) Ils croyent que le Saint-Esprit ne procede que du Père et non du Fils et ne veulent point admettre l' adjonction, *filioque* . . . En punition de quoy il semble que Dieu ait permis la ruine de leur Empire, et la prise de Constantinople par les Infidèles - Théâtre de la Turquie par Michel Fevre. Paris. 1686. σελ. 402. Ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 418 λέγει, ὅτι εἰσῆρχοντο ἔφιπποι ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ.

μανίση, οὔτε αἱ πολυπληθεῖς αὐτῶν συγγραφαί, ἐκ τῶν ὁποίων διδασκόμεθα τὸν μεσαιωνικὸν βίον τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ τῶν ὁμόρων ἐθνῶν, οὔτε τὰ ὑδραυλικὰ αὐτῶν ἔργα, θαυμάσια ἐπινοήματα, οὔτε ἡ ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον μὲν μὲν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οὔτε τέλος καὶ αὐτὸς ὁ μέγας τῆς Ἀγίας Σοφίας ναὸς, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ναὸν προεξάρχον τοῦ Θεοῦ ἐνδιαίτημα, ἴσχυσαν νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τῶν κακολογούντων τοὺς Βυζαντίους.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι θερμῶς συνέστησαν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας γῶρας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἐκ τῆς ὁποίας πλεῖστα εἰσέτι δυσνόητα χρήζουσι τῆς ἡμετέρας μελέτης. Ταύτην τὴν ἱστορίαν πείθομαι, ὅτι ἡμεῖς κάλλιον τῶν Εὐρωπαϊῶν δυνάμεθα νὰ διαφωτίσωμεν. Ἡ πεποίθησις αὕτη μ' ἐνεθάρρυνεν ἐν τῷ ἐπιπόνῳ τούτῳ ἔργῳ καὶ εἰσέτι μ' ἐνθαρρύνει. Πρὸ πάντων, οἱ μελετῶντες τὰ Βυζαντινὰ, δεόν νὰ πορεύωνται ἐπιλήσμονες πάντοτε τῶν ἀδίκων ψόγων πολλῶν ἀλλοδαπῶν συγγραφέων καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων σοφῶν, τῶν τὰ πάντα ἀρυομένων ἐκ ξένων συγγραφῶν, καὶ οὐχὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Παράδειγμα τῶν λόγων μου, εἶναι τὰ συγγράμματα τοῦ Δουκαγγίου καὶ Βανδούρη, περιγραφάντων τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἰς πάμπολα τοπογραφικὰ ἀμαρτήματα ἐμπεσόντων. Ἐκ τῶν πολυφύλλων τούτων συγγραμμάτων συνέγραψαν τὰς ἱστορίας αὐτῶν οἱ νεώτεροι τοῦ Βυζαντίου ἱστοριογράφοι. Ἄλλοι πάλιν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίψαντες, ἀπεχθανόμενοι τὰς ἐπιπόνους ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ περιηγήσεις, ἠρύσθησαν τὰ πλεῖστα ἐκ ξένων συγγραφέων. Τῆς ἀληθείας ταύτης δεῖγμα προφανές εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Χάμμερ διτομος περιγραφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως, (1) συρραφή ἀμα-

(1) Constantinopolis und der Bosphoros, örtlich und geschichtlich beschrieben, von Jos. von Hammer. Τόμ. 2, Pesth. 1822.

θείας ασύγνωστος, τὴν ὁποίαν πάμπολλοι εἰσέτι παραδέχονται ὡς χειραγωγὸν ἐν ταῖς μελέταις αὐτῶν.

Οὐδέποτε ἐξύμνησα τὰς ἀρετὰς τῶν Βυζαντίων· οὐδέποτε ὁμως παρεδέχθην τὰς τοσαύτας τῶν ξένων καὶ ἡμετέρων ἀδίκους κακολογίας. Φρίττομεν τῇ ἀληθείᾳ ἀναγινώσκοντες ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, τὰς ἐκτομὰς καὶ ἐκτυφλώσεις κακουργούντων καὶ τῆς πολιτείας τὴν ἀναστάτωσιν ὀρεγομένων. Τί νὰ εἴπωμεν οὐχὶ περὶ κακούργων ἀλλὰ περὶ ἄλλοφρονούντων ἐν Εὐρώπῃ, ἐπὶ πασσάλων δεδεμένων καὶ καιομένων ὑπ' ἀσπλάγχων ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγάπης.

Φρονῶ ὅτι, ἂν οἱ ἡμέτεροι προεμελέτων ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντίων καὶ ἐν τῇ ἀγροίκῳ αὐτῶν γλώσσει, (1) τὴν ἱστορίαν καὶ πολιτείαν αὐτῶν καὶ μετέπειτα τοὺς ἄλλοδαποὺς συγγραφεῖς καὶ σχολιαστὰς, ὀρθοτέραν περὶ τούτων πάντων γνώμην ἤθελον λάβει οἱ ἡμέτεροι πολῖται, καὶ παύσωμεν τοῦλάχιστον ἡμεῖς, κακολογοῦντες τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν.

Τὸ πόνημα τοῦτο, ἔργον ὡς ἀνωτέρω εἶπον, πολλῶν μόχθων καὶ ταλαιπωριῶν, τεκμαίρει ὅσα ἀνωτέρω λέγω. Χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, προσεπάθησα νὰ ἐπικυρώσω ἅπαντα τὰ ἱστορούμενα διὰ τῆς πολυετοῦς περιπλανήσεώς μου ἐν τῷ ἀνακτορικῷ τούτῳ χώρῳ. Μνημονεύω ἐν πᾶσι τοὺς περιγράψαντας τ' ἀνάκτορα ἡμετέρους συγγραφεῖς, ἵνα πάντας πείσω περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γεγραμμένων καὶ βοηθήσω τοὺς ὀρεγομένους τὴν περαιτέρω μελέτην τῶν ἡμετέρων πατρίων.

Τοιαῦται μελέται εἶναι εἰς πολλοὺς ὀγληραί. Δέον ὁμως οἱ

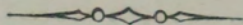
(1) Κωνσταντινούπολις Βυζαντίου. Τόμος Γ'. σελ. 66.

φιλίστορες νὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι ἄνευ γνώσεως τῆς χώρας τῆς ὁποίας τὴν ἱστορίαν μελετῶσι, λίαν ἀκατανόητα εἶναι ἅπαντα τὰ ἱστορούμενα.

Εἶθε ἡ μελέτη αὕτη ἢ περιγράφουσα τὰ ἐπιφανῆ ἀνάκτορα τῶν Βυζαντίων, διεγείρη παρὰ τοῖς ὁμογενέσι πλειοτέραν καὶ συνετωτέραν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας μελέτην.

Ἐν Ἀθήναις.

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ.

ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Οὐδέποτε ἀνέλαβον νὰ μελετήσω πρόβλημα Βυζαντινὸν, δυσχερέστερον τοῦ σημερινοῦ. Μέλλω ἵνα σαφηνίσω τὴν θέσιν καὶ τὰ ὅρια τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Λέγω τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει (1) ἀνακτόρων, τῶν μεγάλων πολλάκις καλουμένων, διότι ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ τοῖς προαστείοις τῆς Θράκης καὶ Ἀνατολῆς, ἤγειρον οἱ ἡμέτεροι βασιλεῖς τὰ παλάτια τοῦ Ἐλευθερίου, τῶν Μαγγάνων, τὰ Πηγαῖα παρὰ τὴν Ζωοδόχον πηγὴν, τῶν Ἀρετῶν τοῦ νῦν Δαοῦτ πασᾶ, τῆς Ἀφαιμείας τοῦ νῦν Μακροχωρίου, τοῦ Ἡραίου (2), καὶ ἕτερα ἄλλα, ἔνθα κατῴκουν κατὰ τὰς θερινὰς ὥρας τοῦ ἔτους (3).

Ἡ Ἀκρόπολις καθὼς ἐπὶ Βυζαντίων ἐφαίνετο, εἶναι κατὰ τὰ γραφόμενα τῶν ἱστορικῶν, ἔργον τοῦ Σεβήρου (4). Ὁ Ξενοφῶν (5) καλεῖ αὐτὴν ἄκραν. Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο ἡ Ἐῶα Ἀκρό-

(1) « Χρὴ γινώσκειν ὅτι τοῦ Βύζαντος τὰ παλάτια ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἦσαν. » Κωδινός, σελ. 24.

(2) « Τῶν παλατίων τῆς Ἱερείας. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 373. 438. 497. 504. Νικ. Πατρ. σελ. 28.

(3) Ducange. Const. Christiana. Βιβ. Β'. σελ. 125. Κωδινός, σελ. 117.

(4) « Εἰς μέζονα καὶ περιφανῆ κόσμον ἐπανήγαγε τὸ Βυζάντιον » (ὁ Σεβήρος). Κωδινός, σελ. 12.

(5) Βιβ. Ζ'.

πολις, πρὸς διαστολὴν τοῦ Πενταपुरγίου καὶ Ἑπταपुरγίου, ἀκροπόλεων πολλάκις καλουμένων (1).

Λέγων, ὅτι ἀνέλαβον ἔργον δυσχερέστατον, μὴ μὲ ἐκλάβῃ ὁ ἀναγνώστης ὡς ποθοῦντα νὰ μεγεθύνω ὑπὲρ τὸ δέον τὸν μόχθον τηλικούτων ἐργασιῶν. Καλὸν εἶναι ἂν ὁ μέλλων νὰ διέλθῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἀναγνώσῃ πρότερον, ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν ἄλλοσε καὶ ἐδῶ πρὸς διασάφησιν τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει Βυζαντινῶν ἀνακτόρων. Ἐν τῷ περιωνύμῳ τούτῳ περιβόλῳ, ἐπὶ χίλια καὶ ἐπέκεινα ἔτη, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς μετέπειτα δυναστείας τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπισημότατα γεγονότα τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἔτελέσθησαν. Πάντα τὰ περὶ τῶν ἀνακτόρων τούτων ἱστοροῦμενα, εἶναι ὅτε μὲν ἀσαφῆ, ὅτε δὲ πάντῃ ἀκατάληπτα (2). Ὁ μελετῶν τὴν πολυετῆ τῶν Βυζαντίων ἱστορίαν, καὶ ἀναγινώσκων τὰς ἐν τοῖς ἀνακτόροις γενομένας ἐκτυφλώσεις, τοὺς φόνους καὶ τὰς στάσεις λαοῦ καὶ ἀρχόντων (3), ἀπορεῖ ὅτι μέχρι τῆς σήμερον, ἄγνωστος εἶναι ὁ τόπος καὶ τὰ τείχη τὰ περιβάλλοντα τότε, πάντα τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ φρουροῦντα αὐτὰ ἀπὸ τὰς στάσεις καὶ ἀρπαγὰς τῶν ὑπηκόων.

Περὶ τὸν σήμερον νὰ ἱστορήσω τὰ τῆς Ἀκροπόλεως πρὸ τοῦ Σεβήρου, περὶ τῆς ὁποίας ὀλίγιστα ἐγράφησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου (4).

Οἱ ἡμέτεροι Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι μνημονεύουσιν ἅπαντας τοὺς βασιλεῖς ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τοὺς ἰδρύσαντας καὶ καλλωπίσαντας τὰ ἀνάκτορα ταῦτα (5), τῶν ὁποίων

(1) C. Christ. Βιβ. Α'. σελ. 44.— Βιβ. Δ'. σελ. 171. Νικ. Γρηγοράς. Τόμ. Β'. σελ. 779.

(2) Les révolutions du palais tiennent en effet beaucoup de place, dans l'histoire de l'empire d'Orient. . . Dans l'ignorance absolue où l'on est de la disposition des lieux cités, le récit devient obscur pour le lecteur. J. Labarte. Le Palais Impérial. σελ. 2.

(3) Κωνσταντινούπολις. Βυζαντίου Τόμ. Α'. σελ. 206.

(4) Nam quae fuerint Byzantii antiqui, antequam eversum fuisset à Severo, monumenta, nemo scribit. Π. Γύλλιος. Βιβ. IV.

(5) Κωδινός, σελ. 18.

τὰ τείχη οὐδέποτε ἐφρόντισαν νὰ περιγράψωσιν. Ἐκ τῶν πολλῶν τρικλίνων λαμπρῶν ναῶν καὶ εὐκτηρίων, ἀνεγερθέντων ἐν τῷ βασιλικῷ τούτῳ περιβόλῳ, δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, εἰμὴ κιονές τινες, βάθρα, κιονόκρανα, σαρκοφάγοι ἐνεπίγραφοι, θεμέλια καὶ ὑπόγεια. Ταῦτα εἶναι τὰ μόνα μαρτύρια τῆς ἄλλοτε δεδοξασμένης ταύτης Ἀκροπόλεως, πλήρους τότε θαυμασιῶν Ἑλληνικῶν καλλιτεχνημάτων καὶ ἐπιφανῶν Βυζαντινῶν ἰδρυμάτων.

Πικρὰ αἰτιάματα κατὰ τῶν Βυζαντίων πολλάκις ἐξέφρασα. Αἱ πλεῖσται τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιγραφαί, σωζόμεναι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, εἶναι ἀσαφέσταται. Γράφοντες χάριν τῶν συγχρόνων, οὐδέποτε ἐφρόντισαν περὶ τῶν ἀπογόνων. Ἐκ τοιούτων συγγραφῶν, ἐπῆλθεν ἡ τοσαύτη ἡμῶν ἀγνοια καὶ οἱ μόχθοι ἀπάντων ἡμῶν ἐπὶ τῆς χωρογραφίας τῆς πόλεως ταύτης.

Τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τ' ἀνάκτορα ταῦτα, ἀναμιμνήσκουσι, καθὼς ἀνωτέρω εἶπον, ἅπαντες τῶν Βυζαντίων οἱ συγγραφεῖς, κυρίως ὅμως Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ἱστορήσας ἐν τῷ πολυτίμῳ συγγράμματι αὐτοῦ ἐπιλεγομένῳ, « Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως » (1), τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς τελετὰς τῶν βασιλέων. Μεγίστης ὠφελείας σύγγραμμα εἶναι τὸ πόνημα τοῦτο, διὰ τοὺς ἀναδιφῶντας τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου μαθηθάνομεν τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα. Τὸ πόνημα τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ δεκάτου αἰῶνος (2), ὅταν τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνάκτορα καὶ πάντα τὰ περίξ αὐτῶν ἰδρύματα ἦσαν ἀκέραια. Ἐκτοτε, ἔνεκα ἐχθρῶν πολλῶν ὀρεγομένων τὰ πλοῦτη τοῦ κράτους, τῶν Ἰταλῶν ἐμπόρων ἐχθρευομένων καὶ ἐνοχλούντων τοὺς Βυζαντίους, καὶ τῆς ἀχρηματίας τοῦ κράτους, οὐδέποτε ἤγειρον οἱ βασιλεῖς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἕτερα ἐπιφανῆ ἰδρύματα.

Κατ' ἐμὲ, ἀδύνατον εἶναι ἐκ τῶν νῦν σωζομένων Βυζαντι-

(1) Κ. Πορφυρογέννητος. Τόμ. Α'.

(2) J. Labarte. σελ. 5.

νων συγγραφέων, είτε πολιτικῶν είτε ἐκκλησιαστικῶν, ἵνα σαφῶς ἐννοήσωμεν τὰ ὅρια τοῦ εὐρυχώρου περιβόλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἰδρύθησαν τσαῦτα ἀνάκτορα καὶ τὰ ἐρυμνὰ τείχη τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντίων πολλάκις μνημονευόμενα.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἡμετέρων ἰστόρησε τὴν τύχην τῶν ἀνακτόρων τούτων μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ κράτους ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῷ 1204^ο. Ἀγνοοῦμεν διατὶ οἱ βασιλεῖς κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τοῦ κράτους, παρήτησαν τ' ἀνάκτορα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ προὔτιμησαν τὸ ἀνάκτορον τῶν Βλαχερνῶν, ἀνάκτορον κείμενον ἐν χώρῳ βαλτώδει, καὶ ὑπ' ἀνέμων ψυχρῶν καὶ νοσηρῶν πληττόμενον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453^ο μέχρις ἡμῶν, πάμπολλοι ξένοι καὶ τινες ἡμέτεροι, συνέγραψάν τινα περὶ τῶν ἀνακτόρων τούτων, ἀγωνιζόμενοι μετὰ ζήλου ἀξιεπαίνου ἵνα καταδείξωσι τὴν ἀληθῆ τῶν ἀνακτόρων θέσιν καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν λαμπρότητα. Πρώτιστος τούτων εἶναι Πέτρος ὁ Γύλλιος, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτη τινὰ διατρίψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑκτου αἰῶνος, καὶ μετὰ φόβου καὶ πολλοῦ κινδύνου, περιφερόμενος ἐν ὄλῳ τῷ Βυζαντίῳ ἵνα ἰστορήσῃ τὸ πάλαι μεγαλεῖον τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ λόγιος οὗτος περιηγητῆς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐμπειρότατος, ὁμολογεῖ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ ὅτι ὄχι μόνον ἔχνη τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων δὲν ἐσώζοντο ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ δυσεύρετος ἡ θέσις αὐτῶν. Τὰ αὐτὰ τοῦ Γυλλίου ἐπαναλαμβάνει ἐσχάτως καὶ ὁ Λαβάρτ, λέγων, ὅτι τὴν σήμερον, ἐν τῷ πάλαι ἀνακτόρῳ δὲν σώζεται τίποτε, ἀπολύτως τίποτε (1). Ἐρείπια ὅμως τινὰ, μέχρι σήμερον σωζόμενα, ἐκ τῶν ὁποίων μέγα φῶς διαχέεται ἐφ' ὅλης τῆς χωρογραφίας καὶ ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης, διέφυγον τὰ ὄμματα τῶν σοφῶν τούτων συγγραφέων. Δὲν ἐγίνωσκεν ὁ Γύλλιος ὅτι πρὸ τῆς ἀλώσεως διακόσια ἔτη, τῶν ἀνακτόρων πρὸ πολλοῦ ἀμεληθέντων, τινὰ μὲν κατηδάφισαν οἱ

(1) J. Labarte. σελ. 220. Π. Γύλλιος. Βιβ. Α'. Κεφ. Α'. καὶ ΙΖ'.

βασιλεῖς, τινὰ δὲ ἐκ γήρατος κατέπεσαν. Ἐσώζοντο δὲ εἰσέτι, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ περιβόλου ἕτερα κτίρια, κίονες καὶ ἀνδριάντες, τῶν ὁποίων ἡ σαφὴς περιγραφή ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Γυλλίου διαφωτίζει οὐχὶ μόνον τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνακτόρων ἀλλὰ καὶ τῶν περίξ αὐτῶν ἰδρυμάτων. Ἄπαντα ὁμοῦ τὰ περὶ τῶν ἀρχαίων τειχῶν τῶν ἀνακτόρων γραφόμενα αὐτοῦ εἶναι συγκεχυμένα, μὴ γινώσκοντος τὰ ἕκτοτε δημοσιευθέντα Βυζαντινὰ συγγράμματα, κυρίως δὲ τὴν συγγραφὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἄλλος συγγραφεὺς ὁ Βυσβέκιος, πρεσβευτὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει συγχρόνως μετὰ τοῦ προειρημένου Γυλλίου, μνημονεύει τινὰ τῶν Βυζαντιῶν, οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξια (1).

Μετὰ τὸν ἄνω μνημονευθέντα Γύλλιον, ἕτερον συγγραφέα ἢ περιηγητὴν οὐδένα δύναμαι νὰ μνημονεύσω μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ πολυτίμου συγγράμματος τοῦ Δουκαγγίου, ἐπιγραφομένου « Ἡ Χριστιανικὴ Κωνσταντινούπολις, ἥτοι περιγραφή » τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἷα ἦτο ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων » (2). Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ χαλκέντερος συγγραφεὺς περιγράφει τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰ γραφόμενα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν συγγραφέων τῶν Βυζαντιῶν, ἀλλοδαπῶν περιηγητῶν καὶ σταυροφόρων. Παράδοξος συγγραφή εἶναι αὕτη, ἀνδρὸς οὐδέποτε ἰδόντος τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καί τοι πολλὰ ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρούμενος, χειραγωγεῖται κυρίως ἀπὸ τοὺς τότε γνωστοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο πρὸ διακοσίων ἐτῶν δημοσιευθὲν, εἶναι πάντων τῶν περὶ Βυζαντίου συγγραμμάτων, ἢ ἀναμφήριστος κορωνίς. Ὑπέπεσεν ὁ συγγραφεὺς εἰς λάθη τινὰ, προερχόμενα κυρίως ἐκ κακῶν χειρογράφων καὶ ἀμαθῶν περιη-

(1) A. G. Busbequii omnia quae extant. Lugd. Batavorum. 1633.

(2) Constantinopolis Christiana seu Descriptio urbis Constantinopolitanae qualis extitit sub Imperatoribus Christianis. Lutetiae Parisiorum. MDCLXXX.

γητῶν. Ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, δὲν εἶχον δημοσιευθῆ εἰσέτι ἅπαντα τῶν Βυζαντίων τὰ συγγράμματα. Πολλὰ περὶ τῶν ἀνακτόρων οὐχὶ μόνον τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως ἱστόρησεν, ἀκολουθῶν τὰ διηγήματα τῶν τότε γνωστῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων.

Μετὰ τὸν Δουκάγγιον, ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ δίτομον σύγγραμμα τοῦ Ἀνσέλμου Βανδούρη ἐπιγραφόμενον (1) « Τὸ » Ἀνατολικὸν κράτος, ἦτοι αἱ ἀρχαιότητες τῆς Κωνσταντινου- » πόλεως διηρημέναι εἰς τέσσαρα μέρη. » Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὀγκωδέστερον τοῦ Δουκαγγίου, περιέχει πλειότερας εἰδήσεις περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀλλὰ, κατ' ἐμὲ, ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς εἶναι ὁ Δουκάγγιος. Ὁ ἀναγινώσκων τὰ πολύτιμα ταῦτα συγγράμματα, τὴν σήμερον σπανιώτατα καὶ εἰς ὀλίγους προσι- τὰ, ἐκθαμβοῦται ἐκ τῆς πολυμαθείας καὶ πολυετοῦς μελέτης τῶν γεραρῶν τούτων ἀνδρῶν.

Παραλείπω τὸν Γίββωνα καὶ Χάμμερ, τοὺς ἱστορήσαντας ὁ μὲν τὸ Βυζαντινὸν, ὁ δὲ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, καθὼς καὶ τὸν ἡμέτερον Παπαρρηγόπουλον, ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ὁποίων, ὀλίγα περὶ τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων διδασκόμεθα.

Δύο ὁμογενεῖς συγγραφεῖς, ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Κων- στάντιος, ἐν ἔτει 1824^ο, καὶ ὁ κλεινὸς Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐν ἔτει 1852^ο, περιέγραψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τ' ἀνά- κτορα τῶν Βυζαντίων. Ἀμφότεροι ἠρανίσθησαν τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἄνω μνημονευθέντων συγγραμμάτων τοῦ Δουκαγγίου καὶ Βανδούρη. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τούτων καταφαίνεται, ὅτι δὲν ἐπεσκέφθησαν ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτῶν περιγραφόμενα, ἔνεκα τῆς ἐπικινδύνου τότε περιηγήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Λεπτο- μερεστέραν περιγραφὴν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν αὐτόθι τελου- μένων ἑορτῶν, περιέχει τὸ πόνημα τοῦ Βυζαντίου. Παραλείπω πολλοὺς περιηγητὰς, περιγράφαντας τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἱστορήσαντας τὸν βίον τῶν Βυζαντίων, ἐν τοῖς συγγράμμασι

(1) Imperium Orientale sive Antiquitates Constantinopolitanae in quatuor partes distributae. Parisiis. MDCCXI.

τῶν ὁποίων γίνεται ἐνίοτε μνεία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πρὸ εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ πόνημα τοῦ Ἰουλίου Λαβάρτ (1), ἐπιγραφόμενον « Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ, ἡ » Ἁγία Σοφία, ὁ φόρος Αὐγουσταίων καὶ ὁ Ἴππόδρομος, ὡς » ἐσώζοντο ἐν τῷ δεκάτῳ αἰῶνι. » Ὁδηγὸν ἐν τῷ πονήματι τούτῳ εἶχεν ὁ συγγραφεὺς κυρίως τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ χειραγωγούμενος, περιέγραψε πάντων τῶν ἐν τῷ βασιλικῷ περιβόλῳ κτιρίων τὴν θέσιν καὶ τὸ μέγεθος. Ἡ περιγραφή τῶν πολλῶν τούτων κτιρίων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, εἶναι ἐν πλείστοις μέρεσι συγκεχυμένη, μὴ ἔχοντος τοῦ κλεινοῦ συγγραφέως, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, γινώσιν σαφῆ τῶν τειχῶν τῶν περιβαλλόντων τ' ἀνάκτορα, καὶ οὐδὲ μνείαν ποιεῖται πάντων τῶν νῦν σωζομένων τειχῶν. Ὁμολογῶ ὅμως, ὅτι εἰς πλεῖστα μέρη ὀρθοτάτη εἶναι ἡ τῶν ἀνακτόρων περιγραφή, σαφεστέρα καὶ πληρεστέρα πασῶν τῶν προγενεστέρων. Ἐμόχθησε πρὸς τούτοις ἵνα καταδείξῃ τὸ μέγεθος τῶν ἀνακτόρων, τοὺς θόλους, διαδρόμους καὶ τὴν ποικίλην διακόσμησιν τῶν βασιλικῶν αἰθουσῶν, ἔνθα προσεκύνουν τὸν βασιλέα οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ξένοι πρεσβευταί. Ὁ ἀναγινώσκων τὸ πόνημα τοῦ Λαβάρτ, θαυμάζει τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ ὀρθοφροσύνην αὐτοῦ. Κατ' ἐμὲ ὅμως, σφαλερὰ εἶναι πᾶσα περιγραφή ἰδρυμάτων, τῶν ὁποίων οὐδ' εἰκόνας ἔχομεν οὐδ' ἔχνη αὐτῶν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Οἱ ὀρεγόμενοι ὅμως ἰσχυρὰς μελέτας, δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τοῦ καλοῦ τούτου συγγράμματος τοῦ σοφοῦ Λαβάρτ, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐγὼ πάμπολλα ἐδιδάχθην.

Μετὰ τοσοῦτους συγγραφεῖς τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ὑπέμνησα καὶ μετὰ τοσαύτας ἐνδελεχεῖς μελέτας, ἄδικον δὲν ἔχω λέ-

(1) Le Palais Impérial de Constantinople et ses abords, Sainte-Sophie, le Forum Augustéon, et l'Hippodrome, tels qu'ils existaient au dixième siècle. Paris. 1861.

γων ὅτι ἔργον δυσχερές ἀνέλαβον. Αἰτία τῆς τοσαύτης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν παλατίων ἀσαφείας εἶναι, ὅτι τινὲς μὲν οὐδέποτε ἐπεσκέφθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὀλίγιστοι δὲ περιφέρονται ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως, ἐπισκεπτόμενοι τὰ ἰστάμενα τεῖχη, ἀνασκαλεύοντες ἐρειπίων σωροὺς, καὶ μελετῶντες τὰ ἐν παντὶ τόπῳ εἰσέτι σωζόμενα λείψανα ἀρχαίων Βυζαντινῶν κτιρίων.

Ἴνα γείνη καταληπτὴ τοῖς πᾶσιν ἡ θέσις τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, καλὸν εἶναι πρότερον, ἵνα περιγράψω τ' ἀρχαῖα τεῖχη ὑπὸ τοῦ Σεβήρου καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐγερθέντα καὶ ἀκολούθως τὰ νῦν ὁρώμενα τεῖχη τῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου διὰ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπροσίτου ἕως τότε, ἐφώτισαν πλεῖστα μέρη τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἀνεκαλύφθησαν αὐτόθι, ὁ ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, τὰ περιώνυμα ἀνάκτορα τοῦ Βουκολέοντος, καὶ ὁ πλησίον ὁμώνυμος λιμὴν, ἔνθα ὤρμουν τὰ βασιλικὰ πλοῖα καλούμενα χελάνδια.

Ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ὁ Θρακικὸς σιδηροὺς δρόμος ἀπ' ἀνατολῶν κάμπτει πρὸς νότον, ἀνεκαλύφθη ἐντὸς τῆς γραμμῆς τοῦ δρόμου, μέγα τεῖχος ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς παραλίας καὶ Μ. 3.0, ὑπὸ τὴν γῆν κεχωσμένον. Τὸ τεῖχος ἀνέσκαψαν οἱ ἐργάται μέχρι τῆς παραλίας, ἵνα ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ λίθων κτίσωσι δεξιόθεν ἕτερον τεῖχος βαστάζον τὰ ὑπερκείμενα χώματα. Τὸ ἐρυμνὸν τοῦτο τεῖχος δὲν ὁμοιάζει τὰ θεμέλια τῶν γνωστῶν Βυζαντινῶν τειχῶν, ἐκ παντοίων λίθων συγκειμένων καὶ μετ' ἀσβέστου πλινθοκόνεως καὶ ἄμμου συγκεκολλημένων. Ἐκ τῶν λίθων τούτων, τινὲς ἦσαν μήκους Μ. 2.14, πλάτους Μ. 1.18, καὶ πάχους Μ. 0.65. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἦτο ἐκ τῶν συνήθως καλουμένων κυκλωπέων τειχῶν. Δεξιόθεν, ἐφαίνοντο τὰ αὐτὰ θεμέλια, ἐπὶ τῶν ὁποίων μεταγενέστεροι ἀνήγειρον ἕτερον τεῖχος ἐκ τῶν συνήθων Βυζαντινῶν τειχῶν. Τὸ κυκλώπειον τοῦτο τεῖχος, ἄνευ ἀσβέστου, εἶναι πιθανὸν ἔργον τοῦ Σεβήρου ἢ προ-

γενεστέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχόντων. Τὸ τεῖχος τοῦτο δεξιόθεν τοῦ σιδηροῦ δρόμου, ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐδῶ λόφου, ὅτε μὲν λεπτόν, ὅτε δὲ παχύτερον. Εἰς τινὰ μέρη, λίθινα ὄχυρά τεῖχη ἀνιδρυθέντα ὡς ἐδράσματα, στηρίζουσι τὸ ἐτοιμόροπον τεῖχος. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ ἀνερχομένου τούτου τεύχους εἶναι πετρώδης καὶ εἰς τινὰ μέρη λίαν ἀπόκρημνος. Τὸ τεῖχος τοῦτο πεπαλαιωμένον ἤδη, καταφαίνεται ὅτι ὑπὸ διαφόρων αὐτοκρατόρων ἀνεκαινίσθη, καὶ πιθανὸν ὑπὸ τῶν Σουλτάνων. Ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς πρὸς νότον γραμμῆς τοῦ τεύχους τούτου, ἀνηγέρθησαν τὰ λίθινα θησαυροφυλάκια τῶν Σουλτάνων καὶ οἱ εἴκοσι θόλοι τῶν Σουλτανικῶν μαγειρείων μνημονευομένων ἤδη ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Γυλλίου (1). Ἐπὶ τῶν προσωτέρω θεμελίων ἀνηγέρθησαν λεπτὰ τεῖχη ἐκτεινόμενα μέχρι τοῦ παλαιοῦ Ὀθωμανικοῦ νομισματοκοπείου, κειμένου παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Περὶ τοῦ τεύχους τούτου, οὐδεμίαν μνεῖαν εὐρίσκω εἰς τοὺς πρὸ ὀλίγου μνημονευθέντας συγγραφεῖς.

Τὸ τεῖχος τοῦτο παρεκτεινόμενον, ἀπαντᾷ τὰ μεγάλα τεῖχη τῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάλου Ὀθωμανικοῦ τεμένους, καλουμένου *Σουλτὰν Ἀχμέδ ἢ Ἀλτὴ μινραελη*, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἴπποδρόμου (2), σώζεται τεῖχος Βυζαντινὸν ἅπαν σχεδὸν ἐπικεκαλυμμένον ἀπὸ πενιχρὰς οἰκίας Ὀθωμανικᾶς. Ἡ συνοικία αὕτη, καλεῖται *Ἀκμπουγιὸνκ μαχαλεσῆ* (3), ἦτοι ὁδὸς τοῦ λευκομύστακος, τὸ νοτιότερον αὐτῆς μέρος, *Ἀρίστα σοκαγὶ*, ἦτοι ὁδὸς Ἀρίστα. Ἡ ξενίζουσα λέξις αὕτη *Ἀρίστα*, μ' ἐνθυμίζει τ' ἀκόλουθα τῆς Ἄννης Κομνηνῆς « Ἡ » δὲ Αὐγούστα περιχαρῆς γεγωνυία, ἐδέξατο τοῦτον ἔξω τῆς » τοῦ κοιτῶνος θύρας, ἀριστήριον τοῦτο πάλαι ὀνομαζόμε-

(1) Π. Γύλλιος. Βιβ. Α'. Κεφ. Ζ'.

(2) Ἀνηγέρθη περὶ τὸ 1610 ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Ἀχμέδ τοῦ Α'. Κωνσταντινούπολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 223.

(3) Κωνσταντινούπολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 67.

» νον » (1). Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος γράφει ἀριστητήριον, μέρος τι τῶν ἀνακτόρων (2). Τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης ἀναφέρω ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἀνακτόρων.

Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶναι μήκους βημάτων περίπου 150. Ἐπὶ τῆς βορείου αὐτοῦ ἄκρας σώζεται θύρα χαμηλὴ καὶ ἀψιδωτὴ, καθαρῶς Βυζαντινὴ. Αἱ πλίνθοι τοῦ τεύχους εἶναι αἱ Βυζαντιναὶ, αἱ φαινόμεναι ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τειχῶν, μεγαλόσχημοι καὶ τετράγωνοι. Οἱ λίθοι διὰ τῶν πλίνθων χωριζόμενοι καὶ φαιοῦ χρώματος, εἶναι ἐντέχνως λελαξευμένοι. Εἰς τινὰ μέρη καταφαίνονται καὶ ἐπάλλξεις. Διὰ τινος παραθύρου οἰκίας Ὀθωμανικῆς, παρετήρησα θολωτὸν δωμάτιον. Τὸ τεῖχος τοῦτο, κείμενον εἰς μέρος ἀφανὲς καὶ ὑφ' ἡμῶν καὶ ξένων περιηγητῶν σπανιώτατα θαμιζόμενον, ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀπαρατήρητον. Ἐξήτασα μετὰ προσοχῆς τὰς πλησίον ὁδοὺς καὶ οἰκίας, οὐδὲν εὗρηκα. Πιθανὸν ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα τμήματα ἐντὸς τῶν Ὀθωμανικῶν κήπων τῆς συνοικίας ταύτης.

Καταβαίνομεν τώρα πρὸς ἕτερον Βυζαντινὸν τεῖχος, κείμενον δεξιόθεν τοῦ σιδηροδρόμου ἐντὸς κήπου Ὀθωμανικοῦ, ἀπέναντι ὑψηλοῦ παραθαλασσίου πύργου, ἔνθα ἤπτετο φανὸς, πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ σημερινοῦ φάρου ἰδρυθέντος πρὸς βορρᾶν τῆς πύλης Ἀχῆρ καπουσού. Παρὰ τὸν πύργον τοῦτον, σώζονται ἀψίδες τινὲς πλινθόκτιστοι ἐπὶ τοῦ παραλίου τεύχους, τὰς ὁποίας θεωρῶ ὡς οἶκημα τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ πρὶν βασιλεύσῃ. Ταῦτα προλέγω ἵνα μὴ περιπλανῶνται οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ ἐρείπια ταῦτα.

Τὸ τεῖχος τοῦτο, μήκους περίπου Μ. 20.0, εἶναι διπλοῦν. Σώζονται ἔχνη ἀψίδων ἐκτεινομένων ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἐτέρου τεύχους. Τοιοῦτοτρόπως οἱ πολῖται καὶ οἱ ὀπλιῖται, διέβαινον ὑπὸ δρόμον πανταχόθεν στεγαστόν. Ἄνω τῶν ἀψίδων ἢ τῆς στέγης μέχρι τῶν ἐπάλλξεων, τὸ ὕψος εἶναι ἀνδρόμηκες.

(1) Βιβλ. XIV σελ. 351. Ἐν Βενετίᾳ 1759. C. Christ. Bib. B'. σελ. 121.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 529. « Καὶ τὸ βῆλον τὸ πρὸς τὸ ἀριστητήριον, ἤγουν ἔμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος. »

Οἱ ὀπλῖται ἠδύναντο ἀκινδύνως ἐκ τῆς στέγης νὰ ἀντιπαρατάτ-
τωνται πρὸς ἐχθροὺς ἢ ἀντάρτας ὀρεγομένους τὴν λεηλασίαν τῶν
ἀνακτόρων. Ταῦτα τὰ τεῖχη, ἐκτεινόμενα πρὸς τὰ ἄνω, εἶναι
τὰ καλούμενα διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ ἢ οἱ περιδρομοὶ τοῦ
Μαρκιανοῦ (1) ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντίων (2), τῶν
ὁποίων τὴν περιγραφὴν δυνάμεθα σήμερον κάλλιστα νὰ ἐννοή-
σωμεν. Πλησίον τῶν διαβατικῶν τούτων, ἀνηγέρθησαν δύο
ἐκκλησῖαι τιμώμεναι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Πέτρου καὶ τῆς
Παναγίας, τῶν ὁποίων ἔχνη ἐπὶ Γυλλίου δὲν ἐσώζοντο (3).

Ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου, συνηνωμένης μετὰ τοῦ
τείχους τούτου, ἐσώζετο ἐντὸς κήπου Ὀθωμανικοῦ μεγάλη
πύλη Βυζαντινὴ στεγαστὴ, ὑπὸ τεσσάρων κιόνων ὑποκρατου-
μένη, τὴν ὁποίαν κατηδάφισαν οἱ σκαφεῖς τοῦ σιδηροδρόμου.
Αὕτη εἶναι ἡ πύλη Καρέα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων
σπανίως μνημονευομένη, καὶ πύλη ἐνίοτε τῶν ἀνακτόρων κα-
λουμένη. Περὶ τῆς πύλης ταύτης λέγει ὁ Νικήτας ἱστορῶν τὸν
κατὰ τοῦ τυράννου Ἀνδρονίκου διωγμὸν (4), « Ἐκεῖ δὲ τὸ
» πλῆθος ἦν εἰσχυθὲν ἔσωθεν τῶν ἀνακτόρων ἀνατραπίσης
» τῆς πύλης, ἥτις Καρέα λέγεται, τρέπεται πρὸς φυγὴν ὁ Ἀν-
» δρόνικος· τὸ δὲ τοῦ δήμου πολὺ, ἐπειδὴ τὰ ἀνάκτορα ἄνετα
» ἐγεγόνεισαν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ κωλύων αὐτούς ». Τὴν ἐπωνυ-
μίαν τῆς πύλης ταύτης, ἔδωσαν εἰς ἑτέραν πύλην, ἄγουσαν
εἰς τὰ σημερινὰ ἀνάκτορα, παρὰ τὴν συνοικίαν καλουμένην
Ἀχῆρ καπουσοῦ. Καλεῖται ἡ πύλη αὕτη τὴν σήμερον Γυιούλ
χανὲ καπουσοῦ, ἄλλοτε Καρὰ καποῦ καὶ Καρὰ καπουσοῦ,
πύλη χερσαία (5).

(1) « Διέρχονται διὰ τῶν ἔξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ
» ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 122.

(2) Μνημονεύονται καὶ ἕτερα διαβατικά. Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 84. 125.
129. 169. « Τὰ διαβατικὰ σκεπαστὰ τοῦ παλατίου ». Κωδινός. σελ. 135.

(3) « Πρῶτα μὲν Πέτρω καὶ Παύλῳ νεῶν οὐ πρότερον ὄντα ἐν Βυζαντίῳ ἔδειματο
» (Ἰουστινιανός) παρὰ τὴν βασιλέως αὐλὴν, ἢ Ὀρμισδοῦ τὸ παλαιὸν ἐπώνυμος ἦν. »
Προκόπιος. Τόμ. Γ'. σελ. 186.

(4) Σελ. 452—453.

(5) Κωδινός. σελ. 43.

Τὰ διαβατικά τοῦ Μαρκιανοῦ, ἐξετείνοντο μέχρι τοῦ παραλίου πύργου τοῦ φάρου, παρά τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Περιέγραψα τὰ σεβαστὰ ταῦτα λείψανα τῶν Βυζαντίων, τὰ μέχρι σήμερον ἀνιστόρητα καὶ τῶν ὁποίων ἡ μελέτη δύναται νὰ παύσῃ τοσοῦτων ἐτῶν ἀποπλανήσεις.

Ἄν ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ κυκλωπέιου, παρατείνωμεν γραμμὴν διὰ τοῦ ἀνερχομένου τείχους, μέχρι τοῦ τείχους πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέδ καὶ ἐδῶθεν πρὸς τὰ σωζόμενα διαβατικά τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τὴν πύλην Καρέαν, ἔχομεν τὰ ἀληθῆ ὄρια τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς Ἀκροπόλεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἰδρύθησαν τ' ἀνάκτορα τῶν ἡμετέρων βασιλέων, καὶ τοσαῦται ἐκκλησίαι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων βασιλέων ἱστορούμεναι. Τὸ τεῖχος τοῦτο διήρχετο ὀπισθεν τῆς Ἀγίας Σοφίας, Μ. 33.27, ἀπὸ τὴν ἄκραν τοῦ ἱεροῦ βήματος, καὶ Μ. 38.0, ἀπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέδ. Ἀπὸ τοῦ κυκλωπέιου τείχους, μέχρι τῶν διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, εἶναι Μ. 1,830. Ὅλος δὲ ὁ περίχωρος τῶν ἀνακτόρων τούτων, περίπου Μ. τετραγωνικὰ 340,000.

Πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λόγων μου τούτων, φέρω καὶ ἑτέρας ἀποδείξεις. Πρὸ πάντων θέλω φροντίσει, ἵνα πείσω ἅπαντας ὅτι ὅλα τῶν Βυζαντινῶν τὰ ἱστορούμενα περὶ τῶν ἀνακτόρων, θαυμασίως σαφηνίζονται διὰ τῆς γνώσεως τοῦ περιβόλου τούτου.

Τὰ σήμερον ὁρώμενα τείχη τὰ περιβάλλοντα τὰ Σουλτανικὰ ἀνάκτορα, εἶναι ἰδρύματα Βυζαντινὰ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου μικρὸν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου τῷ 1261^ω (1). Οἱ σταυροφόροι βασιλεῖς, οἱ κατακτήσαντες τὸ Βυζάντιον τῷ 1204^ω, κατέλυον ὅτε μὲν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Βλαχερνῶν, ὅτε δὲ ἐν τῷ Βουκολέοντι. Οὐδεμία μνεῖα γίνεται

(1) « Οἰκοδόμους τ' ἐπιστήσας πλείονας καὶ ἐπιστάτας ἐδιδύμου τὸ τεῖχος τῆς πό-
» λεως τὸ πρὸς θάλασσαν. . . καὶ λαὸν πλείστον καὶ μάχιμον, ὅσον ἀποχρῶντα τοιαύτη
» παρασκευῇ πολέμου ᾤετο, ἐξ αὐτῆς διέταττεν ». Γ. Παχυμέρης. Τόμ. Α'. σελ. 364.
Νικ. Γρηγορᾶς. Τόμ. Α'. σελ. 275. 470, λαλεῖ περὶ τῶν οἰκοδομῶν τοῦ Ἀνδρονίκου
υἱοῦ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

τῶν μεγάλων καλουμένων ἀνακτόρων ἐν τῷ προμνημονευθέντι χώρῳ. Τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα, τασάκισ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευόμενα, ἤδη γεγηρακότα, δὲν ἠδύναντο οἱ μετέπειτα αὐτοκράτορες ν' ἀνακαινίσωσι, πολὺ ὀλιγώτερον ἀνιδρῦσωσι νέα. Μνεῖα τῶν μεγάλων τούτων παλατίων δὲν ἐγένετο εἰμὴ σπανίως κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τοῦ κράτους (1). Ἡ διαμονὴ ὅμως τῶν ἡμετέρων βασιλέων ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Βλαχερνῶν μὲ πείθει, ὅτι τ' ἀρχαῖα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν ἦσαν κατάλληλα ὡς κατοικίαι τῶν βασιλέων.

Τῶν σημερινῶν τούτων τειχῶν ἡ οἰκοδόμησις διαφέρει μεγάλως τῶν χερσαίων καὶ παραλίων τειχῶν ἐγερθέντων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου καὶ Ἡρακλείου. Οἱ μεγάλοι πύργοι τῶν χερσαίων τειχῶν, ἔχουσι πλατεῖαν ἀψιδοειδῆ εἴσοδον ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μέσῳ, λιθίνη κοχλιοειδῆς κλιμαξ ἀνήρχετο μέχρι τῆς στέγης. Ἐν τῷ σημερινῷ τείχει, ἕκαστος πύργος ἔχει ἐκατέρωθεν δύο θύρας, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέβαινον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους, διὰ πετρίνων ἀναβαθμίδων, τῶν πλείστων εἰσέτι σωζομένων. Οἱ πύργοι εἶναι λεπτότεροι καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ὑψηλότεροι τῶν χερσαίων πύργων. Ταῦτα δύναται ἕκαστος ἰδίῳις ὄμμασι νὰ μελετήσῃ. Ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας πλησίον τῆς νῦν Ἀχῆρ καπουσοῦ καὶ ἀνερχόμενα, μέσον τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ Ἀγίας Εἰρήνης, κατέρχονται πρὸς δυσμὰς ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ Πασᾶ καπουσοῦ, καὶ ἐκεῖθεν πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ λιμένος καλουμένην *Γιαλὴ κιδσε*, τὸ πάλαι τοῦ Εὐγενίου (2). Μεταξὺ τῆς νῦν καλουμένης *Καρὰ καπουσοῦ* καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης *Μπάμπ-ι-χουμαγιουν*, σώζεται πύλη τετειχισμένη, ἄνευ ὀνόματος. Ὅλον τὸν χώρον τῶν πάλαι ἀνακτόρων, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, μέχρι τῆς σημερινῆς πύλης *Καρὰ κα-*

(1) I. Καντακουζηνός. Βιβ. Α'. Κεφ. 54.

(2) Κωδινός. σελ. 22.

πουσού, παρημέλησαν οί βασιλείς. Πιθανόν ἐκ τῆς ὕλης ταύτης, ὠκοδομήθησαν τὰ νέα τείχη. Παρέλαβον ὁμως ἐν τῷ νέῳ περιβόλῳ, ἔνθα μετέπειτα ἀνήγειρον οί Σουλτάνοι τὰ παλάτια αὐτῶν, ἐκτενῆ χῶρον.

Ἐρχομαι τώρα νὰ σαφηνίσω τὸ πρόβλημα τοῦτο, διότι πρόβλημα θεωρῶ αὐτὸ ἕως τώρα, καὶ ἐκθέσω τοὺς λόγους τοὺς πείθοντάς με, ὅτι τὰ τείχη ταῦτα δὲν εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐτέρων βασιλέων ἐγερθέντα. Πρὸς τούτοις νὰ πληροφορηθῶμεν, πόθεν παρεκινήθη Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν' ἀνεγείρῃ αὐτὰ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους.

Ὁ Λαβάρτ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, λέγει, ὅτι τῶν νῦν ὀρωμένων τειχῶν τὰ πλεῖστα ἀνηγέρθησαν ἀπὸ τὴν ὕλην τῶν ἀρχαίων τειχῶν. Πότε ὁμως, καὶ τίς ἀνήγειρεν αὐτὰ οὐδὲν γινώσκει. Ἄπαν τὸ μέγα παλάτιον, ὁ τρίκλιнос τῆς Μανναύρας, τὸ καλούμενον ἢ Πορφύρα καὶ τὸ πεντακούβουκλον, ἔμειναν ἐκτὸς τῶν τειχῶν τούτων. Ὅρθῃ εἶναι ἡ γνώμη του (1).

Τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ Βυζαντίου, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τῆς πύλης τῶν Δρουγγαρίων, νῦν Ζινδὰν καπουσού (2), κατεῖχον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῷ 1204^ῳ, πάμπολλοι ἔμποροι Ἴταλοί. Οἱ Βενετοὶ κατῴκουν τὴν παραλίαν μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ περάματος νῦν Βαλῆκ παζάρ καπουσού, καὶ τῆς πύλης τῶν Δρουγγαρίων. Τούτους μνημονεύει καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος (3) γράφων,

« Καὶ διάβα κ' εἰς τὸ πέραμα γοργὸν ὡς ἐξηφτέριν,

Ἐρώτησε ἔς τὸ διάβα σου ἐπὶ τοὺς Βενετικούς,

Τὸ πῶς πουλιέται τὸ τυρὶν, τί ἔχει τὸ κεντηνάριν ».

Παραλείπω τὰς πολλὰς μαρτυρίας τῶν Ἰταλῶν περὶ τῶν καταλυμάτων τῶν ἐδῶ Βενετῶν, Βενετικῶν ὑπὸ τοῦ Πτωχοπρόδρομου καὶ ἐτέρων καλουμένων. Ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ περά-

(1) J. Labarte. σελ. 107.

(2) Πύλη τοῦ δεσμωτηρίου.

(3) Κοραῖ, Ἄτακτα. Τόμ. Α'. Βιβλ. Β'. στίχ. 113.

ματος, καὶ τοῦ πλησίον ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, κειμένου ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα μετέπειτα ἰδρύθη τὸ περικαλλές τέμενος *Balidè τζαμιὺ ἢ Γερί τζαμιὺ* μέχρι τῆς πύλης τοῦ *Βαχτσέ* καπουσοῦ τῆς πάλαι Νεωρίου, κατώκουν οἱ Ἀμαλφηνοὶ, Πισσαῖοι καὶ τινες ἔμποροι ἐκ Ῥαγούσης. Ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης πύλης πρὸς ἀνατολάς, κατέλυον οἱ Γενοῦήνσιοι ἔμποροι. Μέχρι ποῦ ἐξετείνοντο αἱ οἰκίαι καὶ τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν καταστήματα ἀγνοοῦμεν. Μέγα πλῆθος αὐτῶν ἐμπορεύετο καὶ κατῴκει ἐν τῇ ἐκτενεῖ ταύτῃ παραλίᾳ· πρὸς τούτοις γινώσκομεν ὅτι πέραν τῶν Γενοῦησιῶν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, ἰδρύθη εὐκτῆριον Μουσουλμανικόν, καλούμενον μεσιγίδιον καὶ πολλάκις μιτάτον. Φρονίμως οἱ βασιλεῖς ἔθεσαν τὰ καταλύματα τῶν Ἀμαλφηνῶν καὶ Πισσαίων, μέσον τῶν Βενετῶν καὶ Γενοῦησιῶν, τῶν αἰείποτε διαπληκτιζομένων.

Οἱ Γενοῦήνσιοι, καθ' ὅλην τὴν ἐν Βυζαντίῳ διαμονὴν αὐτῶν, ἦσαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τῶν Βενετῶν φιλοφρονέστεροι. Ἐν τῇ τετάρτῃ σταυροφορίᾳ τοῦ 1204^{ου}, οὐδόλως μνημονεύονται ὡς συνεργοί. Προσεκλήθησαν ἀλλὰ δὲν συνεξεστράτευσαν μετὰ τῶν σταυροφόρων. Καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα Λατινοκρατίαν, διαρκέσασαν πεντήκοντα ἐπτὰ ἔτη, συνεβίουν μετὰ τῶν κυριαρχῶν Γερμανῶν καὶ Βενετῶν ἐν προφανεῖ εἰρήνῃ, δυσανασχετοῦντες ὅμως ὅτι οἱ Βενετοὶ εἶχον ἐν χερσὶν αὐτῶν πάντα τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπονεμηθέντα αὐτοῖς προνόμια, καὶ ἐκωλύοντο ἀπὸ τὴν ἐπικερδῆ τοῦ Πόντου ἐμπορείαν. Ἐνεκα τούτων, ἡ Γένουα μικρὸν πρὸ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ κράτους τῷ 1261^ῳ, κρυφίως συνεφώνησε μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Παλαιολόγου ἐν Νυμφαίῳ τῆς Ἀσίας κατοικοῦντος, ἵνα πέμψῃ πλοῖα πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, μελετῶντος ἔφοδον πρὸς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ Λατίνους. Ὡς ἀμοιβὴν τῆς ποθουμένης ταύτης συνειργίας, προὔπεσθέθη ὁ Παλαιολόγος, ἵνα μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους, ἀποδώσῃ αὐτοῖς τ' ἀρχαῖα προνόμια καὶ πλεῖστα ἕτερα.

Παραδόξως ὅμως, ὁ Παλαιολόγος μικρὸν μετὰ τὴν ἐν Κων-

σταντινουπόλει εισοδον αὐτοῦ, ἀπέστειλεν ἅπαντας τοὺς Γενοουησιούς εἰς τὴν πλησίον Ἡράκλειαν τῆς Θράκης, ἐνῶ διετήρησεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις αὐτῶν καταλύμασι, τοὺς Βενετοὺς Ἀμαλφηνούς καὶ Πισσαίους. Οἱ Βυζάντιοι εἶχον πλεῖστα παράπονα κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Βενετῶν, οἵτινες καθ' ὄλον τὸν χρόνον τῆς ἐν Βυζαντίῳ δυναστείας αὐτῶν, μετεκόμισαν εἰς Ἰταλίαν πλεῖστα καλλιτεχνήματα, ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ ποτὲ μὲν ἀναφανδὸν ποτὲ δὲ κρύφα ἤρπασαν τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μοναῖς φυλαττόμενα λείψανα, σεβαστὰ παρὰ τοῖς Βυζαντίοις (1). Οὐδένα ἐκ τούτων ὅμως μετέπειτα ἐκακοποίησαν οἱ Βυζάντιοι, χαλιναγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ Παλαιολόγου, ποθοῦντος τὴν μετὰ τῆς πανισχύρου Βενετίας εἰρήνην.

Ὁ Βαλδουῖνος ὁ νεαρὸς Βασιλεὺς, ἀπολέσας τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπελθὼν εἰς Εὐρώπην διηρέθιζε τοὺς Ἰταλοὺς, παρασκευαζομένους ἵνα ἐκστρατεύσωσι καὶ ἀνακτήσωσιν ἐκ νέου τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Τὴν μελετωμένην ταύτην ἔφοδον, σφόδρα ἐφοβεῖτο ὁ Παλαιολόγος, γινώσκων μετὰ πόσης εὐχερείας εἶχον κυριεύσει τὸ κράτος οἱ σταυροφόροι τῷ 1204^ο.

Εἰς πάντας τοὺς ἱστορήσαντας τὰ συμβάντα ταῦτα ἡμετέρους καὶ ἀλλοδαποὺς, ἢ τῶν φίλων Γενοουησίων ἀποπομπῆ εἰς Ἡράκλειαν ἐφάνη ἀκατανόητος. Αἰτία τῆς ἀποπομπῆς κατ' ἐμὲ εἶναι, ὅτι ἅπαντα τὸν χῶρον ἢ μέγα μέρος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου προκατῶκουν οἱ Γενοουήνσιοι, περιέλαβεν ὁ Παλαιολόγος ἐντὸς τοῦ νέου ἀνακτόρου. Μετὰ τινὰ καιρὸν, ἕνεκα τῶν γογγυσμῶν τῶν ἐν Ἡρακλείᾳ Γενοουησίων καὶ τῶν παρακλήσεων τῆς μητροπόλεως Γενοῦης, ἐπανῆλθον ἅπαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ κατέλυσαν οὐχὶ ἐν τῇ προτέρᾳ παραλίᾳ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ ἐν Γαλατᾷ.

Ἴδου τὰ περὶ τούτων λεγόμενα τοῦ Παχυμέρη (2), « Γενοῦῖται . . . πρότερον μὲν κατὰ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης » φέρων κατῶκιζεν, ὕστερον δὲ κατ' ἀντικρὺ τῆς περαιίας, παρὰ

(1) Κωδινός, σελ. 163. « Ἐβεβηλώθησαν τὰ ἅγια, αἱ ἅγιοι εἰκόνες κατεπατήθησαν ».

(2) Τόμ. Α'. σελ. 168.

» μόνον τὸ τοῦ Γαλατᾶ φρούριον ἀσφαλὲς ἐδοκίμαζε κατοικί-
» ζειν. Βενετικούς δὲ καὶ Πισσαίους μένειν ἐντὸς ἐδικαίου. »

Ἐὼς αὕτη ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀγνωμοσύνη καὶ κατὰ τι-
νας κακεντρέχεια τοῦ Παλαιολόγου, πρὸς τοὺς φίλους Γενουην-
σίους σαφηνίζεται ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν τειχῶν τούτων. Πολ-
λοὶ Ἴταλοι, διηγούμενοι τῶν ἐν Γαλατᾶ Γενουηνσίων τὴν με-
τέπειτα δόξαν καὶ τὰ πλοῦτη, μυκτηρίζουσι τὸν Παλαιολόγον
παραδώσαντα εἰς τοὺς Ἴταλοὺς, τὸν ἀσφαλῆ καὶ εὖορμον Γα-
λατᾶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀκολούθως τὰ πάνθ' ἐπαθον οἱ ἀπέ-
ναντι Βυζάντιοι (1). Ἰδοὺ περὶ τῶν τειχῶν τί γράφει ὁ ἡμέτερος
Παχυμέρης (2), ἱστορῶν τὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου εἰσελ-
θόντος ἐν Βυζαντίῳ. « Ἐδόκει γοῦν πρὸς τὰ παραστάντα διὰ
» ταχέων ἀνυψοῦν τὰ τεῖχη πῆς πόλεως καὶ μᾶλλον τὰ πρὸς
» τῆ θάλασση, ἃ δὴ καὶ χθαμαλὰ ἦσαν. . . ἐπεὶ οὐκ ἔχειεν πέ-
» τραις σὺν τιτάνῳ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐκτελεῖν, μόσουσι, σανίσι
» πλατεΐαις καὶ ἐπιμήχεσι, σὺν τῷ καὶ στιβαρὰς πρὸς τὸ ταῖς
» ἐπιφοραῖς ἀντέχειν εἶναι, τοὺς τε πύργους καὶ τὰ τεῖχη προ-
» στανυψοῦν, πρὸς δέ γε τὸ αὐτάρκως ἔχειν τῶν ἀνθεξόντων,
» ἐντὸς πλῆθος στρατιωτῶν ἔξωθεν εἰσοικίζειν. » καὶ πάλιν,
« τεῖχη δὲ ἀναλόγως τοῖς πύργοις τὴν αὔξην ἐλάμβανον. »
Συνάμα ὁ Παχυμέρης ἱστορεῖ τὰς προπαρασκευὰς τοῦ Παλαιο-
λόγου, ἵνα ἐπιτυχῶς ἀντιστρατευθῆ πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ προ-
παρασκευαζομένους ἐχθροὺς αὐτοῦ.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἱστῶρησα, ἵν' ἀποδείξω ὅτι αἰτία τῆς ἀπο-
πομπῆς τῶν Γενουηνσίων εἰς Γαλατᾶν δὲν ἦσαν αἱ παρακλήσεις
τῶν Ἰταλῶν, ἀλλ' ἢ ἐπέκτασις τῶν τειχῶν τῶν παραλαβόντων
ἐντὸς τοῦ νέου βασιλικοῦ ἀνακτόρου, μεγίστην μερίδα τῆς πά-
λαι συνοικίας αὐτῶν (3).

Ἐρχομαι. τῶρα νὰ ἱστορήσω προγενέστερά τινα συμβάντα.

(1) Sauli, Della Colonia dei Genovesi in Galata. Torino 1831. Τόμ. 2.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 186.

(3) Geschichte des Levantehandels im Mittelalter von Dr. Wilhelm Heyd. Stuttgart. 1879. Τόμ. 2. σελ. 208 — 291 τοῦ δευτέρου τόμου.

Ἐμμανουήλ ὁ Κομνηνός, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1143^{ου} μέχρι τοῦ 1180^{ου} μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Παιόνων (1), ἀνήγγειλε διὰ γραμμάτων τοῖς Βυζαντίοις τὰ εὐφρόσυνα ταῦτα κατορθώματα. Λέγει ὁ ἱστορικός, « μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐτὸς τὴν » μεγαλόπολιν εἰσιὼν, κατάγει θριάμβον ἀπὸ τῆς Ἐώας πύλης, » ἣτις ἀνέωγε κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν. » Ἡ πύλη αὕτη καλουμένη « Ἐῶα », εἶναι ἢ ὑπὸ Βυζαντίων καλουμένη τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, καὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, *Tòπ καπουσοῦ*, πύλη σήμερον κατεδαφισθεῖσα (2). Ἴδου τὰ περὶ τοῦ θριάμβου τούτου ἱστορούμενα τοῦ Νικήτα Χωνιάτου· « οἷα δὲ ἐπὶ μεγίστῳ » τροπαίῳ καὶ ἀκραιφνεῖ κατορθώματι θριαμβεύειν μεγαλοπρε- » πῶς προθέμενος, καὶ τὰ τῆς πομπείας διασκευασθῆναι προ- » διατέταχεν· ἅπας οὖν περιπόρφυρος πέπλος καὶ χρυσίῳ κατά- » στικτος ἀπηώρατο, καὶ οἱ ἀστυνόμοι ἄλλως ἄλλοθεν ἐπὶ τὴν » πρόοδον ἐκείνην μεταρρυσθέντες, ὡς ῥεῦμα κατὰ πρᾶνους ὀχε- » τηγούμενον ἐξεκένωσαν ἀγορὰς οἴκους νεῶς ἐργαστήρια καὶ » ἄλλο μέρος ἅπαν τῆς πολυχανδοῦς πόλεως . . . αὐτὰ μέντοι » τὰ καθ' ἑκάτερα μέρη τῆς ἀγυῖας, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ » θριάμβος, παρυφιστάμενα δρύφακτα καὶ διώροφά τε καὶ τριώ- » ροφα παρυψούμενα, πᾶσιν ἐνεποιίουν θαυμασμὸν καὶ τὰ τέγη » δ' οὐχ ἥκιστα, μάλιστα πολλοὺς τοὺς θεωμένους καὶ πάντας » ἐνέχοντα ἐκκρεμεῖς. »

Πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος προεπορεύοντο οἱ γερουσιάζοντες καὶ οἱ ἐπίσημοι ἐκ τῶν πολιτῶν. Μετέπειτα ἠκολούθει ὁ τοῦ θριάμβου αἴτιος ὁ Κοντοστέφανος· « εἰς δὲ τὸν μέγαν νεῶν εἰσιὼν καὶ » τοῦ παντὸς ἐνώπιον λεῶ τὴν τοῦ Κυρίου λαλήσας αἰνεσιν, » πρόεισιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια. »

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Χωνιάτου, καλῶς γινώσκοντος τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατάδηλον εἶναι, ὅτι ὁ Κο-

(1) Νικ. Χωνιάτης. σελ. 204.

(2) « Καὶ περιπλεύσας τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὸ ἀκμαιότατον τοῦ ῥεύματος ἔλθων, » ἐφώρμει πρὸς τὴν τῆς μάρτυρος Βαρβάρας καλουμένην πύλην. » I. Καντακουζηνός, Βιβ. Δ'. Κεφ. 31. — C. Christ. Βιβ. Α'. σελ. 56.

μνηνός εισερχόμενος διὰ τῆς Ἐφίας ἢ πύλης τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, ἀνέβη πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν διὰ τοῦ χώρου, ἔνθα νῦν ἴσταται ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἱατρικὴ σχολή. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἐδῶ ὑπῆρχεν ἀγυιὰ ἤτοι ὁδὸς, διὰ τῆς ὁποίας ἀνῆλθεν ὁ Κομνηνός καὶ ἐκατέρωθεν οἰκίαι ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἐδῶ συρρεύσας λαὸς ἐκ πάσης τῆς πόλεως, ἠδύνατο νὰ ἰδῇ τὸν διερχόμενον βασιλέα. Πρὸς τούτοις, ἀνήγειρον παραπήγματα ὑψηλότατα, ὅθεν πολλοὶ ἕτεροι ἐθεῶντο τὸν θρίαμβον. Ἄπας ὁ χώρος οὗτος, ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Ἀγίας Βαρβάρας καὶ ἄνω, εἶναι τὴν σήμερον κενὸς καὶ ἔρημος οἰκιῶν, περικλειόμενος ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Σουλτανικοῦ ἀνακτόρου. Ἄν τὰ τείχη ταῦτα ἦναι τὰ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἢ μᾶλλον τ' ἀρχαῖα, δὲν φρονῶ ὅτι οἱ βασιλεῖς ἤθελον ἐπιτρέπει τοσοῦτον λαὸν ἵνα κοιτῆ καὶ ἐμπορευῆται ἐντὸς τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων.

Ἰδοὺ καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ Βενετῶν τῷ 1203^ῳ, καὶ τὸν ἐκθρονισμόν τοῦ Ἀλεξίου, οἱ σταυροφόροι κατέλυσαν ἅπαντες ἐν Γαλατᾶ, αὐτόθι περιμένοντες τὰ ὑποσχεθέντα δῶρα τοῦ Ἀλεξίου καὶ τὸν στρατὸν τὸν Ἑλληνικόν, μέλλοντα μετ' αὐτῶν νὰ συνεχστρατεύσῃ πρὸς κατάκτησιν τῶν Ἱεροσολύμων. Ὅλοι οἱ μέχρι τοῦδε κατοικοῦντες τὸ Βυζάντιον Ἴταλοι ἔμποροι καὶ αὐτοὶ οἱ φίλα φρονούντες Γενουήνσιοι, φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τῶν Βυζαντιῶν, ἀπῆλθον εἰς Γαλατᾶν.

Τῇ 19^ῃ Αὐγούστου τοῦ 1203^{ου} τῶν σταυροφόρων τινὲς μετὰ τινῶν Πισσαίων καὶ Βενετῶν διέπλευσαν τὸν λιμένα ἵνα ἐξαφανίσωσι τὸ τέμενος τῶν Σαρακηνῶν πρὸ χρόνων ἰδρυθὲν ἐν Βυζαντίῳ, χάριν τῶν αὐτόθι ἐμπορευομένων Μουσουλμάνων (1). Ἐκεῖτο τὸ τέμενος τοῦτο παρὰ τὴν παραλίαν, πλησίον τῆς ἐκκλησίας καλουμένης τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἐν τῇ παραλίᾳ. (2) Ἐτερον ἴδρυμα Βυζαντινὸν τὸ πραιτώριον, συχνάκις μνημο-

(1) Banduri. Τόμ. Β'. σελ. 49. Ν. Χωνιάτης σελ. 696. « τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον. »

(2) Βυζ. Μελέται. σελ. 336.

νευόμενον ἦτο ἐκεῖ πλησίον. Ταῦτα τὰ τρία κτίρια ἔκειντο πρὸς ἀνατολὰς τῆς πάλαι συνοικίας τῶν Γενουησιῶν. Οἱ σταυροφόροι μὴ ἀνεχόμενοι λατρείαν Μουσουλμανικὴν ἐν πόλει χριστιανικῇ, λάθρα ἐπέπεσαν ἐπὶ τοῦ τεμένους καὶ μετὰ ξιφῶν ὠπλισμένοι, τὰ ἐνόητα ἐλήστευσαν. Κρατερώς ἠμύνοντο οἱ Σαρακηνοὶ, καὶ οἱ προσβοηθοῦντες αὐτοὺς πανταχόθεν συρρεύσαντες Βυζάντιοι. Ἡ συρροὴ τοῦ λαοῦ, μένεα πνέοντος κατὰ τῶν σταυροφόρων, ἐφυγάδευσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τεμένους. Ἔθεσαν ὁμῶς πρὸ τῆς προσβολῆς πῦρ ἐν ταῖς πλησίον οἰκίαις, κατέκαυσαν τὸ τέμενος καὶ διὰ τρεῖς ἡμέρας μέγας καὶ ὀλέθριος ἦτον ὁ ἐμπρησμός. Νικήτας ὁ Χωνιάτης εὕρισκόμενος τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ διηγούμενος τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν σταυροφόρων καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν κατοίκων λέγει (1), « πολλῶν » γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει πρότερον ἐμπρησμῶν . . . ὁ τότε » συμβὰς ἐναύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξεν. »

Αἱ φλόγες κατέκαυσαν στοὰς καὶ ἀγοράς. Κατέπεσαν πολλοὶ κίονες. Ἐπυρπολήθησαν ἅπασαι αἱ οἰκίαι πλησίον τοῦ Μουσουλμανικοῦ τεμένους, ὅθεν διήλθε θριαμβεύων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ ἄνω μνημονευόμενος Κομνηνός. Αἱ φλόγες διαέρισι φερόμεναι κατέφλεγον πάσας τὰς οἰκοδομάς. Τὸ πῦρ ὑπ' ἀνέμου σφοδροῦ ἐλαυνόμενον, τὰ πάντα ἀπετέφρωσε καὶ πολλὰ μάρμαρα ἠμαύρωσε. Ἐφθασε πλησίον τοῦ τείχους τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκεῖθεν πρὸς νότον ἀφίχθη μέχρι τοῦ Μιλίου, τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν συνόδων (1). Ἄλλαι φλόγες τοῦ πυρός ἀπετέφρωσαν τὸ ἐσπέρας τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ἵπποδρόμου, ἐνθα ἦσαν πάμπολλαι συνοικίαι. Ἐκεῖθεν κατέβη πρὸς νότον τὸ ἐπικλινὲς μέρος τῆς πόλεως, μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. Ἄλλη φλόξ ἀπετέφρωσε πολλὰς οἰκίας, μέχρι τῆς πύλης τοῦ περάματος.

(1) Ν. Χωνιάτης. σελ. 730. 733. Αἱ οἰκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ξύλιναι. Ν. Γρηγοῦρας. Τόμ. Α'. σελ. 81. Ι. Καντακουζηνός. Τόμ. Γ'. σελ. 290.

(1) Τὸ κτίριον πλησίον τῶν Πατριαρχείων. C. Christ. Βιβ. Β'. σελ. 178. « Πρὸς δὲ τὰ βόρεια τοῦ φόρου ἔστι τὸ Σενάτον, ὅπερ ἐκαύθη ὑπὸ Λέοντος τοῦ τῆς » Βηρίνης ». Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 565.

Τὴν πυρκαϊὰν ταύτην ἀφηγοῦνται καὶ ἕτεροι ἱστορικοί. (1)

Ἰστόρησα τὴν πυρκαϊὰν ταύτην τὴν ὀλεθριωτέραν κατὰ τὸν Χωνιάτην πασῶν τῶν προηγουμένων, διότι ἐπικυροῖ τὰ ὅσα πρὸ ὀλίγου ἐδιηγήθη. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, τὸ Μουσουλμανικὸν τέμενος, ἰδρῦθη κατὰ τὸ πρὸς θάλασσαν ἐπικλινὲς βόρειον μέρος τῆς πόλεως (2). Κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον (3), ἐκτίσθη δι' αἰτήσεως τοῦ Μέσαλμα ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῆς πόλεως, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Λέγει ῥητῶς ὁ Νικήτας, ὅτι ἐν τῇ ἀρπαγῇ τοῦ τεμένου οἱ σταυροφόροι ἔθεσαν πῦρ εἰς διάφορα μέρη τῆς αὐτόθι συνοικίας. Ἐκ τῶν λόγων τούτων καταφαίνεται, ὅτι μέχρι τοῦ 1203^{ου} ἔτους, παρὰ τὸ τέμενος τοῦτο τὸ Μουσουλμανικὸν, κείμενον πλησίον τῆς σημερινῆς σχολῆς τῆς Ἱατρικῆς, ὑπῆρχε συνοικία ἢ ὁποία, καθὼς προεῖπον, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων.

Ἴδου καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν. Κατὰ τὸ 1872 ἔτος ἀρχομένων τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως, ἀνεκαλύφθη ἐρειπίων σωρὸς, ἐκ πλακῶν μαρμαρίνων, κίωνων, πλίνθων καὶ λίθων, μικρὸν πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν σημερινὴν γέφυραν τοῦ σιδηροδρόμου. Τῶν ἐρειπίων τούτων ὑπὸ τὴν γῆν πρὸ πολλοῦ κεχωσμένων, τινὰ μαρμάρινα κοσμήματα ἦσαν ὠραιότητας τέχνης (4). Τούτων τῶν ἐρειπίων τινὰ μὲν, ἐχρησίμευσαν ὡς ἔρμα τοῦ σιδηροῦ δρόμου, τινὰ δὲ ἐκαλύφθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τὰ γώματα. Τὰ ἐρείπια ταῦτα μ' ἐφάνησαν, λείψανα τῆς περιωνύμου ἐκκλησίας τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, καλουμένης ἐν τῇ δημῳδαί γλώσσῃ τῶν Βυζαντιῶν, ὁ Μεγαδημήτριος. Ὁ ναὸς οὗτος μεγάλως ἐκοσμήθη βασιλευόντων τῶν Παλαιολόγων (5). Ἐκεῖτο κατὰ τὴν μαρτυ-

(1) Βυζ. Μελέται. σελ. 188 ἐν σημειώσει.

(2) Ν. Χωνιάτης, σελ. 733.

(3) Τόμος Γ'. σελ. 739. Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 787. Ἐφραίμιος. στ. 6922.

(4) Ἐπὶ τινος τετραγώνου μαρμάρου, ἐφαίνοντο φύλλα καὶ καρποὶ τῆς ἀμπέλου ὠραιότητας Ἑλληνικῆς τέχνης.

(5) « Ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος καὶ μυροβλήτου Δημητρίου » καὶ ἐπικεκλημένη τῶν Παλαιολόγων ». Acta Patriarchatus. Τόμ. Α'. σελ. 42. Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 80.

ρίαν τῶν Βυζαντίων παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅθεν ἐκαλεῖτο ὁ
χωρὸς οὗτος, ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ κατὰ
τὸν Γύλλιον, Πύλη τοῦ Δημητρίου (1).

Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀνεφάνησαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηρο-
δρόμου Μ. 500, ἀπὸ τὴν καλουμένην πύλην τοῦ Εὐγενίου.
Περὶ τοῦ περιωνύμου τούτου ναοῦ, λέγει Κωδινὸς ὁ Κουρο-
παλάτης (2), « Τὸν δὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸν ἀνωθεν
» τοῦ τείχους ὄντα, ἔκτισε Βάρδας ὁ Καῖσαρ ὁ θεῖος τοῦ ἀναι-
» ρεθέντος Μιχαήλ. »

Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς ὁ γράφας ἓνα αἰῶνα περίπου μετὰ
τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου, λέ-
γει ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ. « Καὶ πρὸς τῷ ναῷ τοῦ μεγαλο-
» μάρτυρος γενόμενος Δημητρίου, ὃς τῶν βασιλείων ᾤκοδόμητο
» ἐντός » (3). Καὶ πάλιν, « καὶ πρὸς τὸν ἐν βασιλείοις τοῦ μυ-
» ροβλήτου Δημητρίου τοῦ μάρτυρος γενόμενος ναόν. » Ἐκ
τῶν λόγων τούτων τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ μνημονεύοντος
τὸν ναὸν ὡς ὄντα ἐν τοῖς Βασιλείοις, εἰκάζω, ὅτι οὕτως ἔγρα-
ψε πρὸς γνῶσιν καὶ τῶν ξένων τῶν μὴ γινωσκόντων, ὅτι ὁ ναὸς
πρὸ ὀλίγου περιεκλείσθη ἐντός τοῦ νέου περιβόλου τῶν ἀνακτό-
ρων. Ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καλεῖται συνήθως ὁ ναὸς οὗτος,
ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Μέχρι τοῦ
1621^{ου}, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Γάλλου περιηγητοῦ, οἱ Βυζάντιοι
ἐκάλουν τὸν τόπον τοῦτον, Ἅγιον Δημήτριον (4).

Ἀπορίας ἄξιον εἶναι, ὅτι ἐκ τῶν γνωστῶν Βυζαντινῶν συγ-
γραφέων, οὐδεὶς ἰστόρησε τὴν ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου

(1) Π. Γύλλιος. Βιβλ. Α'. Κεφ. Γ'. Ν. Γρηγοράς. Τόμ. Β'. σελ. 860.

(2) Σελ. 41.

(3) Ταῦτα τὰ γραφόμενα τοῦ Καντακουζηνοῦ δὲν συμβιβάζονται μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ
Λαβάρτ, σελ. 98. Un fait de l'histoire Byzantine, que nous empruntons à
Anne Comnene, va justifier la situation de Saint-Demétrius et de Saint-
Georges et établir que ces deux églises étaient en dehors du Palais Im-
périal.

(4) Voyage du Levant fait par le commandement du Roi en l'année 1621.
par Sr. D. C. deuxième édition. 1629. σελ. 126. Ἐπὶ Γύλλιου ἐκαλεῖτο εἰσέτι
τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἡ πάλαι πύλη τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. Βιβλ. Α'. Κεφ. Κ'.

ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν τούτων. Εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι ἄγνωστον εἶναι μέχρι ποῦ ἐξετείνεται ἡ πρὸς ἀνατολὰς συνοικία τῶν Γενουηνσίων. Μνημονεύονται ὁμοῦς ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι τούτων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, οἰκήματα Γενουηνσίων πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐκκλησία ἐν Βυζαντίῳ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τιμωμένη, δὲν μνημονεύεται ἄλλη εἰμὴ αὕτη ἐν τῇ Ἀκροπόλει (1) καὶ ἑτέρα πλησίον τοῦ Μπαλατᾶ. Πιθανὸν οἱ κατοικοῦντες τὸν χῶρον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνῆλθε θριαμβεύων ὁ Ἐμμανουὴλ Κομνηνὸς καὶ οἱ περὶ τὸ μουσουλμανικὸν τέμενος, ἐκεῖθεν ἐκδιωχθέντες, κατέλυσαν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Γενουηνσίων, ἀπελθόντων ἕνεκα τούτου εἰς Γαλατᾶν. *

Ταῦτα εἶναι ἡ βάσις τῶν ἀκολουθῶν μελετημάτων. Εἶναι ἡ ἀγγελία τοῦ προβλήματος. Μετὰ καιρὸν, θέλω ἱστορήσει, βασιζόμενος κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων Ἑλλήνων ἱστορικῶν, τὴν θέσιν τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, καὶ καταδείξει οὐχὶ τὸν κόσμον καὶ τὰ καλλιτεχνήματα, ἀλλὰ τὴν θέσιν αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὰ πολλὰ γεγονότα τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, μέχρι τοῦδε κατ' ἐμὲ ἀσαφέστατα.

Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης πείθομαι, ὅτι πολλὰ ἴχνη τοῦ τείχους τῶν ἀρχαίων Βυζαντινῶν ἀνακτόρων εὐτυχῶς μέχρι τοῦδε διεσώθησαν καὶ ὅτι τὰ νῦν ὁρώμενα τείχη, εἶναι ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἐγερθέντα ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους τῷ 1261^ο.

(1) « Ἰστανται ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. » Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 124. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἐν τῷ ἀνακτορικῷ περιβόλῳ, καὶ μνημονεύεται ἐκ νέου. σελ. 170. Ἡ ἐν Μπαλατᾶ ἐκκλησία, καλεῖται ὁ Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Κανάδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ

Ἴνα καλῶς ἐννοήσωμεν τὴν θέσιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, καλὸν εἶναι ἵνα πρότερον περιγράψω τὰ ἐκτὸς αὐτῶν πολυάριθμα ἰδρύματα, τοσάκις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ μνημονευόμενα.

Τὸν ἵπποδρόμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νῦν *Ἀτ Μεϊδὰν*, καλούμενον δὲ πολλάκις καὶ ἵππικόν, πρῶτος ἵδρυσεν ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος. Ἦτο κτῆμα δύο ἀδελφῶν καὶ γυναικὸς χήρας. Μέχρι τοῦ τετραπλεύρου χαλκοῦ κίονος, ὁ τόπος ἦτο πεδινός. Ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς καλουμένης σφενδόνης, ὁ τόπος ἦτο κατωφερέστατος καὶ εἰς τινὰ μέρη κρημνώδης. Μὴ ἐπαρκοῦντος τοῦ πεδινοῦ τούτου χώρου, ἔκτισεν ὁ Σεβῆρος τὰ πρὸς νότον μέχρι σήμερον φαινόμενα θολωτὰ ὑπόγεια, τὰ ὁποῖα οὔτε πυρκαϊαὶ οὔτε σεισμοὶ ἐκλόνισαν, καὶ οὕτω ἐπεξέτεινε τὸν ἵπποδρόμον μέχρι τοῦ κύκλου καλουμένου τὸ πάλαι ἢ σφενδόνη. Μέρος τῶν δεξιόθεν ἐδωλίων καὶ τῶν κοσμημάτων τοῦ ἵπποδρόμου, εἶχεν ἤδη ἀνεγείρει ὁ Σεβῆρος, ὅταν ἀγγελία στάσεως καὶ ταραχῆς ἐν Ῥώμῃ, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐν' ἀποδημῆσιν εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ἀνεπλήρωσε τὰ ἐλλείποντα τοῦ ἵπποδρόμου, ἦτοι τὰ ἐκατέρωθεν καθίσματα, τοὺς καμπτήρας καὶ τοὺς δῆμους, ἢ τὰ ἐδώλια τῶν δῆμων. Πρῶτος ὁ Κωνσταντῖνος, « ἀνεπλήρωσε τὸ ἵππικόν » κοσμήσας αὐτὸ χαλκουργήμασι καὶ πάσῃ ἀρετῇ » (1), καὶ ἀπετέλεσε κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ἵππικοὺς καὶ γυμνι-

(1) Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 528.

κούς ἀγῶνας τῆ ΙΑ' Μαΐου (1). Οὗτοι οἱ δύο βασιλεῖς, εἶναι οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἵπποδρόμου. Βασιλεύοντος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κατηργήθησαν αἱ αἵματηραὶ ἐν τοῖς ἵπποδρόμοις καὶ κίρκοις θηριομαχίαι καὶ αἱ ἀποτρόπαιαι σκηναὶ τῶν μετ' ἀλλήλων παλαιόντων καὶ θνησκόντων παλαιστῶν. Τοιαῦτα θεάματα, οὐδόλως ἤρεσκον εἰς τὸν χριστιανικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως λαόν (2). Ὁ ἵππόδρομος ἰδρῦθη κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Ῥώμῃ κίρκων καὶ οὐχὶ τῶν Ἑλληνικῶν σταδίων ἢ θεάτρων. Ἐνεκα τῶν ἀναιμάκτων ἐν τῷ ἵππικῷ τούτῳ τελουμένων ἀγώνων, δὲν εἶχε τὰ ἐν Ῥώμῃ ἰσχυρὰ περιφράγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκωλύετο ἡ πρὸς τοὺς θεατὰς ὀργὴ τῶν ἀτιθάστων καὶ ἐξηγριωμένων θηρίων. Ἐνίοτε ὁμῶς, εἰσήγοντο καὶ θηρία πρὸς τέρψιν τοῦ λαοῦ (3). Πλεῖστα ὀνόματα ἐκ τῶν ἵπποδρόμων τῆς Ῥώμης λαμβανόμενα, ἔμεινον ἐν τῇ γλώσσει τῶν Βυζαντίων καὶ διὰ τῆς Λατινικῆς σαφηνίζονται (4).

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, Ἄγγλοι τινὲς τοῦ αὐτόθι σταθμεύοντος Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, περιέσκαψαν τὰς βάσεις τῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τριῶν σωζομένων κιόνων, περιετείχισαν αὐτὰς καὶ περιέφραξαν διὰ σιδηρῶν κιγκλίδων. Ἀνεφάνη τότε τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τοῦ ἵπποδρόμου, κείμενον περίπου Μ. 3.00 ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος (5). Ὁ ὀδεύων ἀπὸ τοῦ τετραπλεύρου χαλκοῦ κίονος, διὰ τῆς Ὀθωμανικῆς σχολῆς τῶν τεχνῶν, μέχρι

(1) Κωδινός σελ. 21. 44. 100. 181. « Τῆ δὲ ἐπαύριον, τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως » γέγονεν καὶ μέγα ἵπποδρόμιον, ὅτε ἡ πόλις ὠνομάσθη Κωνσταντινούπολις». C.Christ. Βιβ. Β'. σελ. 102. Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 651.

(2) Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 180. Ὁ Ἑβραῖος Βενιαμὴν τῆς Τουδέλλης μνημονεύει ἀγῶνας θηρίων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ. Ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν λήγοντος τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Voyages en Asie par P. Bergeron. 1735. σελ. 12.

(3) Κωδινός. σελ. 103.

(4) Περὶ τῆς τάξεως τοῦ ἵπποδρόμου. πρβ. Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 799.

(5) Πρὸ τῆς περισκάψεως, μόλις ἀνεγινώσκοντο οἱ πρῶτοι στίχοι τῶν ἐπιγραφῶν. — Πατρ. Κωνσταντίου. Ἑλλάσσοις συγγραφαί· ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1866, σελ. 374. ἐν σημ. Προφανεῖς ἦσαν αἱ ἐπιγραφαὶ ἐν καιρῷ τοῦ Γυλλίου.

τῆς ἄκρας τῆς σφενδόνης, ἔνθα ἰδρύθη τὸ μουσεῖον τῶν Γενι-
τζάρων, ὅλον ἐν καταβαίνει διὰ πολλῶν βαθμίδων μέχρι τῆς
σφενδόνης ἐπὶ τῆς ὁποίας χρώματα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπισωρευ-
θῶσι. Πρὸς τούτοις, κατὰ τὴν ἀνέγερσιν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος
Φουσατοῦ τῷ 1848^ο τοῦ ἐπιφανοῦς Ὀθωμανικοῦ κτιρίου ὀπι-
σθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καλουμένου *Δὰρ-ἐλ-Φουνοῦν*, ἀνε-
καλύφθη τὸ ἔδαφος τὸ ἀρχαῖον, μετὰ ἐπιμήκων πλακῶν ἐστρω-
μένον, Μ. 2.50, περίπου ὑπὸ τὴν γῆν. Ἄπασα ἡ ἐκτενὴς αὕτη
συνοικία, εἶναι τὴν σήμερον τρία περίπου μέτρα ἄνω τοῦ ἀρ-
χαίου Βυζαντινοῦ ἐδάφους.

Τέσσαρες δῆμοι μνημονεύονται ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ
καὶ κυρίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἵπποδρόμου, οἱ Βένετοι, οἱ Ρούσ-
σιοι, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Λευκοί. Τοὺς δῆμους τούτους τῆς Ῥώ-
μης, ἐμιμήθησαν οἱ Βυζάντιοι (1). Μετὰ καιρὸν, οἱ Ρούσσιοι
συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Βενέτων, καὶ οἱ Λευκοὶ μετὰ τῶν
Πρασίνων, ὥστε προϊόντος τοῦ χρόνου, δὲν μνημονεύονται εἰμὴ
δύω, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι (2). Ἀμφοτέρων τῶν δήμων
τούτων μνεῖαν ποιεῖται συχνότατα Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν-
νητος, ἀφηγούμενος τὰς συνήθεις ἐν τῷ παλατίῳ πολιτικὰς
καὶ ἐκκλησιαστικὰς τελετάς. Τῶν δήμων τούτων τὰς ἀλληλο-
μαχίας καὶ αἱματηρὰς στάσεις, ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ περιέγρα-
ψαν. Ἐκ τῶν περιγραφῶν τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ δῆμος
τῶν Βενέτων, ἦτο τῶν βασιλέων οἱ ὀπαδοὶ (3), ἐνῶ οἱ Πράσινοι
ἐκ τοῦ λαοῦ οἱ πλεῖστοι ὀρμώμενοι, ὑπερήσπιζον τὸν λαὸν καὶ
ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐμάχοντο. Καλοῦνται ἐνίοτε καὶ
αἱ θέσεις τῶν φατριῶν τούτων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, δῆμοι (4).

(1) Ὀνούφριος Πανδίνιος, σελ. 47. 48. 92. 96.

(2) « Πύλαι χαλκαὶ τῶν τεσσάρων μερῶν. » Κωδινός, σελ. 50. Εἶχον τὰ ἀρματοῦρια
αὐτῶν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας. Λέων ὁ Γραμμα-
τικός, σελ. 170. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 12. 13.

(3) « Ἐπεὶ δὲ ἠχηκῆει πολλῶ πρότερον Ἰουστινιανὸν βασιλέα χρώματος τοῦ Βενέ-
» του . . . ἐκτόπως ἔρᾶν. » Προκόπιος. Τόμ. Α'. σελ. 203. Χρονικὸν Πασχάλιον.
Τόμ. Α'. σελ. 592.

(4) Κωδινός, σελ. 19. Περὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἵπποδρόμου, πρὸ Κ. Πορφυρογ.
Τόμ. Α'. σελ. 799.

Ταῦτα προλέγω, διότι ἡ ἐπὶ Βυζαντίοις ἱστορία τοῦ ἵπποδρόμου, συχνότατα ἀναμιμνήσκει τοὺς δῆμους τούτους.

Ὁ ἵππόδρομος, ἐκτεινόμενος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, λήγει ἐν εἴδει ἡμικύκλου ὑποκρατουμένου ὑπὸ σθENAρῶν ἀψίδων ἰδρυθεισῶν ὡς ἀνωτέρω εἶπον ὑπὸ τοῦ Σεβήρου. Ἡ νότιος αὕτη ἄκρα ἐκαλεῖτο ἡ σφενδόνη. Πρὸς νότον ταύτης, κεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου, μεταβληθεῖσα σήμερον εἰς τέμενος Μουσουλμανικὸν καλούμενον ἡ μικρὰ Ἀγία Σοφία (1).

Τρία ἀρχαῖα ἰδρύματα, ὁ Αἰγυπτιακὸς ὀβελίσκος, ὁ τρικάρηνος ὄφης καὶ ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς κίων, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἵπποδρόμου μέχρι σήμερον ἰστάμενα, χωρίζουσιν αὐτὸν εἰς δύο ἴσα μέρη. Κεῖνται δὲ καὶ τὰ τρία ἐν μιᾷ εὐθείᾳ γραμμῇ. Ἀπὸ τῆς βορείου ἄκρας μέχρι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ὀβελίσκου, εἶναι βήματα 300, ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ τρικαρήνου ὄφews, βήματα 47, ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ χαλκοῦ κίονος, βήματα 47, καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς σφενδόνης, βήματα 245. Ὅλον λοιπὸν τὸ μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου, εἶναι βήματα 639, ἧτοι πῆχεις 639, διότι τὸ βῆμά μου εἶναι ἴσον πρὸς πῆχυν. Τὸ κέντρον τοῦ μήκους εἶναι $23\frac{1}{2}$ βήματα πρὸς νότον τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ὀβελίσκου.

Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, ὅτι τὰ ἄνω τρία ἰδρύματα ἴσταντο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἵπποδρόμου. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453^ο, οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Σουλεϊμάνου, ἀνίδρυσαν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου χώρου, ἰδιωτικὰ καὶ θρησκευτικὰ κτίρια, ὥστε λίαν ἐσμικρύνθη ὁ ἐκατέρωθεν τῶν τριῶν ἀρχαίων κίωνων χώρος. Πρὸς τούτοις, ἐφ' ὅλης τῆς σφενδόνης, ὠκοδόμησαν τὸ μουσεῖον τῶν Γενιτζάρων, τὴν σχολὴν τῶν τεχνῶν καὶ τινὰ θρησκευτικὰ ἰδρύματα ἀνήκοντα τῷ πλησίον τεμένει τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέδ. Διὰ τῆς ἰδρύσεως τοσούτων κτιρίων ἐπὶ τοῦ προτέρου χώρου τοῦ Βυζαντινοῦ ἵπποδρόμου, ἀδηλον εἶναι εἰς τινὰς, ἕως ποῦ ἐξετείνοντο τὰ πλάγια ὅρια.

(1) Κιοιτζοὺκ "Αγία Σόφια.

Σώζεται ὁμοίως ἡ σφενδόνη ἢ στερρωτάτη (1), τῆς ὁποίας ἡ διάμετρος εἶναι βήματα 158. Ἐκ τῶν δύο ἄκρων τῆς σφενδόνης, τείχη ἐκατέρωθεν ἐκτεινόμενα πρὸς τὴν βόρειον ἄκραν τοῦ ἵπποδρόμου, ὠρίζον ὅλον τὸν χῶρον αὐτοῦ. Ὁ ὀβελίσκος κατὰ τὴν ἄνω καταμέτρησιν, ἀπέχει ἐκ τῶν πλαγίων ὀρίων βήματα 79. Ὅλον λοιπὸν τὸ πλάτος τοῦ ἵπποδρόμου εἶναι βήματα 158. Ἐν τῇ σφενδόνη ἀπέτεμνον τὰς κεφαλὰς τῶν κακούργων, « καὶ εὐθύς ἐκέλευον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν τῇ σφενδόνη ἀπο- » τεμεῖν » — « φωραθέντες γὰρ καὶ κατεσχεθέντες ἐν τῇ σφεν- » δόνη ἀπετμήθησαν » (2). Τούτων τὰ σώματα ἐθάπτοντο εἰς τὰ Πελαγίου, ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, ἐν τῷ Κοσμιδίῳ.

Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, ἀνιδρύθη τὸ μέγα τέμενος τοῦ Σουλτάν Ἀχμέδ καὶ προσέλαβεν ἐντὸς τῆς εὐρυχώρου αὐτοῦ αὐλῆς, 35 βήματα τοῦ ἵπποδρόμου. Τόσον χῶρον ἀπώλεσε καὶ ἐκ τῆς ἄλλης δυτικῆς πλευρᾶς. Τοιοῦτοτρόπως, ἐσμικρύνθη κατὰ πλάτος καὶ μῆκος. Ἐχοντες λοιπὸν μήκους βήματα 639, καὶ πλάτους βήματα 158, ἔχομεν δι' ὅλον τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου ἵπποδρόμου, βήματα τετραγωνικὰ 100,962. Ὁ σημερινὸς χῶρος ἀπὸ τῆς βορείου ἄκρας μέχρι τῆς σχολῆς τῶν τεχνῶν, εἶναι μήκους βήματα 433 καὶ πλάτους βήματα 88. Ὁ χῶρος λοιπὸν ὁ σημερινὸς ὁ νῦν ὁρώμενος, εἶναι μόλις τὰ δύο πέμπτα τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ χώρου.

Τὰ καταμετρήματα ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβῆ. Ἐν ἐλλείψει ἄλλων ὀρθοτέρων, κατέγραψα ταῦτα, διὰ τῶν ὁποίων πειθόμεθα πόσον ἐσμικρύνθη ὁ ἀρχαῖος χῶρος.

Ἴδου καὶ ἐτέρων τινῶν καταμετρήσεις, μετὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ παραβάλλωμεν τὰς ἰδικάς μου. Τὴν ἀσάφειαν ταύτην, ἡδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τακτικῆ τοῦ ἵπποδρόμου καταμέ-

(1) Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 341.

(2) Συν. Θεοφάνους. σελ. 122. 658. 791. 823. Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 544. Τόμ. Β'. σελ. 281. Πασχάλιον Χρονικόν Τόμ. Α'. σελ. 558. Σφενδόνη ἐκαλεῖτο καὶ ἡ σφραγίς. « Σφενδόνην, τοῦ δακτυλίου τὸ περιφερές, ἢ σφραγίς. » Ἡσύχιος. Σουΐδας. Πιθανὸν ἐκ τοῦ κυκλοτεροῦς αὐτῆς σχήματος ἐκλήθη τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἵπποδρόμου, σφενδόνη.

τρησις ὑπὸ τῶν μηχανικῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἐτέρων τινῶν, ὡς ἐγένετο ἐν τοῖς χερσαίοις τείχεσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πέτρος ὁ Γύλλιος, ὁ σπουδάσας τὰς ἀρχαιότητας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ὡς ἀνέφερον ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, λέγει ὅτι τὸ μὲν μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου ὑπερβαίνει τὰ δύο στάδια, τὸ δὲ πλάτος εἶναι στάδιον (1). Ὑπῆρχον πολλὰ στάδια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἐν χρήσει τὸ καλούμενον Ὀλυμπιακόν, καὶ κατὰ τὰς πολυετεῖς καὶ λεπτομερεστάτας καταμετρήσεις ἐπὶ Ῥωμαϊκῶν ὁδῶν καὶ κυρίως τῆς Ἀππιανῆς, γινώσκομεν ὅτι τὸ Ὀλυμπιακόν στάδιον (2), ἦτο ἐν ὄγδοον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ μιλίου καὶ τοῦτο ἦτο M. 1481,75. Τὸ Ὀλυμπιακόν στάδιον εἶναι M. 185,00, ὅθεν κατὰ τὸν Γύλλιον τὸ μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου εἶναι M. 370. καὶ τὸ πλάτος τὸ ἥμισυ, ἦτοι M. 185,00. Τὴν καταμέτρησιν ταύτην τοῦ Γυλλίου θεωρεῖ ἀρκούντως ὀρθὴν ὁ Λαβάρτ (3), ἐπιλέγων, ὅτι ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς κίων ἀνιδρύθη ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἵπποδρόμου. Ἄλλος συγγραφεὺς προγενέστερος τοῦ Γυλλίου, ὁ ἐκ Φλωρεντίας Βουονδελμόντης, ὁ περιηγηθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1422^ο, λέγει, ὅτι τὸ μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου εἶναι βραχίονες 690, καὶ τὸ πλάτος 134 (4). Ὁ βραχίων τῆς Φλωρεντίας, τὸν ὁποῖον πιθανῶς μνημονεύει ὁ Βουονδελμόντης, εἶναι M. 377, M. 7,00 πλειότερον τῆς καταμετρήσεως τοῦ Γυλλίου. Τὸ πλάτος κατὰ τὸν ἴδιον Βουονδελμόντην, M. 73, ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος πλάτους τοῦ Γυλλίου (5). Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος (6), ἐν τῷ περὶ Κωνσταντινουπόλεως συγγράμματι αὐτοῦ, πλὴν τῶν ἄνω δύο πε-

(1) Hippodromi longitudo, duo stadia excedit, latitudo, stadium aequat. Π. Γύλλιος. Βιβ. Α'. κεφ. Ζ'.

(2) Le stade Olympique, servait à déterminer les distances dans le Peloponnèse et dans l' Attique, J. Labarte. σελ. 20.

(3) J. Labarte. σελ. 20.

(4) Κίνναμος, σελ. 180.

(6) J. Labarte. σελ. 20.

(5) Κ/πολις. Τόμ. Α'. σελ. 231.

ρηγητῶν, μνημονεύει τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν Θωμᾶν Σχμίθ, λέγοντα, ὅτι τὸ μὲν μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου εἶναι βήματα 550, τὸ δὲ πλάτος ὑπὲρ τὰ 120, καὶ τὸν Τουρνεφόρτιον ἰδόντα τὸν ἵπποδρομον τῷ 1702^ω καὶ γράφοντα ὅτι τὸ μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου εἶναι βήματα 400, τὸ πλάτος 100. Τέλος, λέγει ὁ ἴδιος, « κατὰ τὰς νεωτάτας καταμετρήσεις, σήμερον εἶναι 250 σχε-
» δὸν βημάτων μῆκους, καὶ 150 πλάτους, ὥστε ἐκ τῶν δια-
» φόρων τούτων καταμετρήσεων ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ διαστά-
» σεις αὐτοῦ ἐκάστοτε ἠλαττοῦντο ἐπεκτεινομένων τῶν πέριξ
» οἰκοδομῶν. » Ταῦτα ἀνέμνησα, ἵνα καταδείξω ὅ,τι καὶ ἄλλοτε εἶπον, ὅτι οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς ἀντιγράφουσιν ἀλλήλους. Τὰ 250 βήματα τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, δὲν εἶναι οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου μῆκους τοῦ ἵπποδρόμου (1). Εἶναι ὀλιγώτερα τῶν ἀπὸ τῆς βορείου ἄκρας μέχρι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ὀβελίσκου.

Ἐπὶ τῆς βορείου ἄκρας, ἢ μᾶλλον πλευρᾶς τοῦ ἵπποδρόμου, παρὰ τὴν μεγάλην ὁδὸν καλουμένην *Διβὰν γιολοῦ*, ὁδὸν κατὰ τοὺς πλειοτέρους συγγραφεῖς σωζομένην ὡς ἦτο περίπου ἐπὶ Βυζαντίων καὶ καλουμένην τότε « μέσην ὁδὸν », ἀνηγέρθη πρότινων ἐτῶν καφενεῖον μετὰ κήπου. Δεξιόθεν τοῦ χώρου τούτου, ἀναφαίνονται εἰς τινὰ μέρη θεμέλια Βυζαντινῶν κτιρίων, μετὰ τῶν συνήθων μεγαλοσχήμεων πλίνθων. Ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου, ἵδρυσαν οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου καὶ κατὰ τινὰς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (2), ἀνάκτορον καλούμενον τὸ Κάθισμα, ἢ παλάτια τοῦ Καθίσματος, κατὰ μίμησιν τῶν ἐν τοῖς κίρκοις τῆς

(1) Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Lechevalier. Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin ἐν Παρισίοις. 1800. Τόμ. Α'. σελ. 128. Il est (ὁ ἵπποδρόμος) long d' environ cinquante pas ordinaires, et large d' environ six vingt. Voyage de Dalmatie de Grèce et du Levant par Wheler. traduit de l' Anglais. Anvers. Τόμ. Α'. σελ. 139.

(2) Κωδινός, σελ. 100. « Τὰ δὲ παλάτια τοῦ ἱππικοῦ . . . ὁ Μέγας ἀνήγειρε » Κωνσταντῖνος » . . . « ἤγαγεν αὐτόν ἐν τῷ καθίσματι. » Ἰδ. σελ. 134. 183. 190. « καὶ παλάτιον μέγα ποιήσας πλησίον τοῦ αὐτοῦ ἱππικοῦ. » Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 528. 610.

Ῥώμης παλατίων (1). Τὸ παλάτιον τοῦτο, κατεῖχε νομίζω πᾶσαν τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ἵπποδρόμου. Συνηνωμένον μετ' αὐτοῦ ἀνίδρυσαν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τιμώμενον, συχνότατα μνημονευόμενον ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (2). Ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦτον, ἀνήρχοντο εἰς τὰ παλάτια, καὶ ἐκεῖθεν ἐθεῶντο τοὺς ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἀγῶνας οἱ βασιλεῖς. Ἐκατέρωθεν τοῦ βασιλέως, ἐκάθηντο οἱ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, οἱ πατρίκιοι, στρατηγοὶ καὶ οἱ ἐπίσημοι ἐκ τῶν πολιτῶν. Ὑπὸ τὸ παλάτιον, ὑπῆρχον πολλαὶ θολωταὶ στοαὶ, ἔνθα περιέμενον οἱ ἵπποι, τὰ ἄρματα καὶ οἱ ἀθληταί. Αἱ στοαὶ αὗται ἐκαλοῦντο τὰ Μάγγανα. Ἐν τῇ πρώτῃ στοᾷ καλουμένη ὁ πρωτόθυρος, ὑπῆρχεν εὐκτῆριον μικρόν. Περὶ τούτου ἰδοὺ τὰ λεγόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, « καὶ ἐμβαίνοντες εἰς τὸ ἵππικὸν ἀνέρχονται καὶ εὗχονται » εἰς τὸ εὐκτῆριον τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τὸ ὄν ἐν τῷ πρωτο- » θύρῳ. » Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι μνημονεύει ὁ συγγραφεὺς καὶ τεταρτόθυρον. Ἐν ἐτέρᾳ ἐορτῇ τοῦ ἵπποδρόμου, λέγει « εἰς » τὴν φλιὰν τοῦ ἁγίου πυλῶνος » (3). Ἄλλα ἦσαν τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Μάγγανα, ἔνθα ἐφυλάττοντο αἱ πολεμικαὶ μηχαναί. Ὁ ἐπιστάτης τῶν Μαγγάνων ἐκαλεῖτο Μαγγανάριος (4), ὁ ἐπιστατῶν καὶ δίδων τὸ σύνθημα τῶν ἀγώνων. Εἰς τὸ κάθισμα ἀνήρχοντο δι' ἀναβάθρας καλουμένης ὁ Κοχλίας (5). Ὁ Κωδινὸς (6) καλεῖ τοῦτον σκοτεινόν. Ἡ λέξις Κοχλίας τεκμαίρει τὸ εἶδος τῆς ἀναβάθρας ταύτης. Τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον (7) λέγει περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, « καὶ ποιήσας, . . .

(1) Ἐρείπια τοιοῦτου καθίσματος, φαίνονται ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἄκρᾳ τοῦ σταδίου τῶν Ἀθηνῶν.

(2) « Ἐξω εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον τοῦ ἵπποδρόμου. » Τόμ. Α'. σελ. 175. « Καὶ » ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον. » Ἰδ. σελ. 251.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 310. 334. 341.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 310. 312. I. Meursi. glossarium ἐν λέξ. Μαγγανάριος.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 304.

(6) Σελ. 92. 112.

(7) Τόμ. Α'. σελ. 528. 562. 603.

» τὴν ἄνοδον ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸ κάθισμα τοῦ ἵππικοῦ
» διὰ τοῦ λεγομένου κοχλίου » — « καὶ ἐσφάγη εἰς τὸν κοχλίαν
» κατὰ τὸ Δέκιμον. »

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης περιγραφῆς τῶν ἡμετέρων συγγραφέων, κατάδηλον εἶναι ὅτι ἡ ἔδρα τῶν ἐπὶ τοῦ παλατίου θεατῶν, δὲν ἦτο ὑψηλότερα τῶν 6 ἢ 7 μέτρων. Φρονῶ ὅτι ἄνω τῶν στοῶν τῶν ὑπογείων, ὑπῆρχεν ἐξώστης ὑπὸ μαρμαρίνων κιόνων ὑποκρατούμενος, σωζόμενος ἐν καιρῷ τοῦ Βουονδελμόντη. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ, ἦτο ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως. Ἐκατέρωθεν, ἔδραι χθαμαλώτεραι διὰ τοὺς αὐλικοὺς καὶ στρατηγούς (1). Ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου, ἐνίοτε ἐλιθοβόλουν τοὺς βασιλεῖς οἱ δῆμοι καὶ ὁ λαός (2). Ὁ βασιλεὺς ἱστάμενος ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου ηὐλόγει πρῶτον μὲν τὸν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἱστάμενον λαόν, εἶτα δὲ τοὺς Βενέτους καὶ Πρασίνοους. Τὸ παλάτιον ἦτο δίπατον, ἐν μὲν τῷ ἄνω πατώματι ἐνεδύετο ὁ βασιλεὺς, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ, ἠρίστευε καὶ ἐστέφετο, ὡσάκις παρευρίσκετο ἐν ἀγῶνι ἵπποδρομικῷ (3). Μνημονεύεται καὶ κλουβίον ἐν τῷ καθίσματι (4).

Τὰ ἄνω μνημονευόμενα Μάγγανα, παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ἐκαλοῦντο *carceres*. Δυναταὶ κιγκλίδες (5) περιέκλειον τὰ Μάγγανα, ἵνα μὴ ὀρμήσωσιν οἱ ἀθληταὶ πρὸ τοῦ συνθήματος.

Ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ καθίσματος, μέχρι τῆς σφενδόνης, καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς ἐτέρας ἄκρας ὑπῆρχον ἐδώλια ὑπὸ μαρμαρίνων κιόνων ὑποκρατούμενα (6). Ὑπεράνω τῶν ἐδώ-

(1) « Συνόντος αὐτῷ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν » εἰωθότων εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ κάθισμα. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 428. Ν. Χωνιάτης, σελ. 156.

(2) Χρονικὸν Πασχάλιον, Τόμ. Α' σελ. 608. « Ἐλθόντες ἐπὶ τὸ κάθισμα, ἔρριψαν » λίθους κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 538. « Προ- » κύψαι οὖν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ καθίσματος, καὶ δημηγορῆσαι πειραθεῖς πρὸς » τὸν λαόν . . . ὕβρεσί τε πανταχόθεν πλυνόμενος καὶ λίθοις κάτωθεν καὶ τόξοις βαλ- » λόμενος. » Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 538. I. Μαλαῆς. σελ. 394.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 308. 316. (4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 360.

(5) Κωδινός. σελ. 60. (6) Τὰ ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς κίρκαις ἐδώλια (*sedilia*) περιγράφει ὁ Πανδίνιος, σελ. 24. 25.

λίωv, ὑπῆρχε περίπατος ἄστεγος ὅθεν ἠδύνατο νὰ θεωρῆ τοὺς ἀγῶνας ἀναρίθμητος λαός (1). Τὰ ἐδώλια ταῦτα καλούμενα καὶ βάρρα, ξύλινα κατ' ἀρχᾶς, ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ μόνον μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἀνήγειρον αὐτὰ λίθινα οἱ βασιλεῖς (2). Ἀδύνατον νὰ εἴπη τις, πόσοι φιλοθεάμονες ἠδύναντο νὰ κάθηνται ἐν τοῖς ἐδώλοις τούτοις, διότι οὐδεὶς εἶτε ξένος εἶτε ἡμέτερος, ἐφρόντισεν ἵνα περιγράψῃ τὴν θέσιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐδωλίων.

Ὅσακις ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ μνημονεύονται ἐκκλησίαι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ὑποθέτω ὅτι ἀνιδρῦθησαν παρὰ τὸν ἵππόδρομον ἢ πλησίον αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἐντὸς τοῦ ἵππικοῦ χώρου (3).

Ἐν καιρῷ τοῦ Βουονδελμόντη τῷ 1422^ο, ἐσώζοντο εἰσέτι πολλοὶ κίονες τῶν ἐδωλίων, κυρίως οἱ κίονες ἐπὶ τῆς σφενδόνης, οἵτινες ἔνεκα τῆς κρημνώδους κατωφερείας τῆς ὀπισθεν γῆς, ἀνιδρῦθησαν παχύτεροι καὶ στερρώτεροι τῶν ἄλλων.

Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ τοῦ ἵπποδρόμου τοῦ πλησίον Αὐγουστιαῖωνος καὶ τῶν παλατίων, ἀναγκαζόμεθα ἐν ἐλλείψει εἰκόνων καὶ σαφῶν περιγραφῶν, τὰ πάντα νὰ συμπληρώσωμεν ἐκ τῶν λόγων τῶν συγγραφέων, πολλοὶ τῶν ὁποίων σαφῆ γινῶσιν τῶν περιγραφομένων δὲν εἶχον. Πρὸς τούτοις, πολλὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιφανῶν ἰδρυμάτων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, μετεβλήθησαν ἢ κατέρρευσαν κατὰ τὸν χιλιετῆ βίον τοῦ κράτους. Κτίρια ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων βασιλέων κατέπεσαν, ἄλλα ἐπ' αὐτῶν ἀνιδρῦθησαν, ἕτερα δὲ ὑπὸ βασιλέων ἀνακαινισθέντα, περιγράφονται ὡς ἐκ νέου ἀνοικοδομη-

(1) « Ὁ κοινὸς λαὸς ἀνήλθε καὶ ἐπληρώθησαν τὰ βάρρα. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 305. « Ὁ δὲ δῆμος ἴστατο ἐν τοῖς βάρροις καὶ εὐφῆμει. » ἴδ. σελ. 423.

(2) Banduri. Τόμ. Β'. σελ. 565. Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 715.

(3) Κωδινός. σελ. 74. Σώζεται ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις (1402), Τόμ. Β'. σελ. 495, ἐγγραφὸν τῆς ἱεραῆς συνόδου περὶ τοῦ « Ἀγίου Ἰωάννου περὶ τὸν ἵππόδρομον » κειμένου πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ, « περὶ τὸν ἵππόδρομον . . . εἰς ὃν ἄνθρωποι πρότερον » ὄχουν, . . . ἔρημον τῶν οἰκούντων, τῇ τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίᾳ καταστάντα. » Τὴν ἐρήμωσιν τῶν συνοικιῶν περὶ τὸν ἵππόδρομον καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, πολλοὶ τῶν ἡμετέρων μνημονεύουσι.

θέντα. Ὅθεν ἡ πολλὴ ἡμῶν ἀποπλάνησις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βυζαντινῆς βασιλείας.

Πάμπολλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν περιέγραψαν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἐπεσκέφθησαν καὶ μολαταῦτα, μετὰ πολλὴν καὶ κοπιώδη σπουδὴν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ σαφηνίσωμεν ἅπαντα τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενα τῶν ἱστορικῶν. Ἄν τοσαύτη εἶναι ἡ περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀγνοία ἡμῶν, τί νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἵπποδρόμου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκγύμνωσιν δικαίως θρηνοῦμεν.

Εὐτυχῶς διὰ τὸν ἵππόδρομον, τὸν ὁποῖον σήμερον συμμελετῶμεν, διεσώθη μέχρις ἡμῶν εἰκὼν αὐτοῦ, ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Ὀνουφρίου Πανβινίου ἐκ Βερώνης τῆς Ἰταλίας (1), ἀκμάσαντος μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος. Ὁ συγγραφεὺς περιγράφων πάντας τοὺς ἀγῶνας τῶν Ρωμαίων καὶ τὰ σχέδια τῶν κίρκων, περιγράφει ἐν παρόδῳ τὸν ἵππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρυόμενος τὰ πάντα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Γυλλίου. Πόθεν ἔλαβε τὴν εἰκόνα ταύτην, τίς ὁ καλλιτεχνήσας αὐτήν, οὐδὲν λέγει. Ταύτην τὴν εἰκόνα κατεχώρισεν ἐν τῷ προμνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι καὶ ὁ ἀκάματος ἐρευνητῆς τῶν Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων, ὁ Βανδούρης. Ὑπὸ τὴν εἰκόνα ταύτην εἶναι τ' ἀκόλουθα, « Λεῖψανα τοῦ κίρκου » ἤτοι ἵπποδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἷα ἐφαίνοντο » ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν » Ὀθωμανῶν. » Ἐγένετο λοιπὸν ἡ εἰκὼν αὕτη περὶ τὸ 1354^{ον}. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ πάντα τὰ περὶ τὸν ἵππόδρομον, εἶναι λίαν συγκεχυμένα. Τὰ παράλια τείχη τὰ περιβάλλοντα τὴν Ἀκρόπολιν, εἶναι πλησιέστατα τοῦ ἵπποδρόμου καὶ ὄπισθεν τῆς σφενδόνης ἢ θάλασσα σχεδὸν πλήττει τὸν ἵππόδρομον. Τὸ ἀπειρόκαλον τοῦτο σχεδιάσμα, ἐσφαλμένον ἐν πλείστοις μέρεσι, ἐπικυροῖ ὁμῶς τινὰς τῶν ἡμετέρων συγγραφᾶς καὶ διαλευκαίνει

(1) Onuphrii Panvini Veronensis, de Ludis Circensibus. Libri II. De Triumphis liber unus quibus universa fere Romanorum veterum sacra rite declarantur. Parisiis. 1601. σελ. 144.

τινὰ ἱστορήματα μέχρι τοῦδε ἀσαφῆ. Οἱ μαρμάρινοι κίονες ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς σφενδόνης τεθεμελιωμένοι σώζονται καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν φαίνεται παχὺ τείχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ τοσαύκις μνημονευόμενα ἐδώλια. Σώζεται τὸ κάθισμα, ὃ Ἅγιος Στέφανος (1) καὶ τὰ Μάγγανα. Πρὸς δυσμὰς τοῦ ἵπποδρόμου ἢ δεξιόθεν αὐτοῦ, εἶναι πυκνὴ συνοικία ἔνθα καταφαίνονται ἰδιωτῶν οἰκίαι αἱ πλεῖσται μονόπατοι, ὁδοὶ στεναὶ καὶ τινες ἐκκλησίαι μετὰ θόλων. Ἡ πολυάνθρωπος αὕτη συνοικία κατὰ τὸν Χωνιάτην, ἅπασα ἐπυρπολήθη ἐν τῷ ἔμπρησμῷ τοῦ Σαρακηνοῦ τεμένου. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη εἰκὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Περὶ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῶν εἰσέτι ἐν αὐτῷ σωζομένων ἰδρυμάτων, πολλὰ ἔγραψεν ὁ Γύλλιος (2). Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ὀβελίσκου καὶ ἐτέρων ἰδρυμάτων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἵπποδρόμου, λέγει ὅτι ἐν τῇ σφενδόνῃ πρὸς τὴν Προποντίδα, ἐσώζοντο κατὰ τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀφιξίν αὐτοῦ, δεκαεπτὰ μαρμάρινοι λευκοὶ κίονες μετὰ τῶν βάθρων, κιονοκράνων καὶ ἐπιστυλίων αὐτῶν. Τὰ βάρθρα ἦσαν ὕψους ποδῶν 2 καὶ 10 δακτύλων (3). Οἱ κίονες ἦσαν ἅπαντες τεθεμελιωμένοι ἐπὶ τῶν ὑποκάτωθεν σθυναρῶν στοῶν τῆς σφενδόνης. Τὸ ὕψος αὐτῶν ἦτο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ποδῶν τριάκοντα πέντε. Τὰ βάρθρα ἦσαν πέντε καὶ ἡμίσεος ποδὸς πλάτους. Ἐκάστου κίονος ἡ διάμετρος, τριῶν ποδῶν καὶ δεκαπέντε δακτύλων. Τὸ ὕψος 28, ἦτοι M. 8,40. Τὴν σήμερον προσθέτει ὁ Γύλλιος, οἱ κίονες μετὰ τῶν βάθρων καὶ κιονοκράνων κατέπεσαν, πρὸς ἀνέγερσιν

(1) Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου λέγει ὁ Buondelmonti, et primo versus *Sophiam* est ecclesia cum muro magnifico et innumerabilium fenestrarum ornatu, ubi dominæ et juvenulæ cum matronis, suos prospiciebant dilectos. σελ. 180. Ἐν τῷ καθίσματι, ὅθεν ἐπέβλεπον τοὺς ἵππικούς ἀγῶνας οἱ βασιλεῖς μετὰ τῶν αὐλικῶν, δὲν συνήρχοντο αἱ γυναῖκες.

(2) Βιβ. Β'. Κεφ. IB'. Ὁ Πορφυρογέννητος μνημονεῖε ἵπποδρόμον τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. Τόμ. Α'. σελ. 337.

(3) « Ἀνέμου δὲ βιαίου καὶ σφοδροῦ καταπνεύσαντος Δεκεμβρίῳ μηνί, οἱ λεγόμενοι » ἐν τῷ ἵππικῷ δῆμοι κατέπεσον, οἱ ἀπ' ἐναντίας τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐτύγχανον. » Συν. Θεοφάνους. σελ. 431.

τοῦ τεμένουσ τοῦ Σουλειμάνου τοῦ μεγάλου. Ἐλυπήθην, λέγει, τὴν τύχην αὐτῶν, οὐχὶ ὅτι κείνται ἐκτάδην, ἀλλὰ διότι ἐξ αὐτῶν τινες διεκόπησαν εἰς πλάκας ἵνα ἐπιστρώσωσι τὸ δάπεδον τῶν λουτρῶν, κιονόκρανά τινα ἀρχαιοτάτης τέχνης, μετεβλήθησαν εἰς ἀφομοιώματα βάρβαρα καὶ εἰς ἰγῶσ μυλωθρῶν. Οἱ κορμοὶ καὶ τὰ κιονόκρανα, κατακερματίζονται πρὸς ἀνέγερσιν τειχῶν. Τὰ διαστύλια ἦτοι τὰ μεταξὺ τῶν στυλῶν διαστήματα, ἦσαν ἑνδεκα ποδῶν πλάτους. Τὰ κιονόκρανα ἦσαν ἅπαντα κορινθιακῆς τέχνης. Σιδῆροῖ κίρκοι ἐκρέμοντο ἀπὸ τῶν ἐπιστηλίων, ἔνθα ἀνηρτῶντο τὰ βῆλα. Ἄνω τῆς σειρᾶς ταύτης, ὑπῆρχεν ἑτέρα σειρὰ κίωνων, ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην καὶ ἑτέρων πολλῶν τοῦ ἵπποδρόμου κοσμημάτων, γνωστῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων συγγραφέων, ἐπιλέγει ὁ ἐπιμελῆς οὗτος περιηγητής· « τώρα δὲ ὁ ἵππόδρομος » τῆς Κωνσταντινουπόλεως ῥίγει, πάντων τῶν αὐτοῦ καλλιτεχνημάτων ἀπωρφανίσθη, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἤρχισε ἐποικοδομοῦμενος. Ἡ θεὰ αὕτη μὲ κατέθλιψε » (1).

Ἀντέγραφα τὰ ὀλίγα ταῦτα, διότι ἐκ μόνου τοῦ Γυλλίου τὰ μανθάνομεν. Τοὺς περὶ τὸν ἵππόδρομον κίονας καὶ τὰ ἐδῶλια, περιγράφουσιν οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς. Οὐδεὶς ὅμως περιέγραψε τὸ ὕψος, πλάτος καὶ τὴν ἐρυμνότητα τῶν ἐδωλίων τούτων. Κατὰ τὸν Γύλλιον, ἡ πρώτη σειρὰ τῶν κίωνων ἦτον ὕψους Μ. 10.10. Ἄν ὑποθέσωμεν τὴν ἐπὶ τούτων ἑτέραν σειρὰν, ὕψους Μ. 7.00, ἔχομεν τεῖχος ὕψους περίπου Μ. 17.10, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ἐδῶλια τῶν θεατῶν, καὶ ἔνθα ἠδύναντο νὰ περικάθηνται ἄνω τῶν 60,000 θεατῶν. Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν, ὅποῖον μεγαλοπρεπὲς θέαμα ἦσαν οἱ ἵππικοὶ ἀγῶνες τοῦ κεκοσμημένου τούτου ἵπποδρόμου.

(1) Bien loin d'édifier aucune chose pour embellir de plus en plus leur capitale, ils (ἦτοι οἱ Ὀθωμανοὶ) laissent tomber en ruine toutes les antiquités, . . . le Palais de Constantin dont il ne reste plus qu'une mazure. — Théâtre de la Turquie par Michel Fevre. Paris. 1686. σελ. 335.

Μένει εισέτι, νὰ περιγράψω τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ χώρῳ ἰστάμενα ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα καθὼς ἀνωτέρω εἶπον διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ὁ ἄξων τοῦ ἵπποδρόμου ἢ τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις *spina*, ἢτοι ῥάχις, ἢ χωρίζουσα τὸν ἵπποδρομον εἰς δύο ἴσα μέρη, ὡς ἡ ῥάχις τὸ σῶμα. Ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς κίρκοις, ἐν τῷ ἄξωνι τοῦ ὄλου κίρκου, ἰδρύετο τεῖχος ἐκ πλίνθων τεσσάρων περίπου ποδῶν ὕψους καὶ δώδεκα πλάτους. Ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων ἔμενε τόπος ἐπαρκῆς, ἵν' ἀνέτως καὶ ἀκινδύνως κάμπτωσι τὰ ἄρματα. Πιθανὸν τὸ ἐν τῷ Βυζαντινῷ ἵπποδρόμῳ τεῖχος, ἀνηγέρθη ὅμοιον τῶν ἐν Ῥώμῃ κίρκων (1). Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐσώζετο ἐν καιρῷ τοῦ Βουονδελμόντη, ὡς ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ. Παρὰ τοῖς Βυζαντίοις ἐκαλεῖτο ὡς ἀνωτέρω εἶπον *spina*, καὶ ἐνίοτε *νύσσα* (2). Αἱ δύο ἄκραι τῆς νύσσης, ἢ βόρειος καὶ νότιος ἦσαν στρογγύλαι καὶ ἐκαλοῦντο οἱ *καμπτήρες*, ἢ οἱ *καμπτοὶ* (3). Ὁ μὲν νότιος ἦτο τῶν Πρασίνων, ὁ δὲ βόρειος τῶν Βενέτων (4). ἕως ποῦ ἐξετείνοντο αἱ δύο ἄκραι, ἢ μὲν πρὸς τὸ κάθισμα, ἢ δὲ πρὸς τὴν σφενδόνην, ἀγνοοῦμεν. Ὁ χώρος μεταξὺ τοῦ βορείου *καμπτοῦ* καὶ τοῦ παλατίου τοῦ καθίσματος, ἐλέγετο *στᾶμα*. Ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἵπποδρομίαις, εἶχον θέσιν καὶ οἱ δεσμῶται τοῦ Πραιτωρίου κάτωθεν τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων. Ἐδῶ ἴσταντο καὶ οἱ δέσμιοι *αἰχμάλωτοι* ὁσάκις ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς ἵνα παρευρεθῶσιν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν ἐπινικίων (5).

Ἐν τῷ συγγράμματι Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου,

(1) Πανθίνιος. σελ. 79.

(2) Κωδινός, σελ. 40. 168. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 344. Ν. Χωνιάτης, σελ. 866.

(3) Κωδινός, σελ. 19. 54. Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 594. Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 343. 344. 352. 613. 614.

(4) Ν. Χωνιάτης, σελ. 865. « τοῦ τῶν τετρώρων ἐφίου *καμπτήρος*, ὃς ἐπεκέκλητο » τοῦ Ῥουσίου, » οἵτινες συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Βενέτων. « Ἀπὸ τοῦ μαγγάνου » μέχρι τοῦ *καμπτοῦ* τοῦ Βενέτου » (γρ. τῶν Βενέτων) « καὶ κάμπτουσιν τὸν τοῦ Πρα- » σίνου (γρ. τῶν Πρασίνων) *καμπτόν*. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 613. 614.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 615. Γ. Κωδινός. σελ. 17.

ἅπας ὁ δρόμος διὰ τοῦ ὁποίου διήρχοντο οἱ ἀθλοῦντες, ἐνίοτε ἐκαλεῖτο τὸ Π (1).

Ἐν τῇ νύσση, καθὼς προεῖπον, σῶζονται τὴν σήμερον τρεῖς στήλαι, ὁ Αἰγυπτιακὸς ὀβελίσκος, ὁ τρικάρηνος ὄφεις, καὶ ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς κίων. Ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τοῦ ὀβελίσκου, σῶζονται δύο ἐπιγραφαὶ, ἡ μὲν Λατινικὴ, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ, τὰς ὁποίας πρῶτος ἐδημοσίευσεν ὁ Γύλλιος. Ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τοῦ στυλοβάτου, εἶναι ἀναγεγλυμμένοι αἰμηχαναὶ, τὰ σχοινία καὶ τὰ ἐργαλεῖα διὰ τῶν ὁποίων ἀνεστήθη ὁ ὀβελίσκος ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ χαλκίνων κύβων. Ἐν ἐτέρᾳ πλευρᾷ, ἀπεικόνισαν τοὺς ἵππικοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν ἴδιον ὀβελίσκον (2). Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἅπαντα ἀκαλλέστατα, ἀπεικονίζουσιν ἀντικείμενα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας βασιλεύοντος Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου τοῦ ἀνεγείραντος τοῦτον, (390^ῳ Σ. Ε). Ἐκ τῶν ἀναγλύφων τούτων, ὀλίγα τινὰ μανθάνομεν περὶ τῆς θέσεως τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν καιρῷ ἵππικῶν ἀγῶνων. Ἀπεικονίζεται ὁ θρόνος ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ τινες βαθμίδες. Περὶ τούτων ὄλων, ἱστορήματα διεξοδικὰ περιέχονται ἐν ταῖς χωρογραφίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐτέρα στήλη πρὸς νότον τοῦ ὀβελίσκου, εἶναι ὁ τρικάρηνος ὄφεις, ἔργον περικαλλές, ἀτυχῶς τὴν σήμερον ἀκέφαλος (3). Εἶναι τρεῖς παμμεγέθεις ὄφεις, μετ' ἀλλήλων συνεστραμμένοι. Περὶ τῆς στήλης ταύτης, πολλὰ ἐγράφησαν. Κατὰ προγενεστέρας συγγραφάς, αἱ τρεῖς κεφαλαὶ μετὰ στόματος χαίνοντος, ἠπλοῦντο ἐν σχήματι βάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτίθετο ὁ τρίπους, κατὰ τινὰς τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν (4). Εἶναι γνωστὸν ὅτι

(1) « Ἀνέρχεται μέχρι τῆς φίνας ἦγουν τοῦ Π. » « ἔρχεται εἰς τὸ σταῖμα ἦγουν τοῦ Π. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 310. 338. 352. 590. 614.

(2) Ὁ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δεσποτικὸς θρόνος, ὑπὸ Γ. Χρυσοθέργη. Ἀθήνησι. 1861. σελ. 79. Γ. Κεδρηνός Τόμ. Α'. σελ. 297.

(3) « Καὶ τίς ἀνδριάς ἴστασθαι ἐλέγετο τρισὶ διατυπούμενος κεφαλαῖς. » C. Christ. Βιβ. Β'. σελ. 104.

(4) « Ἔστησε δὲ (Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας) κατὰ τι τοῦ ἵπποδρόμου μέρος καὶ τὸν » τρίποδα τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος » ἄγαλμα ». Ζώσιμος. σελ. 97.

ἐπὶ τῆς στήλης τῆς ὑποκρατούσης τὸν τρίποδα τοῦτον ἦσαν ἐγκεχαραγμένα τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν πρὸς τοὺς Πέρσας συναγωνισθέντων Ἑλλήνων. Ἐν τῇ περισκάψει τῆς στήλης ταύτης, γενομένη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς ἀνωτέρω εἶπον, πολλοὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐδημοσίευσαν τὰ ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης γράμματα, τὰ ὅποια οὐδεὶς εἶδε, διότι οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει. Ἡ πλάνη αὕτη εἶναι ὁμοία τῆς πλάνης πολλῶν, τῶν ἀνακαλυφάντων τὸν τάφον τοῦ ἐπιφανοῦς Ἑρρίκου Δανδόλου, ἐν τοῖς δεξιῶς ὑπερώοις τῆς Ἁγίας Σοφίας (1). Τὴν γνώμην ταύτην πρῶτος ἐκ τῶν ἀλλογενῶν ἐδημοσίευσεν Πέτρος ὁ Γύλλιος, ἀκολούθως ὁ Δουκάγγιος καὶ ἕτεροι ἄλλοι. Ὁ ἡμέτερος Σκαρλάτος, λαλῶν περὶ τῆς στήλης ταύτης, ἀφηγούμενος τὰς γνώμας ἄλλων ἐπιλέγει, « ὅτι ὁ κίων » οὗτος εἶναι ἴσως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῶν Δελφῶν, καὶ ἐπομένως, » λόγῳ ἀρχαιότητος καὶ ἱστορικῆς ἐπισημότητος, δὲν παραχωρεῖ εἰς οὐδὲν Ἑλληνικὸν χειροτέχνημα τὰ πρωτεῖα » (2). Πότε ἀπεκόπησαν αἱ κεφαλαί, καὶ τίνες οἱ ἀποκόψαντες αὐτάς, ἀγνοοῦμεν (3).

Πρὸς νότον τῆς στήλης ταύτης, ἴστατο ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς κίων οὕτω καλούμενος τὸ πάλαι, διότι πανταχόθεν ἐκαλύπτετο ὑπὸ χαλκῶν πλακῶν. Σιδηρᾶ καρφία μέχρι σήμερον ἐμπεπηγμένα ἐν τοῖς λίθοις τῆς στήλης, τεκμαίρουσι ταῦτα. Δὲν ἀμφιβάλω ὅτι καθὼς πάμπολλα χάλκινα ἀριστουργήματα, πολυτιμότερα τῶν χαλκίνων τούτων πλακῶν, μετεβλήθησαν εἰς νόμισμα, τὴν αὐτὴν τύχην εἶχον καὶ αἱ πλάκες αὗται (4). Ἀπίθανον εἶναι νὰ ἐκγυμνώσῃ τοιοῦτον ὑψιτενῆ κίονα, πολίται ἰδιῶται ἂν καὶ θρασύτατοι. Ὁ κίων ἀνηγέρθη πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βουονδελμόντη ἐν Κ/πόλει τῷ 1422^φ. Ἀπορίας ἄξιον εἶναι ὅτι σεισμοὶ ἄλλοτε κοινότατοι καὶ ὀλέθριοι ἐν Κων-

(1) HENRICUS DANDOLO.

(2) Κ/πολις. Τόμ. Α'. σελ. 243.

(3) Αἱ κεφαλαὶ ἐσώζοντο ἐν καιρῷ τοῦ Βουονδελμόντη.

(4) Ν. Χωνιάτης σελ. 856. 857. 858.

σταντινουπόλει, δὲν κατέρριψαν μέχρι τοῦδε τὸν κίονα τοῦτον.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων στηλῶν ἐσώζοντο ἐπὶ Βυζαντίων, ἐντὸς τῆς νύσσης καὶ ἕτερα ἰδρύματα, μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν τελευταίων συγγραφέων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Βουονδελμόντη (1), ἐν τῇ μιᾷ ἄκρᾳ τῆς νύσσης τοῦ ἵπποδρόμου, ἐσώζετο καὶ κινστέρινα μεγάλη καλλίστου ὕδατος, καλουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνωλύμου τῶν Πατρίων, φιάλη. Ἐν τῇ φιάλῃ ταύτῃ, ἴστατο στήλη χαλκῆ καὶ γυναικοειδῆς, Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, τὴν ὁποίαν ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτῆς (2). Ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Γυλλίου, ἐσώζοντο ἐν τῇ νύσση ἑπτὰ μέγιστοι μαρμάρινοι κίονες, τῶν ὁποίων εἷς εἶχε διάμετρον ποδῶν 17 καὶ 8 δακτύλων, ἥτοι Μ. 5.20, φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς χαλκοῦν τοῦ Ἡρακλέους ἀνδριάντα (3).

Ἡ προμνημονευθεῖσα εἰκὼν τοῦ Πανβινίου, φέρει τρεῖς ὀβελίσκους μικροῦς, πρὸς βορρᾶν τοῦ ὀβελίσκου. Ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς κίων ἐλλείπει. Ἐκ τῆς εἰκόνης ταύτης κατάδηλον εἶναι, ὅτι οἱ ἵππικοὶ ἀγῶνες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ πρὸ πολλοῦ εἶχον παύσει, κατέπεσαν τὰ μαρμάρινα ἐδώλια καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χώρου ἰδρύθησαν ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσι τὴν περὶ τῶν ἰδρυμάτων τούτων ὀλιγωρίαν τῶν τελευταίων βασιλέων, τῶν πρὸ πολλοῦ παραιτησάντων τ' ἀνάκτορα τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ καταλυόντων ἐν τοῖς ὑψηλοῖς παλατίοις τῶν Βλαχερνῶν.

Μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τινῶν συγγραφέων ὁ καλούμενος Εὐριπος. Ἐν Ῥώμῃ οὕτω ἐκαλεῖτο διῶρυξ πλήρης ὕδατος, πλησίον τῶν θεατῶν, διὰ τοῦ ὁποίου διεκωλύετο ἡ πρὸς τούτους ὁρμὴ τῶν θηρίων. Τοιοῦτό τι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (4). Ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορ-

(1) Buondelmonti. σελ. 180. Banduri. Τόμ. Α'. σελ. 42.

(2) Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 124.

(3) Κωδινός. σελ. 39.

(4) Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 338. 344. 345. 363. C. Christ. Βιβ. Β'. σελ. 104. Συν. Θεοφάνους. σελ. 650. « Ἐν τοῖς εἰς τὸν Εὐριπον τοῦ ἵπποδρομίου χαλκοῖς

φυρογεννήτου συχνάκις μνημονεύεται ὁ Εὐρίπος. Ἦτο δρομίσκος λιθόστρωτος, ἐνώπιον τῶν ἐκατέρωθεν ἐδώλιων τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν ἐν τῷ ἱππικῷ ἐορτῆν τῆς 11^{ης} Μαΐου (τῶν ἐγκαινίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως), λάχανα καὶ πλακοῦντες ἐστοιβάζοντο ἐπὶ τοῦ Εὐρίπου (1)· συνάμα ἐρρίπτοντο καὶ ἰχθῦς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἱππόδρομος περικλειόμενος ἀπὸ τὴν σφενδόνην πρὸς νότον, τὸ κάθισμα πρὸς βορρᾶν, καὶ τὰ μαρμάρια ἐδώλια ἐκατέρωθεν, εἶχε τέσσαρας πύλας, ὑπὸ πυργίσκων φρουρουμένης (2). Ἡ δεξιόθεν τοῦ καθίσματος πύλη ἢ στοᾶ, ἦτο τῆς φατρίας τῶν Βενέτων, τῶν δημαγωγῶν τούτων τῶν ὑπὸ τῶν βασιλέων λίαν εὐνοουμένων. Ἡ ἀπέναντι, ἦτο τῶν Πρασίνων καὶ ἐδῶθεν ἀμφοτέροι οἱ δῆμοι ἐθεῶντο τοὺς ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀνταγωνιζομένους. Πλησίον ταύτης, ἦτο ἐτέρα μικρὰ τοῦ Δεκίμου (3). Ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς ἄκρᾳ τῆς σφενδόνης, ἦτο ἐτέρα πύλη καλουμένη ἢ νεκρὰ, κατὰ μίμησιν τῆς πύλης *mortua* ἐν τοῖς λίρκοις τῆς Ῥώμης, ὅθεν ἐξῆγον τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων (4). Πιθανὸν ἐν τῇ ἀπέναντι ἄκρᾳ τῆς αὐτῆς σφενδόνης, ὑπῆρχε καὶ ἐτέρα τὴν ὁποίαν ὅμως ἀπεσιώπησαν οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοί. Φρονῶ ὅτι αὕτη εἶναι, ἢ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένη, ἱστοροῦντος τὴν ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸν Ἅγιον Σέργιον μετάβασιν τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τοῦ παλατίου διέρχεται διὰ τοῦ ἱππο-

» ἀνδριάσιν. » « τοῦ ἵππου τρέχοντος ὅσον ἐδύνατο κυκλῶν ἐπήγει τὸν Εὐρίπον τῆς Ἴπ-
» ποδρομίας. » Γ. Κεδρηνός Τόμ. Β'. σελ. 343.

(1) « Καὶ κατελθόντες ἴστανται ἐν τοῖς καμπτήρσι καὶ ἐν τοῖς προειρημένοις λοιποῖς
» τόποις τοῦ Εὐρίπου, ἐνθα αἱ στοιβαὶ τῶν λαχάνων καὶ τῶν πλακοῦντων εἰσίν. » Κ.
Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 345. 363.

(2) « Τὴν τοῦ ἱπποδρόμου πύλην καταλαμβάνουσιν » . . . « ἐντὸς τῶν τοῦ ἱπποδρό-
» μου πυλῶν ἀνηρέθη. » Συν. Θεοφάνους. σελ. 382.

(3) C. Christ. βιβλ. Β'. σελ. 104. — « Ἐν τῷ ἀνέρχεσθαι αὐτόν, . . . θεωρῆσαι
» διὰ τοῦ Κοχλίου κατὰ τὴν θύραν τοῦ λεγομένου Δεκίμου » Χρονικὸν Πασχάλιον.
Τόμ. Α'. σελ. 562. Συν. Θεοφάνους. σελ. 431.

(4) Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 124. « Ὁ τόπος ὃς καλεῖται τὰ νεκρὰ. » Λανθάνει
» ται ὁ Κωδινός, λέγων ὅτι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἔλαβεν ἀπὸ τῆς στάσεως τοῦ νίκαι.
Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α', σελ. 626. « ἐκ τῆς λεγομένης νεκρᾶς πόρτας. »

δρόμου καὶ « διὰ τῶν παλαιῶν ἀσηκρητείων ἀπέρχεται ἐν τῷ »
» ναῶ τοῦ Ἁγίου Σεργίου » (1). Ἐκτὸς τῶν πυλῶν τούτων
ὑπῆρχον καὶ τὰ μάγγανα ἢ τὸ μάγγανον, ὅθεν εἰσῆρχοντο οἱ
ἀθληταὶ ἐν τῷ ἵππικῷ.

Ὁ ἀναγινώσκων τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἀπορεῖ τί ἐγένοντο
τὰ τόσα καλλιτεχνήματα καὶ οἱ παντὸς εἴδους ἀνδριάντες ἐκ
πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κομισθέντες εἰς τὴν πόλιν ταύ-
την (2), τοὺς ὁποίους ἱστόρησεν ὁ ἡμέτερος Νικήτας, περιγρά-
φων τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν τῆς πόλεως ταύτης τῷ
1204^ω (3). Ὁ ἵππόδρομος καὶ τὸ πλησίον λουτρόν τοῦ Ζευξίπ-
που, ἦσαν πλήρη Ἑλληνικῶν ἔργων. Ἐκτὸς τῶν τριῶν ἐν τῷ
ἵπποδρόμῳ ἤδη μνημονευθέντων ἰδρυμάτων, οὐδὲν ἄλλο σώζε-
ται, εἰμὴ οἱ τέσσαρες ἵπποι οἱ ὠραΐζοντες σήμερον τὸν ἐν Βε-
νετία ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου (4). Τοσαύτην καταστροφὴν
ὑπέστη ἡ πόλις αὕτη ὥστε μόλις καὶ μετὰ πολλοῦ μόχθου
ἀναγνωρίζομεν τὸν χωρὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνήγειρον τ' ἀνάκτορα
αὐτῶν οἱ ἡμέτεροι βασιλεῖς. Ἐν τῷ ἀφανισμῷ τοσούτων ἔργων
καὶ ἐπιφανῶν κτιρίων, διεσώθησαν δύο κτίρια ἡ Ἁγία Σοφία
καὶ ὁ Ἴππόδρομος. Καί τοι κεκολοβωμένα καὶ ἐφθαρμένα καὶ
τῶν πολλῶν αὐτῶν κοσμημάτων γυμνά, διεσώθησαν μέχρι
σήμερον, ὡς φάροι φαεινοὶ ἵνα καθοδηγήσωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ζο-
φεῶ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ὁ
ἵππόδρομος ἂν καὶ σήμερον ἐλεεινὰ ἐρείπια, ἦσαν διὰ τοὺς φιλο-
θρήσκους καὶ φιλοθεάμονας, προσφιλέστατα ἰδρύματα. Ἄπαντα
τὰ βασίλεια τῶν Βλαχερνῶν καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, εἶναι ἄσημα
κτίρια, παραβαλλόμενα μὲ τὰ ἱστορικώτατα ταῦτα μνημεῖα τῶν
Βυζαντινῶν βασιλέων.

Καθὼς ἀνέμνησα ἐν τῷ προλαβόντι κεφαλαίῳ, πρόθεσιν δὲν

(1) Κ. Πορφυρογ. Τόμ. Α'. σελ. 87. 89.

(2) Κωδινός, σελ. 52. 53. 183. C. Christ. βιβλ. Β'. σελ. 106. ἐνθα ὁ Δουκάγγιος
μνημονεῖ ἀπαντας τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ἱστορήσαντας τοὺς ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἀν-
δριάντας.

(3) Σελ. 854. Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 183.

(4) Κωδινός. σελ. 53. 192. Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 192.

ἔχω ἵνα περιγράψω τ' ἀρχαῖα ταῦτα ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ὁποῖα ἕτεροι ὡς ὁ Σκαρλάτος, μετὰ πολλῆς εὐφραδείας περιέγραψαν. Ταῦτα προλέγω ἵνα μὴ περιμένη ὁ ἀναγνώστης, εἰμὴ ὅσα συντείνουσιν εἰς μελέτην τῶν ἀνακτόρων. Μνημονεύεται ἰππόδρομος ἐν τῷ παλατίῳ καὶ ἕτερος περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. « Κατέρχονται εἰς τὸν ἰππόδρομον τοῦ Ἀγίου Σεργίου οἱ δύο δῆμαρχοι. κτλ. » (1).

ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΙΚΑ

Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην τοῦ ἰπποδρόμου περιγραφὴν, καλὸν εἶναι ἵνα ἱστορήσω τὴν ἐν τῷ ἰπποδρόμῳ γενομένην στάσιν καὶ σφαγὴν, βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, κοινῶς καλουμένην στάσιν τοῦ νικά. Ὁ κάλλιον πάντων ἱστορήσας τὴν αἵματηρὰν ταύτην στάσιν, εἶναι ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος (2).

Κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ (3), ἐγένετο στάσις ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐτελεύτησεν εἰς κακὸν μέγα τῶν δῆμων καὶ τοῦ λαοῦ (4). Ἡ τότε ἀρχὴ, κατεδίκασεν εἰς θάνατόν τινας τῶν στασιωτῶν. Ἀπαντες οἱ δῆμοι, οἱ πρὸς ἀλλήλους συχνότατα ἀντιμαχόμενοι, συμφρονήσαντες ἀρπάζουσιν ἐκ τῶν δεσμωτηρίων, τοὺς εἰς θάνατον καταδικασθέντας καὶ ἐλευθεροῦσι καὶ ἑτέρους ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ πεφυλακισμένους. Οἱ ἀγαλίνωτοι στασιῶται ἀπέκτειναν πολλοὺς ὑπηρέτας τῆς ἀρχῆς, ἄνευ λόγου. Πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτῶν, ἔφυγον εἰς τὴν ἀντικρὺ χώραν τῆς Ἀνατολῆς, ἄλλοι ἐπυρπόλησαν πλεῖστα μέρη τῆς πόλεως, ὡς νὰ ἦσαν πολέμιοι. Ἡ Ἀγία Σοφία ἴδρυμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (1), τὸ

(1) Γ. Κωδινός σελ. 101. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 337.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 119. 149. Κωδινός. σελ. 185. Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 620.

(3) Κωδινός. σελ. 131

(4) « Ἐν τῷ ἰπποδρόμῳ πολλοὶ φόνοι καὶ κακὰ γεγονάσι καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν. » Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 184.

βαλανειῶν ὁ Ζεύξιππος, μέρος τῶν παλατίων καὶ πολλῶν εὐδαιμόνων ἀνθρώπων οἰκίαι ἐγένοντο τῶν φλογῶν ἀναλώματα. Ἐν τῇ πυρκαϊᾷ ταύτῃ πάμπολλα χρήματα ἀπωλέσθησαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας καὶ τινῶν βουλευτῶν, κατέφυγον καὶ ἠσύχαζον ἐν τῷ παλατίῳ. Σύμβολον δὲ εἰς ἀλλήλους ἔδωσαν οἱ δῆμοι τὸ *νίκαια*, καὶ ἀπ' αὐτοῦ προσαγορεύεται ἡ αἰματηρὰ αὕτη στάσις μέχρι τῆς σήμερον (2). Ἐπαρχὸς τῆς αὐλῆς καὶ αἴτιος τῆς καταφορᾶς τοῦ λαοῦ, ἦτο Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης, ἀνὴρ ἀγράμματος, πονηρότατος, οὔτε Θεὸν, οὔτε ἀνθρώπους αἰσχυρόμενος, τρώγων μέχρις ἐμέτου, καὶ τ' ἀλλότρια κλέπτων μετὰ πολλῆς ἀναισχυντίας. Ἄλλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ πάρεδρος ὁ Τριβουνιανὸς, φιλοχρήματος, κατεγίνετο μετὰ πολλῆς σπουδῆς, συλλέγων χρήματα ἀπὸ τοὺς πολίτας. Διὰ τινὰ καιρὸν, οἱ στασιῶται πρὸς ἀλλήλους ἀντιμαχόμενοι, οὐδὲν εἰς τὴν πολιτείαν ἠμάρτανον. Μετὰ τινὰ καιρὸν, οἱ Πράσινοι συμφιλιωθέντες μετὰ τῶν Βενέτων, διέτρεχον τὴν πόλιν, λοιδωροῦντες τὸν Ἰουστινιανὸν, ὑβρίζοντες καὶ κτείνοντες. Ἐπιθυμῶν ὁ Ἰουστινιανὸς ἵνα καταπαύσῃ τὴν ταραχὴν τοῦ λαοῦ, προερχομένην ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀγωγῆς τῶν ἄνω μνημονευομένων Ἰωάννου καὶ Τριβουνιανοῦ, ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς διὰ τοῦ Φωκᾶ ἀνδρὸς πατρικίου καὶ τοῦ Βασιλείδου ἀνδρὸς δοκίμου. Οὐδὲν ἦττον ἡ στάσις ἤκμαζε.

Τῇ πέμπτῃ ἀπὸ τῆς στάσεως ἡμέρᾳ περὶ τὴν δείλην, διέταξεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Ὑπάτιον καὶ τὸν Πομπήϊον, ἀνεψιοὺς τοῦ βασιλεύσαντος Ἀναστασίου, ἵνα ἐπανέλθωσιν ἐντὸς τοῦ παλατίου, φοβούμενος μὴ καὶ οὗτοι μετὰ τῶν στασιωτῶν συνενούμενοι, ἀντιπράξωσι κατ' αὐτοῦ. Ὑπήκουσαν καὶ εἰσῆλθον ἀμφοτέρω ἐν τῷ παλατίῳ.

(1) « Ἐκτισε δὲ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ξυλόσπεγον. » Κωδινός. σελ. 16. Κωδινός Κουροπαλάτης. σελ. 73. 131.

(2) Παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις καλεῖται ἡ στάσις αὕτη, *la sédition des Victoriats*. J. Labarte. σελ. 14.

Λίαν πρωὶ τῇ ἐπαύριον, ἔμαθεν ὁ λαὸς ὅτι λάθρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐξῆλθον οὗτοι τοῦ παλατίου. Ἐπρέξεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν Ὑπάτιον (1), ἀναγορεύσας αὐτὸν βασιλέα. Εἰς τὰς κραυγὰς καὶ θερμὰς παρακλήσεις τῆς συνετῆς αὐτοῦ συμβίας Μαρίας, ὁ λαὸς ἐκώφευε. Μὴ ἔχοντες διάδημα ἢ ἄλλο τῶν ὄσων ὁ νόμος περιβάλλει τὸν βασιλέα, ἔθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στρεπτόν (2) τι χρυσοῦν, καὶ οὕτω περιβεβλημένον, ἄκοντα ἀνηγόρευσαν βασιλέα. Πολλοὶ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν βουλευτῶν, ὅσοι δὲν εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τοῖς παλατίοις, ἐγνωμάτευσαν ἵνα πολιορκήσωσι τὰ τεῖχη καὶ ἀλώσωσι τὰ παλάτια. Ἐὰν δὲν δύνανται νὰ τὰ καταβάλλωσιν εἶχον ἕτερα, τὰς Πλακιλλιανὰς καὶ τὰ τῆς Ἑλένης (3). Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Προκοπίου, κατάδηλον εἶναι ὅτι τὰ παλάτια περιτετειχισμένα καὶ καλῶς φρουρούμενα ἐντὸς τῶν ὁποίων περιεκλείσθη ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ στρατοῦ, δὲν ἠδύναντο νὰ κυριεύσωσιν οἱ στασιῶται.

Ἐνῶ ἅπασαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλυμαίνετο ἡ φρικώδης αὕτη στάσις, ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῶν αὐλικῶν συνεβουλεύοντο περὶ σωτηρίας, ἢ νὰ μείνωσιν ἐν τῷ παλατίῳ ἢ διὰ θαλάσσης νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν (4). Τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα, διὰ νευρώδους καὶ ἀνδρικῆς στωμυλίας, ἐπέπληττε τοὺς δειλοὺς αὐλικοὺς καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν ταλαντευόμενον Ἰουστινιανόν. Περαινοῦσα τοὺς λόγους, εἶπε τοῖς πᾶσι, « ἐμὲ γάρ τις καὶ παλαιὸς ἀρέσκει λόγος, ὡς καλὸν ἐντάφιον ἢ βασιλεία ἐστί ».

Κατὰ τὸν Προκόπιον, οἱ περὶ τὸν βασιλέα ἀμφιγνώμονες στρατιῶται, προσεκαρτέρουν τὴν ἔκβασιν τῆς στάσεως. Ὁ Ἰου-

(1) « Πατρίκιον καὶ δήμαρχον μέρους τῶν Βενέτων ». Κωδινὸς σελ. 131.

(2) « Στρεπτόν δὲ ἐστὶν ἐληλαμένος χρυσὸς, ἐκ τριῶν πεπλεγμένον σχοινίων, ὅπερ ἐφόρου ἐπὶ τραχήλου ». Κωδ. Κουροπαλάτης. σελ. 50.

(3) Καλούμενα ἐνίοτε καὶ Ἑλενιακά ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ψαμμάθου. Banduri, Τόμ. Β'. σελ. 690.

(4) Διὰ τοῦ λιμένου τοῦ Βουκολέοντος, παρὰ τὸ ὁμώνυμον παλάτιον, ὅθεν ἠδύναντο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἀντιπέραν Ἀνατολήν.

στινιανός, ἄλλους δὲν ἐνεπιστεύετο εἰμὴ τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Μοῦνδον, στρατηγούς ἐν μάχαις πολλαῖς ἀθλήσαντας. Ὁ μὲν Βελισάριος πρὸ μικροῦ ἐκ τοῦ Μηδικοῦ πολέμου ἐπιστρέψας, εἶχε μετ' αὐτοῦ πιστοὺς στρατιώτας. Ὁ δὲ Μοῦνδος ἔφερε μετ' αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἰλλυρίας, καλοὺς μαχητάς.

Ἐνῶ ταῦτα ἐγένοντο ἐν τῷ παλατίῳ, ὁ λαὸς ὀλολύζων καὶ ἔξαλλος χαρᾶς, ἔφερε τὸν Ὑπάτιον εἰς τὸν ἵπποδρόμον, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τοῦ παλατίου, τοῦ καθίσματος, ὅθεν ἐθεῶντο τοὺς ἵππικοὺς ἀγῶνας οἱ βασιλεῖς. Ὁ Μοῦνδος μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐξῆλθε τῆς πύλης τοῦ παλατίου, βαίνων πρὸς τὸν Κοχλίαν, τὴν συνήθη σκοτεινὴν ἄνοδον πρὸς τὸ κάθισμα. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Βελισάριος καὶ ἀφικόμενος εἰς οἶκημα, ἔνθα παρεφύλαττε στρατιωτικὴ φρουρά, διέταξε ν' ἀνοιξοσι πάραυτα τὴν θύραν (1). Οἱ στρατιῶται δὲν ἤνοιξαν, περιμένοντες νὰ ἴδωσι τίς ὁ μέλλων νὰ νικήσῃ, ὁ Ἰουστινιανός ἢ οἱ στασιῶται. Τὴν βοήν τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν διχογνωμίαν τῶν στρατιωτῶν φοβούμενοι οἱ στρατηγοὶ, ἐπανέκαμψαν εἰς τὸ παλάτιον παρὰ τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ ἀνήγγειλον αὐτῷ τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν. Μετ' ὀλίγον ἐξερχόμενος ὁ Βελισάριος ἐκ τοῦ παλατίου, ἐπορεύθη « δι' ἐρειπίων καὶ χωρίων ἡμιφλέκτων » καὶ εἰς τὸ ἵππικὸν ἀναβαίνει. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Προκοπίου, κατάδηλον εἶναι ὅτι ὁ Βελισάριος, ἐξερχόμενος τοῦ παλατίου διῆλθεν ὀπισθεν τῆς σφενδόνης, καὶ ἀνέβη πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἵπποδρόμου, μέχρι τῆς στοᾶς τῶν Βενέτων (1), « ἢ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστί », καὶ οὐχὶ ἐκ μέρους τῆς Ἀγίας Σοφίας. Διῆλθε διὰ συνοικιῶν πυρποληθεισῶν, καθὼς ἀνωτέρω ἀνέμνησα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης στάσεως. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βελισάριος, ἐβουλεύετο νὰ ὀρμήσῃ πρὸς τὸν Ὑπάτιον, διαμένοντα ἐν τῷ καθίσματι. Μικρὰ

(1) Τὸ οἶκημα τοῦτο φρουραρχεῖον, ὑποθέτω ὅτι ἦτο παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἵπποδρόμου, ἀριστερᾶ τοῦ καθίσματος.

(2) Τοιαῦτα λέγει καὶ τὸ Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 626. « ὁ δὲ Μοῦνδος διὰ τῆς σφενδόνης » κτλ.

θύρα ἦτο ἐδῶ κεκλεισμένη καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν φυλασσομένη. Ἐφοβήθη μὴ ὁ λαὸς προσβάλλῃ αὐτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ μετέπειτα ὀρμήσῃ κατὰ τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ Ἰουστινιανοῦ. Συλλογιζόμενος ὅτι δεόν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν δήμων καὶ τοῦ ὄχλου, ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἵσταμένων καὶ ὑπ' ἀλλήλων συνωθουμένων, ἔσυρε τὸ ξίφος ἐκ τοῦ κολεοῦ καὶ διατάξας τὸ αὐτὸ νὰ ποιήσωσι καὶ ἅπαντες οἱ στρατιῶται, ὄρομαῖοι καὶ κραυγάζοντες, ὥρμησαν κατὰ τοῦ πλήθους ἐκ τῆς στοᾶς τῶν Βενέτων. Ὁ δὲ λαὸς, ἐν ὁμίλῳ καὶ ἀταξία ἱστάμενος, ἰδὼν αἴφνης τὸν Βελισάριον μετὰ τῶν τεθωρακισμένων στρατιωτῶν, ἐν μάχαις πολλαῖς ἀνδρείως ἀγωνισθέντων, ἄνευ φειδοῦς μὲ τὰ ξίφη πληττόντων, ὥρμησεν εἰς φυγὴν διὰ τῶν πυλῶν τοῦ ἵπποδρόμου. Ἐν τῇ νεκρᾷ πύλῃ ὅμως ἵστατο ὁ Μοῦνδος, στρατηγὸς τολμητῆς καὶ δραστήριος μετὰ στρατιωτῶν, περιμένων τὴν πρὸς τοὺς στασιῶτας προσβολὴν τοῦ Βελισαρίου (1). Ἰδὼν τὸν Βελισάριον ἐν ἔργῳ μαχόμενον πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ τοῦτο περίφοβον καὶ φεῦγον, εἰσβάλλει εὐθύς καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἵπποδρόμιον. Τότε ἐκατέρωθεν πληττόμενοι οἱ στασιῶται, κατὰ κράτος διεφθάρησαν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξέλθωσι τοῦ ἵπποδρόμου, οὐδ' ἄλλοι νὰ εἰσέλθωσι πρὸς βοήθειαν αὐτῶν. Ἐν τῷ φόνῳ τούτῳ, ὁ Βοραΐδης καὶ ὁ Ἰοῦστος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνεψιοὶ, ἀναβάντες ἐπὶ τοῦ καθίσματος, ἄνευ κωλύματος συνέλαβον τὸν Ὑπάτιον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πομπήριον καὶ παρέδωσαν τῷ Ἰουστινιανῷ. Ἀπέθανον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ πλέον ἢ τριάκοντα χιλιάδες (1), ἐντὸς τοῦ ἵπποδρομίου.

Τοιαύτη ἦτο ἡ στάσις ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καλουμένη νίκαι, ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων πολλακίς μνημονευομένη.

Ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ λέγω, ὅτι τὸν Βελισάριον πορευόμενον ἐκ τοῦ παλατίου, μέχρι τῆς πύλης τῶν Βενέτων, ὁ λαὸς

(1) Τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον μνημονεύει καὶ τὸν στρατηγὸν Ναρσῆν. Τόμ. Α' σελ. 626.

(2) Τριάκοντα πέντε χιλιάδες, λέγει ὁ Κωδινός, σελ. 131. Χρονικὸν Πασχάλιον. Τόμ. Α' σελ. 626, «μηδένα τῶν πολιτῶν ἢ ξένων τῶν εὐρεθέντων ἐν τῷ ἵππικῷ περισωθῆναι».

ὁ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ συνηθροισμένος δὲν εἶδε, διότι τὰ ὑψηλὰ ἐδώλια τοῦ ἵπποδρόμου ἐκώλυον τὴν θέαν τῶν ἔξω πολιτῶν. Τοιοῦτοτρόπως πασῶν τῶν θυρῶν ἀσφαλῶς κεκλεισμένων, ἠδυνήθη ὁ Βελισάριος νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς στοᾶς τῶν Βενέτων ἐν πλήρει τοῦ λαοῦ ἀγνοίᾳ.

Μετὰ τὸν ἵππόδρομον, μέλλω ἐν τῷ ἀκολούθῳ κεφαλαίῳ, νὰ ἱστορήσω τὰ Βυζαντινὰ ἰδρύματα, εὑρισκόμενα ἐν τῷ ἐπιμήκει χώρῳ, μέσον τῶν ἀνατολικῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῶν τειχῶν τῶν Ἀνακτόρων, καλουμένῳ ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ὁ Αὐγουσταιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΑΙΩΝ

Ὁρίσαντες ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τὰ χερσαῖα καὶ παράλια ὄρια τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἅπαντα τὰ τείχη τὰ περιβάλλοντα τὸν ἵππόδρομον, εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου καὶ πῶν ἀνακτόρων, χώρον τινα ἐπιμήκη δεξιόθεν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐκτεινόμενον ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Ὁ χώρος οὗτος, εἶναι πλάτους Μ. περίπου 133.00, καὶ μήκους πλέον τῶν Μ. 500. Ἐν τῷ ἐπιμήκει ἢ τετραστόῳ (1) τούτῳ χώρῳ, πολλάκις ἐν τῇ Βυζαν-

(1) « Οὕσης δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ μεγίστης ἀγορᾶς, τετραστόου ». Ζώσιμος, σελ. 97.
» Ἀνάκτορον ἐν τῷ μεγάλῳ θαλάμῳ τῷ πρὸς τῇ μεγίστῃ τῶν βασιλείων αὐλῇ. Αὐγουσταίος δ' ἄρα οὗτος κατονομάζεται. » Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 800.

τινῆ ἱστορίᾳ μνημονευομένων, ἀλλ' εἰσέτι οὐδέποτε ὀρισθέντι, μέλλω νὰ καταδείξω τὰ πολλὰ ἰδρύματα, τὰς ἐκκλησίας, τοὺς ἀνδριάντας καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα, ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας ἐδῶ ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰσκομισθέντα. Καί-
τοι κατ' ἐμὲ δυσχερὲς καὶ ἄχαρι τὸ μελέτημα, καὶ ἐν λυπηρᾷ
διατελοῦντα διαφωνίᾳ πρὸς τοσοῦτους ἐριτίμους συγγραφεῖς,
ἐτόλμησα καθὼς καὶ ἄλλοτε, ἵνα καθυποβάλω τὰς περὶ τούτων
ὄλων μελέτας μου, καὶ οὕτω διασαφηνίσωμεν μέρη τινὰ τῆς
τοπογραφίας τοῦ Βυζαντίου.

Ἄπαντα τὸν χῶρον τοῦτον, κατέχουσι σήμερον τὸ μέγα τέ-
μενος τοῦ Σουλτὰν Ἀχμεδ κοινῶς Ἀλτὴ Μινारेλῆ, τὸ ἐπι-
φανὲς Ὀθωμανικὸν κτίριον καλούμενον Δάρ-Ἐλ-Φουροῦν, πρὸ
ὀλίγων ἐτῶν ἀνεγερθὲν, καὶ μικρὰ Ὀθωμανικὴ συνοικία μετὰ
σκολιῶν καὶ ἀνηλίων ὁδῶν. Ἡ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας
Σοφίας ἐκτενὴς τετράπλευρος καὶ δενδρόφυτος πλατεῖα, εἶναι
τὴν σήμερον οἷα ἦτο καὶ ἐπὶ Βυζαντίων.

Τὸν ἐπιμήκη τοῦτον χῶρον, ἐκάλουν οἱ Βυζάντιοι ὁτὲ μὲν
Αὐγουσταιῶνα, Αὐγουστεῖον, Αὐγουστεῶνα, ὁτὲ δὲ φόρον καὶ
φόρον τοῦ Μιλίου ἢ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐνεκα τῆς ἀγνοίας
τῶν ὀρίων αὐτοῦ, ἀσαφὴς καὶ πολλάκις πάντῃ ἀκατάληπτος,
εἶναι ἢ ἐν τοῖς νεωτέροις συγγραφεῦσι περιγραφὴ αὐτοῦ. (1)

ΞΕΝΩΝ ΤΟΥ ΣΑΜΨΩΝ

Ἐν τῇ στάσει τοῦ Νίκαια, τὴν ὁποῖαν περιέγραψα ἐν τῷ προ-
λαβόντι κεφαλαίῳ, μετὰ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης καὶ Ἀγίας Σοφίας

(1) « Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων προήχθη ἑπαρχος πόλεως Θεοδόσιος· καὶ ἔκτισε τὸ
« Αὐγουσταῖον ἐκ πλαγίων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. » Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ.
593. Le grand Forum, connu sous le nom d'Augustaeon, resta célèbre pen-
dant tout le moyen age. L'art Byzantin par Ch. Bayet Paris. σελ. 19. « Δια-
« φόρων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν προσταζόντων, ἀπὸ τε τοῦ αὐγουστεῶνος, καὶ τῶν
« προσεχεστέρων μερῶν, τῷ προνάῳ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τοὺς
« τραπεζίτας διωχθῆναι. » I. Meursi. Glossarium, ἐν λέξει Αὐγουστεῶν. Περὶ τοῦ
ὀνόματος τούτου πρὸς C. Christ. Βιβλ. III. Κεφ. XXIII. Ἐν καιρῷ τοῦ Γυλλίου,
ἐλησμονήθη τὸ ὄνομα τοῦ Αὐγουσταιῶνος καὶ ἐξηφανίσθησαν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ κτίρια.
Βιβλ. Β'. Κεφ. IZ'.

συνεπυρπολήθη ὁ καλούμενος ξενῶν τοῦ Σαμφῶν (1). Προκόπιος ὁ ἱστορικός (2), ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τούτου λέγει τ' ἀκόλουθα, τὰ ὅποια αὐτολεξεῖ ἀντιγράφω, διότι σαφηνίζουσί τινά τῶν περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κτιρίων. Ἀναλώματα τοῦ πυρὸς, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἐγένοντο αἱ δύο ὄμοροι ἐκκλησίαι, ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἡ Ἁγία Εἰρήνη (3), μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὸν Προκόπιον, πάντων τῶν ναῶν ὑπερτέρα, « ἦν δὲ τις μεταξὺ ταύταιν δὴ ταῖν ἐκκλησίαιν ξενῶν, ἀν- » θρώποις ἀνειμένος ἀπορουμένοις τε καὶ νοσοῦσι τὰ ἔσχατα, εἰ » πρὸς τῇ οὐσίᾳ καὶ τὸ σῶμα νοσοῖεν. » Τὸν ξενῶνα τοῦτον, πρὸ χρόνου τινὸς, ἀνήγειρε θεοσεβῆς ἀνὴρ ὁ Σαμφῶν, θεραπεύσας ἄλλοτε τὸν βαρέως ἀσθενοῦντα Ἰουστινιανόν (4). Ἐν τῇ πυρκαϊᾷ τοῦ νίκα, κατεφλέχθη ἅπας ὁ ξενῶν, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῷ νοσηλευόμενοι ἀσθενεῖς. Τοῦτον ἀνφοδόμησεν ὁ Ἰουστινιανὸς λαμπρότερον, προικίσας μετὰ προσόδων πολλῶν, ἵνα πλειότεροι ἀσθενεῖς καὶ πένητες ἐπαναπαύωνται ἐν αὐτῷ. (5) Ἦτο τὸ μέγιστον τῶν πολλῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, ἐγερθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τοῦ Βυζαντίου βασιλέων.

Τὸν ξενῶνα τοῦ Σαμφῶν, συχνάκις ἱστορούμενον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, μνημονεύει καὶ Συμεὼν ὁ Μεταφραστῆς, ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἁγίου Σαμφῶν, ἐορταζομένου τῇ 27ῃ τοῦ Ἰουνίου (6). Ἀτυχῶς, περὶ τοῦ ξενῶνος

(1) Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 647. 679. Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 622. Ὁ Γύλλιος Βιδλ. Β'. Κεφ. Η'. λέγει ὅτι ἦτο πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 183.

(3) Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ, ἐτέλει ὁ πατριάρχης τὰς θείας κατηχήσεις. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 179. Ἐδῶ συνεκροτήθη ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ σύνοδος τῷ 482ῳ. Πλησίον τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἦτο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ἀνωρύχθησαν τρεῖς πορφυραὶ λάρνακες, φυλαττόμεναι ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ. Πατρ. Ἑλ. Συγγραφαί, ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1866. σελ. 386.

(4) « Τὸν δὲ ξενῶνα τὸν λεγόμενον τοῦ Σαμφῶν, ὁ ὅσιος Σαμφῶν ἔκτισε συνεργεῖα » Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου ». Γ. Κωδινός. σελ. 99.

(5) « Ὁλοδόμητο λίαν φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς. » Συμεὼν ὁ Μεταφραστῆς. Τόμ. Β'. σελ. 239.

(6) Τόμ. Β'. σελ. 274. — « τοῦ ξενοδόχου τῶν Σαμφῶν ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'.

τούτου ὀλίγιστα λέγει. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τοῦ κράτους, ὁ ξενῶν τοῦ Σαμφῶν οὐδέποτε μνημονεύεται. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Τρίτου (1), ἀκμάσαντος τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, μνημονεύονται ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ Ἁγίου Σαμφῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Καντακουζηνὸς (2) ἀφηγούμενος τὰς κακοπραγίας καὶ τὴν γυμνότητα τῶν Καταλάνων, λέγει « οὐ μόνον οἱ δυνατοὶ τῶν » πολιτῶν καὶ φροντιστήρια ἱερά καὶ οἱ πρὸς κοινὴν ὑποδοχὴν » τῶν ξένων κατεσκευασμένοι οἴκοι, τὸ θαυμαστὸν τοῦτο παρὰ » Ῥωμαίοις ἔργον καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας γέμον. . . ἄλλος » ἄλλον ὑπερβάλεσθαι τῇ περὶ τοὺς δυσπραγοῦντας φιλοτιμία. » Οὐδεμία μνεία τοῦ ξενῶνος τοῦ Σαμφῶν, ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ.

Ταῦτα ἀνέμνησα διότι προσμαρτυροῦσι τὰ ὅσα ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ εἶπον, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν τειχῶν τῶν ἀνακτόρων ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Τὴν σήμερον, παχύτατον τεῖχος μετὰ πύργων ὑψηλῶν, διαχωρίζει τὰς δύο ἐκκλησίας Ἁγίαν Εἰρήνην καὶ Ἁγίαν Σοφίαν. Ἐδῶ ξενῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ, διότι ἐκατέρωθεν τοῦ τείχους, ὀλίγος εἶναι ὁ χῶρος διὰ τοιοῦτον εὐρύχωρον ἴδρυμα. Φρονῶ ὅτι ἀνεγειρομένων ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τῶν νέων ἀνακτορικῶν τειχῶν, κατηδαφίσθη ὁ περιλάλητος οὗτος ξενῶν, καὶ ἔνεκα τούτου, οὐδεμία αὐτοῦ μνεία γίνεται ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τοῦ κράτους, ἢ μᾶλλον μετὰ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον.

ΔΟΥΤΡΟΝ ΤΟΥ ΖΕΥΣΙΠΠΟΥ

Ἐτερον περιφανὲς ἴδρυμα τῶν Βυζαντίων, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε μνημονεύουσιν οἱ συγγραφεῖς τῶν τελευταίων αἰώνων, καὶ

σελ. 173. Ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων τοῦ I. Μαλαλᾶ σελ. 479, « καὶ γέγονε πατριάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει Μηνᾶς ὁ ἀπὸ ξενοδόχων τοῦ Σαμφῶν », εἰκάζω ὅτι ἱερωμένοι ἦσαν οἱ ξενοδόχοι.

(1) C. Christ. Βιβλ. Δ'. σελ. 164.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 227.

τοῦ ὁποίου ἶχνος δὲν ἐσώζετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Γυλλίου (1) ὡς ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ, εἶναι τὸ λουτρὸν ἢ βαλανεῖον τοῦ Ζευξίππου.

Ἐν τῷ λουτρῷ τούτῳ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χριστοδώρου ποιητοῦ Αἰγυπτίου (2), ἐσώζοντο πάμπολλοι ἀνδριάντες ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας κομισθέντες. Ἐκ τούτων τινὲς ἦσαν τοῦ Ὀμήρου, Αἰσχίνου, Δημοσθένους, Ἀριστοτέλους, Ἡσιόδου, Πύρρου, τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, Πλάτωνος, Μενάνδρου, Ἰσοκράτους, Ξενοφῶντος, Βιργιλίου καὶ πλείστων ἄλλων. Ἄπαντες οἱ ἀνδριάντες οὗτοι, ἐγένοντο παρανάλωμα τῶν φλογῶν ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαια. Ἀξιοθρήνητος ἢ ἀπώλεια τοσούτων καλλιτεχνημάτων.

Φρονῶ ὅτι πρὸ τοῦ μεγαλουργοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἅπαντα τὰ δημόσια κτίρια τοῦ Βυζαντίου ἦσαν ξυλόστεγα, καθὼς ἦσαν καὶ ξύλιναί ἅπασαι αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι (3). Ἐνεκα τούτου οἱ δύο ναοὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, καὶ τὸ λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου μετὰ τῶν ἐβδόμηκοντα πέντε Ἑλληνικῶν ἀνδριάντων, ἀπετεφρώθησαν. Τότε θεία ἐμπνευσις ἐκίνησε τὸν ἀρχιτέκτονα Ἀνθέμιον καὶ ἤγειρε τὸν θόλον τῆς Ἀγίας Σοφίας, θόλον πάντων τῶν ἔκτοτε ἐγερθέντων ὑπέρτερον, διδάξας οὕτω τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ, τὴν ἐκ τοῦ πυρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐπιφανῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κτιρίων.

(1) Κατὰ τὸν πατριάρχην Κωνσταντίνον. 1846, ὁ κατακτητὴς μετέφερεν εἰς τὸ ἀνεγειρόμενον τέμενός του, τὰ μάρμαρα τοῦ Ζευξίππου — Κ/πολις. Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 260. Γ. Κωδινός, σελ. 256. Μ. Γλυκᾶς, σελ. 450.

(2) Χριστοδώρου ποιητοῦ τοῦ Θηβαίου Κοπτίτου, «ἐκφρασις τῶν ἀγαλμάτων τῶν εἰς τὸ δημόσιον γυμνάσιον τοῦ ἐπικαλουμένου Ζευξίππου». Γ. Κωδινός σελ. 283. Σουΐδας ἐν λέξ. Ζευξίππος. Ἀνθολογία Τόμ. Α'. σελ. 26. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου. «Τότε οὖν ἐνεπρήσθη καὶ τὸ λουτρὸν τοῦ Σεβήρου τὸ καλούμενον » Ζευξίππος, ἐν ᾧ ποικίλη τις ἦν θεωρία καὶ λαμπρότης τεχνῶν, τῶν τε μαρμάρων καὶ » λίθων καὶ ψηφίδων καὶ εἰκόνων.» Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Α'. σελ. 647.

(3) Ἐκ τῶν πολλῶν ἐμπρησμῶν γενομένων ἐν Κ/πόλει, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, εἰκάζω ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ἦσαν ἅπασαι ξύλιναί. Περὶ τούτων ἀτυχῶς ὀλίγιστα μαθηθάνομεν ἐκ τῶν ἡμετέρων συγγραφέων. Ἐπυρπολήθη «καὶ ὁ ἐκ τῶν φώτων τῶν κατὰ τὰς ἐσπέρας λαμπτήρων ἐπικαλούμενος οἶκος, ἅτε τὸν ὄροφον καὶ αὐτὸς ἐκ ξύλων ἔχων.» Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 648.

Μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ βαλανείου τούτου, ἐγερθέντος τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ὑπὸ τοῦ Σεβήρου, ἀνυποδόμη-
σεν αὐτὸ ἐκ νέου ὁ Ἰουστινιανὸς, κοσμήσας μετὰ ποικίλων
μαρμάρων, κίωνων καὶ ἀνδριάντων (1). Περὶ τούτου λέγει ὁ Κω-
δινὸς (2), «ὁ δὲ Ζευξίππος τὸ λουτρὸν, ὑπὸ Σεβήρου κατεσκευά-
» σθη». Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἐκαλεῖτο ἐνίοτε, ὁ Σεβήρος
καὶ ἀνηγέρθη συγχρόνως μετὰ τοῦ ἵπποδρόμου (3). Ἄλλοθι κα-
λεῖ τὸ λουτρὸν τοῦτο παλαιότατον, μνημονεύων τὴν ἐν αὐτῷ
εἰκόνα τοῦ Φιλιππικοῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἐκ νέου
ἐπλούτισαν τὸ λουτρὸν τοῦτο, μετ' ἄλλων ἀνδριάντων (4).

Τὸ ἐπιφανὲς λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου, τὸ ὁποῖον πρὸ τῆς ὑπὸ
τῶν Ὀθωμανῶν ἀλώσεως εἴτε ἐκ γήρατος κατέπεσεν, ἢ ὑπὸ
τῶν βασιλέων κατηδαφίσθη (5), ἔκειτο ἐν τῷ γόρφ καλουμένῳ
Αὐγουσταιῶνι, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τοῦ ἵπ-
ποδρόμου. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς περιγράφοντες τὴν ὑπὸ τοῦ
Σεβήρου ἔγερσιν τῶν στοῶν τῆς σφενδόνης, λέγουσιν ὅτι ἀπὸ
τοῦ τετραπλεύρου χαλκοῦ κίονος πρὸς νότον, ἡ γῆ ἦτο κατω-
φερῆς καὶ ἐν τισὶ μέρεσι λίαν κρημνώδης. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐκατέ-
ρωθεν γῆ τῆς στερρωτάτης ταύτης σφενδόνης μέχρι τῆς σήμερον.

(1) «Ἐκ τε τῶν βασιλείων τό τε βαλανεῖον ὁ Ζευξίππος» Προκόπιος. Τόμ. Γ'. σελ. 202. «Συζεύξας αὐτῷ καὶ λουτρὸν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς», Σουΐδας. Ἡ θέσις αὕτη κατὰ τὸν Ἰωάννην Λυδὸν σελ. 265, ἦτο πρότερον ἀγορά. Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 494. I. Μαλαλᾶς. σελ. 291.

(2) Σελ. 36. 38.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 188. 191. Κ. Μανασσῆς, στίχ. 2265. Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Α'. σελ. 442.

(4) «Ἐδοξε τῷ βασιλεῖ (Φιλιππικῷ 697) . . . λούσασθαι εἰς τὸ δημόσιον λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου». Θεοφάνης Τόμ. Α'. σελ. 587. Τὸ λουτρὸν τοῦτο κατὰ τὸν Ν. Κάλλιστον, Βιβλ. Θ'. Κεφ. Θ'. «Νουμέρων ἔσχε κλησιν εἰσέπειτα.» Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 260.

(5) Ὁ Γύλλιος, Κεφ. Ζ'. περὶ τοῦ λουτροῦ τούτου λέγει, *Nunc nulla Zeuxippi vestigia restant, neque aliorum permultorum balneorum.* Κατὰ τὸν Ν. Χω-
νιάτην, πλησίον τοῦ λουτροῦ τούτου, ἦτο ἰδρυμένη ἡ μονὴ τοῦ Ἐφόρου, «παρὰ τινὶ
κατωτάτῳ τόπῳ». σελ. 460. *At labente Graecorum imperio, Zeuxippi appellatio
ut et balnei usus desinit.* C. Christ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. 27. Δὲν γνωρίζω πόθεν ἠρύ-
σθη ὁ ἀοίδιμος πατριάρχης τὰ περὶ τοῦ Ζευξίππου, λέγων ὅτι τὰ μάρμαρα τοῦ λουτροῦ
τούτου μετέφερεν ὁ κατακτητὴς εἰς τὸ τέμενός του.

Μετὰ προσοχῆς, πολλάκις ἐξήτασα τὸν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκατέρωθεν τῆς σφενδόνης χώρον. Αἱ σχολιαὶ στενωποὶ τῆς πρὸς ἀνατολὰς Ὀθωμανικῆς συνοικίας, εἶναι ἅπασαι κατωφερεῖς πρὸς νότον. Μία μόνη ὁδὸς παρὰ τὴν μεσηβρινὴν πλευρὰν τοῦ τεμένου *Σουλτὰν Ἀχμεδ*, ἀντικρὺ σχεδὸν τοῦ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ χαλκοῦ τετραπλεύρου κίονος, διήκουσα πρὸς ἀνατολὰς, εἶναι λεία. Ἄν τὸ λουτρὸν τοῦτο ἠγέρθη παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς σφενδόνης, φρονῶ ὅτι ἠθέλομεν εὐρεῖ αὐτόθι τειχῶν ἢ στοῶν ἐρυμνὰ ἐρείπια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ ἐπιπεδώσωσι τὸν χώρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐθεμελιούτο ὁ Ζευξίππος. Τοιαῦτα τείχη σήμερον δὲν ὑπάρχουσιν, οὐδὲ ἔχνος ἐπιπέδου χώρου ὑπάρχει ἐν ὅλῃ τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ.

Ὁ Ζευξίππος λοιπὸν, ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι ἐγερθεὶς τὸ πρῶτον, καὶ ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαια πυρποληθεὶς, ἀνηγέρθη ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ προτέρου χώρου, μείζων καὶ λαμπρότερος. Ἐκεῖτο δὲ παρὰ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γ. Κωδινού (1).

Μέσον τοῦ λουτροῦ τούτου καὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου, ὑπῆρχεν οἰκία, περὶ τῆς ὁποίας εὐτυχῶς διεσώθη ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα (2) Λεοντίου, εἰς οἶκον κείμενον μέσον τοῦ Ζευξίππου καὶ τοῦ ἵππικοῦ.

Ἐν μὲν τῇ, Ζευξίππον ἔχω πέλας ἠδὲ λόετρον,
Ἐκ δ' ἐτέρης, ἵππων χώρον ἀεθλοφόρων.

Ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου καταφαίνεται, ὅτι τὸ λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου, δὲν ἦτο συνηνωμένον μετὰ τοῦ ἵπποδρόμου. Ἀκόλουθοι μαρτυρίαι μᾶς πείθουσιν, ὅτι ἀνηγέρθη καθὼς ἀνωτέρω εἶπον, παρὰ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων.

(1) «Τότε ὁ Σεβῆρος . . . ἔκτισε δύο λουτρά, ἔσωθεν μὲν τῆς πόλεως καὶ πλησίον τοῦ παλατίου ἐν, τὸ καλούμενον Ζευξίππον.» Σελ. 13. Αἱ λέξεις αὗται τοῦ Κωδινού ἐπλήνησαν τὸν Λαβάρτ, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ λουτροῦ τούτου. Τόμ. Β'. σελ. 230.

(2) C. Christ. Βιβλ. Α'. σελ. 91 Π. Γύλλιος. Βιβλ. Β'. Κεφ. Ζ'. Παρὰ τὸν Ζευξίππον ἰδρύθησαν οἰκήματά τινα, τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι ἀφιερῶθησαν εἰς ἐπισκευὴν αὐτοῦ.

Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (1) σώζεται ἕτερον ἐπίγραμμα πιθανόν τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου, εἰς λουτρὸν μικρὸν παρακείμενον τῷ Ζευξίππου.

Μὴ νεμέσα Ζεύξιππε, παραντέλλοντι λοετρῷ,
καὶ μεγάλην παρ' ἅμαξαν ἐρωτύλος ἠδὺ φαίνει.

Τὸ λουτρὸν τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μνημονευόμενον, φρονῶ ὅτι ἔκειτο πρὸς νότον τοῦ Ζευξίππου.

Πιθανὸν τινὲς νὰ νομίσωσι πάντῃ περιττὰ τὰ ἄνω ἱστορήματα. Ἀφηγοῦμαι ὅσα ἔπεισαν ἐμὲ τὸν ἴδιον, φρονῶν ὅτι τὰ αὐτὰ θέλουσι πείσει καὶ ἅπαντας περὶ τῆς θέσεως τοῦ λουτροῦ τούτου, καὶ ἐτέρων ἐπιφανῶν Βυζαντινῶν ἰδρυμάτων, τῶν ὁποίων μνεῖαν ποιοῦνται οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς.

Ἀνέμνησα ταῦτα, διότι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων, πολλάκις συνεζήτηθη ἡ θέσις τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου λουτροῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπωλέσθησαν, καθὼς ἀνωτέρω εἶπον, τοσαῦτα τῶν ἡμετέρων προγόνων καλλιτεχνήματα. Ἀληθὲς ὑπαίθριον μουσεῖον ἦτο τὸ λουτρὸν τοῦτο. Ὁ Λαβάρτ (2) ἐν τῷ καλῷ αὐτοῦ συγγράμματι, θέτει τὸν Ζεύξιππον πρὸς βορρᾶν τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου, ὅπισθεν τοῦ καθίσματος. Ὁ Βυζάντιος (3) λέγει ἀπλῶς « ὅτι ἦτο πλησίον τῶν Παλατίων », ποῦ ὅμως δὲν ὀρίζει.

Τοποθετήσας οὕτω τὸν Ζεύξιππον, ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἄκρᾳ τοῦ Αὐγουσταιῶνος, ἔρχομαι νὰ μελετήσω ἕτερα ἰδρύματα ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, πολλάκις μνημονευόμενα, ἵνα μετὰ πιθανότητός τινος ὀρίσωμεν τὴν θέσιν αὐτῶν. Τοιούτων ἰδρυμάτων τὰ ἐγκαλλωπίσματα καὶ τὸ μέγεθος, σπανίως μνημονεύουσιν οἱ συγγραφεῖς.

Περὶ τοῦ προμνημονευθέντος Αὐγουσταιῶνος λέγει ὁ Προκό-

(1) Τόμ. Β'. σελ. 221.

(2) J. Labarte. Πίναξ Β'.

(3) Κ/πολις. Τόμ. Α'. σελ. 260.

πιος (1), « Ἀγορά τις πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἐτύγγανε οὔσα· κα-
 » λοῦσι δὲ Αὐγουσταῖον τὴν ἀγορὰν οἱ Βυζάντιοι. » Καὶ πάλιν,
 « Ἔστι δὲ τις ἀγορὰ πρὸ τῶν βασιλείων περίστυλος, Αὐγου-
 » σταῖον καλοῦσι τὴν ἀγορὰν οἱ Βυζάντιοι (2) ». Τὸ μέρος τοῦ
 ἐπιμήκους τούτου χώρου τὸ γειτνιάζον τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐκα-
 λεῖτο τὸ Μίλιον, ἢ ὁ φόρος τοῦ Μιλίου. Μέρος τοῦ Μιλίου εἶναι
 ἡ ἀνωτέρω ἀναφερομένη πλατεῖα, πρὸς νότον τῆς Ἁγίας Σο-
 φίας, καὶ ἔναντι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κτιρίου καλουμένου Δὰρ-Ἐλ
 Φουρούρ.

Ὁ Αὐγουσταίων ἐκαλεῖτο, ὡς προεῖπον, Αὐγουστίων, Αὐγου-
 στεὺς (3) καὶ Γουστειὸν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κωδινού (4).
 Πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ,
 ἦτο ἐδῶ ὀψοπωλεῖον, ἔνθα ὁ ἀγοραῖος λαὸς πολλάκις εὐωχεῖτο
 καὶ ἐχόρευε. Τότε ἐκαλεῖτο Γουστειὸν (5). Τὸν τόπον ἐκαθάρισεν
 ὁ Ἰουστινιανὸς, καὶ ἀπέπεμψεν ἄλλοσε τοὺς ὀψοπώλας. Ἐκτὸς
 τούτου ἔστρωσεν αὐτὸν μετὰ μαρμάρων καὶ ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο
 ἐνίοτε τὸ πλακωτὸν (6). Κατὰ τὸ ἡμέτερον σχεδιάσμα, ὁ εἰσερ-
 χόμενος εἰς τὸ παλάτιον, ἢ ἐκ τοῦ παλατίου ἐξερχόμενος, δέον
 ἵνα διέλθῃ τὸν Αὐγουσταίωνα. Ταῦτα ῥητῶς λέγει ὁ Πορφυρο-
 γέννητος « καὶ διερχόμενος διὰ μέσου τοῦ Μιλίου, καὶ τοῦ Αὐ-
 » γουστέως » — καὶ διελθὼν διὰ τοῦ Αὐγουστέως, εἰσέρχεται
 » εἰς τὸ παλάτιον » — « εἰσέρχεται διὰ τοῦ Αὐγουσταίωνος » —
 « διέρχεται διὰ τοῦ Αὐγουστέως » — « ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται
 » διὰ τοῦ Αὐγουστέως, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ » — « καὶ
 » ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν παριῶν διὰ τοῦ Αὐγουστείου » —

(1) Τόμ. Γ'. σελ. 181, 202.

(2) « Οὔσης δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ μεγίστης ἀγορᾶς τετραστόου » Ζώσιμος, σελ. 97.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 23-33. I. Meursi Glossarium ἐν λέξει: Αὐγουστείων.

(4) « Τὸν αὐτὸν οὖν τόπον οἱ ἰδιῶται Αὐγουστεῖονα καλοῦσι. » Σελ. 15, 28, 232.

(5) « Ἐν τῷ γουστειῷ οἷον τῷ ὀψοπωλείῳ εἰς τιμὴν Τιβερίου οἱ σεβαστοφόροι ἐχό-
 » ρεουν, τὸν δὲ τοιοῦτον τόπον οἱ ἰδιῶται αὐγουστεῖονα καλοῦσι. Γ. Κωδινός, σελ. 232.
 « Τῇ ε'. τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ βεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ Αὐ-
 γουστειῷ οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλείῳ εἰς τιμὴν τοῦ Τιβερίου. » Σουίδας. ἐν λέξει Αὐγουστος.
 Ἰωάννου Λυδοῦ, σελ. 107.

(6) « Ἐν τῷ πλακωτῷ τοῦ μιλίου. » Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 84, 106.

« καὶ διελθὼν διὰ τοῦ Αὐγουστέως εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἅγιον » Στέφανον τοῦ καθίσματος (1) ». Ἐκ τούτων ὅλων κατάδηλον εἶναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἴτε ἐξερχόμενος εἴτε εἰσερχόμενος εἰς τὸ παλάτιον, διέρχεται πάντοτε διὰ τοῦ Αὐγουστειῶνος.

Κωδινὸς ὁ Κουροπαλάτης (2), λέγει τ' ἀκόλουθα περὶ τοῦ Αὐγουστειῶνος, « εἰθισμένον δὲ ἔστι ρίπτειν ἐπικόμβια (3) ἐν » τοῖς προπυλίοις τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ναοῦ, ἤγουν ἐν ᾧ » εἴρηται Αὐγουστειῶνι, ἰσταμένου τοῦ ρίπτοντος ἐπάνω τῶν » τοῦ Αὐγουστειῶνος βαθμίδων ».

Πρὶν περιγράψω τὰ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Αὐγουστειῶνος ἰδρύματα, καλὸν εἶναι ἵνα πρότερον μελετήσωμεν τὰ ἐπιφανῆ καὶ ἱστορικώτατα κτίρια, αὐτόθι ἰδρυθέντα, ὡς ἔπραξα καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ἵπποδρόμου. Τὰ ἐπιφανῆ ταῦτα κτίρια τῶν ὁποίων ἔχνη σήμερον δὲν σώζονται, συχνάκις ὑπὸ τῶν συγγραφέων μνημονεύονται. Ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς τῶν ἱστορικῶν τούτων ἀναγνώσεως, δυνάμεθα καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν ἵνα σαφηνίσωμεν (4).

Ἐνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν ὀρίων τοῦ Αὐγουστειῶνος, ὑποπίπτουσιν εἰς λάθη, οἱ περιγράψαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τόπων, ἀκατανόητα εἶναι πάντα τὰ ἱστορούμενα. Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μνημονεύει τὸν Βουονδελμόντην ὀρθῶς λέγοντα ὅτι ὁ Αὐγουστειῶν ἔκειτο πρὸς νότον τῆς Ἁγίας Σοφίας (5).

(1) Τόμ. Α'. σελ. 63, 128, 132, 143, 159, 415. Προκόπιος, Τόμ. Γ'. σελ. 304.

(2) Σελ. 88. — Ν. Χωνιάτης, σελ. 308, 309.

(3) Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Γ'. σελ. 184. Ἐκαλοῦντο οὕτω χρήματα ἐν πανίῳ ἐντετυλιγμένα ὅτε μὲν διδόμενα εἰς ἀξιώματικούς, ὅτε δὲ ριπτόμενα εἰς τὸν λαόν. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 355, 356. Ea erant, quae Imperator festo coronationis vel nuptiarum die, spargebat in populum. I. Meursi Glossarium ἐν λέξει. Ἐπικόμβια. I. Καντακουζηνός. Τόμ. Α'. σελ. 203. Ἐνίοτε ἐκαλοῦντο καὶ ἀπόδεσμοί, Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Β'. σελ. 197 καὶ σπόρτυλος. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 261.

(4) Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὑπῆρχε θηριοτροφεῖον μέσον τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ τεμένους Σουλτὰν Ἀχμέδ, πιθανὸν ἐντὸς τῶν τότε σωζομένων Βυζαντινῶν κτιρίων. Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin. ὑπὸ τοῦ J. B. Le Chevalier, ἐν Παρισίοις 1800. Τόμ. Β'. σελ. 228.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 440. 448.

Μετ' ὀλίγον λησμονήσας τὴν ὀρθὴν τοῦ Ἰταλοῦ παρατήρησιν, τοῦ ἰδόντος τὸν Αὐγουσταιῶνα πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως, ἐπιλέγει τ' ἀκόλουθα, « τὴν θέσιν τῆς ὑπερεκτεταμένης τὸ πά-
» λαι ταύτην τοῦ Αὐγουσταιῶνος πλατείας, ἐπέχει σήμερον
» κατ' ἀνατολὰς μὲν ἐφ' ἰκανόν, ἢ πρώτη τοῦ Σεραγίου αὐλῆ,
» καὶ τὰ περὶ τὴν πύλην τοῦ Μπάμπ-ὀ-χουμαγιὸν μέρη».

Η ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ Η ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΟΝ

Ἐν τῷ Αὐγουσταιῶνι, ἔκειτο τὸ πάλαι ἴδρυμα ἀρχαιότατον, καλούμενον ὁτὲ μὲν σύγκλητος, ὁτὲ δὲ βουλευτήριον Σενάτον καὶ ἐνίοτε φόρος τοῦ Σενάτου (1) καὶ αἱ Σύνοδοι. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων κτιρίων ἀνεγερθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μετὰ τὴν πυρκαϊάν τῆς στάσεως τοῦ νίκια. Κατὰ τὸν Γεώργιον Κωδινόν (2),
» «Τὸ Σενάτον, ὡς οἱ μὲν λέγουσιν, ἐξ ἀρχῆς ἦν τῶν κωδικέλλων
» φυλακτήριον· ἐκεῖσε γὰρ οἱ Πατρίκιοι ἐλάμβανον αὐτοὺς ἐπὶ
» Κωνσταντίνου». Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τὸ καλούμενον Σενά-
τον ἠγέρθη ἐν Βυζαντίῳ, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου τοῦ με-
γάλου, τοῦ μιμηθέντος πάντα τὰ ἐν Ῥώμῃ γενόμενα. Λέγει ὁ
Κωδινός, (3) « οὗτος δὲ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἐποίησεν οἶκος
» καὶ σενάτον τὸν τόπον ὠνόμασε». « Βουλευτήριον δὲ μέγα ὁ
» σύγκλητον ὀνομάζουσιν, ἕτερον συνεστήσατο, τὰς αὐτὰς τά-
» ξεις, τιμὰς καὶ ἱερομηνίας, ἃς καὶ Ῥωμαίοις τοῖς πρεσβυτέ-
» ροις ἔθος». (4) Ἐλευθέριός τις ἔκτισε τὰ παλάτια ταῦτα· ὁ

(1) Γ. Κωδινός, σελ. 40. « βασιλικὸς οἶκος τῆς συγκλήτου γερουσίας». C. Christ. Βιβλ. Β'. σελ. 145. Νικ. Χωνιάτης. σελ. 733. « Ἐν τῷ τοῦ φόρου σενάτῳ.» Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169. « ὁμοίως δὲ ἐκαύθη καὶ τὸ Σενάτον, ὅπου ἐστὶ τὸ λεγόμε-
» νον Αὐγουσταῖον.» Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 621.

(2) Σελ. 40, 169, 174.

(3) Σελ. 16.

(4) Σωζομένος. Βιβλ. Β'. Κεφ. Β'. — C. Christ. Βιβλ. Β'. σελ. 145. Ἐκτὸς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ συγκλητικῶν, μνημονεύονται καὶ ἕτεροι ἐπίτιμοι καλούμενοι « ἄπρακτοι». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 160. « Κτίσας ἐγγὺς καὶ βασιλικὴν ἔχουσαν κόγχην, καὶ ἔξω
» μεγάλους κίονας κτίσας καὶ ἀνδριάντας, ἣν περ ἐκάλεσε Σενάτον, καλέσας τὸν τόπον
» Αὐγουσταῖον.» Χρον. Πασχάλιον Τόμ. Α'. σελ. 528, 593.

πρόεδρος τῆς Συγκλήτου προήγετο ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ (1).

Περὶ τῆς θέσεως τοῦ βουλευτηρίου τούτου, λέγει ὁ Προκόπιος (2) τ' ἀκόλουθα, ὀρθῶς περιγράφων τὸ ἴδρυμα τοῦτο, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δευτέραν αὐτοῦ ἀνέγερσιν· « ταύτη » (ἦτοι ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Αὐγουσταιῶνος) εἰς τὰ πρὸς ἕω τῆς ἀγορᾶς τὸ βουλευτήριον ἰδρύεται, λόγου μὲν τῇ τε πολυτελείᾳ καὶ τῇ κατασκευῇ τῇ πάσῃ κρεῖττον Ἰουστινιανοῦ ἔργον· ἔνθα δὲ δὴ ξυνοῦσα, ἔτους ἀρχομένου ἢ Ῥωμαίων βουλή σύγκλητος, ἐνιαύσιον ἐορτὴν ἄγει, τὰ τῆς πολιτείας ὀργιάζουσα καὶ αἰεὶ νόμιμα· ἐξ δὲ αὐτοῦ κίονες ἐπίπροσθεν ἐστᾶσιν, οἱ μὲν δύο τὸν τοῦ βουλευτηρίου τεῖχον ἐν μέσῳ ἔχοντες, ὅς πρὸς δύο ἡλιον τέτραπται, οἱ δὲ τέσσαρες ὀλίγῳ ἐντὸς, τὸ μὲν εἶδος λευκοὶ ἅπαντες, μέγεθος δὲ πρῶτοι τῶν ἐν γῆ κίωνων, οἷμαι τῇ πάσῃ· στοᾶν δὲ ποιοῦσιν οἱ κίονες ὄροφον ἐν θόλῳ ἐλίττουσαν, τὰ δὲ ἄνω τῆς στοᾶς ἅπαντα μαρμάρων μὲν κάλλος διακεκόσμηται τοῖς κίοσι, τὸ εἶδος ἴσων ἀγαλμάτων δὲ πλήθει ὑπεράνω ἐστῶτων θαυμασίως ὡς ὑπογέγραπται (3).»

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Προκοπίου τοῦ ὁποίου τὴν γνῶσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κτιρίων αἰείποτε ὑπερετίμησα, μανθάνομεν ὅτι ἢ πρόσοψις τοῦ βουλευτηρίου ἦτο πρὸς δύο ἡλιον τετραμμένη, ὅτι ἐξ κίονες ὑπεκράτουν στοᾶν θολωτὴν, μετὰ μαρμάρων καὶ θαυμασίων ἀγαλμάτων κεκοσμημένην. Ἄπαντα ταῦτα τοῦ Προκοπίου, ἐπικυροῖ τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον (4), ἀποδίδον ὅμως τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ, ὅσα ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι ἔπραξεν ὁ Ἰουστινιανός. Εἰκάζω ὅτι ὁ Ἰουστινιανός ἀνήγειρε τὸ βουλευτήριον ὡς ἦτο πρὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαι. Πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ βου-

(1) Γ. Κωδινός. σελ. 63.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 208.

(3) Περὶ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ προέδρου αὐτῆς, πολλὰ εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 440. Π. Γύλλιος, Βιβλ. Β'. Κεφ. ΙΖ'.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 528. « καὶ ἐξ μεγάλους κίονας στήσας καὶ ἀνδριάντας, ἥνπερ ἐκάλεσε Σενᾶτον, καλέσας τὸν τόπον Αὐγουσταῖον.» Περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ λέγει ὁ Ζώσιμος, σελ. 139, « ἔδωκε μὲν τῇ πόλει γερουσίαν ἔχειν ὡσπερ ἐν τῇ Ῥώμῃ.

λευτήριον τοῦτο εἶχε γενῆ παρανάλωμα τοῦ πυρός, ὅταν ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1), μένεα πνέων διὰ τὴν ὑπερορίαν τοῦ προσφιλοῦς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ μὴ δεχόμενος ἕτερον ἐπίσκοπον, λάθρα ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, καταφλέξαν πάντα τὰ παρ' αὐτὴν γειτνιαζόντα κτίρια. Αἱ φλόγες ἐνέπεσαν εἰς τὸν οἶκον τῆς γερουσίας πρὸ τῶν βασιλείων ὄντα, μετὰ μαρμάρων καὶ πολλῶν ἀγαλμάτων κεκοσμημένον. Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι πάμπολλα καὶ ἀρίστης τέχνης ἔργα ἐκαλλώπιζον τὸν οἶκον τοῦτον τῆς γερουσίας, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐγέρσεως αὐτοῦ. Ἐκ τούτων ὄλων καὶ κυρίως ἐκ τῶν λόγων τοῦ Προκοπίου εἰκάζω, ὅτι αἱ φλόγες ἔβλαπτον μὲν ἀλλ' οὐδέποτε ἀπετέφρωσαν τὸ λιθόκτιστον τοῦτο κτίριον, τὸ ὁποῖον μαρμάρινοι κίονες καλλίστης τέχνης πανταχόθεν ἐκόσμου.

Κατὰ τὸν Σωζομενὸν (2), ἡ θέσις τοῦ βουλευτηρίου ἦτο πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Λέγει, « ἐνεμήθη καὶ τὸν πα-
» ρακείμενον αὐτῇ ἐκ μεσημβρίας μέγιστον οἶκον τῆς συγκλή-
» του βουλῆς. » Ὁ δὲ Κεδρηνὸς (3), « πρὸς τὰ βόρεια τοῦ φόρου
» ἔστη τὸ σενάτον ὑπὸ Λέοντος τοῦ τῆς Βηρένης. » Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πορφυρογεννήτου τὸ βουλευτήριον τὸ ὁποῖον καλεῖ Σενάτον ἔκειτο πλησίον τοῦ μεγάλου κίονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀνήρχετο τὰς βαθμίδας τοῦ κίονος, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. « Τὸ πολίτευμα ἴσταται ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τῆς προε-
» λεύσεως, πρὸς τὸ Σενάτον. » Ἀπαντα τὸν Αὐγουστιαῶνα πολ-
» λάκις καλεῖ φόρον ὁ Πορφυρογέννητος (4). « Ἀνέρχονται ἐν τῷ τοῦ
» φόρου σενάτῳ ». Μνημονεύονται καὶ εἰκόνες ἐν τῇ συγκλήτῳ Ὀνωρίου καὶ Θεοδοσίου τῶν Αὐγούστων, καὶ ἀνδριάς χρυσοῦς τοῦ δεσπότη Θεοδοσίου (5). Ἐπὶ Λέοντος συνέβη μέγας ἐμπρη-

(1) Γεώργιος ὁ Κεδρηνὸς μνημονεῖ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Σενάτου ἐν τῷ μεγάλῳ ἐμπρησμῷ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μακελλῆ. Τόμ. Α'. σελ. 610.

(2) Βιβλ. Η'. Κεφ. ΚΒ'. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 565.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 28, 164, 169.

(5) Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 571, 573.

σμός τὸν ὁποῖον ἱστόρησεν ὁ ἡμέτερος Κεδρηνός (1). Περὶ τοῦ βουλευτηρίου λέγει· «περιφανῆ δὲ καὶ τῶν ἄλλων διαφέροντα
» τὸ πῦρ κατηνάλωσεν ἐν μὲν τῷ Κωνσταντίνου φόρῳ, οἶκον
» μέγιστον σενάτου καλούμενον (2), ἐκ χαλκῶν εἰκόνων καὶ
» πορφυρῶν λίθων διακεκοσμημένον, ἐν ᾧπερ καὶ οἱ λογάδες
» ἐβουλεύοντο καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσῆει, ἡνίκα ὑπατικὴν ἔλαβε
» στολὴν, καὶ τὸ νυμφαῖον τὸ τοῦδε τοῦ οἴκου κείμενον ἀντι-
» κρῦ, ἐν ᾧπερ οἱ γάμοι ἐγένοντο τῶν οὐκ ἐχόντων οἴκους.» Μό-
νος ὁ Ζώσιμος μνημονεύει τὸ νυμφαῖον τοῦτο (3).

Ἐνώπιον τοῦ σενάτου ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἀπεβίωσεν ὁ Ἄρειος.
«ἐνθα Ἄρειος τὸν ἔχθιστον θάνατον ἀπὸ τῆς καμάρας τοῦ φό-
» ρου τοῦ σενάτου ἀπέδωκεν.» Περὶ τούτου λέγει ὁ Σουΐδας·
«ἐν γὰρ τῷ τῆς πόλεως φόρῳ . . . ἀποκλίνας εἰς ἀπόπατον,
» ἀπεβίωσε» (4).

Πολλάκις ἐν ὁμοίαις μελέταις, εἴτε τοῦ Βυζαντίου ἱστορή-
ματα ἀφηγοῦμενος, εἴτε τὴν χωρογραφίαν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως μελετῶν, εἶπον ὅτι χειραγωγοῦμαι ἀπὸ τὰ συγγράμματα
τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν. Βέβαιον εἶναι ὅτι ὅσα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς
βασιλείας περιγράφονται ὑπὸ τινων ἱστορικῶν ὡς ἱστάμενα, δὲν
ἐσώζοντο ἐν τῷ τέλει τοῦ κράτους. Πολλῶν ἀρχαιοτάτων οἰκο-
δομημάτων μόνῃ ἢ μνεῖα διεσώζετο κατὰ τοὺς τελευταίους δύο
αἰῶνας τοῦ κράτους. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐλησμόνησαν οἱ ἐπιζήσαντες καὶ
οἱ ἀπόγονοι καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιφανῶν κτιρίων. (5)

(1) Σελ. 660. Ἐν σελ. 281, ἱστορεῖ τὰ ἀγάλματα τοῦ ἱδρύματος τούτου.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169, «καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ τοῦ φόρου σενάτῳ» . . .
«ἀνά μετὰξὺ τοῦ σενάτου», «Καὶ ἐτίθετο ἐν τῷ σενάτῳ». Γ. Κωδινός, σελ. 169—
Ἄγαθίου ἱστοριῶν, σελ. 294.

(3) Π. Γύλλιος, Βιβλ. Γ'. Κεφ. Δ'.

(4) Γ. Κωδινός σελ. 40. Μ. Γλυκᾶς σελ. 468. Σουΐδας ἐν λέξει Ἄρειανός. Κ.
Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 440. Γ. Κεδρηνός Τόμ. Α'. σελ. 518, «ἐν τῷ φόρῳ πλησίον
τοῦ λεγομένου Σενάτου ἐγένετο». Χρον. Πασχάλιον. Τόμ. Α'. σελ. 525. Λίαν ἀσαφῆ
εἶναι τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄρειου γραφόμενα τοῦ Le Beau. Histoire du Bas
Empire. Τόμ. Α'. σελ. 590.

(5) Ταῦτα περὶ τῶν ἀρχαίων ἱδρυμάτων μετὰ πολλῆς θλίψεως ἱστόρησεν ὁ Γύλλιος,

Τὴν σήμερον, ἀνασκαφαὶ ἠδύναντο πολλὰ νὰ φωτίσωσι. Μο-
λαταῦτα ἀγλαοὺς καρποὺς συλλέγουσιν οἱ κοπιῶντες ἐν ταῖς
μελέταις ταύταις. Προτρέπω πάντας τοὺς μελετῶντας τὰ
τοιαῦτα, ἵνα πρότερον ἐπισκεφθῶσι μετὰ συντόνου προσοχῆς
ἅπασαν τὴν χώραν τῶν ἀνακτόρων, χειραγωγούμενοι οὐχὶ ὑπὸ
τῶν καλουμένων χωρογράφων εἴτε ξένων εἴτε ἡμετέρων, ἀλλὰ
ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶναι
ὁδηγοὶ ἀσφαλέτατοι.

Οὕτω μελετήσαντες τὰ περίξ τῶν βασιλείων ἰδρύματα, κατὰ
τάς ἀφηγήσεις τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, μαυθάνομεν ὅτι τὸ
βουλευτήριον ἢ ἡ σύγκλητος, περιφανὲς Βυζαντινὸν ἴδρυμα,
ιδρύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, κατὰ
μίμησιν τοῦ ἐν Ρώμῃ βουλευτηρίου, ἐπυρπολήθη ἐκ νέου ἐν τῇ
στάσει τοῦ νίκαια καὶ ἀνιδρύθη μετὰ πλείονος κοσμήσεως ὑπὸ
τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου. Ἐκεῖτο δὲ ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι
ἢ τῷ φόρῳ τοῦ Αὐγουστιαῶνος, πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας
Σοφίας (1), κτίριον κεκοσμημένον μετὰ ἐξ μεγάλων μαρμαρίνων
κίωνων, θολωτὸν καὶ πρὸς δύοντα ἥλιον τετραμμένον. Θέτω
λοιπὸν τὸ κτίριον τοῦτο παρὰ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων, πρὸς
βορρᾶν τοῦ λουτροῦ τοῦ Ζευξίππου (2).

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς ἕτερον περιφανὲς κτίριον, πλησίον τοῦ
βουλευτηρίου, τὸ Πατριαρχεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις σαφηνίζε-
ται ἐκ τῆς ἄνω μελέτης τοῦ βουλευτηρίου. Τὸ Πατριαρχεῖον

Βιβλ. IV. Sic enim quotidie vastantur ut senex nesciat, quae puer vidit, ne-
que modo aedificia antiqua deleta, sed etiam locorum nomina, quae illa te-
nebant amissa sunt, aliaque barbara successerunt.

(1) « Ὁμοίως δὲ ἐκαύθη καὶ τὸ Σενάτον, ὅπου ἐστὶ τὸ λεγόμενον Αὐγουσταῖον, » Χρον.
Πασχάλιον Τόμ. Α'. σελ. 621.

(2) Περὶ τοῦ οἴκου τούτου λέγει ὁ Γύλλιος Βιβλ. Γ'. Κεφ. XVII. « Εἰσέτι σώζον-
» ται τὰ τείχη τοῦ βουλευτηρίου ἀπὸ τῆς γωνίας τῆς Ἀγίας Σοφίας πρὸς μεσημβρίαν. »
» « Ἐνέπεσε δὲ τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν εἰωθότα δέχεσθαι τὴν γερουσίαν οἶκον, πρὸ τῶν βασι-
» λείων ὄντα, εἰς πᾶν κάλλος καὶ φιλοτιμίαν ἐξησχημένον. » Ζώσιμος. σελ. 280.

ἦτο ἐκτὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας (1), κείμενον πλησίον τοῦ βουλευτηρίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀφ' ἑτέρου, κατὰ τὸν τόμον τῆς ἐν Καρθαγέννῃ Συνόδου, διακελευούσης τοὺς ἐπισκόπους ἵνα κατοικῶσι πλησίον τῶν ἐπισκοπευομένων ναῶν (2). Μνημονεύεται πολλάκις ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, τρίκλινος ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καλούμενος Θωμαίτης. Ἐπὶ τῇ στεφηφορία βασιλέως, πρῶτον ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, προτάσσει ὁ βασιλεὺς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, εἶτα δὲ μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς ἱεραῆς Συνόδου, « ἀνέρχεται ἐπὶ τὸν τρίκλινον τὸν λεγόμενον Θωμαίτην (3), πρὸς τὸν Αὐγουστιαῖνα ἀφορῶντα, ὅπου τὸ πλῆθος ἅπαν ἴσταται μετὰ τοῦ φοσσάτου. » Τὸν Θωμαίτην μνημονεύει καὶ ὁ Χωνιάτης (4), λέγων « ἀπὸ τοῦ ἀνδρῶνος τοῦ καλουμένου Μάκρωνος εἰς τὸν Αὐγουστιαῖνα προνεύοντος καὶ τοῦ συνημμένου τούτῳ Θωμαίτου δόμου ». Ἐτερον τρίκλινον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ καλούμενον Θετταλὸν, μνημονεύει ἡ Συνέχεια Θεοφάνους, « κατὰ τὸν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Θετταλὸν (τρίκλινος δὲ οὕτω κατονομαζόμενος) τηνικαῦτα ἀνέκειτο ἐπὶ σχίμ- ποδος (5) ».

Περὶ τοῦ Θωμαίτου, ἐπίσημα εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ ἱστορικοῦ Ζωναρᾶ (6), « ἐμπρησμοῦ δὲ συμβάντος, ὁ μέγας τρίκλινος τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων Θωμαίτης λεγόμενος, ἔργον γέγονε τοῦ πυρὸς, ὅτε λέγεται καυθῆναι καὶ τὰ σχεδιάσματα τῶν

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Γ'. σελ. 565, 612, 616.

(2) C. Christ. Βιβλ. Β'. σελ. 143. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 435. *Olim sedes patriarchatus CPtani, penes eam* (ἦτοι τὴν Ἀγίαν Σοφίαν) *erat.* Ἰδ. Τόμ. Β'. σελ. 636.

(3) Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 88. Ν. Χωνιάτης, σελ. 327. « Καὶ ἀναφέρουσιν αὐτὴν εἰς τὸ μητατόριον ἐπὶ τὸν Θωμαίτην ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 260. « Προσκαθημένου τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νικολάου ἐν τῷ Θωμαίτῃ ». *Leunclavii Jus Graeco-Romanum.* Francfort 1596. Τόμ. Α'. σελ. 216.

(4) Σελ. 309, Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 517.

(5) Σελ. 150, 648 « καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀψίδα νένευκε τοῦ Μιλίου καὶ τῶ ἀνδρῶνι συνηπταὶ τῷ Μάκρωνι καὶ τῷ λεγομένῳ αἰ Σύνοδοι ». Ν. Χωνιάτης, σελ. 732. Γ. Παχυμέρης. Τόμ. Β'. σελ. 196.

(6) C. Christ. Βιβλ. Β'. σελ. 143.

» ἐξηγήσεων τῆς θείας γραφῆς, ἃ ὁ χρυσοῦς τὴν γλωτταν συνε-
 » γράφατο Ἰωάννης, ἐκεῖσε ποῦ ἀποκείμενα.» Τὰ αὐτὰ σχεδὸν
 ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Κεδρηνός (1), λέγων, « ἐγένετο δὲ ἐμπρη-
 » σμός καὶ ἐκαύθη ὁ τε τρίκλινος τοῦ πατριαρχείου, ὁ λεγόμε-
 » νος Θωμαίτης, καὶ αἱ ὑποκάτω αὐτοῦ καμάραι, ἔνθα ἀπέ-
 » κειτο τὰ σχέδη πάσης γραφῆς, ἃ ἠρμήνευσεν ὁ Ἅγιος Ἰωάν-
 » νης ὁ Χρυσόστομος.» Ἐν τῷ Θωμαίτῃ, ἦτο ἡ καλουμένη
 πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη, καὶ ἐξ αὐτῆς ἤτησε βιβλία, ἵνα φι-
 μώσῃ ὁ Θεόφιλος τοὺς προσκυνοῦντας τὰς εἰκόνας (2). Ἐν τῇ βι-
 βλιοθήκῃ ταύτῃ ἐφυλάττοντο πάντα τὰ ἐπίσημα κεκυρωμένα
 ἔγγραφα τῶν ἱερῶν συνόδων. Τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, οἱ
 βασιλεῖς μετὰ τὴν ἐν Ἀγία Σοφία λειτουργίαν ἀπήρχοντο εἰς
 τὸ Πατριαρχεῖον (3) καὶ ἐκραμάτιζον μετὰ τοῦ Πατριάρχου.
 Ὁ Λαβάρτ (4) θέτει τὸν Θωμαίτην πλησίον τοῦ μητατωρίου τῆς
 Ἀγίας Σοφίας, μὴ γνωρίζων ὅτι ὑπῆρχε καὶ μητατώριον ἐν τῷ
 Πατριαρχείῳ.

Τὸ Πατριαρχεῖον, σπανίως μνημονεύεται ἐν τῇ Βυζαντινῇ
 ἱστορίᾳ (5), σπανιώτερον πάντων τῶν ἄλλων ἐν τῷ Αὐγουστιαίωνι
 ἐπισήμων ἰδρυμάτων. Ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν δύο δικαστήρια, κα-
 λούμενα σέκρετα, τὸ μικρὸν καὶ τὸ μέγα, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐδίκα-
 ζεν ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου, πάσας τὰς ἐκκλη-

(1) Τόμ. Β'. σελ. 25.

« Καὶ πυρκαϊᾶς συμβάσης ὀλεθρίας

» ἀνακτόρων κέκαυτο τῆς ἐκκλησίας

» Θωμαίτης κάλλιστος ἔκλαμπρος δόμος.» — Ἐφραίμιος, στίχ. 1887-9.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 105. « τὴν κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἐν τῷ Θωμαίτῃ κατὰ
 » τήνδε τὴν θέσιν κειμένην βιβλιοθήκην.» « Τὴν τε καλουμένην βασιλικήν, ἐν ἣ ἀπέκειτο
 » βιβλιοθήκη ἔχουσα βίβλους μυριάδας δώδεκα.» Γ. Κεδρηνός, τόμ. Α'. σελ. 616. Τόμ.
 Β'. σελ. 115.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 160, 191.

(4) Σελ. 30.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 530. 531. « Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονία
 » πατριάρχου Κωνσταντινοπόλεως». Ἴδ. σελ. 564. Ὀλίγιστα μανθάνομεν ἐκ τῶν λό-
 γων τούτων τοῦ συγγραφέως. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1203.
 « καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀψίδα νένευκε τοῦ Μελίου καὶ τῷ ἀνδρῶνι συνήπται τῷ Μάκρωνι . . .
 » εἰς ἔδαφος κατερράγησαν.» Ν. Χωνιάτης. σελ. 732.

σιαστικὰς ὑποθέσεις (1). Ἐκαλοῦντο Σέκρετον, πάντες οἱ μητρο-
πολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι οἱ συνεδριάζοντες ἐν τῷ Πατριαρ-
χείῳ. «Καὶ εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῷ παλατίῳ μετὰ τοῦ
» σεκρέτου αὐτοῦ » (2).

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΕΝ Τῷ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙῳ

Ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ὑπῆρχε ναὸς ἢ μᾶλλον εὐκτήριον, ὡς
δηλοῦται ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (3),
περιγράφοντος τὴν τελετὴν τῆς τρίτης τῆς τυροφάγου ἡμέρας.
« Προσκαλεῖται τὸν βασιλέα, ἅμα τῇ περὶ αὐτῷ συγκλήτῳ, ὁ
» ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ εὐαγεῖ μεγάλῳ πα-
» τριαρχείῳ, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται
» κλητώριον ἐν τῷ μεγάλῳ σεκραιτῳ τοῦ Πατριάρχου. » Τὸ μι-
κρὸν σέκρετον μνημονεύει ὁ Κεδρηνὸς (4) λέγων, « τῷ αὐτῷ
» ἔτει, Νικήτας ὁ ψευδώνυμος Πατριάρχης τὰς ἐν τῷ μικρῷ
» σεκρέτῳ τοῦ πατριαρχείου εἰκόνας διὰ ψηφίδων οὕσας ἔξεσε,
» καὶ τὰς λοιπὰς εἰκόνας τὰς ἐν ὄλῳ τῷ πατριαρχείῳ. » Ὅτι τὸ
σέκρετον τοῦ Πατριάρχου ἦτο μέγα κτίριον, δηλοῦται ἐκ τῶν
ἐξῆς λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (5). Τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθο-
δοξίας ὁ βασιλεὺς ἐρχόμενός ἐκ τῆς ἐν Βλαχέρναις τελουμένης
ἐορτῆς ἀνέρχεται « ἐν τῷ λαμπροτάτῳ καὶ μεγάλῳ πατριαρχικῷ
» σεκρέτῳ ». Ἀπασα ἡ συνοδία τοῦ βασιλέως μετὰ πολλῶν αὐ-
λικῶν συνεστιῶνται ἐν τῷ σεκρέτῳ τούτῳ. Ταῦτα πληρέστατα

(1) Σέκρετον dicitur locus in quo iudices conveniunt et causas audiunt. Γ. Κωδινός, σελ. 234. « Ἐφίστανται τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ ». Acta Patriarchatus. Τόμ. Α'. σελ. 276. « εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερὸν συνοδικὸν δικαστήριον παρα- » γενόμενος. » Ἰδ. σελ. 273. « Ὁ κληρὸς τοῦ σεκρέτου τοῦ Πατριάρχου ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 208, 209, « καθέζονται οἱ σύγκλητοι . . . ἐν τοῖς τοῦ πατριάρχου σεκρέ- » τοις. » Ἰδ. σελ. 532.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 616, 761, 771, « παπάδας τοῦ σεκρέτου τοῦ πατριάρ- » χου λς' ». Ἰδ. 755.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 760, 761.

(4) Τόμ. Β'. σελ. 16.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 761. Ἀρμενοπούλου ἡ ἐξάριθμος, ἐν Ἀθήναις, 1872, σελ. 195.

συμφωνοῦσι μετὰ τῶν γραφομένων Νικηφόρου τοῦ Πατριάρχου (1), λέγοντος « τοὺς οἴκους οὓς Ρωμαῖοι σέκρετα καλοῦσι, » τότε μικρὸν δόμημα καὶ τὸ μέγα, τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀγίων » οὔσας διὰ ψηφίδων καὶ κηροχύτου ὕλης εἰκονογραφίας, ἀπέ- » ξεσε ».

Ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἦτο ἐντὸς τοῦ παλατίου, δηλοῦται διὰ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ιστοροῦντος « ὅσα » δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ κουρεύματι παιδὸς βασιλέως ». « Κε- » λεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τὸν Πατριάρχην, ὁ δὲ (πραικόσιτος) » ἀπιὼν προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ » παλατίῳ, καθὼς εἴθισται αὐτῷ μετὰ τοῦ σεκρέτου αὐτοῦ καὶ » τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων ». « ἐν τοῖς τοῦ πα- » τριάρχου σεκρέτοις » (2). Τὸ Πατριαρχεῖον ἔμεινεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως (3).

Τὰ ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις μνημονευόμενα συνοδικὰ δικαστήρια, ἦσαν τὰ σέκρετα ταῦτα τοῦ Πατριαρχείου (4). Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου ἀνάκτησιν τοῦ κράτους, ἡ ἱερὰ Σύνοδος συνήρχετο ὅτε μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχουμένοις τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅτε δὲ ἐν τοῖς κελλίοις τοῦ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ Ἀγίου Θεοφυλάκτου. Πιθανὸν ὅτι καταλειπόντων τῶν ἡμετέρων βασιλέων τὰ ὀπίσθεν τοῦ Πατριαρχείου κείμενα ἀνάκτορα, ἠρημώθη καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἢ μέρος αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης πάντοτε ἐξελέγετο ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχουμενείοις τῆς Ἀγίας Σοφίας (5).

Ἰστόρησα τὰ ὀλίγα ταῦτα τοῦ Βυζαντινοῦ Πατριαρχείου, σπανιώτατα καθὼς προεῖπον μνημονευομένου ἐν τῷ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Πορφυρογέννητος οὐδὲν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ

(1) Σελ. 85.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 531, 621. Γ Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 16.

(3) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 385. Περὶ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν σεκρέτων πλεῖστα ἱστόρησεν ὁ ἐν Κ/πόλει φιλομαθὴς Μ. Ι. Γεδεών, ἐν τῷ πρὸ ὀλίγου ἐκδοθέντι συγγράμματι αὐτοῦ, « Χρονικὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ » 1884, σελ. 15, 51.

(4) Acta Patriarchatus Constantinopolitani, Τόμ. Α'. σελ. 382. Δ'. σελ. 315.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 565.

κοσμήσεως λέγει. Τὰς εἰκόνας καὶ τὰ μωσαϊκὰ αὐτοῦ κοσμήματα, μανθάνομεν ἀπὸ τούς εἰκονομάχους. Ὁ Λαβάρτ οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ Πατριαρχείου· μνημονεύει τὸν τρίκλινον Θωμαίτην, τὸν ὁποῖον ὡς προεῖπον, παραλόγως θέτει ἐν τῇ νότιο-ἀνατολικῇ γωνίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Τὸ εὐκτῆριον τοῦ Ἀγίου Θεοφυλάκτου, τοῦ ὁποῖου μνεῖαν ποιεῖται ὁ Πορφυρογέννητος (1), μὲ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ἐκκλησία ἢ τὸ εὐκτῆριον τοῦ Πατριάρχου ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου. Εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις ἡ ἱερά Σύνοδος συνήρχετο ὅτε μὲν ἐν τοῖς δεξιῶς κατηγουμενεῖσι τῆς Ἀγίας Σοφίας (2), ὅτε δὲ ἐν τοῖς κελλίσι τοῦ Ἀγίου Θεοφυλάκτου. « Προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κὺρ Ἡσαΐου ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἅγιον Θεοφύλακτον κελλίσι αὐτοῦ » (3). Ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Πορφυρογεννήτου, περὶ τῶν « ὅσων δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς ὀρθοδοξίας », ὁ Ἅγιος Θεοφύλακτος καλούμενον εὐκτῆριον, μνημονεύεται εἰς τρόπον νὰ πείσῃ πάντα ἀναγινώσκοντα, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου (4).

Ὁ Ρῶσος μοναχὸς Ἀντώνιος ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενος τῷ 1203^ω, λέγει τ' ἀκόλουθα περὶ τοῦ κήπου τοῦ Πατριαρχείου. « Ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Πατριάρχου φύονται ὄσπρια παντὸς εἶδους, πέπωνες, μῆλα καὶ ἀπίδια, φυλαπτόμενα ἐν φρέασι ἀνηρητημένα διὰ σχοινίου ἐν καλάθοις, καὶ γευματίζοντες τοῦ Πατριάρχου ἀνασύρονται ἀρκετὰ ὄροσερά. Ἐκ τοιού-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 160 « καὶ δούλικιον ἐποίησεν ὁ κύριος Θεοφύλακτος ὁ πατριάρχης ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ εὐκτῆριου τοῦ ἁγίου Θεοφυλάκτου, καὶ οἱ δεσπότη ἀπήλασον τοῦ δουλίου μετὰ τῶν μαγίστρων ». Περὶ τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου υἱοῦ τοῦ Ρώμανου, πρὸς Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 635.

(2) « Καθίσαντες ἐν τοῖς δεξιῶς κατηγουμενεῖσι τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ». Acta Patriarchatus. Τόμ. Β'. σελ. 2.

(3) Acta Patriarchatus. Τόμ. Α'. σελ. 98, 99, 102, 104, 106, 107, 111, 132, 135, 136, 140, 143, 144, 149, 151, 155, 156, 164, 594. Τόμ. Δ'. σελ. 379.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 160. Μνημονεύονται καὶ τὰ κελλῖα τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Ἀρσενίου, ἐνθα συνεδρίαζεν ἡ Σύνοδος. Acta Patriarchatus. Τόμ. Α'. σελ. 475. Ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας κατῴκει τὸ Πατριαρχεῖον ὁ πρέσβυς τοῦ Πάπα. Exuviae Sacrae. par Riant. Τόμ. Α'. σελ. 171.

» των τρώγει καὶ ὁ αὐτοκράτωρ. Τὰ λουτρά τῶν Πατριαρχῶν
» εἶναι ἐν τῷ ἀνακτόρῳ. Τὸ ὕδωρ ὀχετεύεται διὰ σωλῆνων ὑπάρ-
» χει πρὸς τούτοις καὶ ὕδωρ ὄμβριον». Πιθανὸν ὅτι ὁ κῆπος οὗτος
ἐχώριζε τὸ Πατριαρχεῖον ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου. Ἐν τῷ τόπῳ
τούτῳ ἢ ἐν τῷ πατριαρχικῷ κτιρίῳ, ἦσαν καὶ τὰ μνημονευό-
μενα λουτρά, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ περιβόλῳ (1).

Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΤΩΝ ΧΑΛΚΟΠΡΑΤΕΙΩΝ

Πρὸς βορρᾶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ πλησίον τῆς Ἀγίας Σο-
φίας, ἔκειτο ναὸς τιμώμενος ἐν ὀνόματι τῆς Θεοτόκου ἐπιλεγο-
μένης τῶν Χαλκοπρατείων (2). Περὶ τούτου λέγει ὁ Κωδινός (3).
« Εἰς δὲ τὰ Χαλκοπρατεῖα ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου,
» Ἰουδαῖοι κατῴκουν χρόνους ἑκατὸν καὶ τριάκοντα δύο, καὶ
» ἐπίπρασκον τὰ χαλκώματα· ὁ δὲ μικρὸς Θεοδόσιος ἐξέωσεν
» αὐτούς καὶ τὸν τόπον ἀνακαθάρισας, ναὸν τῆς Θεομήτορος ἀνή-
» γειρε». Κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (4), « τότε καὶ τὴν τῶν Χαλκο-
» πρατείων ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρε, συναγωγὴν Ἰου-
» δαίων πρότερον οὔσαν». Ἐκ πάντων τῶν ἡμετέρων ιστορι-
κῶν, ἐξόχως δὲ τῶν πρώτων τοῦ κράτους αἰώνων, καταφαί-
νεται ὅτι παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἦτο ἐκτενὴς φόρος, ἔνθα
ἐπωλοῦντο σκευὴ οἰκειακὰ καὶ παντὸς εἶδους ἐδώδιμα. Ὁ τόπος
ἐκαθάρισθη μετὰ τὸν ἐμπρησμόν, ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκα.

Ἡ ἐκκλησία τῶν Χαλκοπρατείων κατὰ τὸν Πορφυρογέννη-
τον (5), εἶχε γυναικίτην καὶ δύο εὐκτήρια ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ

(1) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 258, 454. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 519.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 30. Συν. Θεοφάνους. Σελ. 829.

(3) Σελ. 83.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 602. Ἰωήλου Χρονογραφία. σελ. 40.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 30, 31, 165. Πιθανὸν ὅτι τὸ πάλαι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἦσαν χαλ-
κεῖα παρὰ τὴν ἀγορὰν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κατὰ τοὺς Βυζαντίους ἱστορικούς, ἀνήγειρε τὴν
Ἀγίαν Σοφίαν Κωνσταντίνος ὁ μέγας. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἦτο καὶ ἀγία σωρός,
« εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀγίαν σωρόν». Σελ. 166, 339. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 18.
Ὁ Δουκάγγιος ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ναοῦ τούτου, γράφει Ἀγιοσυρίτασαν ἀντὶ Ἀγιο-
σωριότισαν.

βήματος. Εἶχε δὲ καὶ τρεῖς πύλας ἐν τῷ νάρθηκι, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα λέγοντα, « ὁ βασιλεὺς ἀνέρχεται εἰς τὸν ναὸν » τῆς Ἀγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ νάρθηκι, καθέζεται προσμένων τὸν Πατριάρχην » . . . « τὸ μὲν πολίτευμα καὶ τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου εἰσέρχεται διὰ τῆς δεξιᾶς πύλης τῶν βασιλικῶν πυλῶν » (1). Ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ὕψωσε καὶ κατεκόσμησε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (2).

Ἄναφέρω ταῦτα, διότι ἐκ τούτων πληροφορούμεθα ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο μεγάλη καὶ οὐχὶ ἀπλοῦν εὐκτήριον. Ἐκαλεῖτο ἐνίοτε ἀπλῶς τὰ Χαλκοπράτεια. « Τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ Σεπτεμβρίου » μηνὸς ἡμέρα . . . προέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐμπράττως μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων ». Τελεῖται καὶ προέλευσις ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῇ ΚΕ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς (3).

Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔκειτο οὐχὶ παραπλησίως τῆς Ἀγίας Σοφίας, διότι ἅπασαι αἱ ἐκκλησῖαι εἶχον ἐκτενῆ περίβολον καὶ τοιοῦτον βεβαιότατα εἶχε καὶ ἡ Ἀγία Σοφία, ἀλλ' ἀντικρὺ αὐτῆς πρὸς τὴν νότιο-ἀνατολικὴν πλευρὰν (4), ἔνθα πρό τινων ἐτῶν ἠγέρθη τὸ κτίριον τὸ Ὄθωμανικὸν καλούμενον Δὰρ-Ἐλ-Φουρούν.

ΣΚΕΠΑΣΤΗ ΣΚΑΛΑ

Πολλοὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἀνέγνωσαν, ὅτι οἱ βασιλεῖς ἀνέρχοντο ἐνίοτε εἰς τὰ κατηχοιμηνεῖα τῆς Ἀγίας Σοφίας διὰ ξυλίνης σκάλας, καλουμένης σκεπαστῆς ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Δυσκολώτατον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν τίνι τρόπῳ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἀπεχόντων τῆς Ἀγίας Σοφίας τριάκοντα τρία μέτρα, ἠδύ-

(1) Τόμ. Γ'. σελ. 139.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 339. Ἄννα Κομνηνὴ, Τόμ. Α'. 278.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169, 781. Συν. Θεοφάνους σελ. 676.

(4) Chalcopratiana quae Sophiana perinde aedi proxima fuit. C. Christ. Βιβ. Δ'. σελ. 85. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 190. Ὁ Γύλλιος λέγει ὅτι συγγραφεὺς ἄγνωστος, περιγράφων τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, θέτει τὰ χαλκοπράτεια οὐχὶ μακρὰν τοῦ Μιλίου. Βιβ. Β'. Κεφ. ΚΑ'.

ναντο οἱ βασιλεῖς ν' ἀνέρχονται εἰς τὰ κατηχομενεῖα τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ ξυλίνης σκάλας τοσοῦτω μακρᾶς. Ἡ θέσις τῆς ἐκκλησίας ταύτης τῶν Χαλκοπρατείων ἐγγύς τῆς Ἁγίας Σοφίας, διασαφηνίζει τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ἴδου τὰ λεγόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου (1) διηγουμένου τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελετὰς, καὶ τὸ προσκύνημα τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων. « Προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν » . . . καὶ θυμιάσας αὐτὴν κυκλόθεν, ἐξέρχεται ὡσαύτως, » καὶ ἐν τῷ ἐξ ἀριστερᾶς ὄντι εὐκτηρίῳ εὐξάμενος, τίθησιν ἐπι- » κόμβιον ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ καὶ ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται διὰ » τῆς ξυλίνης σκάλας ἐν τοῖς κατηχομενεῖοις, κακεῖσε τελεῖ » τὴν θείαν λειτουργίαν » — « καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἀνελ- » θὼν, εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενεῖοις τῆς μεγάλης ἐκκλη- » σίας » — « καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας εἰσέρχεται ἐν τοῖς κα- » τηχομενεῖοις τῆς μεγάλης ἐκκλησίας » (2). Ἴνα μὴ νομίση τις ὅτι διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἀνήρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ κατηχομενεῖα τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων, ἐφρόντισεν ὁ Πορφυρογέννητος νὰ εἴπῃ, ὅτι τῆς « λειτουργίας τελουμένης », ἴστατο ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς κατηχομενεῖοις. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἀνέρχεται ὁ Πατριάρχης παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀλλήλους ἀσπαζόμενοι, ἀναχωροῦσιν· ὁ μὲν Πατριάρχης εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τῶν συνήθων καὶ γνωστῶν μερῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὸ παλάτιον.

Ἡ ξυλίνη αὕτη σκάλα εἶναι « τὰ διαβατικὰ σκεπαστὰ τοῦ » παλατίου, ἵνα διέρχηται (ὁ Ἰουστινιανὸς) ὁσάκις καὶ ἂν ἐθέ- » λῃ » (3), καὶ διήρχετο διὰ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τειχῶν τοῦ παλατίου.

Ἐν τοῖς δεξιοῖς ἄνω κατηχομενεῖοις τῆς Ἁγίας Σοφίας, διότι κατηχομενεῖα πολλάκις ἐκαλοῦντο καὶ τὰ ὑποκάτω (4),

(1) Τόμ. Α'. σελ. 125, 166.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 157.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 135.

(4) Τὰ ἄνω κατηχοῦμενα καλεῖ ὁ Γ. Κωδινός, σελ. 138, «δεύτερα κατηχοῦμενα».

σώζεται μέχρι σήμερον ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, θύρα ξυλίνη ἀνδρομήκης, κεκλεισμένη καὶ οὐδέποτε τὴν σήμερον ἀνοιγομένη, μὴ ἔχουσα ἑξώθεν οὐδὲν στήριγμα, οὐδένα ἐξώστην ἢ διάδρομον. Αὕτη νομίζω εἶναι ἡ θύρα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνήρχοντο οἱ βασιλεῖς διὰ τῆς ἄνω ξυλίνης σκάλας, στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῶν κατηγουμένων τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων. Ἡ σκάλα αὕτη ἦτο κατάστεγος, καὶ ἀόρατοι οἱ ἀνερχόμενοι καὶ κατερχόμενοι. Ἡ μικρὰ θύρα αὕτη εἶναι ὑπεράνω τῆς μόνης ἀνατολικῆς θύρας τῆς Ἀγίας Σοφίας, διὰ τῆς ὁποίας σήμερον ὡς καὶ τὸ πάλαι, κατέρχονται εἰς τὸν ναὸν διὰ τινων βαθμίδων.

Ὁ Λαβάρτ τοποθετεῖ τὴν Θεοτόκον τῶν Χαλκοπρατείων πλησίον τῆς Ἀγίας Σοφίας ἢ μᾶλλον παρὰ τὴν νότιον αὐτῆς πλευράν (1). Τὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα μνημονεύουσι μονύδριον διακείμενον « ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ παμμεγίστου καὶ » θειοτάτου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸ ἐν ὄνομα τιμώμενον » τῆς Θεοτόκου τῆς Βαραγγιωτίσσης » (2). Ἀτυχῶς οὐδὲν ἄλλο λέγει περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ (3). Πιθανὸν οὕτως ἐκαλεῖτο περὶ τὰ τέλη τοῦ κράτους, ἡ Θεοτόκος τῶν Χαλκοπρατείων.

Εἰσερχόμεθα ἐντὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἵνα ἐρευνήσωμέν τινα μέρη ἡμελημένα ἐν ταῖς περιγραφαῖς τῆς ἐκκλησίας ταύτης, καὶ συχνάκις μνημονευόμενα ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἄνευ τούτων, ἀκατανόητος εἶναι πολλάκις τῶν ἀνακτόρων ἡ περιγραφή.

(1) G. Labarte. Πίναξ Β'. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον ὁ ἄξων τῆς Ἀγίας Σοφίας, δὲν διευθύνεται ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, καθὼς ἅπαντες οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ, ἀλλὰ μικρὸν πρὸς μεσημβρίαν. Σελ. 17. de l'extrémité orientale des Catéchumènes supérieurs de la Grande-Église, l'empereur pouvait passer dans son palais par un escalier de bois. Ἰδ. σελ. 31. Διήρχετο διὰ τῆς Παναγίας τῆς Χαλκοπρατιανῆς.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 423.

(3) Ἀνάγκη διορθώσεως ἔχει τὸ ἀκόλουθον τοῦ Θεοφάνους κείμενον, Τόμ. Α'. σελ. 697. « ἡ βασίλισσα Εἰρήνη ἀνῆλθεν διὰ τοῦ ἀναβασίου τῆς Χαλκῆς εἰς τὰ κατηγούμενα » τῆς ἐκκλησίας μὴ ἐξελθοῦσα εἰς τὴν μέσσην τοῦ ἐμβόλου». Ἀντὶ Χαλκῆς γρ. Χαλκοπρατείων. Ἐπὶ Γυλλίου ἐφρόνου οἱ Κωνσταντινουπολίται, ὅτι κίονες ὑπεστήριζον τὴν σκάλαν διὰ τῆς ὁποίας ἀνήρχοντο οἱ βασιλεῖς ἐκ τοῦ παλατίου εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Βιβ. Β'. Κεφ. ΙΗ'.

ΜΗΤΑΤΩΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ὑπῆρχε δωμάτιον καλούμενον μητατώριον ἐν τοῖς κάτω δεξιοῖς κατηγουμενείοις, τὸ ὅποιον ἰδρυσεν ὁ Ἰουστινιανὸς, « ἵνα ἐκεῖσε παραμένη μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐσθίῃ » (1). Ὅπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος ἦτο στενὴ δίοδος, διαβατικὸν καλούμενον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, διὰ τοῦ ὁποίου συχνάκις διήρχετο ὁ βασιλεὺς διαβαίνων ἀπὸ τ' ἀριστερὰ εἰς τὰ δεξιὰ ἰσόγεια κατηγούμενα (2). Ἐν ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς, ἦτοι ταῖς καλουμέναις δεσποτικαῖς, ὁ βασιλεὺς εὕρισκόμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς Ἀγίας Σοφίας, λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου τὸν θυμιατὸν, θυμιᾷ τὴν ἁγίαν σταύρωσιν, ἦτοι τὸν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου σταυρὸν (3), ἱσταμένην ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἢ μᾶλλον ἐν τῷ δεξιῷ εὐκτηρίῳ, εἰσέρχονται ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης « ἐν τῷ πρὸ τοῦ μητατωρίου ὄντι εὐκτηρίῳ », καὶ ἐδώθεν εἰς τὸ μητατώριον (4). Τὴν θέσιν τοῦ μητατωρίου σαφῶς δηλοῖ ὁ Πορφυρογέννητος, λέγων « ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος πρὸς τὸ μητατώριον ». Ἐν τῷ θαλάμῳ τούτῳ ὁ βασιλεὺς ἐνίοτε ἐκραμάτιζε (5) μετὰ τοῦ Πατριάρχου, τῶν μεγιστάνων καὶ οἰκειοτέρων ἀνθρώπων τῆς συγχλήτου. Ἐπερον μητατώριον ὑπῆρχεν ἐν τοῖς κατηγουμενείοις, ὑπεράνω τούτου, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον (6), λέγοντα « καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγοῦστα

(1) Γ. Κεδρηνός, τόμ. Α' σελ. 135.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 182, 184.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 5, 565, 636.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 16, 17, 27, 64, 65, 133.

(5) « καὶ ἀναστάς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κράματος ». Ἰδ. Σελ. 68, 135, 185. Μοναχοὶ πολλάκις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνέτρωγον. Κωδινός Κουροπαλάτης, σελ. 327.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 67, 68. Περὶ τῆς αἰθούσης ταύτης λέγει ὁ Σελεντιάριος, περιγράφων τὴν Ἀγίαν Σοφίαν στίχ. 580, 585.

Δήεις καὶ νοτίνην βορεώτιδι πᾶσαν ὁμοίην
μηκεδανὴν αἰθουσαν, ἔχει δέ τι καὶ πλέον ἤδε·
τείχει γάρ τινι γῶρον ἀποκρινθέντα φυλάσσει
Αὐσονίων βασιλῆϊ θεοστέπτοις ἐν ἑορταῖς.
ἔνθα δ' ἐμὸς σκηπτούχος ἐφήμενος ἠθάδι θώκῳ
μυστιπόλοις βίβλοισιν ἐὼν ἐπέτασεν ἀκουήν.

» ἐκ τοῦ μητατωρίου τοῦ ὄντος ἐν τοῖς κατηχομενίοις ». Ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐννοεῖ τὸ ἰσόγειον μητατώριον, φαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοῦ λόγων, « Ἀναστᾶσα δὲ ἡ Αὐγουστα εἰσέρχεται » ἐν τῷ μητατωρίῳ, μετὰ τῶν οἰκειακῶν αὐτῆς κουβικουλα-
» ρίων, οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουβουκλείου κατέρχονται εἰς τὸν βα-
» « σιλέα » (1). Περιγράφων ὁ Πορφυρογέννητος τὴν τελετὴν τῆς Ὁρθοδοξίας λέγει, « καὶ διὰ τοῦ κοχλιοῦ τοῦ ὀπισθεν τῆς κόγ-
» χης ἀπελθὼν εἰς τὰ κατηχομένα, εἰσέρχεται εἰς τὸ μητα-
» τώριον ». Ἀπὸ τὸ κάτω μητατώριον ἀνήρχοντο πρὸς τὰ ἄνω κατηχομένα, διὰ κοχλιοῦ καλουμένου ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μητατωρικοῦ. Ὑπῆρχε καὶ μητατώριον καλούμενον τοῦ Πατριάρχου, εὑρισκόμενον ἐν αὐτῷ τῷ Πατριαρχείῳ (2). Μετὰ ταῦτα, ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων τὰς τελετὰς ἐν τῇ προαγωγῇ ζωστῆς πατρικίας λέγει, ὅτι μετὰ τὴν ἐκκλησίαν « ἀνα-
» φέρουσιν αὐτὴν εἰς τὸ μητατώριον ἐπὶ τὸν Θωμαίτην » (3).

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΦΡΕΑΡ

Πλησίον τοῦ μητατωρίου, ἦτο δωμάτιον ἔχον τρεῖς θύρας, δύο ἐσωτερικὰς διὰ τῶν ὁποίων συνεκοινῶνει μετὰ τοῦ μητατωρίου, τοῦ χοροῦ τῆς ἐκκλησίας, καὶ μίαν ἄγουσαν πρὸς τὸν ἔξω Αὐγουσταιῶνα, « καὶ προσκυνήσαντες τὸ ἅγιον φρέαρ, εἰσέρχον-
» ται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰς τὴν ἐκ-
» κλησίαν » — « ἐξιόντων δὲ τῶν δεσποτῶν τὴν ἔξω πύλην

(1) Μνημονεύεται καὶ μητατώριον ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 88, ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν « καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ » τοῦ μητατωρίου τῶν κατηχομενείων ». Ἰδ. Τόμ. Α'. σελ. 157. « Ὁ βασιλεὺς ἀπέρ-
» χεται εἰς τὸ μητατώριον » σελ. 158.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 160. « καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸ μητατώριον τοῦ πα-
» τριάρχου ».

(3) Τόμ. Α'. σελ. 260. Ἡ λέξις μητατώριον, εἶναι ἐκ τῆς Λατινικῆς meta, meta-
lum, metatorium. Βῆλα ἢ παραπετάσματα ἐχώριζον τὸ μητατώριον ἀπὸ τὸ ἅγιον φρέαρ, « εἰσέρχεται ἔνδον τῆς κορτίνας τῆς κρεμαμένης ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι », σελ. 68. « καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ μητατωρίου μέρος, εἰς τὸ ὠρο-
» λόγιον ». Σελ. 268. « ἐτοιμάσαι τὰ μητάτα αὐτῶν » — « καταλύουσιν ἐν τοῖς μητάτοις
» αὐτῶν ». Σελ. 393.

» τοῦ ἁγίου φρέατος . . . » καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον, « καὶ ἀλλή-
 » λους ἀσπασάμενοι (δηλαδή ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης)
 » ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἵσταται ἔξω τῆς πύλης τοῦ ἁγίου
 » φρέατος, τῆς ἐξαγούσης εἰς τὸν ἔμβολον, κακεῖσε δέχεται αὐ-
 » τὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων » (1). Ἐκαλεῖτο τὸ δωμάτιον τοῦτο
 τὸ ἅγιον φρέαρ, διότι « τὸ στόμιον τὸ λίθινον ἤχθη ἀπὸ Σαμα-
 » ρείας· αὐτὸ δὲ ἦν εἰς ὅπερ ἐκαθέσθη ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος
 τῇ Σαμαρίτιδι » (2). Μεγάλως ἐσέβοντο τὸ φρέαρ τοῦτο οἱ Βυ-
 ζάντιοι. Ἐδῶ ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ φρέατι, συχνάκις ἠσπάζοντο
 ἀλλήλους ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ βασιλεὺς. Ἀντιγράφω τὰ λεγό-
 μενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, περὶ τοῦ ἁγίου φρέατος, ἵνα ἐν τῇ
 μελέτῃ ταύτῃ ἔχωμεν μάρτυρα τὸν γνώστην τοῦτον τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως.

Περιγράφων τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, συμπίπτουσιν τῇ
 Κυριακῇ τῆς μέσης ἐβδομάδος λέγει, « καὶ εἰσελθὼν ὁ βασι-
 » λεὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου φρέατος, ἄπτει κηροὺς καὶ εὐχε-
 » ται, ὁ δὲ Πατριάρχης δέχεται τὸν βασιλέα εἰς τὴν πύλην τὴν
 » εἰσάγουσαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου φρέατος εἰς τὸν ναὸν καὶ προσκυ-
 » νήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, εἰσέρχονται εἰς τὸν
 » ναὸν » (3). Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς μνημονεύει καὶ ἕτερον ἅγιον
 φρέαρ ἐν τῷ παλατίῳ καὶ μητατώριον καλούμενον τῆς Μα-
 ναύρας » (4).

Ἠκολούθησα μετὰ πολλῆς εὐλαβείας, πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ
 Πορφυρογεννήτου περιγραφομένας τελετὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλη-
 σιαστικὰς. Οὐδεμίαν περιγραφὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἴτε τῶν ἀρ-
 χαιοτέρων εἴτε τῶν νεωτέρων, σαφηνίζει τοσαῦτα σκοτεινὰ μέρη
 τῆς μεγάλης ταύτης ἐκκλησίας.

Τὸ μητατώριον, μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ τοῦ ἁγίου βήματος,
 ἦτο τὸ δεξιὸν εὐκτήριον, δὲν ὑπάρχει σήμερον. Ἐντὸς τοῦ μη-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 27, 34, 68, 135.

(2) Γ. Κωδινός σελ. 142. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 18, 19.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 163.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 583.

τατωρίου, ἢ μᾶλλον τοῦ χώρου αὐτοῦ, εἰσέρχεται τις διὰ τῆς θύρας τῆς ἀνατολικῆς τῆς Ἀγίας Σοφίας τῆς μόνης ἐν τῷ τοίχῳ τούτῳ (1). Τὸ ἅγιον φρέαρ ὑπάρχει ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου σαφῶς ὀριζομένη θέσει αὐτοῦ, καὶ τὸ δεικνύουσιν ἅπαντες οἱ κληρικοὶ τοῦ ναοῦ τούτου. Αἱ πολλαὶ προελεύσεις εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ ἐκ τῆς πλατείας τοῦ Μιλίου, προσμαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου. Εἶναι ὅμως πανταχόθεν πεφραγμένον, ὑπὸ σανίδων καὶ ταπήτων ἐπικεκαλυμμένον (2). Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δεξιοῦ ἰσογείου κατηχουμένου. Ἀγνοῶ ἂν εἰσέτι σώζεται τὸ περιλάλητον περιστόμιον, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἐγένοντο συζητήσεις (3).

Δεξιόθεν τοῦ ἀγίου φρέατος, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν θάλαμος διὰ κιγκλίδων περίφρακτος, ἐμπεριέχων χειρόγραφα καὶ ἔντυπα θρησκευτικά. Τὸ ἅγιον φρέαρ κεῖται μέσον τῶν δεξιῶν ὑψηλῶν πορφυρῶν κιόνων καὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ. Ἡ θύρα ἢ ἐξάγουσα ἐκ τοῦ ἀγίου φρέατος εἰς τὸν ἔξω περίβολον, καλούμενον ὁ ἔμβολος ἢ τὸ Μίλιον, σώζεται σήμερον ὡς τὴν περιγράφει ὁ Πορφυρογεννήτος.

Ο ΚΟΧΛΙΑΣ

Ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ παλατίου τοῦ καθίσματος, ἐμνημόνευσα τὸν λεγόμενον σκοτεινὸν κοχλίαν διὰ τοῦ ὁποίου ἀνήρχοντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, εἰς τὸ κάθισμα. Ἡ λέξις αὕτη κοινοτάτη παρὰ τοῖς Βυζαντίοις, ἐσήμαινε πᾶσαν κοχλιο-

(1) « στὰς πρὸς ταῖς μεγίσταις πύλαις (τῆς Ἀγίας Σοφίας) ὡς δ' ἔμελλε διὰ τῆς κατ'ἀνα-
» τολάς πύλης ἐξέρχασθαι » κτλ. Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 270.

(2) Πλανᾶται νομίζω ὁ Βυζάντιος. Τόμ. Α'. σελ. 498, λέγων « Ἀπροσδιόριστος
» εἶν' ἐπίσης καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἤτό ποτε τὸ καλούμενον Ἅγιον Φρέαρ. »

(3) Τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, Τόμ. Α'.
σελ. 15, ἐνώπιον τῶν ἀγίων θυρῶν, εἶναι κύκλος ὡσειδῆς δύο περίπου μέτρων διαμέ-
τρου, ποικίλοις μαρμάροις κεκοσμημένον, ἀλώθητον μέχρι σήμερον, ἀλλὰ ἐπικεκαλυμ-
μένον διὰ ψιάθου καὶ τάπητος. Ἐν τῇ δεξιᾷ ἄκρᾳ τοῦ νάρθηκος ἦσαν ὁ λουτήρ καὶ ὁ
πολλάκις μνημονευόμενος Ἀθύρας. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 156, 158, 164, 185.

ειδῆ ἀναβάθραν ἐντὸς τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων(1). Ἐν Ἀγία Σοφία μνημονεύεται ὁ μέγας κοχλιὸς, διὰ τοῦ ὁποίου κατήρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ καλούμενον διδασκαλεῖον, ἔνθα ἦσαν ἐπιγεγραμμένα τὰ πασχάλια(2). Μνημονεύεται καὶ ἕτερος ἐν Ἀγία Σοφία ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος(3). Γεώργιος ὁ Κωδινὸς μνημονεύει ἐν Ἀγία Σοφία τὸν κίονα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, πρὸς τὸ εὐώνυμον τοῦ γυναικωνίτου, καὶ τὸν κίονα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος.

Οἱ ἐν Ἀγία Σοφία τοσάκις μνημονευόμενοι κοχλιοὶ ἢ ἀναβάθραι ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, σώζονται ἅπαντες, ἐξαιρουμένου τοῦ ἀνερχομένου ἐπὶ τοῦ μητατωρίου μέχρι τῶν ἄνω κατηχουμενείων, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ ἴδω. Πιθανὸν ὅτι κατεδαφιζομένου τοῦ μητατωρίου καὶ τῶν δωματίων τοῦ ἁγίου φρέατος, κατηδαφίσθη καὶ ὁ κοχλιὸς. Ἡ ἀναβάθρα διὰ τῆς ὁποίας σήμερον ἀνέρχονται εἰς τὰ ἀριστερὰ κατηχουμενεῖα οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, δὲν ὁμοιάζει τὰς ἤδη σωζόμενας ἀναβάθρας· ἦτο ἡ κοινὴ ἀναβάθρα παντὸς τοῦ γυναικείου λαοῦ. Ὁ κοχλιὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἀνήρχοντο εἰς τὰ δεξιὰ κατηχουμενεῖα ἐκ τοῦ ἁγίου φρέατος, εἶναι ἀναβάθρα μετὰ πετρίνων βαθμίδων, κεκλεισμένη διὰ θύρας ξυλίνης, περὶ τὰ μέσα τῆς καταβάσεως. « Ἀνέρχονται διὰ τοῦ κοχλιοῦ τοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ » ἁγίου φρέατος ἐν τοῖς πρὸς ἀνατολὰς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμενείων » (4). Ἑτέρα ἀναβάθρα εὐρίσκεται ἐν τῷ τοίχῳ τῷ ἀνατολικῷ τῶν εὐωνύμων κατηχουμενείων κεκλεισμένη, ὁμοία τῇ προηγουμένη. Πιθανὸν αὕτη εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καλουμένη κοχλιὸς, ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος(5).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 77. Πύλη τοῦ κοχλιοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μωκίου, σελ. 100, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, σελ. 109, ἐν Βλαχέρναις, σελ. 157, 542, ἐν τῇ Ἀγίᾳ Χριστίῃ, σελ. 214.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 126.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 160.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 182.

(5) Ὑπὸ τὰ δεξιὰ κατηχουμενεῖα, εἶναι θάλαμος μικρὸς ἐνθα φυλάττουσι σκεύη τῆς Ἀγίας Σοφίας οἱ Ὄθωμανοὶ, πάντη διάφορα τοῦ ἀρχαίου σκευοφυλακείου.

Ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἄκρᾳ τοῦ δευτέρου ἢ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος, εἶναι θολωτὸς διάδρομος, κεκλεισμένος ἔξωθεν διὰ πύλης ἀρχαιοτάτης Βυζαντινῆς. Ἐν τῷ διαδρόμῳ τούτῳ, δεξιόθεν εἶναι ἀρχαία πύλη, σήμερον κεκλεισμένη. Ὅπισθεν αὐτῆς σώζεται ἀναβάθρα ἄγουσα πρὸς τὰ δεξιὰ κατηγουμενεῖα, ἔχουσα πετρίνας βαθμίδας. Τῆς ἀναβάθρας ταύτης μνεῖαν ποιεῖται ὁ Πορφυρογέννητος, περιγράφων τὴν βασιλικὴν τελετὴν τῇ 14^ῃ Σεπτεμβρίου. Ἡ κάτω αἴθουσα αὕτη, ἢ μᾶλλον ὁ θολωτὸς διάδρομος, ἐκαλεῖτο τὸ διδασκαλεῖον. Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (1), « ὁ βασιλεὺς ὀψικεύων (2) τὰ τίμια ξύλα » (ἐν τοῖς δεξιοῖς ἄνω κατηγουμενεῖοις) « κατέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου κοχλιοῦ, καὶ » ἐκκλίνας τὸ εὐώνυμον μέρος διέρχεται διὰ τοῦ διδασκαλείου, « ἔνθα ἐπιγέγραπται τὰ πασχάλια ». Ἀτυχῶς τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἀγίας Σοφίας σπανίως μνημονεύονται, καὶ ἡ ἀφήγησις αὐτῶν εἶναι πολλάκις λίαν σκοτεινὴ (3).

Ταῦτα τὰ ὀλίγα περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, γνωστὰ τοῖς πᾶσιν ἀνέμνησα πρὸς σαφήνειαν τῶν ἐξῆς λεγομένων. Μένουσιν εἰσέτι νὰ μελετήσωμεν ἕτερα ἰδρύματα ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, μικρὰ μὲν κατ' ἀξίαν, ἐπίσημα δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κράτους.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 167. Ταῦτα περιγράφει ὁ Βυζάντιος, Τόμ. Α'. σελ. 464, 517.

(2) Ὀψίκιον, θεραπεία. I. Meursi Glossarium ἐν λέξει ὀψικεύειν.

(3) Περὶ τῶν προσφυγέων τῆς Ἀγίας Σοφίας, πρὸ. Acta Patriarchatus. Τόμ. Α'. σελ. 232.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περιέγραψα ἐν τῷ προλαβόντι κεφαλαίῳ κτίριά τινα ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, πολλάκις μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Βυζαντινῶν χωρογράφων καὶ ιστορικῶν. Ταῦτα τὰ κτίρια ἐπισημότερα πάντων τῶν ἄλλων καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τοῦ κράτους συχνότατα ἀναφερόμενα, βοηθοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθὴν γνῶσιν τῶν ἐπιλοίπων καὶ μικροτέρων ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι ἱσταμένων. Οἱ ἀναγινώσκοντες τὰς πολυφύλλους περιγραφὰς τοσούτων ἐριτίμων συγγραφέων, ἀλλοφρονούντων, ἐν ἀταξίᾳ κατατασσόντων ἅπαντα τὰ κτίρια ταῦτα, πείθονται ὅτι δυσχερέστατον ἔργον εἶναι ἢ περιγραφή καὶ ὀρθὴ κατάταξις κτιρίων, τῶν ὁποίων καὶ αὐτὰ τὰ τελευταῖα λείψανα ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, σωζόμενα μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως, ἐξηφάνισαν οἱ ἀβέλτεροι τοῦ τόπου δυνάσται.

Ὁ Προκόπιος (1) λέγει ὅτι ὑπῆρχεν ἀγορὰ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, τὴν ὁποίαν καλοῦσιν Αὐγουσταῖον οἱ Βυζάντιοι· πρὸς τοῦτοις ὅτι ἡ ἀγορὰ αὕτη ἦτο πρὸ τῶν βασιλείων. Ἡ περιγραφή αὕτη τοῦ Προκοπίου, πληρέστατα συνάδει μεθ' ὅσων μέχρι τοῦδε εἶπον περὶ τῆς θέσεως τοῦ Αὐγουστιαῶνος πρὸ τῶν βασιλείων· «Ταύτης δὲ τῆς ἀγορᾶς οὐ πολλῶ ἀποθεν τὰ βασιλέως οἰκία» ἐστί.»

Ὁ Αὐγουστιαῶν ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τσαῦτα περιφανῆ ἰδρύματα καὶ καλλιτεχνήματα ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας κομισθέντα, ἦτο, καθὼς προεῖπον, χῶρος ἐπιμήκης (2), ὀριζόμενος

(1) Τόμ. Γ'. σελ. 181, 202, 203.

(2) «Λέγουσι δὲ περὶ τοῦ φόρου ὅτι εἰς μίμησιν τοῦ ὠκεανοῦ ἐκτίσθη καὶ ψεύδονται» οἱ τοῦτο λέγοντες». Γ. Κωδινός, σελ. 75.

πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὰ τείχη τ' ἀνατολικά τοῦ ἵπποδρόμου. Τὰ πρὸς νότον ὄρια οὐδεὶς περιέγραψε. Τὴν σήμερον Τουρκικὰ οἰκήματα, μικρὰ τεμένη καὶ περίφρακτοι κῆποι, καλύπτουσιν ἅπασαν τὴν νότιον τούτου πλευράν. Πιθανὸν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ καὶ τοῖς εὐρυχώροις κήποις τῶν Ὀθωμανῶν ἐγκατοίκων, ἔνθα ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος, σώζονται ἐρείπια δεικνύοντα τὰ ὄρια τῆς νοτίου ἄκρας τοῦ Αὐγουσταιῶνος.

Τὸ πλάτος τοῦ Αὐγουσταιῶνος ἀπὸ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, εἶναι βήματα 177, ἧτοι μέτρα περίπου 133. Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας μέχρι τῆς ὑποτιθεμένης νοτίου ἄκρας, βήματα περίπου 688, ἧτοι μέτρα πλείονα τῶν 500. Ὅλος ὁ χώρος μέτρα τετραγωνικά 73,150. Τακτικὴ ἐπιστημονικὴ καταμέτρησις, θέλει καταδείξει ὀρθοτέρους ἀριθμούς. Ἡ περὶ τούτων πάντων ἀμεριμνησία τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἡ παντελῆς αὐτῶν ἄγνοια τῶν ἐδῶ τὸ πάλαι ἰσταμένων ἐπιφανῶν κτιρίων, μὲ πείθουσιν, ὅτι οὐδέποτε θέλομεν μάθει πλείότερα περὶ τοῦ πλάτους καὶ μήκους τοῦ χώρου, τοῦ ὁποίου τὰ ὄρια πρὸ αἰῶνων ἐξηφανίσθησαν. Ὅλον τὸν χώρον τοῦτον, τοῦ ὁποίου τὰ κοσμήματα καὶ ἐρείπια πρὸ πολλοῦ ἀπωλέσθησαν, ἢ εἰς ἕτερα κτίρια μετεκομίσθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καλύπτουσι νῦν ἐργαστήρια ἀνήλια καὶ κάκισμα, ἰδρύματα ξένα ἰδιωτικά καὶ δημόσια, τὰ ὁποῖα μετὰ δυσκολίας καὶ πολλῶν παρακλήσεων ἐπισκέπτονται οἱ ξένοι καὶ ἡμέτεροι. Τοὺς περιεργαζομένους ταῦτα ξένους, ὑπὸ τῶν παιδῶν συχνάκις λιθοβολουμένους, μετὰ χλεύης θεωροῦσιν οἱ κοῦφοι ἐγκάτοιχοι.

ΑΓΑΛΜΑ ΤΗΣ ΕΥΔΟΞΙΑΣ

Ἀντικρὺ τοῦ βουλευτηρίου κειμένου ὡς προεῖπον, πρὸς νότον τοῦ Πατριαρχείου ἐστηλώθη τὸ πάλαι τὸ ἄγαλμα τῆς Εὐ-

δοξίας συζύγου τοῦ Ἀρκαδίου (395-408), περὶ τοῦ ὁποίου τοσοῦτος λόγος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνην, τὸ ἄγαλμα ἦτο ἀργυροῦν καὶ ἐστήθη ἐν τόπῳ καλουμένῳ τὰ Πιττάκια (1) πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Οἱ πρῶτοι χοροὶ καὶ αἱ ὀρχήσεις τῶν Ἑλληνόφρονούντων, ἐλύπουν τὸν Χρυσόστομον, μὴ δυνάμενον νὰ τελεῖ ἐν ἡσυχίᾳ τὰς ἐν τῷ πλησίον ναῶ τῆς Ἀγίας Σοφίας θείας λειτουργίας. Ἡ σύγκυσις αὕτη «πολλάκις γὰρ ἔφυρεν τοὺς ψάλλοντας». Ὁ Ἑλληνοφρονῶν ἑπαρχὸς τῆς πόλεως Μανιχαῖος, διήγειρε τὴν Εὐδοξίαν κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου, «ὡς δυσχεραίνοντος ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς στήλης αὐτῆς». Συγχρόνως ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, λόγον κατὰ πονηρῶν γυναικῶν ἐποίησε καὶ τινες τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, κατήγγειλον τοὺς λόγους τούτους ὡς κατὰ τῆς Εὐδοξίας καὶ τῶν περὶ τὴν στήλην αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ὀργιάζοντος ὄχλου λεχθέντων. Ἡ δυσμένεια τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ τινῶν ὁμοφρονούντων αὐτῇ, ἐγένοντο αἰτία τῆς ὑπερορίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ εὐτόλμου τούτου ἱεράρχου (2).

Ἡ ἀργυρεῖα καὶ πιθανώτερον ἡ ἐπάργυρος αὕτη στήλη, ἐν τῷ μέσῳ τοσοῦτων ταραχῶν καὶ στάσεων τῶν Βυζαντίων καὶ ἔξω τῶν περιφρουρούντων τ' ἀνάκτορα τειχῶν, πιθανὸν ἐγένετο λεία ταχεῖα τοῦ ὄχλου καὶ τῶν περὶ τὸν ἱππόδρομον ἀντιμαχομένων δήμων. Πόσον χρόνον ἴστατο ἡ στήλη αὕτη, καὶ πότε ἐξηφανίσθη, ἀγνοοῦμεν. Κατὰ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντίον καὶ τὸν μετ' αὐτὸν κλεινὸν Βυζάντιον (3), ἀνευρέθη ὁ στυλοβάτης, ἀνασκαπτομένου τοῦ ἐδῶ Αὐγουστιαῖωνος τῷ 1848^ω πρὸς ἴδρυσιν τοῦ πλησίον Τουρκικοῦ πανεπιστημίου (4). Ὁ Πατριάρχης μνη-

(1) «Τούτῳ τῷ ἔτει (398) ἡ βασίλισσα Εὐδοξία ἀργυραῖαν στήλην ἰδίαν ποιήσασα, » ἔστησε ἐν τόπῳ λεγομένῳ τὰ Πιττάκια πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης.» Τόμ. Α'. σελ. 123. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 563.

(2) «ἀνθίσταται (ὁ Χρυσόστομος) τῇ βασιλίσῃ Εὐδοξίᾳ, πάσχει πολλὰ διὰ τοῦτο » δεινά». Μ. Γλυκᾶς, σελ. 479, 480. Ζώσιμος, σελ. 278. Θεοφάνης, Τόμ. Α'. σελ. 123.

(3) Κωνσταντίου Πατριάρχου Ἑλλάσσοις Συγγραφαί, ἐν Κ/πόλει, 1866, σελ. 481. Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 461.

(4) Ὁ σοφὸς Πατριάρχης Κωνσταντίας, ὁ τοσαῦτα περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱστορήσας, λέγει περὶ τῆς πλατείας ταύτης. «Περὶ τὴν βάσιν τοῦ ῥηθέντος στυλοβάτου

μονεύει καὶ τὰς δύο ἐπιγραφὰς τοῦ στυλοβάτου, τὴν μὲν Ἑλληνικὴν τὴν δὲ Λατινικὴν. Ὁ στυλοβάτης οὗτος εὕρεται τὴν σήμερον ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ μουσεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ χρόνος ἔβλαψε τὴν Ἑλληνικὴν, ἀντιγεγραμμένην οὕτω ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Πατριάρχου,

ΟΝΑΠΟΡΦΥΡΗΝΚΑΙΑΡΓΥΡΗΝΒΑΣΙΛΕΙΑΝ
ΔΕΡΚΕΟΕΝΘΑΠΟΛΗΙΘΕΜΙΣΤΕΥΟΥΣΙΝΑΝΑΚΤΕΣ
ΟΝΟΜΑΔΕΙΠΟΘΕΕΙΣΕΥΔΟΞΙΑΤΙΣΔΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΣΜΕΓΑΛΩΝΥΠΑΤΩΝΓΟΝΟΣΕΣΘΛΟΣΥΠΑΡΧ
[ΟΣ

Κίονα πορφυρέην καὶ ἀργυρέην βασίλειαν
Δέρκεο, ἔνθα πόλῃι θεμιστεύουσιν Ἄνακτες.
Ὄνομα δ' εἰ ποθέεις, Εὐδοξία· τίς δ' ἀνέθηκεν;
Σιμπλίκιος μεγάλων ὑπάτων γόνος ἐσθλὸς ὕπαρχος (1).

DN. AEL. EUDOXIAE SEMPER AVGVSTAE
YG. SIMPLICIUS PRAEFC. URB. DEDICAVIT

Dominae Aeliae Eudoxiae semper Augustae
YG. Simplicius Praefectus urbis dedicavit.

Τὸ παμμέγεθες τοῦτο Τουρκικὸν πανεπιστήμιον (2) ἐγερθὲν τῷ 1848^ω, κεῖται ἐπὶ τοῦ βορειοτέρου μέρους τοῦ Αὐγουσταιῶνος, ἔνθα ἐπὶ Βυζαντίων, ἰδρύθησαν ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου

» τοῦ τῆς Εὐδοξίας κίονος, ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ λιθόστρωτον ἔδαφος τῆς λαμπρᾶς ποτὲ
» Πλατείας τοῦ Αὐγουσταιῶνος, συνιστάμενον ἐκ μελανοχρῶν πετρῶν, μῆκος μὲν ἔχου-
» σῶν ἐνός γεωμετρικοῦ ποδός, εὖρος δὲ ἡμίσεος, ἄριστα ἐστρωμένον.» Ἐλάς. Συγγρα-
φαί, σελ. 383. Οὐδὲν τῶν νεωστὶ ἐν Βυζαντίῳ ἀνακαλυφθέντων μνημείων, διέφυγε τὰ
ὄμματα τοῦ πολυμαθοῦς τούτου ἱεράρχου. Τοὺς λόγους τούτους πληρέστατα ἐπεκύρωσαν
αἱ ἐργασίαι τῶν Ἄγγλων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα.

(1) Praefectus urbis modo ὕπαρχος, modo ἑπαρχος appellatur. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 37.

(2) Καλεῖται Δάρ-ἐλ-Φονουὺν, ἧτοι οἶκος τῶν ἐπιστημῶν.

ἐπιλεγομένης τῶν Χαλκοπρατείων, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ τοῦ κήπου αὐτοῦ. Τὸ ἀνατολικώτερον αὐτοῦ μέρος ὑπὸ μαρμαρίνων κιόνων κεκοσμημένον, ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τοῦ διαχωρίζοντος τὸν Αὐγουσταιῶνα ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων. Ἐὰν κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνην καὶ τὸν Βυζάντιον, ἡ στήλη τῆς Εὐδοξίας ἦτο πλησίον τῶν Πιπτακίων καὶ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, τίνι τρόπῳ εὐρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ πανεπιστημίου ὁ στυλοβάτης; Τὰ Πιπτάκια κατὰ τὸν Σωζομενὸν, ἦσαν πρὸ τοῦ οἴκου τῆς μεγάλης βουλῆς ἤτοι τῆς Συγκλήτου καὶ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης (1). Ταῦτα εἶναι προφανῆς ἀντίφασις, διότι ἡ Ἀγία Σοφία κεῖται μέσον τοῦ Αὐγουσταιῶνος καὶ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, καὶ δὲν ἠδύνατο ἡ στήλη νὰ ἦναι πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ συνάμα πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης κειμένης πρὸς βορρᾶν αὐτῆς. Πρὸς τούτοις, μέσον τῶν δύο τούτων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, εὐρίσκετο ἐν τῷ τότε χρόνῳ ὁ ἐπιφανῆς ξενὼν τοῦ Σαμφῶν, τσαχίς μνημονευόμενος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου.

Πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνίοτε συνεκκλησιάζετο ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου, ἦτο ἰδρυμένον ἕτερον ἱερὸν κτίριον τῆς Διακονίσσης ἢ τῶν Διακονισσῶν (2), τοῦ ὁποίου νομίζω σώζονται μέχρι σήμερον μέγιστα Βυζαντιναὶ ὑπόγειοι στοαὶ, ὑποκρατοῦσαι ἄλλοτε τὸ ἱερὸν τοῦτο κτίριον ἐγερθὲν ἐπὶ ἐδάφους ἐπικλινεστάτου (3). Ὅτι ταῦτα ἦσαν ὑπόγεια

(1) Περὶ τῶν Πιπτακίων πρὸς Γ. Κωδινόν, σελ. 35, 186. Σύγκλητον καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος τὰ μέλη τοῦ σενάτου, «μηνύεται πᾶσα ἡ σύγκλητος ἵνα προέλθῃ μετὰ ἡ ἀλλαξίμων». Τόμ. Α'. σελ. 236, 237.

(2) Τὰ Διακονίσσης ἔκτισε Κυριακὸς ὁ Πατριάρχης «ἐν τοῖς χρόνοις Μαυρικίου τοῦ βασιλέως» (582, 602). Γ. Κωδινός, σελ. 105. Ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα ἐκκλησία ἐπιλεγομένη «τῆς Διακονίσσης». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 75, 85, 590. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 699.

(3) Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 155. Ὁ Κεδρηνός, Τόμος Α'. σελ. 679, μνημονεύει δύο ἀσκητήρια πλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, πυρποληθέντα ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαι. Περὶ τούτων τῶν ἀσκητηρίων ἀσαφεῖς εἶναι τῶν Βυζαντινῶν αἱ περιγραφαί. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 357. Μετὰ τινα ἑορτὴν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, οἱ Πράσινοι ὄψι-κεύοντο εἰς τὰ Διακονίσσης· πιθανόν εἰς τὰ εὐρύχωρα ταῦτα ὑπόγεια. Ἰδ. σελ. 590.

ἐκκλησίας, εἰκάζω ἔκ τινων σταυρῶν σωζομένων ἐπὶ μεγάλων κίωνων ἐντετειχισμένων ἐν τῷ βάθει τῶν στοῶν. Ἐνεκα τούτων ὄλων, μὲ φαίνεται ἀπίθανον νὰ στήσωσιν ἄγαλμα οἱ Βυζάντιοι ἐπὶ χώρου τοιούτου, ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων ἐπιφανῶν ἐκκλησιῶν. Πρὸς τούτοις, αἱ φωναὶ τοῦ ὄγλου χορεύοντος καὶ ὀργιάζοντος ἐν τόπῳ τοσούτῳ μεμακρυσμένῳ τῆς Ἀγίας Σοφίας, δὲν ἠδύναντο νὰ παραττώσι τοὺς ψάλλοντας ἐν Ἀγία Σοφίᾳ(1). Ἐνεκα τούτων ὄλων, τῶν ὁποίων τὴν ἀλήθειαν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἐπισκεπτόμενος τοὺς τόπους τούτους, λέγω ὅτι ἡ στήλη αὕτη τῆς φιλοδόξου Εὐδοξίας, περὶ τῆς ὁποίας τοσοῦτος λόγος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Χρυσοστόμου, ἠγέρθη ἐντὸς τοῦ Αὐγουστιαῖωνος, οὐχὶ ἀντικρὺ τοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου(2). Ὁ στυλοβάτης ὁ εὐρεθεὶς ἐν ταῖς σκαφαῖς τοῦ Τουρκικοῦ πανεπιστημίου, εἶναι ἀναμφιβόλως τῆς μνημονευομένης στήλης ταύτης τῆς Εὐδοξίας. Πιθανὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρυσοστόμου κατέρριψε τὴν στήλην, ὁ κατὰ τῆς Εὐδοξίας μαινόμενος λαὸς καὶ ἐρρίφθη μακρὰν τῆς προτέρας αὐτῆς θέσεως ὁ στυλοβάτης. Ἔτερα κτίρια τὸ Μίλιον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀλεξίου, ἐκώλυον τὴν στήλωσιν τοῦ ἀγάλματος πλησιέστερον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Πρὸς τούτοις, χῶρος εὐρύς καὶ ἄστεγος, ἔνθα πολὺς λαὸς ἀκωλύτως συνηθροίζετο, ἦτο κατάλληλος εἰς φωνὰς καὶ ὄργια, ἱκανὰ νὰ διαταράττωσι τοὺς ψάλτας τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὸν ἱερουργοῦντα Χρυσόστομον.

Περὶ τῆς στήλης ταύτης, ἰδοὺ καὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου γραφόμενα Συμειῶν τοῦ μεταφραστοῦ(3), τοῦ ὁποίου τὰς περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γνώσεις καὶ τὴν αὐτῆς χωρογραφίαν λίαν ἐκτιμῶ. « Στήλη τις ἀργυρᾶ

¹ Ἄνω τῶν ὑπογείων τούτων, ἔδρυσαν οἱ Ὀθωμανοὶ τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ τὴν σχολὴν τῶν ὠραίων τεχνῶν.

(1) « ἐπεὶ δὲ αὐθις συνέβη τὰ κατὰ τὴν ἀργυρᾶν στήλην τῆς Εὐδοξίας καὶ πάλιν μῆσος καὶ πάλιν ὄργη . . . οὗ ἡ ἀρχὴ πάλιν Ἠρωδίας μαίνεται ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 581.

(2) Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. Θ'.

(3) Ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne. Τόμ. 114. Κεφ. 47.

» τῆς βασιλίδος ἐγγὺς τοῦ τοῦ ἱεροῦ ᾧ Σοφία ἐπώνυμον, ἐπὶ
» κίονος ἦν. Ἐν ταύτῃ συνήθως δημῶδεις ἠθροίζοντο παιδιαί.
» Ὅπερ ὁ μέγας ὕβριν εἶναι τοῦ ναοῦ λογισάμενος, διὰ τὸ τοῖς
» ἱεροῖς ὕμνοις ἀδομένοις ἀτάκτους τε καὶ ἀσήμους ἀντηχεῖσθαι
» φωνάς, ἐπεὶ πολλὰ παραινέσας παύειν οὐκ εἶχε, παραχωρεῖ
» τῇ γλώττῃ κατὰ τῶν ταῦτα γενέσθαι κελευόντων.» Ἐκ τῶν
λόγων τούτων τοῦ Συμεῶν, μανθάνομεν ὅτι αἱ φωναὶ τοῦ περὶ
τὴν στήλην ὀργιάζοντος λαοῦ, ἐτάραπτον τοὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς
Ἁγίας Σοφίας ἐκκλησιαζομένους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάν-
νου Χρυσοστόμου καὶ τῆς φιλοδόξου Εὐδοξίας, ἐξηφανίσθη τὸ
ἄγαλμα τοῦτο, διότι οὐδεμία μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ ἀκολουθῇ
ἱστορίας τοῦ κράτους.

Ὀλίγον τι κατωτέρω (1), διηγεῖται ἕτερόν τι ὁ Συμεῶν, ἐπι-
κυροῦν τὰ ὅσα ἀνωτέρω ἐδιηγήθη περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ
Αὐγουστιαίωνι κτιρίων καὶ ἰδίως τοῦ βουλευτηρίου. Τὴν ἡμέραν
τῆς ὑπερορίας τοῦ Χρυσοστόμου, « πῦρ θεῖον ἐκ μέσου τοῦ θρό-
» νου ᾧ προσεδρεύων τὰς ἱεράς ἐπήγαζε διδαχάς, ὑπ' οὐδεμιᾶς
» χειρὸς ἀναφθὲν . . . ἀνεῖρεν εἰς ὕψος. Εἶτα τὴν στέγην διαφα-
» γόν, κατὰ τῶν νώτων τῶν σεπτῶν δωματίων ἐχώρει. Ἐντεῦ-
» θεν ἄνεμος τὴν φλόγα παραλαβὼν, ἐπὶ τὸν τῆς συγκλήτου
» γερουσίας οἶκον (2) διὰ μακροῦ τοῦ μέσου κείμενον ἐκκαλεῖ-
» ται, καθάπερ τινὰ ἔμψυχον τῶν μεταξὺ φεισάμενον, ὡς μὴ
» τῇ ἐγγύτητί τινα ἔχειν τὸ γεγονὸς ἐπιγράφειν· καὶ τριῶν ὠρῶν
» ἔργον τοιοῦτον μέγα καὶ πολυχρόνιον, ὕλη μὲν πολυτελέστα-
» τον κάλλει δὲ ὠραιότατον ἐκκαυθὲν εἰς ἅπαν, πρὸς τὸ μὴ ὄν
» ὄχετο. Οὕτω δὲ παραθέον τὸ πῦρ καὶ τὸ κύκλω διανεμόμε-
» νον, μόνον τοῦ οἰκίσκου φεῖδεται πάλιν, ἐν ᾧ τῶν ἱερῶν σκευῶν
» ἐτηρεῖτο τὸ πλῆθος.»

Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης πείθομαι, ὅτι μέσον τῆς Ἁγίας
Σοφίας καὶ τοῦ βουλευτηρίου, ἦτο τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὰ μετ' αὐ-
τοῦ συνεχόμενα κτίρια, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐφυλάττοντο τὰ ἱερά

(1) Ἐν Κεφ. 50.

(2) Καλεῖται ἐνίοτε καὶ Σενάτον. Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 609.

σκεύη. Ταῦτα τοῦ Συμεῶν τὰ γραφόμενα, ἐπικυροῦσι τὰ ὅσα περὶ τοῦ βουλευτηρίου καὶ Πατριαρχείου ἱστόρησα, ἐν τῷ προλαβόντι κεφαλαίῳ.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἰδρυθέντα ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι κτίρια μετὰ τὴν αἱματηρὰν στάσιν τοῦ νίκαια, ἀνιδρύθησαν ἐπὶ τῶν θεμελίων τῶν πυρποληθέντων κτιρίων, διότι ὁ Αὐγουστιαῶν ὑπὸ τῶν τειχῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ἵπποδρόμου περιβαλλόμενος, οὔτε ἐξετείνετο οὔτε ἐσμικρύνετο. Ταῦτα σαφῶς καὶ λεπτομερέστατα περιγράφει ὁ Προκόπιος (1). Παρέλαβεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τὴν νέαν Ἀγίαν Σοφίαν, πλειότερον χῶρον καὶ κτίριά τινα παραπλήσια, ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας. Τὰ περιβάλλοντα ὁμοῦς τὸν Αὐγουστιαῶνα ἐρυμνὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, ἔμειναν ὡς πρότερον ἠγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Σεβήρου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἀνήγειρε λοιπὸν ὁ Ἰουστινιανὸς τὰ αὐτὰ κτίρια, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἅπαντα λαμπρότερα τῶν ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαια πυρποληθέντων.

Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραψάντων περὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠγέρθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἡ Ἀγία Σοφία, κατάδηλον εἶναι ὅτι ἅπας ὁ χῶρος οὗτος ἐκαλεῖτο τότε Γουστεῖον, κατὰ τινὰς παραφθορὰ τῆς λέξεως Αὐγουστεῖον. Ὁ τόπος οὗτος πιθανὸν ἦτο ἀγορὰ ὠνίων, καὶ αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Κωδικοῦ (2) γράφοντος, ὅτι « ἐπωνόμασε τὸν τόπον » Αὐγουστιαῶνα, πρότερον Γουστεῖον λεγόμενον, ἤγουν ὀψοπώ- » λειον. »

Ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τοῦ τόπου τούτου μαρτυριῶν τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, εἰκάζω ὅτι ἦτο ἀγορὰ ὁ τόπος οὗτος, καὶ πιθανὸν ἔμεινεν ἡ λέξις ἐν τοῖς στόμασι τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντιῶν, λησμονησάντων ἢ ἀγνοούντων τὴν ἐκ τῆς Λατινικῆς παραγωγὴν αὐτῆς, ὡς συνέβη καὶ ἐν πολλαῖς ἐτέραις λέξεσι τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ.

(1) Περὶ τῶν τοῦ Δεσπότης Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων, λόγοι ἕξ. Τόμ. Γ'. σελ. 167.

(2) Σελ. 28. « Ἐν τῷ Γουστείῳ ἦτοι τῷ ὀψοπωλείῳ ». I. Meursi Glossarium. Ἐν λέξει Γουστεῖον.

Ὁρθότατα περὶ τούτου γράφει ὁ κλεινὸς Βυζάντιος (1). « Τό-
 » σον δὲ μόνον δύναται τις ἐξ αὐτῆς νὰ εικάσῃ, ὅτι, πρὶν κτι-
 » σθῆ ἡ Ἁγία Σοφία ἐν τῇ πλατεῖα ταύτῃ, ἦτο ἴσως ἡ ἀγορὰ
 » τῶν τροφίμων, μετακομισθεῖσα ἔπειτα προσωτέρω». Μετὰ
 τὸν Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν, τὰ αὐτόθι ἰδρυθέντα κτίρια, ἡ Ἁγία
 Εἰρήνη, ὁ ἐπιφανὴς ξενὼν τοῦ Σαμφῶν καὶ ἡ Ἁγία Σοφία μεθ' ἑτέ-
 ρων περὶ αὐτὴν ἰδρυμάτων, ἐπλήρωσαν ἅπαντα τὸν χῶρον τῆς
 ἐκτενοῦς ταύτης ἀγορᾶς, ἐνίοτε μνημονευομένης ἐν τῇ χωρο-
 γραφίᾳ τῆς ἀρχαίας πόλεως, πρὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.
 Καταφαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ ἀγορὰ αὕτη ἐξετείνετο καὶ πρὸς νότον
 τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐνθα μνημονεύεται τὸ Μίλιον, ἢ κατ' ἄλλους
 τὸ Μιλιαρίσιον (2). Τὸ κτίριον τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ἀπλοῦν σημεῖον
 ἐκ τοῦ ὁποίου καθὼς ἀνωτέρω ἀνέφερον, ἐμετροῦντο αἱ ἀποστά-
 σεις, μετεβλήθη εἰς ἐπιφανὲς κτίριον, φυλάξαν τὴν ἀρχαίαν αὐ-
 τοῦ ὀνομασίαν.

ΤΟ ΜΙΛΙΟΝ

Τὸ Μίλιον κτίριον ἰστάμενον πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἁγίας
 Σοφίας καὶ πλησιέστερον τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου, ἐκαλεῖτο
 ἀψὶς ἢ καμάρα τοῦ Μιλίου (3). « Δέχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν
 » Βενέτων ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Μιλίου, ἐν τῷ φουρνικῷ τοῦ Μι-
 » λίου » (4). « Τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν
 » τῷ μιλίῳ, ἤγουν ἐν τῇ καμάρᾳ, καὶ διανύουσι μέχρι τοῦ μαρ-
 » μαρωτοῦ. » Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο καὶ ἔμβολος τοῦ μιλίου, « διελ-
 » θόντες τὴν μέσην ἕως τοῦ μιλίου, εἰσῆλθον διὰ τοῦ ἐμβόλου

(1) Κ/πολις. Τόμ. Α'. σελ. 441. I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει Αὐγουστεῶν.

(2) Μίλιον, λέξις Λατινικὴ — «Μίλιον μέτρον γῆς». Σουίδα. Ἐκαλεῖτο καὶ Μιλιά-
 ριον. Κακῶς καλεῖται τὸ μίλιον, μιλιαρίσιον. «Μιλιαρίσιον τὸ τοῦ νομίσματος δέκατον». Σουίδα. I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει Μιλιαρίσιον. Miliarensis, nummi genus, duodecim pars solidi. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 921.

(3) «Πλησίον τῆς ἀψίδος τοῦ μιλίου». Γ. Κωδινός, σελ. 35, 38. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 375, 579. Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. Θ'.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 51, 56, 375. Φουρνικόν, Furni instar habens. Laqueatum. Cameratum. I. Meursi Glossarium.

» τοῦ μιλίου εἰς τὸ ὠρολόγιον» (1). Οὐχὶ μόνον τὸ κτίριον ἀλλὰ ἅπας ὁ γῶρος ὁ βορειότερος τοῦ Αὐγουσταιῶνος ὁ συνεχόμενος μετὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐκαλεῖτο τὸ Μίλιον. Ἔως ποῦ ἐξετείνετο πρὸς μεσημβρίαν ὁ γῶρος οὗτος ὁ καλούμενος τοῦ Μιλίου, εἶν' ἀδύηλον. Κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον, ἡ μὲν βόρειος ἄκρα τοῦ Αὐγουσταιῶνος ἐκαλεῖτο τὸ Μίλιον, ἡ δὲ νοτιωτέρα « τὸ μαρμαρωτὸν » ἢ « τὸ πλακωτὸν » (2).

Τὸ Μίλιον τὸ ἀνοικοδομηθὲν πλησίον τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀπλῆ στήλη. Ἐν τῷ γῶρῳ τῆς στήλης ταύτης ἠγέρθη προϊόντος τοῦ χρόνου, κτίριον τετράγωνον ὑποκρατούμενον ὑπὸ ἑπτὰ μαρμαρίνων κίωνων. Βαθμίδες τινὲς ἔφερον ἐπὶ τοῦ ἀνυψωμένου δαπέδου τοῦ κτιρίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζοντο οἱ ἄνω κίονες, ὑποκρατοῦντες θολωτὸν δωμάτιον καλούμενον, ὡς προεῖπον, ὅτε μὲν ἡ καμάρα τοῦ Μιλίου, ὅτε δὲ ἡ ἀψὶς τοῦ Μιλίου καὶ τὸ φουρνικὸν τοῦ Μιλίου (3). Τὸ κτίριον τοῦτο συχνότατα μνημονεύεται ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ πάντων τῶν ἱστορικῶν, κυρίως ὅμως ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἱστοροῦντος τὰς δημοσίας τελετὰς καὶ προελεύσεις τῶν βασιλέων εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, διερχομένων διὰ τῆς καμάρας τοῦ Μιλίου. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, δύσκολον εἶναι νὰ μάθωμεν τὸ σχῆμα καὶ μέγεθος τοῦ κτιρίου. Ἐν τῇ καμάρᾳ ταύτῃ τοῦ Μιλίου κατὰ τὸν Κωδινόν (4), ἦσαν αἱ στήλαι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀγίας Ἐλένης, τῆς Σοφίας γυναικὸς τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Θρακῆς, Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ καὶ Ἐλένης ἀνεψιᾶς αὐτοῦ.

Ὁ Πορφυρογέννητος (5) λαλεῖ συχνάκις περὶ τοῦ φουρνικοῦ τοῦ Μιλίου. Ὁ βασιλεὺς διήρχετο διὰ τοῦ Μιλίου καὶ πολλάκις αὐτόθι ἐδέχετο τοὺς αὐλικοὺς καὶ προῖσταμένους τῶν δῆ-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 106, 502.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 84, 106.

(3) « καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ μίλιον, εἰς τὴν καμάραν ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 32.

(4) Σελ. 28, 35.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 51, 56.

μων (1). Ὅτι τὸ Μίλιον ἦτο ἀντικρὺ τῆς μεσημβρινῆς πύλης τῆς Ἁγίας Σοφίας, δηλοῦται διὰ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (2), « ἐν ᾧ μιλίῳ ἀπέβησαν τῶν ἵππων οἱ τῆς συγ- » κλήτου καὶ πεζεύοντες δηρίγευσαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, » ἕως τοῦ φρέατος τῆς Ἁγίας Σοφίας». Καταδίκους τινὰς ἐκά- θιζον ἐν τῷ Μιλίῳ « προσαιτεῖν » (3).

Τὸ τετράγωνον τοῦτο κτίριον εἶχε τέσσαρας ἀψίδας διὰ τῶν ὁποίων διέβαινον ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευράν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐδῶ συνεργομένων ἀυλικῶν καὶ προϊσταμένων τοῦ δήμου ἐν τισὶ προελεύσεσι, εικάζω ὅτι ἦτο κτίριον εὐμέγεθες. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίας (4), λέγει ὅτι ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Αὐγουστιαῶ- νος γενομέναις τῷ 1848^ο, παρατηρήθησαν ὑπολείμματα θριαμ- βευτικοῦ οἴου τόξου· ἀλλὰ τὸ « τοιοῦτον ὡς τόξου μόρφωμα » ὑπῆρχεν ἀψὶς διὰ στοῶν μεγίστη ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἐπτὰ » κίωνων, ἧτις ἔκειτο ἐν τῷ λεγομένῳ μιλίῳ. » Ἐπὶ Γυλλίου ἐσώζοντο λείψανά τινὰ τοῦ ιδρύματος τούτου. Ἐπὶ κίωνός τινος ἀνέγνωσε, « ἐν τούτῳ νίκᾳ » (5). Ἐκ τούτων ὄλων ὀρμώμενος, ἔθεσα τὸ κτίριον τοῦτο ἀντικρὺ τῆς μεσημβρινῆς πύλης τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἧτοι τοῦ ὠρολογίου καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Πα- τριαρχείου.

Ἐπὶ τοῦ κτιρίου τούτου ἐπέθετον τὰς κεφαλὰς τῶν καρατο- μηθέντων, « ἐν τῷ τῆς πόλεως κυνηγίῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ » ἀποτμηθῆναι προστέταχε, καὶ τὴν μὲν ἐν τῷ καλουμένῳ μι- » λίῳ ἐξαρτηθεῖσαν μετέωρον φέρεσθαι » — « τὸν δὲ Βακτάγειον » ἐν τῷ Κυνηγίῳ ἀπεκεφάλισαν καὶ τὴν τούτου κεφαλὴν ἐν τῷ » Μιλίῳ ἐκρέμασεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας » (6). Περὶ τούτων οὐδὲν λέγει ὁ Πορφυρογέννητος. Φρονῶ ὅτι ταῦτα ἐγένοντο παρακμά- ζοντος τοῦ κράτους.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 51, 56, 63, 168, 185. « Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ μιλίου ». Σελ. 375.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 506.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 680.

(4) Συγγραφαὶ Ἑλλάσσοι. Ἐν Κ/πόλει 1866, σελ. 384.

(5) Βιβ. Β'. Κεφ. ΙΗ'.

(6) Νικ. Πατρ. σελ. 84. Θεοφάνης. Τόμ. Α', σελ. 647.

ΑΝΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Πρὸς νότον τοῦ Μιλίου ιδρύθη τὸ ἐπιφανὲς κτίριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴστατο ὁ παμμεγέθης ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τοῦτον περιγράφουσι πλεῖστοι ἐκ τῶν ἡμετέρων. Περὶ τούτου λέγει ὁ Ὁύλλιος (1). Πρὸ τινος χρόνου, οἱ βάρβαροι ἀπεγύμνωσαν τὸν ἀνδριάντα τοῦτον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πάντα τὰ χαλκᾶ κοσμήματα ἀφηρέθησαν. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν, κατέπεσεν ὁ ἀνδριὰς μετὰ τοῦ κίονος μέχρι τοῦ στυλοβάτου. Νῦν δὲ ὁ στυλοβάτης μετεβλήθη εἰς κρήνην· τὸν ἀνδριάντα δὲ κομισθέντα καὶ φυλαττόμενον ἐν τινι δωματίῳ τῶν Σουλτανικῶν ἀνακτόρων, ἐκόμισαν εἰς κάμινον ἐνθα κατασκευάζουσι τὰς πολεμικὰς μηχανάς. Ἡ κνήμη τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπερέβαινε τὸ ἀνάστημά μου. Ἡ ρὴν ἦτο ἄνω τῶν ἐννέα δακτύλων. Τοὺς πόδας τοῦ ἵππου ἐκτάδην κειμένου, δὲν ἠδυνήθη νὰ μετρήσω· τὸν ὄνυχά τοῦ ποδὸς ὅμως, μήκους ἐννέα δακτύλων, λάθρα τῶν Ὀθωμανῶν κατεμέτρησα. Οὐδένα ἄλλον γνωρίζω ἱστορήσαντα τὸ μέγεθος τοῦ καλλιτεχνήματος τούτου, τσάκις ὑπὸ πάντων τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ὑμνουμένου. Πρὸ τοῦ Γυλλίου, τὸν ἀνδριάντα τοῦτον εἶδεν ἱστάμενον ὁ Βουονδελμόντης (2). Τὸ κτίριον τοῦτο καὶ τὸν ἀνδριάντα κάλλιον πάντων περιέγραψεν ὁ Προκόπιος (3), καὶ τοῦτον ἀντέγραψαν ἅπαντες οἱ μεταγενέστεροι ἱστορικοί. « Ἀγορά τις πρὸ τοῦ βουλευτηρίου » ἐτύγγανεν οὔσα· καλοῦσι δὲ Αὐγουσταῖον τὴν ἀγορὰν οἱ » Βυζάντιοι. Ἐνταῦθα ξυνοθηκαὶ λίθων οὐχ ἤσσον ἢ ἐπτὰ ἐν » τετραγώνῳ πεποιήνται, κατὰ μὲν ἀπόβασιν ξυγκείμεναι πᾶ- »σαι, τοσοῦτον δὲ ἐκάστη τῆς ἐνερθεν οὔσης ἐλασσομένη

(1) Βιβ. Β'. Κεφ. ΙΖ'.

(2) Extra ecclesiam (τῆς Ἁγίας Σοφίας) ad meridiem in platea columna septingentorum cubitum alta videtur. I. Κίνναμος, σελ. 180. Ὁ Λαβάρτ ἐν σημ. σελ. 36, ὁρθῶς γράφει septuaginta ἀντὶ septingentorum. Ταύτην τὴν διόρθωσιν ὅμως πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐσημείωσαν οἱ ἐκδόται τοῦ Ν. Γρηγορά. Τόμ. Β'. σελ. 1221.

(3) Τόμ. Γ'. σελ. 181. Γ. Κωδινός, σελ. 28, 69. Ν. Γρηγοράς, Τόμ. Β'. σελ. 1217.

» καὶ ἀποδέουσα, ὥστε δὴ τῶν λίθων ἕκαστον τῇ ἐμβολῇ πρού-
» χοντα βαθμὸν γεγονέναι τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἐκείνη
» ἀγειρομένους ἐπ' αὐτῶν ὡσπερ ἐπὶ βάρων καθῆσθαι. Ἐν
» δὲ τῇ τῶν λίθων ὑπερβολῇ κίων ἐπανέστηκεν ἐξάισιον ὄσον,
» οὐ μονοειδῆς μέντοι, ἀλλὰ λίθοις ἐν περιδρόμῳ εὐμεγέ-
» θεσι σύνθετος, ἐγγωνίοις μὲν τῇ ἐντομῇ οὖσιν, ἐς δὲ ἀλλή-
» λους ἐμπειρία τῶν λιθοτόμων ἐναρμοσθεῖσι. Χαλκὸς δὲ ἄρι-
» στος ἐν τε πίναξι καὶ στεφάνοις διαχυθεὶς, περιβάλλει παντα-
» χόθι τοὺς λίθους . . . ὁ δὲ χαλκὸς οὗτος τὸ μὲν χρωμὰ ἐστὶ
» χρυσοῦ ἀκιδῆλου πραότερος, τὴν δὲ ἀξίαν οὐ παρὰ πολὺ ἀπο-
» δέων ἰσοστάσιος ἀργύρῳ εἶναι. Ἐν δὲ τοῦ κίονος κορυφῇ, χαλκοῦς
» ἔστηκεν ὑπερμεγέθης ἵππος τετραμμένος πρὸς ἔω, θέαμα λό-
» γου πολλοῦ ἄξιον· εἶκοι δὲ βαδίουμένῳ καὶ τοῦ πρόσω λαμ-
» πρῶς ἐχομένῳ . . . τούτῳ δὴ τῷ ἵππῳ χαλκῇ ἐπιβέβηκε τοῦ
» βασιλέως εἰκὼν κολοσσῶ ἐμφορῆς . . . τὰς τε γὰρ ἀρβύλας
» ὑποδέδεται καὶ τὰ σφυρά ἐστὶ κνημίδων χωρὶς. Εἶτα ἠρωϊκῶς
» τεθωράκισται καὶ κράνος αὐτῷ τὴν κεφαλὴν σκέπει, δόξαν ὡς
» κατασειοίτο παρεχόμενον . . . Βλέπει δὲ πρὸς ἀνίσχοντα ποῦ
» τὸν ἥλιον, τὴν ἠνιόχησιν ἐπὶ Πέρσας, οἶμαι, ποιούμενος· καὶ
» φέρει μὲν χειρὶ τῇ λαιᾷ πόλον, παραδηλῶν ὁ πλάστης ὅτι γῆ
» τε αὐτῷ καὶ θάλασσα δεδούλωται πᾶσα, ἔχει δὲ οὔτε ξίφος
» οὔτε δοράτιον οὔτε ἄλλο τῶν ὅπλων οὐδὲν, ἀλλὰ σταυρὸς αὐτῷ
» ἐπὶ τοῦ πόλου ἐπίκειται, δι' οὗ δὴ τὴν τε βασιλείαν καὶ τὸ τοῦ
» πολέμου πεπόρισται κράτος· προτεινόμενος δὲ τὴν χεῖρα τὴν
» δεξιάν ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ τοὺς δακτύλους δια-
» πετάσας, ἐγκελεύεται τοῖς ἐκείνη βαρβάροις καθῆσθαι οἴκοι καὶ
» μὴ πρόσω ἰέναι.»

Κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον (1), ὑπῆρχον ἐν τῷ κολοσσιαίῳ
τούτῳ ἰδρύματι κιονοστασία καὶ ἀναβάθραι, καὶ ἐπὶ τούτων τό-
πος πλατὺς καὶ εὐρύχωρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐν ταῖς μεγάλας δε-
σποτικαῖς τελεταῖς ἴσταντο οἱ τῆς συγκλήτου. Τὸ ἔνδον ἐκαλεῖτο
κιονοστασία. Διὰ τοῦ εὐωνύμου μέρους τῶν ἀναβαθρῶν ἀνήρ-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 28, 609, 610.

χοντο οί μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι. Ἐν τῷ ἰδρύματι τούτῳ, ἦτο εὐκτήριον τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου συνεχόμενον μετὰ τοῦ ἀνδριάντος· «ἀνέρχεται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ αὐτοῦ κίονος ἡγουν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου» (1). Μετὰ τὴν ἐδῶ γενομένην τελετὴν, ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πλησίον ναὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων. Τὴν στήλην ταύτην καλεῖ ὁ Κωδινός (2) στήλην τοῦ Θεοδοσίου, θέτων αὐτὴν ἐν τῷ μεγάλῳ Μιλίῳ. Συγχρόνως μνημονεύει ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ καὶ ὀκτῶ κίονας. Ἄλλοθι (3) λέγει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ στήλην ἔφιππον ἐπὶ κίονος, καὶ ἡ περιγραφή εἶναι ἡ αὐτὴ τοῦ Προκοπίου (4). Ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης, ἦτο ἀρχήτερα ὁ ἀνδριάς τοῦ Θεοδοσίου, ὅθεν ἡ σύγχυσις ἐν ταῖς περιγραφαῖς τῶν ἱστορικῶν, καλούντων τῶν μὲν, τὸν ἀνδριάντα τοῦτον στήλην τοῦ Θεοδοσίου, τῶν δὲ, τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Παρὰ τὴν στήλην ταύτην τὴν ὑποκρατοῦσαν τὸν ἀνδριάντα, ἦσαν ἕξ μέγιστοι κίονες μαρμάρινοι. Κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγοράν (5), ὁ μέγας οὗτος κίων ἴστατο «ἐν τοῖς προπυλίοις τοῦ μεγίστου νεῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.» Ὁ δὲ Παχυμέρης λέγει τ' ἀκόλουθα. «Αὐλεῶν ἐξ ἀρχαίου τῷ θείῳ τούτῳ νεῶ (τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ) οἰκοδομήμασι δημοσίοις περιτετείχιστα, ὧν μέσον ὁ Αὐγούστεων ἴσταται· καὶ ἔστιν οὗτος Αὐγούστου στήλη Ἰουστινιανοῦ, εἰς τιμὴν ἐκείνῳ στηθεῖσα, ἄρτι τῶν κατὰ Περσῶν πόνων ὑπανακύψαντι.» Ὅτι ἡ στήλη αὕτη ἦτο πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τεκμαίρεται ἐκ τῶν ἐπομένῳ αὐτοῦ λόγων, «ὄν δ' ἔστι βλέπειν ἐπ' ἀριστερᾷ τὸν νεὸν εἰσιούσιν». Οἱ διὰ τοῦ μεγάλου νάρθηκος εἰσερχόμενοι εἰς Ἀγίαν Σοφίαν δὲν ἔβλεπον τὴν στήλην ταύτην

(1) Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 30.

(2) Σελ. 69.

(3) Σελ. 28.

(4) Ὁ Ἰωάννης Mandeville λέγει περὶ τοῦ κίονος τούτου. *Devant l'église (τῆς Ἀγίας Σοφίας) il y a la statue de Justinien l'empereur, à cheval: elle est faite de cuivre doré, et posée sur du marbre.* Ὁ περιηγητὴς οὗτος ἦτο ἐν Κ/πόλει τῷ 1333. Bergeron. *Voyages. La Haye 1735.* Τόμ. Β'.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 275.

τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Παχυμέρης αἰνίττεται τοὺς εἰσερχομένους εἰς Ἀγίαν Σοφίαν διὰ τοῦ ὠρολογίου. Ὁ Κεδρηνός(1) ἱστορῶν τὸν μέγαν σεισμόν τὸν κατεδαφίσαντα τὸ ἥμισυ τῆς Κυζίκου λέγει τὰ ἐπόμενα περὶ τῆς στήλης ταύτης. « Ὁ δὲ περὶ αὐτὸν » τὸν κίονα χαλκὸς ἅπας κέραμος ἦν διάχρυσος, τὴν εἴσοδον τοῦ » παλατίου Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐπικαλύπτων, » ἦτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν Χαλκῆ προσαγορεύεται· οὗτος δὲ ἐστὶν » ὁ κίων ὁ λεγόμενος Αὐγουστεῶν.» Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων τοῦ Κεδρηνοῦ, ἀνευρίσκομεν τὴν θέσιν τῆς τοσαύτης μνημονευομένης Χαλκῆς πύλης τοῦ παλατίου, ἀντικρὺ τοῦ ἀνδριάντος τούτου.

Ἡ στήλη αὕτη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἴστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου τοσοῦτος λόγος ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ἔκειτο πρὸς νότον τῆς καμάρας ἢ ἀψίδος τοῦ Μιλίου. Ὁ Πορφυρογέννητος(2) ἀφηγούμενος τὰς τελετὰς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, λέγει περὶ τοῦ βασιλέως ἐξερχομένου τῆς Ἀγίας Σοφίας, « ἐξέρχεται ἐν τῷ Μιλίῳ, κἀκείθεν διέρχεται τὴν μέσσην καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ καὶ ἀπελθὼν μέχρι τοῦ κίονος ἔνθα καθί- » δρυται ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου.» Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου καταφαίνεται ἡ ἀσάφεια τῶν ἱστορικῶν καλούντων φόρον, τὸν παρὰ τὸν κίονα τοῦ Ἰουστινιανοῦ χῶρον τὸν κοινῶς καλούμενον Αὐγουστειῶνα. Ἐν τῷ μνημονευομένῳ τούτῳ ναῷ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἦσαν δύο βήματα ἢ εὐκτήρια, τὸ μὲν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου τὸ δὲ τῆς Ἀγίας Ἐλένης(3). Ἀμφότερα τὰ ἰδρύματα ταῦτα ἦτοι τὸ Μίλιον καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀνηγέρθησαν οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Αὐγουστειῶνος, ἀλλὰ πλησιέστερον τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου. Τοιοῦτοτρόπως, ἔμενε κενὸς χῶρος μεταξὺ τῶν κτιρίων τούτων καὶ τῶν ἀντικρὺ ἐτέρων ἦτοι τοῦ βουλευτηρίου καὶ

(1) Τόμ. Α'. σελ. 656. Συν. Θεοφάνους, σελ. 808.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 164. Περὶ τοῦ ἀνδριάντος τούτου, πρβ. καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ. Τόμ. Β'. σελ. 1217. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 656.

(3) Τόμος Α'. σελ. 534. Πιθανὸν ἐκατέρωθεν τοῦ μεγάλου στυλοβάτου, διότι ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἠγείροντο κτίρια.

τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ χώρος οὗτος εἶναι ὁ πολλάκις καλούμενος «ἡ μέση». Μέση συνήθως ἐκαλεῖτο ἡ λεωφόρος ἡ ἄγουσα ἐκ τῆς Ἀγίας Σοφίας παρὰ τὸ κάθισμα τοῦ ἵπποδρόμου, σωζομένη μέχρι σήμερον καὶ καλουμένη *Διβὰν-γιο.λοῦ* (1). «ὁ μὲν οὖν» Γερμανὸς διὰ τῆς λεωφόρου, ἣν μέσην τὰ πλήθη κατονομάζουσιν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐγένετο» (2).

Τὰ κτίρια ταῦτα, ἦτοι τὸ Μίλιον καὶ ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν συνείχοντο μετὰ τῶν τειχῶν τῶν ἀνατολικῶν τοῦ ἵπποδρόμου, ἔνθα τοσοῦτος θόρυβος καὶ πολλάκις τοσαῦται θηριώδεις ἀλληλομαχίαι καὶ στάσεις τῶν δῆμων Πρασίνων καὶ Βενέτων. Ταῦτα θέλω σαφηνίσει μετ' ὀλίγον (3).

ΤΑ ΠΙΤΤΑΚΙΑ

Τὰ Πιττάκια, ἣ ὁ Πιττάκης κατὰ τινὰς τῶν Βυζαντίων, μνημονεύονται ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι. Δύσκολον εἶναι ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἵνα ὀρίσωμεν τὴν θέσιν αὐτῶν. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἡμετέρων ἢ τῶν ξένων ὥρισε τὴν θέσιν αὐτῶν, ἐξαιρουμένου τοῦ Κωδινοῦ λέγοντος, «ἐκεῖσε εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ κίονος». Ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι ἔνθα ἀνευρίσκομεν τοσαῦτα ἐπιφανῆ ἰδρύματα, μνημονεύεται οἰκία κειμένη μέσον τοῦ Ζευξίππου καὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου, τῆς ὁποίας τὸ ἐπίγραμμα ἀνέφερον ἐν τῷ προλαβόντι κεφαλαίῳ. Ἐκεῖτο ἡ οἰκία αὕτη ἀντικρὺ τοῦ Ζευξίππου, ἐπομένως ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἄκρᾳ τοῦ Αὐγουστιαῶνος. Πιθανὸν ἐσώζοντο καὶ ἕτεραι οἰκίαι παραπλήσια. Ὁ Κωδινὸς (4) λέγει τ' ἀκόλουθα περὶ τῶν Πιττακίων. Ὁ λεγόμενος Πιττάκης ἦτο στήλη τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ Μακέλου τὴν ὁποίαν ἀνή-

(1) Ἦτοι ὁδὸς δημοσία.

(2) Θεοφύλακτος, σελ. 329. Μέση πολλάκις ἐκαλεῖτο ἡ ἄγουσα ἀπὸ τῆς χρυσῆς χερσαίας πύλης μέχρι τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τοῦ Παλατίου. Λανθάνονται νομίζω οἱ καλοῦντες μέσην, τὴν ἀπὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας μέχρι τῆς χερσαίας πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως λεωφόρον.

(3) Γ. Κωδινὸς, σελ. 169, 241. Συν. Θεοφάνους, σελ. 645.

(4) Σελ. 35, 186. Ταῦτα καθὼς καὶ ἕτερα τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆως εἶναι ἀσαφῆ.

γειρεν ἡ γνησία αὐτοῦ ἀδελφή διότι « οἶκος ἦν αὐτῆς ἐκεῖσε, » καὶ ἐκάστη ἐβδομάδι εἰς αὐτὴν ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς Λέων διὰ » τὸ εἶναι αὐτὴν σώφρονα καὶ παρθένον». Πάντες οἱ ἀδικούμενοι κατέθετον αὐτόθι τὰ πιττάκια αὐτῶν. Καθ' ἐκάστην πρωΐαν ἔπεμπεν ὁ βασιλεὺς ἐβδομαδάριον τινα (1), ἀναλαμβάνοντα τὰ πιττάκια καὶ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, τῆς ἐπαύριον τῆ πρωΐα. Ἐκ τῆς συντόμου περιγραφῆς ταύτης τοῦ Κωδικοῦ, οὐδὲν μανθάνομεν περὶ τῆς θέσεως τῶν Πιττακίων. Κατάδηλον εἶναι ὅτι ὁ τόπος συνήθως Πιττάκια καλούμενος, ἦτο ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, πιθανὸν πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀντικρὺ τῆς μεγάλης Χαλκῆς πύλης τῆς εἰσαγούσης εἰς τὸ παλάτιον. Κατὰ τὰ ἄνω γραφόμενα τοῦ Κωδικοῦ, ἡ στήλη αὕτη ἰδρύθη ἐπὶ τοῦ οἴκου τῆς ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου Λέοντος τοῦ Μακέλου. Πιθανὸν ἦτο κτίριον θολωτὸν ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τινος ὀπῆς, ἐρρίπτοντο αἱ πρὸς τὸν βασιλέα αἰτήσεις τῶν ὑπηκόων. Εἰκάζω, ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ ἀντιφάσκουσαι εἰδήσεις τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, προέρχονται ὅτε μὲν ἐκ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν, ὅτε δὲ ἐκ τῆς ἀνατροπῆς καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κτιρίων κατὰ τὴν χιλιετῆ διάρκειαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους (2).

Μένουσιν εἰσέτι καὶ ἕτερα κτίρια συχνάκις ἀναφερόμενα ἐν τῷ πολυτίμῳ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου, περιγράφοντος τὰς βασιλικὰς ἑορτὰς, δημῶδεις τελετὰς καὶ προελεύσεις εἰς ἐκκλησίας μακρὰν τῶν παλατίων. Ἄπαντα τὰ κτίρια ταῦτα, οὐχὶ περιγραφόμενα ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ ἀπλῶς μνημονευόμενα, ἐσώζοντο ἐν τῇ ἐνδόξῳ ἐποχῇ τοῦ βασιλέως τούτου. Ὁ μελετῶν τὴν χω-

(1) Ἐβδομαδάριοι καὶ ἐβδομάριοι ἐκαλοῦντο οἱ καθ' ἐβδομάδα ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ βασιλέως, « ὅπισθεν δὲ τοῦ βεστιαρίου, ἢ τοῦ φύλακος, καὶ καθεξῆς κοιτῶνιτῶν καὶ ἐβδομαρίων καὶ λοιπῶν διακονούντων οἰκείων τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ ». I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει ἐβδομάριοι. « Ἀποστέλλει σελεντιάριον τὸν ἔχοντα ἐβδομάδα ἐν τῇ προελεύσει τοῦ ἵπποδρόμου ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 273. « τῷ σιλεντιαρίῳ τῷ ὄντι ἐβδομαρίῳ ». Σελ. 274.

(2) Τῷ Λζ' ἔτει (τοῦ Ἰουστινιανοῦ) γέγονε πάλιν στάσις δημοτικὴ ἐν τοῖς Πιττακίοις καὶ πολλοὺς αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐτιμωρήσατο». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 679.

ρογραφίαν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν πέριξ ἰδρυμάτων, δέον ὑπὸ τούτου κυρίως νὰ χειραγωγῆται. Πολλοὶ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ταῦτα περιέγραψαν ἐκ μνήμης ἢ ἐκ παραδόσεως, ἄνευ σαφοῦς τούτων γνώσεως. Τὴν καταστροφὴν τῶν πλείστων κτιρίων τούτων, συμβᾶσαν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου τῷ 1261^ο, μέλλω ἀκολούθως νὰ ἱστορήσω ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων λόγων τῶν ἡμετέρων συγγραφέων. Τὰ καταρρέοντα κτίρια, οὐδεὶς ἐφρόντισεν ἵν' ἀνιδρύσῃ, ἔνεκα τῆς πενίας τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐν Βλαχέρναις κατοικίας τῶν ἡμετέρων βασιλέων.

ΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ

Μνημονεύεται πολλάκις ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου τὸ ὠρολόγιον, « καὶ διερχόμενος διὰ μέσου τοῦ Μιλίου » καὶ τοῦ Αὐγουστέως, εἰσέρχεται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ὠρολογίου » τῆς μεγάλης ἐκκλησίας » (1). Ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει Νικηφόρου τοῦ βασιλέως λέγει, « καὶ ἀπὸ τοῦ φόρου πεζοπορῶν εἰσηλθεν « εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μετὰ λιτῆς καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ » στὰς εἰς τὸ ὠρολόγιον, εὐφημίσθη παρὰ τῶν δύο μερῶν » (2).

Ἐν τῇ νοτίῳ ἢ δεξιᾷ πλευρᾷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὑπὸ τὸν ἄνω γυναικωνίτην, ἦτο ὡς ἄνωτέρω προεῖπον ἡ αἶθουσα τοῦ Ἁγίου Φρέατος, ἔνθα ἐτελοῦντο τελεταὶ τινες ὁσάκις ἐν ταῖς τελουμέναις δεσποτικαῖς ἑορταῖς, ἐπεσκέπτετο τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου. Ἐκ τοῦ φρέατος τούτου σώζεται μέχρι σήμερον, θολωτὴ ἔξοδος πρὸς τὴν πλατεῖαν τοῦ Μιλίου εἰσέτι σωζομένην, καὶ διὰ τῆς θύρας ταύτης ἔναντι τοῦ Αὐγουστειῶνος, συχνότατα εἰσήρχετο καὶ ἐξήρχετο ὁ βασιλεὺς. Ἄνω τῆς ἐξόδου ταύ-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 38, 63, 415.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 439. Γ. Κωδινός, σελ. 136. Περὶ τοῦ ὠρολογίου τούτου καὶ ἑτέρων τινῶν ἐν Βυζαντίῳ, πρὸς τὰς σοφὰς σημειώσεις τοῦ Reiske ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ Πορφυρογεννήτου, σελ. 559. « Ὁ φιλόσοφος Λέων ὁ Θεσσαλονίκης γενόμενος πρόεδρος, τῷ βασιλεῖ Θεοφίλῳ συμβουλευσας, ὡς ὠρολόγια ἐποίησεν δύο ἐξ ἴσου κάμνοντα » κτλ. Συν. Θεοφάνους, σελ. 681.

της ἦτο τὸ ὠρολόγιον, τὸ ὁποῖον μνημονεύουσιν οἱ ἱστορικοὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς περιγραφῆς. « Καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ » (Ἀγίας Σοφίας) ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ μητατωρίου μέρος εἰς τὸ ὠρολόγιον», καὶ πάλιν, « μετὰ ταύτην γίνεται ἕκτη δοχὴ εἰς τὸ ὠρολόγιον τῆς Ἀγίας Σοφίας » (1). Δικαίως λέγει ὁ κλεινὸς Βυζάντιος (2), « ἄδηλον δὲ εἶναι ἦτο γνώμων ἡλιακὸς ἢ κλειψύδρα ἢ καὶ ἀμφοτέρα ». Τὸ ὠρολόγιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὡς ἀνωτέρω εἶπον οὐδεὶς περιέγραψεν, ἦτο προσηρτημένον ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (3), ἱστοροῦντος τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ βασιλέως Λέοντος, « καὶ ἔρχεται (ὁ βασιλεὺς) εἰς τὴν ἐκκλησίαν παριῶν διὰ τοῦ Αὐγουστέως ἀντικρὺ τοῦ ὠρολογίου. » Τοῦτο καλεῖ ὁ Κεδρηνὸς, « ὠρολόγιον τοῦ Μιλίου » (4).

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΑΠΤΙΣΤΗΡ

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κωδινου (5) « καὶ ἔκτισε τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν ὄντα εἰς τὸ ὠρολογεῖον, τὸν λεγόμενον βαπτιστῆρα », εἰκάζω ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆρ, ἦτο πλησίον τοῦ ὠρολογίου. Ὁ Πορφυρογέννητος (6) πολλάκις μνημονεῦει τὸν ναὸν τοῦτον καλούμενον ὅτε μὲν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ὅτε δὲ ὁ Βαπτιστῆρ. Μνημονεῦει προσέτι καὶ ἕτερον Βαπτιστῆρα ἐν τῷ παλατίῳ. Ἡ θέσις τοῦ ὠρολογίου τῆς Ἀγίας Σοφίας (7) σαφῶς

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 14. 268.

(2) Κ/πόλις. Τόμ. Α'. σελ. 449. Δὲν ὀφελεῖ γνώμων ἡλιακὸς ἐν τῷ ἀνηλίῳ χειμῶνι τῆς Κ/πόλεως. Ὁ Πορφυρογέννητος μνημονεῦει καὶ ὠρολόγιον ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἐν τῷ παλατίῳ. Τόμ. Α'. σελ. 526, 535, 536, 580, 605, 622. Πρὸς καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, Τόμ. Β'. σελ. 258, 259, σωζόμενα ἐπιγράμματα «εἰς ὠρολόγιον», προσέτι καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου τῆς Ἰμβρου, περὶ ὠρολογίου τινὸς εὑρεθέντος ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Φιλ. Σύλλογος, ἐν Κ/πόλει. Παράρτημα τοῦ ΙΓ'. τόμου. 1880. σελ. 4.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 414.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 650.

(5) Σελ. 135.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 14, 192, 415.

(7) Τόμ. Β'. σελ. 559.

πολλάκις ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου περιγραφομένη, σαφηνίζει καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντίων, Βαπτιστῆρος. Περὶ τούτου λέγει ὁ Βυζάντιος (1), « Παρὰ τὴν βορειανατολικὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν, » ὀκτάγωνόν τι οἰκοδόμημα, τὸ ὅποιον εἶναι νομίζω ὁ ναὸς τοῦ » Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου, ὁ καλούμενος βαπτιστῆρ, ἢ » τὸ μέγα βαπτιστήριον, χρησιμεῦον ἴσως καὶ ὡς σκευοφυλά- » κιον.» Ἐδῶ εἶναι προφανῆς ἀντίφασις, διότι ἐνῶ ὁ Κωδινὸς θέτει τὸν Βαπτιστῆρα παρὰ τὸ ὠρολόγιον, κείμενον ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Βυζάντιος ρητῶς λέγει, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἦτο ἐν τῇ βορειανατολικῇ πλευρᾷ.

Ἡ κολυμβήθρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆρος, πιθανὸν εἶναι ἡ μεγάλη ὠσειδῆς μαρμαρίνη κολυμβήθρα, ἐρριμμένη τὴν σήμερον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Μουσουλμανικοῦ τεμένου καλουμένου *Zeyirémp Sουλτὰν τσαμιῖ*, κειμένου πρὸς δυσμᾶς τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀντικρὺ τῆς ἀνακτορικῆς πύλης καλουμένης *Σοοὺκ τζεσμὲ καπησὴ* (2). Ἡ μεταφορὰ τῆς κολοσσιαίας ταύτης κολυμβήθρας ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, μὲ πείθει ὅτι κατηδάφισθη ὁ ναὸς οὗτος τοῦ Προδρόμου.

Τὸν Βαπτιστῆρα τοῦτον, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, πολλάκις μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος (3). « Ἐπὶ βαπτισμῶ ἄρρενος παι- » δὸς βασιλέως » — « Κελεύσει τοῦ βασιλέως ὀρίζονται μάγι- » στροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι, στρατηγοὶ, στρατάρχαι, τουρμάρ- » χαι, οἱ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων, οἱ ὀφφικιάλοι καὶ πᾶσα ἡ σύγ- » κλητος, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν μέγαν βαπτιστῆρα τῆς μεγά- » λης ἐκκλησίας· οἱ δὲ δεσπότηαι προέρχονται μετὰ τῶν ἀλλα- » ξίμων καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια τῶν μεγάλων ἑορτῶν». Ἐν τῷ Βαπτιστῆρι τούτῳ, ἐβαπτίζοντο πάντοτε τὰ ἄρρενα τέκνα τῶν

(1) Κ/πολις. Τόμ. Α'. σελ. 506.

(2) Ἦτοι πύλη τῆς ψυχρᾶς κρήνης. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ τεμένου Κοτζᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ, ἐκκλησίας Βυζαντινῆς, τὸ πάλαι ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου, σώζεται ἑτέρα μικρὰ κολυμβήθρα. Αὗται εἶναι αἱ μόναι γνωσταί. Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 317.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 413, 619.

βασιλέων (1). Ἐκ τῆς συρροῆς τοσούτου λαοῦ, καταφαίνεται ὁ μέγας χῶρος τοῦ Βαπτιστήρος τούτου. Ματαίως ζητοῦσι τὸ κτίριον τοῦτο οἱ συγγραφεῖς ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡ νότιος πλευρὰ ἢ βλέπουσα τὸ Μίλιον καὶ τὸν Αὐγουστιαῖον, ἔνθα τσαῦται τελεταὶ ἐτελοῦντο καὶ διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆρχετο καὶ ἐξῆρχετο ὁ βασιλεὺς, δὲν ἠδύνατο νὰ πληροῦται διὰ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ. Κτίριον ὡς ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆρ, ἰδρυμένον παρὰ τὴν νότιον πλευρὰν τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν τῷ Αὐγουστιαῖον, κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (2). Ἴνα δικαίῳ τὴν γνώμην μου ταύτην, λέγω ὅτι τῷ 1876^ω, καθαριζομένων τῶν πρὸς δυσμὰς περιχώρων τῆς Ἀγίας Σοφίας κατεχομένων πρὸ χρόνων ὑπὸ παραπηγμάτων καὶ πενομένων Ὀθωμανικῶν οἰκογενειῶν, ἀνεφάνησαν ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τούτου δύο κολοσσιαῖοι μαρμάρινοι κίονες, ὑποκρατοῦντες πλινθόκτιστον ἀψίδα. Μετά τινος μηνος κατέπεσαν οἱ κίονες, ἐκερματίσθησαν καὶ ἀπωλέσθησαν. Ἡ ὑπὸ τὴν ἀψίδα ταύτην δίοδος ἐκαλεῖτο ὁ Ἀνηθᾶς (3). Ὁ Salzenberg ἀπεικόνισεν ἐν τῇ ἕκτῃ εἰκόνι τοῦ μεγάλου συγγράμματος αὐτοῦ τὸν Βαπτιστήρα. Φρονῶ ὅτι δὲν εἶναι τὸ κτίριον τοῦτο ὁ Βαπτιστῆρ (4). Πλείστα ἀλλοιώσεις ὑπέστη ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὁ Δουκάγγιος (5) θέτει τὸν βαπτιστήρα ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀγίας Σοφίας, οὐχὶ μακρὰν τοῦ νάρθηκος. Ἦτο ὁ ναὸς οὗτος ἄσυλον. Λέγει ὁ Προκόπιος (6), λαλῶν περὶ τῆς Θεοδώρας καταδιωκούσης τὸν Φῶτιον, « τὸ δὲ δὴ δεύτερον ἐς τῆς

(1) « Καὶ εὐξαμένη (ἢ βασίλισσα) πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, μετῆλθεν εἰς » τὸν μέγαν βαπτιστήρα». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 792.

(2) Ἐπὶ τοῦ Βαπτιστήρος τούτου ἦτο ἐπιγεγραμμένον τὸ καρκινικὸν τοῦτο ρητὸν, νιψονανομηκταμημονανοψιν. Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 464. Κατὰ τὸν Πατρ. Κωνσταντίνον, Ἑλλάσσονες συγγραφαί, ἐν Κ/πόλει 1866, ὁ ἱάμβος οὗτος ἦτο ἐγγεγραμμένος περὶ τὰ χεῖλη τῆς φιάλης.

(3) « Τὴν καμάραν τὴν λεγομένην τὸν Ἀνηθᾶν ». Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 583.

(4) J. Labarte, σελ. 30.

(5) Σελεντιάριος, σελ. 149.

(6) Τόμ. Γ'. σελ. 28.

» Σοφίας τὸ ἱερόν ἦκων ἐς αὐτὴν ποῦ τὴν θεῖαν δεξαμενὴν ἐξα-
» πινάκης ἐκάθισεν, ἦνπερ μάλιστα πάντων νενομίκασι Χριστια-
» νοὶ σέβειν». Τὸ χρονικὸν Πασχάλιον (1), λέγει περὶ τοῦ Βα-
σιλίσκου καταδιωχομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος, « λαβὼν
» ὁ Βασιλίσκος τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, ἔφυγεν εἰς
» τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ μέγα φω-
» τιστήριον». Οὕτω ἐκάλουν ἐνίοτε οἱ Βυζάντιοι τὸ βαπτιστήριον.

Ὁ Δουκάγγιος καθὼς καὶ ἕτεροι μετ' αὐτὸν συγγραφεῖς, ἐπλά-
νήθησαν περιγράφοντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, κυρίως τ' ἀνά-
κτορα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνεχόμενα κτίρια, μὴ ἔχοντες χειρα-
γωγὸν τὸν Πορφυρογέννητον. Τὸν Δουκάγγιον καὶ τὸν Βανδούρη
ἠκουλούθησαν οἱ πλείστοι ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν·
ἔθεν τοσαῦται πασιφανεῖς ἀντιφάσεις ἐν τῇ χωρογραφίᾳ τοῦ Βυ-
ζαντίου.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Η ΤΟ ΔΙΠΠΙΟΝ

Νικηφόρος ὁ Φωκάς πρὶν βασιλεύσῃ, ἀνήγειρεν ἐν τῷ Αὐγου-
στιαῶνι ναὸν ἄνευ στέγης, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ τιμώ-
μενον. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ, ἔστησε δύο ἵππους πλησίον
τοῦ ναοῦ τούτου, Διίππιον καλέσας τὸν τόπον. « Ἐκεῖσε γὰρ καὶ
» εἰκόνας τέσσαρας μετὰ ψηφίδων χρυσῶν Κωνσταντίνου καὶ
» Ἑλένης ἱστόρησε». Ὁ ναὸς οὗτος ἀνακαινισθεὶς ὑπὸ Βασι-
λείου τοῦ Μακεδόνης, ἦτο κατ' αὐτὴν τῆς Μονοθύρου καλουμέ-
νης εἴσοδον (2). Ὁ ναὸς οὗτος ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ κα-
λεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ Διίππιον. « Τῇ 26^ῃ Σεπτεμβρίου,
» ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τῶν
» δεσποτῶν ἀπιόντων ἐν τῷ σεβασμίῳ αὐτοῦ ναῷ τῷ ἐν τῷ διίπ-
» πίῳ» (3). « Εἰσίασι τὰ πρῶτα τὸν τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου ναὸν,
» ᾧ τὸ ἐπίκλην Διίππιον» (4). Ἐν τῷ ἱππικῷ γενομένῳ τῇ ΙΑ'

(1) Τόμ. Α'. σελ. 601.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 336.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 562.

(4) Ν. Χωνιάτης, σελ. 307.

Μαΐου, « καὶ εἰσάγουσιν αὐτοὺς (ἦτοι τοὺς ἵππους) διὰ τε τοῦ » διίππιου καὶ τοῦ πρωτοθύρου » (1). « Καὶ ἀποκινεῖ διὰ τοῦ » διίππιου ». « Τότε δὲ καὶ τοῦ Μιλίου ἢ καμάρα χειρσαία πόρτα » ἦν καὶ εἰς τὸ διίππιον ἦν ἢ ἀλλαγὴ » (2).

Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς στάσεως γενομένης ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι τῷ 1182^φ τῇ Β' Μαΐου, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἐξεληθόντες διὰ τοῦ Μονοθύρου τοῦ παλατίου (3), εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ἐκεῖθεν ἀντεμάχοντο πρὸς τοὺς στρατιώτας τοῦ καίσαρος Ἰωάννου ἐπὶ τῆς καμάρας τοῦ Μιλίου ἰσταμένους. Πολλοὶ στρατιῶται ἐκ τοῦ παλατίου ἐξεληθόντες, κατέφραξαν τὰς ὁδοὺς πρὸς τὸν Αὐγουστιαῶνα ἀγούσας, καὶ οὕτω διεκώλυσαν πᾶσαν πρὸς τοὺς ἐν τῷ Μιλίῳ βοήθειαν. Πρὸς τὸ ἐσπέρας, ἐδιώχθησαν ἐκ τοῦ Μιλίου οἱ ὀπαδοὶ τῆς Καισαρίσσης. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλεξίου ἔστησαν τὰς σημαίας τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τοῦ Μιλίου, καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ Μιλίου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐμάχοντο πρὸς τοὺς ἐν Αὐγουστιαῶνι διὰ λίθων καὶ βελῶν, ἀπὸ τοῦ « ἀνδρῶνος τοῦ καλουμένου Μάκρωνος καὶ » τοῦ συνημμένου τούτῳ Θωμαίτου δόμου » (4). Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Χωνιάτου καταφαίνεται, ὅτι βέλη ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου σφενδονιζόμενα, ἐπληττον τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Μιλίου ἰσταμένους.

Ἐν τῷ ἄλλοτε Αὐγουστιαῶνι, πλήρει σήμερον ὡς ἀνωτέρω εἶπον Τουρκικῶν ἰδρυμάτων, εἶναι μικρὰ στενωπὸς πρὸς νότον τοῦ Ὀθωμανικοῦ πανεπιστημίου, καλουμένη *Μεδρεσέ σοκαρι* (5). Ἐνταῦθα σώζονται σθεναρὰ τείχη Βυζαντινὰ μετὰ μικρῶν χθαμαλῶν θυρίδων, καταφανῆ εἰς πάντα τοὺς διαβάτας. Ὁ κύριος τοῦ κτιρίου τούτου, οὐδέποτε μ' ἔδωσεν ἄδειαν νὰ ἐπι-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 341, 366.

(2) Γ. Κωδινός, σελ. 51. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 376.

(3) Ὁ μονόθυρος ἦτο πύλη πλησίον τῶν Νουμέρων, ἄγουσα ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸν Αὐγουστιαῶνα.

(4) Ν. Χωνιάτης, σελ. 307. Τὸν Μάκρωνα τοῦτον ἀνέμνησα ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πατριαρχείου.

(5) Ἦτοι ὁδὸς σχολῆς.

σκεφθῶ τὸ ἔσω κτίριον. Φρονῶ ὅτι τὰ ἐρείπια ταῦτα εἶναι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, διότι ἐδῶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἡμετέρων ιστορικῶν, ἰδρῦθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ ἐδῶ ἔθεσα τὸν ναὸν τοῦτον. Πλανᾶται ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίας, λέγων ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἦτοι τὸ Διίππιον, μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐγένετο θηριοτροφεῖον (1).

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

Ἐν τῇ ἄνω διηγήσει τοῦ Χωνιάτου, μνημονεύεται ὁ ναὸς οὗτος: « καὶ τὸν νεῶν δὲ ὅς τοῦ Ἀλεξίου κατονομάζεται, τῇ δὲ » τοῦ Αὐγουστιαῖνος προσήνωται ». Κατωτέρω λέγει, « περὶ » τρίτην ὥραν . . . πληθούσης μάλιστα τῆς ἀγορᾶς οὐ μετρίως » τοὺς ἐκ τῆς ἀψίδος τοῦ Μιλίου καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ νεῶ τοῦ Ἀλε- » ξίου μαχομένους ὀπλίτας τῆς Καισαρίσσης ἐσίνοντο οὗτοι ». Ἐκ τῶν λόγων τούτων μὲ φαίνεται, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πλησίον τοῦ Μιλίου, μέσον αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ ναὸς οὗτος ὑπ' ἄλλων ιστορικῶν μνημονεύεται.

ΔΙΑΒΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΩΣ

Αἱ ἀκόλουθοι ὀλίγαι λέξεις τοῦ Προκοπίου (2) ιστοροῦντος τὰ ἔργα τοῦ φιλοικοδόμου Ἰουστινιανοῦ, μεγάλως ἐφώτισαν ἅπασαν τὴν χωρογραφίαν τοῦ Αὐγουστιαῖνος. « Ἔστι δὲ τις ἀγορὰ πρὸ » τῶν βασιλείων περίστυλος, Αὐγουσταῖον καλοῦσι τὴν ἀγορὰν » οἱ Βυζάντιοι ». Οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου οὐδέποτε ἤγειρον κτίρια εἴτε δημόσια εἴτε ἰδιωτικά, συνεχόμενα μετὰ τῶν ἀμυν-

(1) Ὁ Tournefort 1717, Τόμ. Β'. σελ. 193, λέγει, A quelques pas de-là (ἦτοι τῆς Ἁγίας Σοφίας) se voit une vieille tour, que l'on prétend avoir servi d'Eglise aux Chrétiens; on y nourrit plusieurs bêtes et c'est comme une petite ménagerie du Grand Seigneur. Δὲν ἦτο πύργος ἢ ἐκκλησία αὕτη. Πιθανὸν ἦσαν ἐρείπια τοῦ Πατριαρχείου. Ἐλάσσονες συγγραφαί, ἐν Κιπόλει 1866 σελ. 383. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἔτρεφον ἐν τῷ Αὐγουστιαῖνι θηρία καὶ κυρίως λέοντας, ὅθεν ἡ ἐπωνυμία *ασλὰν χανέ*, κατάλυμα λέοντων. Δὲν φρονῶ ὅτι ἐτρέφοντο τὰ θηρία ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 450.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 202.

τικῶν ἢ στρατιωτικῶν τειχῶν. Ἐπὶ τῶν χειρσαίων τειχῶν οὐδέποτε ἀναφαίνεται κτίριον τοιοῦτο. Τὰ πολυπληθῆ κοιμητήρια τῶν Ὀθωμανῶν, παρὰ πάσας τὰς χειρσαίας πύλας, ἀπέχουσι Μ. 50, 00 καὶ πλέον τῆς τάφρου. Ἐκ τῆς συνθήκης τῶν ἡμετέρων βασιλέων μετὰ τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουσησίων, μανθάνομεν, ὅτι ὠρίσθη πεντήκοντα πήχεων χῶρος κενὸς ἐνώπιον τῶν χειρσαίων τειχῶν τοῦ Γαλατᾷ. Ἄπαντα τὰ τείχη ἦσαν μακρὰν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν. Τὸ βασιλικὸν παλάτιον ὑπὸ ἐρυμνῶν τειχῶν πανταχόθεν περιβαλλόμενον (1), καὶ ἀπὸ στασιάζοντα λαὸν πολλάκις προσβαλλόμενον, ἐμονώθη καὶ ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, διὰ τοῦ περιστύλου τούτου διαδρόμου. Ὁ διάδρομος οὗτος εἶναι ὁ μνημονεύμενος ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι λέξεσι τοῦ Πορφυρογεννήτου (2), διηγουμένου τὴν ἐπάνοδον τοῦ Θεοφίλου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἔξοδον αὐτοῦ, ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου ἐνώπιον τῆς Χαλκῆς πύλης, εὐφημούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων· « ἀναστὰς δὲ τοῦ σέντζου ἐπέβη τοῦ ἵππου, καὶ διῆλθε διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῶν πλαγίων τοῦ Ζευξίππου, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἀσκέπαστον ἵππόδρομον» (3). Ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καλούμενα « διαβατικά τοῦ Ἀχιλλέως », ἰδρυθέντα φρονῶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς τοῦ Αὐγουστιαῶνος, διεχωρίζον καὶ τὸ ἀνάκτορον καὶ τὸν ἵππόδρομον, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸν συρρέοντα ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ (4). Ὅλα λοιπὸν τὰ ἐπιφανῆ κτίρια ἐγερθέντα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Αὐγουστιαῶνος, ἦτοι ἡ Παναγία τῶν Χαλκοπρατείων, τὸ Πατριαρχεῖον, ἡ

(1) Διὰ τὰς στάσεις τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιθέσεις αὐτοῦ, πρβ. Ν. Χωνιάτην, σελ. 12, 453. Λ. Διάκονον, σελ. 146.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 507.

(3) Ὁ Πορφυρογεννήτος Τόμ. Α'. σελ. 280, μνημονεύει σέντζον ἐν τῷ καθίσματι τοῦ ἵπποδρόμου. Ὁ Θεόφιλος εἰσῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον διὰ τῆς πύλης τῶν σκύλων, ἐδόθη ἐν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον καὶ εἰς τὸν παρακείμενον ἀσκέπαστον ἵππόδρομον. Ὁ Λαδάρτ τοποθετήσας τὸν Ζευξίππον παρὰ τὸν μέγαν ἵππόδρομον, λέγει ὅτι ἐδῶ εἰσῆλθεν ὁ Θεόφιλος. Πρβ. τὸν τοπογραφικὸν χάρτην.

(4) Ταῦτα τὰ διαβατικὰ αἰνίττεται καὶ ὁ Βουονδελμόντης, *etiam de immenso palatio usque ad Sanctam Sophiam, erat per milliarem viam columnarum binarum, per quam dominus accedebat*. Σελ. 180. Τούς κίονας τούτους δὲν μνημονεύει ὁ Γύλλιος. Πιθανὸν τότε δὲν ἐσώζοντο.

Σύγκλητος, τὸ Διίππιον καὶ ὁ Ζεῦξιππος, ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὰ τείχη τῶν ἀνακτόρων διὰ τῶν διαβατικῶν τούτων τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ Θεόφιλος διῆλθεν ὀπισθεν μόνον τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Οὐδεὶς λόγος περὶ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Παναγίας τῶν Χαλκοπρατείων, κτιρίων κειμένων πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκῆς, ὀπισθεν αὐτοῦ. Φρονῶ ὅτι ἅπαντα ἡ πλευρὰ αὕτη ἦτο περίστυλος, πρὸς φρούρησιν τοῦ παλατίου. Μνεΐαν τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς δὲν εὐρίσκω ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντιῶν. Ἐκ τῶν ἄνω ὁμῶς λόγων τοῦ Προκοπίου, καλῶς γινώσκοντος τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κάλλιον τῶν μεταγενεστέρων περιγράψαντος τὰ ἰδρύματα ταῦτα, εἰκάζω ὅτι καὶ ἡ ἀπέναντι πλευρὰ ἦτο περίστυλος. Ἐκ τούτων ὄλων παρεκινήθη νὰ θέσω τὰ ἰδρύματα τοῦ Αὐγουσταιῶνος, ὀλίγον ἀπέχοντα τῶν ἀνακτορικῶν τειχῶν, καὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἵπποδρόμου. Πόσον ἦτο τὸ πλάτος καὶ ὕψος τῶν διαβατικῶν τούτων, οὐδεὶς ἰστόρησε.

Περιγράφων ἀκολουθῶς τὴν θύραν καλουμένην « μονόθυρος » ἐπὶ τῶν ἀνακτορικῶν τειχῶν, μέσον τῶν Νομῆρων καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, θέλω ἀποδείξει ὅτι τὸ πλάτος τῶν διαβατικῶν τούτων τοῦ Ἀχιλλέως ἦτο μέτρα 3, 75, ἤτοι πέντε πήχεων. Ἐκ τούτων ὀδηγούμενος, λέγω ὅτι ἂν τὰ ἐν Αὐγουσταιῶνι ἰδρυθέντα κτίρια ἦτοι ἡ Σύγκλητος, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, εἶχον βάθος M. 45, 00, ἔχομεν ἐκατέρωθεν διὰ τὰ κτίρια M. 90, 00 καὶ M. 7, 50, τῶν διαβατικῶν, ἦτοι τὸ ὄλον M. 97, 50. Ταῦτα ἀφαιροῦντες ἐκ τοῦ ὄλου πλάτους τοῦ Αὐγουσταιῶνος M. 133, 00, μένει διὰ τὴν μέσην ὁδὸν πλάτος M. 35, 50. Ἡ σημερινὴ αὕτη ὁδὸς, κατεχομένη ἡ πλείστη ὑπὸ τοῦ τεμένου *Сουλтан Ἀχμέτ*, εἶναι στενωτέρα τῆς ἀρχαίας.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα κτίρια ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ ἐκτενεῖ τούτῳ φόρῳ, τῷ καλουμένῳ Αὐγουσταιῶνι.

Παρὰ τὰ τείχη τοῦ ἵπποδρόμου, ἦσαν οἰκίαι τινὲς ἰδιωτικαί,

ὁ μέγας ἀνδριάς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ναὸς τοῦ Ἀλεξίου καὶ τὸ Μίλιον ἢ ἡ καμάρρα τοῦ Μιλίου. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐδῶ τελευμένων τελετῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, καταφαίνεται ὅτι τὰ κτίρια ταῦτα πολλάκις ὑπὸ τῶν συγγραφέων μνημονευόμενα καὶ κυρίως ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἰδρύθησαν εἰς τρόπον ὥστε μέσον αὐτῶν, ὑπῆρχε χῶρος εὐρύς διὰ τοῦ ὁποίου ἀκωλύτως διήρχετο ὁ λαὸς, καὶ ἐτελοῦντο αἱ συνήθεις τελεταί. Πρὸς τούτοις, πολὺς λαὸς συνήρχετο ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, διὰ ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καὶ πολιτικὰς ἐν τῷ σενάτῳ.

Τὴν βόρειον ἄκρην τοῦ ἐκτενοῦς τούτου χώρου, κατεῖχεν ἡ Ἁγία Σοφία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε τὸ ὠρολόγιον καὶ πλησίον τούτου τὸ Βαπτιστήριον, ἧτοι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆρ, τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη μαρμαρίνη κολυμβήθρα, εἰκάζω ὡς προεῖπον, ὅτι εἶναι ἢ ἐν τῷ τεμένει *Zeynēmp Sουλτὰν* σωζομένη. Ἐνεκα τοσούτων κτιρίων, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ τόπος οὗτος κυρίως πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν νέων τειχῶν ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου καὶ τῆς ἐν Βλαχέρναις κατοικίας τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, πλειότερον πάντων τῶν ἄλλων ἐθαμίζετο ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ.

ΛΟΥΤΡΟΝ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΩΣ

Πλησίον τῆς πύλης τοῦ Μελετίου, κειμένης πρὸς βορρᾶν τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων, ἦτο τὸ λουτρὸν τοῦ Ἀχιλλέως, ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα ἐκλήθησαν οἱ διάδρομοι ἢ τὰ διαβατικά τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς πύλης ταύτης. Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (1), « Δοχὴ εἴς τὸν λεγόμενον Ἀχιλλέα πλησίον τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Μελετίου » — « ποιοῦσιν » ἐκεῖσε δοχὴν ἀντικρὺ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν πύλην τῆς Μελέτης ». Ἐν τῷ λουτρῷ τούτῳ ἴστατο ἀνδριάς τοῦ Ἀχιλλέως, ὅθεν ἢ ἐπωνυμία αὐτοῦ. Περὶ τοῦ λουτροῦ τούτου, λέγει τὸ Χρο-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 37, 56. Τόμ. Β'. σελ. 143.

νικὸν Πασχάλιον (1), « Ἐπὶ τῶν ὑπάτων Θεοδοσίου Αὐγούστου » τὸ ἰδ' καὶ Μαξίμου, ἐγένετο πυρκαϊὰ μεγάλη ἀπὸ τοῦ νεω-
» ρίου· καὶ ἐκάησαν τὰ ὄρια καὶ τὸ δημόσιον ὁ Ἀχιλλεὺς ». Πιθανὸν ἦτο κτίριον ξύλινον, ἢ ξυλόστεγον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἐν τοιαύταις μελέταις, καλὸν εἶναι χειραγωγούμενοι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, κυρίως δὲ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, νὰ ἴδωμεν ἂν καλῶς περιέγραψα, καὶ ὀρθῶς κατέταξα τὰ κτίρια ταῦτα πρὸ αἰῶνων κατεδαφισθέντα, καὶ τῶν ὁποίων ἅπας ὁ χῶ-
ρος σήμερον ἐπληρώθη τεμενῶν Μουσουλμανικῶν, κτιρίων πε-
νιχρῶν καὶ σχολιῶν ὁδῶν. Οὐδένα χῶρον ἐπισημότερον τούτου εἶχεν ἡ Κωνσταντινούπολις, οὐδένα ἄλλον τοσάκις μνημονεύου-
σιν οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοί. Ἐνεκα τοῦ παντελοῦς τῶν κτιρίων ἀφανισμοῦ, ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀνιστόρητος ὁ τόπος οὗτος καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα ἀκατανόητα. Τὴν σήμερον, τὰ ἐν Βυζαντίῳ πανταχοῦ φαινόμενα ἐρείπια ἐπιφανῶν κτιρίων πολι-
τικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, θαυμασίως διασαφηνίζουσιν οὐχὶ μό-
νον τὴν ἱστορίαν τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κρά-
τους ὅλου. Ἐνεκα τούτων, κρίνω καλὸν ἵνα διὰ τῆς περιγραφῆς
τινῶν τῶν ἐδῶ τελουμένων τελετῶν, θρησκευτικῶν καὶ πολιτι-
κῶν, ἐπικυρώσω τὰ ὅσα ἤδη προέγραψα περὶ τῆς θέσεως τῶν
ἐδῶ κτιρίων.

Ἐπαναλαμβάνω ὅ,τι ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι πρόθεσιν δὲν ἔχω
νὰ περιγράψω ἐν ταῖς μελέταις ταύταις, τὸ μέγεθος καὶ τὰ κο-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 582.

σμήματα τῶν ἰδρυμάτων, ἤδη ὑπὸ πολλῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν περιγραφέντα, ἀλλὰ κυρίως τὴν θέσιν αὐτῶν, ἵνα ἐκ τῆς μελέτης ταύτης, κατανοήσωμεν τὰς αὐτόθι γενομένας τελετάς. Γνώμονα τούτων ἀξιοπιστότερον τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, οὐδένα ἄλλον ἔχομεν. Τοῦτον δέον ἵνα μελετῶμεν, διότι κτίριά τινα ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις μνημονευόμενα, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ κράτους παρημελήθησαν, κατέπεσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν.

Τὸ κείμενον τοῦ Πορφυρογεννήτου εἶναι πολλάκις ἐσφαλμένον, ἡ γλῶσσα ἐνίοτε ἀκατάληπτος. Δὲν ἔχει πάντοτε τὴν αὐτὴν σαφήνειαν ἐν ταῖς περιγραφαῖς, δίδον εἰς τ' αὐτὰ κτίρια, ποτὲ μὲν μίαν ποτὲ δὲ ἑτέραν ὀνομασίαν. Ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης, εὐκόλως πλανῶνται οἱ μὴ καλῶς γινώσκοντες τοὺς τόπους ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένους.

Ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς(1), ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τῆς μεγάλης πύλης τῶν ἀνακτόρων, «διέρχεται διὰ μέσου τοῦ Μιλίου» καὶ τοῦ Αὐγουστέως, εἰσέρχεται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ὠρολογίου «τῆς μεγάλης ἐκκλησίας». Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῆς διακαινησίμου ἑβδομάδος(2), ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, τελουμένην ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐξερχόμενος διὰ τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ λουτήρος, «διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου καὶ τῆς» μέσης, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν φόρον καὶ μέχρι τοῦ κίονος ἀπελθὼν, ἔνθα καθίδρυται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς τὰ ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ καὶ ἵσταται ἐκεῖ». Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου μαθητῶμεν, ὅτι πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο τὸ Μίλιον, καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ τὸ μέγα κτίριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηλώθη ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ μέσον τοῦ Αὐγουστῆαιῶνος, τὸ ἔρημον οἰκιῶν καὶ δημοσίων κτιρίων, καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, ὅτε μὲν «μέσην» ὅτε δὲ «φόρον». Μετὰ τὴν συνήθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τελετῇ, «ὁ βασιλεὺς διέρχεται τὴν μέ-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 63.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 74.

» σην λιτανεύων ». Ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Φώτων, μετὰ τὴν τελετὴν ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, « ὁ βασιλεὺς διοδεύων τὴν μέσσην εἰσέρχεται διὰ τῆς μεγάλης πύλης τῆς Χαλκῆς ». « Περιπατῶν ἔφιππος πρὸς τὴν μέσσην μέχρι τοῦ φόρου » (1). Μέσσην ἐκάλουν πολλάκις οἱ Βυζάντιοι καὶ τὴν πλατεῖαν λεωφόρον, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, διερχομένην παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τὸ κάθισμα τοῦ ἵπποδρόμου καὶ ἄγουσαν μέχρι τῆς χρυσῆς πύλης τῶν χερσαίων τειχῶν. Διὰ ταύτης τῆς λεωφόρου ἐπορεύοντο οἱ θριαμβεύοντες βασιλεῖς ἀπὸ τῆς χρυσῆς πύλης μέχρι τῆς Ἁγίας Σοφίας. « Διέρχεται τὴν μέσσην μέχρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων » (2). Ταύτην οὐδόλως δύναται τις νὰ συγχέῃ μετὰ τῆς καλουμένης μέσης τοῦ Αὐγουστιαίωνος.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (3), « δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ πλακωτῷ τοῦ Μιλίου (οἱ) τῆς πολιτικῆς μέρους τῶν Πρασίνων, δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ Ζευζίππῳ τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων, δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ Χαλκῇ ». Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ βασιλεὺς διήλθεν ὅλον τὸν Αὐγουστιαίωνα ἐκ τοῦ Μιλίου μέχρι τοῦ λουτροῦ τοῦ Ζευξίππου. Οὐδεὶς πλὴν τοῦ βασιλέως, εἰσῆρχετο ἔφιπτος ἐντὸς τοῦ παλατίου (4).

Ἐπανερχόμενος ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μωπίου κατὰ τὴν Ψάμμαθον προελεύσεως, συνοδεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν δήμων (5), « Διασώζει μέρος Βενέτων τῆς πολιτικῆς μέχρι τῆς καμάρας τοῦ Μιλίου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ Μιλίῳ, ἤγουν ἐν τῇ καμάρᾳ, καὶ διασώζουσι μέχρι τοῦ μαρμαρωτοῦ· τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μαρμαρωτῷ καὶ διασώζουσι μέχρι τοῦ Ζευξίππου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ Ζευ-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 145. Τόμ. Β'. σελ. 167.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 76, 188.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 84, 439.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 84. Τόμ. Β'. σελ. 191.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 98, 106.

» ξίππῳ καὶ διασώζουσι μέχρι τῆς Χαλκῆς· τῶν περατικῶν
» μερῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ Χαλκῇ καὶ
» εἶθ' οὕτως πεζεύουσιν ἅπαντες καὶ μένει ἔφιππος μόνον ὁ βα-
» σιλεύς ».

Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης καταφαίνεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς μέσης λεωφόρου εἰσῆλθεν εἰς τὸν Αὐγουσταιῶνα διὰ τοῦ Μιλίου, ἐκεῖθεν εἰς τὸ καλούμενον μαρμαρωτὸν καὶ τὸ μέγα λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου.

Ἐκ τῆς περιγραφῆς τῆς τελετῆς γενομένης ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου (1), ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ παλατίου διήρχετο διὰ τοῦ ἵπποδρόμου, διὰ τῶν δύο νοτιωτέρων πυλῶν αὐτοῦ, διότι ὁ Αὐγουσταιῶν εἶχε μίαν μόνην εἴσοδον καὶ ἔξοδον τὸ Μίλιον. Ἡ πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον προέλευσις κατ' ἀνάγκην λοιπὸν διήρχετο διὰ τοῦ ἵπποδρόμου. Τὰ ἄνω γραφόμενα ἐπικυροῦσι τὰ ὅσα ἤδη εἶπον περὶ τοῦ Αὐγουσταιῶνος, πανταχόθεν ὑφ' ὑψηλῶν τειχῶν περιβαλλομένου, καὶ τῆς θέσεως τῶν προμνημονευθέντων τόπων.

Καλὸν εἶναι νὰ εἶπω, ὅτι εἰσέτι σώζεται ἡ καλουμένη μέση τοῦ Αὐγουσταιῶνος, πρὸς νότον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ νοτιώτερον μέρος, κατέχει τὸ τέμενος τοῦ *Soultan Achmet*, πλησιάζον πρὸς τὰ παλαιὰ ἀνακτορικὰ τεῖχη. Πιθανὸν ἢ ὁδὸς αὕτη ἢ κατέχουσα τὴν πάλαι καλουμένην μέσην τοῦ Αὐγουσταιῶνος ἔμεινε τοιαύτη, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς τελευταίας ἀλώσεως. Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἐρειπίων μνημονευθέντων ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Διῆππίου, οὐδὲν Βυζαντινὸν ἐρείπιον εὗρηκα ἐν τῇ θέσει ταύτῃ.

Ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τελετὴ ἐγένετο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐκ τῆς περιγραφῆς τῆς ὁποίας πλεῖστα μανηθάνομεν περὶ τῶν κτιρίων τοῦ Αὐγουσταιῶνος (2). Ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν τελετὴν ἐξέρχεται εἰς τὸ Μίλιον, διὰ τοῦ νάρθηκος

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 86.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 164.

καὶ τοῦ Ἀθύρα(1) τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐκεῖθεν διέρχεται τὴν μέσσην καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ φόρου, ἐνθα καθίδρυται ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου ἐπὶ τῷ ἰδρύματι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀνέρχεται τὰ ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ. Οἱ πατρίκιοι καὶ ἡ σύγκλητος ἴστανται πλησίον τῶν κίωνων. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ ναοῦ, ἀνέρχεται ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς, « τὸ δὲ πολίτευμα ἴσταται ἐπὶ τῷ ἀριστερῷ » μέρει τῆς προελεύσεως πρὸς τὸ Σενάτον ». Οἱ κληρικοὶ οἱ συνήθως συνοδεύοντες τὸν Πατριάρχην, « ἴστανται κάτω εἰς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως ».

Τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ(2), ὁ βασιλεὺς « κατελθὼν τὰ γραδῆλια τοῦ Ἀθύρα, ἐξέρχεται ἐπὶ τὸ Μίλιον καὶ διοδεύων τὴν μέσσην, ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ καὶ τελεῖ ἐκεῖσε ἅπαντα ἀκο- λούθως, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐδηλώθη ».

Ἐν Θριάμβῳ ἐπινικίων τελουμένων ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι, ἀνέρχεται ὁ Πατριάρχης ἐνδὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, « ὁ δὲ βασιλεὺς ἴστατο ἔξωθεν· οἱ δὲ δέσμιοι ἴστανται ἐν τῷ Πραιτωρείῳ(3) ἢ καὶ ἐν τῷ Σενάτῳ. Εἶτα ἄγουσι τοὺς δεσμίους ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἧγουν ἐπὶ τῶν τοῦ κίονος ἀναβάθρων »(4).

Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Πορφυρογεννήτου, καταφαίνεται ὅτι ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν συνείχετο μετὰ τοῦ τείχους τοῦ ἵπποδρόμου, διότι διὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἦτοι τοῦ νάρθηκος, ἀνήρχοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου. Ἀδύνατον ἦτο νὰ ὑπάρχη ναὸς ἢ ναῖσκος ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπισκεπτόμενος, ἄνευ νάρθηκος. Μανθάνομεν πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ

(1) Πιθανὸν οὕτως ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ Ἀθύρα, λίμνης πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καλουμένης *Μπουγιούκ τζεκιμετζέ*. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 74, 156, 158.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 185.

(3) Τὸ Πραιτώριον τοῦτο, διότι ἦτο καὶ ἕτερον ἐν τῇ παραλίᾳ πλησίον τοῦ Μουσουλμανικοῦ τεμένους, ἔκειτο πρὸς δυσμὰς τῆς σφενδόνης. Ἦτο δεσμοκτήριον. « Εὐθὺς ἐκεῖ » λεύσθη καθείρξαι ἡμᾶς εἰς τὸ Πραιτώριον ». Συμεὼν ὁ μεταφραστῆς. Τόμ. Γ'. σελ. 672. Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 368.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 609.

σενάτον ἢ ἡ σύγκλητος, ἔκειτο ἀπέναντι τοῦ κίονος, μακρὰν τῆς καμάρας τοῦ Μιλίου. Ἡ σαφὴς αὕτη περιγραφή τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, τὰ μέγιστα μᾶς ὠφελεῖ εἰς ὀρθὴν κατάληψιν τῶν ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι ἰδρυμάτων.

Ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τῶν βασιλέων (1), « ἐξέρχεται τὸ λείψανον » ἀπὸ τῆς Χαλκῆς καὶ διέρχεται διὰ τῆς μέσης ». Ὅσακις ὁ βασιλεὺς ἐπορεύετο πρὸς τὸν ἵππόδρομον, διήρχετο πάντοτε διὰ τοῦ Αὐγουστιαῶνος (2). « Δηριγεύομενος ὁ βασιλεὺς διέρχεται » διὰ τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ Αὐγουστέως καὶ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ » καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι » — « δηριγεύομενος ὑπὸ τῶν » ἐξ ἔθους, καὶ διέρχεται διὰ τε τοῦ Αὐγουστέως καὶ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ καθίσματος » (3).

Ἐν τῇ ἐπανόδῳ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, μεγίστη πομπὴ ἐγένετο ἐν ὅλῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθε διὰ τῆς χρυσοῦς πύλης, ἐπορεύθη μέχρι τοῦ Μιλίου ὑφ' ἅπαντος τοῦ λαοῦ εὐφημούμενος. « Ἐν τῷ Μιλίῳ ἀπέβησαν τῶν ἵππων οἱ » τῆς συγκλήτου καὶ πεζεύοντες δηρίγευσαν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἕως τοῦ φρέατος τῆς Ἀγίας Σοφίας ». Ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἦλθεν εἰς τὴν Χαλκῆν πύλην καὶ ἐκεῖ ἐπὶ θρόνου καθήμενος, ἐδέχετο τὰς εὐφημίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων. Μετ' ὀλίγον, « ἀναστὰς δὲ τοῦ σέντζου ἐπέβη τῷ » ἵππῳ καὶ διῆλθε διὰ τε τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ » τῶν πλαγίων τοῦ Ζευξίππου » (4). Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, δῆλον εἶναι ὅτι τὸ λουτρόν τοῦ Ζευξίππου ἦτο πλησίον τῆς τοσαύτης μνημονευομένης Χαλκῆς πύλης, κειμένης πρὸς βορρᾶν τοῦ Ζευξίππου λουτροῦ.

Ἠκολούθησα ἐν τῇ ἄνω περιγραφῇ τοῦ Αὐγουστιαῶνος, κυρίως τὸν Πορφυρογέννητον. Ζῶντος αὐτοῦ, ἐσώζοντο ἀκμαῖα

(1). Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 276.

(2) Ὁ Πορφυρογέννητος καλεῖ τὸν Αὐγουστιαῶνα ὅτε μὲν Αὐγουστέα, ὅτε δὲ φόρον.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 360, 364.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 506.

πάντα τὰ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν μνημονεύμενα κτίρια, ἰδρυθέντα ὑπὸ τοῦ φιλοικοδόμου Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων βασιλέων. Φρονῶ ὅτι ἡ κατάταξις αὕτη πάντων τῶν ἐν Αὐγουστιαῶν ἐπιφανῶν ἰδρυμάτων, σαφηνίζει ἐν πλείστοις μέρεσι τὰ ἐν Βυζαντίῳ γενόμενα, κυρίως τὰς τελετὰς τοσάκις ἱστορουμένας ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Μέχρι τοῦδε οἱ περιγράψαντες τ' ἀνάκτορα, τὸν Αὐγουστιαῶνα καὶ τὸν ἱππόδρομον, ἐξαιρουμένου τοῦ Λαβάρτ, οὐδέποτε ἐσημείωσαν τὴν θέσιν τῶν μνημονευομένων κτιρίων. Ἄτυχῶς δὲν ἐγένετο ἡ ὀχληρὰ ἐπιτόπιος ἔρευνα τῶν μέχρι τοῦδε πολλῶν σωζομένων ἐρειπίων. Πολλοὶ δὲ, τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐδέποτε ἐπισκεφθέντες, περιέγραψαν αὐτὴν, ἐξ ἄλλοτρίων συγγραφῶν τὰ πάντα συνερανίζοντες.

Ὁ Αὐγουστιαῶν, ὁ διαχωρίζων τὸν ἱππόδρομον ἀπὸ τ' ἀνάκτορα, ἦτο χῶρος ἐπιμήκης. Ἡ νότιος αὐτοῦ ἄκρα, σπανίως μνημονεύεται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντινῶν καὶ οὐδέποτε ἐν ταῖς βασιλικαῖς τελεταῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου. Πιθανὸν τὴν ἄκραν ταύτην ὥριζε τὸ μέγα καὶ περιώνυμον λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου, μετὰ τῶν πολλῶν αὐτοῦ κοσμημάτων καὶ ἀνδριάντων. Ἄπαξ μόνον ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαι, ὁ Βελισάριος ἐξερχόμενος τοῦ παλατίου διὰ τῆς ἄκρας ταύτης, διῆλθεν ὀπισθεν τῆς σφενδόνης τοῦ ἱπποδρόμου, ἵνα διὰ τῶν ἀπέναντι πυλῶν προσβάλλῃ τὸν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ στασιάζοντα λαόν. Ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ παλατίου εἰσερχόμενος εἰς τὸν Αὐγουστιαῶνα, καὶ ἀπερχόμενος εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου, καθὼς ἀνωτέρω εἶπον τῇ τρίτῃ τῆς Διακαινησίμου (1), διήρχετο διὰ τοῦ νοτίου μέρους τοῦ ἱπποδρόμου, εὐφημοῦντος τοῦ λαοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ. Ἡδύνατο νὰ ὀδεύσῃ ὀπισθεν τῆς σφενδόνης πρὸς τὸν αὐτόθι ἱστάμενον λαόν. Ἐν ὅλαις ταῖς τελεταῖς θρησκευτικαῖς καὶ πολιτικαῖς, οὐδέποτε μνημονεύεται ἄνοδος ἢ κάθοδος διὰ τῆς νοτίου ταύτης ἄκρας τοῦ Αὐγουστιαῶνος. Ἄν τοῖχος ἢ ἕτερος φραγμὸς διεκώλυον τοῦ λαοῦ τὴν ἐδῶθεν πρὸς

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 86.

τὸν Αὐγουστιαῖονα διάβασιν, ἀγνοῶ. Οὐδέποτε εὐρήκα ἐν τῇ ἄκρᾳ ταύτῃ ἵχνη Βυζαντινοῦ ἰδρύματος ἢ ἀρχαίου τείχους. Φρονῶ ὅτι ἡ ἄκρα αὕτη ἦτο περίκλειστος, ἢ κατείχετο ὀλόκληρος ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἀπὸ τὸ μέγα λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου.

Ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ λαοῦ εἰς τὸν Αὐγουστιαῖονα ἦτο διὰ τοῦ Μιλίου, ἤτοι τοῦ βορειοτέρου μέρους τοῦ Αὐγουστιαῖονος, ἀντικρὺ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐδῶθεν εἰσῆρχετο ὁ λαὸς εἴτε κατὰ τὰς ἐορτὰς τὰς βασιλικὰς, εἴτε δι' ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ τὸ Πατριαρχεῖον. Οὐδέποτε μνημονεύεται ἕτερα εἴσοδος εἰς τὸν Αὐγουστιαῖονα ἐκ τῆς πόλεως, εἴτε τοῦ βασιλέως εἴτε τοῦ λαοῦ.

Τὰ κτίρια τὰ ὁποῖα ἤδη περιέγραψα, ἠγέρθησαν τὰ μὲν παρὰ τὰ τείχη τ' ἀνακτορικὰ, τὰ δὲ πλησίον τοῦ τείχους τοῦ ἵπποδρόμου. Ἐμεινε μέσον τῶν κτιρίων τούτων χῶρος ἄστεγος πολλῶν μέτρων πλάτους, καλούμενος ἢ μέση ὑπὸ τῶν πολιτῶν θαμιζόμενος. Ὅσάκις ὁ βασιλεὺς ἐκκλησιαζόμενος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μεγάλαις μοναῖς τῆς πόλεως, ἐπανέκαμπτεν εἰς τὸ παλάτιον, εἰσῆρχετο εἰς τὸν Αὐγουστιαῖονα διὰ τοῦ Μιλίου. Ὅσάκις ἐτελεῖτο ἵππικὸς ἢ ἀγὼν ἕτερος ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ἀνήρχετο εἰς τὸ κάθισμα πορευόμενος διὰ τοῦ Μιλίου, καὶ πάλιν διὰ τοῦ Μιλίου εἰσῆρχετο εἰς τὸ παλάτιον. Τοσοῦτο πλῆθος εἰσῆρχετο εἰς τὸν χῶρον τοῦ Μιλίου καὶ τοῦ Αὐγουστιαῖονος, ὥστε ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐγίνετο ἐκ τοῦ Μιλίου διὰ τοῦ ἐμβόλου ἢ τῆς θύρας τοῦ ὠρολογίου καὶ τῶν ἑτέρων εισόδων τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησίας. Σπανιώτατα εἰσῆρχετο ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ μεγάλου νάρθηκος τῆς Ἀγίας Σοφίας.

ΠΥΛΑΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ

Μένει τώρα νὰ περιγράψω ἐν ὀλίγοις, τὰς πύλας τῶν παλατιῶν (1), διότι μέλλω νὰ ἐπανέλθω περιγράφων τ' ἀνάκτορα καὶ τὰς πολλὰς εἰσόδους αὐτῶν. Τὰς πύλας ἀγούσας ἀπὸ τοῦ Αὐ-

(1) Ν. Χωνιάτης, σελ. 12.

γουσταιῶνος εἰς τὸ παλάτιον, πολλάκις μνημονευομένας, οὐχὶ μόνον ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις συγγραφεῦσι, δὲν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν ἄνευ προηγουμένης τῶν παλατίων μελέτης. Τῶν πυλῶν τούτων ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ προσήκουσα αὐτῶν κατάταξις, εἶναι ἔργον ἐπίμοχθον, ἕνεκα τῆς ἀσαφείας τῶν ἱστορικῶν.

Ἄπασα ἡ ἐκτενὴς παραλία τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου εἶχε πυλίδας τινὰς σωζομένας νομίζω μέχρι σήμερον. Αἱ πυλίδες αὗται σπανίως καὶ ἀσαφῶς μνημονευόμεναι, ἔχουσι σήμερον ὀνομασίας Ὀθωμανικὰς (1). Τὰ Βυζαντινὰ ὀνόματα σπανίως ἐμνημόνευσαν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς (2), διότι οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κράτους.

Ἐπὶ τῆς νοτιωτέρας ἄκρας τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου, μνημονεύεται πύλη χερσαία καλουμένη Καρέα. Περὶ ταύτης λέγει ὁ Χωνιάτης (3), « ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος ἦν εἰσχυθὲν ἔσωθεν τῶν ἀνακτόρων, ἀνατραπίσθη τῆς πύλης ἣτις Καρέα λέγεται, τρέπεται πρὸς φυγὴν Ἀνδρόνικος ». Ταύτην τὴν πύλην μνημονεύει καὶ ὁ Λουῖτπράνδρος ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ πρὸς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν (4). Ταύτης τῆς πύλης τὸ ὄνομα μετέδωσαν οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τὴν πύλην, κειμένην παρὰ τὸ Ἀχὴρ καπησὴ (5), καὶ παρὰ τινὰ στρατῶνα. Καλεῖται αὕτη τὴν σήμερον, ὅτε μὲν *Karà kapē* ἦτοι μέλαινα πύλη (6), ὅτε δὲ *Karà kapēshē* ἦτοι πύλη τῆς ξηρᾶς, καὶ πολλάκις *Ghiouli hanè ka-*

(1) Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 110.

(2) « τὴν βασιλικὴν εἴσεισιν αὐθις τριήρη, δι' ἧς ἐκ τοῦ Μαλουδίου πρὸς τὸ μέγα παλάτιον ἐσαφίκετο ». Ν. Χωνιάτης, σελ. 452. « Καὶ νυκτὸς διὰ παραπυλίδος εἰσελθὼν » τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μιχαήλ, οὔσης πλησίον ἀκροπόλεως ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 719. Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α' σελ. 181.

(3) Σελ. 452 (ἐν ἔτει 1185).

(4) *Pridie nonas Iunii . . . Constantinopolin ante portam Caream venimus*. Λέων ὁ Διάκονος, σελ. 344.

(5) « Ἦτοι πύλη τῶν σταύλων. « Ὁ χορτοβολὼν ὁ ὢν εἰς τὸ Βύκινον, ἐκκλησία ἦν » τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου . . . ὁ δὲ Καθαλλῆνος ἐποίησεν αὐτὴν χορτοβολῶνα ». Γ. Κωδινός, σελ. 109.

(6) Ταύτην καλεῖ πύλην τῶν Αἰθιοπῶν ὁ Βυζάντιος. Τόμ. Α'. σελ. 175. Φρονῶ ὅτι οὕτως ὠνομάσθη ἐκ τῆς ἀρχαίας πύλης Καρέας.

πησὴ, ἤτοι πύλη τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λουτροῦ. Μεσοῦντος τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1872^{ου}, κατεδαφιζομένων τῶν Ὀθωμανικῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν τειχῶν τῶν πολυπληθῶν κήπων ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου, ἀνεφάνη τὸ ἀνακτορικὸν τεῖχος, καλούμενον τὰ διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ. Συνεχομένη μετὰ τοῦ τείχους τούτου, ἀνεφάνη μεγίστη πύλη θολωτὴ, ὑπὸ τεσσάρων μεγάλων μαρμαρίνων κιόνων ὑποκρατουμένη. Τὸ μῆκος τῆς πύλης ἦτο Μ. 6, 05, τὸ πλάτος Μ. 5, 50. Ἡ πύλη εὕρισκομένη ἀτυχῶς ἐν μέσῳ τῆς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ, μόλις ἀναφανεῖσα κατηδαφίσθη. Ἡ πύλη αὕτη ἀφανῆς μέχρι τοῦδε, ἦτο περιτετειχισμένη ἐντὸς μεγάλου κήπου Ὀθωμανικοῦ. Μέρος τοῦ πρὸς βορρᾶν ἀνακτορικοῦ τείχους, καλουμένου ὡς προεῖπον τὰ διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ, ἐσώθη τότε καὶ κατηδαφίσθη πρὸ τριῶν ἐτῶν. Ἡ ἀρχαία πύλη αὕτη ἀπέχει ἀπὸ τῆς σημερινῆς *Karà kapì*, βήματα περίπου ἑπτακόσια πεντήκοντα.

Ἐν τῇ ἐτέρᾳ ἄκρᾳ τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, ἔνθα ἦτο τὸ πολλάκις μνημονευόμενον Τζηκανιστήριον, ὑπῆρχε πύλη τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀτυχῶς δὲν διεσώθη. Μετὰ τὴν ἀποπομπὴν Ρωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ εἰς τὴν νῆσον Πρώτην, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μαθὼν ὅτι ἐν τῷ παλατίῳ ἐκακοποίησαν ἢ ἔμελλον νὰ κακοποιήσωσι τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ἀθρόος συνῆλθεν ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Τζηκανιστηρίου. Ὁ Κωνσταντῖνος τεταραγμένος ἐφάνη ἐν τοῖς καγκέλλοις τῆς πύλης, ἵνα πεισθῇ ὁ λαὸς περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ (1). Ὁ Πορφυρογέννητος ἀφηγούμενος τὴν ἐκ τοῦ παλατίου ἀναχώρησιν τῶν Σαρακηνῶν πρέσβειων, λέγει ὅτι « διῆλθον διὰ τῶν ἀνατολικῶν πυλῶν » (2).

Αὗται εἶναι αἱ μόναι πύλαι μνημονευόμεναι ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, ἅπασαι μακρὰν τῶν παλατίων.

Πέντε ἕτεραι πύλαι ἀναφέρονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν

(1) Ex ea parte qua Zucanistrii magnitudo portenditur, Constantinus crines solutus per cancellos caput exposuit. Λουίτπράνδου Ἐνταπόδοσις. Βιβ. Ε'. Τμῆμα ΚΑ'.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 592.

Βυζαντίων, ἄγουσαι ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸν Αὐγουσταιῶνα. Αἱ πύλαι αὗται ἦσαν ἅπασαι ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ μεγάλου Παπίου, πυλωροῦ τοῦ παλατίου. Ἦσαν δὲ ἡ πύλη τῶν Σκύλων, πρὸς βορρᾶν τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἡ Μονόθυρος παρὰ τὰ Νούμερα, αἱ δύο τῆς Χαλκῆς μεγάλη καὶ μικρά, καὶ ἡ Ρηγία (1), καλουμένη νομίζω ἐνίοτε τοῦ Μελετίου ἢ τῆς Μελέτης. Τὰς δύο τῆς Χαλκῆς, συχνότερα πασῶν τῶν ἄλλων μνημονεύουσιν ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς, ἐξόχως δὲ ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τελετῶν. Τὰς πύλας ταύτας καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν, θέλω μελετήσει ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ παλατίου.

Περιέγραψα μέχρι τοῦδε τὰ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ καὶ Αὐγουσταιῶνι ἰδρύματα τῶν Βυζαντίων, διότι ἄνευ τούτων ἡ τῶν παλατίων μελέτη εἶναι δυσχερὴς καὶ πολλάκις ἀκατανόητος. Σπανίως ἐπεσκέφθησαν τὸν χώρον τοῦτον τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ἄνδρες φιλόστορες ἢ τῶν ἡμετέρων κτιρίων ἐρασταί. Οἱ ὀλίγοι τὸν τόπον ἐπισκεπτόμενοι, δὲν ἀνεῦρον ἐδῶ ἀμόρφους ἐρείπιων σωροὺς, ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐρριμμένους ἢ χίονας καὶ κιονόκρανα, διὰ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ μάθωσιν ἢ ἐννοήσωσιν τὰ ὑπὸ τοσοῦτων Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ὑμνούμενα παλάτια. Ἐξαιρουμένης τῆς Ἁγίας Σοφίας, οὐδενὸς ἐτέρου κτιρίου περιγραφὴν διέσωσεν ὁ χρόνος. Ψηλαφῶντες βαδίζομεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν βασιλικῶν ἰδρυμάτων. Ὁ χώρος οὗτος, τὸν ὁποῖον οἱ ἡμέτεροι βασιλεῖς χρόνον πολὺν πρὸ τῆς ἀλώσεως παρημέλουν, διὰ λόγους τὴν σήμερον ἡμῖν ἀγνώστους, παντελῶς ἀπεγυμνώθη τῶν πολλῶν αὐτοῦ κοσμημάτων ὑπὸ τῶν κατακτησάντων τὴν Κωνσταντινούπολιν Ὀθωμανῶν (2).

(1) Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 530. Ὁ Ράϊσκε, Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 367, φρονεῖ ὅτι ἡ πύλη αὕτη ἦτο ἡ Χαλκῆ, οὕτω τὸ πάλαι καλουμένη. Ἐκ τῆς μελέτης ὅλων τῶν παλατίων, φρονῶ ὅτι ἡ πύλη αὕτη εἶναι ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων καὶ ἀπέναντι τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ θέσις τῆς πύλης ταύτης, σαφηνίζεται ἐκ τῶν ἐξῆς λεγομένων.

(2) Turci . . . qui jam centum annos non cessant funditus antiquae urbis vestigia delere. Ita enim ab imis fundamentis aedificia prisca demoliun-

Οἱ χιόνες τῶν πολλῶν μνημονευομένων τρικλίνων, [τὰ λευκὰ καὶ πορφυρᾶ μάρμαρα τῶν πολλῶν εὐκτηρίων καὶ ναῶν, μετεκομίσθησαν εἰς τὰ νέα τῶν Σουλτάνων παλάτια, ἐγερθέντα πλησίον τῶν Βυζαντινῶν καὶ εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ τεμένη καὶ ἐνδαιτήματα τῶν Μουσουλμάνων(1).

Ἐρχομαι τώρα πρὶν συμμελετήσωμεν τὸ παλάτιον τῶν Βυζαντίων ὅτε μὲν ἱερὸν καλούμενον, ὅτε δὲ μέγα καὶ θεοφύλακτον(2), νὰ ὑπομνήσω ὅ,τι εἶπον ἐν ἀρχῇ τῆς μελέτης ταύτης, « οὐδέποτε ἀνέλαβον νὰ μελετήσω πρόβλημα Βυζαντινὸν δυσχερέστερον τοῦ σημερινοῦ ». Μετ' ὀλίγον ἐπρόσθεσα, « μὴ μὲ ἐκλάβῃ ὁ ἀναγνώστης ὡς ποθοῦντα νὰ μεγαθύνω ὑπὲρ τὸ δέον τὸν μόχθον τηλικούτων ἐργασιῶν ». Ἴνα πλειότερον σαφηνίσω ἅπαντα ταῦτα, ἢ μᾶλλον δικαιώσω τὰς ἄνω ῥήτρας, μνημονεύω ἐδῶ τοὺς λόγους ἐριτίμων τινῶν συγγραφέων, ἵν' ἀποδείξω ὅτι πολλοὶ μὲν δυσχεραίνοντες, τινὲς δὲ ἀπέλπιδες ἀπέφυγον τὴν μελέτην ταύτην, ἔνεκα τῆς ἀσαφείας τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ τῆς παντελοῦς ἐρημώσεως τοῦ ἀνακτορικοῦ τούτου χώρου(3).

Δὲν μελετῶμεν τῶν προπατόρων ἡμῶν τὰ περισωθέντα ἰδρύματα χάριν μόνον τῆς καλλιτεχνίας αὐτῶν. Πάντα τῆς ἡμετέρας χώρας τὰ ἐρείπια, εἶναι προφανῆ καὶ ἀλάθητα τεκμήρια τοῦ ἡμετέρου βίου καὶ τῆς πατρώας ἡμῶν ἱστορίας, τῆς ὁποίας πολυτάκις γινῶσιν ἐπαρκῆ δὲν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν

tur, atque in aliam formam immutant, ut ne illi quidem, qui ea viderint, agnoscere queant. Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. Α'.

(1) Π. Γύλλιος, Βιβ. Δ'. Κεφ. ΙΑ'.

(2) Ὁ Πορφυρογέννητος Τόμ. Α'. σελ. 79, περιγράφων τὴν τελετὴν τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς Διακαινησίμου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων λέγει, « διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν ἔμπροσθεν κατηχομενείων καὶ διὰ τῶν ἔνδον ἀνέρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ, ἡγουν τῷ ὄντι ἐκεῖσε καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ ». Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὅλαι αἱ μεγάλαι ἐκκλησίαι εἶχον δωμάτια, ἐνθα ἀνεπαύετο ὁ βασιλεὺς καὶ ταῦτα συχνότατα μνημονεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, ἱστορῶν τὰς συνήθεις τῶν βασιλέων προελεύσεις εἰς τὰς ἐκκλησίας ταύτας.

(3) Ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες τ' ἀκόλουθα. « Le palais impérial s'étendait entre le Senat et l'Hyppodrome. Le Chevalier, Voyage de la Propontide et du Pont Euxin, ἐν Παρισίοις. Τόμ. Β'. σελ. 133. Μῆνας πολλοὺς διέτριψεν ἐν Κ/πόλει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ἐρευνῶν τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως.

ἡμετέρων προγόνων. Κατ' ἐμὲ, πάμπολλα μέρη τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας θέλουσιν εἶσθαι διὰ παντὸς ἀσαφῆ καὶ ἀκατανόητα ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ παλατίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τσαῦτα τῆς ἡμετέρας ἱστορίας γεγονότα, πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἐτελέσθησαν.

Τὴν κατάπτωσιν καὶ ἐρήμωσιν τῶν παλατίων, θέλω ἱστορήσει ἀκολούθως. Ἀναφέρω σήμερον τὴν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῤᾤ (1) περιγραφὴν αὐτῶν. Τῷ 1347^ο, ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἱστορῶν τινὰ περὶ τοῦ παλατίου λέγει, « Τσαύτη δὲ πενία κα- » τείχετο τὰ βασίλεια τηνικαῦτα, ὥστ' οὐδὲν ἦν τῶν τρυβλίων » καὶ ἐκπωμάτων ἐκεῖ χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν· ἀλλ' ἔνια μὲν κατ- » τιτέρινα, τὰ δ' ἄλλα πάντα κεραμεῖα καὶ ὀστράκινα· ἐξ ὧν » ἔξεστι συνιέναι τοῖς ὅσοι μὴ ἀδαεῖς τῶν τοιούτων καὶ περὶ τῶν » ἄλλων ὀφειλομένων » — « Ὅθεν ἐλθόντι τῷ Καντακουζηνῷ, » παντ' ἦν παντάπασι κεκενωμένα τὰ βασιλέων ταμειῖα· καὶ πλήν » ἀέρος καὶ κόνεως καὶ τῶν Ἐπικουρείων εἰπεῖν ἀτόμων, εὐρη- » ται πλέον οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ». Μετ' ὀλίγον λέγει πάλιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, « οὕτως ἔρρει καὶ σφόδρα ἔσθη καὶ κατηνέχθη τὰ » τῆς ἀρχαίας ἐκείνης εὐδαιμονίας τε καὶ λαμπρότητος τῶν Ρω- » μαϊκῶν πραγμάτων ».

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ἢ μᾶλλον ἡ πενία τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ἕκατὸν ἔτη πρὸ τῆς τελευταίας ἀλώσεως.

Ὁ Φλωρεντινὸς Βουονδελμόντης (2) ὁ περιηγηθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1422^ο, λαλεῖ ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ περιγραφῇ περὶ τῆς φρικαλέας ἐρημώσεως τῶν παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἰδρυμάτων.

Πέτρος ὁ Γύλλιος (3), ὁ πολὺν χρόνον διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ἀκόλουθον αἰῶνα, λέγει ὅτι οὐδὲν ἐσώζετο τῶν πάλαι Βυζαντινῶν ἀνακτόρων καὶ ὅτι λίαν δύσκολος ἦτο ἡ ἔρευνα καὶ θέσις τῶν πάλαι ἐπιφανῶν Βυζαντινῶν παλα-

(1) Τόμ. Β'. σελ. 788, 789, 790.

(2) I. Κίνναμος, σελ. 177.

(3) Lugduni Batavorum. 1632.

τίων(1). Ὁ σοφὸς Ραΐσκει ὁ σχολιάσας τὸν παρελθόντα αἰῶνα τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου « τὴν ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως », σχολιάζων τὸν ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καλούμενον ἀσκέπαστον ἵππόδρομον, λέγει τὰ ἐξῆς(2). « Ἐννοεῖ (ὁ συγγραφεὺς) μέσσην ὁδὸν ἐν τῇ ὁποῖα ἔτρεχον ἵπποι διαγωνιζόμενοι. » Ὁμολογῶ τῇ ἀληθείᾳ ὅτι δὲν ἐννοῶ τὸν τόπον τοῦτον ὡς καὶ πολλοὺς ἄλλους τῆς τοπογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε τις θέλει ἐννοῆσει, εἰμὴ ὅστις ἐπισκεφθῆ τούς τόπους τούτους. Εὐκόλως ἐννοεῖ ὅμως πᾶς τις, ὅτι ἔνεκα τῶν ἠφανισμένων καὶ ὀλοτελῶς παρηλλαγμένων τόπων τούτων, μέγα μέρος τοῦ συγγράμματος τούτου, θέλει εἶσθαι αἰώνιον μυστήριον. » Ταῦτα γράφει ὁ σοφὸς οὗτος ὑπομνηματιστής, ὁ οὐδέποτε ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ μὲν γὰρ ὅμως διαφωτίσας τὴν τραχεῖαν καὶ πολλακίς ἀκατανόητον τοῦ Πορφυρογεννήτου γλῶσσαν.

Περὶ τοῦ παλατίου τούτου, ἰδοὺ τίνα γράφει ὁ ἡμέτερος κλεινὸς καὶ χαρίεις Βυζάντιος(3). « Τὸ ἀπέραντον τοῦτο ἀνάκτορον περιεκλείετο, καθὼς καὶ τὸ σημερινὸν Σεράγιον, μὲ ὑπερύψηλα τεῖχη, ἐπάλξεις καὶ πύργους ὀχυροὺς »(4). — « Τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν ἡ διαγραφὴ καὶ ὁ κατ' ἀκρίβειαν προσδιορισμὸς, εἶν' ἐπομένως ἔργον τῶν ἀδυνάτων διὰ τε τὸ ἀσάφες τῶν ἱστορικῶν καὶ τὰς συνήθεις αὐτῶν ἀπειρολεξίας καὶ ἀντιφάσεις, ἀσχολουμένων καθὼς παρ. χάριν ὁ Πορφυρογέννητος, εἰς λεπτομερεστέρας τοῦ δέοντος καὶ πομπῶδεις περιγραφὰς τῶν καθέκαστα, καὶ παραμελούντων τὴν σχηματογρα-

(1) Ἄξια πολλῆς μελέτης εἶναι τ' ἀκόλουθα τοῦ Π. Γυλλίου, Βιβ. Δ'. Ex ante scriptis facilius fortasse cognoscēs absens, monumenta antiqua, quae tradit antiqua regionum urbis descriptio, quam sine his praesens videas Constantinopolim : quod experietur, qui similia investigare post me conabitur. Πράγματι μέχρι τοῦδε, ἡ ἱστορία τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων ἐπικυροῖ τὰ γραφόμενα τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου συγγραφέως.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 593.

(3) Κ/πολις Τόμ. Α'. σελ. 189.

(4) Constantinopolitanum palatium ob Imperatoris salutem multorum praesidiis militum custoditur. C. Christ. Βιβ. II. Κεφ. IV.

» φίαν τοῦ ὄλου.» Ταῦτα γράφει ὁ ἡμέτερος Βυζάντιος, τέκνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις πολλάκις ἐπεσκέφθη τὰ μέχρι τοῦδε σωζόμενα ἰδρύματα τῶν Βυζαντίων, καλῶν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ παλατίου « ἔργον τῶν ἀδυνάτων », ἀντιφωνῶν τῷ σοφῷ Ράϊσκει, τῷ ἐπιζητοῦντι τὴν τοπογραφίαν τῶν παλατίων ἐξ ἀνδρῶν ἐρευνώντων ἐπὶ τόπου τὴν θέσιν τοῦ παλατίου.

Ἐρχομαι εἰς τὸν τελευταῖον συγγραφέα τὸν Λαβάρτ, τὸν ἱστορήσαντα τὰ παλάτια τῶν Βυζαντίων καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνεχόμενα ἰδρύματα. Ἡ συγγραφή αὕτη μνημονευθεῖσα ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, ἐξεδόθη μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἡμετέρου Βυζαντίου, καὶ εἶναι μέχρι τῆς σήμερον τὸ μόνον ἔργον τὸ περιγράφον κάλλιον πάντων τῶν προγενεστέρων, τὸ παλάτιον καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ ἰδρύματα. Περὶ τοῦ παλατίου ἐν τῷ ἐπιλόγῳ, λέγει τὰ ἐπόμενα (1). « Τοῦ παλατίου τοῦ Κωνσταντίνου, τῶν ἐπι-
» φανῶν ἰδρυμάτων, συνεχομένων μετὰ τοῦ κτιρίου τούτου, τοῦ
» Αὐγουστιαῶνος ἀληθοῦς ὑπαίθρου μουσείου, καὶ τῶν ἐπιφα-
» νῶν κτιρίων ἠνωμένων μετὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἐνώπιον
» τοῦ παλατίου ἰδρυμένων, δὲν σώζεται τίποτε, ἀπολύτως τί-
» ποτε (2), καὶ αὐτὰ τὰ ἐρείπια ἐξηφανίσθησαν κεχωσμένα ὑπὸ
» ἀηδεῖς Τουρκικὰς οἰκίας.»

Περὶ τῶν τειχῶν τῶν περιβαλλόντων τὸ ἀνάκτορον, λέγει ὁ ἴδιος συγγραφεὺς (3) « Τὰ τείχη τοῦ Σουλτανικοῦ σεραΐου ἀρ-
» γόμενα ἀπὸ τὴν πύλην Καρέαν, καὶ ἀνερχόμενα πρὸς τὴν αὐ-
» τοκρατορικὴν πύλην Βὰβ-ι-χουμαγιοὺν διήκοντα πρὸς δυσμὰς,
» ἀνηγέρθησαν πιθανὸν εἰς ἐποχὴν πλησίον τῆς ἀλώσεως, κατὰ
» τρόπον ὅμοιον τῶν παλαιῶν τειχῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρχαῖα.
» Ταῦτα τὰ τείχη, διέκοπτον εἰς δύο μέρη τὴν κατοικίαν τῶν
» Ἑλλήνων βασιλέων· ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῶν, οὐδὲν
» εὐρίσκομεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς. Ἀνηγέρθησαν βεβαίως ἐκ τοῦ

(1) Σελ. 220.

(2) Le sort ne l'a point épargné (ἦτοι τὸ παλάτιον) et depuis longtemps, ses ruines même ont disparu. L'Art. Byzantin, par Bayet. Paris, σελ. 119.

(3) Σελ. 107.

» ὕλικου τῶν κατεδαφισθέντων τειχῶν τῆς κατοικίας ταύτης.» Ταύτας τὰς ὁρθὰς παρατηρήσεις λησμονεῖ ἐνίοτε ὁ Λαβάρτ, θέτων ἐν τῷ σχεδιάσματι αὐτοῦ, κτίριά τινα ἐν ἀνοικίῳ θέσει (1).

Ταῦτα ἀφηγοῦμαι, ποθῶν ἵνα μάθωμεν τίνα ἔγραψαν τοσοῦτοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες περὶ τοῦ παλατίου τούτου, καὶ δικαιοῶσω ὅσα προηγουμένως εἶπον περὶ τῆς δυσχεροῦς ταύτης μελέτης.

Χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Βυζαντινῶν συγγραφέων, καὶ ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐπισκέψεως ἅπαντος τοῦ ἀνακτορικοῦ γώρου, τοῖς πᾶσι σήμερον προσιτοῦ, ἀνέλαβον χάριν τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, νὰ καταδείξω τὴν θέσιν τῶν παλατίων, ἵνα ἐκ τούτων ὄλων γίνωσι καταληπτὰ τὰ ἀσαφῆ μέχρι τοῦδε ἱστορήματα τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Τὸ μέγεθος, ὕψος καὶ τὰ στεγάσματα τῶν κτιρίων τούτων, θέλουσιν εἶσθαι διὰ παντὸς ἄγνωστα μετὰ τὸν τέλειον αὐτῶν ἀφανισμόν (2). Οἱ ὀρεγόμενοι ὁμῶς νὰ μελετήσωσι τῶν Βυζαντίων τὴν καλλιτεχνίαν, κυρίως τῆς Ἀγίας Σοφίας, δύνανται κάλλιστα ταύτην νὰ ἐννοήσωσιν ἐν τῷ μεγάλῳ συγγράμματι τοῦ Γερμανοῦ Salzenberg (3), ἔνθα πολλὰ ἀφηγεῖται ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν κοσμημάτων καὶ ἔργων τῶν Βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν.

Πάμπολλα συγγράμματα περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς, εἶν' ἀνάξια μελέτης. Οἱ πλεῖστοι γράφουσι περὶ τῆς πόλεως ταύτης ἐκ προγενεστέρων συγγραφῶν ὀδηγούμενοι, ἀηδιάζοντες τὰς ἐπιμόχθους περιηγήσεις ἐν ταῖς σχολιαῖς καὶ ἀνηλίοις στενωποῖς τῆς ἀξένου ταύτης πόλεως. Ὅθεν τὰ πολλὰ τῶν περιηγητῶν ἀμαρτήματα.

(1) Ὁ Leunclavius γράφει ὅτι τὸ μέγα παλάτιον ἰδρῦθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα τὴν σήμερον εἶναι τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν, καλούμενον νῦν Σερασκιὲρ καπουσοὺ καὶ ἀρχήτερα Ἐσκιή σερὰῖ ἤτοι παλαιὸν ἀνάκτορον. Τοῦτο ἔμαθεν ἐκ στόματος τῶν Βυζαντινῶν. *Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs François*. Venise, 1729, 1er Partie, σελ. 152.

(2) « τοῦ πυρὸς τοίνυν ἐπινημηθέντος ἅπαν τὸ τέμενος, (δηλ. τὸ σενάτον) ὁ μὲν ἐπικείμενος τῷ τέγει μολίβδος ἔρρει τυχόμενος κατὰ τῶν ἀγαλμάτων ». Ζώσιμος, σελ. 281.

(3) *Alt christliche Baudenkmale von Constantinopel, von V bis XII Jahrhundert*. Berlin 1854. *L'art Byzantin pur Bayet*. Paris — *Geschichte des Byzantiner und des Osmanischen Reiches*. von Dr Hertzberg, Berlin. 1883.

Ὅλος ὁ ἀρχαῖος χῶρος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα, εἶναι λίαν κατωφερῆς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν. Ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Τζηκανιστηρίου μέχρι τῆς Ἀγίας Σοφίας, εἶναι λόφος ὑψηλότατος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἤγειρον οἱ Σουλτάνοι μετὰ τὴν ἄλωσιν, παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους μέλαθρα, παλάτια, θησαυροφυλάκια καὶ μαγειρεῖα. Τὸν τόπον τοῦτον πάντῃ ἔρημον ἄλλοτε ἐπισήμων κτιρίων, ἐπλήρωσαν τὰ κτίρια ταῦτα. Τὰ δὲ παλάτια τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων τὰ κείμενα ἐγγὺς τῶν παραλίων τειχῶν καθὼς τὸν Βουκολέοντα, τὴν νέαν ἐκκλησίαν καὶ ἕτερα ἅτινα μικρότερα, ἐκ θεμελίων ἐξηφάνισαν (1). Τὸ πάλαι ἐπὶ Σεβήρου ἢ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ὁ χῶρος οὗτος βαθύτατα ἐσκάφη καὶ ἐδῶ ἠγέρθησαν τὰ τεῖχη τοῦ παλατίου, ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Τζηκανιστηρίου πρὸς τὰ ὀπισθεν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τὰ ἐδῶ μέχρι τοῦδε περισωθέντα τεῖχη εἶν' ἐρυμνότατα, ὑποκρατοῦντα τὰ ἐπικείμενα χώματα, ἀνερχόμενα πολλάκις μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν τειχῶν. Εἰς τινὰ μέρη, νέα σθεναρὰ τεῖχη ἠγέρθησαν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὡς ἐδράσματα τῶν κλονιζομένων παλαιῶν τειχῶν. Ἡ σήμερον πανταχόσε φαινομένη τῶν τειχῶν τούτων ἀσυμμετρία, τεκμαίρει τὴν κατὰ καιροῦς γενομένην ἐπισκευὴν τῶν παλαιῶν ἐπιβαρυνομένων τούτων τειχῶν. Ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου, ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Τζηκανιστηρίου μέχρι τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς Ἀγίας Σοφίας, σημεῖα πύλης δὲν εὗρηκα, οὐδὲ μνημονεύεται πύλη αὐτόθι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου, ἢ ἐν ταῖς περιγραφαῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου. Πρὸς τούτοις, ἐν πολλοῖς μέρεσιν ἀναφαίνονται ὑπὸ χωμάτων καὶ παντοειδῶν φυτῶν κεκαλυμμένοι, πρόσθετοι βάσεις τῶν τειχῶν παχεῖαι καὶ ἐρυμναί, ὑποκρατοῦσαι καὶ ὑποστηρίζουσαι τὰ κλονιζόμενα τεῖχη. Ὅλον τὸ μέρος τοῦ παλατίου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τείχους τούτου, ἐν τῷ ὁποίῳ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐποίησε τὸ Τζηκανιστήριον, εἶναι πλατεῖα χειροποίητος. Ὁ ὑπερκείμενος λόφος, πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ τείχους, ἐξετείνετο μέχρι τῆς ἐδῶ βαθυτάτης θαλάσ-

(1) K/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Α'. σελ. 158.

σης. Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῷ στενωῷ καὶ ἐπιμήκει, δὲν ἠδύναντο οἱ βασιλεῖς νὰ ἰδρύσωσι παλάτια, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ὑπῆρχε λόφος ὑψηλὸς καὶ βραχύδης ὑπὸ μόνων τῶν τειχῶν ὑποκρατούμενος. Πρὸς τούτοις, ὁ τόπος εἶναι πνιγερὸς, περικλειόμενος ὑπὸ τοῦ τείχους τούτου καὶ τῶν ἀπέναντι ὑψηλῶν παραλίων τειχῶν (1). Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ παλατίου κατεῖχον μέχρι τοῦ Βασιλείου, οἰκίαι ἰδιωτῶν, τὰς ὁποίας ἠγόρασεν ὁ βασιλεὺς οὗτος. Οἰκίαι ἰδιωτῶν μνημονεύονται καὶ ἐν τῷ βασιλικῷ περιβόλῳ τῶν Βλαχερνῶν (2).

Ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τούτῳ χώρῳ ἦσαν κῆποι τῶν Σουλτάνων, κυρίως τῶν γυναικῶν, παραμεληθέντες πρὸ πολλοῦ καὶ παντελῶς ἐξαφανισθέντες ὑπὸ τῶν σκαφῶν τοῦ ἐδῶθεν διερχομένου Θρακικοῦ σιδηροδρόμου.

Ταῦτα ὅλα, παρεκίνησαν τοὺς πρώτους ἰδρυτὰς τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῶν παλατίων, ἵνα ἐγείρωσι τὰ παλάτια πρὸς τὴν νοτιωτέραν ἄκραν τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου, πλησίον τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ παραπλεύρως τοῦ Αὐγουστειῶνος. Ἐδῶ τὴν γῆν ἠρέμα κλίνουσαν πρὸς ἀνατολὰς, διαδέχεται πλατεῖα στενὴ καὶ ἐπιμήκης, διὰ τῆς ὁποίας σήμερον διέρχεται ὁ Θρακικὸς σιδηροδρόμος. Ἡ ἐπίκλισις αὕτη ὁμαλὴ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος, ἠνάγκασε τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου ἵνα κτίσωσι τὰ μεγάλα καὶ σθεναρὰ ὑπόγεια, τὰς βαθμίδας καὶ κλίμακας τῶν πολλῶν τρικλίνων καὶ διαβατικῶν τῶν παλατίων, ὑπὸ πάντων τῶν ἱστορικῶν συχνάκις μνημονευομένας καὶ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου λεπτομερῶς περιγραφομένας.

Ταῦτα περὶ τοῦ ἐπικλινοῦς χώρου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ περιβόλου, δικαιούσιν ἡμᾶς ἵνα ζητήσωμεν καὶ ἀνεύρωμεν εἰ δυ-

(1) Ταῦτα τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ παλατίου τείχη, παρεξέβαλε Θεόφιλος τοῦ Μιχαήλ. Συν. Θεοφάνους σελ. 88. Ἐδῶ ἤγειρον οἱ Σουλτάνοι τῶν γυναικῶν τὰ κατοικητήρια πανταχόθεν ἀόρατα.

(2) « Ἐπειτα εἰς τὰ βασίλεια ἐλθόντες, τὸ λεγόμενον Καστέλλιον διεπόρθησαν, ἀφύ- » λακτον εὐρόντες καὶ διήρπασαν τῶν ἐνοικούντων οἰκίας ». Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 88. Παράδοξον εἶναι ὅτι ὁ Βενιαμὴν ἐκ Τουδέλλης, ἐξυμνοῖ μόνον τὸ παλάτιον τοῦτο τῶν Βλαχερνῶν. Bergeron, Voyages en Asie. La Haye, 1735. Τόμ. Α'. σελ. 12.

νατὸν τὰ παλάτια, ἐντὸς τοῦ χώρου συνεχομένου μετὰ τοῦ Αὐγουσταιῶνος καὶ πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ

ΤΑ ΝΟΥΜΕΡΑ

Ἐρχομαι τώρα μετὰ τὰ ἄνω γραφόμενα, νὰ ἱστορήσω τὰ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ τούτῳ περιβόλῳ σωζόμενα ἐρείπια Βυζαντινῶν κτιρίων καὶ τῆ βοηθείᾳ τούτων, κάλλιον ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τῶν ἀνακτόρων.

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, περιέγραψα τὰ μέχρι τοῦδε περισωθέντα τείχη, ἰστάμενα πρὸς ἀνατολὰς ἢ ὀπισθεν τοῦ μεγάλου Μουσουλμανικοῦ τεμένους καλουμένου *Σουλτὰν Ἀχμέτ*, ἰδρυθέντος ἐπὶ μέρος τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τοῦ Αὐγουσταιῶνος. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐκ μεγάλων φαιῶν λίθων καλῶς λελαξευμένων καὶ μεγαλοσχῆμων βυζαντινῶν πλίνθων ἐναλλάξ συγκείμενον, εἶναι λείψανον τοῦ παναρχαίου ἀνακτορικοῦ τείχους, τοῦ περιβάλλοντος ὅλον τὸν χώρον τοῦ παλατίου καὶ μέχρι τῆς παραλίας ἐκτεινομένου. Ὅλη αὕτη ἡ συνοικία ὑπὸ πενιχρῶν Ὀθωμανικῶν οἰκογενειῶν ἔκπαλαι κατοικουμένη, καλεῖται τὴν σήμερον *Ἀκμπουγιούκ μαχαλεσῆ* (1). Ἡ ἐνώπιον τοῦ τείχους τούτου στενὴ καὶ ἐπιμήκης ὁδὸς, καλεῖται *Καμπὰ σακὰλ σοκαρῆ* (2). Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι περίπου ἑκατὸν πεντήκοντα βημάτων μήκους. Πρὸς τὴν νότιον ἄκραν τῆς ὁδοῦ, εἶναι ἑτέρα πλατυτέρα, τέμνουσα κατ' εὐθείαν γραμμὴν τὴν ὁδὸν ταύτην, διήκουσα ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, καλουμένη *Ἀρίστα σοκαρῆ* (3). Παράδοξον εἶναι ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ὁδὸς αὕτη καὶ τὰ ἐρυμνὰ ταῦτα τείχη, διέφυγον μέχρι τοῦδε, πάντων τῶν περιηγητῶν καὶ χωρογράφων τὴν προσοχὴν.

(1) Ἦτοι συνοικία τοῦ λευκομύστακος.

(2) Ἦτοι ὁδὸς τοῦ βαθυπώγωνος. Ἀμφοτέρας τὰς ὀνομασίας ταύτας μνημονεύει ὁ Βυζάντιος. Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 67.

(3) Ἦτοι ὁδὸς Ἀρίστα.

Ἄπασαι αἱ οἰκίαι ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου ἐρειδόμεναι, εἶναι χθαμαλαί. Ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, οἱ ἐγκάτοικοι κατέρχονται διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων βαθμίδων εἰς τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς. Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι ἡ ὁδὸς ὑψώθη, ὡς καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὰ παλάτια χώρα. Ἐκάστης οἰκίας τὸ ἐσωτερικόν, σύγκειται ἐξ ἑνὸς δωματίου θολωτοῦ σθυναρωτάτου, οὐδεμίαν ἔχοντος συγκοινωνίαν μετὰ τῆς ὀπίσθεν αὐτῆς ὁδοῦ, κατεχομένης ὑπ' ἄλλων μεγάλων οἰκιῶν. Ὅλον τὸ θολωτὸν τοῦτο δωμάτιον, χωρίζεται εἰς δύο ἴσα μέρη διὰ ξυλίνου πατώματος. Ἐν μὲν τῷ ἰσογείῳ, ἐκτελοῦνται αἱ οἰκιακαὶ ἐργασίαι τῶν πτωχῶν τούτων οἰκογενειῶν, ἐν δὲ τῷ ἄνω πατώματι φωτιζομένῳ διὰ μικρῶν θυρίδων, εἶναι τὰ ὑπνωτήρια τῆς οἰκογενείας. Ἐν τῷ βάθει τοῦ ἰσογείου δωματίου, εἶναι ξυλίνη κλιμαξ ἄγουσα εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον.

Τοιαύτη εἶναι ἡ κατασκευὴ πασῶν τῶν οἰκιῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθην μετὰ φίλου Ὀθωμανοῦ, καὶ τοιαύτη κατὰ τοὺς λόγους τῶν γειτόνων, εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων. Τὸ μῆκος τῶν δωματίων ἐκ τῆς ἐξωθύρας μέχρι τοῦ βάθους εἶναι M. 9, 40. Οἰκήματά τινα εὐπορούντων ἀνυψώθησαν, θεμελιωθέντα ἐπὶ τῶν προμνημονευθέντων θόλων. Ὁ διαβαίνων διὰ τῆς στενῆς ταύτης ὁδοῦ, πλήρους ῥυπαρῶν τέκνων καὶ ῥακενδυτῶν γονέων, ὑπὸ γυναικῶν χλευαζόμενος καὶ ὑπ' ἀνδρῶν ἀπειλούμενος, δυσκόλως ἐννοεῖ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τῆς ὁδοῦ τὰ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν τούτων οἰκιῶν κεκαλυμμένα Βυζαντινὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα χάριν τῶν πτωχῶν τούτων οἰκογενειῶν ἔμειναν ἀλώβητα, ἐνῶ τὰ πλείστα τῶν τειχῶν κατηδαφίσθησαν. Ἐνεκα τούτου καὶ τῆς ἀγροικίας τῶν ἐδῶ κατοικούντων, ἔμειναν ταῦτα οὐχὶ μόνον ἀνίστόρητα ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀπαρατήρητα. Ἀπέναντι τῶν οἰκιῶν τούτων, ἀναφαίνονται εἰς τινα μέρη, τείχη προφανῶς Βυζαντινὰ καὶ ἄλλα λείψανα ἀψίδων. Πιθανὸν ἡ ὁδὸς αὕτη ἢ μέρος αὐτῆς, ἦτο ἐπὶ Βυζαντίων θολωτή.

Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξετάσω ὡς ἐπεθύμουν τὰ ἐρείπια ταῦτα, διότι ὑπὸ παίδων ἐλιθοβολήθην καὶ ὑπὸ γυναικῶν

ύβρίσθην. Τὸν ἄνω μνημονευθέντα Ὀθωμανὸν, δὲν ἡδυνήθην νὰ ἔχω πάντοτε μετ' ἐμοῦ.

Ταῦτα τὰ κτίρια εἶναι νομίζω τὰ Νούμερα, πολλάκις ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ μνημονευόμενα καὶ ἐν διαφόροις τόποις ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν τοποθετούμενα (1). Περὶ τούτων λέγει ὁ Κωδινὸς (2), « Τὰ δὲ Νούμερα καὶ τὴν Χαλκῆν, ὁ μέγας » Κωνσταντῖνος ἔκτισε, καὶ διὰ τὸ εἶναι ἀργὰ ἐποίησεν αὐτὰ » φυλακὴν ὁ Ἡράκλειος καὶ οἱ καθεξῆς. — « Ἐκτισε δὲ καὶ » τὰ παλάτια ἀπὸ τῆς Χαλκῆς καὶ τῶν ἐξκουβίτων καὶ τὰ νῦν » ὀνομαζόμενα Νούμερα » (3). Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Κωδινοῦ καταφαίνεται, ὅτι τὰ Νούμερα ἐκτίσθησαν συγχρόνως μετὰ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν τειχῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁ Πορφυρογέννητος (4) μνημονεῦει τὸν δομέστικον καὶ τοὺς χαρτουλαρίους τῶν Νουμέρων, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρατηρήσεως περὶ τῆς θέσεως ἢ τοῦ μεγέθους τῶν Νουμέρων. Οὐδέποτε ὅμως καλεῖ αὐτὰ δεσμοτήριον. Μνημονεῦει τοὺς ὑποτεταγμένους τῷ δομεστικῷ τῶν Νουμέρων τῷ συνοδεύοντι τὸν βασιλέα ἐν ταῖς ἐορταῖς (5). Ἐπὶ τῇ δοχῇ τῶν παρὰ τοῦ Ἀμεριμνῆ ἐλθόντων πρέσβεων, λέγει, « ἔξωθεν δὲ τοῦ καγκέλλου τῆς Χαλκῆς, ἔστη- » σαν πάχωμα, οἱ μὲν πρὸς τὸ μέρος τῶν Νουμέρων, οἱ δὲ πρὸς » τὴν καμάραν τοῦ Μιλίου » (6).

Ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας μνημονεῦεται Θεοφιλίτσης τις, « ὁ τῶν Νουμέρων καὶ τοῦ τείχους κόμης » (7).

(1) Ὁ Λαδάρτ θέτει τὰ Νούμερα ἐπὶ τοῦ Αὐγουσταῖωνος. Les Noumera étant sur le Forum, et les Thermes de Zeuxippe en dehors, σελ. 32.

(2) Σελ. 18, 76.

(3) « Σπεῖρα δὲ ἐστὶν ὃ καλοῦμεν νῦν νούμερον, quid vero σπεῖραι; Σκύθαι, πλήθη » στρατευμάτων, φάλαγγες, νούμερα, » Γ. Κεδρηνός Τόμ. Β'. σελ. 792, 923.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 6, 61, 524, 525, 604, 714, 728, 731, 752. « Τριβοῦνος τῶν » Νουμέρων » — « ὁ Χαρτουλάριος τῶν Νουμέρων » σελ. 737. « ὁ πρωτομανδάτωρ τῶν Νουμέρων » σελ. 738.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 604. Μετὰ τοῦ δομεστικοῦ τῶν Νουμέρων συχνάκις μνημονεῦεται καὶ ὁ κόμης τῶν τειχέων. Ἰδ. σελ. 6.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 579. Τόμ. Β'. σελ. 682. Τὴν λέξιν « πάχωμα » ἐξηγεῖ ὁ Λατῖνος μεταφραστῆς, turba miscella ut videtur faex, amurea veluti plebis nauticae esse. Reiske.

(7) Συν. Θεοφάνους, σελ. 655.

Διὰ τίνα σκοπὸν ιδρύθησαν παρὰ τὰ τείχη ταῦτα τοῦ παλατιοῦ, οἱ κατὰ σειρὰν θόλοι οὗτοι, σαφῶς δὲν ἐξηγοῦσι τὰ συγγράμματα τῶν ἡμετέρων Βυζαντιῶν· πιθανὸν ἦσαν φρουραρχεῖα ἢ καταλύματα τῶν φυλασσόντων τὸ παλάτιον, ιδρυθέντα μέσον τῆς Χαλκῆς πύλης καὶ τῆς πύλης τῶν Σκύλων, ἵνα κάλλιον καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐπιβλέπωσι τοὺς εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους (1). Ὅτι τὰ Νούμερα ἦσαν πλησίον τοῦ Ζευξίππου μαρτυρεῖ ὁ Προκόπιος (2), λέγων ὅτι ἐν τῇ στάσει τοῦ νίκαι, ἐπυρπολήθησαν τὰ Νούμερα μετὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τοῦ λουτροῦ τοῦ Ζευξίππου.

Περὶ τῶν Νουμέρων λέγουσιν οἱ συγγράψαντες τὴν συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους σαφῶς, ὅτι ἦτο δεσμωτήριον (3), « αὕτη δὲ . . . » κατὰ νομηγίαν ἀπήει βάρη τε καὶ πεζῆ διὰ τῶν σχολῶν » πρὸς τοὺς ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις κατεχομένους τῆς τε Χαλκῆς » καὶ τοῦ Πραιτωρίου καὶ τῶν Νουμέρων, τίνος τε χάριν ἀπο- » κέκλεισται ἓνα ἐρωτῶσα καθ' ἓνα ». Λαλῶν περὶ τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ λέγει, « εἰς δὲ τὸν τάφον αὐτοῦ διωρίσατο, ἵνα » καθ' ἑκάστην ἡμέραν δίδωνται ψωμῖα μυριάδες γ', καὶ τετρά- » δην καὶ παρασκευὴν ἵνα δίδωνται εἰς τὸ Πραιτώριον καὶ εἰς » τὴν Χαλκῆν καὶ εἰς τὰ Νούμερα ἓνα ἕκαστον ἄνθρωπον, ἀνά » φωλέας δεκαπέντε καὶ τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ πάντας τοὺς φυ- » λακίτας ἀνά νομίσματος ἑνός ». Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀφηγούμενος τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου ἐπὶ Μιχαήλ καὶ Θεοδώρας, λέγει, « Λέων ὁ Λαλάκων τοῖς ραπίσμασι » τὰς σιαγόνας αὐτοῦ συνέθλασεν, ὡς δύο μύλους αὐτοῦ ἐκπε- » σεῖν . . . καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ Νούμερα σιδηροδέ- » σμιον καθεῖρξαν » (4).

Μιχαήλ ὁ Γλυκᾶς ὁ συγγράψας τὴν χρονικὴν βίβλον ἀνερ-

(1) Notum enim ex scriptoribus *Numeros* appellatas militares cohortes ac praesertim eorum qui imperatorum custodiae deputati erant. C. Christ. Βιβ. II. Κεφ. IV.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 121.

(3) Σελ. 430.

(4) Σελ. 175, 430, 668.

χομένην μέχρι τοῦ θανάτου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ συμβάντος τῷ 1118^ο, ἐν τινι ποιήματι αὐτοῦ, λέγει τ' ἀκόλουθα περὶ τῶν Νουμέρων ἐνθα ἐφυλακίσθη (1).

« Ἄδην καλῶ τὰ Νούμερα τὰ χεῖρω καὶ τοῦ Ἄδου
« Ὅσον καὶ γὰρ εἰς κάκωσιν νικῶσι καὶ τὸν Ἄδην. »

.
« Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ζοφερῷ καὶ βαθυτάτῳ λάκκῳ
« Οὐ φῶς παρὰ τοῖς ὄμμασιν οὐδέ τις ὁμιλία
« Τὸ συνεχὲς γὰρ τοῦ καπνοῦ τοῦ σκότους ἢ παχύτης
« Ἀλλήλους οὐ παραχωρεῖ βλέπειν οὐδὲ γνωρίζειν. »

Ἐκ τῶν δύο ἀκολούθων στίχων πιθανὸν ὅτι δεσμοφύλακες ἦσαν οἱ Βαράγγοι.

« Ἀμμὴ δεσμὰ καὶ βάσανα καὶ φυλακὰς καὶ πύργους
« Βαράγγους ἀλαλάζοντας καὶ ὁ φόβος ἐξυπνᾷ σε. »

Τὰ δεσμοπήρια τῶν Βυζαντιῶν ἦσαν τὰ πλεῖστα ὑπὸ τὰ παλάτια, καθὼς τὰ τοῦ Ἀνεμᾶ ὑπὸ τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, τὰ τοῦ Βουκολέοντος καὶ τοῦ Πραιτωρίου (2). Ὁ ἐπὶ τῶν φυλακῶν τούτων, ἐκαλεῖτο ὁ δομέστικος τῶν Νουμέρων καὶ ὑπετάσσοντο αὐτῷ τοποτηρηταί, χαρτουλάριοι, τριβοῦνοι, πρωτομανδάτωρ, βικάριοι, μανδάτορες καὶ πορτάριοι (3).

Ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου αἰχμάλωτοὶ τινες Λατῖνοι ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Ζευξίππου (4), « τῆ τοῦ Ζευξίππου » δίδονται φυλακῆ ». Οὐδέποτε ἄλλοθι μνημονεύεται φυλακῆ τοῦ Ζευξίππου. Πιθανὸν αἱ φυλακαὶ τῶν Νουμέρων χωριζόμεναι ἀπὸ τοῦ λουτροῦ τούτου διὰ τείχους μόνου, ἔλαβον τὴν προσωνομίαν ταύτην τοῦ Ζευξίππου, λουτροῦ περιωνύμου τοῖς πᾶσι, γνωστοῦ καὶ πρὸ πολλοῦ κατεδαφισθέντος. Οὐδεὶς ἄλλος

(1) Bibliothèque Grecque Vulgaire, par Emile Legrand. Poème de Michel Glycas, ἐν Παρισίοις. 1880. Τόμ. Α'. σελ. 21, 23.

(2) Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 24, 26, 113, 367. « ἐπεὶ δ' ἔτυχεν ἐν μιᾷ τῶν ἐντὸς » βασιλείων εἰρκτῆ, δέσμιον ἐκ πολλοῦ κατέχουσα Παλαμᾶν ». Ν. Γρηγοράς, Τόμ. Β'. σελ. 768. Τὰ κυριώτερα δεσμοπήρια τῶν Βυζαντιῶν εὐτυχῶς ἀνευρέθησαν.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 719.

(4) Πολυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 51θ. Τόμ. Β'. σελ. 683.

ἐν τῇ πολυετεί τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἱστορία, καλεῖ τὸ λουτρὸν τοῦ Ζευξίππου φυλακὴν (1).

Φρικαλέα ἦσαν τὰ δεσμωτήρια τῶν Βυζαντιῶν. Περὶ τούτων λέγει Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς, « μὴ κακείθεν, ἀνάρπακτος ἐξαπί-
» νης γενόμενος (ὁ Ἀπόκαυχος), ἐς ταρτάρους καὶ ζόφους δεσμω-
» τηρίων ῥιφή » (2).

ΠΥΛΗ ΜΟΝΟΘΥΡΟΣ

Ὀλίγα βήματα πρὸς βορρᾶν τοῦ τείχους τούτου, σώζεται μέχρι σήμερον, μικρὰ θύρα ἀψιδωτὴ ἐκ τῶν συνήθων λίθων καὶ πλίνθων Βυζαντινῶν. Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πύλης ταύτης, ἀνεκαλύφθησαν τὴν ἀνοιξὶν τῷ 1877φ, δύο μαρμάρινοι κίονες μετὰ τῶν βάθρων καὶ κιονοκράνων, ὑπὸ πολλοῦ χώματος πρὸ πολλοῦ κεκαλυμμένοι. Παρὰ τοὺς κίονας τούτους εὑρέθησαν πλίνθοι καὶ πολλὰ μαρμάρων τεμάχια, ἄνευ κοσμημάτων ἢ ἐπιγραφῶν. Τὸ μὲν μῆκος αὐτῶν ἦτο Μ. 4, 45, ἡ δὲ περίμετρος Μ. 1, 75. Παρακειμένου τινὸς κιονοκράνου τὸ μὲν ὕψος ἦτο Μ. 0, 55, τὸ δὲ πλάτος Μ. 0, 77. Βάθρον τι κείμενον ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ θέσεως, ἀπέχεν ἀπὸ τοῦ τείχους Μ. 3, 75. Φρονῶ ὅτι οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν μέρος τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ βάθρου τούτου εἰκάζω, ὅτι τὰ διαβατικά τοῦ Ἀχιλλέως ἦσαν πλάτους Μ. 3, 75 καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν Μ. περίπου 5. Ταῦτα πάντα μετ' ὀλίγον ἀπωλέσθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ὄλου χώρου τούτου ἠγέρθη μικρὰ Ὀθωμανικὴ οἰκία. Ἡ μικρὰ πύλη αὕτη, εἶναι εἰκάζω ἢ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καλουμένη μονόθυρος. Αἰ περαιτέρω μελέται φρονῶ ὅτι μέλλουσι νὰ ἐπικυρώσωσι τὴν γνώμην μου ταύτην. Οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ μάθω τὴν σημερινὴν ὀνομασίαν τῆς μικρᾶς ταύτης πύλης.

(1) Πατρ. Κωνσταντίου Κ/πολις 1846. σελ. 51.

(2) Τόμ. Β'. σελ. 726.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Πρὸς τὴν νότιον ἄκραν τῆς στενῆς ταύτης ὁδοῦ, εἶναι ἐτέρα διήκουσα πρὸς ἀνατολάς, καλουμένη σήμερον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, Ἀρίστα σοκαγή. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη δὲν εἶναι Ὀθωμανικὴ. Φρονῶ ὅτι ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ, ὑπῆρχεν ἐπὶ Βυζαντίων τὸ πῶλλάκις ὑπὸ μὲν τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευόμενον ἀριστητήριον, ὑπὸ δὲ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς ἀριστητήριον (1). Περὶ τοῦ ἀριστητηρίου τούτου, σπανιώτατα ὑπ' ἄλλων συγγραφέων μνημονευομένου, πολλὰ εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου (2), ἱστοροῦντος τὰς ἐν τῷ παλατίῳ συνεστιάσεις τῶν βασιλέων.

Ἔστι τὸ καλούμενον ἀριστητήριον, ἦτο τὸ ἐπίσημον ἐστιατόριον τῶν βασιλέων καὶ τῶν προσκεκλημένων αὐλικῶν καὶ ξένων, δηλοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου. « Τῇ δὲ ἐσπέρᾳ ὥρα τῆς ἡμέρας ΙΑ', ἵσταται τραπέζιον ἐν τῷ » ἀριστητηρίῳ, καὶ συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ κατὰ συνήθειαν » συνεστιώμενοι, μάγιστροι, πραιπόσιτοι, πατρίκιοι, ὀφφικιά- » λοι, εἰ τύχωσιν δὲ καὶ στρατηγοὶ καὶ λοιποὶ, μᾶλλον δὲ οἱ » πρὸς συγγένειαν ὄντες τοῦ βασιλέως » — « Τοῦ δὲ δουλικίου » εἰσερχομένου, ὀλίγοι τινὲς τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης καταλέγου- » σιν « τὸ πολλὰ τὰ ἔτη », καὶ ἀποκρίνονται οἱ τε καθεζόμενοι » εἰς τὴν τράπεζαν φίλοι καὶ οἱ παριστάμενοι λοιποὶ τοῦ τρα-

(1) Ἑλλ. ἐστιατόριον. C. Christ. Βιβ. Β'. σελ. 121.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 529, 581, 597, 602, 603.

» πεζίου (1) » — « Καὶ μετὰ ταῦτα, πάλιν ἴσταται ἑτέρα τράπεζα
 » ἐν τῷ αὐτῷ ἀριστητηρίῳ, μυστικωτέρα τῆς πρώτης καὶ κα-
 » θέζεται ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ ὁ μικρὸς καὶ ἡ Αὐγουστα ». Ἐν
 τοῖς γενεθλίοις τοῦ βασιλέως, ἡ ἑορτὴ ἐγένετο ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ.
 Ἐπὶ τῆς ἄνω τραπέζης πλησίον τῶν λεγομένων Σκύλων, ἐκά-
 θητο ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν ἐπισήμων αὐλικῶν, ἄλλοι δὲ ἐπὶ κα-
 τωτέρας τραπέζης. Τὰς στολὰς τῶν προσκεκλημένων ἐφύλατ-
 τον ὑπουργοὶ τινες τοῦ παλατίου εἰς τὰ Σκύλα (2).

Ὅτι αἱ ἐπίσημοι συνεστιάσεις ἐγίνοντο ἐν τῷ κτιρίῳ ἢ τρι-
 κλίνῳ τούτῳ, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τοῦ
 Πορφυρογεννήτου. « Ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δε-
 » σπότου, ἐτυπώθη οὕτως, τῇ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου (3),
 » ἴστατο μία τράπεζα ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ οικειοτέρα, διὰ τριῶν
 » καὶ τὰ ἐγγύς, ἐν ἧ συνηστίων τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ οἱ συνήθως
 » αὐτῷ συνεστιώμενοι, μάλιστα οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς τοῦ βασι-
 » λέως, μάγιστροι, πραιπόσιτοι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι καὶ οἰκεῖοι
 » πρωτοσπαθάριοι καὶ ἄλλοι τινὲς γνωστοὶ τοῦ βασιλέως· ἐν δὲ
 » τῷ περιδιδέπτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἴστατο ἑτέρα τρά-
 » πεζα διὰ ἕξ καὶ τὰ ἐγγύς ἀποκοπτὸν, ἐν ἧ ἐκαθέζετο ὁ μικρὸς

(1) Μίνσον καὶ μίσον ἔλεγον οἱ Βυζάντιοι τὰς παραθέσεις. Λατ. Missus, ferculum.
 « Καὶ πρῶτον μίσον ἐκζεστόν, δεύτερον τὸ σφουγγάτον » Κοραῆ Ἐτακτα. Τόμ. Α'.
 σελ. 5. στίχ. 130. Τρεῖς μίνσαι ἢ μίνσοι μνημονεύονται ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορ-
 φυρογεννήτου. Ἡ πρώτη, ἡ δευτέρα καλουμένη ὁ ὀπτομίνσος καὶ ἡ τρίτη τὸ δούλικιον
 ἢ τὰ δούλκια τὰ πάλαι ἐπιτραπεζώματα. Τόμ. Α'. σελ. 740. — « δεῖ ἡμᾶς προσέχειν
 » τὸν τοῦ ὀπτομίνσου μίνσον ». Σελ. 748. — « ἐν τῷ δευτέρῳ μίνσῳ » σελ. 767. — « καὶ
 » τὸν καιρὸν τοῦ μίνσου τῶν λεγομένων δουλκίων » σελ. 751, 755. — « Μετὰ δὲ τὴν
 » εἴσοδον τῶν τυρεψιτῶν ζωμῶν » σελ. 760. — « Μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ μίνσου τῶν
 » δουλκίων » σελ. 768. — « Ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐνός ἐκάστου μίνσου ἐν τῇ τραπέζῃ
 » ἀξιοὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην πρὸς τὸ εὐλογῆσαι », σελ. 96. Ἀτυχῶς, ὁ Πορφυρο-
 γέννητος δὲν ἀπαριθμεῖ τὰ ἐδέσματα τοῦ πρώτου μίνσου. « Ἐκτελεῖται ἡ συνήθης τάξις
 » τοῦ κλητωρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀπτομίνσου ἐξέρχονται οἱ ἀρτοκλίναι ». σελ. 293. Τόμ. Β'.
 σελ. 304, 600, 865. Μίνσος τῶν ὀπτωμένων vel τῶν ὀπτῶν ». I. Meursi Glossarium,
 ἐν λέξει μίνσος. Κ/πολις Βυζαντίου. Τόμ. Γ'. σελ. 158.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 277. « τὴν ἐπιστασίαν ἔχοντος τῶν εἰς τράπεζαν κε-
 » κλημένων, ὃν ἀτρικλίνην (γρ. ἀρτοκλίνην) φημίζουσι ». Γενεσίου βασιλείαι, σελ. 31.

(3) Βρουμάλιον καὶ Βρουμάλια ἐκαλοῦντο αἱ ἑορταὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τοῦ
 Ἁγίου Βασιλείου, ἐκτεινόμεναι μέχρι τῶν φώτων.

» βασιλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ». — « Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ καθέ-
» ζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρι-
» κλίνῳ ». Ὁ Πορφυρογέννητος λέγει, ὅτι εἰσῆρχοντο ἐνίοτε καὶ
θυμελικά παιγνία ἐν τῷ ἀρίστῳ, κατὰ προσταγὴν τοῦ βασι-
λέως (1).

Αἱ μεγάλαι συνεστιάσεις ἐν τῷ ἐπιφανεῖ τούτῳ τρικλίνῳ, ἐγί-
νοντο τῇ ἐνδεκάτῃ τῶν Χριστουγέννων, τῇ ἑορτῇ τῶν Φώτων,
τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ Μαρτίου, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, τῇ Πεντη-
κοστῇ, τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ Ἰουλίου, τῇ ἕκτῃ Αὐγούστου, τῇ
εἰκοστῇ ἐνάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ τῇ ὀγδόῃ Σεπτεμβρίου (2).

Ταῦτα ἔκρινα καλὸν ἵνα ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀντιγράψω,
διότι ὡς προεῖπον, ἐξ αὐτοῦ μόνοις μανθάνομεν τὰ τοῦ ἀριστη-
τηρίου. Περὶ τούτων πλείοτερα θέλω λαλήσει ἀκολούθως.

Οἱ μελετῶντες τ' ἀνάκτορα τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων ἐν τοῖς
συγγράμμασι τῶν ἡμετέρων καὶ ἀλλογενῶν, οὗτοι μόνοι ἐκτι-
μῶσι τὴν ἀνεύρεσιν ἐρειπίων, διὰ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων δυ-
νάμεθα μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν ἐκά-
στου ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονευομένου ἰδρύματος. Ἀδύνατον εἶναι
τὴν σήμερον, λέγουσί τινες, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν παλα-
τίων τούτων καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοσούτων ὀνομάτων, νὰ ὀρίσω-
μεν τὴν θέσιν ἢ τὸ μέγεθος τῶν ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ πολ-
λῶν ἰδρυμάτων. Ἐκαστος συγγραφεὺς, χειραγωγούμενος κυρίως
ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ὡς ἔπραξεν, ὁ φιλόπονος Λαβάρτ, δύ-
ναται νὰ σχεδιάσῃ τῶν παλατίων τὸ μέγεθος καὶ περιγράψῃ τὰ
ποικίλα κοσμήματα. Τοιαῦτα σχεδιάσματα εἶναι τὰ πλεῖστα
κατ' ἐμὲ, φαντασιώδη.

Περιγράψας τὰ Νούμερα καὶ τὸ πλησίον ἀριστητήριον, τὰ
ὁποῖα ἀμφότερα ἀδιστακτως φρονῶ ὅτι ἦσαν ἐντὸς τοῦ ἀνακτο-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 416, 417. Ἐν σελ. 175, μνημονεύεται «γρυπάριον τοῦ ἀριστητη-
ρίου». Ἡ Λατινικὴ μετάφρασις εἶναι, gryparium seu pannus figuris vulturum re-
fertus. Περὶ τῶν πολυανθρώπων ταγμάτων μαγείρων καὶ οἰνοχόων τοῦ βασιλέως Θεο-
δοσίου, πρβ. Ζώσιμον, σελ. 205.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 753, 757, 762, 773, 775, 777, 779, 780, 782.

ρικοῦ χώρου, μέλλω ἵνα περιγράψω καὶ ἕτερα ἐρείπια μέχρι τοῦδε εὐτυχῶς περισωθέντα, τὰ ὅποια ὡς φανοὶ περιλάμποντες, ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθοτέραν τῶν περικειμένων ἰδρυμάτων κατὰταξιν. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι εἰσέτι ἐν τῷ εὐρυτάτῳ τούτῳ χώρῳ τῶν πάλαι βυζαντινῶν ἀνακτόρων, διασώζονται ὑπὸ τὰς οἰκίας καὶ ἐν τοῖς περικλείστοις κήποις τῶν Ὀθωμανῶν ἐγκατοίκων (1) ἐρείπια ἀρχαῖα, δυνάμενα νὰ φωτίσωσι τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν, ἂν συνεχωρεῖτο ἢ ἐπίσκεψις καὶ σύντονος αὐτῶν μελέτη. Ἄλλοι μεταγενέστεροι, πιθανὸν νὰ περιγράψωσι κάλλιον ἐμοῦ τὴν θέσιν τῶν ἀνακτόρων. Ἄτυχῶς, τὰ ἐρείπια ταῦτα ὀσημέραι κατεδαφίζονται, πωλούμενα ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἰδιοκτητῶν, ἐν πλήρει τῶν νωχελῶν ἀρχόντων γνώσει.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν Νουμέρων, περιγράψω ἕτερα ἐρείπια σαφηνίζοντα πλεῖστα μέρη τῶν ἀνακτόρων.

Τὸ προμνημονευθὲν ἀριστητήριον τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἧτο ἐντὸς τοῦ μεγάλου καὶ ἐπιφανοῦς τρικλίνου καλουμένου Ἰουστινιανοῦ, τὸν ὅποιον μέλλω ἐν οἰκείῳ τόπῳ νὰ περιγράψω, ἵνα κάλλιον ἐννοήσωμεν τὴν θέσιν αὐτοῦ, συνεχομένου μετὰ πολλῶν ἐτέρων ἰδρυμάτων.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΤΡΙΚΛΙΝΟΥ

Ἡ σημερινὴ ὁδὸς Ἀρίστα, ἀρχομένη ἀπὸ τὰ τείχη παρὰ τὴν νοτιωτέραν πλευρὰν τῶν Νουμέρων καὶ διήκουσα πρὸς ἀνατολὰς, βήματα περίπου πενήτηκοντα, διακόπτεται ἀπὸ οἰκίας τινὰς πλουσίων Ὀθωμανῶν. Πλησίον τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι οἰκία ξυλίνη μεγάλη, ὅπισθεν τῆς ὁποίας εἶναι κῆπος εὐρύχωρος, ἐν τῷ ὁποίῳ κατέρχονται οἱ οἰκήτορες διὰ πολλῶν βαθμίδων. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ, πρό τινος καιροῦ ἐπισκευαζομένη καὶ ἐρήμῳ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, πολλάκις εἰσῆλθον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ἀρχιτέκτονος φιλοφρόνως ὀδηγούμενος, ἐπεσκέφθην ἅπαντα τὰ ἐν τῷ ἔκτενεῖ τούτῳ κήπῳ σωζόμενα μεγάλα ἐρείπια. Ἐν τῷ δεξιῷ

(1) Ἄπαντα ἢ συνοικία αὕτη τὴν σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ Ὀθωμανῶν.

μέρει τοῦ κήπου, σώζεται μέγα τεῖχος παχύτατον καὶ ὑψηλότατον, χωρίζον τὸ κτῆμα ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονος. Ἡ τειχοδομία εἶναι Βυζαντινὴ, λίθοι καὶ πλίνθοι ἐναλλάξ. Ἡ διεύθυνσις τοῦ τείχους ἢ αὐτὴ τῆς ὁδοῦ Ἀρίστα, ἤτοι ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Ἐν τῷ κατωφρεῖ μέρει τοῦ ἐπικλινοῦς τούτου κήπου, τὸ ὕψος τοῦ τείχους μ' ἐφάνη ἕως δεκαπέντε περίπου μέτρων. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τείχους σώζονται ἀντηρίδες τινὲς καὶ ἐξοχαί, λείψανα ἀρχαίου θόλου, ἐρειδομένου τὸ πάλαι ἐφ' ἑτέρου παραλλήλου τείχους ἐκ θεμελίων ἐξαφανισθέντος. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶναι ἀφανὲς εἰς τοὺς διερχομένους τὴν ὁδὸν ταύτην. Τὸ μῆκος τοῦ τείχους εἶναι περίπου M. 30, 00.

Πρὸς βορρᾶν τοῦ τείχους τούτου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπισκευαζομένην εὐρύχωρον ταύτην οἰκίαν, εἶναι μέγα ὑπόγειον θολωτὸν ὑπὸ τετραγώνων κιόνων ὑποκρατούμενον, ἔν τισι μέρεσι κεκονιαμένον, Βυζαντινὸν ἔργον. Τὸ ἐπίμηκες τοῦτο ὑπόγειον ἔχει παράθυρα πρὸς τὸν κήπον καὶ θύραν ἄγουσαν εἰς πλατεῖαν λεωφόρον. Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ ἐκ τῆς ἀνω ὁδοῦ Ἀρίστα, εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ ὑπογείου τούτου, καταβαίνει εἰς τὸ ὑπόγειον διὰ πολλῶν βαθμίδων καὶ διὰ τῆς προμνημονευθείσης θύρας, ἐξέρχεται εἰς τὴν πλατεῖαν λεωφόρον. Τὸ μέγα τοῦτο καὶ σθεναρὸν ὑπόγειον, ἐνοικιάζεται σήμερον εἰς τοὺς ἐμπορευομένους ἐδώδιμα καὶ ἔλαια.

Ταῦτα τὰ ἐρείπια, ἀμφότερα ὡς προεῖπον Βυζαντινὰ, εἶναι λείψανα τῶν ἀνακτόρων. Εἰκάζω ὅτι τὸ μὲν τεῖχος εἶναι μέρος τοῦ περιωνύμου Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, τὸ δὲ ὑπόγειον θέλω ἱστορήσει ἀκολούθως.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΦΑΡΟΥ

Ὁ ὁδεύων ἀπὸ τὰ Νούμερα πρὸς βορειοανατολάς, βλέπει μέγα καὶ ὑψηλὸν Βυζαντινὸν κτίριον, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὁποίου ἀνιδρῦθη εὐρύχωρος ξυλίνη οἰκία. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἢ βλέπουσα πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ ἀπέναντι Ἀνατολήν, εἶναι

πάντη ἔρημος οἰκιῶν ἢ ἐτέρων συνεχομένων κτιρίων. Ἡ τειχοδομία εἶναι Βυζαντινὴ. Μικρὸς κήπος ἐκ τοῦ ὁποῦ καταφαίνεται τὸ μέγεθος καὶ ὕψος τοῦ κτιρίου, περιβάλλει τὴν ἀνατολικὴν ταύτην πλευρὰν (1). Ἐντὸς τοῦ κήπου τούτου σώζονται ἀτάκτως ἐρριμμένοι, ἐνεπίγραφοι πλίνθοι, Βυζαντινὰ τεμάχια μαρμάρου μετὰ κοσμημάτων ἀκαλλεστάτων καὶ θεμέλια ἐρυμνότατα, διήκοντα ὑπὸ τὰ παρακείμενα Ὀθωμανικὰ οἰκήματα. Οἰκία μικρὰ ξυλίνη πρὸς βορρᾶν τοῦ κήπου τούτου, θεμελιοῦται ἐπ' ἀρχαίων Βυζαντινῶν θεμελίων. Μία μόνη στενωπὴ εἴσοδος φαίνεται πλησίον τῆς γῆς, ἄγουσα ἐκ τοῦ κήπου εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ σθεναροῦ τούτου ὑπογείου. Αὕτη σήμερον εἶναι ἐντελῶς πεφραγμένη διὰ λίθων καὶ πλίνθων. Οὐδεμία ἄλλη εἴσοδος φαίνεται ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ τοῦ κτιρίου. Ἀπὸ τὴν ἄνω μνημονευομένην οἰκίαν, ἀνέρχεται τις εἰς τὴν στέγην τοῦ κτιρίου, πλατεῖαν καὶ διὰ πλίνθων ἐστρωμένην. Μικρὰ παράθυρα ἀρχαῖα, φαίνονται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ κτιρίου τούτου. Τὸ κτίριον εἶναι τρίπατον καὶ μεθ' ὅλης τῆς φαινομένης αὐτοῦ γυμνότητος, κάλλιστα διατηρεῖται.

Ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ οἰκουρεῖ ὁ Ὀθωμανὸς κτήτωρ, γέρον ἀνάπηρος, μόλις σύρων τοὺς οἰδαλέους αὐτοῦ πόδας· μικρὰ ψίαθος καὶ τινα πήλινα μαγειρικὰ σκεύη, εἶναι ἅπαντα ἢ περιουσία αὐτοῦ. Οὗτος φιλοδωρούμενος, μὲ ὠδήγησεν οὐχὶ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις εἰς ὄλας τὰς ὁπὰς καὶ τρώγλας τοῦ μυστηριώδους τούτου κτιρίου.

ὑπὸ τὴν ἄνω ξυλίνην οἰκίαν, εἶναι μέγας θόλος Βυζαντινὸς ὑπὸ τὸν ὁποῖον διέρχεται πλατεῖα ὁδός. Ἐκατέρωθεν τῆς θολωτῆς ταύτης ὁδοῦ, τὰ τεῖχη εἶναι τραχέα, δηλοῦντα ὅτι προὔπηρχον τὸ πάλαι κτίρια μετ' αὐτῆς συνεχόμενα καὶ μετὰ βίας κατεδαφισθέντα. Ἐδῶ εἶναι ἢ δυτικὴ θύρα τοῦ κτιρίου τούτου, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης εἰσηρχόμεν. Ἐν τῷ μικρῷ θαλάμῳ ὑπὸ μικροτάτων θυρίδων φωτιζόμενῳ, ἔνθα οἰκουρεῖ ὁ γέρον κτήτωρ, εἶναι καταπακτὴ ξυλίνη θύρα. Ταύτην μετὰ κόπου ἀνή-

(1) Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. 5'.

γειρεν ὀγέρων καὶ δίδων μοι κηρία καὶ φώσφορα, μὲ παρεκίνησε νὰ καταβῶ μόνος, μὴ δυνάμενος ἔνεκα τῶν δυσκινήτων αὐτοῦ ποδῶν νὰ μὲ συνοδεύσῃ. Κατέβην μόνος εἰς τὸν τάρταρον τοῦτον, μόλις ὑπὸ τοῦ φωτὸς φωτιζόμενον καὶ διήλθον διαδρόμους καὶ ὑπόγεια, σκοτεινότατα, δυσώδη, πλήρη πετρῶν καὶ μαύρου χρώματος. Θαυμασία τῶν πολλῶν ὑπογείων τούτων ἡ διατήρησις καὶ παντελὴς ξηρασία, τεκμήρια τῆς καλῆς καὶ πανταχόθεν φαινομένης στερραῆς τειχοδομίας τῶν Βυζαντινῶν οἰκοδόμων. Κονίαμα δὲν ἀναφαίνεται ἐν τοῖς ὑπογείοις τούτοις. Εἰς τὸ βάθος αὐτῶν, εἰσάγει ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους κατωφερῆς θύρα, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνέμνησα. Τοῦτο ἔμαθον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ γέροντος Ὁθωμανοῦ. Τὸ τελευταῖον καὶ βαθύτερον ὑπόγειον εἶναι τῶν ἄλλων εὐρυχωρότερον. Ἄπαντα τὰ ὑπόγεια ταῦτα, ἐν τοῖς ὁποίοις πολλάκις εἰσῆλθον, εἶναι τὴν σήμερον σκοτεινὰ, κενὰ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιγραφῆς ἢ ἐτέρου σημείου Βυζαντινοῦ. Οὐδέποτε εἰς ταῦτα καταβαίνει ὁ κτήτωρ, οὐδὲ γινώσκει εἰς τί τὸ πάλαι ἐχρησίμευον. Μοὶ εἶπε μόνον, ὅτι ἐκτίσθησαν ἐπὶ Κωνσταντίνου. Ταῦτα τὰ ὑπόγεια τοῖς πᾶσι μέχρι τοῦδε ἄγνωστα, μετέπειτα συνεπεσκέφθη μετὰ τινῶν φίλων, μαρτυρούντων τὴν ἀλήθειαν τῶν ἄνω περιγεγραμμένων.

Τὰ ὑπόγεια ταῦτα πιθανὸν εἶναι τὰ ἐν τῇ Συνεχείᾳ Θεοφάνους (1) μνημονευόμενα κτίρια Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, « τοῦ αἰθερίου περιπάτου, τοῦ καὶ ἄχρι τοῦ Φάρου διήκοντος ὁ αὐτὸς ἐτεκτῆνατο βασιλεὺς, μετὰ καὶ τῶν πρὸς ἀνατολὰς τούτου ἐδραιοτάτων οἰκημάτων, ὧν τὸ μὲν θησαυροφυλακεῖον ἐστὶ, τὸ δὲ χρηματίζει εἰς βεστιάριον ». Πιθανώτερον ὅμως, ὅτι τὰ κτίρια ταῦτα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου περιγραφόμενα (2). « Ἦν « δὲ τί οἶκημα ἐν παλατίῳ κατάγειον ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἷον ταρτάρῳ εἰκάζεσθαι, ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὡς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐντηρῇ· καὶ ὁ Βούζης οὖν εἰς τὸ βάραιον τοῦτο ἐμβέβληται, » ὑπὸ τῆς Θεοδώρας συζύγου τοῦ

(1) Σελ. 336.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 30.

Ἰουστινιανοῦ. Πιθανὸν μέρη τινὰ ἐχρησίμευον ὡς δεσμωτήρια, ἐν καιρῷ τινων βασιλέων. Ἄλλα τοιαῦτα ὑπόγεια ἐν τῷ παλατίῳ δὲν μνημονεύονται, εἰμὴ τὰ τοῦ Βουκολέοντος. Φρονῶ ὅτι ἐν καιρῷ τοῦ Προκοπίου, δὲν ὑπῆρχον τὰ μετέπειτα ἰδρυθέντα παλάτια τοῦ Βουκολέοντος, τὰ ὁποῖα ἐκαλλώπισε καὶ ἐμεγέθυσε Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ κτιρίου ὄλου καὶ τῶν ὑπογείων αὐτοῦ, συνεργία τοῦ Ὁθωμανοῦ τούτου γέροντος, διήλθον τὴν ὑπεράνω ἰδρυμένην οἰκίαν, τεθεμελιωμένην ἐπὶ τῆς ἄνω μνημονευομένης θολωτῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ὁποίας καθὼς προεῖπον, διέρχεται πλατεῖα ὁδὸς. Ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς οἰκίας εἶναι ὑπόγειον νεώτερον. Ἐκ τοῦ ἄνω πατώματος, ἐξέρχεται τις διὰ εὐρυχώρου αἰθούσης ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ κτιρίου, τῆς ὁποίας μέγα μέρος κατέχει σήμερον ἡ αἶθουσα αὕτη. Οὐδὲν ἕτερον ἄξιον προσοχῆς ἀπήντησα ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ, τῆς ὁποίας ἅπαντα τὰ μέρη περιήλθον, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος, φίλου τῆς οἰκογενείας. Ἡ θεὰ ἐκ τῆς στέγης τοῦ κτιρίου τούτου εἶναι θαυμασία. Ἀπασα ἢ ἀπέναντι Ἀνατολῆς, τὸ Σκούταρι ἢ Χαλκηδῶν, τὰ ὄρη μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, εἶναι καταφανέστατα. Πρὸς τούτοις, ἕνεκα τοῦ ὕψους τοῦ κτιρίου, φαίνονται ἅπαντα τὰ πλοῖα παραπλέοντα τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἐμακρηγόρησα περιγράφων τὸ κτίριον τοῦτο, παρὰ πάντων μέχρι τοῦδε ἡμελημένον καὶ ἀνιστόρητον, διότι κατ' ἐμὲ εἶναι ὁ Φάρος τῶν παλατίων, ὁ ὑπὲρ πάντα ἄλλον τόπον μνημονευόμενος. Παρὰ τὸν Φάρον τοῦτον, ἰδρύθη ὁ περιώνυμος Χρυσοτρίκλιος, ἔνθα ἐγένοντο τοσαῦτα τελεταί, καὶ ἔνθα ἐπεδείκνυον οἱ βασιλεῖς εἰς πρέσβεις τὰ ἀμύθητα αὐτῶν πλούτη, τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη καὶ τὸν χρυσοῦν θρόνον. Τὰ ὑπόγεια ταῦτα τὰ σθυναρὰ καὶ κατάξηρα, ἦσαν εἰκάζω, οἱ τόποι ἔνθα ταῦτα ἐν ἀσφαλείᾳ ἐταμιεύοντο. Ὅδὸς δημοσία δεξιόθεν τοῦ πύργου διέρχεται τὴν συνοικίαν ταύτην, καὶ ἀφικνουμένη μέχρι τοῦ πύργου κάμπτει ἀριστερᾶ, καὶ εἰσέρχεται ὑπὸ τὸν εὐρύτατον θόλον. Ὁ θόλος οὗτος μέγας καὶ στερρὸς ἠγέρθη, ἵνα ἐπ' αὐτοῦ θεμε-

λιωθῆ ὁ καλούμενος Χρυσοτρίκλινος, ὡς ἔπραξαν οἱ βασιλεῖς ἐν τῷ Βουκολέοντι καὶ ταῖς Βλαχέρναις, θεμελιώσαντες τὰ παλάτια ἐπὶ θόλων, ἵνα ἐπιβλέπωσι τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πεδιάδα. Οἱ θόλοι οὗτοι ἐχρησίμευον ἀκολούθως ὡς δεσμοπήρια. Ἄνευ τοῦ θόλου τούτου, ὁ Χρυσοτρίκλινος καὶ οἱ κοιτῶνες τῶν βασιλέων, ἐγειρόμενοι ὀπίσθεν τοῦ Φάρου, πρὸ πολλοῦ χάριν τῶν ναυτιλλομένων προϋπάρχοντος, ἔμελλον νὰ ᾔναι πάντων τῶν παλατίων τὰ ἀφανέστερα ἰδρύματα. Ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ θόλου τούτου, ἔνθα ἦσαν τὰ διαβατικά τῶν Ἀγίων μ', σώζονται ἐντὸς κήπων Ὀθωμανικῶν μεγάλα ἐρείπια, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐπισκεφθῶ.

Τὸ κτίριον τοῦτο καλούμενον συνήθως ὁ Φάρος, διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἔνεκα τῆς ἐρυμνότητος καὶ τῶν στερρῶν αὐτοῦ θεμελιῶν. Παρὰ τὸ κτίριον τοῦτο ἐκ δεξιῶν, ἔκειτο ἡ Παναγία τοῦ Φάρου, πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη. « Ἐν τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὃς Φάρος κατονομάζεται » (1). Ἐκαλεῖτο τὸ κτίριον τοῦτο ὁ Φάρος, διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους (2). Ὅσάκις κατὰ Ρωμαίων ἐξήρχοντο οἱ Σαρακηνοὶ ἀπ' ἀνατολῆς, ἤπτοντο φῶτα ἐκ διαδοχῆς μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι Ὀλύμπου φῶτα, διεδέχοντο ὁ Κόριζος καὶ ὁ Μούκιλος, μετὰ τούτους ὁ Ἅγιος Αὐξέντιος (3), « ὁ σκοπὸς » προσαγορευόμενος ὀπίσθεν τῆς Χαλκηδόνας, καὶ εἶτα ἤπτε ὁ ἡλιακὸς τοῦ Φάρου ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντίους ὁ ἡλιακὸς τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου. Αὕτη ἡ

(1) Γενέσιος, σελ. 7.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 492. Ἡ Παναγία τοῦ Φάρου δέον νὰ μὴ συγχέηται μετὰ τῆς Παναγίας τοῦ Φόρου, κειμένης ἐν τῷ καλουμένῳ φόρῳ τοῦ Ταύρου. Συν. Θεοφάνους, σελ. 339.

(3) Nün Καῖς-δὰγ ἤτοι Βουνὸν τοῦ λώρου. Μεγάλως πλανᾶται ὁ σοφὸς Ράϊσκε, λέγων ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο ἦτο παρὰ τὸ ὄρος Ὀλυμπον τῆς Βιθυνίας. Εἶναι τέσσαρα μίλια πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χαλκηδόνας, νῦν Καδί-κιοῖ. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 572, 573. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 174. Τὸ πάλαι πολλὰ μοναστήρια ἰδρύθησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια σώζονται μέχρι σήμερον. « Μοναστήν . . . ὑπὸ τὴν τοῦ » μεγίστου ὄρους ἰδρυμένον ἀκρόρειαν, ὃ καλοῦσι τοῦ ὀσίου Αὐξεντίου λόφον ». Νικ. Πατρ. σελ. 84.

συνήθεια ἐπεκράτησε μέχρι Θεοφίλου υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ, δι' αἰτίαν τὴν ὁποίαν ἱστορεῖ ὁ Πορφυρογέννητος. Διήρκεσεν ὁμως ὀλίγον καιρόν. Κατὰ τὴν Συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους, « ὁ Φάρος » κατονομάζεται ἀπὸ τοῦ φῶς ἀνάπτειν πᾶσι καὶ κατὰ τὰς νύκτας χειραγωγεῖν ἐπὶ καταγωγὰς τινὰς ἀσφαλεῖς ». Πιθανὸν ἐχρησίμευε συγχρόνως δι' ἀμφοτέρους τοὺς σκοπούς. Τὰ φῶτα τοῦ Φάρου ἦσαν τὸ πάλαι πάντῃ περιττά. Ἐν καιρῷ τῆς ἐγέρσεώς του, Σαρακηνοὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν ὑπῆρχον. Οὐδεὶς συγγραφεὺς μνημονεύει τὴν ἰδρυσίν του. Πιθανὸν ἀνηγέρθη ἐπὶ Σεβήρου ἢ καὶ ἀρχήτερον. Ἐν τῷ ἡλιακῷ τούτῳ τοῦ Φάρου ἐνδαισιτῶντο διαιτάριοι ἐπὶ τούτου μόνον ὠρισμένοι (1), « ἐκεῖσε » βίγλας αἰὶ καὶ πάντοτε κρατοῦντες », καὶ μηδεμίαν μετὰ τοῦ παλατίου σχέσιν ἔχοντες, « Ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ κατὰ τὸ ἡλιακὸν τοῦ Φάρου » (2).

Πᾶς ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ κτίριον τοῦτο πείθεται, ὅτι προσφορωτέραν θέσιν οὐδεμίαν ἄλλην ἠδύναντο οἱ πολιτευόμενοι Βυζάντιοι νὰ ἐκλέξωσι πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως αὐτῶν. Ἐκ τούτων ὄλων καταφαίνεται ὅτι πλησίον τοῦ κτιρίου, ἦτο ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου. Δὲν φρονῶ ὡς λέγει ὁ κλεινὸς Βυζάντιος (3), « ὅτι πιθανὸν καθεῖλε τὸν ναὸν τοῦτον ὁ Θεόφιλος ». Κατήργησε προσωρινῶς τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀναπτόμενα πυρὰ, διότι μετὰ ταῦτα πολλάκις μνημονεύονται ἡ Παναγία τοῦ Φάρου καὶ ὁ Φάρος.

(1) Διαιτάριος Atriensis διαιτάρχης, « τοῖς ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἐπὶ τούτῳ ἀφωρισμένοις διαιτάριοις δὴλην ἐτίθη τὴν προτομὴν ». I. Meursi Glossarium. K. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 43. Μνημονεύονται οἱ διαιτάριοι τῆς Θεοτόκου, τῆς Μανούρας, τῶν ἸΘ' ἀκροβίτων καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης. Ἰδ. σελ. 800, 802, 805.

(2) Συν. Θεοφάνους. σελ. 19, 197, 682. K. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 43. Ἄλλος φάρος ἰδρύθη ἐν τῷ βορείῳ στομίῳ τοῦ Εὐξείνου, « ἐπεὶ δὲ πλησίον τοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ » Πόντῳ φάρου ἐγένοντο (φάρος δὲ καλεῖται ἀφ' ἰδρυσμάτι ᾧ πυρσὸς ἐπιτίθεται πρὸς ὁδηγίαν τοῖς ἐν νυκτὶ παροδίταις) ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 746. Οἱ διαιτάριοι ἦσαν ἅπαντες « ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τοῦ στενοῦ ». K. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 699. Κατέλυον πιθανὸν ἐν ταῖς κάτω αἰθούσαις τοῦ κτιρίου.

(3) K/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 214.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΥΡΑΣ

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ κτιρίου τούτου πρὸς βορρᾶν, ἐν τινὶ ὁδῷ καλουμένην *Τοπράκ σοκαγῆ* (1), σώζονται κολοσσιαῖα Βυζαντινὰ κτίρια τοσοῦτω ἐρειπωμένα, ὥστε δύσκολον νὰ εἴπῃ τις εἰς τὴν ἐχρησίμευον. Εἶναι δίπατα, ἐκτισμένα ὡς τὰ συνήθη Βυζαντινὰ κτίρια μετὰ διαδρόμων στενῶν καὶ σκοτεινῶν. Ἐντὸς τῶν ὑπογείων τούτων τρέφονται σήμερον γαλακτοφόρα ζῶα μετὰ τῶν φυλάκων αὐτῶν. Τὸ δάπεδον τῶν ὑπογείων τούτων εἶναι πληθεὲς κόπρων καὶ ἀκαθάρτων διαρρεόντων ὑδάτων. Μικρὰ ὑπαίθρος αὐλὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ τὴν ἡμέραν ἐνδαισιτῶνται τὰ κτήνη, περιέχει πλίνθους ἐκ τοῦ κτιρίου καταπεσούσας ἐνεπιγράφους, καὶ τεθραυσμένα τινὰ τεμάχια μαρμάρου. Διῆλθον ἅπαντα τὰ ὑψηλὰ ὑπόγεια ὁδηγούμενος ὑπὸ τινος φύλακος. Ἐνηλθον ἔπειτα δι' ἐτέρας ὁδοῦ ἐπὶ τῶν θόλων τῶν ὑπογείων δωματίων. Ἄτυχῶς ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ κτιρίου, ἰδρῦθησαν πενιχρὰ Τουρκικὰ οἰκήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων δὲν μ' ἐπέτρεψαν νὰ εἰσέλθω. Οὐδὲν ἄξιον λόγου παρατήρησα ἐπὶ τοῦ ὑπαίθρου τούτου κτιρίου. Ἐπίσθην ἐκ τῆς πολυώρου ἐξετάσεως τοῦ κτιρίου καὶ κυρίως τῶν κάτω ὑπογείων, ὅτι μέγα κτίριον Βυζαντινὸν ἠρεῖδετο ἐπὶ τῶν σθυναρῶν τούτων θόλων. Ἄν τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ἐκκλησιαστικὸν ἢ δημοτικόν, δὲν ἔμαθον μετὰ πολλὰς αὐτόθι ἐπισκέψεις μου. Ἄνω τῶν θόλων τῶν ἰσογείων δὲν σώζεται τεκμήριον Βυζαντινοῦ κτιρίου. Ἄν ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐδῶ ἴδρυμα ἐπὶ τῶν θόλων ἐρειδόμενον, παντελῶς κατηδαφίσθη. Κτίρια, ὡς τὰ ὑπόγεια ταῦτα οὐδέποτε ἀνήγειρον οἱ Βυζάντιοι, εἰμὴ διὰ δεξαμενᾶς· ἀλλὰ δεξαμενὴ αὕτη δὲν εἶναι, διότι τοὺς θόλους τῶν Βυζαντινῶν δεξαμενῶν μέχρι σήμερον σωζομένων, ὑποκρατοῦσι κίονες μαρμάρου. Δὲν ἦτο ἐκκλησία, διότι τοσοῦτοι διάδρομοι στενοὶ δὲν ἀναφαίνονται ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς ἐκκλησίαις. Πρὸς τούτοις, οὔτε ἱερόν οὔτε βῆμα ἀναφαίνονται ἐντὸς τῶν ὑπογείων τούτων. Εἶναι σθυναρὰ ὑπόγεια ἐπὶ τῶν ὁποίων

(1) Ἦτοι ὁδὸς χώματος.

ιδρύθη μέγα καὶ εὐρύχωρον κτίριον, ἀπαρτίζον μέρος τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀπ' αὐτῶν χωριζόμενον. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι εἶναι ἡ περιώνυμος Μαναύρα, ἡ τοςάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ πάντων τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν ὑμνουμένη, χωριζομένη ἐκ τῶν ἐτέρων Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, διὰ χώρου ὑπαίθρου μνημονευομένου πλειστάκις ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν ταῖς προελεύσεσι καὶ τελεταῖς τῶν ἀνακτόρων. Τὸ μέγεθος τοῦ κτιρίου, ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἐκ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, πληρέστατα συνάδουσι μετὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἡμέραν τινὰ περιβλέποντα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰ ἐρείπια ταῦτα, μ' ἐπλησίασαν δύο Ὀθωμανοὶ πλησίον ἐδῶ κατοικοῦντες, ποθοῦντες ἵνα μάθωσι τὰ περὶ τῶν μεγάλων ἐρειπίων τούτων. Οἱ ἄνδρες οὗτοι μὲ εἶπον, ὅτι τὰ ἐρείπια ταῦτα ὡς καὶ ἅπασα ἡ περίξ συνοικία, καλεῖται ἔκπαλαι Δομουζ δαμί(1). Ἡ ἐπωνυμία αὕτη μ' ἐνεθύμισε πάραυτα τὰ τοῦ Πορφυρογεννήτου γραφόμενα, μνημονεύοντος τόπον τινὰ ἐν τοῖς παλατίοις καλούμενον Δέλφακα(2). Ἀτυχῶς ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων αὐτοῦ, δύσκολον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν ταύτην, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μνημονευομένην. Λέγει ὁ συγγραφεὺς, « ἀσφαλίζεται καὶ » τὸ τρίθυρον τοῦ ὄνοποδίου ὁμοίως καὶ αἱ θύραι τοῦ δέλφακος » — « ἡ ἀνιόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἵππικὸν ἴσταται ἐμπρὸς τοῦ δέλφακος καὶ λέγει » — « οἱ δὲ ἄρχοντες τεθέντων σκαμνίων πρὸ » τοῦ δέλφακος, ἐκάθισαν καὶ ἤρξαντο βουλευέσθαι περὶ τοῦ ὀφείλοντος γενέσθαι » — « τῇ οὖν τετάρτῃ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς » ἰνδ. ε', μαγίστρου ὄντος Τατιανοῦ, ἐκέλευσεν σιλέντιον καὶ

(1) Ἦτοι περίφραγμα χοίρων, ἢ μάνδρα χοίρων.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 234, 391, 421, 433. Δέλφαξ χοιρίδιον, δελφάκιον χοιρίδιον. Ἡσύχιος. Δελφάκιον τὸ τοῦ χοίρου βρέφος ἢ τὸ γούρουι, Κυρίλλου γλωσσάριον. I. Meursi Glossarium ἐν λέξει γουρούιον. Ὁ Βυζάντιος, Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 204, καλεῖ δέλφακα, τὸ ἀριστητήριον παρὰ τὸν Χρυσοτρικλίνον, ἐπὶ τῶν ἀκολούθων λόγων τοῦ Δουκαγγίου βασιζόμενος. Le Delphicum où les empereurs prenoient leur repas appelé pour cette raison par *Anna Comnena* ἀριστεῖον. Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs François. Venise, 1729, 1re Partie, σελ. 152. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι συγχέουσι τὸ ἀριστηρίον τοῦ Χρυσοτρικλίνου, τὸ ἰδιαιτέρον τοῦ βασιλέως ἐστιατόριον, μετὰ τοῦ ἀριστηρίου τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου.

» κομέντον καὶ τὰς σχολὰς καὶ τὰ στρατεύματα πάντα παραγε-
» νέσθαι ἐν τῷ δέλφακι, οὐ μέντοι ἐν τῷ ἰππικῷ ἀλλὰ ἐν τῷ
» δέλφακι ».

Περὶ τούτου λέγει ὁ Προκόπιος (1), « Δέλφικα τὸν τόπον κα-
» λοῦσι Ρωμαῖοι οὐ τῆ σφετέρᾳ γλώσσει, ἀλλὰ κατὰ τὸ παλαιὸν
» ἑλληνίζοντες » — « Δέλφικα δὲ τὸν τρίποδα καλοῦσι Ρωμαῖοι,
» ἐπεὶ πρῶτον ἐν Δελφοῖς γέγονε καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔν τε Βυζαντίῳ,
» καὶ ὅπη βασιλέως εἶναι στιβάδα ζυμβαίνει Δέλφικα τοῦτο κα-
» λοῦσι τὸ οἶκημα » (2).

Ἄτυχῶς ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Προ-
κοπίου, οὐδὲ βέβαιον μανθάνομεν περὶ τῆς θέσεως τοῦ Δέλφακος.
Ἦτο ὅμως παρὰ τὸ ὄνοπόδιον καὶ κονσιστῶριον, ἀπέναντι τῆς
Μαναύρας. Ἐν τῇ ἀκολουθῶ περιγραφῇ τοῦ παλατίου, φρονῶ
ὅτι θέλομεν εὑρεῖ τὴν θέσιν ταύτην οὐχὶ ἐν τῇ Μαναύρα, ἀλλὰ
εἰς ἄλλο μέρος τοῦ παλατίου πλησίον αὐτῆς (3). Τοιοῦτο κτί-
ριον δὲν ἦτο μάνδρα ἢ περίφραγμα πρὸς διατροφήν χοίρων, τόσῳ
πλησίον τοῦ παλατίου. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἢ Τουρκικὴ, προ-
έρχεται ἐκ τοῦ ἀπέναντι τόπου καλουμένου Δέλφαξ. Φρονῶ ὅτι
ὁ Δέλφαξ ἦτο τόπος παρὰ τὸν ὄνοπόδα, ἐντὸς τῶν διαβατικῶν
τοῦ Κυρίου. Ἄτυχῶς μόνος ὁ Πορφυρογέννητος μνημονεύει τὴν
θέσιν ταύτην. Ὁ Λαβάρτ οὐδὲν περὶ τούτου λέγει. Ἡ Τουρκικὴ
ὀνομασία σαφῶς ὀρίζει τὴν θέσιν, ἔναντι τῆς Μαναύρας.

ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΕΟΝΤΟΣ

Μένει ἵνα μελετήσωμεν ἕτερα λείψανα ἀνακτορικὰ, ἀνακα-
λυφθέντα τῷ 1872^ω ὑπὸ τῶν σκαφέων τοῦ Θρακικοῦ σιδηρο-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 395.

(2) Σφάλλει νομίζω ὁ Προκόπιος, καλῶν Δέλφικα, πᾶσαν στιβάδα. Οὐδεμίαν συγγέ-
νειαν ἔχει ἡ Δέλφιξ μετὰ τοῦ Δέλφακος τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τῶν Βυζαντιῶν. Ἡ
λέξις Δέλφαξ ὡς καὶ πλείσται ἄλλαι τῶν Βυζαντιῶν, παράγονται ἀπὸ κτίρια προαιώνια,
αὐτόθι ἰδρυθέντα πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ἀνακτόρων.

(3) Αἱ Τουρκικαὶ ὀνομασίαι πλείστων τόπων ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς
περιχώροις, ἐλεύκαναν πολλὰ γραφόμενα τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν.

δρόμου, ίνα ἐκ τῆς μελέτης πάντων τῶν ἐρειπίων τούτων, συμπληρώσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν, τὴν θέσιν τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων.

Πλησίον τῶν παραλίων τειχῶν τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου ἐν θέσει τινὶ καλουμένῃ *Ἰντζηλή κιδσκ* (1), ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου, μέγιστα ὑπόγεια τῶν ὁποίων αἱ ἀψίδες ἦσαν Μ. 13, 00 ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ περίπου Μ. 4, 00 καὶ 5, 00 ὑπὸ τὴν γῆν. Μέγα καὶ ἐρυμνότατον τεῖχος διῆκον ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, διεχώριζε τὸ κτίριον τοῦτο εἰς δύο ἄνισα μέρη. Ἀπὸ τὰς καμάρας ταύτας, τὰς ὁποίας μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης, λοφίσκος ἠρέμα ὑψούμενος παντελῶς ἐκάλυπτε, δίοδος στενὴ ὑπόγειος φέρει πρὸς ἕτερον μέγα ὑπόγειον παραθαλάσσιον, εἰσέτι κάλλιστα σωζόμενον. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο ἐντὸς τοῦ ὁποίου σήμερον ἐργάζονται σιδηρουργοὶ Ἀρμένιοι, φαίνεται μᾶλλον ἄντρον παρά χειροποίητον ὑπόγειον. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο τὸ παραθαλάσσιον, προσιτὸν τοῖς πᾶσιν ἐκ τῆς παραλίας, συνεκοινώνει μετὰ τοῦ ἔσω κτιρίου διὰ τῆς ἄνω στενῆς διόδου πρὸ πολλοῦ πεφραγμένης. Παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν εἶναι ἕτερον ὑπόγειον, φυλακεῖον πιθανῶς τῶν παλατίων (2) καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑπογείοις καμάραις ἐγκλεισμένων καταδίκων.

Τὸν Μάιον τοῦ 1872^{ου}, ὅταν πολλαὶ καμάραι εἶχον ἤδη κατεδαφισθῆ, διότι δι' αὐτῶν ἀτυχῶς ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ σιδηρόδρομος καὶ τὰ ἐπικείμενα χώματα ἄλλοσε μετεκομίσθησαν, ἀνεφάνησαν τὰ θεμέλια ἐπιμήκους Βυζαντινοῦ κτιρίου, ἐπὶ τῶν καμαρῶν τούτων ἐρειδόμενα. Τὰ θεμέλια ταῦτα ἦσαν παράλληλα μὲ τὰ ἀνακτορικά παράλια τεῖχη. Μῆκος τῶν δύο τούτων πλευρῶν Μ. 98, 28, πλάτος Μ. 17, 00. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῶν θεμελίων τούτων εἶχε μικρὰν ἔσοχὴν καὶ ἐνώπιον ταύτης, παρετήρησα δύο βάθρα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν θέσει κείμενα, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων Μ. 2, 76. Ἡ διάμετρος αὐτῶν Μ. 0, 76.

(1) Ἦτοι μέλαθρον μαργαρωδες, μέλαθρον Μαργαρίτης.

(2) Ν. Χωνιάτης, σελ. 169.

Ὅλον τὸ ἐμβαδὸν τοῦ κτιρίου τούτου, ἦτο μέτρα τετραγωνικά 1670, 76.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα, οἱ ἐργάται κρημνίσαντες διὰ σκαπάνης καὶ πυρίτιδος τὰς σθυναρὰς καὶ ξηροτάτας ταύτας καμάρας, ἀνεκάλυψαν ἐν τῇ βορειοτάτῃ ἄκρᾳ τῶν ὑπογείων τούτων, μέγαν σωρὸν μαρμάρων λελαξευμένων βαρυτάτων, πλακῶν μαρμαρίνων καὶ παντοῖα παντὸς μεγέθους καὶ βάρους μάρμαρα, πεσόντα ἐκ τοῦ ἄνω κτιρίου, ὡς νὰ ὑπέστη τὸ κτίριον σφοδρὸν σεισμὸν καὶ κατέπεσαν τὰ τεῖχη καὶ τὰ μαρμάρινα κοσμήματα ἐντὸς τοῦ βόθρου τούτου, τὸν ὁποῖον κατεκάλυψαν χώματα καὶ παντοῖα τρίμματα τῶν ἀψίδων. Ἐντὸς τοῦ παμμεγέθους λάκκου τούτου, ἀνευρέθησαν τέσσαρα μεγάλα καὶ ἕξ μικρότερα χιονόκρανα, πάμπολλα βάρη, τῶν ὁποίων τὰ ὀγκωδέστερα ἦσαν ὅμοια τῶν ἄνω δύο περισωθέντων ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ. Ἀπὸ τοῦ βάθους τούτου, ἀπεσύρθησαν μετὰ κόπου δύο πλάκες ἐκ μαρμάρου, μήκους M. 2, 76, πλάτους M. 1, 07 καὶ πάχους M. 0, 23. Ἐν μόνον χεῖλος εἶναι κεκοσμημένον καὶ ἐν τοῖς κοσμήμασι τούτοις, φαίνονται καθαρῶτατα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλακῶν, δύο κεφαλαὶ φυσικοῦ μεγέθους, ἡ μὲν λέοντος ἡ δὲ βοός. Ὅμοιαι κεφαλαὶ μικρότεροι, ἀναφαίνονται καὶ εἰς ἕτερα τεμάχια. Ὅταν κατὰ πρῶτον εἶδον ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων τὸν λέοντα καὶ τὸν βοῦν (1) καὶ τὰ ποικίλα κοσμήματα, ἐπίσθην πάραυτα ὅτι ταῦτα εἶναι λείψανα τοῦ περιωνύμου καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων ὑμνουμένου παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, ἐδῶ τὸ πάλαι ἐγερθέντος (2). Ὅτι δὲν ἦτο ἐκκλησία καταφαίνεται ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ.

(1) Ἐτυχεν ἄνωθεν ἐστὼς τῶν βασιλείων οἴκων
ἐνθα γλυφεῖσα δεξιῶς μάρμαρος χιονόχρους
βοῦν μεγαλόπλευρον τυποῖ, καὶ λέοντα μορφάζει
ἐπιπηδῶντα τῇ βοῇ καὶ πίνοντα τοῦ φόνου
καὶ γέγονε τὰ γλύμματα ταῦτα τῷ τόπῳ κληῖσις.

Κ. Μανασσῆς, στίχ. 4862.

(2) Τὸ παλάτιον τοῦτο, τοσάκις μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἐνθα κατέλυον οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ἦτο ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, πάντων τῶν παλατίων τὸ ἐπισημότερον. Ville-Hardouin entend parler du *grand Palais*, qui estoit assis sur la

Τὰ ὑπόγεια ταῦτα, ἅπαντα μετ' ὀλίγον κατεδαφισθέντα, ἦσαν δεσμωτήρια καὶ συνεκοινώνουν μετὰ τοῦ μεγάλου παραλίου ὑπογείου. Περὶ τούτων λέγει ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνους (1), « ἀλλ' ὁ » Θεόφιλος τούτους (τοὺς ὄρκους) θέμενος εἰς οὐδέν, νῦν μὲν εἰρ- » κτῆ τινι καὶ φρουρᾷ τῇ κατὰ τὸν Βουκολέοντα, τοῦτον (τὸν » Θεόφοβον) τίθησι φρουρεῖσθαι προστάξας ». Λέγει ὁ Σκυλίτσης, « δεσμωτήριον κατὰ τὸν Βουκολέοντα ». Ἐπὶ ἀκόλουθα περὶ τοῦ Θεοφίλου, ἱστορεῖ Γεώργιος ὁ μοναχὸς (2), « Πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ » τελευτῆς ὁ θεομισῆς οὗτος βασιλεὺς, βουλὴν μυστικὴν ποιη- » σάμενος μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ, περὶ Θεοφόβου τοῦ Πέρ- » σου . . . ἀνήγαγε αὐτὸν εἰς τὸ παλάτιον καὶ εἶχε μετ' αὐτοῦ. » Βαρυνηθεὶς δὲ ἐκ τῆς νόσου, καθεῖρξε Θεόφοβον ἐν ταῖς καμάραις » τοῦ Βουκολέοντος . . . καθειργνύει κευθμῶσιν ἐκπέμψας τοῦ » Βουκολέοντος, τὸν Θεόφοβον. » — « Ἐν δεσμωτηρίῳ τίθησι τὸν » Θεόφοβον ζοφωδεστάτῳ κατὰ τὸν Βουκολέοντα (3), ἀπέτεμε » τὴν κεφαλὴν τοῦ Θεοφόβου . . . τὸ δὲ σῶμα τοῦ Θεοφόβου, » διὰ τοῦ Βουκολέοντος ἐξαγαγόντες λαθραίως, διέσωσαν πλη- » σίον τοῦ Ναρσοῦ ἐν τῇ νῦν λεγομένῃ τῆς Θεοφοβίας » (4).

Τὸ ὄνομα Βουκολέων, παρεφθάρη ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας Λατινικῆς (5), καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρήγαγον οἱ Βυζάντιοι τὴν λέξιν ἐκ βοὸς καὶ λέοντος, ὅθεν καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ζώων τούτων ἐπὶ τῶν τριμμάτων ἀνευρεθέντων ἐν τῷ ἄνω βόθρῳ (6).

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐρειπίων τούτων καὶ κυρίως τῶν κί-
 ο

rive de la Propontide, et estoit de son temps nommé le Palais de Bucoléon. Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs François, par Ducange. Venise, 1729, 1re Partie, σελ. 152.

(1) Σελ. 136. Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 105.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 810.

(3) Γενέσιος, σελ. 60. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 139.

(4) Ὁ Βυζάντιος, Κ/πολις Τόμ. Α'. σελ. 139, θέτει τὴν μονὴν τῆς Θεοφοβίας ἐν τῇ Ἀσιατικῇ παραλίῳ τοῦ Βοσπόρου κόμῃ, καλουμένῃ νῦν Κουζγουντζούκ.

(5) Bucca leonis, στόμα λέοντος. Ἐνίστε ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Λατίνων καὶ os leonis. Exuviae Sacrae, par Riant. Τόμ. Β'. σελ. 235.

(6) Ἄπαντα τὰ μαρμάρια κοσμήματα τοῦ παλατίου τούτου, ἐχομίσθησαν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνθα φυλάττονται.

νων, βάρων καὶ κιονοκράνων, ἐσχεδίασεν ὁ ἀρχιτέκτων Κ^{ος} Δημάδης τὸ παλάτιον τοῦτο. Ἐκ τοῦ σχεδίου τούτου, πιστοτάτου ἀπεικονίσματος τοῦ ὄλου κτιρίου, λαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ ἐνὸς τῶν ἀνακτορικῶν παλατίων. Τὴν ἀνέγερσιν καὶ τὰ περὶ τοῦ ἐπισήμου τούτου παλατίου ἱστορούμενα τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων συγγραφέων, διηγοῦμαι ἀκολούθως.

Πλησίον τοῦ παλατίου τούτου πρὸς νότον, ἦτο ὁ λιμὴν τοῦ Βουκολέοντος. Ἐδῶθεν διὰ τῶν καλουμένων χελανδίων ἢ δρομώνων ἀπέπλεον οἱ βασιλεῖς, εἴτε πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Στουδίου, εἴτε πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐν Βλαχέρναις, ἐν δημοσίαις παρατάξεσι. « Καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἀπὸ τὸ παλάτιον εἰς τὸν βασιλῆιον δρόμωνα μετὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ θεραπείας » (1). Ἐν ἑορτῇ γενομένη ἐν τῷ Σίγματι καὶ τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγχου, « ἅπαντες οἱ προσκεκλημένοι ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια διὰ τῆς θερμάστρας », οἱ δὲ ἐλάται τῶν βασιλικῶν δρομώνων κατέρχονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος, « καὶ ἴστανται ἔνθα » τὸ βασιλικὸν δρομώνιον ἵσταται » (2). Τὸν λιμένα τοῦτον φρονῶ ὅτι αἰνίττεται ὁ Παχυμέρης (3) λέγων, « τινὰς δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ » κατὰ Φάρον λιμένος » διότι πλησίον ἐδῶ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Φάρου, οὐδεὶς ἄλλος λιμὴν ὑπῆρχε.

Τὸ παλάτιον τοῦτο τοῦ Βουκολέοντος, κατεκόσμησε Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, μὲ ζώδια ἐκ διαφόρων τόπων κομισθέντα (4).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 560. Δρόμωνες καὶ δρομάδες autem sunt quas Sidorius cursorias appellat. Γ. Κωδινός, σελ. 249. Πρβ. τὰς Βυζαντινάς μου Μελέτας, ἔνθα (σελ. 112, 117) περιέγραψα τὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος, κείμενον πρὸς νότον τοῦ ὁμωνύμου ἀνακτόρου.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 601 « πρὸς τὸ τοῦ παλατίου νεώριον ἐν τῷ Βουκολέοντι ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 292.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 391.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 447.

Ο ΠΑΠΙΑΣ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἐλάλησα περὶ τῶν πυλῶν τοῦ παλατίου. Ὁ πυλωρὸς ἐκαλεῖτο Παπίας (1).

« Πρὸς τὸν τῶν οἰκῶν φύλακα τὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις
« Παπίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλῶσσαν » (2).

Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο μέγας καὶ οἰκειακὸς παππίας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ κράτους, κατὰ τὸν Κωδινὸν Κουροπαλάτην, δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν ὁ Παπίας. « Προέρχονται πάντες ἐν τῷ παλατίῳ διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ ἀνοίξαντος τοῦ παπίου » (3). Ἐν τισιν ἑορταῖς, εἰσήρχοντο οἱ αὐλικοὶ εἰς τὸ παλάτιον, « ἐννύχιοι » (4). Ἄλλοτε « ἤνοιγε τὸ παλάτιον τάχιον ». Ἄλλοτε τὸ ἑσπέρας, « τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου δείλης, ἀνοιγομένου τοῦ παλατίου εἰσέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος » (5).

Τὸ παλάτιον δὲν ἤνοιγε πολλὰ πρωτὶ, ἔκλειε τὸ ἑσπέρας. Ἐν τισιν ἑορταῖς εἰσήρχοντο οἱ αὐλικοὶ « παννύχιοι » καὶ ἤνοιγε λίαν πρωτὶ τὸ παλάτιον. Ἐν καιρῷ τοῦ Πορφυρογεννήτου (6), ἦτο ἀσφαλῶς κεκλεισμένον καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Ἐνεκα τούτου, ἀναγινώσκομεν συχνὰ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, « ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου » (7). Ὁ Πορφυρογέννητος, λέγων « ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου », δὲν ἐννοεῖ τὸ ὅλον παλάτιον ἀλλὰ

(1) Ἐνίοτε γράφεται καὶ Παππίας. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 12, 28, 35, 188. Συν. Θεοφάνους, σελ. 37. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Γ'. σελ. 83. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Παπίαινα. Acta et Diplomata, Τόμ. Α'. σελ. 18. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 6, 519, 549, 725. Ἡ λέξις εἶναι Ἀραβικὴ, μπάμπ θύρα, μπάμπι θυρωρὸς. Ἄλλοι παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ πάπας ἢ πάππας. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 188.

(2) Κ. Μανασσῆς, στίχ. 4695, 4696.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 171, 519, 525, 566, 601. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 18. « ὁ παπίας τοῦ παλατίου εἰσεκόμισεν αὐτάς ».

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 108, 143, 161, 162.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 170. Συν. Θεοφάνους, σελ. 619.

(6) Ὁ Λουίτπράνδος λέγει τινὰ περὶ τῆς ὥρας τοῦ ἀνοίγματος τοῦ παλατίου. Ἐνταπῶδοσις. Βιβ. Ε'. Τμῆμα ΚΑ'.

(7) Τόμ. Α'. σελ. 72, 99, 170.

τὰ παλάτια τοῦ Χρυσοτρικλίνου, τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαίτημα τῶν βασιλέων. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῆς Διακαινησίμου, οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου συνῆλθον «τάχιον» ἐν τοῖς δωματίοις τοῦ Τρικόγχου, καὶ κατερχόμενοι πρὸς τὸν Χρυσοτρίκλινον, ἤνοιξε τὸ παλάτιον. Τὸ ἐν ταῖς προελεύσεσι πολλάκις μνημονευόμενον παλάτιον, ἦτο ὁ Χρυσοτρίκλινος.

Ἐφερην ὁ παπίας «τοῦ μεγάλου παλατίου», ὡς τεκμήριον τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, ὄρμαθὸν κλειδῶν, τὰς ὁποίας ἐν δημοσίαις παρατάξεσιν ἔσειεν ἐνώπιον τῶν προσκεκλημένων. «Ἐξέρχεται» δὲ καὶ ὁ παπίας τῇ χειρὶ σείων τὰς κλεῖς καὶ εὐθέως λέγει ὁ «σιλεντιάριος τὸ κελεύσατε» (1). Πάλιν, «καὶ εὐθέως αἴρων» ὁ παπίας ἀπὸ τοῦ σκάμνου τὰ κλειδιά, ἐξερχόμενος ταῦτα «διασεῖει, ὥστε τῇ τούτων διασεῖσει κτύπον ἀποτελεῖσθαι, ἵνα» διὰ τοῦ κτύπου γνῶσι πάντες, ἐξέρχασθαι τὸν παπίαν ποιῆσαι μίνσας» (2). Ὁ παπίας ἐν τισὶ τελεταῖς εἶχε καὶ ἐτέραν ὑπουργίαν. Ἐπὶ προβολῇ ἀνθυπάτου, τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, «λαβὼν θυμιατὸν ὁ παπίας θυμιᾷ ὁμοίως ὡς ἐπὶ προβολῇ πατρικίων καὶ ὑποχωρεῖ» (3).

Παρὰ τὸν παπίαν τοῦ μεγάλου παλατίου ἢ μᾶλλον τοῦ ὄλου παλατίου, μνημονεύονται ὁ παπίας τῆς Μαναύρας καὶ τοῦ παλατίου τῆς Δάφνης (4). Τὸν τίμιον σταυρὸν ἐξερχόμενον τὸν Αὐγουστον μῆνα, καὶ περιηγόμενον ἐν ὄλαις ταῖς συνοικίαις τῆς πόλεως, συνοδεύει ὁ παπίας, συνάγων τὰ φιλοδωρήματα τῶν πολιτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μέρος δίδει τῷ δευτέρῳ παπίᾳ (5). Ἄν ἔνεκα νόσου ἢ ἄλλου κωλύματος δὲν

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 524, 525. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 188. Τοὺς σιλεντιαρίους καλεῖ ὁ Ἀγαθίας, «τοὺς ἐπιστάτας τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς». I. Meursi Glossarium.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 521. «Ὁ δὲ Ἀρδάβασδος δραμῶν πρὸς τὸν παπίαν, καὶ ἄρας ἀπ' αὐτοῦ τὰς κλεῖς βιαίως, ἤνοιξεν». Συν. Θεοφάνους, σελ. 685. Λέων ὁ Γραμματικὸς, σελ. 252.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 255.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 725.

(5) «τῷ παπίᾳ καὶ τῷ δευτέρῳ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 709, 721, 723, 725.

εξέλθη, εξέρχεται ὁ δεύτερος παπίας καὶ μερίζονται ἐξ ἴσης αὐτὰ ὁ παπίας καὶ ὁ δεύτερος (1). Ἐπὶ Καντακουζηνοῦ, μνημονεύεται ὁ παπίας ὡς στρατιωτικός, « τοῦ δὲ ἀριστεροῦ κέ- » ρας Τζαμλάκων ὁ μέγας παπίας» (2). Μνημονεύονται καὶ « οἱ » θυρωροὶ τοῦ παλατίου καὶ τῶν σεκρέτων », ὑπηρετᾶται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ μεγάλου παπίου (3).

Τὰ ἀνάκτορα τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων δὲν ἦσαν κτίρια μονομερῆ, ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ κτίρια πολλὰ, θεμελιωθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἄλλα μετέπειτα προσετέθησαν ὑπὸ τῶν ἀκολούθων βασιλέων, ἐπὶ θεμελίων ἄλλων παλατίων καταρρευσάντων ἢ κατεδαφισθέντων, πρὸς ἀνέγερσιν ἄλλων εὐρυχωροτέρων. Ἐνεκα τούτου, οἱ τοσοῦτοι διάδρομοι, διαβατικὰ καλούμενοι πολλάκις. Ὁ Λουϊτπράνδος ἐξυμνεῖ οὐχὶ μόνον τὴν ὠραιότητα τῶν παλατίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀχυρὸν αὐτῶν (4). Ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ τούτου χώρου, ἤγειρον οἱ βασιλεῖς ἐκκλησίας πολυαρίθμους, καλουμένας ὅτε μὲν ναοὺς ὅτε δὲ εὐκτήρια, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐγένοντο πλεῖστα τελεταὶ, μνημονευόμεναι ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Τὰ παλάτια ταῦτα, καλοῦνται πολλάκις « τὸ παλάτιον » (5).

« αὐτοῦ δηλονότι τοῦ παπίου καὶ τοῦ δευτέρου, ἰσταμένων εἰς τὸ πρὸς δύσιν δεξιὸν βή- λον ». Ἰδ. σελ. 520.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 549, 709, 723, 725, ὁ συγγραφεὺς περιγράφει καὶ ἐτέρας ὑπηρεσίας τοῦ Παπίου.

(2) Ι. Καντακουζηνός, Τόμ. Α'. σελ. 362, 436, 465.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 738. Ὁ Παπίας, κατὰ τὸν Κωδινὸν Κουροπαλάτην, σελ. 35, εἶχε μὲν πάλαι ὑπηρεσίαν « ἀνεπίγνωστον, νῦν δὲ οὐδεμίαν ». Ὁ συγγραφεὺς οὗτος καθὼς καὶ ὁ Γ. Κωδινός, ὁ ἀποδίδων τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τῶν μετέπειτα βασιλευσάντων Ἰουστινιανοῦ, Ἰουστίνου, Θεοφίλου καὶ Βασιλείου ἰδρυθέντων παλατίων, συνέγραψαν τὰ πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρακμάζοντος τοῦ κράτους, ὅταν πλεῖστα τῶν παλατίων μέρη κατέπεσαν καὶ μόνον τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπηρετούντων τὰ ὀνόματα, διεσωθήσαν ἐν τοῖς στόμασι τοῦ λαοῦ. Ἀμφοτέρων τῶν συγγραφέων τούτων τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν δέον νὰ ἔχη κατὰ νοῦν ὁ μελετῶν τὰ συγγράμματα ταῦτα. Μνημονεύω πολλάκις ἐν τῷ πονήματι τούτῳ, τ' ἀσύρραπτα καὶ παράτοπα τοῦ Γ. Κωδινοῦ γραφόμενα, ἵνα καταδείξω τὴν περὶ τούτων ὀλιγωρίαν τῶν τελευταίων τοῦ Βυζαντίου ἱστορικῶν.

(4) Ἀνταπόδοσις, Κεφ. Ε'. Τμῆμα ΚΑ'.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. σελ. 560, « καὶ τῶν μὲν ἀνακτόρων, ἃ τὸ μέγα πα-

« Πολλάκις δὲ συνεστιῶνται τοῖς ἄρχουσιν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν
» Βλαχερνῶν, καὶ δείλης εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον ». Πρὸς
σαφεστέραν μελέτην τούτων ὄλων, διαιρῶ τὰ παλάτια εἰς δύο
τάξεις (1).

ΠΑΛΑΤΙΑ ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΑ.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΚΕΧΩΡΙΣΜΕΝΑ.

Τὰ παλάτια τὰ συνεχόμενα ὑποδιαιρῶ εἰς τρία τμήματα.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΤΡΙΚΛΙΝΟΥ.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΚΟΓΧΟΥ καὶ

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ.

Τοιουτοτρόπως, φρονῶ ὅτι κάλλιον δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν
τὴν περιγραφὴν τοσούτῳ συγκεχυμένην ἐν τοῖς συγγράμμασι
τῶν Βυζαντίων.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΤΡΙΚΛΙΝΟΥ

Ο ΧΡΥΣΟΤΡΙΚΛΙΝΟΣ

Τὸ κτίριον τοῦτο, πάντων τῶν βασιλικῶν ἰδρυμάτων (2) τὸ
ἐπιφανέστερον, ἔκειτο πρὸς δυσμὰς τοῦ Φάρου, ἤτοι πρὸς τὸ
ἄνωθεν αὐτοῦ μέρος. Ὁ Φάρος τὸν ὁποῖον ἤδη ἐμνημόνευσα ὡς

» λάτιον λέγεται, κυριεύουσιν ἐξ ἐφόδου στρατιῶται ἐκ τοῦ Βοτανειάτου ». Μ. Ἀττα-
λιάτης, σελ. 270.

(1) Τὸ σχεδιάσμα ἐν τῷ πονήματι τούτῳ, μεγάλως διαφέρει τῶν σχεδιασμάτων τοῦ
Λαβάρτ σελ. 59. Διαφέρουσιν ἐπομένως καὶ αἱ διαιρέσεις.

(2) *Chrysotriclion id est aureum trielinum quae praestantior pars est.*
Λουῖτπράνδου Ἐνταπόδοσις, Βιβ. Ε'. Τμήμα ΚΑ'. In hoc igitur Romanus aureo

μέχρι τοῦδε ἰστάμενον, ἦτο ἡ ἀνατολικωτέρα ἄκρα τῶν συνεχομένων τούτων παλατίων. Οὐδὲν κτίριον μνημονεύεται πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ καὶ τοῦ Φάρου. Τὸν τρίκλινον τοῦτον, τὸν ὁποῖον συχνότερον πάντων τῶν ἄλλων βασιλικῶν κτιρίων μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος, ἤγειρεν ἐκ θεμελίων Ἰουστίνος ὁ Β΄, ἀνεψιὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (578). Τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἀνακτόρων ὡς προεῖπον, καλεῖται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου « τὸ » παλάτιον ». « Ἄπαντες προερχόμενοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος . . . καὶ ἀνοίξαντος τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται καὶ δέχονται τὸν βασιλέα εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν » (1). Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται « διὰ τοῦ αὐγουστέως καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ » (2). Εἶχε τὸ κτίριον τοῦτο ὀκτὼ καμάρας, συνεχομένας μετὰ τοῦ κεντρικοῦ θόλου. « Εἰς δὲ τὰς ὀκτὼ καμάρας τοῦ χρυσοτρικλίνου » (3). Ὁ κεντρικὸς οὗτος θόλος εἶχε δεκαεξὶ φωταγωγοὺς καμάρας. « ἄνωθεν δὲ εἰς τὰς 17' φωταγωγοὺς καμάρας τοῦ τρούλλου τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου » (4). Ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ ἦτο ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως. « Ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ σέντζου ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ ». Φαίνεται ἔκ τινων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτι ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου τούτου, ἦσαν χαλκᾶ κάγκελλα (5). Ἐνθεν κάκειθεν τοῦ θρόνου τούτου ἐκάθηντο ἕτεροι βασιλεῖς ἂν ὑπῆρχον (6). Πλησίον τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἦτο ἡλιακός. Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (7), « οἱ δὲ μά-

triclino . . . potentissime degens caeteras partes palatii genero Constantino, filiisque suis Stephano et Constantino distribuerat. Ἰδ. Legat. Κεφ. Θ'. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 690. Ὁ Πορφυρογέννητος, Τόμ. Α'. σελ. 710, μνημονεύει χρυσοστόριον καὶ ἐν σελ. 748 χρυσοιστόριον. Ὁ Ράϊσκι εἰκάζει, ὅτι ἦτο sala plena statuis aliisque imaginibus aureis. Τόμ. Β'. σελ. 831.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 143, 157.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 159.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 580 Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 48.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α', σελ. 582, 586.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 283. « Ἐν τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου βασιλείῳ θρόνῳ καθιδρῦσαντες » αὐτόν ». Μ. Ἀτταλειάτης, σελ. 169.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α' σελ. 632. Σέντζος θρόνος, ἐκ τῆς Λατινικῆς sessus κάθισμα ἐκ τοῦ sedeo. Τόμ. Β'. σελ. 214. Μόνος ὁ βασιλικὸς θρόνος οὕτω ἐκαλεῖτο.

(7) Τόμ. Α'. σελ. 137.

» γιστροὶ καὶ πατρίκιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ μετὰ καὶ τοῦ
» κουβουκλείου (1), εἰ μὲν ἔστιν εὐδία, ἴστανται ἐν τῷ τοῦ χρι-
» σοτρικλίνου ἡλιακῷ, εἰ δὲ οὐκ ἔστι εὐδία, ἴστανται ἐνδον τοῦ
» χρυσοτρικλίνου ». Ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ πρὸς ἀνατολὰς ἐν
τῷ ἀριστερῷ μέρει, ἦτο καμάρα ἢ εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Θεο-
δώρου (2), ἐνθα περιεβάλλοντο τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας οἱ βασι-
λεῖς. Πρὸ τῆς καμάρας ταύτης ἐκρέματο βῆλον. Ἐδῶ ἐφυλάτ-
τετο καὶ τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως. Ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ
Χρυσοτρικλίνου, ἦτο καμάρα εἰσάγουσα πρὸς τὸν ἰδιαιτέρον κοι-
τῶνα τοῦ βασιλέως, « ἔσωθεν τοῦ βήλου εἰς τὴν καμάραν τὴν
» πρὸς τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα » (3). Ἀντικρὺ τῆς καμάρας ταύ-
της, ἴσταντο ἐν ταῖς τελεταῖς, οἱ συνοδεύοντες τὸν βασιλέα ἄρ-
χοντες (4). Μία τῶν ὀκτῶ καμαρῶν τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἐκα-
λεῖτο τὸ εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ἐνθα ἐφυλάττετο ἡ
ράβδος τοῦ Μωϋσέως (5). « Εἰς τὴν καμάραν τὴν οὖσαν πρὸς
» τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου » — « ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ
» τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου ἐν αὐτῷ τῷ χρυσοτρικλίνῳ » (6). Μνη-
μονεύεται καὶ ἑτέρα καλουμένη τὸ Πάνθειον (7). Μία πύλη ἐξά-
γουσα ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ Φάρου, ἐκαλεῖτο « ἡ Μονόθυρος »
ἢ « τὸ Μονόθυρον », « καὶ ἀναβαίνοντες τὸ μονόθυρον » (8). Ἐκα-
τέρωθεν τῆς πύλης ταύτης, ἦσαν ἕτεραι δύο ἐξάγουσαι πρὸς

(1) Οἱ τοῦ Κουβουκλείου ἦσαν οἱ εὐνοῦχοι καὶ πραιπόσιτος ὁ ἀρχιευνοῦχος, I. Meursi Glossarium. Κουβούκλειον ἐκαλοῦντο ἅπαντες οἱ αὐλικοί. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 16. Ἡ λέξις εἶναι Λατινική, cubiculum αἴθουσα τοῦ ὕπνου. Κουβικουλάριοι ἐκ τοῦ κουβουκλείου. Ἰδ. σελ. 273.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 6, 115, 119, 244, 285, 640.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 585.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 175.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 6, 244. « ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Θεοδώ-
» ρου ἐν αὐτῷ τῷ χρυσοτρικλίνῳ », σελ. 440, 622, 623. Ἀπαριθμεῖ ἐν σελ. 630, τὰ
ἱερὰ κειμήλια, φυλαττόμενα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τούτῳ.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 119, 440. Ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, τούτῳ, ἐφυλάττοντο τοῦ
βασιλέως ἡ ἐσθῆς καὶ τὰ βασιλικά στέμματα. Ἰδ. σελ. 7.

(7) « Ἐν τῇ καμαρᾷ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῇ οὖσῃ πρὸς τὸ Πάνθειον ». Κ. Πορφυρ.
Τόμ. Α'. σελ. 116, 122.

(8) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 289. Ὑπῆρχε καὶ σῶμα στρατιωτῶν καλούμενον
τὸ Πάνθειον. Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 876.

τὸν αὐτὸν ἡλιακόν, « αἱ δὲ λοιπαὶ πύλαι τοῦ χρυσοτρικλίνου » αἱ ἐξάγουσαι πρὸς τὸν ἡλιακὸν εἰσὶ κεκλεισμένοι » (1). Ταύτας τὰς πύλας καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος ἀνατολικὰς, « διήληθον πάλιν διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῶν ἀνατολικῶν πυλῶν » (2). Ἐτέρα πύλη ἐξῆγε πρὸς τὸν τριπέτωνα, χῶρον οὕτω καλούμενον πρὸς δυσμὰς τοῦ Χρυσοτρικλίνου.

Ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς πρὸς ἀνατολὰς κόγχης, ἦτο ἡ Θεανδρίκελος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, « ἐπὶ θρόνου καθεζομένη » (3), ἄνω τοῦ μονοθύρου τοῦ ἐξάγοντος πρὸς τὸν ἡλιακὸν τοῦ Φάρου.

Ἀπὸ τὸν Χρυσοτρικλίνον εἰσῆρχοντο εἰς τὴν αἴθουσαν « Μάκρων » καλουμένην, διὰ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν (4). Ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ ἐφυλάττοντο τὰ βασιλικά ἐνδύματα καὶ πᾶσα ἡ βασιλῆος στολή (5). Δεξιόθεν τοῦ τρικλίνου τούτου ἦτο ὁ ἱερός κοιτῶν. « Εἰς τὴν καμάραν τὴν πρὸς τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα » (6). « Εἰσέρχονται (οἱ βασιλεῖς) ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῶν κοιτῶνι ». Ὁ κοιτῶν οὗτος ἦτο ἡ αἴθουσα τοῦ ὕπνου, καὶ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος διὰ τοῦ Μάκρωνος, εἰσῆρχετο εἰς τὸν Χρυσοτρικλίνον ὁ βασιλεύς.

Αἱ τρεῖς πύλαι αἱ ἐξάγουσαι ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου εἰς τὸν τριπέτωνα ἦσαν ἀργυραῖ (7). « Εἰσέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῷ » οὐδῷ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου » (8). « Ἐν τῇ » καμάρᾳ τῆ οὔσῃ ἐκ δεξιῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου » (9). Ταύτας τὰς ἀργυρᾶς πύλας ὁ Πορφυρογέννητος κατεσκεύασε, καθὼς καὶ τὴν ἀργυρᾶν τράπεζαν τοῦ πλη-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 290.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 592.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 519.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 124.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 7. Χρυσοτρικλινῆται ἐκαλοῦντο οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ. Ἰδ. σελ. 30, 546, 670. Ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ, ὑπῆρχον πολλὰ περιαιρετὰ χρυσᾶ σκεύη. Σελ. 92.

(6) Μ. Ἀτταλιάτης, σελ. 142, 169. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 22.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 90, 581.

(8) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 92.

(9) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 95.

σίον Ἀριστηρίου (1). Μέγας καὶ πολυτελής πολυέλαιος ἐκρέματο ἄνω τῆς ἐν τῷ μέσῳ ἱσταμένης χρυσῆς τραπέζης (2). « Ἐν » τῷ μέσῳ τοῦ χρυσοτρικλίνου κατέναντι τοῦ μεσαιτάτου πολυκανδήλου » (3) — « Τὸ δὲ ἔλαιον τοῦ πολυκανδήλου τοῦ » κατὰ τὸ μέσον κρεμαμένου τοῦ χρυσοτρικλίνου » (4).

Τὸ χρυσοῦν δένδρον ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, τοσάκις μνημονεύομενον ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ παλατίου, κατεσκεύασεν ὁ Θεόφιλος, « στρουθοὶ ἐφεζόμενοι διὰ μηχανῆς τινὸς μουσικῆς ἐκε- » λάδουν, τοῦ πνεύματος διὰ κρυφίων πόρων εἰσπεμπομένου » (5). Ἡ μεγάλη χρυσὴ τράπεζα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἱσταμένη, ἦτο ἐπιμήκης. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου ἴσταντο ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς χρυσῆς τραπέζης, βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς, ἐν τῇ ἀπέναντι ἄκρᾳ « οἱ προσκεκλημένοι » ὁμαδὸν » (6). Ὑπῆρχον ἐν τῷ αὐτῷ Χρυσοτρικλίῳ καὶ παρατράπεζαι, ὡσάκις συνεκάθηnton πλείστοι προσκεκλημένοι (7). Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, πλησίον τοῦ Πανθέου συνήθως ἴστατο ὁ πατριάρχης (8)· « καὶ κάθηται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ » Χρυσοτρικλίνου τῇ οὔσῃ πρὸς τὸ Πάνθειον ».

Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, περιέβαλλον οἱ βασιλεῖς, ὡς ἀνωτέρῳ εἶπον, τὰς ἑαυτῶν χλανίδας ἐν καιρῷ ὑποδοχῆς. Ἡ πρὸς βορρᾶν πλευρὰ τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἐκαλεῖτο ἡ ἀριστερὰ, ἡ πρὸς νότον δεξιὰ, διότι ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ ἐστιάσεσιν, ἴστατο ἢ ἐκάθητο βλέπων πάντοτε πρὸς ἀνατολὰς. Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, ἤλλαττεν ὁ βασιλεὺς τὰ ἐνδύματα καὶ τὸ στέμμα. « Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἐν

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 450.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 93.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 624.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 724. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἐφύλαττον τὸν βασιλέα οἱ καλούμενοι χρυσοτρικλινῆται καὶ πρόκοιτοι ὀπλισμένοι· « διὑπνισθεῖς (ὁ βασιλεὺς) » ἐκάλεσε τὸν παρακοιμώμενον αὐτοῦ ». Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 186.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 627. Κ. Μανασσῆς, στίχ. 5265-72.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 94, 580.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 95.

(8) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 122.

» τῆ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου καμάρα καὶ στεφθεὶς, διέρχεται διὰ
» τοῦ Χρυσοτρικλίνου » (1).

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ὑπῆρχεν ἡλιακὸς ἡ μέ-
ρος ὑπαιθρον, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ
Φάρου, χωρὶς νὰ διαβῶσι διὰ τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ἐπὶ προα-
γωγῆ ζωστῆς πατρικίας (2), μετὰ τὴν ἐν Ἀγία Σοφίᾳ τελετὴν,
ἡ πατρικία εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον διὰ τοῦ Ἐρωτος καὶ τῶν
διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ', « καὶ ἐπικύπτει τὸ ἡλιακὸν τοῦ χρυ-
» σοτρικλίνου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν Φάρον ».

Ὁ Πορφυρογέννητος (3) ἀριθμεῖ τὰ χρυσᾶ καὶ πολύτιμα
σκεύη, φυλαπτόμενα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου.
Ὅσακις οἱ αὐλικοὶ συνέτρωγον μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Χρυ-
σοτρικλίνῳ, ἐκάθηντο ἐπὶ χωριστῶν τραπέζων, ἢ ἀποκοπτῶν
κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Πορφυρογεννήτου. « Ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ
» τῶν καμαρῶν τραπέζαις » — « ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπέζων » (4).
Ἡ τράπεζα παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς ἦτο χρυσῆ (5).
Μόνος ὁ πατριάρχης « συγκαθέζεται εἰς συνεστίασιν ἐπὶ τῆς ἀπο-
» κοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ χρυσῷ τρικλίνῳ » — « Καὶ τοῦ πα-
» τριάρχου ὡς ἔθος καθεσθέντος παρ' αὐτῷ ἐπὶ δίφρου » (6) —
« καὶ συνεστιᾶται τῷ βασιλεῖ ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης
» ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ».

Πέντε μόναι ἀξίαι συνεστιῶντο τοῖς βασιλεῦσι ἐν τῇ ἀποκο-
πτῇ τραπέζῃ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ὁ πατριάρχης, ὁ καῖσαρ, ὁ
νωβελήσιμος, ὁ κουροπαλάτης καὶ ἡ ζωστὴ πατρικία (7).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 115, 249, 285, 289.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 257, 711. « Οὕτω βαρβάρως ὠνομάζετο εἰς τὴν Βυ-
» ζαντινὴν αὐλὴν, ἀντὶ τοῦ Ζώστρια ἢ « Ζώστειρα ». Γαλλ. Dame d'Atour. Α. Κο-
ραῖ, τὰ μετὰ θάνατον εὐρεθέντα συγγραμμάτια, ὑπὸ Α. Ζ. Μάμουκα, Τόμ. Α'. σελ. 26.
Ἡ Αὔγουστα εἶχε μίαν μόνην ζωστήν. I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει ζωστή. Le-
Beau, Histoire du Bas Empire, Τόμ. 14, σελ. 421.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 640.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 768, 770, 771, 772.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 769, 770, 771.

(6) Ι. Καντακουζηνός, Τόμ. Α'. σελ. 65. « Ἐν τῷ ὑπερλάμπρῳ χρυσοτρικλίνῳ ».
Συν. Θεοφάνους, σελ. 246.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 726, 773, 775.

Ἡ πρώτη μετὰ τὸν βασιλέα θέσις ἦτο ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ, « οἱ μὲν ἀνατολικοὶ προκρινόμενοι τῶν ἐσπερίων, καθέζονται δὲ » ἐν τῇ εὐωνύμῳ θέσει » — « καὶ τὸν μὲν πρωτόκλητον φίλον » πρὸς τὸ εὐώνυμον προτρέπεσθαι μέρος . . . τὸν δὲ ἀπ' αὐτοῦ » δεύτερον ἐν τοῖς δεξιῶς προσκαλεῖσθαι » (1). Ἡ αὐτὴ τάξις ἐφυλάττετο καὶ ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Μία ἐκ τῶν ἄνω ὀκτὼ μνημονευθεισῶν καμαρῶν, ἦτο ὁ φύλαξ (2) ἢ τὸ σκευοφυλάκιον, κτίριον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφυλάττοντο πιθανὸν τὰ τοσαῦτα χρυσᾶ σκεύη τοῦ τρικλίνου τούτου. « Διέρχονται διὰ τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ » τῆς καμάρης τοῦ Πανθέου καὶ τοῦ φύλακος » ἐκ τοῦ φύλακος ἐπορεύοντο πρὸς τὰ διαβατικά τῶν Ἀγίων μ'. « Ἐπαίρει τὴν » (πατρικίαν) βουλομένην ἀπὸ τοῦ φύλακος ἔνθα εἰσὶν οἱ γνωστοὶ πυλῶνες οἱ ἀντίπεπτοι » (3). Πιθανὸν διὰ τοιούτων πυλῶν, ἀσφαλῶς ἐφυλάττοντο τὰ πολύτιμα σκεύη τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Πιθανὸν ὁ φύλαξ οὗτος εἶναι ὁ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Βασιλείου Μακεδόνης μνημονευόμενος (4)· « ἐννακόσια κεντηνάρια . . . κα- » ταλιπόντος Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ φύλακι τηρού- » μενα τῷ βασιλικῷ ». Κατεσκεύασε καὶ τράπεζαν ἀργυρᾶν, τῆς ὁποίας μνεῖαν συχνάκις ποιεῖται ὁ Πορφυρογέννητος, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν διαιτωμένων καὶ καλλωπισμὸν τοῦ ἐστιατορίου, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεστιῶντο μετὰ τοῦ βασιλέως τοσοῦτοι ξένοι καὶ αὐλικοί. « Εἰσερχόμενοι καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου κα- » θῶς εἴθισται αὐτοῖς καὶ μετὰ μακρὸν δίδονται μίνσαι » (5).

« Ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου τῇ ἐξαγούσῃ πρὸς τὸν » « τριπέτωννα, ἴστανται παρατράπεζα δύο « ἂν ὁμως ὁ βασιλεὺς

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 92, 726, 739.

(2) « καὶ ἔργα διάφορα χειμευτὰ ἀπὸ τοῦ φύλακος ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 580, 582.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 257. Φρονῶ ὅτι ὁ φύλαξ παρὰ τὴν καμάραν τοῦ Πανθέου ἦτο θύρα ἄγουσα πρὸς τὰ ὑπόγεια τοῦ Χρυσοτρικλίνου.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 253. Τὸν βίον τοῦ Βασιλείου συνέγραψεν ὁ Πορφυρογέννητος. Τὸ ἄνω μνημονευόμενον σκευοφυλάκιον, φρονεῖ ὁ Ράϊσκι, ὅτι ἀνήκεν εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Φάρου. Τόμ. Β'. σελ. 618.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 124.

διατάξῃ καὶ ἕτερα, θέτουσι τὸ ἐν ἐν τῇ ἀριστερᾷ καμάρα, τὸ ἄλλο ἐν τῇ δεξιᾷ (1). Τὰ τεῖχη ἐκαλλώπισε μὲ ὑέλους καὶ πλάκας πολυχρόους, « πλείονα ἐκ τῆς τῶν βρωμάτων γλυκύτητος » τοῖς κεκλημένοις τὴν τέρψιν παρέχουσιν ». Ἐκτὸς τῶν τριῶν ἀργυρῶν πυλῶν, κατεκόσμησεν ὁ Πορφυρογέννητος τὰ τεῖχη καὶ τὴν ὄροφὴν τοῦ Χρυσοτρικλίνου μὲ ἄνθη καὶ φύλλα ποικιλόχροα, ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς κύκλων ἀργυρῶν (2).

Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου, τελετῆς γενομένης ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, δὲν ἐχώρει ὁ τόπος πάντας τοὺς προσκεκλημένους (3). Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ κοσμητῇ τοῦ αὐτοῦ Χρυσοτρικλίνου εἰς τοὺς ἐκεῖσε διαυγίτας, ἐκρεμάσθησαν « μινσόρια καὶ μεσοσκούταλα ἀργυρᾷ μεγάλα » (4). Τὰ ποικίλα καὶ πολυάριθμα χρυσᾷ σκεύη μνομονεύονται ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους (5). Τὸν Χρυσοτρικλίνον καλεῖ ὁ Λουῖτπράνδος τὸ λαμπρότερον μέρος τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ Χρυσοτρικλίνου, εὐκόλον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινόμενα ἐν τῷ παλατίῳ, τὰ ὁποῖα μετὰ τοσαύτης λεπτομερείας ἀφηγεῖται ὁ Πορφυρογέννητος. Οἱ τῆς ἐβδομάδος ὑπηρεταί, λίαν πρῶτ' ἐφέρουσιν ἐκ τοῦ ἱματοφυλακείου τοῦ βασιλέως, τὸ σκαραμάγγιον καὶ θέτουσιν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ σκάμνου, ἔξω τῶν ἀργυρῶν πυλῶν ἵσταμένου. Μετὰ τὴν πρώτην ὥραν, ἔρχεται τῶν ὑπηρετῶν ὁ πρῶτος, καὶ κρατῶν τὴν κλεῖδα τῆς θύρας, κρούει τρίς ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς θύρας, καὶ εὐθέως κελεύοντος τοῦ βασιλέως, εἰσάγουσιν οἱ κοιτωνῖται τὸ σκαραμάγγιον καὶ τὰ ἐπίλοιπα ἐνδύματα τοῦ βασιλέως (6).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 70.

(2) Τὰ ἀκόλουθα λέγει περὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ Λουῖτπράνδος ἐν τῇ Ἀνταποδόσει, Βιβ. Γ'. Κεφ. ΑΖ', Sane τὴν ζωγραφίαν zographiam id est picturam per pulchre exercebat. « Τὴν δὲ τῆς ζωγραφίας τέχνην τοσοῦτον ἀκριβῶς ὁ ἀνὴρ ἠπίστατο ὡς οὐκ οἶμαι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ τῶν μετ' αὐτόν ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 450.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 456. Παχυμέρης. Τόμ. Β'. σελ. 366.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 582.

(5) Σελ. 173.

(6) Περὶ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, καλουμένων ἐνίοτε χρυσοτρικλινῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΤΟ ΠΕΝΤΑΠΥΡΓΙΟΝ

Σκευος πιθανόν επίχρυσον ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ (1). Ὁ μὲν βασιλεὺς καθέζεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ, « ἔμπροσθεν τοῦ πενταπυργίου ». Ἐπὶ στεφανώματι δὲ βασιλέως, « τὰ στεφάνια » κρεμῶσι οἱ τῆς τάξεως τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ πενταπυργίῳ, « ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλικὸς κράββατος » — « ὁ δὲ χρυσοτρικλίνος ἐξωπλίσθη, καθὼς εἴωθεν τὸ πάλαι ἐξοπλίζεσθαι, ἤγουν διὰ τοῦ πενταπυργίου καὶ τῶν βασιλείων θρόνων ». Ἐν τῇ δοχῇ τῶν πρέσβειων τοῦ Ἀμεριμνῆ, περιγράφει λεπτομερέστατα τὰ κοσμήματα τοῦ πενταπυργίου, ὁ Πορφυρογέννητος.

Ἐν τῇ ἐβδομάδι τῆς Διακαινησίμου, ἂν τύχῃσι πρέσβεις μεγάλων ἔθνων, προσκαλοῦνται καὶ οὗτοι εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως. Ὁ μὲν βασιλεὺς κάθηται ἄνω, ἔνθα τὸ πενταπύργιον ἴσταται, οἱ δὲ πρέσβεις ἐπὶ τῆς μεγάλης χρυσοῦς τραπέζης. Ἀριστερᾷ τοῦ πενταπυργίου, ἴσταται σκάμνον ἔχον βάθρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέρχεται ὁ ὑπηρετῶν τὸν βασιλέα καὶ ὁ ἐπιγέρονος (2). Τῇ εἰ τῆς Διακαινησίμου, ὁ βασιλεὺς δεχόμενος τὸν πατριάρχην ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, « καθέζεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ ἔμ-

ται, πρὸς Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 31, 692. « Ὁ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος ». Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 202. Τούτους συχνάκις μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος. « Νιψιστιάριος » ὁ ὑπηρετῶν τὸν βασιλέα νιπτόμενον. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 293.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 92, 200, 582.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 70. « Μιχαὴλ ὁ οἰνοχόος, ὃν καὶ πιγκέρην συνήθως » οἱ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ὀνομάζουσιν ». Ἄννα Κομνηνή, Τόμ. Α'. σελ. 421.

» προσθεν τοῦ πενταπυργίου » (1). — « Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης
» ἐν τῷ περιβλέπτῳ χρυσίῳ τρικλίνῳ χρυστῆς τραπέζης, ἐν ᾧ
» καὶ τὸ περιφανὲς κτῆμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν
» προετέθη » (2).

Τὸ πενταπύργιον ἦτο σκεῦος ξύλινον περιαιρετὸν ἐπίχρυσον,
μνημονευόμενον καὶ ἐν τῇ Μαναύρα (3). Ἐπὶ τούτου ἔσωθεν καὶ
ἔξωθεν ἐκρέμαντο πάμπολλα σκεύη, κοσμήματα χρυσᾶ καὶ βα-
σιλικὰ ἐνδύματα. Ἄτυχῶς τὸ μέγεθος καὶ τὴν κατασκευὴν αὐ-
τοῦ οὐδεὶς περιέγραψε (4).

Ἐν ἐπισήμοις ἑορταῖς, μικρὰ χρυστῆ τραπέζα ἴστατο ἐν τῷ
πενταπυργίῳ. Τοῦτο πρῶτος κατεσκεύασε Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς,
καθὼς καὶ τὰ δύο μέγιστα ὄργανα ὀλόχρυσα, μετὰ διαφόρων
πολυτίμων λίθων κεκοσμημένα (5).

Ο ΤΡΙΠΕΤΩΝ

Πρὸς δυσμὰς τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἔκειτο ὁ Τριπέτων (6), χω-
ρος πλειστάκις μνημονευόμενος ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου. Συνέχεται μετὰ τοῦ Χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ
Λαυσιακοῦ τρικλίνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατήρχοντο διὰ βαθμί-
δων (7). « Καὶ μέλλοντος αὐτοῦ (τοῦ πατριάρχου) κατέρχεσθαι

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 92, 582.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 764.

(3) « ἐξέθετο δόγμα . . . βασιλικῆς τιμῆς μετασχόντας τῆς οἰασοῦν κατὰ τὴν Μαγναύ-
» ραν ἦτοι τὸ Πενταπύργιον συναθροισθῆναι ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 100. « Τὸ
» περιφανὲς κτῆμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου εἰς τιμὴν προετέθη ». Κ. Πορφυρ. Τόμ.
Α'. σελ. 767.

(4) Περὶ τούτου λέγει ὁ Reiske. Quid pentapyrgium fuerit, cujus non infre-
quens nostro et aliis mentio fit, non constat. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 171,
683. Ὁ Δουκάγιος C. Christ. σελ. 128, φρονεῖ ὅτι ἦτο ἴδρυμα ἔχον πέντε πύργους,
ἀνῆκον εἰς μόνην τὴν Μαναύραν. Φαίνεται ὅτι μετεκομίζετο ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου εἰς
τὴν Μαναύραν.

(5) Συν. Θεοδώρου, σελ. 627, 793. « Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλέπτῳ
» χρυσῷ τρικλίνῳ χρυστῆς τραπέζης, ἐν ᾧ καὶ τὸ περιφανὲς κτῆμα τοῦ χρυσοῦ πεντα-
» πυργίου ἐς τιμὴν προετέθη ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 683.

(6) Τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ταύτης, ἀγνοῶ.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 91.

» τὰ σκαλία τοῦ Λαυσιακοῦ ». Ἦτο ὁ πρόδρομος ἢ τὸ προαύ-
λιον τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων τὴν
ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς (1), λέγει, « ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι
» ἴστανται ἐν τῇ καμάρα τοῦ χρυσοτρικλίνου τῇ ἐξαγούσῃ πρὸς
» τὸν τριπέτωνα, παρατράπεζα δύο, εἰ δὲ κελεύει ὁ βασιλεὺς
» γενέσθαι κατὰ προσθήκην ἕτερα δύο παρατράπεζα, ἴσταται
» τὸ ἐν ἐν τῇ ἀριστερᾷ καμάρα, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δεξιᾷ ». Καὶ
» πάλιν, ὁ βασιλεὺς « εἰσέρχεται διὰ τοῦ τριπέτωνος ἐν τῷ χρυ-
» σοτρικλίνω » — « καὶ ἴσταται ἐν τῇ ἐξαγούσῃ καμάρα ἐν τῷ
» τριπέτῳ » — « ἴσταται ἐν τῇ οὐδῶ τῆς ἐξαγούσης πύλης
» ἀπὸ τοῦ τριπέτωνος ἐν τῷ λαυσιακῷ ». Ἐκ τῶν λόγων τού-
των δηλοῦται, ὅτι ὁ τριπέτων ἦτο ὑπαιθρος αὐλὴ, μέσον τοῦ
Λαυσιακοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἔχουσα εἴσοδον
ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου, καὶ τρεῖς θύρας πρὸς τὸν Χρυ-
σοτρίκλινον. Κτίρια ἐντὸς τοῦ τριπέτωνος δὲν μνημονεύονται.
Μόνος ὁ Πορφυρογέννητος λαλεῖ περὶ ὀργάνων ἐν τῷ τριπέ-
τῳ. « Εὐθύς αὐλεῖ τὸ ὄργανον ὃ ἴσταται ἐν τῷ τριπέτῳ ».
Κατωτέρω, μνημονεύει τὸ ὄργανον τοῦτο, καλῶν αὐτὸ χρυσοῦν (2).
Ὁ τριπέτων ἐνίοτε ἐκαλεῖτο ὠρολόγιον καὶ πόρτηξ τοῦ χρυσο-
τρικλίνου (3). Τὸν τόπον τοῦτον αἰνίττεται ἕτερος συγγραφεὺς
λέγων, « τὸν δὲ πατρίκιον Κοσμᾶν ἐν τῷ ὠρολογίῳ τοῦ παλα-
» τίου τύψας ὁ βασιλεὺς (Ρωμανὸς ὁ Λακαπηνὸς) διεδέξατο » (4).
Ὅτι τὸ ὠρολόγιον τοῦτο, πιθανῶς ὅμοιον τῷ ἐν Ἀγία Σοφία
μνημονευομένῳ, ἦτο ἐν τῷ τριπέτῳ, τεκμαίρεται ἐκ τῶν ἐξῆς
λόγων. « Βάρδα δὲ τοῦ Καίσαρος διερχομένου . . . εἰς τὸ ὠρο-
» λόγιον καθεζόμενος ὁ Δαμιανὸς πατρίκιος, ὃς καὶ παρακοιμώ-
» μενός, οὐκ ἀνηγέρθη τιμῆσαι αὐτόν. . . τοῦτο ἰδὼν ὁ Καῖσαρ
» ἐθυμώθη λίαν, καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον

(1) Τόμ. Α'. σελ. 58, 70, 89, 90, 286.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 184, 202. Πιθανὸν τοῦτο ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς λέ-
γων ἐν σελ. 765, « μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μυστικοῦ ὀργάνου ἐκδιδύσκονται πάντες τὰς
» ἑαυτῶν στολάς ».

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 526.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 441. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 307.

» . . . ήρώτησε τήν αίτίαν ό βασιλεύς(1) ». — « Μέχρι τοῦ
» πόρτηκος τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾧ καί τὸ ὠρολόγιον ἴστα-
ται » (2). Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι τὸ ὠρολόγιον ἦτο ἄνω τῆς
θύρας τῆς εἰσαγούσης ἀπὸ τοῦ τριπέτωνος εἰς τὸν Χρυσοτρικλί-
νον. Περὶ τῆς εἰσόδου τοῦ τριπέτωνος, σαφῆ εἶναι τὰ ἐξῆς γρα-
φόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, « πάντων ἐν τῷ τοῦ λαυσιακοῦ
» τρικλίνῳ εἰσελθόντων, ἐξῆλθεν ὁ πραιπόσιτος . . . καὶ ἴστησι
» πρὸ τῆς πύλης τοῦ λαυσιακοῦ τρικλίνου, τῆς εἰσαγούσης ἐν
» τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου πόρτηκι, ἤγουν ἐν τῷ ὠρολογίῳ » (3).

ΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΤΡΙΚΛΙΝΟΥ

Ἀνέμνησα ἀνωτέρω τὸ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καλούμε-
νον Ἀριστητήριον ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ,
τὸ διακωνισθὲν μέχρι σήμερον διὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ὀνόματος
Ἀρίστα σοκαγή. Ὑπῆρχε καὶ παρὰ τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, ἕτερον
ἰδιαιτέρον τοῦ βασιλέως, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεστιῶντο τινὲς προσ-
κεκλημένοι μετὰ τοῦ βασιλέως. Ἡ αἴθουσα αὕτη ἔκειτο δεξιᾷ
τοῦ τριπέτωνος, καὶ διὰ τούτου ὑπῆρχε θύρα ἄγουσα εἰς τὸ Ἀρι-
στήριον. Ὁ Πορφυρογέννητος ἀφηγούμενος τὰ ἐπὶ προαγωγῇ
ραίκτορος (4), λέγει, « καὶ μετὰ ταῦτα ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραι-
» πόσιτοι εἰς τὸ βῆλον τὸ πρὸς τὸ ἀριστητήριον, ἤγουν ἔμπρο-
» σθεν τοῦ κοιτῶνος, κἀκείσε ἐνδύνουσιν αὐτὸν τὸ τοιοῦτον ἰμά-
» τιον ». Ταῦτα ὅλα τελοῦνται, ἐν τῷ ἀριστηρίῳ τούτῳ. Μετὰ
τὴν τελετὴν, καταφιλήσας ὁ ραίκτηρ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα
τοῦ βασιλέως, ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι « διὰ τοῦ ὠρολο-
» γίου εἰς τὸν λαυσιακόν ».

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 827.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 622. Τοῦτο πιθανὸν μνημονεύει ὁ Κ. Μανασσῆς, στίχ. 5277.

« ἐξαΐσιον εἰργάσατο σχεῦος ὠρονομίου,
« δι' οὗ παρεῖχε καθορᾶν τῷ βασιλεῖ καθ' ὥραν,
« ἐν μέσοις διατρέθοντι τοῖς βασιλείοις οἴκοις. »

(3) Τόμ. Α'. σελ. 605.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 529, 530.

Τοῦτο τὸ ἐστιατόριον ἐννοεῖ καὶ ὁ Πορφυρογέννητος, ἱστορῶν τὰ τῆς ὑποδοχῆς τῆς Ἑλγας. Μετὰ τὴν τράπεζαν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, ἐγίνετο δούλκιον ἐν τῷ Ἀριστηρίῳ (1). Τὸ κτίριον τοῦτο εἶχε « τοὺς τοίχους λελαμπρυσμένους ἐκ βαθυίνων λίθων » ἐκ συγκοπῶν δὲ καὶ διαφόρων χροῶν τὸ ἔδαφος πᾶν » (2).

Ο ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΚΟΙΤΩΝ

Περὶ τοῦ κοιτῶνος τούτου λαλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος (3), περιγράφων τὴν γενομένην δοχὴν τῆς Ἑλγας ἐκ Ρωσίας, « ἡ δὲ » δέσποινα ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου διῆλθεν διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Τριπέτωνος καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Καινούργιον, καὶ « δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτῆς κοιτῶνα . . . καὶ ἀνεπαύσατο ». Μικρὸν μετὰ ταῦτα, προσεκλήθη ἡ δέσποινα καὶ συνέφαγε μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Μετὰ τὸ γεῦμα ἐγένετο δούλκιον ἐν τῷ ἀριστηρίῳ . . . « καὶ ἔστη ἡ χρυσῆ μικρὰ τράπεζα ἡ ἐν τῷ πενταपुरγίῳ ἰσταμένη ». Ἀπὸ τὸν τριπέτωνα εἰσῆρχοντο εἰς τὸν Καινούργιον διὰ ἰδιαιτέρας θύρας. « Καὶ καθεξῆς εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ καινουργίου τρικλίνου εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης (4) » αἱ γυναῖκες, μετέπειτα οἱ αὐλικοὶ « διὰ τοῦ ὥρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου ».

Τὸν κοιτῶνα τοῦτον πολλακίς καλούμενον τὸ καινούργιον, ἤγειρεν ἐκ βάρων Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (5). Ἦτο θάλαμος θολωτὸς ὑπὸ δεκαῆξ κίωνων κατὰ στίχον ὑποκρατούμενος. Οἱ μὲν ὀκτῶ, ἐκ λίθου θετταλικοῦ πρασίνου, οἱ δὲ ἕξ, ἐκ λίθου ὀνυχίτου, τοὺς ὁποίους ὁ λιθοξόος ὠραίσει δι' ἀμπέλων καὶ παντοίων ζώων, οἱ

(1) Τόμ. Α'. σελ. 597. « Καὶ ἡ τοῦ κατὰ Ῥωμαίων ἐκπλεύσαντος ἄρχοντος τῶν Ῥώως » γαμετῆ Ἑλγα τοῦνομα . . . παρεγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει . . . καὶ βαπτισθεῖσα » ἐπ' οἴκου ἀνέδραμε ». Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 329. Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων τὰς ἐορτὰς καὶ τὴν ὑποδοχὴν τῆς Ὀλγας, καλεῖ αὐτὴν Ἑλγαν.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 145. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 602, 603, 604.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 596, 597.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 618.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 146, 332.

δὲ ἐπίλοιποι δύο, ὠραίσθησαν διὰ σκολιῶν γραμμῶν. Τὸ ἄνωθεν τῶν κίωνων καὶ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἡμισφαίριον, ἦτο διὰ ψηφίδων ὠραίων κατὰ κεχρυσωμένον, προκαθήμενον ἔχον τὸν δημιουργήσαντα τὸ ἔργον Βασιλείον τὸν Μακεδόνα, « ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν ὑποστρατήγων δορυφορούμενον ὡς δῶρα προσάγοντων αὐτῷ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐαλωκυίας πόλεις ». Ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ἱστοροῦντο τὰ ἄθλα τοῦ Βασιλείου, οἱ ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ πόνοι καὶ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων οἱ μόχθοι. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐδάφους, ἦτο λίθινος ταῶς ἐκ ψηφίδων λαμπρῶν κεκοσμημένος ἐκ λίθου Καρικῆς περικλειόμενος. Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ τετραγώνου τούτου κτιρίου, ἦσαν τέσσαρες ἀετοὶ ἐκ ψηφίδων λεπτῶν καὶ ποικίλων, καλλιτεχνίας ἐξαισίας, ὥστ' ἐφαίνοντο ζῶντες καὶ ἔτοιμοι πρὸς πτήσιν. Πολύχροοι ὑάλιναι πλάκες ἐκόσμουσαν τὰ τεῖχη, διαφόρων ἀνθέων μορφὰς παριστάνουσαι. Ἄνω τοῦ τοσοῦτου κόσμου ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἦσαν ἀπεικονισμένοι ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Εὐδοκίας, στολαῖς βασιλικαῖς κεκοσμημένοι. Παρὰ τοῖς γονεῦσιν, ἦσαν οἱ παῖδες αὐτῶν κρατοῦντες βιβλία. « Βουλομένου δεῖξαι τοῦ τεχνίτου τυχόν, ὡς οὐ μόνον ἡ ἄρρην γονή, ἀλλὰ καὶ ἡ θήλεια τὰ ἱερά » μεμύηται γράμματα καὶ τῆς θείας σοφίας οὐκ ἔστιν ἀμέτοχος ». Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐγκαλλωπίσματα τῶν τειχῶν τοῦ περικαλλοῦς τούτου κοιτῶνος, ἄχρι τῆς ὀροφῆς. Ἐν τῇ ὀροφῇ, ὑπῆρχεν εὐχαριστία ἐγγράμματος τῶν γονέων ὑπὲρ τῶν τέκνων, καὶ τῶν τέκνων εὐχαί ὑπὲρ τῶν γονέων. Ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους (1) διεσώθησαν εὐτυχῶς, τὰ ἐπὶ τῶν εἰκόνων τούτων γεγραμμένα. Ἡ μὲν τῶν γονέων, « εὐχαριστοῦμέν σοι, Θεὲ ὑπεργαθὲ καὶ βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων, ὅτι περιέστησας ἡμῖν » τέκνα εὐχαριστοῦντα τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν θαυμάτων σου ἄλλὰ φύλαξον αὐτοὺς ἐν τῷ θελήματί σου, μή τις αὐτῶν παρὰ δράμη τι τῶν σῶν ἐντολῶν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ εὐχαριστῶμεν τῇ σῇ ἀγαθότητι. » Ἡ δὲ τῶν παίδων, « εὐχαριστοῦμέν σοι, λόγε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ πτωχείας Δαυϊτικῆς ἀνύψωσας τὸν

(1) Σελ. 334.

» πατέρα ἡμῶν, καὶ ἔχρισας αὐτὸν τῷ χρίσματι τοῦ ἁγίου σου
» πνεύματος· ἀλλὰ φύλλαξον αὐτὸν τῇ χειρὶ σου σὺν τῇ τε-
» κούσῃ ἡμᾶς, ἀξιῶν αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς τῆς ἐπουρανίου σου βα-
» σιλείας. »

Ο ΚΟΙΤΩΝ ΜΑΚΡΩΝ

Ὁ κοιτῶν οὗτος ἔκειτο δεξιᾷ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἤτοι πρὸς νότον αὐτοῦ. « Εἰσέρχεται μετ' αὐτοῦ μυστικῶς διὰ τοῦ Μάκρω-
» νος τοῦ κοιτῶνος, εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ
» Φάρου » (1). Τῇ α' Ἰανουαρίου, « εἰσέρχονται οικειακῶς οἱ δε-
» σπότεται διὰ τοῦ Μάκρωνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν νάρθηκα τῆς
» ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου ».

Αἱ πύλαι τοῦ μάκρωνος ἦσαν ἀργυραῖ, « ἐξερχόμενοι τὰς ἀρ-
» γυρᾶς τοῦ μάκρωνος πύλας » (2). Εἶχεν ὁ κοιτῶν οὗτος ἑτέρας
τρεῖς θύρας, τὴν μὲν πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου
καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, τὴν δὲ πρὸς τὸν ἱερὸν κοιτῶνα τοῦ
βασιλέως καὶ ἑτέραν πρὸς τὸν θάλαμον τῆς Αὐγούστης. Ἦτο
λοιπὸν ὁ κοιτῶν οὗτος ὁ προθάλαμος τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος. Ἐν
τῷ κοιτῶνι τούτῳ, ἐφύλαττεν ὁ παρακοιμώμενος τοῦ ἱεροῦ κοι-
τῶνος καὶ πλησίον αὐτοῦ οἱ ὑπηρέται, οἱ κοινῶς κοιτωνῆται καὶ
χρυσοτρικλινῆται καλούμενοι. Ἐκ τούτου εἰκάζω, ὅτι ἐνυπῆρ-
χον ἐν τῷ κοιτῶνι τούτῳ δωμάτια διὰ τοὺς φύλακας τούτους.
Ἐβδομᾶριοι ἐκαλοῦντο οἱ καθ' ἐβδομάδα ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ
κοιτῶνι τοῦ βασιλέως. « Ἐνδοθεν δὲ τοῦ κοιτῶνος ἦν Βασιλι-
» σκιανός, τῇ κελεύσει τοῦ βασιλέως, ὑπνώσας ἐν τῇ κλίνῃ
» Ῥεντακίου πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ » (3).

ΚΟΙΤΩΝ ΙΕΡΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ἐμπροσθεν τοῦ ἄνω κοιτῶνος, ἤγειρεν ὁ Πορφυρογέννητος

(1) Κ. Πορφ. Τόμ. Α'. σελ. 116, 119, 137.

(2) Κ. Πορφ. Τόμ. Α'. σελ. 124.

(3) Παρακοιμώμενος accubitor. « παράκοιτον καὶ φύλακα τῆς βασιλείου κλίνης ».

πορφυρᾶν φιάλην ὑποκρατουμένην ὑπὸ κιόνων μαρμαρίνων. Τὸ ὕδωρ ἐχύνετο ἐκ στόματος ἀργυροῦ ἀετοῦ, οὐκ ὀρθῶς βλέποντος ἀλλ' ἐκ πλαγίου, κρατοῦντος ὄφιν περιτυλισσόμενον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Εἰκόνας μουσοκτίστους καὶ πολυχρόους, ἐποίησεν ἐν τοῖς προπυλαίοις τοῦ κεκοσμημένου τούτου βασιλικοῦ κοιτῶνος.

Περὶ τοῦ κοιτῶνος τούτου, ὀλίγα εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ποικίλαις περιγραφαῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Μετὰ τὴν ἐξ Ἀγίας Σοφίας προέλευσιν, ὁ βασιλεὺς διερχόμενος ἅπαν τὸ παλάτιον, εἰσέρχεται εἰς τὸν Χρυσοτρικλίνον μετὰ πάντων τῶν αὐλικῶν, « εὐχὴν ἀποδιδόντες ἐν τῇ κόγχῃ » τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾧ ἱστόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν » καὶ Θεοῦ εἰκὼν . . . εἰσέρχεται ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ κοιτῶνι » (1). Ὁ κοιτῶν οὗτος ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ καινουργίου κοιτῶνος, διὰ τοῦ θαλάμου τῆς Αὐγούστης.

Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων « ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, » ὅταν τεχθῆ ἄρρεν τέκνον τῷ βασιλεῖ (2) » λέγει ὅτι, « εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ καινουργίου τρικλίνου αἱ ζωσταὶ καὶ αἱ μαγίστρισαι, ἀνθυπάτισσαί τε καὶ πατρίκιαι . . . καὶ αἱ λοιπαὶ » συγκλητικαὶ καὶ ἐπεύχονται ἀπευχαριστοῦσαι τὴν Αὐγούστην . . . μία ἐκάστη εἰσάγουσα ξένιον (3) ὅπερ κατὰ προαίρεσιν ἔχει ». Μετὰ δὲ τὸ τῶν γυναικῶν σέκρετον, « εἰσάγονται » ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ διὰ τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, οἱ τῆς συγκλήτου ἅπαντες ». Ὁ βασιλεὺς « εἰσῆλθεν ἐν τῷ τρικόγχῳ . . . καὶ δηρυγευόμενος ἐκεῖθεν, εἰσῆλθεν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ » (4).

Ἐκ τούτων δηλοῦται, ὅτι ὑπῆρχεν εἴσοδος ἀπὸ τοῦ καινουργίου τρικλίνου πρὸς τὸν ἱερὸν κοιτῶνα, διὰ τοῦ κοιτῶνος τῆς Αὐγούστης, καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ μάκρωνος κοιτῶνος.

Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 925. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 519. Λέων ὁ Γραμματικὸς, σελ. 250. Κ/πολις, Βυζαντίου, Τόμ. Γ'. σελ. 80.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 22.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 615, 618.

(3) Ξένια ἐκαλοῦντο τὰ πρὸς τὴν Αὐγούστην δῶρα τῶν προσκεκλημένων.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 633.

Ο ΚΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ

Παρά τὸν καινούργιον κοιτῶνα καὶ πλησίον τοῦ ἱεροῦ κοιτῶ-
νος τοῦ βασιλέως, μνημονεύεται κοιτῶν ἴδιος τῆς Αὐγούστης.
Ἐπὶ τῇ δοχῇ τῆς Ἑλγας τῆς Ρωσίας, λέγει ὁ Πορφυρογέν-
νητος (1), « ἡ δὲ δέσποινα ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου, διῆλθε διὰ
» τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν και-
» νούργιον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτῆς κοιτῶνα ». Περιγράφων
ἀκολούθως « τὰ ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὅταν τεχθῇ ἄρρεν τέκνον
» τῷ βασιλεῖ », λέγει, « τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ καλλωπίζεται ὁ τῆς
» Αὐγούστης κοιτῶν μετὰ τῶν χρυσοῦφάντων βήλων τοῦ χρυ-
» σοτρικλίνου ». Μετὰ τὰς εὐχὰς τῶν γυναικῶν, εἰσάγονται οἱ
τῆς συγκλήτου ἅπαντες καὶ οἱ αὐλικοὶ ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ διὰ
τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου καὶ « ἐπεύχονται τῇ
» Αὐγούστη ». Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται, ὅτι οἱ πορευό-
μενοι πρὸς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, διήρχοντο τὸν χρυσο-
τρίκλινον καὶ τὸν μάκρωνα. Ὑπῆρχον λοιπὸν ἐν τῷ κοιτῶνι
τούτῳ, τρεῖς θύραι, συγκοινωνοῦσαι μετὰ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βα-
σιλέως, τοῦ καινουργίου καὶ τοῦ μάκρωνος.

Ἐπὶ προαγωγῇ κουβικουλαραίας, λέγει ὁ Πορφυρογέννη-
τος (2), « καὶ ἀπίασιν διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν δεξιοῦ βήλου τοῦ
» χρυσοτρικλίνου εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης . . . καὶ ἀπά-
» γουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὸ εὐκτῆριον τοῦ
» Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου ».

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΦΑΡΟΥ

Οὐδεμία ἐκκλησία τῶν ἀνακτόρων, μνημονεύεται ἐν τοῖς συγ-
γράμμασι τῶν Βυζαντίων ὅσῳ αὕτη (3). Ἐκειτο πλησιέστατα

(1) Τόμ. Α'. σελ. 596.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 623.

(3) Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἐθαύμαζον οἱ Σταυροφόροι. *Uteunque se res habeat, videtur fuisse aedes illa, quam magnificam Palatii Capellam vocat Villhar-*

τοῦ φάρου, καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ. Ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας ταύτης δὲν σώζονται. Ἦτο νομίζω χαμηλοτέρα τοῦ φάρου, ἵνα μὴ ἐπισκιάζῃ τὰ ἐπὶ τοῦ παρακειμένου φάρου ἀναπτόμενα φῶτα. Πιθανὸν τὰ σθεναρὰ θεμέλια, σωζόμενα δεξιόθεν τοῦ ἱσταμένου φάρου ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὑμνουμένην ταύτην ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον (1) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ἐγένετο ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις « τὸ στεφάνωμα τοῦ » βασιλέως ». Ἀρχήτερον ἐτελεῖτο ἐν τῇ Μανάυρα. Ἐδῶ ἐφυλάττετο « ὁ νεοκατασκευάστος » σταυρὸς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως (2). Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, πρῶτος Λέων ὁ Ἀρμένιος ἤρχισε τὴν κατὰ τῶν εἰκόνων μάχην (3). Ἐφυλάττοντο ἐδῶ πάμπολλα τίμια ξύλα, πολυκάνδηλα καὶ τιμαλφῆ διάφορα, μνημονεύόμενα ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου (4), περιγράφοντος τὴν γενομένην δοχὴν τῶν πρέσβειων τοῦ Ἀμεριμνῆ· ἐκ τούτων ἐκόσμησαν ἅπαντα τὸν Χρυσοτρίκλινον. Ἐδῶ, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐκκλησίαν συχνότερα ἐκκλησιάζοντο οἱ βασιλεῖς (5). « Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, κάκεισε τελοῦσι τὴν θείαν λειτουργίαν ». Τὸν ἡλιακὸν τῆς ἐκκλησίας ταύτης μνημονεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, ἱστορῶν τὰ « ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ (6) » — « Καὶ παρακρατούμενος ὁ

duinus noster ubi de Balduini Flandrensis Comitibus Electoribus agit. *Et fuerunt mis en une mult riche chapelle qui dedans le Palais ere.* C. Christ. Β:6. III. Ἄδηλον εἶναι τίνα ἐκκλησίαν ἔννοεῖ ὁ συγγραφεὺς. Φρονῶ ὅτι αἰνίττεται τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ τότε ὑμνουμένῳ παλατίῳ τοῦ Βουκολέοντος.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 201.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 640.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 32. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐφρονεῖτο Λέων ὁ Ἰσαυρὸς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀμορραίου. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 345, 346. « Τῷ θ' ἔτει ἤρξατο ὁ δυσσεβὴς Λέων τὸν κατὰ τῆς τῶν ἀγίων εἰκόνων καθαιρέσεως λόγον ποιεῖσθαι ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 794.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 570, 581.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 71, 94, 114, 117, 137, 161, 162 « Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύννευος Προκοπία, σὺν τοῖς σφετέροις παισὶν εἰς τὸν τῆς Θεοτόκου ναὸν » ὡς Φάρος κατονομάζεται, προσφυγόντες ἰκέται γίνονται ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 48. Γενέσιος, σελ. 7, 19.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 214. Ἡλιακὸς ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, εἶναι ὄνομα κοινότατον,

» βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
» καὶ διερχομένου αὐτοῦ μέσον τοῦ ναοῦ τοῦ Φάρου, καὶ ἐξιόν-
» τος τὴν πύλην τὴν ἐξάγουσαν ἐπὶ τὸν ἡλιακὸν, λαμβάνουσιν
» οἱ δεσπότες παρὰ τῶν πραιποσίτων (1) κηρία λιτανίγια καὶ
» διέρχονται λιτανεύοντες διὰ μέσου τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ στε-
» νωποῦ τοῦ μονοθύρου ». Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο καὶ ἡλιακὸς τοῦ
» χρυσοτρικλίνου. Ἐν τῷ ἡλιακῷ τούτῳ, ἦτο ὁ πορφυροῦς λίθος (2).

Ὁ ἡλιακὸς οὗτος ἦτο τόπος εὐρύχωρος καὶ τοιοῦτος εἶναι
μέχρι σήμερον. Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (3), ἀφηγούμενος τὴν
ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. « οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατρίκιοι
» καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ μετὰ καὶ τοῦ κουβουκλείου, εἰ μὲν ἐστι
» εὐδία ἴστανται ἐν τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἡλιακῷ ». Πολυά-
»ριθμοι ἦσαν πάντοτε οἱ αὐλικοὶ τῶν Βυζαντίων.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ὁ ναὸς οὗτος, ἦτο πλησίον τῆς Παναγίας τοῦ φάρου. Ἐν τῇ
ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου, « εἰσερχομένης τῆς λιτῆς εἰς τὸ χρυσοτρι-
» κλινον », ὁ βασιλεὺς « διέρχεται διὰ μέσου τοῦ χρυσοτρικλί-
» νου καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῆς λιτῆς τὰς ἀνατολικὰς πύλας, καὶ
» οἱ μὲν μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ ὄφφικιάλιοι
» ἴστανται ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου . . . οἱ δὲ δε-
» σπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου, ἐν τῷ προφυλαίῳ τῆς ἐκκλησίας, »
» εἶτα « εἰσερχόμενοι, καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου » (4).

Lat. Solarium. Ἰδ. Τόμ. Β'. σελ. 214. Ἡλιακὸς ἐκαλεῖτο οὐχὶ μόνον ὁ ἄνω τῆς
στέγης τῶν οἰκιῶν καὶ παραπλευρῶς αὐτῶν ὑπαιθρος τόπος, ἀλλὰ πολλάκις καὶ χώρος
ἐπίγειος ἔρημος οἰκιῶν καὶ ὑπαιθρος.

(1) « Εὐνοῦχος εἰς τὴν βασιλικὴν δορυφορίαν συντεταγμένος κορυφαϊστάτος, ὃν πραι-
» πόσιτον εἶθιστο Ῥωμαίοις ἀποκαλεῖν ». Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 91, 361. I.
Meursi Glossarium, « διὰ τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων ». Μ. Ἀτταλιάτης, σελ. 51.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 137, 290. Ἐνίοτε καλεῖ Φάρον τὴν ἐκκλησίαν ταύ-
την, « εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ ἐκτελέσαι τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν ἐν τῷ φάρῳ »,
σελ. 183. Ἐν τῷ κτιρίῳ τοῦ Φάρου, ἐκκλησία οὐδέποτε μνημονεύεται.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 137.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 124.

Ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἱστοροῦντος τὰ τῆς παραμονῆς τῶν Βαίων, εἰκάζω, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πλησίον τῆς Παναγίας τοῦ φάρου, καὶ συνεκοινῶνουν ἀμφοτέροι διὰ κοινῆς πύλης, « καὶ διὰ τῆς ἐτέρας πύλης τοῦ Ἁγίου » Δημητρίου εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου » τοῦ φάρου » (1).

Ταῦτα εἶναι ἅπαντα τὰ κτίρια βασιλικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ συνεχόμενα μετὰ τοῦ ὑμνουμένου Χρυσοτρικλίνου. Ἄπαντες οἱ προσκεκλημένοι, εἰσῆρχοντο εἰς τὸν τρίκλινον τοῦτον διὰ τοῦ τριπέτωνος, καλουμένου καὶ ὠρολογίου. Ἐκ τοῦ τριπέτωνος διὰ δεξιᾶς εἰσόδου εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ἀριστήριον, καὶ ἐδῶθεν εἰς τὸν καινούργιον κοιτῶνα. Ἐδῶθεν, ἕτερα εἴσοδος ἤγε πρὸς τὸν πλησίον κείμενον κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, διὰ τῆς ὁποίας αἱ γυναῖκες τῶν αὐλικῶν καὶ ἐτέρων ἀξιωματικῶν, εἰσῆρχοντο εἰς ἐπίσκεψιν τῆς βασιλίσσης. Διὰ τοῦ Χρυσοτρικλίνου εἰσῆρχοντο εἰς τὸν μάκρωνα καὶ ἐδῶθεν εἰς τὸν ἱερόν τοῦ βασιλέως κοιτῶνα, συκοινωνοῦντα μετὰ τοῦ κοιτῶνος τῆς Αὐγούστης. Διὰ τῆς ἀνατολικῆς θύρας τοῦ μάκρωνος, ἐξήρχοντο εἰς τὸ προαύλιον τῆς Παναγίας τοῦ φάρου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Πρὸς νότον τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος, ἦσαν αἱ δύο μνημονευόμεναι ἐκκλησίαι, μετ' ἀλλήλων συνεχόμεναι, ὡς εἶναι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσέτι σωζομένη ἐκκλησία τῆς Παναχράντου (2). Συχνάκις μνημονεύονται τὰ προπύλαια καὶ οἱ νάρθηκες ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦτων. Εἰς ταύτην, εἰσῆρχοντο διὰ τοῦ μάκρωνος ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος καὶ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ φάρου. Ἐτέρα ἐκκλησία ἢ μᾶλλον εὐκτῆριον μικρὸν, ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ἐν τῇ βορειανατολικῇ γωνίᾳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ὁ ἡλιακὸς τοῦ φάρου, ὁ τοσάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνακτόρων μνημονευόμενος, εἶναι ὁ μέχρι τοῦδε σωζόμενος ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ φάρου. Ἀπὸ τὸν Χρυσοτρικλινον, συνήθως ἐξήρ-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 171. Τὸν ναὸν τοῦτον οὐδέποτε μνημονεύει ὁ Δουκάγγιος.

(2) Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 322. Ἡ ἐκκλησία αὕτη μετεβλήθη εἰς τέμενος μουσουλμανικόν, καλούμενον Φερερῆ Ἰησᾶ μεστζιδί.

χοντο ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ διὰ θύρας καλουμένης « ὁ μονόθυρος ». Οὐδεμία μνεία γίνεται ἐδῶ βαθμίδων, εἴτε ἐν τῇ εἰσόδῳ ἢ ἐξόδῳ ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι τὸ δάπεδον τοῦ Χρυσотρικλίνου καὶ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ φάρου ἦσαν ἰσόπεδα. Ὁ φάρος ὁμοίως εἶναι μέχρι τῆς σήμερον ὑψηλότατος καὶ παντὸς ἐτέρου κτιρίου γυμνός. Ἴνα λοιπὸν ὑψώσωσι τὸ δάπεδον τοῦ Χρυσотρικλίνου μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ, ἐν τῷ κατωφερεῖ τούτῳ χώρῳ, ἔκτισαν κολοσσιαῖα θεμέλια καὶ τεῖχην μέχρι τοῦδε σωζόμενα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα διέρχεται ἡ δημοσία ὁδός, τὴν ὁποίαν ἐμνημόνευσα ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ φάρου. Ἡ δεξιὰ πλευρὰ τῶν θεμελίων τούτων, μετὰ τῶν ὁποίων προφανῶς συνείχοντο ἕτερα κτίρια, ὁ κοιτῶν μάκρων καὶ τὸ ἀριστήριον, δεικνύει, ὅτι διὰ βίας τινὸς διεχωρίσθησαν τὰ κτίρια ταῦτα.

Ἡ ὑπεράνω οἰκία, τὴν ὁποίαν διῆλθον ἵνα ἐπισκεφθῶ τὸν ἡλιακὸν τοῦ φάρου, κατέχει σήμερον ἅπασαν τὴν θέσιν τοῦ Χρυσотρικλίνου. Ἐκ τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας ταύτης, καταφαίνονται αἱ οἰκίαι καὶ οἱ κῆποι τῶν Ὀθωμανῶν. Οὐδὲν σημεῖον Βυζαντινῶν κτιρίων εἶδον.

Ἐκ τῶν πολλῶν σκευῶν καὶ παντοίων χρυσῶν κοσμημάτων τοῦ Χρυσотρικλίνου ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευόμενων, εἰκάζω ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι τὰ πλεῖστα ἐταμιεύοντο ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ φάρου, καὶ πιθανὸν ὁ καλούμενος φύλαξ τοῦ Χρυσотρικλίνου, ἦτο ἡ κάθοδος εἰς τὰ ὑπόγεια ταῦτα.

Πιθανὸν ὅτι ἐν τοῖς ἄνω δωματίοις τοῦ σωζομένου φάρου, ἐνδαισιπῶντο οἱ φύλακες ἢ οἱ διαιτάριοι τοῦ φάρου. Τὰ ὑποκάτω ὀχυρὰ ὑπόγεια φρονῶ ὅτι εἶναι τὰ καλούμενα σκευοφυλάκια, εἰς τὰ ὁποῖα κατήρχοντο διὰ τοῦ καλουμένου φύλακος, θύρας παρὰ τὴν καμάραν τοῦ Χρυσотρικλίνου καλουμένην τὸ Πάνθειον. Ἐν τῇ περιαγωγῇ τοῦ τιμίου σταυροῦ, γινομένη τὸν Αὐγουστον, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, « ὀφείλει ἐξέρχεσθαι ἀπὸ » τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ μεγάλου παλατίου ὁ τίμιος σταυρός ». Μετὰ τὴν περιπόλησιν, παραδίδεται τῷ σκευοφύλακι, καὶ « ἀπο- » τίθεται ἐν τῷ ἱερῷ σκευοφυλακίῳ ». Τὸ σκευοφυλάκιον τοῦτο,

ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἦτο ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ, ἦτοι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ. Τόπον κατάλληλον ἐν ταῖς ἀνακτόροις, πρὸς τήρησιν τοιούτων τιμαλφῶν σκευῶν, οὐδένα ἄλλον μνημονεύει ὁ συγγραφεὺς (1).

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΚΛΙΝΟΥ

Ο ΛΑΥΣΙΑΚΟΣ ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ ἢ ΤΟ ΛΑΥΣΙΑΚΟΝ

Τὰ παλάτια τοῦ Χρυσοτρικλίνου, διεχώριζεν ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα ἢ δίοδος ἢ τὸ διαβατικὸν καλούμενον ὁ Λαυσιακός (2). Ἡ μὲν νότιος αὐτοῦ ἄκρα συνείχετο μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἢ δὲ βόρειος μετὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ'. Τῇ γ' τῆς διακαινησίμου (3), ἐπορεύετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχου, διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῶν ἀσηκρητείων. Συνήρχοντο οἱ αὐλικοὶ ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ καὶ τῷ Λαυσιακῷ τρικλίῳ, περιμένοντες τὸν βασιλέα ἐξερχόμενον τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ἐνῷ ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ τριπέτωνος εἰσῆρχετο εἰς τὸ Λαυσιακόν, οἱ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ ἴσταντο ἐκατέρωθεν τῆς δίοδου, μέχρι τῆς πύλης τῆς ἐξαγούσης ἐκ τοῦ Λαυσιακοῦ εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον. Ἡ πύλη αὕτη συχνάκις μνημονεύεται. Ἐδῶ ἦτο καὶ τὸ θυρωρεῖον τοῦ κουροπαλάτου (4). Οὕτω πορευόμενοι φθάνουσιν εἰς τὰ καλούμενα Σκύλα.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 538· 547, 550. Τὰ τοῦ φάρου συστηματικά καὶ ἀβάκια μνημονεύμενα ἐν σελ. 645, εἶναι ἀκατανόητα ἡμῖν τὴν σήμερον.

(2) Διατὶ οὕτως ἐκλήθη ὁ τρίκλινος οὔτος, ἀγνοῶ. Μνημονεύεται Λαύσος παρὰ τὰ χαλκοπρατεῖα. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169. Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. ΚΔ'.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 85.

(4) Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Γ'. σελ. 79. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 288. « Τὴν » μετὰ βασιλέα πρώτην ἀρχὴν κεκτημένον, (κουροπαλάτην δὲ αὐτὸν οἱ περὶ τὰ βασίλεια » καλεῖν εἰώθασιν) ». Νικ. Πατρ. σελ. 7. « Τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιστευμένους » ὃν κουροπαλάτην ἢ Ῥωμαίων λέγει φωνή ». Κωδ. Κουροπαλάτης, σελ. 184. A Gal-lis, olim dicebatur maior domus. I. Meursi Glossarium. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β' σελ. 913. Μ. Ἀτταλιάτης, σελ. 250.

Ἡ καλουμένη τροπικὴ τοῦ Λαυσιακοῦ ἦτο ἄνοδος ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου πρὸς τὰ ἄνω παλάτια τοῦ Τρικόγγου (1). Ἐκ τοῦ τριπέτωνος, ἡ ζωστὴ πατρικία ἐξέρχεται εἰς τὸ Λαυσιακὸν « . . . καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν τροπικὴν τοῦ Λαυσιακοῦ » (2). Ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ, χαλκῆ πύλη ἤνοιγεν εἰς τὸ μαγειρεῖον. « Ὁ » μὲν ἐταιρειάρχης . . . καθέζεται εἰς τὸν Λαυσιακὸν πρὸ τῆς » χαλκῆς πύλης τῆς ἀνοιγούσης εἰς τὸ μαγειρεῖον » (3). Ἐδῶ ἐψήνοντο τὰ ἐδέσματα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ συνεστιώντων. Τὸ μαγειρεῖον τοῦτο ἔθεσα πρὸς δυσμὰς τοῦ Λαυσιακοῦ.

Κατὰ τὸν Κωδινόν, τὸ Λαυσιακὸν καὶ τὸν Χρυσοτρικλίνον « ἤγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς » (4). Ἀπὸ τὸν τριπέτωνά ὡς ἀνωτέρω ἀνέμνησά, πύλη εἰσήγε πρὸς τὸν Λαυσιακὸν τρικλίνον. Ὁ Λαυσιακὸς καθὼς καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἦσαν διάδρομοι, ἐν τισι μέρεσι στεγαστοί.

Τὸ μέρος τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου πλησίον τῆς πύλης τοῦ τριπέτωνος, εἰκάζω ὅτι ἦτο στεγαστὸν, ἵνα προφυλάττωνται τὰ διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ, ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ μεταφερόμενα ἐδέσματα. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Θεοφίλου ἐγένετο σφοδρὸς χειμῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι οἱ προσκεκλημένοι νὰ ἴστανται ἐν τῇ ἀστέγῳ μυστικῇ φιάλῃ, προσεκλήθησαν ἐν τῷ Λαυσιακῷ τρικλίνῳ ἐν τῇ πύλῃ τοῦ τριπέτωνος, ἤγουν ἐν τῷ ὠρολογίῳ, ἐνθα ἔλαβον τὰ συνήθη ἀποκόμβια. Πιθανὸν τὸ ἕτερον μέρος ἦτο ἄστεγον (5). Μνημονεύονται οἱ κανδηλάπται τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπόδειξις ὅτι μέρη τινὰ ἦσαν κατάστεγα, δι' ἐλαίου ἢ κηρίων φωτιζόμενα (6).

Ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ βιαίων ἀνέμων, ἑορταί τινες ἔτε-

(1) Ut Latini *curvam* et *curvulam*, sic Graeci τροπικὴν appellabant a τρέπω, *verto*, *curvo*, *volvo*. *volutam*, *une voûte*. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 650.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 260.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 519.

(4) Σελ. 100.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 605.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 605.

λοῦντο οὐχὶ ἐν τοῖς τρικλίνοις τούτοις, ἀλλὰ ἐν τῷ Τρικλόγγῳ, καὶ οἱ αὐλικοὶ διήρχοντο διὰ τῶν διαβατικῶν τούτων (1). « Πολ-
 » λὰς τῶν κρίσεων δι' ἑαυτοῦ ἐξεπέρανε κατὰ τὸ Λαυσιακὸν ἐγ-
 » καθήμενος, Λέων ὁ Ἀρμένιος » (2). Ἐν τῷ Λαυσιακῷ τρικλίνῳ
 συνεκάλεσεν ὁ εἰκονομάχος Θεόφιλος τοὺς ἀδελφοὺς Θεοφάνη
 καὶ Θεόδωρον, ἵνα μετ' αὐτῶν λαλήσῃ περὶ πίστεως καὶ εἰκό-
 νων. Τέλος, μετὰ ματαίας συζητήσεις διέταξεν ἀμφοτέρους νὰ
 ραβδισθῶσιν « ἐν τῷ τοῦ Λαυσιακοῦ μεσοκηπίῳ » (3). Τὸν Λαυ-
 σιακὸν καθὼς καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον, ἐκόσμησεν ὁ Θεό-
 φιλος « τοῖς χρυσοειδέσι ψήφοις ». Μετέφερεν εἰς τὸν Λαυσιακὸν,
 κιονόκρανα ἐκ τῶν παλατίων τοῦ τυράννου Βασιλίσκου (4).

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐν τῷ Λαυσιακῷ τρικλίνῳ, ἰδρύθη ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνό-
 ματι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ὁ Πορφυρογέννητος σαφηνίζει τὴν
 θέσιν τοῦ ναοῦ. Ἐν τισὶ προελεύσεσι τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς,
 « ὁ σταυρὸς . . . ἀπαγόμενος προτίθεται εἰς προσκύνησιν πάσης
 » τῆς συγκλήτου ἐν τῷ Λαυσιακῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει, πρὸ
 » τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ». — « Ἐν
 » τῷ Λαυσιακῷ, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου γίνεται
 » μεταστάσιμον » (5). Ἐκ τούτων ὁδηγούμενος, ἔθεσα τὸν ναὸν
 τοῦτον ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Λαυσιακοῦ (6). Τὸ ἄνω μνη-
 μονευόμενον ἀριστερὸν μέρος, ἐννοεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλί-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 296.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 30. « Ἐχρημάτιζε δὲ τὰ πλείω καὶ ἐν τῷ Λαυσιακῷ κα-
 » θήμενος τρικλίνῳ ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 60. « Τὰ πλείω δὲ τῶν διοικημά-
 » των ἐν τῷ Λαυσιακῷ χρηματίζειν διήνουν ». Γενέσιος, σελ. 18, 87, 88.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 104, 105. Τὸ μεσοκήπιον ἦτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Λαυσια-
 κοῦ τρικλίνου.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 147. Ὁ Βυζάντιος Τόμ. Α'. σελ. 439, φρονεῖ ὅτι ἐκ τοῦ
 παλατίου « τὰ Λαύσου », ἐγεθθέντος παρὰ τὸ Μπιτ παζάρ, ἐκλήθη καὶ ὁ τρίκλινος οὗτος.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 550, 559.

(6) Φρονῶ ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Πορφυρογεννήτου Τόμ. Α'. σελ. 523 « καὶ μετὰ τὸ
 » ἀπολῦσαι τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐν τῷ Λαυσιακῷ », ἐννοοῦσι τὸν ναὸν τοῦτον τοῦ
 Ἁγίου Βασιλείου. Ἄτερος ναὸς ἐν τῷ Λαυσιακῷ τρικλίνῳ, οὐδέποτε μνημονεύεται.

νου πορείαν τοῦ βασιλέως καὶ αὐλικῶν πρὸς τὸν ναὸν τοῦτον. Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἐπισκέπτεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν αὐλικῶν τῇ πρώτῃ Ἰανουαρίου, καὶ « ἴσταται μέχρι τῆς ἀπολύσεως » τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου » (1).

ΤΟ ΤΡΙΚΟΓΧΟΝ

Πρὸς βορρᾶν τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου, ὑπῆρχε κτίριον καλούμενον τὸ Τρίκογχον, καὶ παρ' αὐτῷ ἕτερα κτίρια ἅπαντα ὀριζόμενα πρὸς νότον ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν τρικλινον, τὸν συνεχόμενον μετὰ τοῦ Λαυσιακοῦ. Ἐν τῷ γῶρῳ τούτῳ ἐκτενεστέρω τοῦ ἤδη περιγεγραμμένου Χρυσοτρικλίνου, προεξάρχον οἰκοδόμημα ἦτο τὸ Τρίκογχον, καὶ φρονῶ ὅτι καλὸν εἶναι ἵνα καλέσωμεν αὐτὰ παλάτια τοῦ Τρικόγχου.

Ἀπὸ τὸν Λαυσιακὸν τρικλινον, ἀνήρχοντο εἰς τὸ Τρίκογχον διὰ τῆς καλουμένης τροπικῆς, διόδου ὑποστέγου (2). Ἀνήρχοντο διὰ βαθμίδων, ἢ κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον σκαλίων. Τὸ κτίριον τοῦτο εἶχε τρεῖς κόγχας ἢ μᾶλλον καμάρας, ἐνίοτε καὶ ἀψίδας καλουμένας. « Ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται διὰ τῆς γανωτῆς » πύλης τοῦ Τρικόγχου καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρίκιό τε » καὶ στρατηγοί » (3). Ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οἱ πατρίκιοι καὶ ἕτεροι ἄρχοντες, « δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ » ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος, ἤγουν τοῦ τρικόγχου ». Ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, « τοῦ πα- » τριάρχου εἰσερχομένου διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγχου, » εἰσέρχεται καὶ κάθηται ἐν τῇ καμάρα τοῦ χρυσοτρικλίνου τῇ » οὔσῃ πρὸς τὸ Πάνθεον ». Ἐκ τούτου μαθηθάνομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Τρικόγχου, εὐθεῖα ὁδὸς ἦγε πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ Χρυσοτρικλίνου.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 137.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 260. Τόμ. Β'. σελ. 649. Ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους, σελ. 438, καλεῖται ὁ Τρίκογχος Τρικύμβαλος, καὶ παρ' αὐτῷ μνημονεύεται ἡ τροπικὴ.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 72, 143.

Ὁ Τρίκογχος πλησίον τοῦ βεστιαρίου τοῦ Καριανοῦ, κεχρυσωμένην ἔχων τὴν ὄροφὴν, οὕτως ἐκλήθη ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ (1). Εἶχε τρεῖς κόγχας τὴν ἀνατολικὴν ἢ τὴν μεσαίαν τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐστραμμένην, στηριζομένην ἐπὶ τεσσάρων κίωνων Ρωμαϊκοῦ μαρμάρου, δύο δὲ ἐγκαρσίας κατ' ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν. Τὴν δυτικὴν ἢ ἀνωτέραν πλευρὰν, ὑποκρατοῦσι δύο κίονες. Ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ ἦσαν τρεῖς πύλαι, τούτων ἡ μεσαία « ἐξ ἀργύρου κατεσκευάσται »· αἱ ἐκατέρωθεν τούτων « ἐκ γεγανωμένου χαλκοῦ ». Εἰκάζω ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτι αἱ δύο ἄκραι τοῦ Τρικόγχου ἐκαλοῦντο βαθμίδια « οἱ κουβικουλάριοι ἴστανται . . . οἱ μὲν ἐν τῇ » κόγχῃ ἀνωθεν εἰς τὸ βαθμίδιον, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων καὶ αὐτοὶ » ὁμοίως εἰς τὸ βαθμίδιον » (2).

ΤΟ ΣΙΓΜΑ

Διὰ τῶν ἀνωτέρων τριῶν πυλῶν τοῦ Τρικόγχου, εἰσέρχεται τις εἰς ἕτερον κτίριον στεγαστὸν, καλούμενον τὸ Σίγμα, ἕνεκα τοῦ σχήματος αὐτοῦ. Τὰ τεῖχη ἦσαν κεκοσμημένα, καθὼς τοῦ προηγουμένου Τρικόγχου, μετὰ ποικίλων μαρμάρων (3). Ἡ στερρὰ καὶ λαμπρὰ ὄροφὴ, ὑπὸ δεκαπέντε κίωνων ἐκ λίθου Δοκιμίνου ὑπεκρατεῖτο. Ὁ κατέρχόμενος διὰ στύρακος (4) εἰς τὸ μέγα ὑπόγειον, εὐρίσκει θάλαμον τοῦ αὐτοῦ σχήματος, ὑποκρατούμενον ὑπὸ δεκαεπτὰ κίωνων. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἦτο ἐστρωμένον ἐκ λίθου Πιπεράτου. Ὑπὸ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ ὑπὸ τὸν πλησίον Τρίκογχον, ὁ τεχνίτης ἤγειρε τετράσερον (5)

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 140, « ὁ δὲ Θεοδώρητος ἰδίᾳ ἐν τῷ λεγομένῳ Τρικόγχῳ » τοῦ παλατίου τυφθεῖς καὶ αὐτὸς ἐξωρίσθη ». Ἰδ. σελ. 89ξ.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 298.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 140, 400, ἔνθα πολλὰ διηγείται ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ Τρικόγχου.

(4) Στύραξ καὶ στυράκιον ἐκαλεῖτο κοχλιοειδῆς ἀναβάθρα. Μνεῖαν τούτου ποιεῖται ὁ Πορφυρογεννήτης ἐν τῷ ναῶ τῶν Βλαχερνῶν. Τόμ. Α'. σελ. 151.

(5) Videtur idem cum τετραθύρω, vel τετραπόρτω fuisse. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 217.

μετὰ τριῶν κογχῶν, ὅμοιον τοῦ ἄνω ἰδρυμένου Τρικόγχου, μίαν κόγχην ἐστραμμένην πρὸς ἀνατολὰς καὶ δύο πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν. Ἡ ἀρκτῶα κόγχη ὑπὸ δύο κίωνων ὑποκρατουμένη, ἐκαλεῖτο μυστήριον, ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (1). Οὕτως ἐκλήθη, διότι ἂν τις, πλησιάζων τὸ τεῖχος τῆς ἀνατολικῆς ἢ καὶ δυτικῆς κόγχης, εἶπη τι ἐν σιγηλῇ φωνῇ καὶ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἕτερος ἐκ διαμέτρου καὶ ἀντιπέραν ἰστάμενος, ἐπιθέσῃ τὸ αὐτίον ἐπὶ τοῦ τείχους, τῆς σιγηλῆς καὶ ἐν μυστηρίῳ λαλουμένης ἐκείνης φωνῆς, αὐτήκοος γίνεται.

Τὸ δέκατον πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κτίζει ὁ Θεόφιλος τὸ Τρίκογχον καὶ τὸ καλούμενον Σίγμα (2). Φρονῶ ὅτι ἀνεκαίνισε καὶ οὐχὶ ἐκ θεμελίων ἤγειρε. « Καὶ γύρωθεν τοῦ Σίγματος σάσσωσι χορεύοντες καὶ ᾄδοντες » (3).

Ἀνέμνησα τὸ ὑπὸ τὸ Σίγμα ὑπόγειον, τὸ καλούμενον μυστήριον. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑπογείῳ τούτῳ, ἦτο καὶ θησαυροφυλάκιον. « Ἐβδομήκοντα γὰρ καὶ ἐννακόσια κεντηνάρια . . . » χρυσοῦ . . . καταλιπόντος Θεοφίλου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (τοῦ Μιχαήλ) ἐν τῷ φύλακι τηρούμενα τῷ βασιλικῷ ». Ἦτο ἄρα τοῦτο τὸ εἰδικὸν ἢ τὸ σκευοφυλάκιον μνημονευόμενον ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ (4); Ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, οὗτος προσκαλέσας « δὲ αὐτίκα τοὺς τῆς γερουσίας προκρίτους καὶ ἐν ἀξιώμασι προύχοντας μετ' αὐτῶν τὰ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἀνέφξε φύλακα » (5). Τοῦτο μετ' ὀλίγον καλεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, « ταμιεῖον καὶ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον ». Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (6), « καὶ εὐθέως » κατέρχονται ἀπὸ τοῦ Σίγματος, διὰ τοῦ ξυλίνου στυρα-

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 640.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 640, 645, 806. Λέων ὁ Γραμματικὸς, σελ. 225.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 600.

(4) « Ὅδὲ φιλοφρονούμενος ὑπ' αὐτοῦ κουφύτητι γνώμης ὑπέδειξεν αὐτῷ τὸν ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ, ὃ νῦν λέγεται σίγμα, θησαυρὸν ἀνακτισθέντα διὰ ὀρθομαρμαρώσεως ». Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 31.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 253, 255.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 601.

» κίου (1) ὁ τοῦ βασιλέως πρωτοβεστιάριος μετὰ τοῦ ἀποκομ-
βίου ». Οὗτος φέρει χρήματα καὶ διανέμει τοῖς προσκεκλημένοις.

Τὸ κτίριον τοῦτο, κατὰ τὸν Κωδινόν, ἔκτισε Κωνσταντῖνος ὁ
βασιλεύς (2). Πολὺς λαὸς συνηθροίζετο ἐν τῷ Σίγματι τῇ πα-
ραμονῇ τοῦ δεξίμου. Ἐκ τούτου καταφαίνεται τὸ μέγεθος τοῦ
κτιρίου, ἔνθα ἐχώρευε τοσοῦτος λαός (3).

ΜΥΣΤΙΚΗ ΦΙΑΛΗ ΤΟΥ ΣΙΓΜΑΤΟΣ

Κτίριον συνεχόμενον μετὰ τοῦ Σίγματος, πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ
κείμενον καὶ μετ' αὐτοῦ συγκοινωνοῦν. Ἐνίοτε ἐκαλεῖτο ἀπλῶς
ἄψις (4), ἄλλοτε μυστικὴ φιάλη τοῦ Τρικόγχου. Ἐν τῇ ἑορτῇ
τῶν Βαίων, ὁ Πορφυρογέννητος λεπτομερῶς περιγράφει τὴν πο-
ρείαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν. « Ἀπέρχονται ἅπαντες
» διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸν εἰδικὸν ἐν τῇ μυστικῇ
» φιάλῃ τοῦ Τρικόγχου » — « ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται ἐν τῷ
» χρυσοτρικλίῳ, ἐξέρχονται δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
» τοῦ Φάρου, βαστάζοντες τὸν σταυρὸν τῆς ἐκκλησίας ». Μετὰ
τὴν λιτὴν, ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται « ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ φιάλης τοῦ
» Τρικόγχου . . . διέρχεται διὰ τοῦ Αὐγουστέως καὶ τῆς ἀψί-
»δος τοῦ Τρικόγχου καὶ μένουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀψίδι
» τοῦ Τρικόγχου, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα » (5).

Ἡ ἀψὶς αὕτη συχνὰ μνημονεύεται. Ἦτο ἡ θολωτὴ θύρα διὰ
τῆς ὁποίας συνεκοινῶνει ἡ μυστικὴ φιάλη μετὰ τῶν διαβατικῶν
τῆς Δάφνης ἢ τοῦ Αὐγουστέως. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ τῆς ἱα'
Μαΐου, γινομένη ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος,

(1) Στουράκιον Pampinus, Corimbus. Ἐλιξ, ὄνομα κύριον καὶ τὸ κατὰ κύκλον
στρεφόμενον. I. Meursi Glossarium. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τὰ μετὰ θάνατον εὑρε-
θέντα συγγράμματα. Α. Ζ. Μάμουκα, ἐν Ἀθήναις, 1881, σελ. 279, ἐν λέξει pressoir.

(2) Σελ. 19. Κατὰ τὸν Λέοντα τὸν Γραμματικόν, τὰ κτίρια ταῦσα ἦτοι τὸ Τρίκογ-
χον, τὸ Σίγμα καὶ τὴν φιάλην ἀνήγειρε Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς, σελ. 225.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 278.

(4) « Προέρχονται ἅπαντες ἠλλαγμένοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος » — Ἐν τῷ ἡμι-
» κυκλίῳ τῆς ἀψίδος, ἤγουν τοῦ τρικόγχου ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 128, 143, 297.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 297.

« τῆ ἡμέρα τοῦ ἰππικοῦ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ θεοφυλά-
» κτου κοιτῶνος . . . διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Τρι-
κόγχου, ἀψίδος τε καὶ τῆς Δάφνης », καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ κάθι-
σμα (1). Τῆ ἑορτῆ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, οἱ ἄρχοντες « ἐξέρ-
» χονται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ Τρικόγ-
» χου » (2). Ἄλλοθι πάλιν λέγει, « δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ
» ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος ἡγουν τοῦ Τρικόγχου » (3). Μνημο-
νεύεται καὶ γανωτὸς μονόθυρος τοῦ ἡμικυκλίου· πιθανὸν ἢ πύλη
ἢ ἐξάγουσα εἰς τὰ διαβατικά τοῦ Αὐγουστέως (4).

Ἐν τῇ φιάλῃ ταύτῃ τοῦ Τρικόγχου, ἦσαν τρεῖς πύλαι καθῶς
καὶ μαρμάρια πούλπιτα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴσταντο αὐλικοὶ τινες
ἐν ταῖς δημοσίαις ὑποδοχαῖς (5). Ἡ φιάλη αὕτη ἦτο ἄστεγος
καλουμένη ἐνίοτε καὶ ἐξάερον (6). Ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ Θεοφίλου,
« χειμῶνος γεγονότος μεγάλου », ἔνεκα βιαίων ἀνέμων καὶ τῆς
πολλῆς χιόνος, « ἄβατος ἢ τοῦ Τρικόγχου μυστικὴ φιάλη γέγο-
» νεν » (7). Ἐξῆλθον λοιπὸν ἅπαντες οἱ αὐλικοὶ ἐν τῷ τρικλίνῳ
τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ ἐκεῖ ἐγένοντο αἱ δεξιώσεις. Ἐν καιρῷ χει-
μῶνος ἢ βιαίων ἀνέμων, ἐγίνοντο αἱ ἐπίσημοι τοῦ βασιλέως δε-
ξιώσεις, οὐχὶ ἐν τῇ φιάλῃ ταύτῃ, ἀλλ' ἐν τῷ πλησίον στεγαστῷ
Τρικόγχῳ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πορφυρογεννήτου (8).

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μυστικῆς φιάλης ταύτης, ἦτο φιάλη ἐκ
τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῆς ὁ τόπος οὗτος. Ἐδῶ
ὑπῆρχον ἀναβάθραι ἐκ Προικοννησίου λευκοῦ μαρμάρου, καὶ ἐν
μέσῳ τῶν ἀναβάθρων τροπικὴ ἐκ μαρμάρων, ὑπὸ δύο λεπτῶν

(1) Τόμ. Α'. σελ. 341, 360.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 180, 600. Συν. Θεοφάνους, σελ. 892.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 128.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 298, 310.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 144, 303, 349. Πούλπιτον ἐκ τοῦ Λατινικοῦ pul-
pitum, ἦτο ὑψωμά τι. Μνημονεύεται καὶ πούλπιτον ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ. Τόμ. Α'.
σελ. 243.

(6) Συν. Θεοφάνους, σελ. 141. Ἐξάερον, locus aeri expositus. Area domus. « τὰ
» ἀλλότρια ἐδάφη, ἐν οἷς οὐκ εἰσὶν οἰκίαι καὶ τὰ τῶν γειτόνων ἐξάερα ». I. Meursi Glos-
sarium, ἐν λέξει ἐξάερον.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 605.

(8) Τόμ. Α'. σελ. 296, 600.

μαρμάρων ὑποκρατουμένη. « Κατέρχεται διὰ τῶν βάθρων εἰς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐν τῇ φιάλῃ καὶ ὀρχεῖται » (1). Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ πλησίον Σίγματος, ἦσαν δύο χαλκοὶ λέοντες, ἐκχύνοντες ἐκ τοῦ χαίνοντος στόματος αὐτῶν ὕδωρ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροῦτο ἅπαν τὸ Σίγμα καὶ ἐτέρποντο οἱ προσκεκλημένοι. Ἡ φιάλη αὕτη κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ὑποδοχῶν, ἐπληροῦτο πιστακίων, ἀμυγδάλων καὶ κουκουναρίων· ὁ δῆμος ἅπας ἴστατο κατὰ τὰς ἀναβάθρας, τὸ πολίτευμα μετὰ τοῦ βασιλέως ἀντικρῦ, « ἐν χρυσῷ διαλίθῳ θρόνῳ καθημένου » (2). Τοσοῦτῳ δὲ ἠγάπα τὸν τόπον τοῦτον ὁ Θεόφιλος, ὥστε « τὰς » συνήθεις τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις καὶ καθ' ἡμέραν προελεύσεις, ἐν αὐτῷ τῷ Τρικόγγῳ ἐκτελεῖν » (3). Πλησίον τῆς φιάλης ταύτης, μετέφερε τὸν ἀσκητὴν Μεθόδιον ὁ βασιλεὺς Θεόφιλος, καὶ ἐδῶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ὁ Μεθόδιος (4). Ἡ μυστικὴ φιάλη αὕτη, ἦτο κτίριον εὐμέγεθες, διότι ἐν αὐτῇ ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῆς φακλαραίας, ἐν τῇ ὁποία συνήρχετο πολὺς λαὸς, χορεύων μετὰ λαμπάδων (5).

ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΣΠΑΘΑΡΙΚΙΟΥ

Ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τῆς μυστικῆς φιάλης, ἦτο θύρα καλουμένη τοῦ Σπαθαρικίου. Ἐκ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης διὰ τῆς πύλης τοῦ Σπαθαρικίου καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγουστέως. Ἐν τῇ πύλῃ ταύτῃ, εἰσήρχοντο περιμένοντες τὸν βασιλέα ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ, ἅπαντες οἱ αὐλικοὶ καὶ ἐξερχομένου τοῦ βασιλέως ἐκ

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 600.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 142.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 142.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 645. Φιάλη ἐν ταῖς Βυζαντιναῖς ἐκκλησίαις συνήθως ἐκαλεῖτο χωρὸς τις πλήρης ὕδατος, πρὸ τοῦ νάρθηκος ἢ ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, ἔνιπτον πόδας, χεῖρας καὶ πρόσωπον οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν συνήθειαν ταύτην διετήρησαν οἱ Καθολικοί. Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Β'. σελ. 22, 722.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 349. Φακλαρέα. Saltatio, chorea cum facibus, χορὸς μετὰ λαμπάδων. Τόμ. Β'. σελ. 295.

τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἀνοίγεται ἡ πύλη αὐτῆ τοῦ Σπαθαρικίου (1). Ἐκ τῆς πύλης ταύτης, ἀνέρχονται οἱ βασιλεῖς πρὸς τὴν ἀπέναντι κειμένην Μαναύραν, καὶ διὰ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς διαβατικῶν πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, φρονῶ ὅτι ἦτο τὸ πάλαι ὁ Δέλφαξ, ἢ μᾶλλον οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ παλατίου. Οὐδεὶς πλὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονεύει τὴν θέσιν ταύτην, καὶ ἀτυχῶς οὐδὲν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ. Ὁ Δέλφαξ ἐπομένως ἦτο πλησίον τοῦ ὄνοποδίου.

ΔΙΑΒΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ Μ΄

Τὰ διαβατικά ταῦτα καλούμενα πολλάκις καὶ οἱ Ἅγιοι μ΄, ἦτο διάδρομος πρὸς βορρᾶν τοῦ Χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ Τρικόγχου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς εἰσῆρχετο πολλάκις εἰς τὸν Χρυσοτρικλινόν (2), « καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἐξερχόμενος, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ΄. » Δὲν γνωρίζω ἂν τὰ διαβατικά ταῦτα ὠνομάσθησαν εἰς μνήμην τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων, ἐορταζομένων τῇ 9ῃ Μαρτίου, ὅταν οἱ βασιλεῖς τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀπῆρχοντο εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων τούτων, « περὶ τὸ καίριον καὶ μέσον ἀνεγηγερμένον τῆς πόλεως » (3). Ἐκ τοῦ Τρικόγχου, ὑπῆρχεν ἄνοδος πρὸς τὰ διαβατικά ταῦτα. Ὁ βασιλεὺς « εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ Τρικόγχου καὶ » διελθὼν διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα, εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ ». Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, δῆλον εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ΄, ὑπῆρχεν εἴσοδος πρὸς τὸν Τρίκογχον. « Ὁ βασιλεὺς

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α΄. σελ. 96, 125, 157. Ὁ Βυζάντιος λέγει ἐν σημ. σελ. 91 τοῦ τρίτου τόμου, ὅτι ὑπῆρχε καὶ Σπαθαρίκιον, τὸ μέρος δηλ. ὅπου διέμενον οἱ Σπαθαρίοι. Τόπον τοιοῦτον ἀπλῶς μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος· εἰς τί ἐχρησίμευε τὸ κτίριον τοῦτο, ἄγνωσθ.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α΄. σελ. 85, 107, 129, 180, 348, 559.

(3) Ν. Χωνιάτης, σελ. 431. Ν. Γρηγοῤῥᾶς, Τόμ. Α΄. σελ. 460. Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α΄. σελ. 590. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α΄. σελ. 559. Συναξαριστής, Μαρτίου Θ΄.

» εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ Τρικόγχου, διελθὼν διὰ τῶν
» διαβατικῶν τῶν ἀγίων μ', εἰσέρχεται ἐν τῷ τρικλίῳ ». Τὰ
διαβατικὰ ταῦτα ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς μυστικῆς φιά-
λης τοῦ Τρικόγχου, μέχρι τοῦ Χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ Φάρου.
Εἶναι λοιπὸν τὰ διαβατικὰ ταῦτα, τὰ βόρεια ὄρια τοῦ παλατίου
τοῦ Τρικόγχου, καὶ πολλαὶ εἰσοδοὶ μνημονεύονται, εἰσάγουσαι
καὶ ἐξάγουσαι εἰς τὰ παρὰ τὰ διαβατικὰ ταῦτα ἀνεγερθέντα κτί-
ρια, περὶ τῶν ὁποίων θέλω λαλήσει ἀκολουθῶς. Κατὰ τὴν Συ-
νέχειαν τοῦ Θεοφάνους (1), τὸν μαρμαρόστρωτον τοῦτον περι-
πατον ἄχρι τοῦ Φάρου διήκοντα, Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐκτίσεν.
Ἐκ τῶν λόγων τούτων φρονῶ ὅτι καὶ τὰ ἄλλα διαβατικὰ ἦσαν
μαρμαρόστρωτα.

ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Πρὸς βορρᾶν τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ' καὶ παραπλεύ-
ρως αὐτῶν, ἤγειρεν ἐκ βάθρων ὁ Θεόφιλος (2) τὸν τρίκλινον κα-
λούμενον Μαργαρίτην. Ὀκτῶ ροδόχροι κίονες ἐστήριζον τὴν
ὀροφήν. Οἱ τοῖχοι ἦσαν διὰ παντοδαπῶν ζώων κεκοσμημένοι,
τὸ δὲ ἔδαφος ἐκ μωσαϊκοῦ καὶ Προικοννησίου μαρμάρου. Ἐν
τῷ κοιτῶνι τοῦ βασιλέως, ὑπεράνω τοῦ ἰσογείου τούτου δω-
ματίου ἢ πλησίον αὐτοῦ κειμένῳ, τέσσαρες κίονες ἐκ Βαθυί-
νου μαρμάρου, ὑπεστήριζον τὸν « χρυσοῦ κατάστικτον κύ-
» κλον τῆς ὀροφῆς ». Τέσσαρες Θετταλικοὶ κίονες, ὑπεκράτουν
τὰς στοὰς τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ μεσημβρινοῦ μέρους· ὥστε δεκαεξί
κίονες ὑπῆρχον ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ. Οἱ τοῖχοι καὶ τὸ ἔδαφος
ἦσαν λαμπρῶς κεκοσμημένοι, μετὰ μαρμάρων καὶ ποικίλων
ψηφίδων.

Ἐν τῷ ἄνω κοιτῶνι τοῦ εὐρυχώρου τρικλίνου τούτου, ἐνδιη-
τᾶτο ὁ Θεόφιλος ἀπὸ τῆς ἐαρινῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς φθινο-
πωρινῆς. Πλησιάζοντος τοῦ χειμῶνος, μετώκιζεν εἰς τὸν Κα-
ριανὸν τρίκλινον, ἵν' ἀποφύγῃ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους

(1) Σελ. 336.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 143.

καὶ θερμανθῆ διὰ τῶν συνήθων τὸν χειμῶνα πνεόντων νοτίων καὶ θερμότερων ἀνέμων. « Καὶ κατὰ τινὰ τῶν βασιλείων οἰκῶν » ὡς Μαργαρίτης κατονομάζεται, ἔμφρουρον τοῦτον πεποιή-
» ται » (1). Πλησίον τοῦ « τρικλίνου τούτου ἦτο ἡλιακὸν κατὰ
» πρόσωπον τοῦ βορρᾶ, ἐξ οὗ δὴ ὠρᾶτο καὶ τὸ παλαιὸν τζυκανι-
» στήριον ἐκεῖσε τηνικαῦτα τυγχάνον » (2). Ἐκ τῶν λόγων τού-
των, εἰκάζω ὅτι τὸ κτίριον ἦτο ὑπερύψηλον, ἐπιβλέπον τὸ ἀρ-
χαῖον μεσοκῆπιον, ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καλούμενον παλαιὸν
τζυκανιστήριον, Τὰ περὶ τὸν Χρυσοτρικλινὸν ἰδρύματα, ἐν χα-
μηλοτέρῳ χώρῳ κείμενα, δὲν ἐκώλυον τὴν θεὰν ταύτην ἐκ τοῦ
ἀνω θαλάμου τοῦ τρικλίνου τούτου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου, ὁ τρίκλινος οὗτος ἐγένετο
ἐνδιαίτημα τοῦ παπίου. Συνεκοινώνει μετὰ τῶν διαβατικῶν τῶν
Ἀγίων μ'. Ὑπάρχει παρὰ τὴν παραλίαν τῆς ἀκροπόλεως, παρὰ
τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, τρίκλινος
καλούμενος Μαργαρίτης, ἰδρυμα Ὀθωμανικόν (3).

ΕΡΩΣ

Τὸ κτίριον τοῦτο καθὼς καὶ τὸ προηγούμενον, ἦτο κτίσμα
τοῦ βασιλέως Θεοφίλου, « κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος ὡς πρὸς
» ἀνατολὰς τοῦ Σίγμα, ἕτερός τις τρίκλινος ἐξήρτηται, ὡς Ἔρωσ
» μὲν ἐπικέκληται » (4). Ἐπὶ προαγωγῇ ζωστῆς πατρικίας, λέ-
γει ὁ Πορφυρογέννητος (5), « καὶ εἰσφέρουσιν αὐτὴν ἐν τῷ πα-
» λατίῳ διὰ τοῦ Ἔρωτος καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ',
» καὶ ἐπικόπτει τὸ ἡλιακὸν τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ εἰσέρχεται

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 350, 697, 698. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 246. Ὁ λόγος περὶ τοῦ Λέοντος υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, κλεισθέντος ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Θεοφανοῦς, ἐπὶ τριετίαν ὄλην.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 144. Ὁ Θεόφιλος ἀνήγειρε τὸν τρίκλινον τοῦτον, πρὸ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Θεοδώρας. Ἰδ. σελ. 790.

(3) Ἰντζηλίη κισσικ, ἦτοι μαργαρωδὲς μέλαθρον.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 143. Ὁ Βυζάντιος φρονεῖ ὅτι ὁ Ἔρωσ « πρέπει νὰ γραφῆ » Ἄρης ὡς ἐκ τῆς χρήσεως αὐτοῦ». Κ/πολις Τόμ. Α'. σελ. 201, ἐν σημειώσει.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 261.

» εἰς τὸν Φάρον », δηλ. εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Ἐπιστρέψασα, « ἐξέρχεται ἐπὶ τὸν ἔρωτα, καὶ ἐκβαίνει ἐπὶ τὸ » πλάγιον τῆς Μαναύρας ». Ὑπῆρχε λοιπὸν χωρὸς ὑπαιθρος, μεταξὺ τοῦ Ἐρωτος καὶ τῆς Μαναύρας. Περὶ τοῦ κτιρίου τούτου σπανιώτατα μνημονευομένου, ὀλίγιστα γινώσκομεν.

Ἐπὶ προαγωγῇ δημάρχου, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, « ὁ προ- » βληθεὶς ἀπέρχεται διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἐρωτος καὶ » τῆς Δάφνης εἰς τὸν Αὐγουστέα καὶ καθέζεται ἐκεῖσε ».

Τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο πλήρες παντοίων ὄπλων παλαιῶν καὶ νέων. Ἄν ἀπ' ἀρχῆς ἰδρύθη δι' ὀπλοθήκην, ἀγνοοῦμεν· οὐδὲν περὶ ὄπλων λέγει ὁ Πορφυρογέννητος.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ὁ ναὸς οὗτος, ἔκειτο παραπλεύρως τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ Τρικόγχου, ἐξ αὐτοῦ χωριζόμενος διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ'. Ἐκ τῆς μυστικῆς φιάλης εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, καθὼς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (1). « Εἰσέρχονται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς μυστικῆς φιά- » λης τοῦ Τρικόγχου, κάκεισε πάντων τῶν προειρημένων στάν- » των ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ ἐνδεχομένων » τὸν βασιλέα ». Μετέπειτα, περιγράφων τὰ περὶ τοῦ δειλινοῦ ἵπποδρομίου λέγει, « ἐστῶτων . . . ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ Τρι- » κόγχου ἔμπροσθεν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου » (2). Ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς μυστικῆς φιάλης, διότι τὴν ἐτέραν πλευρὰν, κατεῖχεν ἕτερον κτίριον.

Ταῦτα εἶναι ἅπαντα τὰ κτίρια, ἰδρυθέντα ἐπὶ τῆς βορείου πλευ- ρᾶς τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ'.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 297.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 307, 309.

ΒΕΣΤΙΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΙΑΝΟΥ (1)

Τὸ κτίριον τοῦτο ἴδρυμα τοῦ Θεοφίλου, ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πυξίτου τρικλίνου καὶ δεξιᾷ τῆς διόδου καλουμένης τροπικῆς. Οὕτως ἐκαλεῖτο διὰ τὴν γράδωσιν οὖσαν ἐκ λίθου Καριανοῦ, «οἷόν τινα πλατὺν ποταμὸν». Ἦτο βεστιάριον τῶν ἀποτεθησαυρισμένων σηρικῶν πέπλων. «Τὰ ἀργυρᾷ μεγάλα ἀνάγλυφα» ἐκ τῶν ἐναποκειμένων ἐν τῷ βεστιαρίῳ τοῦ Καριανοῦ». Ἐξῆλθε δὲ, «τὸ ἀνάγλυφον ἀσήμιον τὸ ἐναποκειμένον ἐν τῷ βεστιαρίῳ τοῦ Καριανοῦ» (2).

Ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ, ἐφυλάττοντο πολύτιμα σκεύη ἀργυρᾷ καὶ χρυσοῦφανα, ἐν χρήσει κατὰ τὰς ἐπισήμους δοχὰς τῶν πρέσβειων. Πρὸς τούτοις, ἐφυλάσσοντο ἐδῶ καὶ τὰ σκεύη τὰ ἀργυρᾷ τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Τούτων πάντων ὁ ἐπιστάτης ἐκαλεῖτο «ὁ τοῦ βεστιαρίου» (3).

Ὁ Θεόφιλος ὑπὸ πολλῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἐξυμνεῖται, διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἐπίσημα κτίρια ὑπ' αὐτοῦ ἐγεργθέντα ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ (4).

ΕΙΔΙΚΟΝ Η ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟΝ

«Εἰσέρχεται ὁ Πατριάρχης διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ εἰδικοῦ

(1) «Βέστια παρὰ Ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως ἐν ᾧ τὰ βασιλικά» ἐνδύματα φυλάσσονται». I. Meursi Glossarium. Βεστιάριοι, βεστιαρῖται καὶ βεσθητορες, ἐκαλοῦντο οἱ ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου. Ἐν τῷ βεστιαρίῳ, ἐφυλάττοντο καὶ σκεύη ἀργυρᾷ καὶ χρυσᾷ. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 242. Χοσβαίτης ὁ βεστιαρῖτης. Vestiaritae igitur erant Chosbaitae omnes; et non vicissim omnes vestiaritae erant Chosbaitae. Ἰδ. σελ. 847. Περὶ τούτου λέγει ὁ Παχυμέρης, Τόμ. Β'. σελ. 556, «οὔτω» γὰρ ὁ (βεστιάριος) τῆς δαπάνης χορηγὸς τοῖς ἐπὶ τῶν νηῶν, ὀνομάζεται». Μ. Ἀτταλιάτης, καλεῖ τὸν βεστιάριον «πρωτοσβέστης», σελ. 192. Φρονῶ ὅτι οἱ χοσβαίται, φύλακες τοῦ πολυτίμου σέντζου, ἦσαν οἱ νῦν καλούμενοι Χερβάται. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 269, 344, 719, 738. Γνώμην ἀλλοίαν ἔχει ὁ σοφὸς Reiske. Τόμ. Β'. σελ. 847.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 180, 582, 592.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 582, 592, 594.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 139. Μεγάλως ἐφρόντισε τὰ τεῖχη τοῦ λιμένος, ἐνθα καταφαίνεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

» . . . καὶ μέλλοντος αὐτοῦ κατέρχεσθαι τὰ σκαλία τοῦ Λαυ-
» σιακοῦ, καὶ διελθόντος διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ . . . εἰσάγουσιν αὐ-
» τὸν ἐν τῷ Τριπέτωνι, καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τοῦ ὥρολο-
» γίου » (1). Ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ εἰσῆγε θύρα πρὸς τὸν τρίκλινον
τὸν Λαυσιακόν. « Διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος εἰς τὸ εἰδικόν »
— « Εἰς τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ εἰδικὸν πύλην » (2). Ἀπὸ τὸ εἰδι-
κὸν τοῦτο θησαυροφυλάκιον, ἐξωπλίζοντο πολλὰ πλοῖα (3). « Καὶ
» στολὰς δὲ τινὰς βασιλικὰς καὶ Αὐγουστιακὰς . . . τὰς μὲν
» ὀλοχρύστους, τὰς δὲ χρυσοῦφάντους οὔσας ἐν τῷ εἰδικῷ » (4).
Τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους ἐκαλεῖτο τὸ Γενικόν (5). Ἐδῶ πιθανὸν
ἦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Χωνιάτου καλούμενα χρυσοπλύσια, μνημο-
νευόμενα ἐν τῇ κατὰ τοῦ τυράννου Ἀνδρονίκου στάσει, « διαρ-
» πάζουσιν οὐ μόνον ὀπόσα χρήματα εὔρωντο παρὰ τοῖς Χρυ-
» σοπλυσίοις ἐπιταμιευόμενα (ἦσαν δὲ ἄνευ τῶν μὴ κεκομμένων
» εἰς νόμισμα ὑλῶν χρυσοῦ κεντηνάρια δώδεκά, ἀργυρίου τριά-
» κοντα τοῦ ἐκ χαλκοῦ κόμματος διακόσια) ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔτε-
» ρον » (6).

Τὸ εἰδικὸν τοῦτο θησαυροφυλάκιον ἐμπεριέχον τὰ τῶν βασι-
λέων, ἤγειρε κατὰ τὸν Κωδινόν, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας (7).
Πλησίον τοῦ εἰδικοῦ ἦσαν τὰ ἀσηκρητεῖα, γραφεῖα πιθανὸν τῶν
ἐπιστατούντων τὰς ὑποθέσεις τοῦ εἰδικοῦ. Τοῦτο ἐξάγω ἐκ τῶν
ἐπομένων τοῦ Πορφυρογεννήτου, « καὶ ἀνοίγουσιν τὰ τε ἀσηκρη-
» τεῖα καὶ τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ εἰδικὸν πύλην » (8).

Ἐν τῷ εἰδικῷ τούτῳ, ἦσαν καὶ τὰ καλούμενα « σκρίνια τῶν

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 91. « Διέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ἐπὶ τὸν εἰδι-
» κόν ». Σελ. 174.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169, 174, 180, 263, 519.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 671, 673.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 173. Ἐν σελ. 257, ἀπαριθμοῦνται ὅσα συνέχωνευσε Μι-
χαὴλ ὁ πατὴρ τοῦ Θεοφίλου.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 260. I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει Γενικόν.

(6) Σελ. 453.

(7) Σελ. 19.

(8) Τόμ. Α'. σελ. 519, 520. Ὁ Νικήτας καλεῖ τὰ βασιλικὰ ταμεῖα, χρυσοπλύσια.
Σελ. 453.

βαρβάρων», ἤτοι τὰ γραφεῖα τῶν μετὰ τῶν βαρβάρων ὑποθέσεων, ἤγουν τῶν Σαρακηνῶν καὶ Περσῶν, « ἡ δὲ γνώσις τῶν « ἐπιδεδομένων αὐτῷ (τῷ Πέρσῃ πρεσβευτῇ) σώζεται ἐν τῷ » σκρινίῳ τῶν βαρβάρων ». Οἱ ἐν τοῖς σκρινίοις τούτοις ἐργαζόμενοι γραμματεῖς, ἐκαλοῦντο χαρτουλάριοι τῶν βαρβάρων (1).

Ὁ καταβαίνων ἀπὸ τοῦ Τρικόγχου διὰ τῆς τροπικῆς, ἔχει ἐξ ἀριστερῶν τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο, ἐκ δεξιῶν τὸ βεστιάριον τοῦ Καριανοῦ καὶ τὸ μαγειρεῖον. « Ὁ μὲν ἐταιρειάρχης κα- » θέζεται εἰς τὸν Λαυσιακόν, πρὸ τῆς χαλκῆς πύλης τῆς ἀνοι- » γούσης εἰς τὸ μαγειρεῖον ». Τοῦτο γίνεται καθ' ἐκάστην ἀπὸ τοῦς ὑπηρέτας τοῦ παλατίου.

ΛΟΥΤΡΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ

Τὸ λουτρὸν τοῦτο ὁμοῦ μετὰ τινῶν ἄλλων κτιρίων, ἤγειρεν ὁ πανίσχυρος Θεόκτιστος, ἐπίτροπος τοῦ κράτους ἐπὶ Θεοδώρας μητρὸς Μιχαήλ τοῦ μεθυστοῦ. « Ὁ δὲ αὐτὸς Θεόκτιστος παρα- » δυναστεύων ὦν τῇ Αὐγούστη, οἰκήματα καὶ λουτρά καὶ πα- » ράδεισον ἐν τῇ νῦν καλουμένῃ ἀψίδα πεποίηκεν, πρὸς τὸ πλη- » σίον αὐτὸν εἶναι τοῦ παλατίου, πρὸς δὲ φυλακὴν καὶ σωτηρίαν » ἰδίαν καὶ πόρταν σιδηρᾶν ἐν τῇ Δάφνῃ κατεσκεύασεν καὶ πα- » πῖαν φυλάττειν ἐκεῖσε διωρίσατο » (2). Ἡ ἄνω μνημονευομένη ἀψίς, εἶναι ἡ ἀνωτέρα, ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ Τρικόγχου. Ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ τὰ πάντα περιγράψας ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ λουτροῦ τούτου. Πιθανὸν κατηδάφισθη τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοκτίστου (3).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 400, 404.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 815. Δὲν ἐνόησεν ὁ Λαβάρτ (σελ. 143) τὸ ἄνω κείμενον, « πρὸς τὸ πλησίον αὐτὸν εἶναι τοῦ παλατίου », μεταφράζων *qui est près du palais*. Ταῦτα ἐποίησεν ὁ Θεόκτιστος, ἵνα ᾖναι πλησίον τοῦ παλατίου, *afin qu'il soit près du palais*.

(3) Τὸν Θεόκτιστον ἐθανάτωσεν ἐν τῷ παλατίῳ, Βάρδας ὁ Καῖσαρ. Συν. Θεοφάνους, σελ. 657, 822. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 157. Λέων ὁ Γραμματικός, σελ. 234.

ΠΥΞΙΤΗΣ ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ

Πρὸς νότον τοῦ Σίγματος καὶ πλησίον τῶν ἀναβαθμῶν αὐτῶν, ἤγειρεν ὁ Θεόφιλος τρικλίνους τινάς. « Πυξίτης ὄνομα τῶ » ἐνὶ καὶ κατωτέρῳ, ἕτερος δὲ ἀνώνυμος μὲν, ἀνώτερος δὲ » (1). Τούτων ὁ κατώτερος, ἐκαλεῖτο Πυξίτης. Κατὰ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, στίχοι ἐλαξεύθησαν Στεφάνου τινὸς τοῦ Καπετωλύτου προσαγορευομένου. Μέσον τοῦ Πυξίτου καὶ τοῦ λουτροῦ τοῦ Θεοκτίστου, ἤγειρε τὸν ἕτερον τρίκλινον ὁ Θεόφιλος, ὡς ἐνδιαίτημα τοῦ βασιλικοῦ κλήρου, πολλάκις μνημονευομένου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ο ΚΑΜΗΛΑΣ

Ὁ βασιλεὺς Θεόφιλος ὁ ἐγείρας καὶ κοσμήσας τῶσαῦτα κτίρια, μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν προμνημονευθέντων Τρικλόγχου, βεστιαρίου τοῦ Καριανοῦ, Πυξίτου, Ἐρωτος καὶ Μαργαρίτου, ἤγειρε πορρωτέρῳ, ἄλλα τινὰ κτίρια (2). Ἐν τῷ ὑπαίθρῳ χώρῳ κειμένῳ πρὸς νότον τοῦ Τρικλόγχου, ἤγειρε τὸν καλούμενον Καμηλᾶν καὶ τὰ πλησίον αὐτοῦ κουβούκλεια, καλούμενα δεύτερον καὶ τρίτον. Ἦγειρε λοιπὸν τρία κατὰ σειρὰν κουβούκλεια. Ὁ μὲν Καμηλᾶς, ὁ πάντων λαμπρότερος, εἶχεν ἕξ κίονας ἐκ Θεταλικοῦ λίθου, ὑποκρατοῦντας τὴν χρυσοκατάστικτον ὀροφήν.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 143.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 144.

Τὰ μὲν κάτω τῶν τοίχων, ἦσαν ἐξ ὁμοίων πλακῶν κατεστρωμένα, τὰ δὲ ἄνω εἶχον ἀγάλματά τινα, συνάγοντα καρπούς. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐκ μαρμάρου Προικοννησίου κεκοσμημένον. Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις κουβουκλείοις, ἦτο συνφκοδομημένον εὐκτῆριον περιέχον δύο ἱερά βήματα, τὸ μὲν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ.

ΜΕΣΟΠΑΤΟΣ

Πρὸς νότον τοῦ Καμηλαῖ εἶναι ὁ Μεσόπατος, βλέπων πρὸς τὸν Χρυσοτρίκλινον. Τοῦτον Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ὠρίσε διὰ βιβλιοθήκην τοῦ παλατίου. « Ὁ δὲ χρησμὸς ἦν Σι-
» βυλλιακὸς ἐν τινὶ βιβλίῳ εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην ἐνα-
» ποκείμενος » (1). « Τὸ τούτω δὲ ὑποβεβηκὸς ὁ καὶ Μεσόπατος
» λέγεται, εἰς οἴκησιν τῶν τὴν γυναικωνίτιν πεπιστευμένων καρ-
» τζιμάδων ἔστιν » (2). Ἐκ τῶν λόγων τούτων τῆς Συνεχείας τοῦ Θεοφάνους, εικάζω ὅτι μέρος τῆς βιβλιοθήκης κατεῖχον οἱ εὐνοῦχοι τοῦ παλατίου, ἢ ἡ βιβλιοθήκη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοβίβλου Πορφυρογεννήτου, μετεκομίσθη ἄλλοσε, καὶ ἔμεινεν ἅπαν τὸ κτίριον ἐνδιαίτημα τῶν εὐνούχων. Ταύτην τὴν βιβλιοθήκην ὠκοδόμησε κατὰ τὸν Ζώσιμον (3) ὁ Ἰουλιανὸς, « ἔτι δὲ
» βιβλιοθήκην ἐν τῇ βασιλέως οἰκοδομήσας στοᾶ καὶ ταύτη βί-
» βλους ὅσας εἶχεν ἐναποθέμενος ». Ἀτυχῶς, οἱ συγγραφεῖς δὲν ὀρίζουσι τὸν τόπον ὅπου ἠγέρθη ἡ δημοσία τοῦ Βυζαντίου βιβλιοθήκη. Ἡ βιβλιοθήκη ὑπὸ τοῦ Μανασσῆ μνημονευομένη (4), ἔκειτο « ἐγγὺς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας », ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 36. « Καὶ τὸ βιβλίον βασιλικῆ βιβλιοθήκη ἐνθεῖναι διὰ Θεο-
» φάνους ». Ἰδ. σελ. 689. Περὶ πρέσβειων Ῥωμαίων πρὸς ἔθνικούς. Σελ. 4. Π. Γύλ-
λιος, Βιβ. Β'. Κεφ. Κ'.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 145. Carzimasium autem Greci vocant amputatis virilibus et virga puerum eunuchum. Luitprandus Ἀνταπόδοσις. Βιβλ. 7'. Τμῆμα 7'.

(3) Σελ. 140.

(4) Στ. 4257-4303.

Κτίριον ἐμπεριέχον τσαῦτα χειρόγραφα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνδιη-
τῶντο καὶ τοσοῦτοι διδάσκαλοι, οὐδέποτε μνημονεύεται ἐν τῷ
συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἱστορήσαντος καὶ τὰ ὑπὸ
πάντων τῶν ἄλλων συγγραφέων ἀποσιωπώμενα ἰδρύματα τῶν
ἀνακτόρων.

ΒΕΣΤΙΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ

Τὸ τρίτον κουβούκλειον συνεχόμενον μετὰ τοῦ Μεσοπάτου
καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ, ἦτο τῆς Αὐγούστης, διὰ τοιοῦτον σκοπὸν
ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου ἐγερθέν, καὶ τοιοῦτον εἰσέτι διατη-
ρούμενον ἐπὶ τῆς συγγραφῆς τῆς Συνεχείας τοῦ Θεοφάνους.
« Προσεδείματο, τὸν τε Καμηλαῖν οὕτω λεγόμενον καὶ τὸ πλη-
» σίον ἐκείνου κουβούκλειον δεύτερον, καὶ τὸ τούτου πάλιν
» κατὰ τάξιν πλησίον τρίτου, ὃ καὶ νῦν τῆς Αὐγούστης
» ἐστὶ βεστιάριον » (1). Ὁ τρίκλιнос οὗτος εἶχε τὴν ὄροφὴν
ὁμοίαν τοῦ Καμηλαῖ καὶ τὸ ἔδαφος ἐκ μαρμάρου Προικοννησίου
ἐστρωμένον (2). Τοὺς τοίχους τοῦ κουβουκλείου τούτου κατε-
γλάϊσεν οὐχὶ ὁ Θεόφιλος, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαήλ. Τὰ τρία
ταῦτα ἰδρύματα τὰ καλούμενα κουβούκλεια, ἦσαν κεκοσμημένα
μετὰ μαρμάρων χρυσοῦ καὶ μωσαϊκῶν ποικίλων.

ΜΟΥΣΙΚΟΣ

Ὑπὸ τὸ τρίτον τοῦτο κουβούκλειον, κείμενον πρὸς νότον τοῦ
Καμηλαῖ καὶ Μεσοπάτου, ὑπῆρχεν ὑπόγειον τοῦ ὁποίου ἡ ὄροφὴ
ὑπεκρατεῖτο ὑπὸ ἑπτὰ κιόνων Παριανοῦ μαρμάρου, πέντε μὲν
πρὸς μεσημβρίαν, δύο δὲ πρὸς ἀνατολὰς (3). Πλάκες ἐκ μαρμά-
ρων Πηγαννουσειῶν, Καριανῶν καὶ πρασίνων Θετταλικῶν, ἐνί-
σχουν τοὺς δύο αὐτοῦ τοίχους. Ἐκαλεῖτο Μουσικὸς διὰ τὴν
καλλιτεχνικὴν τῶν μαρμάρων συγκοπὴν, καὶ τὴν ἔντεχνον τῶν

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 144.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 145.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 146.

λίθων τοῦ ἐδάφους λείωσιν. « Εἵποις ἂν αὐτὸ ἰδὼν, λειμῶνα εἶ-
» ναι διαφόροις ἄνθεσι βρῦοντα » (1).

Πρὸς δυσμὰς τοῦ κτιρίου τούτου, ἦτοι ἄνωθεν αὐτοῦ κατὰ
πλευρὰν, ἦτο ἕτερον κτίριον ἐφόμοιον τὴν ὠραιότητα, τοῦ ὁποίου
ἡ ὄροφή ὑπεκρατεῖτο ὑπὸ πέντε Καριανῶν κιόνων, τριῶν μὲν
πρὸς μεσημβρίαν, δύο δὲ πρὸς δυσμὰς. Εἰς τί ἐχρησίμευε τὸ
κτίριον τοῦτο, οὐδεὶς λόγος ἐν τοῖς συγγραφεῦσι.

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ

Πλησίον τοῦ προμνημονευθέντος βεστιαρίου τῆς Αὐγούστης
« πρὸς πόδας αὐτοῦ » (2), ἦτο ἕτερον κτίριον εἰς δύο δόμους διη-
ρημένον, « τῷ Αὐγουστιακῷ δὲ πλησιάζον κοιτῶνι », ἦτοι τῷ
βεστιαρίῳ τῆς Αὐγούστης. Ἐδῶ Λέων ὁ βασιλεὺς ἤγειρεν εὐκτή-
ριον τῆς Ἁγίας Ἄννης, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ὄροφή ὑπεκρατεῖτο
ὑπὸ τεσσάρων κιόνων Βαθυίνων, τὸ δὲ ἔδαφος ἦτο ἐκ λίθου
Προικοννησίου ἐστρωμένον. Παρὰ τὸ εὐκτήριον τοῦτο, ἦτο ὁ κοι-
τῶν τῆς Αὐγούστης, συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Μουσι-
κοῦ, διὰ κατωφεροῦς κλίμακος. « Ἐκεῖνο δὲ τὸ πρὸς δύσιν τοῦ
» Μουσικοῦ, τὴν μὲν κάθοδον ἐν τῷ προρρηθέντι ἔχει κοιτῶνι
» διὰ κλίμακος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν εἴσοδον ».

ΤΕΤΡΑΚΟΥΒΟΥΚΛΟΝ

Ἄτερος τρίκλιнос οὕτω καλούμενος, μνημονεύεται ἐν τῇ Συ-
νεχίᾳ Θεοφάνους, ὡς ἴδρυμα τοῦ Θεοφίλου (3), κείμενος πλησίον
καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἰδρυμάτων. Τὸ

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 146.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 146. Ἐν σελ. 98, λέγεται ὅτι ὁ Θεόφιλος ἀνήγειρε «κατὰ
» τὸν κοιτῶνα», ναὸν εἰς ὄνομα τῆς Θεοτόκου, τὸν τρίκογχον ναὸν εἰς ὄνομα τοῦ Ἀρχι-
στρατήγου καὶ «ἐκατέρωθεν τούτου εἰς μαρτύρων γυναικῶν ἁγίων ὀνόματα». Πιθανὸν
ἐπεσκεύασε τὴν Παναγίαν τοῦ Φάρου, καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης. Ναὸς παρὰ τὸν
κοιτῶνα ἄλλος δὲν μνημονεύεται, εἰμὴ αὕτη τοῦ Φάρου.

(3) Σελ. 147.

κτίριον τοῦτο εἶχε τέσσαρα κουδούκλεια σεμνά καὶ λαμπρά· τὰ μὲν δύο ἔβλεπον πρὸς τὸν Μεσόπατον. « Τούτων τὸ ἐν ὑπὸ τεσσάρων ἀψίδων τὴν χρυσοειδῆ ὀροφὴν ἔχοντα ». Ἔτερα δύο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Λαυσιακοῦ ἔβλεπον. Τοῦ τρικλίνου τούτου τὸ ἔδαφος, κατέστρωσεν ἐκ λίθου Προικοννησίου καὶ ἐκ χρωμάτων οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ μαρμάρων. Ταῦτα τὰ κοσμήματα ἠφάνισεν ἀκολούθως, ἐμπρησμός.

Ταῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα κτίρια ἐγερθέντα ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Τρικόγχου. Πρὸς νότον τῶν κτιρίων τούτων ἐγερθέντων ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, ἦτο κῆπος ἐκτεινόμενος μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, τοῦ νοτίου ὀρίου τῶν παλατίων τούτων. Ἔτερον κτίριον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ δὲν μνημονεύεται. Ὁρίζοντο τὰ παλάτια ταῦτα πρὸς βορρᾶν, ἀπὸ τὰ διαβατικά τῶν Ἀγίων μ', πρὸς ἀνατολὰς, ἀπὸ τὸν Λαυσιακὸν τρίκλινον, πρὸς νότον, ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον, τὸν ὁποῖον μέλλω ἀκολούθως νὰ περιγράψω καὶ πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ τὰ διαβατικά τοῦ Αὐγουστέως.

Ἐρχομαι τώρα νὰ ἱστορήσω τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα παλάτια τῆς Δάφνης, συνεχόμενα μετὰ τῶν τειχῶν τῶν διαχωριζόντων τ' ἀνάκτορα ἀπὸ τὸν Αὐγουστειῶνα. Κατ' ἐμὲ εἶναι τὸ δυσχερέστερον καὶ μᾶλλον ἀκατανόητον μέρος τῆς ἱστορίας ὄλων τῶν παλατίων.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ

Τὰ παλάτια ταῦτα ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὰ παλάτια τοῦ Τρικόγχου διὰ τῶν διαβατικῶν, καλουμένων ὅτε μὲν τοῦ Αὐγουστέως, ὅτε δὲ τῆς Δάφνης. Πρὸς δυσμὰς τῶν διαβατικῶν τούτων, ἦτο κτίριον καλούμενον ἡ Δάφνη. « Ἡ δὲ Δάφνη ἐκλήθη διὰ τὸ ἴστασθαι ἐν τῷ τόπῳ στήλην, ἣτις ἦν ἡ μαντικωτάτη ποτὲ Δάφνη » τοῦ Ἀπόλλωνος » (1). Τοῦτο καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος « πα-

(1) Γ. Κωδινός, σελ. 100, 271.

» λάτιον τῆς Δάφνης ἐν τῷ ναῷ τοῦ πρωτομάρτυρος Στε-
» φάνου » (1).

ΤΟ ΟΚΤΑΓΩΝΟΝ

ἡ ὀκτάγωνον κουβούκλειον, οὕτω καλούμενον διότι εἶχεν ὀκτώ
στοάς, ἐν ταῖς ὁποίαις ἦσαν κατὰ τὸν Κωδινὸν « διδάσκα-
» λοι πάσης γραφῆς » (2). Ἀπὸ τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης εἰσέρ-
χονται εἰς τὸ ὀκτάγωνον κουβούκλειον (3). « Ἐξέρχονται οἱ δε-
» σπότεαι ἀπὸ τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης καὶ ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κου-
» βουκλείῳ, βάλλουσιν τὰς ἑαυτῶν γλάνιδας ». Τὸ κουβούκλειον
τοῦτο ἦτο ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης, πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου
Στεφάνου, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ. « Καὶ μετὰ ταῦτα εἰ-
» σέρχονται οἱ Δεσπότεαι μετὰ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ ὀκτα-
» γώνῳ κουβουκλείῳ, τῷ πρὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου . . . καὶ
» εἰσέρχονται ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης » (4). « Ἀλλασσόν-
» των γὰρ τῶν δεσποτῶν ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης καὶ ἐξερ-
» χομένων ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ » (5). « Εἰσέρχεται
» ἡ Αὔγουστα εἰς τὸ ὀκτάγωνον τὸ ἔξω τοῦ Ἁγίου Στε-
» φάνου » (6).

Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι τὸ ὀκτάγωνον κουβούκλειον, ὁ
ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ὁ κοιτῶν τῆς Δάφνης, ἦσαν πλη-
σίον ἀλλήλων.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 550. « Λέγουσι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς δάφνης, ὅτι ὑγιείας ἐργα-
» στήριόν ἐστιν ὄθεν καὶ φύλλα αὐτῆς ἐπέδιδοντο τοῖς ἄρχουσι παρὰ τοῦ δήμου, τῆ
» πρώτη τοῦ Ἰανουαρίου μηνός ». Γ. Κωδινός, σελ. 271. Μέχρι τῆς σήμερον πολλοὶ
ἐν Κωνσταντινουπόλει, καίοντες τὰ φύλλα τῆς δάφνης, καταπίνουσι τὴν τέφραν πρὸς θε-
ραπείαν πυρετῶν διαλειπόντων. « Δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν », τοῦτο λέγειν εἰώθασιν οἱ
» ὑπὸ τινων ἐπιβουλευόμενοι, παρῶσον ἀλεξιφάρμακον ἢ δάφνη ». Σουΐδας.

(2) Σελ. 83. Π. Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. Κ'.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 26.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 33.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 7, 21.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 212. Τὸ ὀκτάγωνον μνημονευόμενον ἐν τῷ Χρονικῷ
Πασχαλίῳ, Τόμ. Α'. σελ. 623, ἔκειτο εἰς « τὰ πέριξ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τῶν Σφω-
» ρακίου ». Ὁ τόπος οὗτος σήμερον καλεῖται *Βεγὰ μεϊδάρι*, πρὸς βορρᾶν τῆς πύλης
Ὀν καμπάρ.

Ὁ Κεδρηνός (1), διηγούμενος τὴν στάσιν τοῦ νίκαι, λέγει, « τότε δὴ ἐνεπρήσθη καὶ τὸ ὀκτάγωνον καὶ τὸ λουτρόν τοῦ Σε- » θήρου τὸ λεγόμενον Ζεύξιππος ». Οὐδεὶς ἄλλος μνημονεύει τὸν ἐμπρησμόν τοῦ κτιρίου τούτου. Ἦτο πλησίον τοῦ βουλευτηρίου, καὶ πιθανὸν αἱ φλόγες ἔφθασαν μέχρι τοῦ κτιρίου τούτου.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερὰ Σύνοδος καλουμένη Πενθέκτη, συνήλθεν ἐν τῷ παλατίῳ, ἐν ἰδρύματι καλουμένῳ Τρούλλος. Παρήσαν ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ, ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἐπίσκοποι. Οὐδεὶς ὅμως ἐμνημόνευσε τὴν θέσιν, ἢ τὸ δημῶδες τοῦ κτιρίου ὄνομα. Ὁ Φραντζῆς (2) λέγει τ' ἀκόλουθα περὶ τῆς Συνόδου ταύτης, « τὰς δὲ οὐσας μοναχὰς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ » προσέταξεν ἀπελθεῖν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Προφήτου Ἰωάννου τοῦ ἐν τῷ τρούλλῳ, ὅπου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου, ἡ Πενθέκτη Ἁγία Σύνοδος συνηθροίσθη· παλάτιον γὰρ τοῦτο περιφανὲς τῷ τότε καιρῷ ὑπῆρχεν ἐγγὺς τῆς Παμμακαρίστου κατὰ τὸ βόρειον μέρος ». Ταῦτα τεκμαίρουσι τὴν περὶ τῶν ἄλλοτε ἐπιφανῶν ἀνακτόρων ἄγνοιαν τοῦ Φραντζῆ.

Τὸ μικρὸν τοῦτο κτίριον τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, ὑπὸ μόνου τοῦ Φραντζῆ ἱστορούμενον, τέμενος Μουσουλμανικὸν ἄλλοτε καὶ σχολεῖον τὴν σήμερον, καλούμενον Ἀχμεδ πασᾶ μεστζηδὶ (3), πλησίον τῆς Παμμακαρίστου, μόλις χωρεῖ ἀνθρώπους ἑκατόν. Ἄπαντες οἱ ἱστορήσαντες τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερὰς Συνόδους, μνημονεύουσι τὴν Πενθέκτην Σύνοδον (4) γενομένην ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ παλατίου, καὶ παλάτιον κατ' ἐξοχὴν ἑκαλεῖτο τὸ μέγα παλάτιον. Ἡ Σύνοδος αὕτη δὲν συνη-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 647.

(2) Σελ. 307.

(3) Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 303, ἔνθα καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ναοῦ τούτου. Κ/πολις Πατρ. σελ. 67. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 576.

(4) Histoire chronologique et dogmatique des Conciles de la Chrétienté, par M. Roisselet de Sanelières, ἐν Παρισίοις, 1846. Τόμ. Γ'. σελ. 102, 131. Πενθέκτη, Quinisexta. Le Concile se tint dans une salle du palais Impérial, en Latin trullus, c'est à dire dôme.

θροίσθη ἐν τῷ πεντακουδούκλῳ, κτιρίῳ ἐγερθέντι ὑπὸ τοῦ μετέπειτα βασιλεύσαντος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ (1). Σύνοδος πολύμηνοσ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, δὲν συνεκροτεῖτο, ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων ἐορτῶν, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν. Φρονῶ ὅτι κατάλληλον κτίριον εὐρύχωρον καὶ πλησίον ἐπιφανοῦσ ἐκκλησίασ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἦτο τὸ ὀκτάγωνον τοῦτο. Οὐδεὶσ ὁμωσ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν καλεῖ τὸ ὀκτάγωνον Τροῦλλον, καὶ οὐδέποτε μνημονεύεται τοιοῦτο κτίριον ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ὁ Πορφυρογέννητοσ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἀνακτόρων, οὐδέποτε μνημονεύει βιβλιοθήκην. Ἄπασαι αἱ ἐπιφανεῖσ μοναὶ τοῦ Βυζαντίου, εἶχον βιβλιοθήκασ, χάριν τῶν ἐν αὐταῖσ μοναζόντων. Εὐτυχῶσ, μία μόνῃ διεσώθη, πρὸσ δυσμάσ τοῦ τεμένουσ Ζεῖρονε τζαμιῖ, τῆσ πάλαι ὑμνουμένησ μονῆσ τοῦ Παντοκράτοροσ Χριστοῦ (2). Εἶναι κτίριον λίθινον ὀκτάγωνον, τέμενοσ τὴν σήμερον Μουσουλμανικόν. Τοῦτο κατὰ τοὺσ λόγουσ τῶν Μουσουλμάνων ἱερέων, ἦτο ἄλλοτε βιβλιοθήκη, τουρκιστὶ *κατάμπ χανέ*.

Τὸ ὀκτάγωνον τοῦτο τοῦ παλατίου τῆσ Δάφνησ, καλούμενον ὑπὸ τοῦ Κωδινοῦ (3) « τὸ τετραδίσιον ὀκτάγωνον », πλησίον τῆσ Χαλκῆσ, φρονῶ ὅτι ἦτο ἡ σχολὴ ἔνθα ἐδίδασκον « διδάσκαλοι » πάσῃσ γραφῆσ, μέχρι Λέοντοσ τοῦ Συρογενοῦσ. Πιθανόν αὕτη ἦτο ἡ βιβλιοθήκη τοῦ παλατίου. Ἐν τῇ ἐκτενεστάτῃ ὁμωσ περιγραφῇ τῶν ἀνακτόρων, τὸ ὀκτάγωνον τοῦτο μνημονεύεται ὡσ μέρος τοῦ παλατίου τῆσ Δάφνησ, ἔνθα ἐτέλουν βασιλικάσ τελετάσ. Περὶ διδασκάλων καὶ βιβλίων οὐδεὶσ λόγουσ.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΕΝ ΤΗ ΔΑΦΝΗ

Πλησίον τοῦ παλατίου τῆσ Δάφνησ, ἦτο ὁ ναὸσ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Περὶ τῆσ θέσεωσ τοῦ ναοῦ τούτου, συχνότατα μνη-

(1) Συν. Θεοφάνουσ, σελ. 335.

(2) Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 352.

(3) Σελ. 83.

μονευομένου, σαφῆ εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου.
« Τῆς συνήθους ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τελουμένης ἐν τῷ ναῷ
» τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς
» Δάφνης » (1). « Εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης, πλησίον τοῦ ναοῦ
» τοῦ Ἁγίου Στεφάνου » (2). « Διοδεύων δὲ διὰ τοῦ Αὐγουστέως
» εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον . . . καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ
» κοιτῶνι αὐτοῦ » (3). « Καὶ στεφανοῦται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου
» Στεφάνου τῷ εἰς τὴν Δάφνην » (4).

Τῇ παραμονῇ τῶν Φώτων, ὁ βασιλεὺς « εἰσέρχεται εἰς τὸν
» κοιτῶνα τῆς Δάφνης πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου » — « Εἰσέρχεται ἐν τῷ τῆς Δάφνης κοιτῶνι » (5). Ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὀκταγώνου καὶ τοῦ κοιτῶνος τῆς Δάφνης. Ἡ θέσις αὕτη δηλοῦται ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ στεψίμου τῆς Αὐγούστης. « Ὁ πατριάρχης ἔρχεται διὰ τῆς Δάφνης
» καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον καὶ ἐκδέχεται τοὺς δε-
» σπότης » (6). Μετ' ὀλίγον, « ὁ πατριάρχης ἐξέρχεται διὰ τοῦ
» ὀκταγώνου κοιτῶνος ». Σαφέστερα εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἱστοροῦντος τὰ « ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης καὶ
» στεφανώματος ». — « Εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ ὀκτάγωνον
» τὸ ἔξω τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς
» καὶ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον, καὶ γίνεται τὸ μνη-
» στρον καὶ ἐξέρχεται τῆς ἐκκλησίας » (7). Τὸν ναὸν τοῦτον ἀνήγειρε Πουλχερία ἡ ἀδελφὴ τοῦ Θεοδοσίου (8).

(1) Τόμ. Α'. σελ. 196. Τὸν ναὸν τοῦτον θέτει ὁ Λαβάρτ (σελ. 56) ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, παρὰ τὸ κάθισμα.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 71, 140, 196, 628.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 129.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 655. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 351.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 140, 146, 608.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 202, 205. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 713. Τόμ. Β'. σελ. 17. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ἐν τῷ ναῷ τούτῳ κατέθεσεν ὁ Ζήνων « τὸ » κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, ἰδιόγραφον αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα ». Τόμ. Β'. σελ. 619. Τὰ ἱερά σκεύη τοῦ ναοῦ τούτου ἱστορεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, Τόμ. Α'. σελ. 640.

(7) Τόμ. Α'. σελ. 212. « Καὶ στέφονται ἀμφοτέροι ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 625. Τὸν ναὸν τοῦτον, ἐπεσκεύασε Βασίλειος ὁ Μακεδών. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 204.

(8) Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 592.

Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ, ἦτο ὁ καλούμενος ἵπποδρόμος τοῦ παλατίου, καὶ τοῦτον ἐννοεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, γράφων τὰ ἐπὶ προαγωγῇ πατρικίου (1), « καὶ » ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου εἰς τὸν Ἅγιον » Στέφανον », οὐχὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου παρὰ τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ συνεκκλησιάζοντο ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, τῇ παραμονῇ τῶν Φώτων.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Πορφυρογεννήτου, δὲν εἶναι περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου, διότι μετ' ὀλίγον λέγει, ὅτι « ὀψικευόμενος ὑπὸ ἀξιωματικῶν, ἀπέρχεται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄπτει ἐκεῖσε κηρούς ».

Τὰ σκεύη φυλαττόμενα ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἀπαριθμεῖ ὁ Πορφυρογέννητος (2). Μνημονεύεται καὶ ὁ πρωτόπαππας τῆς Δάφνης (3). Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἐνίοτε ἐτελοῦντο οἱ γάμοι τῶν βασιλέων (4). « Καὶ στεφανοῦται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου » τῷ ἐν τῇ Δάφνῃ ». « Συζευγνύουσιν αὐτῷ (τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ) » Εὐδοκίαν τὴν τοῦ Δεκαπολίτου, μεθ' ἧς στεφανοῦται ἐν τῷ » Ἁγίῳ Στεφάνῳ τῷ εἰς τὴν Δάφνην, γεγονότος τοῦ παστοῦ » μὲν εἰς τὴν Μαγναύραν, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθείσης ἐν » τοῖς ἰθ' ἀκκουβίτοις ». Τὸν ναὸν τοῦτον, πρῶτος ἀνήγειρε Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς, « ὄνπερ εἶχε χειμερινὸν κοιτῶνα » (5). « Ἐστέφθη τὸ παιδίον Ἐπιφανία ἢ καὶ Εὐδοκία, εἰς τὸν Ἅγιον » Στέφανον εἰς τὸ παλάτιν » (6).

Ο ΚΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ

Θριάμβου ἐπινικίων τελουμένων, « ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν αὐλι-

(1) Τόμ. Α'. σελ. 251.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 640.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 539, 540, 549.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 816.

(5) Γ. Κωδινός, σελ. 18.

(6) Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 703.

» κῶν συνοδευόμενος, εισέρχεται ἐν τῷ τῆς Δάφνης κοιτῶνι »(1).
« Ὁ δὲ βασιλεὺς εισέρχεται ἐν τῷ ἐκεῖσε κοιτῶνι τοῦ Αὐγου-
» στέως ». Τῇ ἑορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ὁ βασιλεὺς
« διοδεύων δὲ διὰ τοῦ Αὐγουστέως, εισέρχεται εἰς τὸν Ἅγιον
» Στέφανον . . . ἐξέρχεται καὶ εισέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ,
» ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν »(2). Ἐκ τοῦ ὀκταγώνου, ὑπῆρχε πύλη
ἄγουσα εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης(3). Περὶ τοῦ κοιτῶνος τού-
του καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ὀλίγιστα μαθηθάνομεν ἐκ τῶν ἡμε-
τέρων ἱστορικῶν. Ἦτο ὡς προεῖπον, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ
Ἁγίου Στεφάνου. « Εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης,
» πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου »(4). Ὁ κοιτῶν οὗτος
ἐκαλεῖτο ἐνίοτε κοιτῶν τοῦ Αὐγουστέως καὶ κοιτῶν τοῦ ὀκταγώ-
νου(5). « Ἀλλασσόντων τῶν δεσποτῶν . . . ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς
» Δάφνης, καὶ ἐξερχομένων ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ »(6).

ΤΑ ΔΙΑΒΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ δίοδος ἢ ἄγουσα ἀπὸ τὸν κοιτῶνα τῆς Δά-
φνης μέχρι τῶν διαβατικῶν τοῦ Αὐγουστέως, τῶν χωριζόντων
τὰ παλάτια ταῦτα ἀπὸ τὰ προμνημονευθέντα τοῦ Τρικλόγχου.
Ἐπὶ στεφίμῳ Αὐγούστης, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, « νεύει ὁ
» βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ καὶ εἰσάγει τὴν Αὐγουσταν . . . διὰ
» τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὸν Αὐγουστέα, οὐ-
» σης αὐτῆς εἰς τὸν κοιτῶνα, ἔνδον τοῦ ὀκταγώνου »(7). Ταῦτα
ἐγίνοντο ἵνα μὴ διέλθῃ ἡ Αὐγουστα διὰ μέσου τοῦ λαοῦ, συνελ-
θόντος ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγουστέως(8). Τὰ διαβατικὰ ταῦτα

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 71, 72, 608.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 129, 136.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 136.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α', σελ. 140, 143.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 180, 362.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 33.

(7) Τόμ. Α'. σελ. 208.

(8) Ἐκ τινῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου καταφαίνεται, ὅτι ἡ Αὐγουστα ἐπαρουσιάζετο κεκαλυμμένη τὸ πρόσωπον α καὶ ἐπισκεπάζοντα ἢ τε Αὐγουστα καὶ τὸ παιδίον ἐφα-

ἐχώριζον τὸ ὀκτάγωνον, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ὄλον τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως, ἀπὸ τὸν ἱππόδρομον κείμενον πρὸς νότον τούτων. Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπῆρχε πύλη ἐκ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως ἄγουσα πρὸς τὰ διαβατικὰ ταῦτα. Ἡ μόνη εἴσοδος ἦτο διὰ τοῦ κοιτῶνος, ἄνω τοῦ ὀκταγώνου. Διὰ τῆς πύλης ταύτης, διέβη ἡ Αὐγουστα μέχρι τῶν διαβατικῶν τῆς Δάφνης.

Ο ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΕΩΣ

Ὁ τρίκλινος οὗτος ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ ὀκταγώνου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Δάφνης μέχρι τῶν ὁμωνύμων διαβατικῶν, συχνότατα μνημονεύεται ἐν ταῖς τελεταῖς τοῦ παλατίου. Διὰ τοῦ τρικλίνου τούτου, εἰσῆρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ὀκτάγωνον τῆς Δάφνης. « Διέρχεται διὰ τῆς Δάφνης . . . καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι » τοῦ Αὐγουστέως » (1). Ἐκ τοῦ Αὐγουστέως ὁ βασιλεὺς διέρχόμενος τὴν πύλην καλουμένην χρυσὴν χειρα, στενὸν καὶ πύρτηκα τοῦ Αὐγουστέως (2), ἀπέρχεται ἐν τῇ γαλκῇ πύλῃ τοῦ Ὀνόποδος, καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ Κονσιστώριον. Τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀντίπασχα, « γίνεται μεταστάσιμον ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ », — « καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν Αὐγουστέα ». Ὅτι ὁ τρίκλινος οὗτος, πολλάκις Αὐγουστεὺς καλούμενος, ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὀκταγώνου τῆς Δάφνης, δηλοῦται διὰ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, « ἀλλασσόντων γὰρ τῶν » δεσποτῶν τὰ λεγόμενα παγανὰ ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης καὶ « ἐξερχομένων ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ . . . ἐξέρχονται » διὰ τοῦ Αὐγουστίωνος » (3).

» πλώματα χρυσοῦφαντα » Τόμ. Α'. σελ. 618. Περὶ τούτου λέγει ὁ Ράϊσκι, Τόμ. Α'. σελ. 729. Videtur ex his verbis colligi posse, Augustam suum vultum nudum proceribus conspiciendum non dedisse . . . more a Persis transsumto et in aulam Turcicam propagato.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 70, 71, 72, 97.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 9, 129, 136.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 33. « Ἐνδοθεν γὰρ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Αὐγουστέως ἴστανται » οἱ νηψισιᾶριοι, βαστάζοντες τὰ χρυσᾶ καὶ ἐκ λίθων τιμίων κατεσκευασμένα χερνιδό-

Ὁ καλούμενος πόρτηξ τοῦ Αὐγουστέως, ἦτο θύρα ἄγουσα εἰς τὰ διαβατικά τῆς Δάφνης (1). Περὶ τῆς πύλης ταύτης τοῦ Αὐγουστέως, ἀγούσης εἰς τὰ διαβατικά τοῦ Αὐγουστέως ἢ τῆς Δάφνης, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος ἱστορῶν ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, « τῶν δὲ τοῦ κου- » βουκλείου εἰσελθόντων εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ στάντων δίκην » Π στοιχείου, καὶ τοῦ βασιλέως εἰσελθόντος, εὐθέως αἱ μεγά- » λαι πύλαι τοῦ αὐγουστέως ἀσφαλιζονται » (2).

Ἐπὶ προαγωγῇ δημάρχου, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, « καὶ » ἀνέρχεται διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἑρωτος καὶ τῆς Δά- » φνης εἰς τὸν Αὐγουστέα » (3). Ἐδῶ διὰ τῆς Δάφνης, νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὰ διαβατικά τῆς Δάφνης, καλούμενα καὶ διαβατικά τοῦ Αὐγουστέως.

Ὁ Αὐγουστεὺς ἦτο ἐκτενὴς χώρος, διότι ἐν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ἐνίοτε ἐδέχετο πάντας τοὺς ἄρχοντας, τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τὸν πατριάρχην (4). « Ἰστέον ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ Αὐγουστέως διαβα- » τικά ὡς πρὸς τὴν ἀψίδα, ἐξωπλίσθησαν ἀπὸ διαφόρων βήλων » κεντητῶν » (5). Τὸ στέψιμον τῆς Αὐγούστης, πολλάκις ἐτε- λεῖτο ἐν τῷ τρικλίνω τούτῳ τοῦ Αὐγουστέως (6). Ἐκ τούτου εἰκάζω, ὅτι μέρος αὐτοῦ ἦτο στεγαστόν.

» ξεστα ». Ἰδ. Τόμ. Α'. σελ. 9. Παγανὰ ἐκαλοῦντο τὰ ἐνδύματα τὰ ὅποια ἐνεδύοντο ἐν ἡμέραις μὴ ἑορτασίμοις. « Διθητήσιον τὸ παγανόν », ἦτοι ἔνδυμα ἄνευ οὐδενὸς κοσμήματος. Τόμ. Α'. σελ. 181. « Παγανόν ἵππικόν », ἐκαλεῖτο τὸ γινόμενον ἀπόντος τοῦ βασιλέως. Ἰδ. σελ. 334. « Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν ἑορτῇ οὐ γίνεται, εἰμὴ ἐν κυ- » ριακῇ παγανῇ ». Ἰδ. σελ. 261, 367.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 209.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 136.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 270.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 630.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 573, 584.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 205. Μεγάλως σφάλλει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Κωδικοῦ Κουροπαλάτου, λέγων, « ἐστέφθη ἐν τῷ τρικλίνω τοῦ Αὐγουστέως ἢ βασιλισσα Εἰρήνη », idemque est quod dicitur χρυσοῦν τρίκλινον, a Iustiniano 2 exstructum : Ταῦτα καὶ ἕτερα ὅμοια, πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἀτελοῦς μελέτης τῶν παλατίων. « Τῇ δὲ κε' τοῦ » Ὀκτωβρίου μηνός, ἐστέφθη Μαρία ἡ γυνὴ Λέοντος ἐν τῷ τρικλίνω τοῦ Αὐγουστέως ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 792. Τόμ. Β'. σελ. 822.

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ

« Καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπότες ἐν τῷ πρωτοκτίστῳ ναῷ τῆς ὑπε-
» ραγίας Θεοτόκου » (1). Τί ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς καλῶν τὸν ναὸν
τοῦτον πρωτόκτιστον, ἀγνοῶ. Πιθανὸν πρὸ ὀλίγου ἀνηγέρθη,
καθὼς καὶ τὰ δύο ἀκόλουθα εὐκτήρια, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μα-
κεδόνοσ πάππου τοῦ Πορφυρογεννήτου. « Τελεῖται ἡ λιτάνειος
» ὑμνωδία ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς
» τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Δάφνης » (2).

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΤΗΣ ΔΑΦΝΗΣ

Πλησίον τοῦ προειρημένου ναοῦ καὶ πιθανὸν μετ' αὐτοῦ συνε-
χόμενος, ἦτο ὁ ναὸς ἡ μᾶλλον τὸ εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Τριά-
δος. Ὀλίγιστα ἱστόρησαν οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοὶ περὶ τῶν δύο
τούτων ναίσκων. Ἐκείντο ἀμφοτέρω πρὸς νότον τοῦ παλατίου
τῆς Δάφνης, πιθανὸν πλησίον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου.
« Προκένσου γενομένου ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ », ὁ βασιλεὺς
εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου τῆς Δάφνης, καὶ ἄψας κη-
ροὺς, ἀπέρχεται « ἐν τῷ μετεκείνῳ εὐκτηρίῳ τῆς Ἁγίας Τριά-
» δος » (3). Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου (4), στε-
νάχιον ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἔνθα ἐναπέκειντο ἅγια λείψανα. Τῇ
κε' Μαρτίου, « τελεῖται ἡ λιτάνειος ὑμνωδία ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς
» Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριά-
» δος τῆς Δάφνης, καὶ ἀπὸ τῆς ὑποστροφῆς ταύτης τελεῖται
» κλητώριον τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου Ἰουστινια-
» νοῦ τρικλίνου » (5).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 7.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 763.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 8.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 8.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 763.

Ο ΒΑΠΤΙΣΤΗΡ

Μετὰ τὴν προσκύνησιν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ναοῖς, ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται εἰς τὸν βαπτιστῆρα, ἐν ᾧ « ἴστανται οἱ τρεῖς εὐμεγέ- » θεις καὶ περικαλλεῖς σταυροί ». Ἐν τῇ προελεύσει τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν αὐλικῶν, « διέρχεται » διὰ τῆς Δάφνης εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα . . . καὶ ἄπτει κηροῦς » καὶ εἰς τὸν βαπτιστῆρα, ἔξω εἰς τοὺς σταυρούς » (1). Ἐνίοτε ὁ βαπτιστῆρ οὗτος, ἐκαλεῖτο ἀπλῶς οἱ σταυροί, « ἄψας κηροῦς » καὶ εὐξάμενος . . . ἀπέρχεται εἰς τοὺς σταυρούς » (2). Ταῦτα τὰ τρία κτίρια συνάμα μνημονευόμενα, ἦσαν πλησίον ἀλλήλων, καὶ τὸ νοτιώτερον τούτων ἦτο ὁ βαπτιστῆρ. Ἡ θέσις αὕτη δηλοῦται ἐκ τῆς πορείας τοῦ βασιλέως, διερχομένου πρῶτον τὸν ναὸν τῆς Παναγίας, δεύτερον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τελευταῖον τὸν βαπτιστῆρα. Τοὺς τρεῖς τούτους ναοὺς καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, « τὰ εὐκτήρια τῆς Δάφνης » (3).

Η ΘΕΡΜΑΣΤΡΑ

Ἴνα φθάσῃ τις εἰς τὸ Κονσιστῶριον, « διέρχεται διὰ τοῦ ἵπ- » ποδρόμου καὶ τῆς θερμάστρας καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ Κονσιστω- ρίῳ (4). Ὅτι ἡ θερμάστρα ἦτο πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου τοῦ πα- λατίου, δηλοῦται διὰ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (5), « ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ δομέστικος τῶν ἐξσκουβίτων » . . . κατῆλθον ἐν τῇ θερμάστρᾳ· ὁ γὰρ δρουγγάριος τῆς βίγλας » ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἦν φυλάττων τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ». — « Προ- » βάλλεται δὲ ὁ δευτερεύων ἢ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ ἢ ἐν τῇ θερ- » μάστρᾳ » (6). Ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων τοῦ αὐτοῦ συγγρα-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 129, 532.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 174.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 176.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 250, 272, 273, 274.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 605.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 272.

φέως ἐξάγω, ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα θερμάστρα, « εἰσάγει τὸν » θεσσαρίον καὶ ἴστησιν αὐτὸν ἔνδον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ » τῆς θερμάστρας εἰς τὸ ἡλιακόν » — « Εἰσήρχοντο διὰ τῆς » θερμάστρας ἐν τῇ τοῦ σίγματος μυστικῇ φιάλῃ », — « Ἐν- » δον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ τῆς θερμάστρας εἰς τὸ λαυ- » σιακόν » (1).

Εἶναι δύσκολον νὰ ὀρίσωμεν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν ἀνακτόρων, τὰς θύρας καὶ διόδους τῆς θερμάστρας, ὑπογείου αἰθούσης σπανίως μνημονευομένης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρχοντο εἰς τὸ Κονσιστώριον.

Τὸ μέγα τοῦτο ὑπόγειον, τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέμνησα, περιγράφων τὰ ἐρείπια τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ὑποκρατεῖται ὑπὸ ὀκτῶ τετραγώνων μαρμαρίνων κιόνων. Τὸ ὕψος τῶν κιόνων μέχρι τοῦ κιονοκράνου εἶναι Μ. 3, 75. Τὰ κιονόκρανα ἐν σχήματι πυραμίδος, εἶναι Βυζαντινὰ ἔργα. Τὸ μῆκος τοῦ ὑπογείου εἶναι Μ. 30, 00, τὸ ὕψος Μ. 5, 25, καὶ τὸ πάχος τῶν τοίχων Μ. 2, 25. Ἐκ τούτων δηλοῦται ἡ ἐρυμνότης τοῦ κτιρίου καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἀλώβητος διάσωσις αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ὑπογείου τούτου, διήρχοντο ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου, εἰς τὰ βορειότερα ἰδρύματα τῶν ἀνακτόρων.

Τὸ ὑπόγειον τοῦτο κεῖται ἐν τινὶ ὁδῷ καλουμένην τὴν σήμερον, *Γριὸν γκιορμεζ*, ἧτοι ὁ μὴ βλέπων τὴν ἡμέραν.

ΠΥΛΗ ΕΛΕΦΑΝΤΙΝΗ

Ἡ πύλη αὕτη ἡ εἰσάγουσα εἰς τὴν θερμάστραν, ἦτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάλου σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου, καλουμένου καὶ περίπατος τοῦ παλατίου. « Καὶ ἀνοίγουσι τὴν ἐλεφαντίνην » —

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 602. Μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος τόπον τινὰ καλούμενον Καστρησίακον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ. Πιθανὸν οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ θερμάστρα, « με- » θίστανται αἱ γυναῖκες καὶ ἀπέρχονται ἐπὶ τοὺς ἐλεφαντίνους πυλώνας τοῦ καστρησιά- » κου ». Τόμ. Α'. σελ. 211, 340. Μνημονεύεται καὶ καστρίσιος τῆς βασιλικῆς τραπέ- » ζης, « λαμβάνει ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ καστρησίου ὁ πατριάρχης τὸν θυμιατόν ». Ἰδ. σελ. 542, 744, 748, 750, 755.

« ἀνέρχεται διὰ τῆς ἑλεφαντίνης » — « ἀνίστανται τῆς τραπέζης » καὶ ἐξερχόμενοι διὰ τῆς ἑλεφαντίνης, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς » τὰ ἴδια » (1). Ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων τοῦ ἱστορικοῦ Κιννάμου (2), δηλοῦται ὅτι ἡ πύλη αὕτη ἦτο καὶ δεσμωτήριον, « Θω- » μᾶς . . . ἐς τὴν ἐν παλατίῳ τε φρουρὰν ἀχθεῖς, ἦν Ἐλεφαν- » τίνην κατ' ἔθος καλεῖν ἔστιν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυνεμετρή- » σατο ». Ἄλλοι περὶ τούτου σιωπῶσι. Πιθανὸν ὁ Θωμᾶς ἐκλεί- σθη εἰς τὸ πυλῶριον. Διὰ τῆς πύλης ταύτης, εἰσῆλθον λίαν πρῶτ' καὶ ἐδῶ ἐκρύβησαν οἱ φονεῖς τοῦ Μιχαήλ υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου (3). Οἱ ἱερεῖς τοῦ παλατίου, ὁ βασιλικὸς κληρὸς καλούμενος, διενυκτέρευον ἐκτὸς τῶν παλατίων, « παλαιὸς γὰρ τις » τύπος διεδραμῆκει, ἐκτὸς τῶν βασιλείων τοὺς ἱερεῖς νυκτὶ » διακαρτερεῖν, μέχρι τῆς πρὸς ὄρθρον διωρισμένοις αὐτοῖς εἰσε- λεύσεως » (4). Τῇ παραμονῇ τῆς Βαϊοφόρου, μετὰ τὸν ἐσπερινὸν ἐν τῷ ναῶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἅπαντες οἱ αὐλικοὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς ἑλεφαντίνης πύλης (5).

Ἡ ΧΡΥΣΗ ΧΕΙΡ

Ἀπὸ τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως, εἰσέρχεται τις εἰς ἕτερον τρίκλινον, καλούμενον ποτὲ μὲν Ὀνόποδα, ποτὲ δὲ Ὀνοπόδιον. Ἡ δίοδος αὕτη, διὰ τῆς ὁποίας συνεκοινωνοῦν οἱ δύο οὗτοι τρίκλινοι, ἐκαλεῖτο ποτὲ μὲν στενὸν καὶ στενάκιον, ποτὲ δὲ πόρτηξ τοῦ Αὐγουστέως καὶ χρυσῆ χειρ. Κυρίως στενὸν, καλεῖ αὐτὴν ὁ Πορφυρογέννητος (6). Ἦτο δίοδος στενὴ καὶ κατὰ στεγος. « Διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς χρυσῆς χειρὸς καὶ ἀπέρ- » χεται εἰς τὸν ὀνόποδα » (7). Διὰ τοῦ στενοῦ τῆς χρυσῆς χει-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 171, 518, 600, 602.

(2) Σελ. 297.

(3) Κ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 66.

(4) Γενέσιος, σελ. 24.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 171.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 136, 232. Τὴν θέσιν ταύτην οὐδὲν ἔννοεῖ ὁ σοφὸς Reiske. Τόμ. Β'. σελ. 168.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 163.

» ρός ἀνέρχεται ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὀνόποδος ». — Διέρχεται διὰ τοῦ Αὐγουστέως καὶ τοῦ στενοῦ καὶ τοῦ ὀνόποδος ». Ἐκ τούτων μαθηάνομεν ὅτι ἡ θύρα ἢ κλείουσα τὴν χρυσοῦν χεῖρα, ἐκαλεῖτο ἡ χαλκῇ. « Καὶ διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ στενοῦ » ἢ τοῦ ὀνόποδος » . . . « καὶ διελθὼν τὸ στενὸν, ἤγουν τὴν χρυσοῦν χεῖρα, ἀνέρχεται εἰς τὸν ὀνόποδα ». « Ὁ πόρτηξ τοῦ Αὐγουστέως ἤγουν ἡ χρυσοῦν χεῖρ » (1).

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, φανερόν εἶναι ὅτι παρὰ τὸν τρίκλινον Αὐγουστέα, ἔκειτο ἕτερος τρίκλινος, καλούμενος Ὀνόπους ἢ Ὀνοπόδιον, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσέρχονται ἀπὸ τὸν Αὐγουστέα διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ καλουμένου, χρυσοῦν χεῖρ. Ἡ πύλη αὕτη συχνότατα μνημονεύεται ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ ἡ θέσις αὕτη, σαφηνίζει πλεῖστα τοῦ Πορφυρογεννήτου γραφόμενα. Ὁ θολωτὸς πόρτηξ οὗτος, ὑπεκρατεῖτο ὑπὸ δύο μαρμαρίνων κιόνων.

Ο ΟΝΟΠΟΥΣ Η ΤΟ ΟΝΟΠΟΔΙΟΝ (2)

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνακτορικῶν ἰδρυμάτων, φέρουσιν ὀνόματα Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικά. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν καιρῷ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ἀνακτόρων, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἦτο τοῖς πᾶσι γνωστὴ, ἔνεκα τῆς μεταναστεύσεως τοσούτων Ρωμαίων ἐκ Ρώμης, ὅθεν τὸ κουβούκλειον, τὸ κονσιστώριον, τὰ νοῦμερα, οἱ κανδιδάτοι, τὰ ἰθ' ἀκκούβιτα, ὁ Βουκολέων καὶ πλεῖστα ἄλλα ξενόφωνα ὀνόματα, διατηρηθέντα ἐν τοῖς στόμασι τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ μέχρι τῆς τελευταίας ἀλώσεως.

Εἰκάζω, ὅτι τὸ Ὀνοπόδιον καθὼς καὶ ὁ πλησιέστατα κείμενος Δέλφαξ, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω ἐλάλησα, εἶναι ὀνόματα τῶν ἀρχαίων Βυζαντίων, ἤτοι τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ πρὸ τῆς ἐγέρσεως τῶν ἀνακτόρων. Φρονῶ ὅτι ἐν τῷ τόπῳ, τὸ πάλαι, ὑπῆρχον περιφράγματα ἢ σταῦλοι, ἔνθα ἐτρέφοντο ἢ ἐφυλάττοντο ὄνοι καὶ χοῖροι, καὶ ἐκ τούτων τὰ δυσώνυμα ταῦτα ἀνα-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 72, 147, 176, 573, 578.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 62.

κτορικὰ ἰδρύματα. « Τὸν γὰρ ὕπαρχον ὁ πραιπόσιτος ἐξάγει
» εἰς τὸν ὀνόποδα » (1). Τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀντίπασχα, « γίνε-
» ται μεταστάσιμον ἐν τῷ κονσιστωρίῳ καὶ ἀπέρχονται οἱ δε-
» σπύται εἰς τὸν Αὐγουστέα, καὶ ἀλλάσσουσι . . . καὶ γίνεται
» ἡ πρώτη δοχὴ τῶν πατρικίων ἐν τῷ ὀνοποδίῳ . . . καὶ ἐξέρ-
» χονται ἕως τοῦ μεγάλου κονσιστωρίου, ἔνθα ἴστανται ὕπατοι». Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, καταφαίνεται ὅτι πλησίον τοῦ Κονσιστωρίου, ἢ μᾶλλον μετ' αὐτοῦ συνεχόμενον, ἦτο τὸ Ὄνοπόδιον. Τῇ ἑορτῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (2), ὁ βασιλεὺς ἔρχεται ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ, ἔνθα ἡ σύγκλητος ὑπερεύχεται αὐτόν. « Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως καὶ οἱ σιλεντιάριοι μένου-
» σιν εἰς τὸν ὀνόποδα ». Τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, « ὁ βα-
» σιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου
» διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς χρυσῆς χειρὸς καὶ ἀνέρχεται εἰς
» τὸν ὀνόποδα, καὶ στάντος αὐτοῦ ἐν τῇ πύλῃ τῇ χαλκῇ, δέ-
» χονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρίκιοι καὶ στρατηγοί . . . κατέρχονται
» οἱ αὐτοὶ ἐν τῷ κονσιστωρίῳ, ἐνούμενοι τῇ συγκλήτῳ ἀπάσῃ ». Ἐν ἑτέρᾳ ἑορτῇ, τῇ ὑψώσει τῶν τιμίων ξύλων (3), ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν ἐν Ἀγία Σοφίᾳ τελετὴν, εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον διὰ τῆς χαλκῆς πύλης, καὶ διελθὼν τὰς σχολὰς καὶ τὰ ἐξκούβιτα, ἀπέρχεται διὰ τοῦ Κονσιστωρίου, καὶ μένει ἡ σύγκλητος ἐκεῖσε, διελθόντα δὲ τὸν Ὄνόποδα δέχονται αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων. Τῇ παραμονῇ τῶν Φώτων (4), ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐξέρχονται τοῦ παλατίου μέχρι τοῦ Αὐγουστέως, καὶ ἐδῶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τινῶν αὐλικῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῦ Κονσιστωρίου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὸ παλάτιον αὐτοῦ. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, καταφαίνεται ὅτι ὁ καλού-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 97, 527.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 859, 163.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 128.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 142.

μενος Αὐγουστεὺς τοῦ παλατίου, ἦτο πλησίον τοῦ Ὀνόποδος καὶ τοῦ Κονσιστωρίου.

Ἐπὶ στεψίμῳ βασιλέως, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ Αὐγουστεῶς καὶ ἐξέρχεται μέχρι τοῦ Ὀνόποδος, ἔνθα γίνεται ἡ πρώτη δοχὴ τῶν πατρικίων ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ, « καὶ κατέρχονται » μέχρι τοῦ μεγάλου κονσιστωρίου ».

Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, δὲν μανθάνομεν ἂν ὁ Ὀνόπους ἦτο ὑπαιθρος ἢ στεγαστός.

Ἐπὶ προαγωγῇ μαγίστρου, « ἀσφαλίζεται καὶ τὸ πρόθυρον » τοῦ ὄνοποδίου » (1). Πιθανὸν ἐννοεῖ τὰς θύρας τὰς ἀγούσας πρὸς τὸ ἐξάερον τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων. Εἶδομεν ἐκ τῶν προηγουμένων, ὅτι μία πύλη ἄγουσα εἰς τὸν Ὀνόποδα ἀπὸ τοῦ τρικλίνου Αὐγουστεῶς, ἐκαλεῖτο ἡ χρυστὴ χεὶρ. Ἐτέρα πύλη μνημονευομένη εἶναι :

Ἡ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΠΟΥΛΠΙΤΟΥ

« Τοῦ δὲ βασιλέως ἐξελθόντος τὴν τοῦ Πουλπίτου πύλην, » ἤγουν εἰς τὸν ὄνόποδα » (2). Φαίνεται ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου (3), ὅτι ἦτο δίοδος μαρμαρίνη ἄγουσα ἀπὸ τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων εἰς τὸν Ὀνόποδα, « καὶ νεύει ὁ πραιπόσι- » τος τῷ ὀστιαρίῳ τῷ κρατοῦντι τὸ βῆλον τοῦ μαρμαρίνου πουλ- » πίτου τοῦ ἐξερχομένου εἰς τὸ ὄνοπόδιον ». Ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ λοιπὸν μνημονεύεται ἡ χρυστὴ χεὶρ ἢ ἄγουσα ἐκ τοῦ Αὐγουστεῶς, ἢ πύλη αὕτη τοῦ πουλπίτου πρὸς δυσμὰς καὶ αἱ τρεῖς θύραι αἱ ἄγουσαι ἐκ τοῦ Ὀνόποδος εἰς τὸ Κονσιστώριον. Θύραν ἄγουσαν ἀπὸ τὸν Ὀνόποδα πρὸς τὰ διαβατικὰ τοῦ Αὐγουστεῶς δὲν εὕρισκω. Μετὰ τοῦ πουλπίτου τούτου, μνημονεύεται καὶ καμελαύκιον (4).

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 234.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 144. Πούλπιτον μνημονεύεται καὶ ἐν Ἀγία Σοφίᾳ, καὶ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ἴδ. Τόμ. Α'. σελ. 134, 243.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 232.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 11.

ΚΟΝΣΙΣΤΩΡΙΟΝ (1)

Εὐρύχωρον κτίριον πρὸς βορρᾶν τοῦ προμνημονευθέντος Ὀνοποδίου. Συνεκοινώνει μετὰ τούτου, διὰ τριῶν πυλώνων ἐλεφαντίνων, ἀριστεροῦ, δεξιοῦ καὶ μέσου (2). « Οἱ τρεῖς πυλώνες οἱ » ἐλεφάντινοι τοῦ κονσιστωρίου » (3). « Ἐμπροσθεν τῶν τριῶν » πυλῶν ». Μνημονεύεται χειμερινὸν, θερινὸν μέγα Κονσιστώριον καὶ ἀντικονσιστώριον, ἔνθα ἐκάθιζον οἱ πρέσβεις πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Εἰκάζω ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτι ὑπῆρχον τρία δωμάτια, δύο πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἡ μεγάλη αἴθουσα, ἐν τῇ ὁποία ἴστατο ὁ πορφυροῦς λίθος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ θρόνος (4). Κονσιστώριον ἐκαλεῖτο τὸ κτίριον, διότι αὐτόθι πολλάκις συνεδρίαζον οἱ ἄρχοντες μετὰ τοῦ βασιλέως. Μετὰ ταῦτα, ἡ συνεδρίασις αὕτη ἐκαλεῖτο κονσιστώριον. « καὶ ἴστανται κονσιστώριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ » εἰσελθόντες ἔνθεν κάκειθεν » (5).

Ἐν τῇ ὑποδοχῇ Πέρσου πρέσβεως, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (6), « δεῖ τὸν ἀδμισσιονάλιον ἀγαγεῖν τὸν πρέσβυν καὶ πα- » ραστῆσαι αὐτὸν εἰς τὸν τοῖχον, ἐντὸς τοῦ βήλου τοῦ μεγάλου » θερινοῦ κονσιστωρίου· ἀνοίγονται δὲ αἱ τρεῖς θύραι τοῦ κονσι- » στωρίου ἐὰν ἔχη ἵππους εἰς τὰ ξένια . . . εἰσέρχεται ὁ δηκου- » ρίων εἰς τὸ μικρὸν κονσιστώριον ».

Ἄπαντες οἱ πρέσβεις ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ καὶ

(1) « Κονσιστώριον, θεῖον συνέδριον », Ἡσύχιος. — « Κονσιστώριον παρὰ Ρωμαίοις » οὕτω λέγεται τὸ συνέδριον καὶ τὸ σύστημα ἔνθα περὶ τῶν ἐπειγόντων βουλευόνται ». Σουΐδας. — « ἔνθα ἴστανται ὑπατοὶ, κονσιστώριον καὶ οἱ λοιποὶ συγχλητικοί ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 97.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 73, 84, 107, 161, 168, 234, 395.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 234.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 398, 404, 407. Κονσιστωριανός, Consistorianus. I. Meursi Glossarium.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 257.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 398.

ἄοπλοι (1), « ἀρμάτοι δὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὐκ εἰσέρχονται διὰ » τὸ μὴ εἶναι βαρβάρους τοὺς πρεσβευτάς ».

Ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ τούτῳ, ἐφυλάττετο ὁ σταυρὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μωϋσέως ἡ ράβδος (2). Ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ ὑπῆρχε καμελαύκιον, καλούμενον ἐνίοτε καὶ κιβώριον, σκιάζον τὸν πορφυροῦν λίθον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνήρχοντο διὰ πορφυρῶν γραδηλίων (3). Ἀπὸ τὸ Ὀνοπόδιον κατέβαινον εἰς τὸ Κονσιστώριον διὰ τῶν τριῶν προμνημονευθεισῶν θυρῶν, διὰ γραδηλίων, « καὶ οἱ σπαθάριοι κατέρχονται τὰ γραδήλια τοῦ κονσιστωρίου ». Διὰ πορφυρῶν γραδηλίων ἀνήρχοντο ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ λίθου, ἔνθα ἴστατο ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως (4). Ἀνοίγονται αἱ τρεῖς θύραι τοῦ κονσιστωρίου — « Κάθηται (ὁ βασιλεὺς) εἰς τὸ μέγα κονσιστώριον καὶ οἱ ἄρχοντες εἰσέρχονται » (5).

Ὅσακις ὁ πολύτιμος θρόνος ἐτίθετο ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ, ἐφυλάττετο ὑπὸ σιλεντιαρίων καὶ χοσβαϊτῶν. Ἰσταμένου τοῦ σέντζου, οὐδεὶς διενυκτέρευεν ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ. Ἄπασαι αἱ θύραι τῶν πέριξ ἰδρυμάτων, ἦσαν ἀσφαλῶς κεκλεισμένοι, οὐδὲ οἱ πατρίκιοι εἰσῆρχοντο ἰσταμένου τοῦ θρόνου (6). « Μὴ ἔχοντες ἄδειαν εἰσιέναι ἐν τῷ κονσιστωρίῳ ἰσταμένου τοῦ σέντζου ».

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Ἡ ἐκκλησία αὕτη, πολλάκις μνημονεύεται. Ἐν τῇ προελεύ-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 394, 396. Πιθανὸν ὅτι ἐκ τῶν Βυζαντινῶν, διετηρήθη ἡ συνήθεια αὕτη καὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 10. Μνημονεύεται ἡ ράβδος αὕτη ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, κειμένῳ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 63, 69, 98, 130, 163, 181.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 73, 232, 233.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 405.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 234. Νομίζω ὅτι λανθάνεται ὁ Λαβάρτ, γράφων ὅτι ὑπῆρχεν ἐστιατόριον παρὰ τὸ κονσιστώριον. Πρβ. ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, Les Salles à manger. Χοσβαίται, ἦσαν βεστιαρίται ἐπιμελούμενοι τῶν ὑποδημάτων τοῦ βασιλέως. Ἰδ. Τόμ. Β'. σελ. 42, 847.

σει πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μωκίου (1), ὁ βασιλεὺς δέχεται τοὺς ἄρχοντας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου, ὅθεν ἅπαντες συναπέρχονται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μωκίου. Τοῦ νάρθηκος ἡ πύλη ἦτο χαλκῆ, « τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος τὴν χαλκῆν πύλην » τοῦ Κυρίου » (2). Ὁ βασιλεὺς τῆ ἑορτῆ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, διήρχετο διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου καὶ εἰσήρχετο ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ Τρικόγγου, ὅθεν διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἁγίων μ', εἰσέρχεται εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον (3). Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐφυλάττοντο πολύτιμα κειμήλια (4). Ἐξω τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐνίοτε ἐστέφοντο οἱ βασιλεῖς. « Ἐκαθέσθη καὶ αὐτὸς (ὁ βασιλεὺς) ἔξω τῆς τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας ἐν ᾧ τόπῳ στέφονται » οἱ βασιλεῖς, μέλλοντες ἀπιέναι ἔφιπποι ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων » Ἀποστόλων ». Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ, ἀπεστέφοντο οἱ βασιλεῖς ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας ταύτης (5). Ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἀνήρχοντο εἰς τὸν Αὐγουσταιῶνα διὰ τῶν πορτῆκων (6). Ὁ διάδρομος ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Σπαθαρικίου μέχρι τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἐκαλεῖτο τὰ διαβατικά τοῦ Κυρίου. Ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τοῦ παλατίου, διέρχεται τὰ διαβατικά τῶν Ἁγίων μ', καὶ διὰ τῆς πύλης τοῦ Σπαθαρικίου καὶ τῶν διαβατικῶν τούτων, ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου (7).

Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, κατὰ τὸν Κωδινόν, ἤγειρε Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς. Ἰδρύθη παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Κονσιτωρίου.

Ω Α Τ Ο Ν

Κτίριον οὕτω καλούμενον ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ. Ἐκειτο πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου· « αἱ

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 98, 107, 251, 691.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 84, 107, 230, 270.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 641.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 32, 188, 593.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 270.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 169, 635.

» δὲ κληθεῖσαι γυναῖκες ἀπέρχονται ὀπίσθεν τοῦ ὡάτου » (1).
Ἡ ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ἔκειτο πρὸς νότον τῆς Μαναύρας.

Τῆ 6' τῆς πρώτης ἐβδομάδος, οἱ αὐλικοὶ « διήρχοντο διὰ τῶν
» διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ' καὶ τοῦ σίγματος καὶ τῆς τοῦ Κυ-
» ρίου ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, διέρχονται διὰ τε τῆς σα-
» κέλλης καὶ τοῦ ὡάτου καὶ τοῦ ἀνάγοντος στενωποῦ εἰς τὸν
» τῆς Μαναύρας ἡλιακόν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ μεγάλῳ τρι-
» κλίνῳ ». Ὁ Πορφυρογέννητος (2), λέγει ὅτι σφάλλουσιν οἱ
καλοῦντες τὸν τρίκλινον τῆς Μαναύρας ὡάτον, « ὡάτος γὰρ τὸ
» ἐκεῖσε χαρτοθέσιον τῆς σακέλλης ὀνομάζεται » (3). Τοιοῦτος θά-
λαμος μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν, « κατὰ
» τὰ τοῦ ὡάτου μέσα καθήμενος ἐναιθρίαζε » (ὁ βασιλεὺς) (4).
Τὸ κτίριον τοῦτο κατὰ τὸν Κωδινόν, ἤγειρε Κωνσταντῖνος ὁ βα-
σιλεὺς.

Ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ κατὰ τινος, συνεκροτήθη ἡ καλουμένη
Πενθέκτη σύνοδος τῷ 691^ω (5). Τὸ μέγεθος καὶ τὰς αἰθούσας τοῦ
κτιρίου τούτου, οὐδεὶς περιέγραψε.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 215, 545, 567.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 593.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 227. « Σακέλλα, ὅπου τὸ χρυσίον τίθεται. Σακέλλιον ὁμοίως ». Ἡσύχιος « Βαλάντιον μαρσύπιον, ἐξ οὗ καὶ σακελλάριος ». Σουΐδας.

(4) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 405, 621. « Καὶ ἀστραπῶν περὶ τὸ παλάτιον
» εἰλουμένων, καὶ τοῦ βασιλέως φεύγοντος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων
» τῷ λεγομένῳ ὡάτῳ, κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὀργή, ὥστε αἰφνίδιον εὐρεθῆναι νεκρόν ». Γ.
Κωδινός, σελ. 227. Ὠάτον μνημονεύεται καὶ ἐν Νικαίᾳ. Acta et Diplomata, Τόμ. Γ'.
σελ. 65.

(5) Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 206, ἐν σημ. Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 303.
Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 263. « Ὄρισε ἡ ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου
» συστᾶσα θεία καὶ οἰκουμενικὴ ἀγία σύνοδος, ἡ καὶ πενθέκτη λεγομένη ». I. Meursi
Glossarium. « Καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τέταρτος τῆς οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου ».
Ν. Γρηγοράς, Τόμ. Α'. σελ. 407. Οὐδεὶς ὅμως ἐμνημόνευσε τὸ κτίριον ἐν τῷ ὁποίῳ
συνεκροτήθη ἡ σύνοδος αὕτη. Ἐπίσης ἀσαφῆ εἶναι καὶ τὰ περὶ τῆς συνόδου ταύτης γρα-
φόμενα τοῦ Δουκαγγίου. *Le triclinium Tholotum qu'Anastasius Dicorus fit ba-
tir, qui est cette partie du palais nommé Trullus, où fut tenu le Concile in
Trullo. Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs François,
Venice, 1729. 1re Partie, σελ. 152. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Banduri. Τόμ.
Β'. σελ. 355. Willelmus Tyrius, Βιβ. ΚΒ'. Κεφ. Δ'. Ὁ Συναξαριστὴς ὁ περιέ-
χων πολυτίμους εἰδήσεις περὶ ὅλου τοῦ Βυζαντίου, ἐρανισθείσας ἐκ τοῦ συγγράμματος*

Μελετήσαντες μέχρι τοῦδε τὰ κυριώτερα κτίρια, ἐκατέρωθεν τῶν διαβατικῶν τῆς Δάφνης καὶ τὰ ὑπεράνω τοῦ Αὐγουστέως τρικλίνου, μένουσιν ἵνα μελετήσωμεν ἕτερα κτίρια καὶ διαβατικά, συχνότερα τῶν ἄλλων μνημονευόμενα. Ἐν τῇ μελέτῃ τοιούτων προβλημάτων, δεόν ἵνα βαίνωμεν μετὰ προσοχῆς, μελετῶντες τὰ κτίρια πλησίον ἐτέρων γνωστῶν κείμενα, ἵνα μὴ ἀποπλανώμεθα.

Πρὸς βορρᾶν τοῦ ὀκταγώνου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης, κεῖνται τὰ διάβατικά ἢ ὁ τρίκλιнос τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, τόπος περιώνυμος ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, τῶν ὁποίων τὸ νοτιώτερον μέρος ἦτο

Η ΑΡΑΙΑ Η ΤΟ ΕΞΑΕΡΟΝ (1)

Ἀπὸ τὸν τρίκλινον τῶν Κανδιδάτων, διέβαινον διὰ θύρας εἰς τὸ ἐξάερον τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων (2). Ἀπὸ τὸ ἐξάερον κατερχόμενοι, εἰσῆρχοντο εἰς τὸ Ὀνοπόδιον, τινὲς μὲν ἰστάμενοι ἐνθάδε, τινὲς δὲ ἐν τῇ χρυστῇ χειρὶ τῇ εἰσαγούσῃ εἰς τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως, « τῶν δὲ δεσποτῶν μόνων εἰσερχομένων ἐν τῷ τρικλίνω τοῦ Αὐγουστέως » (3). Ἐνεκα τοῦ κατωφεροῦς χώρου, κατέβαιναν εἰς τὴν ἀραίαν, διὰ γραδηλίων.

Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ λέγει, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἑκτης Συνόδου ἐορταζομένης τῇ 14 τοῦ Σεπτεμβρίου. « Αὕτη ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, συνηθροίσθη » ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου τῷ λεγομένῳ ὠάτῳ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου ». Συνῆλθον ἑκατὸν ἑβδομηκοντα πατέρες. Ἐν Ζακύνθῳ, 1868, Τόμ. Α'. σελ. 52.

(1) Locus aeri expositus, « τὰ ἀλλότρια ἐδάφη, ἐν οἷς οὐκ εἰσὶν οἰκίαι, καὶ τὰ τῶν γειτόνων ἐξάερα ». I. Meursi Glossarium, ἐν λέξει, ἐξάερον. Area, αὐλή, πρασιά, ὑπαιθρον, ἄλωις, ἀλώνιον, σχολάζων τόπος. Γλωσσ. — Α. Κοραῆ, τὰ μετὰ θάνατον εὑρεθέντα συγγραμμάτια. Α. Ζ. Μάμουκα, ἐν Ἀθήναις, 1881, σελ. 10.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 20.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 21. Ἐν τῇ προελεύσει τῶν βασιλέων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Στουδίου, οὔτοι ἀνερχόμενοι ἐν τῇ ἐκτενεῖ αὐλῇ τοῦ ναοῦ, διὰ τῆς πύλης καλουμένης σήμερον *Ναρλὴ καπή*, προπορεύονται διὰ τοῦ ἐξάερου, « καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν δεξιὸν » νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ». Ἐκ τούτου δῆλον γίνεται, ὅτι ἐξάερον καλεῖ ὁ συγγραφεὺς τόπον ὑπαιθρον, καὶ τοιοῦτος εἶναι ὁ τόπος μέχρι τῆς σήμερον. Ἰδ. Τόμ. Α'. σελ. 563.

ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ ΤΩΝ ΙΘ' ΑΚΚΟΥΒΙΤΩΝ

Οὐδὲν μέρος τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου μνημονεύεται συχνότερον τοῦ τρικλίνου τῶν ιθ' ἀκκουβίτων, καλουμένου πολλάκις καὶ μεγάλου, ἰδρυθέντος κατὰ τὸν Κωδινὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (1). Ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ μεγάλαις προελεύσεσιν, ἰδίως ἐν τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, « ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἀπὸ » τοῦ παλατίου . . . καὶ γίνεται ὁ ἀσπασμὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τρι- » κλίνῳ τῶν ιθ' ἀκκουβίτων » (2). « Τοῦ δὲ βασιλέως μέλλον- » τος τὴν μεγάλην πύλην τῶν ἀκκουβίτων διελθεῖν ». Ἐκ τού- του συμπεραίνω, ὅτι ὑπῆρχε καὶ μικρὰ πύλη. Τῇ ἐορτῇ τῶν Φώτων, ὁ Πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στε- φάνου τῆς Δάφνης, « καὶ τοῦ βασιλέως μέλλοντος ἀκκουβῖσαι εἰς τὰ ιθ' ἀκκουβίτα », προσκαλεῖ τὸν πατριάρχην καὶ μετὰ τοὺς συνήθεις ἀσπασμοὺς, « εἰσέρχεται πάλιν ὁ πατριάρχης εἰς τὸν » Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριόν αὐτοῦ » (3). Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ τῶν ἀκκουβίτων, ἴσταντο οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι οἱ συνοδεύοντες τὸν πατριάρχην, « εἰς τὸν δεξιὸν καὶ » εὐώνυμον » τῆς μεγάλης ταύτης αἰθούσης. Τούτους καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος « πρώτους ἀκκουβίτους », τοὺς κατέχοντας τὰς ἐπισημοτέρας θέσεις.

Ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης, « συνήρχοντο εἰς τὸ τριβουνάλιον » τῶν ιθ' ἀκκουβίτων, καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ ὄνοπο- » δίῳ, οἱ δὲ συγκλητικοὶ εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ιθ' ἀκκουβίτων ».

(1) Σελ. 18. Ἐν τῷ μεσαιῶνι, accubita ἐκαλοῦντο τὰ ἀριστήρια. Ἰωάννης Λυδός, σελ. 130.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 187. Καλεῖται ὁ τρικλινος οὗτος καὶ ἀκκουβίτα καὶ ἀκούβιτα. Ἰδ. σελ. 63, 73, 146. Ἐξκούβιτα Excubita, Cohors imperatoria. I. Meursi Glossarium. Διὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης, πρὸς τὰς σημειώσεις τοῦ Reiske ἐν Τόμ. Β'. σελ. 159. « ἢ τε λέξις τῶν ἀκουβίτων τῶν Λατίνων ἐστὶν (ἀκούμβω » γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω) σημαίνει στρωμνὰς ἡρμένας εἰς ὕψος καὶ μαλακὰς, » αὐταὶ δὲ τροφῆς καὶ μαλακίας εἰσίν ». Κωδινός Κουροπαλάτης, σελ. 301. « Μετὰ τὴν » ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἀκουμβίσωσιν οἱ δεσπότες ἐπὶ τῆς τραπέζης ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 47, 52, 54.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 146.

Ὁ πόρτηξ οὗτος, ὁ εἰσάγων ἐκ τοῦ ἐξάερου εἰς τὸν τρικλινον τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, συγνάκις μνημονεύεται (1).

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τρικλίνου τούτου ἐπὶ χρυσῆς κλίνης « ἐπο- » νομαζομένης λύπης », ἐτίθοντο τὰ λείψανα τῶν βασιλέων καὶ Αὐγουστῶν, πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτῶν ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων (2).

Ἐξῶθεν τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἦτο τὸ τριβουνάλιον τῆς Ἀραίας, ἔνθα ἴσταντο ἐν χειροτονίᾳ Καίσαρος, « πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ » στρατεύματα », εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα καὶ τὸν Καίσαρα. « Καθέζονται δὲ οἱ δεσπότες ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῶν ἰθ' » ἀκκουβίτων, καὶ εἰσέρχεται ὁ Πατριάρχης τάχιον καὶ ἐκδέ- » χεται εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον . . . καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι » κονσιστώριον εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, οἱ δὲ λοι- » ποὶ συγκλητικοὶ ἐξέρχονται καὶ ἴστανται εἰς τὰ γραδῆλια τῆς » ἀραίας ἔνθεν κάκειθεν τοῦ ἡλιακοῦ » (3). Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου μανθάνομεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἦτο χῶρος ὑπαιθρος, ὅτε μὲν καλούμενος ἐξάερον, ὅτε δὲ ἀραία, καὶ γύρω αὐτοῦ γραδῆλια, ἦτοι ἐδώλια χάριν τῶν προσκεκλημένων ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἐορταῖς. « Καὶ » ἴστανται εἰς τὰ γραδῆλια τῆς ἀραίας ἔνθεν κάκειθεν τοῦ ἡλια- » κοῦ ». « Ἔστησαν εἰς τὰ γραδῆλια τῆς ἀραίας » (4). Μνημο- νεύονται καὶ ἀργυροὶ κίονες ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ (5), ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐνεδύοντο οἱ βασιλεῖς.

Ἐν τῇ ἀραίᾳ ταύτῃ, ἦτο ἡλιακὸς (ἢ ἡλιακοὶ) καὶ γραδῆλια,

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 146, 204.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 275. « Καὶ ταύτην βασιλικῶς τιμήσας καὶ ἐν τῇ » χρυσοκολλητῇ καὶ διὰ μαργαριτῶν καὶ λίθων κλίνῃ τεθεισα . . . θάπτεται ἐν λάρνακι ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 473.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 62, 218, 619.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 263, 628.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 25, 62. Περὶ τοῦ τρικλίνου τούτου λέγει ὁ Λουίτ' πρᾶνδος, Ἱστορ. Γ'. Κεφ. Γ'. est domus juxta hippodromum, aquilonem ver- sus mirae et altitudinis et pulchritudinis quae decaënnea accubita vocantur. Ὁ ἐδῶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τούτου μνημονεύμενος ἱππόδρομος, aquilonem versus, εἶναι ὁ ἐν τῷ παλατίῳ, πρὸς ἀνατολὰς τῶν Νομῆρων.

διὰ τῶν ὁποίων ἀνήρχοντο ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ. Μέρος τοῦ ἐδάφους ἐκαλεῖτο τριβουνάλιον (1). Οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀνέρχονται ἐν τῷ ἡλιακῷ, καὶ ὁ βασιλεὺς ὁμιλεῖ πρὸς τὸν λαὸν ὅ,τι θέλει καὶ ἂν ἔχη ν' ἀποκριθῆ ὁ λαὸς, ἀποκρίνεται. Ἐπιχειροτονία Καίσαρος, αἱ ἐπόμεναὶ λέξεις « τῶν δεσποτῶν διερχομένων μετὰ καὶ τοῦ Πατριάρχου διὰ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων μήπω φθασάντων ἐν τῷ ἡλιακῷ τοῦ τριβουναλίου », δηλοῦσι σαφῶς ὅτι τὸ τριβουνάλιον ἦτο πρὸς τὸ κατώτερον μέρος τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἤτοι πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν (2). Μνημονεύεται καὶ ὁ μέγας πυλὼν τοῦ τριβουναλίου, « ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης ».

Ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἐτίθετο τὸ λείψανον τῶν ἀποθανόντων βασιλέων, καὶ ἐδῶ συνήρχετο ὁ κληρὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος. Ἄπαντες οἱ βασιλεῖς ἐθάπτοντο ἐν μοναῖς καὶ ἐκκλησίαις, ἰδρυμέναις ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων. Μόνος ὁ Τζιμισκῆς ἐτάφη ἐν τῇ Χαλκῇ.

« Τῶν ὑπουργούντων εἰς τὰς καμάρας τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων » (3). Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρχον καμάραι ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ.

Ἐν τῷ παμμεγέθει τούτῳ τρικλίνῳ, συνεχάθησαν καὶ συνέτριγον πολλοὶ προσκεκλημένοι, εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα ἐν γλώσση Λατινικῇ (4). Μετὰ ταῦτα, περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος, « ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῷ δείπνῳ τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων

(1) « Ἐν τῷ τριβουναλίῳ λεγομένῳ δεκαεννέα ἀκκουβίτων », Γ. Κεδρηνός Τόμ. Β'. σελ. 942. « Τούτῳ τῷ ἔτει . . . τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, ἐστέφθη Κωνσταντῖνος ὑπὸ Λέοντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ τριβουναλίῳ τῶν ἑνεακαίδεκα ἀκκουβίτων ». Θεοφάνης, Τόμ. Α'. σελ. 616. Ν. Πατριάρχης, σελ. 64.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 218, 222, 226. « Ἐκεῖθεν οὖν εὐφημούμενος, κατέλαθε τὴν λεγομένην Χαλκῆν, καὶ δι' αὐτῆς εἰσελθὼν ἔφθασεν ἄχρι τῶν ἑξοκκουβίτων ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 280.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 577, 589. Φρονῶ ὅτι διὰ τῶν ἐξῆς λόγων, « καὶ « προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ περιδλεπτῷ τρικλίνῳ τῶν καθισμάτων », ἐννοεῖ ὁ Πορφυρογέννητος τὸν τρικλίνον τοῦ καθίσματος ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ. Τόμ. Α'. σελ. 773, 781.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 370.

» εἰς τὸ λεγόμενον Γοτθικὸν », ἔνθα ψάλλουσι δύο Γότθοι ἐν γλώσση Γοτθικῇ ἄσματα, εἰς ἡμᾶς τὴν σήμερον δυσεξήγητα καὶ ἀκατανόητα, ἐνώπιον πολλῶν προσκεκλημένων (1). Ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ, ἴσταντο οἱ μὲν Βενέτοι εἰς τ' ἀριστερά, οἱ δὲ Πράσινοι εἰς τὰ δεξιὰ, μετὰ πολλῶν ἄλλων δημοτῶν. « Καὶ » προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης » κατὰ τὴν μέσσην θέσιν τοῦ περιφανοῦς τρικλίνου τῶν ἰθ' τερ- » πνῶν ἀκκουβίτων, καὶ συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσι- » τοι » (2). Αἱ θέσεις τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων ἦσαν παρὰ τὰ τεῖχη τοῦ κτιρίου. Ὁ ἐν τῷ μέσῳ τόπος, ἦτο εὐρύχωρος.

Ἐξ ἐτέρων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου δηλοῦται, ὅτι ὁ τρίκλινος τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἦτο πλησίον ἐτέρου καλουμένου τῶν σχολῶν (3). Μνημονεύεται καὶ πόρτηξ τοῦ μεγάλου τούτου τρικλίνου, εἰσάγων ὡς προεῖπον εἰς τὸν πλησίον Ὀνόποδα. Ἀπὸ τὸν τρίκλινον τοῦτον κατήρχοντο εἰς τὸν Ὀνόποδα, « καὶ » ὅτε κατέλθωσι τὰ βάρη τοῦ αὐτοῦ ἀκκουβίτου », καὶ διὰ τούτου εἰσήρχοντο εἰς τὸ κονιστώριον (4). Ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ μνημονεύεται κουβούκλειον καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου (5). Οἱ ἀκκουβίτορες ἦσαν οἱ φύλακες τοῦ τρικλίνου τούτου (6). Ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ καὶ τῇ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀραία, ἐχειροτονεῖτο ὁ Καῖσαρ (7).

Οἱ μετὰ τὸν Θεοφάνην γράψαντες, οὕτως ἀφηγοῦνται τὰ τῆς κηδείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, « καὶ τάχιον τοῦ » τὸν ἀποκομίζοντες, προέθηκαν ἐν τοῖς δεκαεννέα ἀκκουβίτοις,

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 381.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 778. Περὶ τοῦ τρόπου τῶν συνεστιάσεων, λέγει τ' ἀκόλουθα ὁ Καντακουζηνός, Τόμ. Γ'. σελ. 28. « Τῶν ἐπιφανῶν δὲ Περσῶν οἱ ἄλλοι καὶ » Ῥωμαίων ἐπὶ ταπήτων ἦσαν ἀνακεκλιμένοι πρὸς τὸ ἐσθίειν, ὅσον ὀραῖσθαι παρὰ βασι- » λέως ».

(3) Τόμ. Α'. σελ. 12.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 26, 218, 219, 226.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 62.

(6) Πασχ. Χρον. Τόμ. Α'. σελ. 611. « Κόμης ἐξκουβιτόρων ». Ν. Πατριάρχης, σελ. 36.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 217.

» καὶ ψαλμοῖς τοῦτον τελέσαντες παρευθὺ ἐξήγαγον, καὶ πρὸς
» τὴν Χαλκῆν ἀποθέντες, τελευταῖον ἀσπασμὸν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ
» οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μάγιστροι καὶ οἱ πατρίκιοι καὶ ἡ πᾶσα σύγ-
» κλητος κατεσκευάζετο· καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, ὡς ἔθος ἦν
» ἀνακράξας, « ἔξελθε βασιλεῦ· καλεῖ σε ὁ βασιλεὺς τῶν βασι-
» λευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων », ἄραντες τὸν ἀνακτα
» ἐξήγαγον ἐκ τῶν βασιλικῶν δόμων εἰς τὴν λεωφόρον καὶ πρὸς
» τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἔφερον » (1).

Ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ τρικλίνῳ, ἐνίοτε συνεστιᾶτο ὁ βασι-
λεὺς μετὰ τινων ἐπισήμων αὐλικῶν. Ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς κάτω
ἀκκουβίτοις, ἦτοι πρὸς ἀνατολᾶς (2).

Τῇ ἐνάτῃ ἡμέρᾳ τῆς Δεκαημέρου, τελεῖται ἐν τῷ τρικλίνῳ
τούτῳ τὸ καλούμενον Γοτθικόν (3). Τοῦ βασιλέως καθημένου
ἐπὶ τοῦ δείπνου, εἰσάγονται μουσικοὶ καὶ μετὰ τούτων δύο Γότ-
θοι, φοροῦντες μηλωτὰς ἐξ ἀντιστρόφου, καὶ εὐφημοῦντες τὸν
βασιλέα ἐν γλώσση Γοτθικῇ, κρατοῦντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ
σκουτάρια, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βεργία. Οὗτοι μετὰ τοῦ θυμελικοῦ
θιάσου, παίζοντες καὶ χορεύοντες, καὶ ἐν ἀκατανοήτῳ Γοτθικῇ
γλώσση τὸν βασιλέα εὐφημοῦντες, μένουσι μέχρι τέλους τοῦ
δείπνου. Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ τοῦ Πορφυρογεννήτου, μνη-
μονεύονται δύο θύραι τοῦ τρικλίνου τούτου, « ἐν ταῖς δυσὶν
» εἰσόδοις τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων ».

Εἰς τὸν δομέστικον τῶν ἀκκουβίτων, ὑπετάσσοντο οἱ ἐπόμενοι
ἀξιωματικοὶ, τοποτηρηταὶ, χαρτουλᾶριοι, σκρίβωνες, πρωτο-
μανδάτορες, δρακονάριοι, σκευοφόροι, σιγνοφόροι, σενάτορες καὶ
μανδάτορες (4).

Ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ μνημονεύονται καὶ βαράγγοι,
καταλύοντες ἐν τοῖς ἰθ' ἀκκουβίτοις ὡς φύλακες (5). Τούτους
οὐδέποτε μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 467.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 362, 370.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 355.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 717.

(5) I. Meursi Glossarium, ἐν λέξ. Βαράγγοι. Κωδ. Κουροπαλάτης, σελ. 264, 265

Ὅτι ὁ χώρος τῶν ιθ' ἀκκουβίτων ἦτο μέγας, δηλοῦται διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἐκθέσεων, γινομένων ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως (1). Ἐκτὸς πολλῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων καὶ πατρικίων, συνεκαλοῦντο ἀξιωματικοὶ τῶν διαφόρων ταγμάτων ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτῶ, ἀγαρηνοὶ τοῦ πραιτωρίου εἰκοσιτέσσαρες, βούλγαροι φίλοι δώδεκα καὶ πένητες ἀδελφοὶ δώδεκα. Οἱ μὲν ἀγαρηνοὶ ἐκάθηντο κατέναντι τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς ἕκτης καὶ ἐβδόμης τραπέζης, οἱ δὲ βούλγαροι καὶ πένητες ἐπὶ τῆς ἐνάτης τραπέζης. Ὁ βασιλεὺς ἐκάθητο ἐπὶ μόνῃς τραπέζης, βλέπων πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τρικλίνου, διότι τινὲς συνεστιῶντο ὀπισθεν αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἐκατέρωθεν τῶν τραπεζῶν ἦσαν ἐδώλια. Τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ταύτης, συνεκαλεῖτο εἰς ἐστίασιν ὁ πατριάρχης μετὰ δώδεκα ἡγουμένων. Μετὰ τούτους, συνεκαλοῦντο καὶ διακόσιοι δεκαεὶς ἡγούμενοι τῶν διαφόρων μοναστηρίων. Τῇ ἐνδεκάτῃ ἡμέρᾳ, τὸ κλητώριον τελεῖται ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (2), ἔνθα συνεστιῶνται διακόσιοι δεκαεὶς προσκεκλημένοι ἐπὶ χωριστῶν τραπεζῶν (3).

Μετὰ τὴν 20^{ην} Ἰουλίου, γίνεται κλητώριον ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ, τὸ ὁποῖον καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος «τερπνόν» (4).

Βασιλεύοντος τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐσαθρώθη καὶ κατέπεσεν ἡ στέγη τῶν ιθ' ἀκκουβίτων. Ἐκ τῶν λόγων τούτων μαθηθῆναι, ὅτι ὁ χώρος οὗτος ἢ μέρος αὐτοῦ ἦτο στεγαστός. Τὴν ἔκπαλαι κεχρυσωμένην ὀροφὴν σχιζομένην, λαμπρὰν καὶ νεοφανῆ ἀπέδειξεν. Ἐποίησε καὶ ὀκταγώνους κοιλότητας, τὰς ὁποίας κατεκόσμησε μὲ ὁπὰς καὶ ποικίλας γλυφὰς σχηματιζομένας εἰς ἀμπέλων ἕλικας καὶ παντοίας ιδέας φύλλων καὶ δένδρων. Ταύτας ὅλας ἐπεχρύσωσε πρὸς τέρψιν καὶ θαυμασμὸν τῶν θεατῶν (5).

Λίαν περίεργα εἶναι τὰ ὅσα περὶ τοῦ τρικλίνου τούτου ἀφη-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 741.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 753.

(3) Ἀποκοπτῶν τραπεζῶν τοῦ Πορφυρογεννήτου. Τόμ. Α'. σελ. 753, 757.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 778.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 449.

γείται ὁ Λουίτπράνδος, ἐξυμνῶν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τοῦ κτιρίου καὶ φαυλιζῶν καὶ ἰδρυτὰς καὶ ἐνδικοιτωμένους. « Πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου (1) πρὸς βορρᾶν, εἶναι τὰ δεκαεννέα » ἀκκουβίτα θαυμασίου ὕψους καὶ κάλλους. Ἐδῶ τίθενται δεκαεννέα τράπεζαι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπικλίνουσι τρώγοντες καὶ οὐχὶ καθήμενοι, καθὼς ἐν ἑτέροις μέρεσιν. Ἄπαντα τὰ τρυβλία » εἶναι οὐχὶ ἀργυρᾶ ἀλλὰ χρυσᾶ ».

ΔΙΚΙΟΝΙΟΝ

Μέσον τοῦ τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων καὶ τοῦ Ὀνόποδος, ἦτο κτίριον καλούμενον Δικιόνιον, « καὶ ἴσταται πάλιν ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ Δικιόνιον » (2). « Καὶ ἴστανται κονισιστώριον » μέχρι τοῦ δικιονίου καὶ ὄνοποδίου » (3). Ἐκ τῶν ἐπομένων, φαίνεται ὅτι ἦτο δίοδος στεγαστὴ ὑπὸ δύο κίωνων ὑποκρατούμενη, ἄγουσα ἐκ τοῦ τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων εἰς τὸ Ὀνόποδιον. « Ἀποκινούσιν οἱ πατρίκιοι μέχρι τῆς χρυσῆς χειρὸς » ὀψικεύοντες· τὸ δὲ σέκρετον τῶν ὑπάτων ἴσταται μέχρι τοῦ δικιονίου . . . καὶ διέρχεται ἡ Αὐγούστα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν Αὐγουστέα » (4). Τὴν Αὐγούσταν ἀκολουθοῦσιν οἱ ἄρχοντες, εἰσερχόμενοι καὶ οὗτοι εἰς τὸν Αὐγουστέα.

ΑΙ ΣΧΟΛΑΙ Η Ο ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

Τὰ διαβατικὰ ταῦτα ἦσαν πλαγίως τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων ἢ μᾶλλον μετ' αὐτῶν συνείχοντο καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῶν. Ἐν τῇ 6' ἡμέρᾳ τῆς διακαινησίμου, ὁ βασιλεὺς διερχόμενος διὰ τῶν ἀκκουβίτων, τῶν σχολῶν καὶ τῆς Χαλκῆς, ἀπέρχεται εἰς Ἀγίαν Σοφίαν (5). Τῇ ἑορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, « ὁ βασιλεὺς

(1) Τοῦ ἵπποδρόμου ἐν τῇ παλατίῳ. Ἀνταπόδοσις, Βιβ. Γ'. Τμῆμα Η'.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 210.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 211.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 212.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 73, 131.

» διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ σχολῇ ἐλθὼν,
 » ἄπτει ἐκεῖσε εἰς τὸν σταυρὸν κηρούς». Μνημονεύεται καὶ τῆς
 πέμπτης σχολῆς ἢ πύλης. Ἐκ τούτων συμπεραίνω, ὅτι ὑπῆρχον
 ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ τῶν Σχολῶν θέσεις δι' ἐκάστην σχολήν(1).
 Τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πάλιν ὁ βασιλεὺς διέρχεται διὰ
 τῶν ἀκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς μεγά-
 λης πύλης τῆς Χαλκῆς.

Ἐν τῇ δοχῇ τῶν Μουσουλμάνων πρέσβειων, ἐπὶ Κωνσταντί-
 νου καὶ Ρωμανοῦ, εἰς τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν, ἔνθεν καχεῖθεν
 ἔστησαν πλώϊμοι βαστάζοντες δόρκας, φοροῦντες καὶ τὰ ἑαυ-
 τῶν σπαθία(2).

Ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ μνημονεύεται θόλος ὀκτακιόνιος, κεί-
 μενος ἐν τῇ πρώτῃ σχολῇ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἦτο περικαλλῆς σταυ-
 ρὸς ἐξ ἀργύρου. Εἰκάζω, ὅτι ὁ θόλος οὗτος εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Πορ-
 φυρογεννήτου μνημονευόμενον στρογγύλον, « ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς
 » τὰς σχολὰς εἰσελθὼν ἔνδον τῆς πύλης ἔνθα ὁ σταυρὸς ἵστα-
 » ται . . . καὶ στὰς ἐν τῇ καμάρα τοῦ στρογγύλου » (3) Ἐπὶ
 τὴν Χαλκῆν, πύλη ὑπῆρχεν εἰσφέρουσα εἰς τὰς σχολὰς. « Ἐως
 » τῆς μεγάλης πύλης τῶν σχολῶν τῆς ἐξαγούσης ἐπὶ τὸν τῆς
 » Χαλκῆς θόλον » (4).

(1) Πολλὰι σχολαὶ μνημονεύονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντίων. Χρον. Πα-
 σχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 502. « Χρὴ τὸν μάγιστρον προεутρεπίσαι τὸν κόμητα τῆς ἑκτῆς
 » ἢ ἑβδόμης Σχολῆς ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 391.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 579. Procopius in anecdotis et Agathias *Sco-
 lares palatii ter mille ac quingentos numero fuisse testantur*. C. Christ. Βιβ.
 II, Κεφ. IV. Αἱ σχολαὶ ἦσαν ἑπτὰ. Οἱ σχολάριοι ἦσαν φύλακες τοῦ παλατίου. Κ. Πορ-
 φυρ. Τόμ. Β'. σελ. 60. *Sunt autem scholae idem atque cohortes et quidem,
 quae hic designantur scholae . . . militum palatinorum, non tam pompaticorum,
 quam vere militantium et Imperatorum domi forisque comitantium et
 protegentium*. Ἰδ. σελ. 837. Ἀγαθίου Ἱστοριῶν, σελ. 310. « Ἐν δεξιᾷ καταλιπόν-
 » τες τὸ τῶν σχολῶν σύνταγμα ». Μ. Ἀτταλιάτης, σελ. 112.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 131. « Ἀπερχόμενοι ἐν τῷ ὀκτακιόνῳ θόλῳ ἤγουν εἰς τὴν πρώτην
 » σχολήν, ὅνπερ τὴν παλαιὰν καλοῦσι χαραγὴν ». Ἰδ. Τόμ. Α'. σελ. 11.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 11, 19, 27. « Ὁ Ἰουνίωρ . . . πρῶτος ἐποίησε καν-
 » διδάτους καὶ πρωτίκτωρας, καὶ τὸ τάγμα τῶν σχολαρίων συστησάμενος, ἐκάλεσεν αὐτὸ
 » Ἰουνιῶρων εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 451. I. Meursi *Glos-
 sarium*, ἐν λέξει σχολάριοι. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 940.

ΟΙ ΛΥΧΝΟΙ

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, ὑπῆρχεν ἕτερος διάδρομος ἢ τρίκλινος, καλούμενος οἱ λύχνοι. Ἀπὸ τὸν τρίκλινον τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἀνήρχοντο εἰς τοὺς καλουμένους λύχνους, ἐν ᾧ ἴδρυται ἀργυροῦς σταυρός (1). Μνημονεύεται καμάρᾳ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἣ ὁποία εἰκάζω ὅτι ἔκειτο πρὸς τὸ μέρος τὸ συνεχόμενον μετὰ τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν.

Ἐν τισιν ἑορταῖς, παρευρίσκοντο ἐνθάδε ἵνα εὐφημήσωσι τὸν βασιλέα, « καὶ οἱ κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐντυγχάνοντες ἐνταῦθα ἔθνηκοί » (2). « Τελευταία δοχὴ γίνεται εἰς τὸ τριβουνάλιον ἡγουν » πρὸ τῶν λύχνων (3). Οἱ λύχνοι ἦσαν πλησίον ἢ μᾶλλον συνείχοντο μετὰ τοῦ τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων. Ἐκ τῶν λύχνων ὑπῆρχον πύλαι ἀγούσαι πρὸς τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν (4). « Τὸ » δὲ μέρος τῶν Βενέτων ἴσταται εἰς τοὺς λύχνους, ἐκδεχόμενοι « τὸν ὑπαρχον » (5). Τ' ἀκόλουθα ἀφηγεῖται ὁ Κωδινός (6) περὶ τῶν λύχνων. « Τοὺς λύχνους ἢ τὴν θόλον τῆς ἐπταλύχνου ἢ » καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζεται ἔσθθεν τῶν σχολῶν, ἔκτισε Κων- » σταντῖνος ὁ βασιλεύς ». Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Κωδινού, εἰκάζω ὅτι ὁ τρίκλινος οὗτος ἦτο στεγαστός.

ΤΟ ΤΡΙΒΟΥΝΑΛΙΟΝ

Μέρος πλησίον τῶν λύχνων καὶ τῶν κορτινῶν. « Ἰστέον ὅτι » τὸ τριβουνάλιον ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρχος » (7). « Ἐποίησε δὲ ὁ

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 12, 13. Ὁ Reiske, Τόμ. Β'. σελ. 83, φρονεῖ ὅτι οἱ λύχνοι οὕτως ἐκλήθησαν, forte quia ibi in processionibus transeunte Imperatore, lychni accendebantur.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 13.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 20.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 27.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 40, 265.

(6) Σελ. 18.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 591. Μνημονεύεται καὶ ἡλιακὸς τοῦ τριβουναλίου,

» Ῥωμανὸς βασιλεὺς πρόκενσον ἐν τῷ τριβουναλίῳ, συνηγμένων
 » ἀπάντων μεθ' ὄπλων ἐκεῖσε ». — « Ἐποίησε δὲ Ῥωμανὸς βα-
 » σιλεὺς ἐν τῷ τριβουναλίῳ πρόκενσον » (1). Κατὰ τὸν Κωδι-
 νὸν (2), ἐν τῷ τριβουναλίῳ τοῦ παλατίου ἐγίνοντο ὀρχήσεις τῶν
 δύο δημοτικῶν μερῶν ἐπὶ Ἡρακλείου. Ὁ Πορφυρογέννητος κα-
 λεῖ ἐνίοτε διαβατικὰ, τὰ ἐξκούβιτα, τὰς σχολὰς, τὴν Χαλκῆν
 καὶ ἐνίοτε τὸν διάδρομον τῆς Χαλκῆς (3). Τὸ τριβουνάλιον μνη-
 μονεύεται συχνάκις « ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης » — « Ἐξέρχε-
 » χεται διὰ τοῦ μέσου πυλῶνος τοῦ τριβουναλίου » — « Ἐν τῷ
 » τριβουναλίῳ ἔνθα ἴσταται ὁ σταυρὸς καὶ τὰ σκῆπτρα ». —
 « Καὶ παραχρῆμα ἀπὸ χελῶνος ἐν τῷ τριβουναλίῳ παρὰ τῶν
 » κανδιδάτων καὶ τὴν βασιλικὴν ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα » (4). Κατὰ
 τὸν Πορφυρογέννητον, ἐκαλοῦντο τριβουνάλιον οἱ λύχνοι· « γί-
 » νεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἤγουν εἰς τοὺς λύχ-
 » νους » (5). Ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν παλατίων, ὀδηγὸν πιστότε-
 ρον πάντων θεωρῶ τὸν Πορφυρογέννητον. Τὸ τριβουνάλιον
 μνημονεύουσι τινὲς ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων. Ὁ
 Πορφυρογέννητος λέγει, ὅτι ἦτο εἰς τοὺς λύχνους. Οἱ λύχνοι,
 τὰ ἰθ' ἀκκούβιτα καὶ ὁ τρίκλιος τῶν κανδιδάτων, ἦσαν πλησίον
 ἀλλήλων, καὶ συγχέονται τὰ ἰδρύματα. Ἐν τῇ προελεύσει τοῦ
 βασιλέως πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι « κα-
 » τακοσμοῦσιν οἱ βεστιοπράται καὶ ἀργυροπράται τὸ τριβουνάλιον
 » διὰ βλαπτικῶν καὶ ἀπλωμάτων ». Φρονῶ ὅτι μέρος τῶν λύχνων
 ἐκαλεῖτο τριβουνάλιον.

ἐν σελ. 222. « Ἐν τῷ τριβουναλίῳ λεγομένῳ δεκαεννέα ἀκκουβίτων, στέφει τὸν υἱὸν
 » Κωνσταντῖνον εἰς βασιλείαν » Νικ. Πατριάρχης, σελ. 63.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 398, 891.

(2) Σελ. 36, Σουΐδας, ἐν λέξει τριβουνάλιον.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 608.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 210, 411. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 359. Tribu-
 nalium enim, palatium erat augustissimum. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 823.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 35, 40. Περιγράφων τὸν ἵππικὸν κατάλογον ὁ συγγραφεὺς, μνη-
 μονεύει τριβουνάλιον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἴστατο ἡ ὄρνα. Σελ. 312.

Ο ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ Η Ο ΜΑΚΡΩΝ ΤΩΝ ΚΑΝΔΙΔΑΤΩΝ

Ὁ τρικλινος οὗτος ἔκειτο πλησίον τοῦ κονσιστωρίου, διότι ἐκ τούτου εἰσῆρχοντο κατ' εὐθείαν εἰς τὸ κονσιστώριον. « Ἀσφα-
» λίζονται οἱ τρεῖς πυλῶνες τοῦ κονσιστωρίου καὶ οἱ ἐξερχόμενοι
» εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων . . . καὶ ἴστανται οἱ ἀξιωμα-
» τικοὶ εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων καὶ ἀπέρχονται οἱ αὐ-
» τοὶ πατρίκιοι μέχρι τῶν χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν » (1).
Ἐπὶ προαγωγῇ ὑπάρχου, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, « εἶτα ἐπαί-
» ρει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ εἰσφέρει αὐτὸν ἐν τῷ κον-
» σιστωρίῳ τῷ χειμερινῷ . . . καὶ ἔρχεται εἰς τὸν μάκρωνα τῶν
» κανδιδάτων » (2). « Οἱ ἐξερχόμενοι εἰς τὸν μάκρωνα τῶν καν-
» διδάτων ». — « Καὶ τὸ πρῶτ' ἀλλάσσει ἢ σύγκλητος ἐν τῷ μά-
» κρωνι τῶν κανδιδάτων » (3). Ἀπαξ ὁ Πορφυρογέννητος μνη-
μονεύει τόπον καλούμενον οἱ Ἴνδοί. Φρονῶ ὅτι ἦτο αἶθουσα ἐν
τῷ μάκρωνι τούτῳ. « Τὸ πρῶτ' ἀλλάσσει ἢ σύγκλητος ἐν τῷ
» μάκρωνι τῶν κανδιδάτων, καὶ οἱ πατρίκιοι ἀλλάσσουσιν εἰς
» τοὺς Ἴνδούς, μὴ ἔχοντες ἄδειαν εἰσιέναι ἐν τῷ κονσιστωρίῳ,
» ἴσταμένου τοῦ σέντζου » (4). Τὸ κονσιστώριον συνείχετο μετὰ
τοῦ μάκρωνος τούτου.

Πλησίον τοῦ τρικλίνου τούτου ἦτο τὸ σέκρετον τῶν ὑπάτων,
ἀλλ' εἶναι δύσκολον νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τοῦ κτιρίου (5). Οἱ
κανδιδάτοι, κατὰ τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον (6), ἐξελέγοντο ἐκ τοῦ
τάγματος τῶν λεγομένων σχολαρίων. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἐκ τῆς
ἑκτῆς σχολῆς. Πιθανὸν ὑπῆρχον τόποι δι' ὅλας τὰς σχολάς.
Ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, ἀνέμνησα τὴν
πρώτην καὶ τὴν πέμπτην σχολήν. Ἐπὶ τῇ δοχῇ Ἐλγας τῆς

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 234, 239.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 209 265, 572.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 234, 239.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 234, 236.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 197, 577.

(6) Τόμ. Α'. σελ. 501.

Ρωσίας, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (1), « καὶ ἐξελθοῦσα διὰ τοῦ
» ἀναδενδραρίου καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων, τοῦ τε τρι-
» κλίνου, ἐν ᾧ τὸ καμελαύκιον (2) ἴσταται καὶ οἱ μάγιστροι γί-
» νονται ». Ὁ τρίκλινος οὗτος ἔκειτο παρὰ τὴν νότιον πλευρὰν
τῆς Μαναύρας. « Τὰ δὲ μέρη ἴστανται ἐν τῷ τρικλίνῳ τῶν καν-
» διδάτων, ἔνθεν κακείθεν πλησίον τῶν γραδηλίων τῆς μα-
» ναύρας » (3).

ΑΙ ΚΟΡΤΙΝΑΙ

Ἦσαν πρὸς βορρᾶν τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, τῶν λύχνων
καὶ τῶν κανδιδάτων. Ἄν ὁ τόπος οὗτος ἦτο ὑπαιθρος ἢ στεγα-
στός, οἱ συγγραφεῖς οὐδὲν λέγουσι. Τῇ ἐορτῇ τοῦ Εὐαγγελι-
σμοῦ, μετὰ τὴν ἐν Ἀγία Σοφίᾳ τελετὴν, ὁ βασιλεὺς διέρχεται
διὰ τῶν σχολῶν καὶ τῶν κορτινῶν (4). Ἀπὸ τὰς κορτίνας εἰς
τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν, εἰσῆγον πύλαι καλούμεναι χαλκαῖ.
« Ὀψικευόμενος ὑπ' αὐτῶν ἕως τῶν χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτι-
νῶν » (5). « Ὀψικευόμενος (ὁ βασιλεὺς) ὑπὸ πάσης τῆς τάξεως
» τοῦ πραιτωρίου ἕως τῶν χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν » (6).
Ὁ βασιλεὺς διήρχετο ἀπὸ τὰς κορτίνας εἰς τὴν Χαλκῆν διὰ τοῦ
τρικλίνου τῶν σχολῶν. Πύλαι ἐκ τῶν κορτινῶν εἰσῆγον εἰς τὰς
σχολὰς, τοὺς λύχνους καὶ τὸν τρίκλινον τῶν κανδιδάτων.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 595.

(2) Ἡ λέξις καμελαύκιον εἶναι συνώνυμος τοῦ κιθωρίου, τοῦ ἐπικαλύμματος τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 197, 213. Ὁ τρίκλινος οὗτος εἶχε χαλκῆν πύλην, βλέπουσαν πρὸς τὴν Μαναύραν. Ἰδ. σελ. 578.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 168.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 239, 252.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 265.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

Ο ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ὁ ναὸς οὗτος, ἦτο πλησίον τῶν σχολῶν καὶ πρὸς νότον αὐτῶν, ἦτοι μέσον τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν καὶ τῆς Χαλκῆς. « Καὶ γίνεται τετάρτη δοχὴ εἰς τὸ προπύλαιον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἦτοι εἰς τὰς σχολὰς », — « Τετάρτη δοχὴ εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους, ἦτοι εἰς τὰς σχολὰς » (1). Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἐντὸς ἢ πλησιέστατα τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν. Κατὰ τὸν Κωδινόν (2), τὸν ναὸν τοῦτον σπανίως ὑπὸ τῶν συγγραφέων μνημονεύομενον, ἔκτισε Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς. « Τὸ δὲ μέρος τῶν Πρασίνων ἴσταται εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους εἰς τὰς σχολὰς » (3).

Η ΧΑΛΚΗ

Μετὰ τὴν μελέτην τῶν διαβατικῶν καὶ τοσούτων τρικλίνων τῶν ἀνακτόρων, ἔρχομαι εἰς ἕτερον κτίριον, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μνημονεύομενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μόνου, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν. Ἐκαλεῖτο Χαλκῆ, ἔνεκα τῆς χαλκῆς ἐπιχρύσου στέγης (4). Διὰ

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 13, 19, 40, 252.

(2) Σελ. 18.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 252.

(4) Σφάλλει ὁ πατριάρχης Κωνσταντίας καλῶν τὴν Σύγκλητον, Χαλκῆν. Ἐλάσσονες Συγγραφαί, ἐν Κ/πόλει, 1866, σελ. 380. « Καὶ λοιπὸν ἐνέπρησαν τὴν εἴσοδον τοῦ παλατίου τὴν χαλκόστεγον, καὶ ἐκαύθη μετὰ τοῦ πορτήκου τῶν σχολαρίων ». Χρον. Πα-

τοῦ κτιρίου τούτου εἰσῆρχοντο καὶ ἐξῆρχοντο τοῦ παλατίου ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ αὐλικοί. Διὰ τούτου ἦτο ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὸ παλάτιον, ὡς ἦτο ἡ Γυρολίμνη τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν. Ἦτο ἡ μεγάλη βασιλικὴ πύλη τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων (1). Πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδεὶς εἰσῆρχετο ἔφιππος ἐν τῇ Χαλκῇ.

Τὴν Χαλκῆν ἡ τὸ κτίριον τῆς Χαλκῆς, μετὰ τὴν στάσιν τοῦ νίκαια, ἀνήγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὠραίισαν μετέπειτα πλεῖστοι ἄλλοι βασιλεῖς. Τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου τούτου ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κάλλιον πάντων περιγράφει ὁ Προκόπιος (2). « Τοιοῦτον δὲ τὸ προτεμένισμά ἐστιν ὃ καλοῦσιν Χαλκῆν· ὄρθιοι οἱ »
 » τοῖχοι οὐρανομήκεις ἐν τετραγώνῳ ἐστῶσι τέσσαρες, τὰ μὲν »
 » ἄλλα ἰσοστάσιοι ἀλλήλοις ὄντες, μήκει δὲ ἄμφω, ὃ τε πρὸς »
 » μεσημβρίαν τετραμμένος καὶ βορρᾶν ἄνεμον, τῶν ἐτέρων οὐ »
 » παραπολὺ ἀποδέοντες ». Ἀψίδες ὀκτὼ ὑπεκράτουν τοὺς θόλους, τέσσαρες, τὸν ἐν μέσῳ τοῦ κτιρίου ὑψούμενον θόλον, ἄλλαι δύο πρὸς νότον, καὶ ἄλλαι δύο πρὸς βορρᾶν, ὑπεστήριζον ἐτέρας δύο. « Ἐναβρύνεται δὲ ταῖς γραφαῖς ἡ ὀροφὴ πᾶσα . . . »
 » τὰ τε ἄλλα ἅπαντα καὶ ἀνθρώπους ἀπομιμοῦνται . . . ἐφ' ἐκά- »
 » τερα μὲν πόλεμός τε ἐστὶ καὶ μάχη, καὶ ἀλίσκονται πόλεις »
 » παμπληθεῖς πῆ μὲν Ἰταλίας, πῆ δὲ Λιβύης, καὶ νικᾷ μὲν »
 » βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ὑπὸ στρατηγοῦντι Βελισσαρίῳ . . . »
 » κατὰ δὲ τὸ μέσον, ἐστῶσιν ὃ τε βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλὶς Θεο- »
 » δώρα . . . περιέστηκε δὲ αὐτοὺς ἡ Ρωμαίων βουλὴ σύγκλη- »
 » τος, ἑορτασταὶ πάντες . . . ἡμφιάσται δὲ μαρμάρων εὐπρεπεῖα »
 » τὰ ἐντὸς ἅπαντα, μέχρι εἰς τὰς ὑπεράνω ψηφίδας, οὐχ ὅσα »
 » ἐπανέστηκε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος ἐφεξῆς ὄλον ». Κατὰ

σχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 621. Θεοφάνης, Τόμ. Α'. σελ. 283. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 647. « Ὁ δὲ περὶ αὐτὸν τὸν κίονα χαλκὸς ἅπας, κέραμος ἦν διάχρυσος, τὴν εἴσο- »
 » δον τοῦ παλατίου Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐπικαλύπτων, ἣτις καὶ μέχρι »
 » τοῦ νῦν Χαλκῆ προσαγορεύεται. » Ἰδ. σελ. 657.

(1) Aedificium id erat aeneis tegulis tectum, per quod in magnum palatium aditus patebat. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 91.

(2) Τόμ. Γ'. σελ. 203.

τὸν Κεδρηνὸν (1), τὸν λαμπρὸν δόμον τῆς Χαλκῆς ἱδρυσαν ὁ μηχανουργὸς Αἰθέριος καὶ Ἀναστάσιος ὁ Βουλευφόρος.

Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Προκοπίου, καταφαίνεται ἡ λαμπρότης καὶ τὰ κοσμήματα τῆς περιωνύμου Χαλκῆς. Ὅ,τι ὅμως πλειότερον ἡμᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ θέσις αὐτῆς, καὶ αἱ θύραι αἱ ἄγουσαι ἀπὸ τὸν Αὐγουστιαῖον εἰς τὸ παλάτιον. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτιρίου τούτου ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ὑμνούμενον, σπανίως ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μνημονεύεται. Ἐντὸς αὐτοῦ ἡ πλησίον αὐτοῦ, ἠγειρεν ἐκ βάθρων τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Ἰωάννης ὁ Ἰζιμισκῆς, ἔνθα καὶ ἐτάφη. Ἴδου τὰ περὶ τούτου γραφόμενα Λέοντος τοῦ Διακόνου (2). « Τῶν ἀνακτόρων » ἐξαναστάς, τῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ κατὰ τὴν Χαλκῆν » τιμωμένῳ σηκῶ πρόσεισι, τὸ θεῖον ἐξευμενισόμενος, ὄνπερ » ἀθροίσας ἐστενωμένον εὐκτήριον, μόλις ποῦ πεντεκαίδεκα χω- » ρεῖν ἔνδον ἄνδρας δυνάμενον, σχολιάν τε καὶ δυσπρόσοδον κε- » κτημένον τὴν ἄνοδον . . . ἐξ αὐτῆς ἐγκελεύεται εἰς τὸ μεγα- » λήτερον καὶ εὐαγέστερον ἐκ βάθρων τοῦτον οἰκοδομεῖ. » — « Καὶ διελθὼν τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ νεὼν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ » τὴν πορείαν ἐπέτεινε » (3).

Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, περιγράφων τὴν πορείαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Ἡ τετάρτη δοχὴ γίνεται ἔξω τοῦ καγκέλλου τῆς Χαλκῆς. « Ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε » γίνεται πέμπτη δοχὴ πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσφερού- » σης εἰς τὸν Αὐγουστιαῖον » (4). Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων, μαθητόμεν ὅτι ἐκ τῆς Χαλκῆς ὑπῆρχε πύλη ἐξάγουσα ἐκ τοῦ παλατίου εἰς τὸν Αὐγουστιαῖον. Ἀπὸ δὲ τὸν Αὐγουστιαῖον, εἰσῆρχοντο εἰς τὰ βασίλεια διὰ τῆς αὐτῆς πύλης, « εἰς » τὸ κάγκελλον τὸ εἰσάγον εἰς τὴν Χαλκῆν » (5).

(1) Τόμ. Α'. σελ. 563.

(2) Σελ. 128, 167.

(3) Ν. Χωνιάτης, σελ. 353. « Καὶ τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ καταλαβόντος ναὸν τοῦ Σωτῆ- » ρος ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 240, 556.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 14. Καὶ ἐν ἄλλοις μέρεσι καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος τὴν πύλην ταύτην τῆς Χαλκῆς, « μεγάλην πύλην ». Σελ. 63.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 32, 57.

Τὸ καλούμενον κάγκελλον ἢ κάγκελλα ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀνακτο-
ρικοῦ τείχους. Ὅπισθεν τούτων, ἦτο εὐρύχωρον προαύλιον.
Ἐδῶ ὑπῆρχον δύο θύραι εἰσάγουσαι ἐκ τοῦ Αὐγουσταιῶνος εἰς
τὴν Χαλκῆν, ἡ μὲν μικρὰ ἡ δὲ μεγάλη. Εἰς τὴν μικρὰν ταύ-
την, ἐγένετο ἡ τετάρτη δοχὴ. « Διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν
» ἐξκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύ-
» λην, καὶ διερχόμενος διὰ μέσου τοῦ μιλίου καὶ τοῦ Αὐγου-
» στέως εἰσέρχεται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ὠρολογίου τῆς μεγάλης ἐκ-
» κλησίας » (1). Ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τῆς Ἀγίας Σοφίας,
« εἰσέρχεται τὴν μεγάλην πύλην τὴν Χαλκῆν » (2). Ἐκλήθη
αὕτη μεγάλη πύλη, διότι ὑπῆρχε παραπλεύρως ταύτης, ἑτέρα
καλουμένη μικρά.

Τῇ ἑορτῇ τοῦ Σταυροῦ, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος διηγού-
μενος τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ παλάτιον, « ὁ μὲν
» βασιλεὺς μετὰ τῆς προελεύσεως εἰσέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς
» πύλης τῆς Χαλκῆς » (3), καὶ πάλιν, « διὰ τῆς μικρᾶς πύλης
» τῆς Χαλκῆς, εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι » (4).

Ὑπῆρχον λοιπὸν δύο πύλαι, ἀμφότεραι σιδηραῖ ἐν τῇ ἐξόδῳ
τῆς Χαλκῆς, τὰς ὁποίας συχνότατα μνημονεῦει ὁ Πορφυρογέν-
νητος, ἱστορῶν τὰς εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν προελεύσεις. « Ἐκεῖ-
» θεν οὖν εὐφημούμενος, ἦλθεν μέχρι τῆς Χαλκῆς, καὶ διὰ τῆς
» σιδηρᾶς πόρτας τῆς αὐτῆς Χαλκῆς εἰσεληλυθὼς, μέχρι τῶν
» ἐξκουβίτων παρεγένετο » (5). Ἐπὶ τῇ στέφει Λέοντος τοῦ Ἀρ-
μενίου, ὁ βασιλεὺς ἀπερχόμενος ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν εἰς τὸ
παλάτιον, « ὡς δὲ πρὸ τῶν τῆς Χαλκῆς πυλῶν . . . ἐγένετο ».

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 163.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 63, 69, 146.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 127, 155.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 155, 183. « Καὶ δὴ εἰσιῶν καὶ πρὸ τῶν χαλκηλάτων ἐπιστὰς πυ-
» λῶν ». Γενέσιος, σελ. 6.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 383, 719. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 19. « Οἷτινες ἐλ-
» θόντες ἐν τῇ Χαλκῇ ὄρα τετάρτη τῆς νυκτός, καὶ τοὺς φύλακας ἐξαπατήσαντες ». Γ.
Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 29. « Ἐκεῖθεν οὖν εὐφημούμενος κατέλαβε τὴν λεγομένην
» Χαλκῆν, καὶ δι' αὐτῆς εἰσελθὼν, ἔφθασεν ἄχρι τῶν ἐξκουβίτων ». Ἰδ. σελ. 280. Λέων
ὁ Γραμματικὸς, σελ. 289.

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, φρονῶ ὅτι ἡ πύλη καλουμένη ἡ χαλκῆ, δεόν νά τοποθετηθῆ μέσον τοῦ πατριαρχείου καί τῆς συγκλήτου, ὡς τήν ἐσημείωσα ἐν τῷ χάρτῃ· τότε ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τοῦ καγκέλλου τῆς Χαλκῆς, δεόν νά ἐκνεύσῃ δεξιᾶ καί οὕτως ἐγένετο κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ τῆς Χαλκῆς, ἔστησεν ὁ βασιλεὺς Ζήνων, στήλην τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς Ἀριάδνης καί ἑαυτοῦ. Ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει τῆς Χαλκῆς, ἦσαν τέσσαρες στήλαι κομισθεῖσαι ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἐφέσῳ(1) Ἀρτέμιδος. Πιθανὸν αἱ στήλαι αὗται ἦσαν ἐν τῷ μνημονευομένῳ καγκέλλῳ.

Ἀπὸ τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν, εἰσέφερε πύλη εἰς τὸν μέγαν θόλον τῆς Χαλκῆς(2), « οὕτως γίνεται τρίτη δοχὴ ἐνδοθεν » τῆς Χαλκῆς, ἡγουν εἰς τὴν πύλην τῶν σχολῶν τὴν εἰσφέρουσαν εἰς τὸν θόλον τῆς Χαλκῆς ». — « Διέρχεται διὰ τῶν » σχολῶν καί ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλην τῆς Χαλκῆς ». Ὅπισθεν τῶν δύο σιδηρῶν πυλῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐξήρχοντο εἰς τὸν Αὐγουστιαῖον, ὑπῆρχε προαύλιον θολωτὸν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔνθα ἐγίνοντο αἱ δοχαὶ ἐν ταῖς μεγάλαις ἐορταῖς. « Ἐξω γὰρ τῆς σιδηρᾶς πύλης τοῦ αὐτοῦ στενακίου, ἐν ᾧ τὸ εἰλημά ἐστιν, ἴσταται ὁ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων νοτάριος »(3). Ἄλλοσε καλεῖ τὸ εἰλημα τοῦτο κάγκελλον καί στενάκιον.

Ὁ βασιλεὺς διερχόμενος τὰ διαβατικά, ἡγουν τὰ ἐξκούβιτα, τὰς σχολὰς, τὴν Χαλκῆν καί τὸ ἔξω κάγκελλον τῆς Χαλκῆς, « ἐκνεύει δεξιᾶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ προελεύσει καί ἀπέρχεται εἰς » τὸ ἅγιον φρέαρ »(4). Ἄν ἡ πύλη τῆς Χαλκῆς ἦτο πρὸς βορρᾶν τῆς Παναγίας τῶν Χαλκοπρατείων, κειμένης πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἤδη σωζομένης ἀνατολικῆς πύλης τῆς Ἀγίας Σοφίας,

(1) Γ. Κωδινός, σελ. 33, 34. « Τῆς Ἀρτέμιδος θεᾶς, ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐφεσίου » ἤκασι». Σελ. 176.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 13.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 27.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 608.

τότε ὁ βασιλεὺς δέον νὰ ἐκνεύσῃ ἀριστερᾶ, ἀπερχόμενος εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ διὰ τῆς συνήθους πύλης. « Ὡς δὲ τοῖς βασιλείοις » ἤγγιζε καὶ κατὰ πρόσωπον δὴ τῆς θείας εἰκόνος τοῦ δι' ἡμᾶς » ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ λόγου, κατὰ τὸν οὕτω κατονομαζόμενον τόπον χαλκῆν ». Τὴν εἰκόνα ταύτην ἐν τῇ Χαλκῇ, ἀνεστήλωσεν ὁ μοναχὸς Λάζαρος, ἀκμάσας ἐπὶ Θεοφίλου τοῦ Μιχαήλ. « Τὴν ἐν τῇ χαλκῇ εἰκόνα τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, » οἰκείαις οὗτος χερσὶν ἀνεστήλωσε » (1). « Τὴν χαλκῆν, τὸ λαμπρότατον καὶ ἀξιάγαστον οἶκημα, τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῶν κρατούντων ῥαθυμίᾳ καταπίπτον, ἀνεκαίνισε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, καταστήσας αὐτὸ κοινὸν δικαστήριον » (2). Τὰ παλάτια τῆς Χαλκῆς μετὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ἔκτισε Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς (3). Ταῦτα κατὰ τὸν Λέοντα τὸν Διάκονον (4), ἀνήγειρεν ἢ μᾶλλον ἐπεσκεύασε, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Τὴν Χαλκῆν ἐπεσκεύασεν ὁ Ρωμανός (5). « Ὁ δὲ βασιλεὺς » Ρωμανός . . . τὰς ὁμολογίας κατέκαυσε εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον τῆς χαλκῆς, πάντων ἐπευχομένων τὸν βασιλέα » (6). Τὸ ὀμφάλιον τοῦτο, πιθανὸν ἦτο ὑπὸ τὸν μέγαν θόλον, ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἱστορηθέντα.

Ἡ Χαλκῆ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νικήτα Χωνιάτου, μετεβλήθη εἰς εἰρκτὴν· « ἀλλὰ καὶ τὰς χαλκᾶς πύλας ἐκείσε μετέθηκεν, αἱ πρώην μὲν ἐπεζύγουν τοῦ μεγάλου παλατίου τὴν εἰσοδὸν, εὐρεῖται οὖσαι καὶ ὕψισται, ἐς δ' ἡμᾶς τὴν εἰρκτὴν » συνεῖχον ἥπερ ἐξ αὐτῶν Χαλκῆ κατωνόμασται » (7).

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 18, 103. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 704. Ὁ Βαλαμῶν ἐν τῷ κανόνι 69^ω τῆς ΣΤ' Συνόδου, λέγει ὅτι « εἰς τὸ θεῖον ἄδυτον τοῦ ναοῦ τούτου (πᾶς τις) εἰσῆρχετο ἀκωλύτως ». Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 194.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 259. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 204.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 18.

(4) Σελ. 128.

(5) Γ. Κωδινός, σελ. 127.

(6) Συν. Θεοφάνους, σελ. 429. Τὰ ὀμφάλια ἦσαν πολλῶν ἐπίσημων ἰδρυμάτων κοσμήματα. Μνημονεύονται ἐν τῇ Χαλκῇ, τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνον καὶ ἀλλαχόσε. Τελεταὶ ἐπίσημοι ἐτελοῦντο ἐπὶ τῶν ὀμφάλιων τούτων. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 318.

(7) Σελ. 582. « Τὴν τοῦ παλατίου χαλκώστερον, ἣτις ἦν ἡ νῦν καλουμένη Χαλκῆ καὶ

ΧΥΤΟΣ

Οὕτως ἐκαλεῖτο δίοδος ἀπὸ τῶν διαβατικῶν τῶν σχολῶν, διερ-
χομένη διὰ τῆς Χαλκῆς. « Καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύ-
» λης τῆς χαλκῆς τοῦ χυτοῦ, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ ἁγίου
» φρέατος ». — « Καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς
» τὸ ἅγιον φρέαρ » — « καὶ διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς
» χαλκῆς εἰσελθὼν » (1).

Ἐξ ὅλων τῶν ἄνω δηλοῦται, ὅτι ἡ Χαλκὴ ἔκειτο παρὰ τὰ
ἀνακτορικὰ τεῖχη, ὅτι δι' αὐτῆς εἰσῆρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἐκ
τοῦ παλατίου ἐν ὄλαις ταῖς ἐπισήμοις ἐορταῖς. Ἐνώπιον τῆς
Χαλκῆς, ἦσαν σιδηρᾶ κάγκελλα μετὰ δύο πυλῶν μεγάλης καὶ
μικρᾶς, καὶ ὀπισθεν τούτων ἕτεραι δύο, ἅπασαι σιδηραῖ. Φρονῶ
ὅτι αἱ πύλαι αὗται τῆς Χαλκῆς αἱ ἐξάγουσαι εἰς τὸν Αὐγου-
σταιῶνα, ἤνοιγον μετὰ τῆς συγκλήτου πρὸς νότον, καὶ τοῦ
πατριαρχείου πρὸς βορρᾶν (2). Τὰ σιδηρᾶ κάγκελλα φρονῶ ὅτι
ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀνακτορικοῦ τεύχους, διότι ἐνώπιον αὐτῶν, διήρ-
χοντο τὰ διαβατικὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἀνοικτὰ καὶ εἰς πάντα
τὸν λαὸν προσιτὰ. Ὅπισθεν τῶν σιδηρῶν τούτων καγκέλλων,
μέχρι τῶν δύο ἐσωτερικῶν πυλῶν, ὑπῆρχε δόμος ἥτοι προαύ-
λιον, στεγαστὸς, ἐνθα πολλάκις περιέμενον τὸν βασιλέα ἀξιω-
ματικοὶ καὶ αὐλικοὶ ἐν ταῖς μεγάλαις προελεύσεσι. Λέγω στε-
γαστὸν, διότι ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς δοχῆς τῶν Σαρακηνῶν
πρέσβειων, ἐκρέμασαν εἰς τὸ μεσαύλιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον κάγ-
κελλον καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, ἀλυσίδιον μετὰ τοῦ ἀργυροῦ
πολυκανδύλου τῆς ἐκκλησίας τῶν Βλαχερνῶν (3).

» εἰς εἰρκτὴν χρηματίζουσα ». Γ. Κωδινός, σελ. 226. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 613. Ἀνωτέρω λέγεται ὅτι τὴν Χαλκὴν κατέστησε Βασιλεῖος ὁ Μακεδὼν δικαστήριον.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 159, 181, 231, 240. Τόμ. Β'. σελ. 123.

(2) Οὐδεὶς εἰσῆρχετο ἔφιππος ἐντὸς τοῦ παλατίου εἰμὴ ὁ βασιλεὺς. « ἐν δὲ τῇ παριέ-
» ναι μεθ' ἵππου Ἀραβὸς ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης
» μεθ' ἦν ἡ ἐκ τῆς ἔδρας ἀπόδασις ἐφεῖται μόνοις τοῖς αὐτοκρατόρσιν ». Ν. Χωνιάτης,
σελ. 69.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 570.

ΠΥΛΗ ΡΗΓΙΑ

Ἡ πύλη αὕτη, πιθανὸν οὕτως ὠνομάζετο τὸ πάλαι καὶ μετέπειτα ἔλαβεν ἕτερον ὄνομα. « Εἰσέρχεται ὁ πρέσβυς διὰ τῆς » ῥηγίας » (1). « Καὶ ἔρχεται εἰς τὸ παλάτιον (ὁ βασιλεὺς) καὶ » ἀπαντῶσιν αὐτῷ πάντες οἱ συγκλητικοὶ ἔσω τῆς ῥηγίας » (2). Ὁ σοφὸς Ράϊσκει φρονεῖ, ὅτι οὕτως ὠνομάζετο τὸ πάλαι ἡ χαλκῆ πύλη (3). Ταυτόσημον ὄνομα εἶναι τὸ Ρήγιον, ἡ λίμνη νῦν καλουμένη *Κιουτζούκ τζεκιμετζέ* (4), καὶ ἡ σήμερον τετειχισμένη χερσαία πύλη ἀπέναντι τοῦ ἡμετέρου νοσοκομείου τῶν ἐπτὰ πύργων, καλουμένη τὸ πάλαι πύλη τοῦ Ρηγίου (5). Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς « (ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας) ἔκτισε καὶ δύο ἐμβόλους » . . . καλέσας τὸν τόπον τῶν ἐμβόλων Ῥηγίαν » (6).

Περὶ τῆς θέσεως τῆς Ρηγίας πύλης, οὐδὲν σαφέστερον μανθάνομεν ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου. « Ἐπὶ δὲ » συνεξέληθ' ἕως τῆς ῥηγίας . . . συγκάθηται τῷ ἐπάρχῳ τῶν » πραιτωρίων εἰς τὸ ὄχημα αὐτοῦ καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ » πραιτωρίου », κτιρίου κειμένου ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας. Ταῦτα ἐπὶ προαγωγῇ αὐγουσταλίου ἢ ἀνθυπάτου (7). Ἐκ τούτων ὄλων ὀφθαλμῶν εἶναι, ὅτι ἡ Ρηγία ἦτο πύλη ἐξάγουσα ἐκ τοῦ παλατίου. Ἐπὶ προαγωγῇ κουροπαλάτου (8), οἱ πατρίκιοι εἰσέρχονται μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου καὶ ἐδῶθεν μέχρι τῆς Ρηγίας. Συνοδεύεται ὁ κουροπαλάτης ὑπὸ τῶν αὐλικῶν μέχρι τῆς Ρηγίας, ἄλλοι διὰ τῶν σχο-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 404.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 415.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 367. Ὑπέπεσεν εἰς λάθη τινὰ ὁ Ράϊσκει, ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν τόπων τούτων, ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις ὁμολογουμένης.

(4) « Κέφαλος τρισπίθαμος ἀγάτος ἐκ τοῦ ῥύγιν ». Κοραῆ "Ἀτακτα, Τόμ. Α'. σελ. 21, στίχ. 169.

(5) Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 77, 78.

(6) Συν. Θεοφάνους, σελ. 528. Αἱ πρῶται περιγραφαὶ τοῦ Βυζαντίου, εἶναι αἱ πλεῖστα ἀσαφεῖς.

(7) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 388.

(8) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 230.

λῶν καὶ τῆς Χαλκῆς. « Ἐρχεται ἐπὶ τὸ παλάτιον καὶ ἀπαντῶ-
» σιν αὐτῷ πάντες αἱ συγκλητικοὶ ἔσω τῆς ῥηγίας » (1). Πιθανὸν
ἢ πύλη αὕτη εἶναι ἢ ἄλλοθι καλουμένη πύλη τοῦ Μελετίου.
Ὁ πρέσβυς τῆς Περσίας εἰσῆρχετο εἰς τὸ παλάτιον διὰ τῆς Ρη-
γίας πύλης, καὶ ἀνέμενεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ μαγίστρου, πλη-
σίον τῆς Ρηγίας (2).

ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ἢ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

« Δοχὴ πέμπτη εἰς τὸν λεγόμενον Ἀχιλλέα, πλησίον τῆς
» μεγάλης πύλης τοῦ Μελετίου » (3). « Ποιοῦσιν ἐκεῖσε δοχὴν
» ἀντικρὺ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν πύλην τῆς Μελέτης » (4).
Ἡ πύλη αὕτη καλουμένη ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μεγάλη,
καὶ μνημονευομένη συγχρόνως μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως λουτροῦ,
κειμένου πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῆς Χαλκῆς (5), μέ-
φαινεταί ὅτι ἦτο πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ πρὸς βορ-
ρᾶν τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατείων. Πιθανὸν ἐκ τοῦ λουτροῦ
τούτου ἐκλήθησαν καὶ οἱ περίστυλοι διάδρομοι τοῦ Αὐγουστιαῶ-
νος, διαβατικὰ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀτυχῶς ἐκ τῶν ἄνω, δύσκολον
εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῆς πύλης τοῦ
Μελετίου, ἀναφερομένης πλειστάκις ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου. Πιθανὸν ὡς προεῖπον, οὕτως ἐνίστε ἐκαλεῖτο ἢ
Ρηγία. Τὴν πύλην ταύτην ἔθεσα πρὸς βορρᾶν τῆς Θεοτόκου τῶν
Χαλκοπρατείων (6). Ταῦτα μ' ἔπεισαν ἵνα θέσω ἐδῶ καὶ τὸ λου-
τρον τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ μέσον τούτων, τὴν πύλην τοῦ Μελετίου.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 415.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 404.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 37.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 56.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 143. Ἀχιλλεύς erat nomen thermarum, haud procul Chalceem et St̄ Sophiam. Sic dictae illae thermae a celebri statua Achillis ibi conspicua. Ἐπὶ τῶν ὑπάτων Θεοδοσίου, Αὐγούστου καὶ Μαξίμου, « ἐκάθη-
» σαν τὰ ὄρια καὶ τὸ δημόσιον ὁ Ἀχιλλεύς ». Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 582.
Ταῦτα συνέβησαν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 526.

(6) Ἐν τῇ Συν. Θεοφάνους σελ. 449, μνημονεύεται, « σταῦλος ὄπισθεν γὰρ καὶ πλη-

ΠΥΛΗ ΜΟΝΟΘΥΡΟΣ

Ἄνεμνησα ἀνωτέρω ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν Νουμέρων, τὴν πύλην « Μονόθυρος », σωζομένην μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τῶν ἀνακτορικῶν τειχῶν. Ταύτην τὴν πύλην αἰνίττεται εἰκάζω, ὁ συγγραφεὺς τῆς Συνεχείας τοῦ Θεοφάνους (1), λέγων, « ὧν ἐστὶ »
• « κάτωθεν, κατ' αὐτὴν τὴν τῆς Μονοθύρου λεγομένης εἴσοδον, »
« τὸ τερπνότατον Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εὐκτῆριον . . . ὁ »
« αὐτὸς ἐτεκτείνατο Βασίλειος (ὁ Μακεδὼν), » ἤτοι τὸ Διίππιον.

Δύο ἕτεραι πύλαι οὕτω καλούμεναι, μνημονεύονται ἐν τῷ παλατίῳ. Μία, ἡ ἄγουσα ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου εἰς τὸν ἡλιακὸν τοῦ Φάρου, καὶ ἕτερα εἰς τὴν τροπικὴν ἀνοδὸν ἀπὸ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου εἰς τὸν Τρίκογχον.

Πρὸς βορρᾶν τῶν Νουμέρων μέχρι τῆς Χαλκῆς, δὲν μνημονεύονται κτίρια ἐγερωθέντα παρὰ τὰ τείχη τ' ἀνακτορικά. Παρὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον τῆς Χαλκῆς, βεβαίως ὑπῆρχον δωμάτια διὰ τοὺς φύλακας καὶ πυλωρούς. Πιθανὸν καὶ τὰ Νούμερα κατ' ἀρχάς, ἦσαν καταλύματα στρατιωτῶν τοῦ παλατίου. Οὗτοι ὅμως κυρίως ἐφύλαττον ἐν τοῖς τοσάκις μνημονευομένοις διαβατικοῖς. Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε περιγραφῆς τῶν παλατίων, καταφαίνεται, ὅτι οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου ἤγειρον τὰ παλάτια αὐτῶν μακρὰν τῶν τειχῶν τοῦ Αὐγουστιαῶνος, ἵνα κάλλιον ἀμύνωνται πρὸς τοὺς στασιάζοντας πολίτας.

Ἀπὸ τὴν Χαλκὴν πύλην μέχρι τῆς νοτιωτέρας ἄκρας τῶν Νουμέρων, ὑπῆρχε τόπος κενὸς ἢ μᾶλλον ἔρημος βασιλικῶν ἰδρυμάτων. Ὁ τόπος οὗτος ἐκτεινόμενος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, παραλλήλως τῶν Νουμέρων καὶ συγκοινωνῶν διὰ θύρας μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἦτο ὁ ἵππόδρομος ἢ οἱ ἵπ-

• « σίον τῆς πανθαυμάστου ἐκκλησίας τῆς μεγάλης τῶν ἵππαρίων τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου ». Τοῦτον μετεποίησεν εἰς γηροκομεῖον, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Ἐκεῖτο πρὸς βορρᾶν τῆς Ρηγίας πύλης.

(1) Σελ. 336.

πόδρομοι τοῦ παλατίου, ἐνίοτε ὑπό τινων συγχεόμενοι μετὰ τοῦ μεγάλου ἵπποδρομίου.

ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ ἢ ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΕΠΑΣΤΟΣ

« Ἀναστὰς δὲ τοῦ σέντσου (Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς) ἐπέβη τῷ
» ἵππῳ καὶ διήλθε διὰ τε τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ
» τῶν πλαγίων τοῦ Ζευξίππου, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἀσκεπάστον
» ἵππόδρομον καὶ ὑποκάτω τοῦ καθίσματος εἰσελθὼν, κατέβη
» διὰ τῆς Δάφνης εἰς τὸν κάτω σκεπαστὸν ἵππόδρομον καὶ κα-
» ταβάς τοῦ ἵππου, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σκύλα ἐν τῷ παλατίῳ » (1).
Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται, ὅτι πλησίον τοῦ καλουμένου
τούτου ἀσκεπάστου ἵπποδρόμου, ὑπῆρχε πρὸς ἀνατολάς, ἕτερος
καλούμενος σκεπαστός, ἐνθα οἱ βασιλεῖς καὶ αὐλικοὶ ἐγυμνά-
ζοντο ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ ὑετῶν. Περὶ τῶν ἵπποδρόμων
τούτων, ὀλίγιστα γράφουσιν οἱ ἱστορήσαντες τὰ ἀνάκτορα. Ὁ
ἵππόδρομος οὗτος ὁ ἀσκεπάστος, ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου, ἦτο πρὸς χρῆσιν τῶν βασιλέων καὶ τῶν τέκνων
αὐτῶν. « Ὁ δὲ ἐν τῷ παλατίῳ ἵππόδρομος ἐκλήθη οὕτως, ὅτι
» τόπος ἦν τοῖς βασιλεῦσι ὅτε κατ' ἰδίαν γυμνάζοντες ἔτρεχον
δι' ἵππων ἐκεῖ » (2). « Ἀνοίγουσι τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον καὶ
» τὰ σκύλα καὶ τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸν ἵππόδρομον πύλην » (3).
Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται, ὅτι ὑπῆρχεν εἴσοδος ἀπὸ τοῦ
Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου εἰς τὸν ἵππόδρομον, « καὶ ἐξάγει αὐτὸν
» εἰς τὸν ἵππόδρομον » (4). Ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου (5), τὰ « ἐπὶ προαγωγῇ πατρικίου » ἱστοροῦντος,
« καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς προελεύσεως, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν
» ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου, καὶ ἄπτουσι κηροῦς . . . καὶ ἀπέρ-
» χονται ἐν τῷ κονισιστωρίῳ », εἰκάζω, ὅτι ἐν τῷ καθίσματι

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 507.

(2) Γ. Κωδινός, σελ. 101.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 518.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 293.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 527.

τοῦ ἵπποδρόμου τούτου, ὑπῆρχεν ἐκκλησία, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα οὐδόλως μνημονεύει ὁ συγγραφεύς. Ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ καθίσματος τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου, μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου παρὰ τὰ Μάγγανα, ἐν τῷ πρωτοθύρῳ.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, οἱ αὐλικοὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Φάρου λειτουργίαν, « ἐξέρχονται καὶ καθέζονται ἐν » τῷ ἵπποδρόμῳ » (1). « Διέρχεται διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῆς » θερμάστρας καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ κονιστώριον » (2). « Εἰσέρ- » χονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ τοῦ κουβουκλείου εἴτε ἀπὸ τὸν » καβαλλάριον εἴτε ἀπὸ τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, εἴτε ἀπὸ » τὸν ἵππόδρομον εἴτε ἀπὸ τὸ τζικανιστήριον, εἴτε ἀπὸ τῆς Δά- » φνης » — Ἰστέον ὅτι ὁ ἵππόδρομος ἐξωπλίσθη παρὰ τοῦ ὑπάρ- » χου ἀπὸ βλαττίων » (3). Ἐκ τούτων ὄλων καταφαίνεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἵππόδρομος ἐν τῷ παλατίῳ, ὅστις εἶχε καὶ κάθισμα, κατὰ τὰ ἄνω γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου. Φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχωσιν ἔδραν ὑπερκειμένην, ὅθεν οἱ θεαταὶ ἀνέτως ἐθεῶντο τοὺς συναγωνιζομένους. Ἐθεσα τὸ κάθισμα πρὸς βορρᾶν τοῦ ἵπποδρόμου τούτου, παραπλεύρως τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης.

Ὁ Θεοφάνης (4) ἱστορῶν τὴν στάσιν τοῦ νίκαι, λέγει, « ὁ δὲ » βασιλεὺς εἰσῆλθεν ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ λεγόμενα Πούλιπτα, ὅπισθεν τοῦ καθίσματος τοῦ ἵπποδρόμου » Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ φρικαλέᾳ ταύτῃ στάσει, δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου.

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ ἢ ἸΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΣΚΕΠΑΣΤΟΣ

« Ὅτι ἐν τῇ Χαλκῇ πλησίον, ἄνωθεν Πουλχερίας τῆς αἰ-

(1) Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 161.

(2) Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 250.

(3) Κ. Πορφύρ. Τόμ. Α'. σελ. 557, 573.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 284.

» δίμου ὡς πρὸς τὸν περίπατον τοῦ παλατίου ἀνηγέρθη στήλη,
» ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ ὁ Ζήνων καὶ ἡ Ἀριάδνη ἴστανται »(1).
Ὁ περίπατος οὗτος ἦτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἄνω ἵπποδρόμου.
Ὁ Πορφυρογέννητος καλεῖ τὸν ἵππόδρομον τοῦ παλατίου ἀσκε-
παστον καὶ τὸν κάτω ἵππόδρομον ἦτοι τὸν περίπατον, σκεπα-
στόν. Ὁ κάτω ἵππόδρομος ἦτο χῶρος μικρότερος τοῦ ἄνω.
Μέχρι σήμερον ὁ χῶρος οὗτος τῶν ἀνακτορικῶν ἵπποδρόμων,
εἶναι λειότερος πάντων τῶν ἄλλων παλατίων καὶ διαβατικῶν.

Ἀμφότεροι οἱ ἵππόδρομοι οὗτοι, κείμενοι πρὸς ἀνατολὰς τῶν
Νουμέρων καὶ παραπλεύρως τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, συνε-
καινώνουν μετὰ τῶν διαβατικῶν τῶν παλατίων τῆς Δάφνης.
Εἰσῆρχοντο ἐκ τοῦ Αὐγουστιαῖου διὰ τῆς πύλης τῶν Σκύλων
καὶ τοῦ μονοθύρου παρὰ τὰ Νούμερα. Ὁ βορειότερος, ὅτε μὲν
ἵππόδρομος τοῦ παλατίου καλούμενος, ὅτε δὲ ἵππόδρομος ἀσκε-
παστος, συχνάκις μνημονεύεται. Ἦτο δὲ καθὼς καὶ ὁ κατώτε-
ρος ὁ σκεπαστός, ὁ περίπατος τῶν βασιλέων καὶ αὐλικῶν. Φρονῶ
ὅτι τὸ μῆκος αὐτῶν ἦτο πλέον τῶν τριακοσίων βημάτων. Ἀπὸ
τῶν Νουμέρων, διεχωρίζοντο διὰ τοῦ μέχρι τοῦδε ἐνώπιον αὐ-
τῶν σωζομένου τοίχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὡς προεῖπον, φαίνονται
λείψανα ἀψίδων. Οἱ ἵππόδρομοι οὗτοι συχνάκις ὑπὸ τοῦ Πορφυ-
ρογεννήτου μνημονευόμενοι, πολλάκις συγχέονται μετὰ τοῦ με-
γάλου ἵπποδρόμου ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν νεωτέρων ἕνεκα
τούτου ἀσαφῆ εἶναι πολλάκις τὰ γραφόμενα ταῦτα. Ὁ Πορφυ-
ρογέννητος ἀτυχῶς οὐδέποτε ἱστόρησε τοὺς ἐδῶ τελουμένους ἵπ-
πικούς ἢ ἄλλους ἀγῶνας, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστα ἠδυνάμεθα νὰ
μάθωμεν.

Ἐκ τοῦ καθίσματος ἐν τῇ βορείῳ ἄκρᾳ τοῦ ἀσκεπάστου ἵπ-
ποδρόμου, εἰσῆρχοντο εἰς τὰ διαβατικά τῆς Δάφνης καὶ τῶν
Ἀγίων μ'. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου, ἠγέρ-
θησαν τρία μικρὰ εὐκτήρια μετ' ἀλλήλων πιθανῶς συνεχόμενα,
ἐν τοῖς ὁποίοις εἰσῆρχετο ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς ἐπισήμοις τελεταῖς.
Ταῦτα ἐχωρίζοντο διὰ τοίχου ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου.

(1) Γ. Κωδινός, σελ. 34.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΤΡΙΚΛΙΝΟΣ (1)

Ὁ τρίκλινος οὗτος, καλούμενος πολλάκις ἀπλῶς ὁ Ἰουστινιανός, μνημονεύεται συχνότατα ἐν ταῖς περιγραφαῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου. Εἶναι ὁ χώρος, τοῦ ὁποίου μέρος σήμερον καλεῖται Ἀρίστα σοκαρί. Ἡ ἀνωτέρα αὐτοῦ ἄκρα ἢ ἐξάγουσα εἰς τὸν Αὐγουστιαῖωνα, ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι τὰ Σκύλα. Τῇ γ' τῆς διακαινησίμου, «οἱ ἄρχοντες εἰσέρχονται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ» τρικλίνῳ (2), πρὶν πορευθῶσι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου». Ἐπιστρέφοντες, διέρχονται πάλιν διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. Τὸν τρίκλινον τοῦτον καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, «εὐπρεπέστατον καὶ ἐπιφανέστατον». — «Ἐν τῷ εὐπρεπεστάτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ» (3). Ὁμοίως καὶ ὁ Παχυμέρης (4), διηγούμενος τὴν πτώσιν τοῦ τρικλίνου τούτου ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, λέγει, «λαμπρὸν μὲν τοίχοις, λαμπρὸν δ' ἐδάφει καὶ περιττὸν τὸ κάλλος».

Τῇ ἑορτῇ τῆς γ' διακαινησίμου, ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος τοῦ Χρυσοτρικλίνου, διέρχεται διὰ τοῦ τριπέτωνος εἰς τὸν Λαυσιακόν, ἐδῶθεν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον, πρὸς τὸ ἄνω μέρος, «ἐν τῷ πρώτῳ ὀμφαλίῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου». Ἐξ ἄλλων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, φαίνεται ὅτι ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ ὑπῆρχον ὀμφάλια πλείονα τοῦ ἐνός, «ἠνίκα δὲ ἔλθη ἐν τῷ με-

(1) Λέξις τῶν ἐν Ἀνατολῇ κατοίκων. Πᾶσα αἴθουσα τὸ πάλαι, ἐξαιρουμένης τῆς εἰσόδου, εἶχεν ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν ἀνάκλιτρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὴν μὲν ἡμέραν ἐκάθηντο τὴν δὲ νύκτα ἀνεπαύοντο. Ἀκολούθως, πᾶσα αἴθουσα ἐκλήθη τρίκλινος καὶ τρικλίνιον. Ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, καὶ κυρίως ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν παλατίων, τρίκλινοι ἐκαλοῦντο οὐχὶ μόνον αἱ μεγάλαι αἴθουσαι, ἐνθα κατέλυον οἱ φύλακες καὶ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλὰ διαβατικά καὶ οἱ διάδρομοι, διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο ἀπὸ παλατίου εἰς παλάτιον. Κοιτῶνες ἐκαλοῦντο κυρίως, αἱ αἴθουσαι τοῦ ὕπνου. Αἴθουσαι πεντάκλινοι, ἐπτάκλινοι, ἑνεάκλινοι κτλ. ἐκαλοῦντο αἱ ἔχουσαι τισαύτας κλῖνας. Banduri, Τόμ. Β'. σελ. 601. *Triclinium* ou lit triangulaire des Anciens, que les sophas couverts d'une toile blanche représentent exactement. Voyage littéraire de la Grèce, par M. Guys. Paris, 1776 Τόμ. Α'. σελ. 431.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 86, 90, 91.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 293, 592, 775.

(4) Τόμ. Β'. σελ. 145.

» γάλῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προσκυνεῖ εἰς ἕν ἕκαστον
» τῶν μεγάλων ὀμφαλίῳν τόν τε τῆς καταστάσεως καί τοὺς σι-
» λεντιαρίους» (1). Ἐδῶθεν πορεύεται ὁ βασιλεὺς πρὸς τὰ
Σκύλα « ἄνω » ἀποβλέπων πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος. Ἀπὸ τῶν
Σκύλων ὁ βασιλεὺς πορεύεται πρὸς τὸν μέγαν ἵππόδρομον, ἔνθα
περιμένουσιν αὐτὸν οἱ αὐλικοὶ καὶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ὑπερευ-
χόμενα τὸν βασιλέα (2). « Ἐκαθέστησαν (οἱ Σαρακηνοὶ πρέ-
» σβεις) ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει
» τῷ πρὸς τὸ μεσοκῆπιον » (3).

Ἐν τῇ δοχῇ τῆς Ὀλγας τῆς Ρωσίας, « ἐν τῷ τρικλίνῳ
» Ἰουστινιανοῦ ἔστη πούλπιτον . . . καὶ ἐν αὐτῷ, ἔστη ὁ μέγας
» θρόνος Θεοφίλου τοῦ βασιλέως » (4).

Τῇ 25ῃ Μαρτίου, ἐτελεῖτο ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ κλητώριον,
καὶ συνεστιῶντο οἱ αὐλικοὶ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἐκ τῶν βα-
σιλικῶν ταγμάτων, « ἐν τῷ περιφανεστάτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰου-
» στινιανοῦ » (5). Ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ τρικλίνῳ συνεστιῶντο
οἱ ξένοι καὶ ἐπίσημοι αὐλικοὶ μετὰ τοῦ βασιλέως, καθημένου
ἐπὶ τραπέζης ἀποκοπτῆς, ἤτοι χωριστῆς, ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἢ δυ-
τικῇ ἄκρᾳ τοῦ τρικλίνου τούτου. Ἐνεκα τούτου καὶ τῶν πολ-
λῶν αὐτόθι ἐπισήμων συνεστιάσεων, ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἡ
μετὰ τοῦτον γράψασα Ἄννα ἡ Κομνηνῆ, καλοῦσι τὸν τρίκλι-
νον τοῦτον ἀριστητήριον κατ' ἐξοχὴν, καὶ ἔμεινεν ἐν τοῖς στό-
μασι τῶν ἐπιζώντων Ἑλλήνων ἡ ἐπωνυμία αὕτη, ἐκ τῶν ὁποίων
παρέλαβον αὐτὴν οἱ Ὀθωμανοὶ, καὶ ἐγένετο εὐτυχῶς ἐκ τούτου
καταφανῆς εἰς ἡμᾶς, ἡ θέσις αὕτη τοῦ παλατίου (6).

(1) Τόμ. Α'. σελ. 524.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 86.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 585.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 595. Ὁ θρόνος ἐτίθετο πάντοτε ἐπὶ βάσεώς τινος, πολλάκις καλουμένης πούλπιτον.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 762.

(6) Περὶ τῆς τραπέζης τοῦ βασιλέως ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ καὶ ἄλλοι, πρὸ τὸν Κω-
δινὸν Κουροπαλάτην, σελ. 57, 62, 63, 298. Περὶ τοῦ ἀριστητηρίου τούτου, λέγει ὁ Βυ-
ζάντιος, Κ/πολις Τόμ. Α'. σελ. 204. « Μετὰ δὲ ταῦτα ἦτον τὸ Ἀριστητήριον, τὸ
» ἄλλως καλούμενον Δελφικὸν καὶ Δελφικῆ, ὅπου ἡρίστων συνήθως οἱ αὐτοκράτορες,

Ὁ τρίκλινος οὗτος βλέπων πρὸς ἀνατολὰς, ἐνοῦται μετὰ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου, διήκοντος μέχρι τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ἦτο πάντων τῶν πολλῶν μνημονευομένων τρικλίνων καὶ διαβατικῶν τοῦ παλατίου, ὁ πλατύτερος καὶ ἐπιφανέστερος (1).

Τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ἡ τελετὴ γίνεται ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ. Ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ φάρου, πορεύονται οἱ κληθέντες πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Δάφνης, καὶ ἐδῶθεν εἰς τὸν τρίκλινον τὸν Ἰουστινιανόν, « ἔνθα καθέζεται (ὁ βασιλεὺς) ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης, ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ » τρικλίνῳ ». Τῇ μεγάλῃ Πέμπτῃ, τὸ κλητώριον (2) τελεῖται ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ, ἔνθα προσκαλοῦνται πάντες οἱ αὐλικοὶ καὶ στρατηγοὶ, συνεστιώμενοι μετὰ τοῦ βασιλέως, καθημένου ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης (3). Τῇ ἑσπέρᾳ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, μετὰ τὴν προέλευσιν πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τελεῖται τὸ κλητώριον ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τῇ ἐπαύριον τῆς νέας Κυριακῆς, ἡ τελετὴ τελεῖται πάλιν ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, τὸ κλητώριον ἐγένετο ἐν τῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (4). « Καὶ

» ἄλλο παρὰ τὸ Ἐστιατόριον τῶν 10 Ἰακκουβίτων ». Ὁ Πορφυρογέννητος ἱστορῶν τὰς ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ τελετὰς, κατέδειξε τὸ μαγειρεῖον τοῦ ἀριστηρίου κειμένου παρὰ τὸν Τριπέτωνα. Ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ ἔνθα συνεστιῶντο τοσοῦτοι αὐλικοὶ καὶ πρέσβεις, οὐδεὶς λόγος περὶ μαγειρείου.

(1) Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐπανερχόμενος ἐκ « Τεφρικῆς καὶ Γερμανικίας », ἐποίησε « κλητώριον μέγιστον ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 502. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, Τόμ. Β'. σελ. 265, εἶναι τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα, μνημονεῦον τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον τρίκλινον :

Φαιδρὸν Ἰουστινιανὸς ἀναξ ἐμὲ χῶρον ἐγείρει,
Ἡλίῳ παρέχων θάμβος ἀνερχομένῳ.
Οὔποτε γὰρ τοιοῦτον ἐπὶ χθονὸς ἔδρακε κάλλος
Ἐψόθεν οὐρανίην οἶμον ἀπερχόμενος.

(2) Κλητώριον, συμπόσιον, convivium. Κ. Πορ. Τόμ. Β'. σελ. 891. Ἐνίστε καὶ ἡ αἴθουσα τοῦ συμποσίου.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 763, 764, 765, 777.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 765, 775. Κλητωρεῦειν *ad convivium vocare*. Κλητώριον *convivium*. Notat quoque κλητώριον *triclinium* vel *salam*, in qua convivia celebrantur. Τόμ. Β'. σελ. 824.

» προτεθέντος βασιλικοῦ κλητωρίου ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης
 » ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ προκαθέζεται ὁ βασιλεὺς » (1).
 Τῇ 20^ῃ Ἰουλίου μετὰ τὴν ἑορτὴν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ προφή-
 του Ἡλιοῦ τῆς νέας ἐκκλησίας, πολλοὶ ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ
 προσεκαλοῦντο. Τῇ 6^ῃ Ἀπριλίου, μετὰ τὴν λειτουργίαν τελου-
 μένην ἐν Ἀγία Σοφία, ἐπιστρέφει ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ παλάτιον,
 καὶ συνεστιᾶται ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μετὰ πολ-
 λῶν φίλων καὶ αὐλικῶν (2).

Μνημονεύεται ἄπαξ ἐν τῷ περιπέσῳ τούτῳ τρικλίνῳ τὸ τυμ-
 πάνειον, « προσκυνοῦντες καὶ αὐτοὶ κάτω ἐν τῷ τυμπανῷ (3)
 » τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ καθέζονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ σκαμνία ». Πιθανὸν ἦτο τόπος, ἔνθα ἐκάθηντο οἱ μουσικοὶ τῶν θυμελικῶν
 θιάσων. Ἐκ τῆς λέξεως κάτω, εικάζω ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἦτο
 πρὸς ἀνατολὰς, πλησίον τῆς γανωτῆς πύλης τοῦ Λαυσιακοῦ (4).
 Ἐνεκα τῆς κατωφερείας τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, ἡ λέξις « κάτω »
 τοῦ Πορφυρογεννήτου, σημαίνει τὴν πρὸς ἀνατολὰς θέσιν, καὶ ἡ
 ἄνω τὴν δυτικὴν.

Τῇ 8^ῃ Σεπτεμβρίου, μετὰ τὴν ἐν τῷ ναῷ τῶν Χαλκοπρα-
 τείων λειτουργίαν, ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου πο-
 ρεύεται εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον. Ἄπαντες συνεστιῶνται
 μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ. Πάλιν μετ' ὀλίγας
 ἡμέρας, ἦτοι τῇ 14^ῃ Σεπτεμβρίου, ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ, συγ-
 καλοῦνται εἰς συνεστίασιν μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ τρικλίνῳ
 τούτῳ, οἱ αὐλικοὶ καὶ στρατηγοί. Ἐδῶ ἐγένοντο καὶ τὰ θυμε-
 λικά παίγνια (5).

Περὶ τοῦ τρικλίνου τούτου ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνη-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 777, 780, 782.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 780.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 524. Ταῦτα οὕτω μεταφράζει ὁ Ράϊσκε. in tym-
 paneo (id est in statione tympanorum in triclinio) Justiniani. Ἐτέρα λέξις
 παρεμπερῆς τυμπάνιον, ἦτο τῆς κεφαλῆς κόσμημα. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 362.

(4) « καὶ κατέρχονται . . . εἰς τὴν γανωτὴν πύλην τὴν εἰσάγουσαν εἰς τὸν λαυσιακόν,
 » καὶ δι' αὐτῆς τῆς πύλης εἰσέρχονται εἰς τὸν λαυσιακόν ». Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ.
 518. Ἡ πύλη αὕτη καλεῖται ἐνίοτε, τοῦ Κουροπαλάτου.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 592.

μονευομένου, λέγει ὁ Παχυμέρης (1), ἀφηγούμενος τὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου. « Κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον ὄν » ὁ νέος Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, ἕξαιτον ὄντα καὶ μέγαν καὶ » θαυμαστὸν λέγριον ὄντα τοῖς κατὰ πύλας εἰσιούσι πρώτης καὶ » ἄνωθεν ἕως κάτω διήκοντα, λαμπρὸν μὲν τοίχοις, λαμπρὸν » δ' ἐδάφει καὶ περιττὸν τὸ κάλλος ». Οὐδεὶς κάλλιον τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐξύμνησε τὸν τρίκλινον τοῦτον. Εἰκάζω ὅτι μέγα μέρος ἢ ὅλον τοῦ τρικλίνου τούτου, ἦτο στεγαστόν. « Ὁ τρί- » κλινος Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Λαυσιακὸς οὐδὲν ἐξωπλίσθησαν, » εἰμὴ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκρεμάσθησαν ὀλόφωτα καὶ ἀνελλιπῆ, » τὰ τοιούτων πολυκάνδηλα » (2).

Τὸν τρίκλινον τοῦτον, ἴδρυμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ρινοτμήτου (3), ἐκόσμησεν ὁ Θεόφιλος μὲ παντοίας ψήφους (4). Ἐκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ τρίκλινος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ρινοτμήτου, διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου γενομένας κοσμήσεις. « Καὶ » νυμφικὴ παστὰς ἐγνωρίζετο καὶ ἐκτελεῖτο ἐν τῷ πανθαυμά- » στῳ τρικλίνω τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ρινοτμήτου ». Ὁ λόγος περὶ τοῦ Ρωμανοῦ υἱοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου μετὰ τῆς Ἀναστασίας θυγατρὸς τοῦ Καματερά (5). Περιέγραψα ἀνωτέρω, ἐρεί-

(1) Τόμ. Β'. σελ. 145.

(2) Κ. Πορφυρ, Τόμ. Α'. σελ. 580.

(3) Ὁ Λαβάρτ, σελ. 218, λέγει περὶ τοῦ τρικλίνου τούτου Justinien Rhinotmète, à la fin du septième siècle, dota le palais impérial d'une vaste galerie qui prit son nom; on peut la comparer pour l'étendue et la disposition, à la grande galerie du Musée du Louvre. « Ἰουστινιανὸς δὲ εἰς τὰ τοῦ παλατίου κτί- » σματα ἐπεμελεῖτο καὶ ἔστησε τὸ Ἰουστινιανοῦ τρικλίσιον λεγόμενον, καὶ τὰ τοῦ πα- » λατίου περιτειχίσματα ». Θεοφάνης, Τόμ. Α'. σελ. 561.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 147. Πιθανὸν ἕνεκα τούτου καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος, Τόμ. Α'. σελ. 97, τὸν τρίκλινον τοῦτον, νέον. « ἐν τῷ νέῳ τρικλίνω τῷ καλουμένῳ » Ἰουστινιανοῦ ». Ὁ Μανασσῆς καλεῖ ἱδρυτὴν τοῦ τρικλίνου τούτου τὸν νέον Ἰουστι- » νον, στίχ. 3301.

δειγμα λαμπρότητος αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπείας
ὁ χρύσεός τε καὶ τερπνός ἐν ἀνακτόροις οἶκος,
ὃς ἔτι τοῦ δομήτορος τὴν κλῆσιν περισώζει.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 458. Ὁ Καντακουζηνὸς μνημονεύει οἶκον Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ νῦν καλουμένῳ *Τεκροῦρ σεράϊ* ἐπὶ τῶν χερσαίων τειχῶν. Τόμ. Β'. σελ. 537. Ἐκ τούτου περιέπεσεν εἰς λάθος καὶ ὁ κλεινὸς Βυζάντιος. Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 201.

πιά τινα τοῦ τρικλίνου τούτου, σωζόμενα ἔν τινι κήπῳ Ὀθωμανικῷ.

ΤΑ ΣΚΥΛΑ (1)

Ὁ Ἰουστινιανὸς τρίκλιнос ἦτο τὸ νοτιώτερον μέρος τῶν παλατιῶν τῆς Δάφνης καὶ τοῦ Τρικόγχου. Ἡ ἀνατολικὴ αὐτοῦ ἄκρα συνείχετο ὡς προεῖπον, μετὰ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου (διὰ τῆς γανωτῆς καλουμένης πύλης) τοῦ διήκοντος μέχρι τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου. «Καὶ ἀνοίγοντος τοῦ παπία» εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος διὰ τῶν σκύλων καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Λαυσιακοῦ εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον» (2). Τὴν βόρειον αὐτοῦ ἄκραν σαφηνίζει ὁ Πορφυρογέννητος, περιγράφων τὰ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν τῷ Φάρῳ. «Ἰστέον» ὅτι ἔνδον τῶν σκύλων, ἤγουν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἴστανται οἷτε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι» (3). «Περὶ δὲ τινα» τοῦ παλατίου χῶρον οὗ ἐπώνυμον τὰ Σκύλα, ὁ Μιχαὴλ τῆς ἐσθῆτος τοῦ Λέοντος τὸ ἄκρον ἐπιβάσει καθύβρισεν» (4). Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀφηγούμενος τὸν λόγον τοῦ Θεοκτίστου εὐνοουμένου τῆς Θεοδώρας, λέγει, «ἐλκύεται χαμαὶ δι' ὑπάσπιστων, μέχρι τῶν ἕξω περὶ τὰ Σκύλα». Ἐδῶ, φρονῶ, ὅτι τὸ πάλαι ἐταμιεύοντο τὰ σκύλα (λάφυρα), καὶ οὐχὶ τὰ σκυλομάγγια, ἔνθα ἐφυλάττοντο οἱ σκύλοι τοῦ κυνηγίου, ὡς φρονεῖ ὁ Βυζάντιος (5).

Τὰ Σκύλα ἦσαν πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου τοῦ παλατίου, «ὁ» δὲ προβληθεὶς πατρίκιος ἐξέρχεται διὰ τῶν σκύλων ἐν τῷ ἵπ-

(1) Σκύλα ἀπὸ τῶν πεπτωκότων, σκύλλονται λάφυρα ἀπὸ τῶν ζώντων. «Σκύλα τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνηρημένα τὰ ἐκ τῶν νεκρῶν, λάφυρα δὲ ἐκ τῶν ζώντων». Σουΐδας. Πιθανὸν τὸ πάλαι ἐν τῷ ἱδρύματι τούτῳ ἐφυλάττοντο τὰ σκύλα. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 726.

(2) Κ. Πορφυρ. σελ. 114.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 123, 249, 277, 523. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ συγγραφέως, σαφηνίζεται ἡ θέσις τῶν Σκύλων.

(4) Σενέσιος, σελ. 7, 88. Συν. Θεοφάνους, σελ. 604.

(5) Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 213.

» ποδρόμῳ » (1). Τῇ ἑορτῇ τῶν γενεθλίων τοῦ βασιλέως, γίνε-
ται κλητώριον ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίῳ, ἐπὶ δύο τραπεζῶν.
Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ μεγάλου τούτου συμποσίου, εἰκάζω ὅτι
αἱ τράπεζαι ἦσαν πλησίον τῶν Σκύλων, διότι οἱ παριστάμενοι
ὕπνρειται ἐφύλαττον τὰς στολὰς τῶν συνεστιώντων, εἰς τὰ
Σκύλα (2), « καὶ ἀποδίδουσι αὐτὰ τοῖς ὑπουργοῖς αὐτῶν εἰς τὰ
» σκύλα ». — « Εἶτα εἰς τὰ λεγόμενα Σκύλα ἐλθόντες, τὴν
» ἐσθῆτα Λέοντος . . . καθύβρισεν. » Ταῦτα ἐγένοντο μετὰ τὴν
στέψιν Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου.

ΗΜΙΚΥΚΛΙΟΝ ΤΩΝ ΣΚΥΛΩΝ

Μνημονεύεται καὶ ἡμικύκλιον τῶν Σκύλων (3), κείμενον πρὸς
νότον, διότι τὴν βόρειον πλευρὰν κατεῖχον τὰ Νούμερα, « καὶ
» ζητοῦσι τὸν ὑπαρχον ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῶν σκύλων ». —
« Καὶ ζητεῖ τὸν κοιαίστορα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ ». Τῇ παραμονῇ
καὶ αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἀγίου Ἡλιοῦ (4), προέρχονται οἱ αὐ-
λικοὶ καὶ διὰ τῶν Σκύλων, τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ
Λαυσιακοῦ, εἰσέρχονται εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον. Σαφῆς μαρτυ-
ρία αὕτη, ὅτι διὰ τῶν Σκύλων ὑπῆρχε θύρα εἰσάγουσα ἐκ τοῦ
Αὐγουστιαῖωνος εἰς τὰ Σκύλα.

Ἐν τῇ δοχῇ τῶν Σαρακηνῶν πρέσβειων, λέγει ὁ Πορφυρο-
γέννητος (5), « καὶ εἰσελθόντες ἐκαθέσθησαν ἐν τῷ δυτικῷ μέρει
» τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου ἐν τοῖς ἐκεῖσε σκαμνίοις », ἦτοι
πλησίον τῶν καλουμένων Σκύλων, τὴν « ἀνωτέραν ἄκραν τοῦ
» Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου ». Ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφων
τὴν προαγωγὴν προέδρου « τῆς ἀπάσης συγκλήτου », λέγει ὅτι
μετὰ τὴν τελετὴν ἐν τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου, ὁ
πρόεδρος ὀψικευόμενος « εἰσέρχεται διὰ τῶν σκύλων, προσυπαν-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 249.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 277.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 273, 274.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 114.

(5) Τόμ. Α'. σελ. 584.

» τᾶται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν σι-
» λεντιαρίων . . . εἶτα εἰσέρχεται εἰς τὸν λαυσιακόν.» Ταῦτα
σαφηνίζουσι τὴν θέσιν τῶν Σκύλων, τὴν ἀνωτέραν ἄκραν τοῦ
Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου (1).

Ἐν τῇ δοχῇ τῆς Ἑλγας τῆς Ρωσίας, « ἡ δέσποινα ἐκαθέ-
» σθη εἰς τὰ σκύλα . . . καὶ ἡ νύμφη αὐτῆς ἐν τῷ σελλίῳ » (2).
Ἐκ τούτων ὄλων εἰκάζω, ὅτι τὰ Σκύλα ἦσαν δωμάτια εὐρύ-
χωρα καὶ καλῶς εὐτρεπισμένα. « Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατρί-
» κιοι καὶ ὄφφικιάλιοι καθέζονται εἰς τὰ σκύλα » (3).

« Ὁ δὲ προβληθεὶς πατρίκιος, ἐξέρχεται διὰ τῶν σκύλων ἐν
» τῷ ἵπποδρομίῳ » (4). Ἐπὶ προαγωγῇ προέδρου τῆς συγκλή-
του, μετὰ τινος τελετᾶς ἐν τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵππο-
δρόμου, « εἰσέρχεται διὰ τῶν σκύλων, προσυπαντᾶται ἐν τῇ
» ἀρχῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν σιλεντιαρίων . . .
» εἶτα εἰσέρχεται εἰς τὸν λαυσιακόν . . . καὶ πρὸς τὸν βασι-
» λέα » (5). Ὅτι εἰς τὰ Σκύλα ὑπῆρχεν εἴσοδος εἰς τὰ βασιλεία,
δηλοῦται διὰ τῶν ἐξῆς λόγων (6), « ὡς δὲ κατὰ τὰ σκύλα ἐγέ-
» νοντο (οἱ περὶ τὸν Λέοντα Ἀρμένιον), οὕτω δὴ τινα τόπον
» κατὰ τὰς βασιλείους εἰσόδους λεγόμενον ». Τὸ σῶμα τοῦ ἀναι-
ρεθέντος Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, ἔσυρον, « διὰ τῶν σκύλων εἰς
» τὸν ἵππόδρομον ἐξήγαγον » (7), ἤτοι εἰς τὸν μέγαν ἵππόδρομον.

Τὸν βασιλέα ἐπανερχόμενον ἀπὸ τῶν ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχ-
χου, περιμένουσιν οἱ αὐλικοὶ εἰς τὰ Σκύλα καὶ διὰ τοῦ Ἰουστι-
νιανοῦ τρικλίνου πορεύονται πρὸς τὸν Χρυσοτρίκλινον. Τὰ Σκύλα
ἦσαν τόπος εὐρύχωρος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων

(1) Τόμ. Α'. σελ. 442.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 595.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 523.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 249.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 442.

(6) Συν. Θεοφάνους, σελ. 19.

(7) Συν. Θεοφάνους, σελ. 40. Τὸν Λέοντα ἐθανάτωσαν ἐν τῷ παλατίῳ, « ἐν ᾧ οὐδεὶς
» τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων ἀνήρητο ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 778. Γ. Κεδρηνός,
Τόμ. Β'. σελ. 67. « Τὰς πρὸς τὸν Ἰουστινιανοῦ τρικλίνον φερούσας πύλας συνέπτυ-
» ξεν ». Γενέσιος, σελ. 89.

τοῦ Πορφυρογεννήτου. Τὸν βασιλέα ἐπιστρέφοντα τῇ γ' τῆς διακαινησίμου ἀπὸ τῶν ἀγίων Σεργίου καὶ Βάχχου, περιέμενον ἐν τοῖς Σκύλοις οἱ πατρίκιοι, «ἵνα ὑπερευχηθῶσι τὸν βασιλέα». Οἱ πατρίκιοι ἦσαν πολυάριθμοι(1).

Παρὰ τὰ Σκύλα μνημονεύεται ἡλιακός, «καὶ δηριγευόμενος» ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν πάντων ἅμα σπαθαροκανδιδάτων . . . «καὶ μελλόντων αὐτῶν ἐξέρχεσθαι τὴν ἐξάγουσαν ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸ ἡλιακὸν πύλην»(2). Πιθανὸν ὁ ἡλιακός καὶ τὸ ἡμικύκλιον, ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἴδρυμα.

Καθ' ἐκάστην, οἱ ὑπηρέται τοῦ παλατίου ἀνοίγουσι τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον, τὰ Σκύλα καὶ τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸν ἵπποδρομον τῶν παλατίων πύλην(3).

ΕΥΛΙΝΗ ΣΚΑΛΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ

Ἐφρόντισα ἀνωτέρω, ἵνα σαφηνίσω τὰ τῶν Βυζαντίων γραφόμενα περὶ τῆς ξυλίνης σκάλας, διὰ τῆς ὁποίας διέβαινον ὁ βασιλεὺς ἀόρατος, ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατειῶν μέχρι τῶν κατηχουμενείων τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐν ταῖς τελεταῖς γινομέναις ἐν τῷ παλατίῳ, οὐδόλως μνημονεύεται ἡ ἐκ τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατειῶν ἀνάβασις τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Ἴδου τὰ περὶ τούτου γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου, «καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἀνελθῶν, εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχουμενείοις τῆς μεγάλης ἐκκλησίας», καὶ πάλιν, «διέρχεται (ὁ βασιλεὺς) διὰ τῆς μαναύρας καὶ τῶν διαβατικῶν αὐτῆς τῶν ἀνωτέρων, καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας

(1) Τόμ. Α'. σελ. 89.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 286.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 518. Μετὰ τὴν μελέτην ὅλου τοῦ παλατίου, εὐνόητα εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ὁ Λαδάρτ, σελ. 181, φρονεῖ, ὅτι ἀπὸ τὸν ἡλιακὸν τῶν Σκύλων, ἐδημηγῶρει ὁ βασιλεὺς τὸν ἐν τῷ μεγάλῳ ἵπποδρόμῳ ἱστάμενον λαόν. Φρονῶ ὅτι ὁ Πορφυρογέννητος ἐννοεῖ τὸν ἵπποδρομον τοῦ παλατίου πλησίον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρίκλινου. Δὲν ἠδύνατο ὁ λαός ἐν τῷ μεγάλῳ ἵπποδρόμῳ ἱστάμενος, ν' ἀκούῃ τὸν βασιλέα δημηγροῦντα, ἐξ ἀπροστάσεως 133 μέτρων, καὶ διὰ τῶν ὑψηλῶν ἔδωλιων τοῦ ἵπποδρόμου ἀπ' αὐτοῦ χωριζόμενον.

» εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενεῖσι τῆς μεγάλης ἐκκλη-
» σίας » (1).

Τὰ τείχη τοῦ παλατίου, φρονῶ ὅτι ἀπεῖχον περίπου Μ.33, 00 ἀπὸ τῆν Ἁγίαν Σοφίαν. Σκάλα ξυλίνη δὲν μνημονεύεται ἀπὸ τ' ἀνακτορικὰ τείχη μέχρι τῆς ἐκκλησίας. Φρονῶ ἀδιστακτως, ὅτι παρὰ τῆν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατειῶν, ὑπῆρχε πύλη ἐπὶ τοῦ ἀνακτορικοῦ τείχους, πύλη βασιλική, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἀριστερὸν εὐκτήριο τῶν Χαλκοπρατειῶν, καὶ ἐδῶθεν πρὸς τῆν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἡ πύλη αὕτη ἦτο ἡ Ρηγία ἢ τοῦ Μελετίου, ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένη (2) καὶ ἐγγὺς τῆς Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατειῶν. Τοιουτοτρόπως σαφηνίζεται ἡ ἐκ τοῦ παλατίου ἀνοδος πρὸς τῆν Ἁγίαν Σοφίαν, τασάκις ἀναφερομένη ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου (3).

ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟΣ

Οὕτω φρονῶ ἐκαλεῖτο ὁ μέσον τῆς Μαναύρας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου χώρος. « Εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ τοῦ » κουβουκλείου εἴτε ἀπὸ τὸν καβαλλάριον, εἴτε ἀπὸ τῆν τοῦ Κυ- » ρίου ἐκκλησίαν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἰππόδρομον, εἴτε ἀπὸ τὸ τζου- » κανιστήριον, εἴτε ἀπὸ τῆς Δάφνης » (4). « Ἐξέρχεται τὸ λείψα- » νον διὰ τοῦ καβαλλαρίου καὶ τίθεται εἰς τὰ ἰθ' ἀκκούβιτα » (5). Τοῦτον νομίζω καλεῖ ὁ Γ. Κωδινὸς Καβαλλᾶν, λέγων ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου (6). Πιθανὸν ὁ τόπος οὗτος σπανίως μνημονευόμενος, ἦτο στεγαστός. Πόθεν ἡ ἐπωνυμία, ἀγνοῶ. Πιθανὸν εἶναι ἀρχαιοτάτη, ὡς ὁ Ὀνόπους καὶ ὁ Δέλφαξ.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 125, 157.

(2) Τόμ. Α'. σελ. 56. Τόμ. Β'. σελ. 143.

(3) Ὁ Λαβάρτ, σελ. 192, φρονεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς Μαναύρας ἀνήρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ κατηχομένα τῆς Ἁγίας Σοφίας, διὰ σκάλας ἐρειδομένης ἐπὶ θόλων.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 557.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 275.

(6) Σελ. 19.

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα κτίρια, καὶ οἱ διάδρομοι τῶν συνεχομένων παλατίων.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοσούτων κτιρίων, πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῶν διαβατικῶν διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτοὺς αὐλικοί, καλὸν εἶναι ἵνα χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πορφυρογεννήτου, μελετήσωμεν τὴν ἐν τῷ παλατίῳ πορείαν, ὑπ' αὐτοῦ μόνου περιγεγραμμένην, γινομένην ἐν τισιν ἐκκλησιαστικαῖς ἐορταῖς καὶ πολιτικαῖς τελεταῖς. Εὐληπτοτέρα οὕτω γίνεται ἡ μελέτη τῶν πολλῶν ἰδρυμάτων, ἐν τῷ ἀληθεῖ τούτῳ λαβυρίνθῳ.

« Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν προκένσου (1) γενομένου ἐν τῇ με-
» γάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἧτοι τάξις καὶ ἀκολουθία τῶν ἐπισήμων καὶ
» περιφανῶν προελεύσεων, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς ἀπίασιν ἐν τῇ με-
» γάλῃ ἐκκλησίᾳ (2).

Τῇ παραμονῇ μεγάλης ἐορτῆς, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι (3) εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον, καὶ ὑπενθυμίζουσι τὸν βασιλέα περὶ τῆς ἐπαύριον ἐορτῆς· ὁ δὲ βασιλεὺς ὀρίζει τὴν προέλευσιν διὰ τὴν αὐρίον. Οἱ πραιπόσιτοι ἐξερχόμενοι, δίδουσι τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἰς τοὺς ὑπῆρέτας τοῦ κουβουκλείου (4) καὶ τοὺς δύο δημάρχους. Ὁμοίας διαταγὰς πέμπουσιν εἰς τὸν δομέστικον τῶν Νουμέρων, τὸν κόμητα τῶν τειχῶν, εἰς πάσας τὰς τάξεις καὶ τὰ σέκρετα, ἵνα ἅπαντες τὰ αὐτοῖς ἀρμόζοντα εὐτρεπίσωσι. Μηνύουσι τὸν ὑπαρχον τῆς πόλεως, ἵνα καὶ αὐτὸς εὐτρεπίσῃ καὶ καθαρίσῃ τὴν βασιλικὴν ἔξοδον, διὰ τῆς ὁποίας μέλλει νὰ διέλθῃ ὁ βασιλεὺς, καὶ κοσμήσῃ « πάσας τὰς ἐκεῖσε εἰσφερού-
» σας λεωφόρους » μετὰ δάφνης, δενδρολιβάνου, ποικίλων καὶ εὐωδῶν ἀνθέων.

(1) Πρόκενσος, προέλευσις. I. Meursi Glossarium.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 5.

(3) Οἱ πραιπόσιτοι ἅπαντες εὐνοῦχοι, εἰσῆχθησαν εἰς τ' ἀνάκτορα κατὰ μίμησιν τῶν Περσῶν βασιλέων.

(4) Κουβούκλειον καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος ὅτε μὲν τὸν Χρυσοτρίκλινον, ὅτε δὲ πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὑπηρετοῦντας. Ἐνίοτε καλεῖ κουβούκλειον καὶ τὸ ὀκτάγωνον τῆς Δάφνης, κείμενον μέσον τοῦ κοιτῶνος καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Τῆ ἐπαύριον, ἤτοι τῆ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς, λίαν πρωτῶ, συνέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ πάντων τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ εἰς τὸν καθαλλάριον, καὶ αὐτόθι περιμένουσιν. Ἐνοικομένου δὲ τοῦ Χρυσοτρικλίου ὑπὸ τοῦ μεγάλου παπίου, εἰσέρχονται καὶ κάθηνται ἐν τῷ βήλῳ τοῦ Πανθέου, ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τοῦ Χρυσοτρικλίου. Ἀκολουθῶς, εἰσέρχονται ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ οἱ βεστήτορες καὶ λαμβάνουσι τὴν μωσαϊκὴν ράβδον, φυλαπτομένην ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ὄντι ἀριστερόθεν τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἡλιακὸν τοῦ Φάρου (1). Οἱ ὑπῆρέται τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῶν διαιταρίων, αἴρουσι τὸ ταβλίον (2), « ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ βασιλέως ἐσθῆς », καὶ τὰ βασιλικὰ στέμματα. Οἱ βασιλικοὶ σπαθάριοι « αἴρουσιν ἄρματά τε » καὶ σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα ». Ἡ μὲν τάξις τῶν ἀλλαξίμων φέρει τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ θέτει αὐτὴν ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ, τῷ ὄντι ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης, ἤγουν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ ἐδῶθεν πορεύονται εἰς τὸ πλησίον Ὀνοπόδιον. Οἱ δὲ σπαθάριοι οἱ φέροντες τ' ἄρματα, ἴστανται μετ' αὐτῶν ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ.

Μετὰ τὰς προπαρασκευὰς ταύτας, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ κοιτῶνος, ἐνδεδυμένος τὸ σκαραμάγγιον, καὶ εὐχόμενος πρῶτον ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ Χρυσοτρικλίου, ἔνθα ἰστόρηται ἡ τοῦ Κυρίου εἰκὼν, δέχεται τοὺς πραιποσίτους μέχρι τοῦδε ἐν τῷ Πανθέῳ διαμένοντας. Μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ἐνώπιον τῆς εἰκόνας, ἐνδύεται ὁ βασιλεὺς τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία (3), καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ φύλακος. Ὁ φύλαξ οὗτος, ἐν τῷ

(1) Ὁ Λαδάρτ ἐν τοῖς πίναξιν αὐτοῦ, θέτει τὸ εὐκτηρίον τοῦτο ἐν τῇ καμάρῃ, δεξιόθεν τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἡλιακὸν τοῦ Φάρου. Ὁ Πορφυρογέννητος λαλῶν περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ καμαρῶν, καὶ πάντων τῶν ἀνακτορικῶν ἰδρυμάτων, ἔχει τὴν ἀνατολὴν κατὰ πρόσωπον καὶ ἐπομένως δεξιόθεν εἶναι ὁ νότος καὶ ἀριστερόθεν ὁ βορρᾶς. Πρὸς τούτοις, πᾶσα πρὸς ἀνατολὴν πορεία εἶναι κατάβασις, ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν κλίσεως πάντων τῶν ἀνακτόρων. Ταῦτα δεόν νὰ ἔχη κατὰ νοῦν, ὁ ἀναγινώσκων τὴν συγγραφὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου. Περὶ τούτων πρὸς τὰ ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ γραφόμενα.

(2) Θήκη ἢ κιβώτιον. Γαλ. layette, tiroir. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 44.

(3) Ἐνδύμα μέχρι γονάτων ἀφικόμενον. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 53.

ἀριστερῷ μέρει τοῦ Χρυσοτρικλίνου συχνάκις μνημονευόμενος, ἄγει εἰς τὰ διαβατικὰ τῶν Ἀγίων μ'. Ἐκ τῶν διαβατικῶν τούτων εἰσέρχεται εἰς τὸ καλούμενον Σίγμα, ἔνθα ὑποδέχονται αὐτὸν πάμπολλοι αὐλικοὶ, καὶ συμπορεύονται μετ' αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ Σίγματος ὑπὸ πάντων τῶν αὐλικῶν ἀκολουθούμενος, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ πρωτοκτίστῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, κειμένῳ πρὸς νότον τοῦ σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου. Ἐδῶ λαμβάνει κηροὺς παρὰ τῶν πραιποσίτων, καὶ « διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ » τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαρῖσται τὸν Θεόν.» Τ' αὐτὰ πράττει καὶ ἐν τῷ παρακειμένῳ εὐκτηρίῳ τῆς Ἀγίας Τριάδος, προσκυνῶν συγχρόνως τ' ἅγια λείψανα, ἐναποκείμενα ἐν τῷ στενακίῳ τοῦ ναοῦ τούτου (1). Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται εἰς τὸν καλούμενον βαπτιστήρα, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ τρεῖς εὐμεγέθεις καὶ περικαλλεῖς σταυροὶ καὶ νεύοντος τοῦ πραιποσίτου, πηγνύουσιν αὐτόθι τοὺς κηροὺς αὐτῶν οἱ κουβικουλάριοι. Μετὰ τὰς προσευχὰς ταύτας, ὁ βασιλεὺς ἐπιστρέφων διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως, ἔνθα περιμένουσιν αὐτὸν οἱ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ ὑπηρετοῦντες καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι, ἐπευχόμενοι αὐτόν. Ἐκ τοῦ τρικλίνου τούτου, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου μόνου καὶ τῶν κοιτωνιτῶν, μέχρι τοῦ ὀκταγώνου κουβουκλείου, τοῦ ὄντος πρὸ τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἔνθα καθὼς ἀνωτέρω εἶπον, λίαν πρῶτ' ἐκομίσθη ἡ βασιλείος στολή. Ἐδῶ, οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐπεύχονται τὰ συνήθη τῷ βασιλεῖ. Ἐδῶθεν, ἀπέρχεται μετὰ πάντων τῶν πραιποσίτων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ « διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως », προσκυνεῖ τὸν μέγαν καὶ περικαλλῆ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου σταυρὸν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐναποκείμενον. Μετὰ τὴν τελετὴν ταύτην, εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης, ἄνω τοῦ ὀκταγώνου κουβουκλείου κείμενον. Μετ' ὀλίγον προσέρχεται ὁ ρεφε-

(1) Τὰ ἱερά λείψανα πολλάκις ἐφυλάττοντο ἐν στενῷ τινι μέρει τοῦ ναοῦ, κυρίως ἐν τῷ τοῦ ἱεροῦ. Ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν, μόνος ὁ βασιλεὺς ἐπεσκέπτετο τὸ ὠμοφύριον καὶ τὴν ἱεράν ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου. Βυζ. Μελέται, σελ. 394.

ρενδάριος (1), φέρων τὰς διαταγὰς τοῦ πατριάρχου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, πρὸς τοὺς αὐλικούς. Ταῦτα ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν βασιλέα οἱ πραιπόσιτοι.

Ἐκ τοῦ κοιτῶνος τῆς Δάφνης, ἔνθα ὁ βασιλεὺς περιέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ Πατριάρχου, εἰσέρχεται ἐκ νέου εἰς τὸ πλησίον ὀκτάγωνον κουβούκλειον, καὶ «μεγάλῃ φωνῇ» κράζει ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, ἵνα εἰσέλθωσι καὶ ἐνδύσωσι τὸν βασιλέα μετὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ χλανίδων. Μετὰ τὴν ἐνδυσιν, πάραυτα ἐξέρχονται. Οἱ πραιπόσιτοι στέφουσι τὸν βασιλέα ὑπὸ πάντων τοῦ κουβουκλείου περιστοιχιζόμενον (2). Μετὰ τὴν τελευτὴν ταύτην ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ ὀκτάγωνου κουβουκλείου διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως. Ἐδῶ ἵσταται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ὁ τοῦ κανικλείου (3) καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἐνδον τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Αὐγουστέως, ἵστανται οἱ νιψηστῖαριοι, κρατοῦντες τὰ χρυσᾶ καὶ ἐκ λίθων τιμίων κατεσκευασμένα χερνιβόξεστα (4). Ὁ βασιλεὺς ἵσταται εἰς τὴν χρυσοῦν χεῖρα, ἧτοι εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ Αὐγουστέως, ἔξωθεν τῆς μεγάλης πύλης, ἔνθα περιμένουσι πάντες οἱ τοῦ Χρυσοτρικλίνου (5). Διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως, ὁ πραιπόσιτος τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνας, ἐξέρχεται καὶ εἰσάγει τοὺς μαγίστρους, ἀνθυπάτους, στρατηγούς καὶ κλεισουράρχας, ἵσταμένους ἐν ταῖς

(1) Ὑπάλληλος τοῦ πατριάρχου, κομίζων τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄρχουσι τοῦ παλατίου, τὰς διαταγὰς τοῦ πατριάρχου. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 60.

(2) Ὁ βασιλεὺς εἰσερχόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀποβάλλει τὸ στέμμα αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον «ἀποστέφεται». «Ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, διέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τῆς » τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖσε, ἀσφαλιζομένων ὑπὸ τῶν κουβικουλαρίων τῶν πυλῶν, » ἀποστέφονται παρὰ τῶν πραιποσίτων οἱ δεσπότες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου.» Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 32, 107. Λέγει Λέων ὁ Γραμματικὸς περὶ τοῦ Μιχαήλ· «Μέχρι τῶν » βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν, οὐκ ἀπέθετο τὸ στέφος, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ » μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν.» Σελ. 246.

(3) Κανίκλειον τὸ μελανοδοχεῖον, ὅθεν βαπτίζων τὸν κάλαμον ὑπέγραφεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ὁ κρατῶν τοῦτο, ἐλέγετο ὁ τοῦ κανικλείου ἢ ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Κοραῆ Ἐτακτα, Τόμ. Α'. σελ. 320. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 58.

(4) Λεκανία διὰ νίψιν. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 61.

(5) Ἡ πύλη αὕτη εἰσῆγεν ἀπὸ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ Αὐγουστέως εἰς τὸ Ὀνοπόδιον.

οικείαις αὐτῶν θέσει, προσκυνοῦντας τὸν βασιλέα. Πάντων οὕτως ἰσταμένων, διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως, λέγει ὁ πραιπόσιτος εὐήχως καὶ ἑναρμονίως, πολυχρονίσατε.

Διὰ τῆς χρυσῆς χειρὸς εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ὀνοπόδιον, ἔνθα περιμένουσιν ὁ ναύαρχος μετὰ παντός τοῦ πλοΐμου, καὶ οἱ βασιλικοὶ σπαθάριοι οἱ κρατοῦντες τὰ βασιλικά ἄρματα, πολυχρονίζουσι καὶ οὗτοι κατὰ τὸ νεῦμα τοῦ πραιποσίτου. Ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ Ὀνοποδίου, ἔνθα μέχρι τοῦδε ἵσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν αὐλικῶν καὶ πάντων τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν, εἰσέρχονται ἅπαντες διὰ τοῦ Ὀνοποδίου εἰς τὸ μέγα κονιστωρίον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἵσταται τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὁ σταυρὸς καὶ ἡ ράβδος τοῦ Μωϋσέως, αὐτόθι τὸ πρῶτ' κομισθεῖσα ἐκ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου. Ἐδῶ περιστοιχίζουσι τὸν βασιλέα ὁ πρωτασηκρήτης μετὰ πάντων τῶν βασιλικῶν νοταρίων καὶ χαρτουλαρίων. Μετὰ τὸν συνήθη πολυχρονισμόν ἐν τῷ κονιστωρίῳ, διέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων, ἔνθα περιμένει ὁ κληρὸς τοῦ πατριάρχου. Ἐδῶ ὁ βασιλεὺς ἀσπάζεται τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, προσφερόμενον ὑπὸ τοῦ σκευοφύλακος τῆς πλησίον ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου. Ἐδῶθεν πορεύεται εἰς τὸν ὀκτακίονιον θόλον εἰς τὴν πρώτην σχολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἱδρυται ὁ ἐξ ἀργύρου κατεσκευασμένος περικαλλῆς σταυρὸς, εὐχαριστῶν τὸν Θεὸν « διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ » τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ».

Ἀπὸ τῶν σχολῶν διαβαίνει ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν παρακείμενον μέγαν τρίκλινον τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων. Ἐδῶ, ἵστανται στοιχηδὸν δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ κατὰ τὰς οἰκείας αὐτῶν τάξεις, οἱ κρατοῦντες τὰ Ρωμαϊκὰ σκῆπτρα τὰ λεγόμενα βῆλα καὶ ἕτερα σκῆπτρα, μέλλοντες ν' ἀκολουθήσωσι τὸν βασιλέα. Ἐν τῷ εὐρυχώρῳ τούτῳ τρικλίνῳ, ἵστανται οἱ πολυάριθμοι τοῦ παλατίου ὑπηρέται, οἱ αὐλικοὶ, οἱ διπανῖται καὶ οἱ νομικοὶ ἅπαντες, ἐπευχόμενοι τὸν βασιλέα. Μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς καὶ τοὺς πολυχρονισμούς, ἐπανέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς πλησίους λύχνους, ἔνθα ἵσταται ὁ ἐξ ἀργύρου κατεσκευασμένος σταυρὸς.

Ἐν τῇ προελεύσει ταύτῃ, κατακοσμοῦσιν οἱ βεστιοπράται καὶ ἀργυροπράται (1) τὸ τριβουνάλιον, διὰ βλαπτίων, ἀπλωμάτων καὶ παντοίων ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν. Ἐν τῷ τριβουναλίῳ τούτῳ, ἴσταντο δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ οἱ κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐντυγχάνοντες ἔθνηκοι, Σαρακηνοὶ, Φράγχοι καὶ Βούλγαροι, τὰ συστήματα (2) τῆς πόλεως καὶ οἱ περὶ τὸν ὑπαρχον ἀξιωματικοί. Ἐδῶθεν ὁ βασιλεὺς συνοδευόμενος ὑπὸ πάντων τῶν αὐτόθι συνελθόντων, διέρχεται μέχρι τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, καὶ ἐν τῷ προφυλαίῳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων « διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως », εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Ἐδῶ γίνεται ἡ δοχὴ τῶν ἀρχηγῶν τῶν δήμων Πρασίνων καὶ Βενέτων. Ἐνδον τῆς Χαλκῆς πύλης ὑπὸ τὸν μέγαν θόλον, δεξιᾶ μὲν ἴσταται τὸ ἰατρεῖον, ἀριστερᾶ δὲ οἱ τῆς παλαιστρας, εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα, « εἰς πολλοὺς χρό- » νους καὶ ἀγαθοὺς ὁ Θεὸς ἀγάγοι ». Ἐδῶθεν ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Χαλκῆν πύλην, ἔνθα ἴστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ οἱ ὀργανάριοι (3), εὐφημοῦντες κατὰ τὸ σύνηθες τὸν βασιλέα.

Ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ μεγάλου θόλου τῆς Χαλκῆς, ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πύλην αὐτῆς, ἣται μέσον τῆς Χαλκῆς καὶ τῶν δύο ἐξωτερικῶν πυλῶν μικρᾶς καὶ μεγάλης. Τὸν χώρον τοῦτον, οὐχὶ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος « τὸ κάγκελλον τῆς Χαλκῆς » (4). Ἐδῶ ἴσταται ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ Λευκοῦ, ὅπισθεν τοῦ δημάρχου. Ἐδῶθεν γίνεται ἑτέρα δοχὴ πρὸ τῆς μεγάλης πύλης, τῆς εἰσφερούσης εἰς τὸν Αὐγουστιαῖον ἐν τοῖς διαβατικοῖς τοῦ Ἀχιλλέως, ἔνθα περιμένει ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ Ρουσίου, ὅπισθεν τοῦ δημάρχου προπορευομένων τῶν

(1) Φαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοσούτων βασιλικῶν προελεύσεων, ὅτι δὲν ἤρχουν τὰ βασιλικά κοσμήματα, καὶ ἐλάμβανόν τινα ἀπὸ τοὺς ἐμπορευομένους τὰ τοιαῦτα ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(2) Ὁ Πορφυρογέννητος ἐννοεῖ τοὺς προϊσταμένους τῶν συντεχνιῶν.

(3) Μουσικοὶ ἄδοντες μετὰ μουσικῶν ὀργάνων. Qui organis canunt, organa pulsant. Κ. Πορφυρ. Τύμ. Β'. σελ. 92.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 14.

δημοκρατῶν τῶν Βενέτων καὶ Πρασίνων. Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὀφθαλμὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς πύλης τῆς ἐσωτερικῆς τῆς Χαλκῆς, μέχρι τῶν ἐτέρων δύο μικρᾶς καὶ μεγάλης τῶν ἐξαγουσῶν εἰς τὸν Αὐγουστιαῖον, ὑπῆρχεν αὐλὴ εὐρύχωρος, ἔνθα ἴσταντο πολυχρονίζοντες τὸν βασιλέα, ἅπαντες οἱ αὐλικοί.

Τὴν πορείαν ταύτην τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου διὰ τοσοῦτων περικειμένων εὐκτηρίων, τρικλίνων καὶ διαβατικῶν, δύναται κάλλιστα ὁ ἀναγνώστης ἵνα ἐννοήσῃ ἐπὶ τοῦ συνημμένου τοπογραφικοῦ χάρτου, καὶ πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθοῦς κατατάξεως πάντων τῶν ἰδρυμάτων τούτων, ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου.

Ἀπὸ τῆς πύλης ταύτης τῆς Χαλκῆς, τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς ἡμετέρους συγγραφεῖς δικαιούμεθα ἵνα καλέσωμεν τὴν μεγάλην τῶν παλατίων πύλην, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς μέσης τοῦ Αὐγουστιαῖου εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Ἡ πρώτη δοχὴ γίνεται εἰς τὸ ὠρολόγιον τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἔνθα ὑποδέχονται τὸν βασιλέα ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ Λευκοῦ. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὠρολογίου εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος εἰς τὸ προπύλαιον τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ ἐδῶ ἀποστέφεται. Τὸν βασιλέα ἰστάμενον ἐν τῇ πύλῃ τοῦ νάρθηκος (1), ὑποδέχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ἀκολουθίας. Οὕτως ἀποστεφόμενος ὁ βασιλεὺς, πλησιάζει τὸν πατριάρχην, προσκυνεῖ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ ἀρχidiaκόνου ὑποκρατούμενον. Εἶτα χαιρετίζει, ἀσπάζεται τὸν πατριάρχην, καὶ ἀμφότεροι συναπέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος. Ἐδῶ « διὰ » τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως », εὐχαριστοῦσι τὸν Θεόν. Μετὰ τὴν εὐχὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τελουμένην, εἰσέρχονται ἀμφότεροι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὅπισθεν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου πρὸς τὴν σωλέαν βαδιζόντων, ἀκολουθοῦσιν οἱ κρατοῦντες τὰ σκήπτρα καὶ πάντα τὰ σκεύη, καὶ

(1) Τρεῖς μεγάλαι πύλαι εἰσάγουσιν εἰς τὸν ἔξω νάρθηκα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ίστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ ἐν τοῖς διατεταγμένοις αὐτῶν τόποις. Τὰ δὲ Ρωμαϊκὰ βῆλα καὶ πτυχία (1), ἴστανται ἐνθεν κακείθεν τῆς σωλέας. Οἱ μάγιστροι, ἀνθύπατοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ μετὰ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, ἴστανται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς ἐκκλησίας ὅθεν ὁ βασιλεὺς διήρχετο. Ἀφικομένου τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον ἐν τῇ σωλέα, ἐναντι τῆς ὠραίας πύλης, εἰσέρχεται μόνον ὁ πατριάρχης ἐνδὸν τῶν κιγκλίδων (2), κρατῶν τὸ εὐώνυμον ἅγιον θυρίον.

Μετὰ τὴν συνήθη προσκύνησιν, εὐχαριστήσας τὸν Θεὸν ὁ βασιλεὺς, εἰσέρχεται προσκυνῶν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κρατουμένης ἀγίας θύρας, καὶ παρὰ τὴν ἀγίαν τράπεζαν ἀφικνούμενος, ἀσπάζεται τὸ ταβλίον τῆς ἀγίας ἐνδυτῆς, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου αἰωρούμενον καὶ τῷ βασιλεῖ πρὸς ἀσπασμὸν προσαγόμενον. Εἶτα ἀπλοῦσιν ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης τοὺς δύο λευκοὺς ἀέρας, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὰ διὰ χειρὸς τοῦ πατριάρχου «ἐπι» διδόμενα» δύο ἅγια ποτήρια, τοὺς δύο ἀγίους δίσκους καὶ τὰ ἅγια σπάργανα. Μετὰ τὴν προσκύνησιν ταύτην, ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου προσκυνοῦσι τὴν διάχρυσον ἀγίαν σταύρωσιν. Ὁ βασιλεὺς λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου τὸν θυμιατὸν, θυμιᾷ τὴν ἀγίαν σταύρωσιν, καὶ εἶτα ἀποχαιρετίζων τὸν πατριάρχην, εἰσέρχεται ἐν τῷ πρὸ τοῦ μητατωρίου εὐκτηρίῳ. Ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τούτῳ, μὴ ὑπάρχοντι τὴν σήμερον, ἠσπάζετο ὁ βασιλεὺς τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον. Ἐν ὥρᾳ τῶν Ἀγίων, ὁ βασιλεὺς ὀψικεύει (3) ταῦτα μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κουδουκλείου, ἰσταμένων ἐν ταῖς

(1) Τὰ πτυχία καὶ κατὰ τινὰς τὰ εὐτύχια, ἦσαν νομίζω ὑφάσματα ἐκ μετάξης, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ζωγραφισμέναι ἢ κεντημέναι εἰκόνες. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 668.

(2) Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου, καταφανὲς εἶναι ὅτι ἐνώπιον τῶν πυλῶν τοῦ ἱεροῦ βήματος ὑπῆρχον κιγκλίδες ἵνα ὁ ἐν τῷ χορῷ καὶ τῇ σωλέα ἰστάμενος λαὸς, μὲν κειχωρισμένος ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ ἱεροῦ βήματος.

(3) Ὀψικεύειν, ὀψικάτωρ καὶ ὀψίκιον. Obsecator, obsequium, ἐσήμαινε περιεκτικῶς, ὅλους τοὺς περὶ τὸν βασιλέα ἢ ἀξιωματικούς ἢ ἄλλους δυνατοὺς, ὅσοι ἠκολούθουν τὸν βασιλέα εἰς τὰς πομπὰς καὶ ἀπλῶς εἰς ὅλας τὰς παρατάξεις Ἑλλ. θεραπεία. Γαλ. Suite ἢ cortège. Κοραῆ Ἑτακτα, Τόμ. Α'. σελ. 279.

οικείαις θέσεσι τῶν κρατούντων τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκευή. Τὰ Ἅγια ἀφικνούμενα ἐνώπιον τῶν ἁγίων θυρῶν, ἴστανται ἐν τῇ σωλέα. Ὁ ἀρχιδιάκονος θυμιᾷ τὸν βασιλέα, εἶτα τὸν πατριάρχην καὶ τέλος τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων, ὁ βασιλεὺς ἀποχαιρετίζει τὸν πατριάρχην, καὶ διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ βήματος εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον. Ὁ βασιλεὺς πάλιν ἐν ὥρᾳ τῆς κοινωνίας, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ μητατωρίου καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος, δέχεται τὴν ἁγίαν κοινωνίαν, καὶ ἀσπαζόμενος ἐκ νέου τὸν πατριάρχην εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, ἔνθα κραματίζει μετὰ τῶν μεγιστάνων καὶ οικειοτέρων ἀνθρώπων τῆς συγκλήτου. Μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, ἐνδύεται ὁ βασιλεὺς τὴν χλανίδα καὶ εἶτα εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην, ἀποτελέσαντα τὴν ἱεράν λειτουργίαν. Οὗτος ἀσπάζεται τὸν βασιλέα, καὶ ἀμφότεροι πορεύονται πρὸς τὸ δωματίον τοῦ ἁγίου φρέατος. Ὁ βασιλεὺς ἰστάμενος ἐν τῇ φλιᾷ τῆς θύρας τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ, φιλοδωρεῖ διὰ χειρὸς τοῦ ἀρχιδιάκονου, τοὺς θυρωροὺς τοῦ ναοῦ, τοὺς ψάλτας, πένητας καὶ προσμοναρίους (1). Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν θύραν τοῦ ἁγίου φρέατος καὶ ἐδῶ στέφει αὐτὸν ὁ πατριάρχης. Μετὰ ταῦτα, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς ἐκ χειρὸς τοῦ πατριάρχου ἀποκόμβια καὶ ἀντιδίδει αὐτὰ εἰς τοὺς πραιποσίτους. Ἀκολουθῶς δίδει ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ τὰ ἀλειπτὰ (2), ἀντιλαμβάνει παρὰ τοῦ βασιλέως τὰ συνήθη ἀποκόμβια, καὶ ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ ἐμβόλου τοῦ ἁγίου φρέατος εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Μιλίου.

Ἐδῶ ὑποδέχονται τὸν βασιλέα τὸ μέρος τῶν Βενέτων μετὰ

(1) Τούτους, ἐν σελ. 19, καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος ὀστιαρίους. Λατ. ostiarius θυρωρός, ostium θύρα, εἴσοδος. Προσμονάριοι ἦσαν οἱ φυλάττοντες καὶ καθαρίζοντες τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(2) Ἀλειπτὰ ἐκαλοῦντο μυροφόρα ἀγγεῖα, συνήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων. Ταῦτα πολλάκις μνημονεύονται ἐν ταῖς δημοσίαις προελεύσεσιν. Ἀλειπτὰ unguenta vel pyxides unguentarias, odoratas. Mos est orientalium in refectio-nem amicis abeuntibus addere et venientibus offerre odoramenta et unguenta. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 121.

τοῦ δημάρχου αὐτῶν, καὶ πολυχρονίζουσι τὸν βασιλέα κατὰ τὸ σύνθηρες. Ἐδῶθεν πορεύεται ὁ βασιλεὺς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ αὐλικῶν, διὰ τῆς μέσης τοῦ Αὐγουστιαῶνος, εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην τῆς Χαλκῆς, καὶ πολυχρονίζουσιν αὐτὸν ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ Ρουσίου. Ἐκ τῆς Χαλκῆς, διέρχεται τὴν πύλην τὴν εἰσφέρουσαν εἰς τὰς σχολὰς, καὶ ἐκεῖ ὑποδέχεται αὐτὸν ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ Λευκοῦ. Ἐτέρα δοχὴ γίνεται εἰς τὸ προπύλαιον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἧτοι εἰς τὰς σχολὰς (1). Αὐτόθι πάλιν γίνεται ἑτέρα δοχὴ τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων. Τελευταία δοχὴ γίνεται ἐν τῷ τριβουναλίῳ, ἧγουν πρὸ τῶν λύχων.

Μετὰ τὴν δοχὴν ταύτην, διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν λύχων καὶ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων. Ἐδῶθεν διερ-
χόμενον, εὐφημοῦσιν οἱ νομικοὶ, οἱ διπανῖται καὶ ἕτεροι τοῦ παλατίου ἀξιωματικοὶ, ἅπαντες ἰστάμενοι ἐν τοῖς οικείοις αὐτῶν τόποις. Ἐν τῇ θύρᾳ τῇ ἐξαγούσῃ ἀπὸ τὸν τρίκλινον τῶν κανδι-
δάτων ἐπὶ τὸ ἐξάερον τῶν δεκαενέα ἀκκουβίτων, ἴστανται δύο βουκάλιοι (2), ψάλλοντες τὰ συνήθη τῆς ἑορτῆς.

Ἀπὸ τοῦ ἐξαέρου ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ κονιστώ-
ριον, ἔνθα ἐπεύχονται αὐτὸν ὁ πρωτασηκρήτης, ὁ πρωτονοτάριος
τῶν ἀσηκρητῶν νοταρίων, χαρτουλαρίων καὶ λοιπῶν. Ἐν τῷ
Ὀνοποδίῳ, ἴστανται περιμένοντες αὐτὸν οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι
μετὰ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν. Οἱ δὲ μάγιστροι, ἀνθύπατοι,
πατρίκιοι καὶ ἀξιωματικοὶ ἐν ὑπηρεσίᾳ, εἰσέρχονται ἐν τῷ στε-
νακίῳ τῆς χρυσοῦς χειρὸς, καὶ ἴστανται μὲν οὔτοι δεξιᾷ, καὶ οἱ
τοῦ χρυσοτρικλίνου ἀριστερᾷ. Τὸν βασιλέα διερχόμενον μετὰ
τῆς θεραπείας ταύτης, ἐπεύχονται πάντες οἱ αὐτόθι ἰστάμενοι
καὶ οἱ τὸν βασιλέα ἀκολουθοῦντες. Ἐδῶθεν ὁ βασιλεὺς μόνος,
εἰσέρχεται ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Αὐγουστέως καὶ κλείονται αἱ θύραι.

(1) Ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἦτο πλησίον τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν.

(2) Βουκάλιοι ἐκαλοῦντο ψάλται τινές. Οἱ μὲν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκαλοῦντο ἀγιοσο-
φῖται, οἱ δὲ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἀποστολῖται. Οἱ βουκάλιοι ἔψαλλον τὰ καλού-
μενα βασιλίγια, ἧτοι ὕμνους πρὸς δόξαν τοῦ βασιλέως. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 869.

Ἐκ τοῦ τρικλίνου τούτου, ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ τῷ πρὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀποστεφόμενος τὸ στέμμα τὸ ὁποῖον ἐφόρεσεν ἐξερχόμενος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐκβάλλει καὶ τὴν χλαμύδα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δάφνης, « ἀπὸ διβητησίων » (1). Ἐκ τοῦ κοιτῶνος τούτου, ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, ἧτοι εἰς τὸν Χρυσοτρικλινον, προπορευομένων τῶν πραιποσίτων, τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ κουβουκλείου, καὶ τῶν ἰδιαίτερων ὑπηρετῶν τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος. Οὗτοι πάντες, πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως ἴστανται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἧτοι κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως εἰσερχομένου, τὸν ὁποῖον ἐπεύχονται, « εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν » ὑμῶν.»

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτων πάντων, ὁ βασιλεὺς εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ αὐτοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἔνθα ἱστόρηται ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ἱερὸν αὐτοῦ κοιτῶνα.

Κατὰ τὴν τάξιν ταύτην, ἐπιτελοῦνται αἱ ἐορταὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς γενεθλίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐορτῆς καὶ τῆς ἡμέρας τῶν Φώτων.

Ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν εὐκτηρίων καὶ τρικλίνων τοῦ παλατίου, οὐδέποτε μνημονεύεται ἡ Αὐγούστα. Φρονῶ ὅτι μετὰ τῶν θεραπειῶν αὐτῆς, ἐπορεύετο εἰς Ἁγίαν Σοφίαν ἄνευ εὐφημιῶν καὶ πατάγου, καὶ ἀπὸ τῶν ἄνω δεξιῶν κατηγουμενείων ἐπέβλεπε τὰ ἐν τῷ ναῷ τελούμενα. Εἶχε δὲ ἡ Ἁγία Σοφία, ὡς ἄνωτέρω ἀνέμνησα, μητατώριον ἐν τοῖς ἄνω δεξιοῖς κατηγουμενεῖσι, ἔνθα νομίζω ἐκκλησιάζετο ἡ Αὐγούστα. Ἀμφότερα τὰ μητατώρια ταῦτα συνεκοινῶνουν διὰ κλίμακος καλουμένης μητατωρικῆς, κλειστῆς τὴν σήμερον.

Ἦκολούθησα ἐν τῇ ἄνω περιγραφῇ τὸν Πορφυρογέννητον,

(1) Ἐνδύμα ἐπώμιον λυτὸν καλύπτον τὸ ἥμισυ τῆς ράχους, τὸ ὁποῖον ἐνεδύετο ὁ βασιλεὺς ἐν καιρῷ θλίψεως καὶ κοιναῖς ἐορταῖς. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 244.

ιστοροῦντα μετὰ τῆς λεπτότητος τὴν πορείαν τοῦ βασιλέως, διερχομένου ἐκ τοῦ Χρυσοτρικλίνου διὰ τῶν κτιρίων, μέχρι τῆς Χαλκῆς καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἐδῶθεν ἐπανερχομένου εἰς τὸν ἱερὸν αὐτοῦ κοιτῶνα. Τὸν βασιλέα ἠκολούθουν οὐχὶ μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ παλατίου, ἀλλὰ πάντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε ἐνδημοῦντες ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Πρὸ πάντων, μνημονεύονται οἱ φιλοτάραχοι ἀρχηγοὶ τῶν Βενέτων καὶ Πρασίνων. Δὲν ἀντιγράφω τὰ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα τῶν συνοδευόντων τὸν βασιλέα, τῶν ὁποίων πάμπολλα ξενόφωνα καὶ ἀκατανόητα, σπανίως σαφηνίζουσι τὴν ἱστορίαν τοῦ κράτους, οὐδὲ τὰ πολλὰ τῶν εὐφημούντων ἄσματα, τὰ ὁποῖα πρὸς γνῶσιν ἡμῶν, λεπτομερῶς καταγράφει ὁ Πορφυρογέννητος.

Μετὰ τὴν ξηρὰν καὶ πολλακίς ἀτερπῆ τῶν ἰδρυμάτων περιγραφὴν, καλὸν εἶναι ἵνα ὁ ἀναγνώστης ἀκολουθήσῃ τὴν πορείαν ταύτην τοῦ βασιλέως, ἔχων ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτοῦ τὸν τοπογραφικὸν χάρτην. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης, δύναται ἰδίως ὁρμασθῆναι ἵνα ἐπικυρώσῃ τὰ μέχρι τοῦδε γραφέντα, καὶ πεισθῆναι περὶ τῆς ἀληθοῦς κατατάξεως τῶν πολλῶν τούτων κτιρίων καὶ διαβατικῶν τῶν συνεχόμενων παλατίων.

Οἱ ἐρίτιμοι συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τοὺς λόγους περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ἐν προλαβόντι κεφαλαίῳ ἀντέγραψα, πείθουσι πάντας ἡμᾶς περὶ τῆς δυσχερείας τοιοῦτου ἔργου. Ἐνεκα τούτου, κρίνω καλὸν ἵνα διὰ τῆς ἱστορουμένης ταύτης πορείας τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, ἔτι πλείοτερον ἐπικυρώσω πάντα τὰ ἄνω γραφόμενα.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πολυώρου ταύτης πορείας διὰ τῶν ἰδρυμάτων τοῦ παλατίου καὶ τῆς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ προσκυνήσεως, ἱστῶρησεν ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἑτέρας τινὰς γινομένας ἐν μικραῖς ἑορταῖς, ἐν τοῖς εὐκτηρίοις καὶ ταῖς ἐκκλησίαις τῶν παλατίων. Πρὸ πάντων, ἐν τῷ πολυτίμῳ τούτῳ συγγράμματι, πλὴν τῶν παλατίων, ἄξια πολλῆς μελέτης εἶναι τὰ παρ' αὐτοῦ διηγούμενα ἐν ταῖς προελεύσεσι πρὸς τοὺς μεγάλους

λους ναούς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα μετὰ τοῦ πατριάρχου συνεκκλησιάζετο ἐν τῇ πανδῆμῳ ἑορτῇ τῶν ἁγίων, ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων ἐτιμῶντο οἱ ναοὶ οὗτοι. Οὐδεὶς ἄλλος περιέγραψε μετὰ τῆς σαφηνείας, τὸν μέγαν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐθάπτοντο οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου καὶ τινες προεξάρχοντες ἱερεῖς καὶ πατριάρχαι. Τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν, τοσοῦτῳ ὑπὸ τῶν Βυζαντίων τιμώμενον, ἕνεκα τοῦ πολυυμνήτου ἁγιάσματος καὶ τοῦ παρακειμένου ὑψηλοῦ παλατίου, μετὰ τῶν πολυαρίθμων τρικλίνων αὐτοῦ, κάλλιον πάντων τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἱστόρησεν ὁ ἴδιος, ἀφηγούμενος τὴν αὐτόθι προέλευσιν τῶν βασιλέων τῇ ἑορτῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (1).

Τὰς μικρὰς ἑορτὰς ἐν τῷ παλατίῳ τελουμένας, τὰς συνεστιάσεις ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ καὶ τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ ἐνδύματα, τοὺς ἀπειραρίθμους δυσνοήτους ὑπαλλήλους καὶ τὰς τυπικὰς τῶν συνοδευόντων ἀκτολογίας ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Αὐγούστης, μετὰ προφανοῦς ἀγάπης ἱστόρησεν ὁ Πορφυρογέννητος. Μελετήματα τοιαῦτα ἐκτιμῶσιν οἱ ἀναδιφῶντες τὸν ἡμέτερον μεσαιωνικὸν βίον.

Τὰς τελετὰς ἑορταζομένας ἐντὸς τοῦ παλατίου, κάλλιστα δύναται πᾶς τις νὰ ἐννοήσῃ, ἂν πρότερον μελετήσῃ τὴν προγεγραμμένην προέλευσιν διὰ τοῦ παλατίου, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 156.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Καλὸν εἶναι πρὸς σαφεστέραν γνῶσιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἰδρυμάτων τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ἵνα ἱστορήσω «τὰ ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης καὶ στεφανώματος» (1). Ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ πλεῖστα μαθηθάνομεν, τὰ ὅποια μόνος ὁ Πορφυρογέννητος περιέγραψε, σαφηνίζοντα οὐχὶ μόνον τὸν ἰδιωτικὸν τῶν ἡμετέρων βασιλέων βίον, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα τῶν ἀνακτόρων. Τὴν μελέτην τῶν τοιούτων ἱστορημάτων, συσταίνω εἰς τοὺς ὀρεγομένους τὴν ἱστορίαν τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, τὴν ὁποίαν ὡς προεῖπον, πλημμελῶς περιέγραψαν οἱ ξένοι καὶ ἡμέτεροι.

Λίαν πρῶτῃ, προσέρχονται ἅπαντες οἱ συγκλητικοὶ καὶ ἐνδύονται ἐν τῷ κονισιστωρίῳ, τὰ ἀρμόζοντα τῇ ἑορτῇ. Κελεύοντος τοῦ βασιλέως, ἀνέρχονται οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ σεκρέτου εἰς τὴν χρυσοῦν χεῖρα, τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τοῦ Ὀνοποδίου εἰς τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως. Θέτουσιν ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Αὐγουστέως ἔδραν, καὶ καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος. Μετά τινα ὥραν, εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως (2) μετὰ πέντε σιληντιαρίων ὀπισθεν τῶν προσκεκλημένων, ἀπάντων ὀρθίως ἱσταμένων. Νεύει ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον καὶ συνεισέρχονται ἅπαντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἄνω τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως. Ἐδῶ εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης καὶ

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 207.

(2) Ἦτοι ὁ τελετάρχης.

ἐξέρχεται εἰς τὸν Αὐγουστέα, ἔνθα περιμένει ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος. Τὸν πατριάρχην εἰσερχόμενον, ὑποδέχεται ὄρθιος ὁ βασιλεὺς. Ὅπισθεν τῆς ἔδρας τοῦ βασιλέως, ἀπλοῦται ἀντιμίνσιον (1), ἐπὶ τοῦ ὁποίου τίθεται ἡ βασιλικὴ χλαμύς.

Στάντος τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ ἀντιμινσίῳ, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὁ κληρὸς τῶν σεκρέτων τοῦ πατριάρχου, συνοδεύοντες τὸν βασιλέα πρὸς τὴν ἀψίδα.

Καθ' ὄλην τὴν ὥραν ταύτην, ἡ Αὐγούστα περιμένει ἐν τῷ ἄνω κοιτῶνι τῆς Δάφνης. Ὁ πραιπόσιτος, διαταγῇ τοῦ βασιλέως, εἰσάγει τὴν Αὐγούσταν φοροῦσαν στιχάριον βασιλικόν, διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὸν Αὐγουστέα, καὶ ἐδώθεν πρὸς τὸν βασιλέα, ιστάμενον μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ἐν τῇ ἀψίδι. Ὁ πατριάρχης ἄρχεται τὴν εὐχὴν εἰς τὴν χλαμύδα (2). Τελεσθείσης τῆς εὐχῆς, λαμβάνει ἡ Αὐγούστα κηροὺς καὶ δίδει τούτους τῷ πριμικηρίῳ, ἔπειτα τῷ ὀστιαρίῳ. Μετὰ ταῦτα, ἀποσκεπάζει ὁ βασιλεὺς τὸ μαφώριον τῆς Αὐγούστης, λαμβάνουσιν αὐτὸ οἱ κουβικουλάριοι καὶ ἀπλοῦσι γύρωθεν αὐτῆς. Ὁ πατριάρχης λαμβάνων τὴν χλαμύδα τῆς Αὐγούστης, ἐπιδίδει αὐτὴν τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς πάραυτα ἐπιθέτει αὐτὴν ἐπὶ τῆς Αὐγούστης. Ὁ πατριάρχης εὐχὴν ποιεῖται ἐπὶ τοῦ στέμματος καὶ τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ (3). Μετὰ τὴν εὐχὴν, ἐπιδίδει τὸ στέμμα τῷ βασιλεῖ, τὸ ὁποῖον θέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Αὐγούστης, ὁμοίως καὶ τὰ κοσμήματα τοῦ στέμματος.

Μετὰ τὴν τελετὴν ταύτην, ὁ πατριάρχης μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου αὐτοῦ, εὐθέως εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἁγιον Στέφανον τῆς

(1) Περὶ τοῦ ἀντιμινσίου, τάπητος ἀφιερωμένου εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως, πρὸ Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 164.

(2) Χλαμύς καὶ ἐνίοτε χλανύς, ἐκαλεῖτο ἔνδυμα διήκον πολλάκις μέχρι τῶν γονάτων καὶ ὑπεράνω τῶν ἄλλων χιτῶνων. *Chlamys erat pallium Romanum super reliquas vestes gestari solita*. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 467.

(3) Ταῦτα καλεῖ ὁ Πορφυρογέννητος πρεπενδοῦλια· ἦσαν σειραὶ μαργαριτῶν καὶ πολυτίμων λίθων ἀνηρημέναι ἐκ τοῦ στέμματος καὶ διήκουσαι μέχρι τοῦ αὐχένος. Τὰ κοσμήματα ταῦτα φαίνονται ἐν ταῖς σωζομέναις εἰκόσι τῶν βασιλέων.

Δάφνης, καὶ τίθεται ἑτέρα ἔδρα διὰ τὴν Αὐγούσταν καὶ συγκάθεται μετὰ τοῦ βασιλέως.

Εἰσάγονται παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἅπαντες οἱ προσκεκλημένοι, προσκυνοῦντες τὰ γόνατα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Αὐγούστης. Ἀκολουθῶς εἰσέρχονται οἱ σιλεντιάριοι, καὶ μετὰ τὸ σύνθηρες πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούσταν προσκύνημα, ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως. Τότε, νεύοντος τοῦ βασιλέως, ὁ πραιπόσιτος κράζει πολυχρονίσατε, καὶ ἐξέρχονται, ἐπευχόμενοι τὸν βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούσταν.

Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, οἱ μὲν πατρίκιοι ἀπέρχονται εἰς τὸ Ὀνοπόδιον, οἱ δὲ ὕπατοι εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, θύραν ἄγουσαν ἀπὸ τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων εἰς τὸ Ὀνοπόδιον. Οἱ κανδιδάτοι, δομέστικοι καὶ λοιποὶ, ἀπέρχονται εἰς τὸ τριβουνάλιον. Ἐξερχομένου δὲ καὶ τοῦ κλήρου, εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ πόρτηκος τοῦ Αὐγουστέως, πρῶτον αἱ συγκλητικαὶ, καὶ ὀπισθεν τούτων ἀκολουθοῦσιν αἱ λοιπαί. Ἐμπροσθεν αὐτῶν προπορεύεται ὀστιάριος μετὰ βεργίου, καὶ νεύοντος αὐτοῦ, προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούσταν (1), ὑπὸ σιλεντιαρίων κρατούμεναι. Μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦτο, ἅπασαι αἱ συγκλητικαὶ ἐξέρχονται εἰς τὴν χρυστὴν χεῖρα καὶ αὐτόθι ἴστανται περιμένουσαι.

Τὴν Αὐγούσταν ἐκ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως πρὸς τὴν χρυστὴν χεῖρα ἀπερχομένην, ἀκολουθοῦσιν αἱ πατρίκιοι καὶ λοιπαὶ συγκλητικαὶ, καὶ εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ Ὀνοπόδιον (2), συνοδευομένη ὑπὸ παντὸς τοῦ κουβουκλείου. Οἱ πατρί-

(1) « Τῆ 17^α τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, ἐστέφθη ἐν τῷ τρικλίνω τοῦ Αὐγουστέως ἡ βασιλισσα Εἰρήνη, καὶ ἀκολουθοῦσα ἐν τῷ εὐκτηρίω τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ, » ἔλαβεν τὰ τοῦ γάμου στέφανα σὺν τῷ τοῦ Κωνσταντίνου υἱῷ Λέοντι τῷ βασιλεῖ. » (ἐν ἔτει 761). Θεοφάνης, Τόμ. Α'. σελ. 687.

(2) Ἡ ἄγνοια τῶν ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ περικειμένων ἰδρυμάτων, ἐπέφερε πάμπολλα λάθη ἐν τοῖς χειρογράφοις. Αἱ λέξεις « ἐξέρχεται » καὶ « εἰσέρχεται » εἶναι πόλλας ἐσφαλμέναι. Ἐν τῇ πορείᾳ ταύτῃ, ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰσέρχεται εἰς τὸ Ὀνοπόδιον διὰ τῆς γανωτῆς θύρας ἢ εἰσόδου, καλουμένης χρυστῆ χεῖρ καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ κείμενον « ἐξέρχεται » εἰς τὸ Ὀνοπόδιον. Εἰς ταῦτα συνέτεινε καὶ ἡ κατάπτωσις τῶν παλατίων τούτων πρὸ τῆς τελευταίας ἀλώσεως.

κιοι ἴστανται ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ καὶ ἐνώπιον τῆς Αὐγούστης προσκυνοῦσιν, ἐπευχόμενοι «εἰς πολλοὺς καὶ ἀληθεῖς χρόνους».

Ἐδῶθεν μετὰ τὰς εὐχάς, ἡ Αὐγούστα πορεύεται εἰς τὸ δικιόνιον, καὶ οἱ συγκλητικοὶ μετὰ τῶν πατρικίων, προσκυνοῦσιν ἐπευχόμενοι. Ἐντεῦθεν, ἀποκινεῖ ἡ σύγκλητος καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μέσου πυλῶνος τοῦ τριβουναλίου, ἔνθεν κάκειθεν τῶν βάθρων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων, κατέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ τριβουνάλιον, ἔνθα ἴστανται ὁ σταυρὸς καὶ τὰ σκῆπτρα.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριβουναλίου εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα, ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ πριμηκηρίου ὀδηγουμένη, καὶ ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν πατρικίων. Τότε ἀνακράζουσιν ἅπαντες οἱ προσκεκλημένοι, «Ἅγιος ἅγιος ἅγιος, δόξα ἐν » ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη», ἀκτολογοῦντες καὶ «τὰ » τῷ στεφίμῳ ἀρμόζοντα». Ἀκολουθῶς, ἀποκινεῖ ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τῆν μέσῃν τοῦ ἡλιακοῦ (1) εἰς τὸ μέσον κάγκελλον, καὶ λαβοῦσα κηροῦς ἐκ χειρῶν τοῦ ὀστιαρίου, προσκυνεῖ τὸν σταυρὸν καὶ μετ' αὐτῆς συμπροσκυνοῦσι καὶ οἱ ἄρχοντες. Εὐθὺς ὡς συμπληρώσωσι τὰ ἄκτα τῆς ἀναγορεύσεως καὶ εἴπωσι, «τοῦτο τὸ » βασίλειον, Κύριε στερέωσον», εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων καὶ γίνεται κονσιστώριον μέχρι τοῦ δικιονίου καὶ ὀνοποδίου. Αἱ γυναῖκες τῶν συγκλητικῶν, εὐθὺς ὡς ἀποκινήσῃ ἡ σύγκλητος, ἀπέρχονται εἰς τοὺς ἐλεφαντίνους πυλῶνας τοῦ καστρησιάκου, περιμένουσαι τὴν ἀφιξίν τῆς Αὐγούστης, εἰς τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως. Ἡ σύγκλητος ἴσταται ἐωσότου ἐπαναλάβῃσι τὰ μέρη, τὰς συνήθεις εὐφημίας. Τότε προσκυνεῖ ἡ Αὐγούστα ἔνθεν κάκειθεν πρὸς τὰ δύο μέρη, ἥτοι πρὸς τὴν σύγκλητον, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰς γυναῖκας. Μετὰ τινὰς ἐτέρας εὐχάς, εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ ὀκτάγωνον τὸ ἔξω τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐδῶθεν, εἰσέρχονται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸν πλησίον Ἅγιον Στέφανον, καὶ μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ μνήστρου, ἐξέρχονται τῆς ἐκκλησίας.

(1) Τόπος μέσον τοῦ τρίκλινου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων καὶ τοῦ ὀνοποδίου.

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, λειτουργεῖ ὁ πατριάρχης καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Αὐγούστης καὶ γίνεται τὸ στεφάνωμα. Ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στεφανοῦται. Ἀμφότεροι ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Αὐγούστα, ἐξέρχονται στεφανωμένοι ἀπὸ τὴν χρυσοῦν χεῖρα καὶ ὑποδέχονται αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ, πίπτοντες καὶ προσκυνοῦντες. Τότε νεύει ὁ πραιπόσιτος καὶ ἅπαντες ἐπεύχονται « εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ». Ἐδῶθεν, μετὰ τινὰς συνήθεις εὐφημίας, ἀποκινουσιν ἅπαντες συνοδεύοντες τοὺς βασιλεῖς μέχρι τοῦ παστοῦ (1), ἰστάμενοι ἔνθεν κάκειθεν πλησίον τῶν γραδηλίων τῆς Μαναύρας. Οἱ ψάλται ψάλλουσι τὰς ἀναφωνήσεις καὶ τὰ ὄργανα τῶν Πρασίνων αὐλοῦσι. Διερχομένου τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Αὐγούστης, εἰσέρχονται οἱ αὐλικοὶ εἰς τὸν παστὸν, καὶ ἴστανται αὐτόθι οἱ βασιλεῖς ἐστεμμένοι, πάντων ἀκτολογούντων κατὰ τὴν συνήθειαν.

Οἱ βασιλεῖς ἀπέρχονται ἀμφότεροι ἐστεμμένοι εἰς τὴν κόγχην τοῦ παστοῦ, ἔνθα ἴσταται ὁ βασιλικὸς κράββατος, καὶ θέτουσι τὰ στέμματα ἐπὶ τοῦ κράββατου. Εὐθέως ἀπέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν (2) ἐπὶ τὸν Ἑρωτα εἰς τὰ ἰθ' ἀκκούβιτα, καὶ ἀναπαύονται. Μετὰ ταῦτα, ἀπέρχονται μετὰ τινῶν φίλων καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν παστὸν, κατὰ τὸ σῦνηθες.

Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ, μνημονεύεται ἡ Ἁγία Χριστίνη, ναὸς ἡ εὐκτῆριον ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀναφερόμενος. Διερχομένης τῆς Αὐγούστης τὴν χρυσοῦν χεῖρα, εἰσέρχονται αἱ πατρίκιοι καὶ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, αἱ συνοδεύουσαι αὐτὴν μέχρι τῆς γεφύρας. Τινὲς προσκεκλημένοι, συναπέρχονται μετὰ τῆς Αὐγούστης ἐπὶ τὸν κοχλιὸν τῆς Ἁγίας Χριστίνης, αἱ λοιπαὶ ἀναχωροῦσι. Μετ' ὀλίγον, διηγούμενος τὰ γινόμενα ἐν τῇ τρίτῃ

(1) Ἀτυχῶς ὁ Πορφυρογέννητος δὲν σαφηνίζει ποῦ ἔκειτο ὁ παστὸς. Βέβαιον ὅμως εἶναι ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἐδῶ μνημονευόμενος παστὸς ἦτο ἐν τῇ Μαναύρᾳ, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἱερῷ κοιτῶνι τοῦ βασιλέως ἢ τῆς Αὐγούστης. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β', σελ. 256, 590.

(2) Ταῦτα εἶναι τὰ διαβατικὰ τοῦ Κυρίου, διὰ τῶν ὁποίων ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Ἑρωτα, κτίριον κείμενον παρὰ τὰ διαβατικὰ τῶν Ἁγίων μ'.

τοῦ λουτροῦ, λέγει, « ἀποκινούσιν οἱ ὕπατοι ὀψικεύοντες μέχρι » τοῦ καταβασίου τῆς Ἀγίας Χριστίνης ».

Ὁ βασιλεὺς διορίζει τινὰς πατρικίας, ἵνα διὰ τοῦ ὀκταγώνου εἰσέλθωσιν εἰς τὸν Αὐγουστέα, καὶ ἰδῶσι τὸ στέψιμον τῆς Αὐγούστης. Εἰς τὸ στεφάνωμα δὲ ὀρίζει ὁ βασιλεὺς ἵνα εἰσέλθωσιν ὁ παράνομπος καὶ τινες πατρίκιοι. Τελεσθέντος δὲ τοῦ στεφανώματος, ἐξέρχονται οὗτοι καὶ ἴστανται μετὰ τῶν ἄλλων πατρικίων.

Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι λόγοι τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἱκανοὶ νὰ πλανήσωσι τὸν ἀναγινώσκοντα: « ἴσταται τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τὸν δεξιὸν ἔμβολον τῆς Μαναύρας, ὅς ἐστιν ἡ πύλη τοῦ Αὐγουστέως », ὁ Αὐγουστεὺς ἢ ὁ τρίκλιнос τοῦ Αὐγουστέως, κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ. Ταῦτα ἐπικυροῦσι τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά γραφόμενα τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν καὶ κυρίως τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀπὸ τοῦ ἀναβασίου πρὸς τὴν Μαναύραν εἶναι ἡ ἐξοδος τῶν διαβατικῶν τοῦ κυρίου, καὶ διὰ τούτων ἀπήρχοντο κατ'εὐθείαν πρὸς τὴν πύλην τοῦ Αὐγουστέως, διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο εἰς τὰ παλάτια τῆς Δάφνης.

Ἔρχομαι τώρα νὰ μελετήσω τοὺς νχοὺς, τὰς ἐπαύλεις καὶ ἕτερα κτίρια ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, ἐγερθέντα ὑπὸ πολλῶν βασιλέων, ἅπαντα ἄνευ πολλοῦ ρυθμοῦ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς μετ' ἀλλήλων ἀρμονίας.

ΠΑΛΑΤΙΑ ΚΕΧΩΡΙΣΜΕΝΑ

Η ΜΑΝΑΥΡΑ Η ΜΑΓΝΑΥΡΑ

Παιδαριώδης εἶναι ἡ παρὰ τῷ Κωδινῷ ἔτυμολογία τοῦ ὀνόματος τούτου (1), τὴν ὁποίαν καὶ ἕτεροι ἐπανέλαβον. Τὴν θέσιν

(1) « Ὡ μάνα ὑπὸ αὔρας ἀπόλλυμαι ». Σελ. 120, 278. Ἐτέρων ἢ ἔτυμολογία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Magna aula, μοὶ φαίνεται ὀρθοτέρα.

τοῦ κτιρίου τούτου ἐμνημόνευσα, διηγούμενος τὰ νῦν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ σωζόμενα ἐρείπια. Ἡ μέσον τοῦ Φάρου καὶ τοῦ κτιρίου τούτου ὀθωμανικὴ συνοικία, μ' ἐμπόδισε νὰ καταμετρήσω τὴν ἀπόστασιν τοῦ κτιρίου ἀπὸ τὸν Φάρον (1).

Μετὰ τὸν Χρυσοτρίκλινον, ἡ Μαναύρα ἦτο πάντων τῶν Βυζαντινῶν παλατίων τὸ ἐπισημότερον κτίριον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπομένων περιγραφῶν τῶν ἡμετέρων συγγραφέων. Τὸ κτίριον τοῦτο κατὰ τὸν Κωδινόν (2), ἤγειρε Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεύς. Μετὰ ταῦτα κατεκόσμησε Λέων ὁ σοφός (3). Λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (4), « διέρχεται διὰ τῆς σακέλλης καὶ τοῦ ὡάτου » καὶ τοῦ ἀνάγοντος στενωποῦ, τὸν τῆς Μαναύρας ἡλιακὸν καὶ « εἰσέρχονται ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ ». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν τῇ δοχῇ τῇ γινομένῃ ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ τῆς Μαναύρας. « Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχεται διὰ τῆς σακέλλης καὶ » τοῦ ὡάτου καὶ διὰ τοῦ ἀνιόντος στενωποῦ πρὸς τὸ τῆς Μα-

(1) Περὶ τῆς θέσεως τῆς Μαναύρας, λέγει ὁ Λουίτπράνδος, Ἐνταπόδοσις, Βιβ. VI Κεφ. V. *Domus palatio contigua*. Ὁ Δουκάγιος, C. Christ. Βιβ. II. Κεφ. V, θέτει τὴν Μαναύραν πλησίον τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν. *Ce qui pourroit me porter à croire que ce palais (ἔστι τῶν Βλαχερνῶν) n'est autre que celui de Magnaura. Le palais des Blaquerne, celui de Magnaura. Histoire de l'empire de Constantinople sous les empereurs François, par Ducange, Venise, 1720. 1re Partie. Ἡπατήθη ὁ Δουκάγιος μὴ γνωρίζων ὅτι ἐν ἀμφοτέροις τοῖς παλατίοις τῶν Βλαχερνῶν καὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὑπῆρχον Μαναῦραι. J. Labarte, σελ. 193. Τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν σήμερον δὲν σώζεται, εἰμὴ ὁ πύργος ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου ἐγερθεῖς ἐπὶ τῶν χερσαίων τειχῶν, ἐλευσινὸν οἰκοδόμημα, ὁσημέραι κρημνιζόμενον. Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 83, 192.*

(2) Σελ. 18. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, Τόμ. Β'. σελ. 231, σώζεται τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα, ἄδηλον τίνας.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΡΙΚΛΙΝΟΝ ΤΗΣ ΜΑΝΑΥΡΑΣ

Ἐτραλέως τολύπευσαν τόνδε δόμον βασιλῆες,
Δίχμην ὀδοδοτέειραν ἀπὸ σταυροῦ λαχόντες,
Αὐτὸς ἄναξ Ἡρακλῆς σὺν Κωνσταντίνῳ υἱί.

Ἐννοεῖ βεβαίως τὴν ὁμώνυμον Μαναύραν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν.

(3) Σύν. Θεοφάνους, σελ. 374.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 125, 545, 567. Γ. Κωδινός, σελ. 120. Ἡ ἐν τῷ Χρονικῷ Πασχάλιῳ, Τόμ. Α'. σελ. 623 μνημονευομένη Μαγναύρα, δὲν εἶναι αὕτη τοῦ μεγάλου παλατίου. Banduri, Τόμ. Β'. σελ. 601.

» ναύρας ἡλιακὸν » (1). Ἐκ τούτων δηλοῦται, ὅτι ἡ Μαναύρα ἔκειτο βορειότερον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου. εἶναι δὲ καὶ ὑψηλοτέρα ἢ θέσις αὐτῆς.

Ἐκ τινων λόγων τοῦ Κεδρηνοῦ (2), φρονῶ ὅτι ἡ Μαναύρα, ὑπεράνω τῶν ἰσογείων θαλάμων μνημονευομένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου, εἶχε καὶ ὑπερῶα, τῶν ὁποίων λείψανα ἐνυπάρχουσιν ἐν τοῖς σωζομένοις ἔρειπίοις τοῦ κτιρίου. Ὁ Κεδρηνὸς ἀφηγούμενος τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ Πορφυρογεννήτου, λέγει, « πρὸ δὲ τινῶν ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς . . . ἐσπέρας κατα- » λαμβανούσης, λίθοι ἄνωθεν πεμπόμενοι καὶ ἐντὸς τῶν αὐτοῦ » διαιτημάτων σὺν πολλῶ ῥοίζῳ πίπτοντες, ἐξαισίους ἀπετέ- » λουν κτύπους· δόξας δ' ἀπὸ τῶν τῆς Μαναύρας ὑπερώων τού- » τος φέρεσθαι, φύλακας ἐπὶ πολλαῖς νυξὶν ἀφώρισεν. »

Ἐν τῇ Μαναύρα, διελάλει τὸν λαὸν ὁ βασιλεὺς τῇ δευτέρᾳ τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἵνα πιστῶς καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐκτελέσῃ τὴν ἀγίαν τεσσαρακοστήν (3). Λέων ὁ βασιλεὺς, κοιλιακῶ νοσήματι περιπεσὼν, « καὶ τὰ λοιίσθια πνέων, μόλις » ἠδυνήθη κατὰ τὸν βασιλικὸν τύπον ἐν τῷ τῆς ἐγκρατείας δη- » μηγορήσαντα » (4). Ἐν τῇ Μαναύρα ἐδημηγόρησε καὶ ὁ Θεό- » φιλος (5). « Καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλί- » νου, ἀπέργεται ἐν τῇ μαναύρα . . . καὶ διαλαλεῖ ἐκεῖσε τὸν » λαὸν τὸ ἐν ἀγνεΐᾳ καὶ φόβῳ Θεοῦ ἐκτελέσαι τὴν τεσσαρακο- » στήν » (6). « Ὡστε μὴ δυνηθῆναι ἐξελθεῖν ἐν τῇ μαναύρα τὴν » δημηγορίαν διαλαλῆσαι ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστειῶν » (7).

(1) « Ἐκτίσεν ὁ βασιλεὺς τὸν στρογγύλον ἡλιακὸν τῆς Μαναύρας ». Γ. Κεδρηνός, σελ. 698, 709.

(2) Τόμ. Β'. σελ. 338.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 155. Διαλαλία ἐλέγετο ἢ πρὸς τὸν λαὸν προσφώνησις τῶν βασιλέων.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 377. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 273.

(5) Γενέσιος, σελ. 51. « Ὁ Θεόφιλος . . . ὑπὸ τῆς νόσου σφιγγόμενος ἄνεισι κλινῆρης » πρὸς τὴν Μαναύραν ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 138.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 155.

(7) Λέων ὁ Γραμματικὸς, σελ. 285. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 432, 549. Συν. Θεοφάνους, σελ. 870.

« Διέρχεται διὰ τῆς Μαναύρας καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς δια-
» βατικῶν » — « Καθίσαντες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Μαναύρας » —
« Καὶ ἀνελθόντων, ἐκάθισαν ἐν τῷ νεοκατασκευάστῳ σέντζῳ
» τῷ ἱσταμένῳ ἐν τῷ τοιούτῳ τῆς Μαναύρας τρικλίνῳ » (1). Ἐξ
ἄλλων λόγων τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ μανθάνομεν, ὅτι πολλάκις
ἐν ἐπισήμοις ἑορταῖς, συνηθροίζοντο ἐν τῇ Μαναύρᾳ οἱ αὐλικοὶ
καὶ πᾶς ὁ πολιτικὸς ὄχλος.

Ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ τρικλίνου τούτου, ὑπῆρχον
τρεῖς καμάραι καὶ τέσσαρα μεγάλα κίονια (2). Ἐκατέρωθεν
ἴσταντο οἱ προσκεκλημένοι. Ἐν τῷ μέσῳ ἦσαν γραδῆλια ἀνερ-
χόμενα μέχρι τῶν καμαρῶν. Ἡ δεξιὰ ἀνατολικὴ καμάρα, ἦτο
τὸ ἱματιοφυλάκιον τῶν βασιλέων, ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντίους, τὸ
βεστιάριον, ἔνθα ἐν ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς καὶ ὑποδοχαῖς, εἰσήρ-
χето καὶ ἐνεδύετο ὁ βασιλεὺς. Ἐπὶ τῶν γραδῆλιων τούτων,
ἴστατο δημηγορῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ
ἠπλοῦτο ἐπεύχιον. Μετὰ τὴν δημηγορίαν, ὁ λαὸς ἔλεγε, « πο-
» λυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν σου. »

Ἀπὸ τῆς Μαναύρας, ἐξέρχονται ἅπαντες διὰ τῆς δεξιᾶς πύ-
λης εἰς τὸν τρίκλινον τῶν κανδιδάτων (3) καὶ διὰ τῶν ἐξουδί-
των, τῶν σχολῶν καὶ τοῦ χυτοῦ τῆς Χαλκῆς, ἀπέρχονται μέ-
χρι τοῦ ἀγίου φρέατος τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ, ἐγένετο ἡ ἐκλογή τοῦ πατριάρχου.
Οἱ μητροπολιῖται, συνεργόμενοι ἅπαντες ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι
τῆς Ἀγίας Σοφίας, ψηφίζουσιν « οὐς ἂν βουλευθῶσι ». Οἱ μη-
τροπολιῖται καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν προψηφισθέντες, ἀπέρχονται ἅπαν-
τες εἰς τὸ παλάτιον, ἦτοι εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον. Ὁ βασιλεὺς
ἐκ τῶν τριῶν ψηφισθέντων, ἐκλέγει ὅποιον θέλει. Ἀπέρχεται
τότε εἰς τὴν Μαναύραν, πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ ὁ κληρὸς. Ὁ βα-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 137, 138.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 570, 571.

(3) Τ' ἀκόλουθα λέγει Ἰωάννης ὁ Λυδὸς, σελ. 142, περὶ τῶν κανδιδάτων, « κανδιδά-
» τους δὲ τοὺς λευχίμονας Ρωμαίοις ἔθος καλεῖν » — « κανδιδάτοι δὲ καὶ οἱ μέλλοντες
» εἰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν παριέναι ἐλέγοντο, ὅτι καὶ αὐτοὶ λευχιμονοῦντες προῆσαν. »
Χρον. Πασχάλιον, Τόμ. Α'. σελ. 501, 502.

σιλεύς ιστάμενος ἐπὶ τῶν γραδηλίων, λέγει τοῖς μητροπολίταις καὶ τῇ συγκλήτῳ, « ἡ θεία χάρις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς βασιλεία ἡμῶν, » προβάλλεται τὸν εὐλαβέστατον τοῦτον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ». Κωδινὸς ὁ Κουροπαλάτης (1), οὕτως ἀφηγεῖται τὴν προσλαλιὰν ταύτην. « Ἡ ἀγία τριάς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῖν βασιλείας, προβάλλεται σὲ ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. » Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν ἐκλεχθεὶς, ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τῶν αὐλικῶν συνοδευόμενος, ἀπέρχεται εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὸ παλάτιον (2).

Δοχῆς γενομένης ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ (3), περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος (4) τὰ ἀμύθητα πλούτη καὶ κοσμήματα τοῦ παλατίου τούτου. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, προσέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος πρῶτ' ἐν τῇ Μαναύρα καὶ τούτους ἀκολουθοῦσι πάντες οἱ τοῦ παλατίου. Ὁ βασιλεὺς ἢ οἱ βασιλεῖς, ἐκ τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἐξερχόμενοι, διέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ' καὶ τοῦ Σίγματος, συνοδευόμενοι ὑπὸ πάντων τῶν αὐλικῶν, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου. Ἐδῶθεν, διὰ τοῦ ἀνιόντος στενωποῦ πορεύονται πρὸς τὸ ἡλιακὸν τῆς Μαναύρας. Οὕτω καλεῖται φρονῶ ὁ πρὸ τῆς μεγάλης εἰσόδου τῆς Μαναύρας, στενὸς καὶ ὑπαιθρος χῶρος. Εἰσέρχονται ἅπαντες εἰς τὸν μέγαν τρίκλινον, ἔνθα ἴδρυται ὁ Σολομώντειος θρόνος. Ὁ θρόνος οὗτος, τοῦ ὁποίου τὴν ὠραιότητα καὶ τὰ βαρύτατα κοσμήματα, ἅπαντες οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς ἐξύμνησαν, ἵστατο πάντοτε ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῆς Μαναύρας, ἧτοι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ. « Ὁ βασιλεὺς ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου ». Μνημονεύονται καὶ ἕτεροι θρόνοι ἐν τῷ Χρυσοτρι-

(1) Σελ. 103.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 564. « Ἱερᾶται τοίνυν οὗτος (ὁ Ἀρσένιος) καὶ Πατριάρχης χειροτονεῖται κοινῇ τῶν τε ἀρχιερέων γνώμη, καὶ τοῦ βασιλέως τὰ μέγιστα » συναينوῦντος καὶ ἐπικυροῦντος τὴν ἀρχιερατικὴν ψῆφον ἐκείνων. » Ν. Γρηγοράς, Τόμ. Α'. σελ. 55. Συν. Θεοφάνους, σελ. 378. Κωδινὸς Κουροπαλάτης, σελ. 101. Γ. Φραντζῆς, σελ. 305.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 378.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 566.

κλίνω καὶ τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ. Ὁ θρόνος οὗτος, ἐνίοτε μετεφέρετο ἐν τῷ κονιστιωρίῳ, ὑπὸ πολλῶν σιλεντιαρίων καὶ χουρμπαϊτῶν ἀγρύπνων φυλαττόμενος.

Ἐν ἐτέρᾳ δοχῇ, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν τρίκλινον τῆς Μαναύρας μετὰ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ, καὶ « περιβαλλόμενος τὸ » ὀκτάγωνον χλανίδιον καὶ τὸ μέγα λευκὸν στέμμα, ἀνῆλθεν » ἐν τῷ Σολομωντείῳ θρόνῳ καὶ ἐκαθέσθη. — « Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν μέγαν τρίκλινον ἐν ᾧ καὶ ὁ Σολομώντειος ἵστατο » θρόνος » (1).

Ὁ δεσπότης εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν δεξιὸν μέρος τοῦ τρικλίνου τῆς Μαναύρας, ἐνθα φυλάττονται ὡς προεῖπον, τὰ ἐνδύματα τοῦ βασιλέως, καὶ ἐδῶ ἐνδύεται, ἐωσότου εὐτρεπισθῶσιν ἐν ταῖς διατεταγμέναις αὐτῶν θέσεσιν οἱ προσκεκλημένοι. Ὁ λαὸς ἔξω ἱστάμενος ἐν τῇ καθολικῇ τῆς Μαναύρας εἰσόδῳ ἦται πρὸς δυσμᾶς, πολυχρονίζει. Ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου καθήμενος, δέχεται καὶ χαιρετίζει τοὺς προσκεκλημένους, εἰσαγομένους ὑπὸ τοῦ τελετάρχου, προσκυνοῦντας μέχρις ἐδάφους, καὶ ἱσταμένους ἐν ταῖς οἰκείαις αὐτῶν θέσεσι. Τοιαύτη ἦτο ἡ τελετὴ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου περιγραφομένη.

Μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, « αὐλοῦσι τὰ » ὄργανα » καὶ μετ' ὀλίγον « παίουσι τὰ ὄργανα » (2). Εἶτα, « ἄρχονται βρυχᾶσθαι οἱ λέοντες καὶ τὰ ὄρνεα τὰ ἐν τῷ σέντζῳ, » ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τοῖς δένδρεσιν ἄδειν ἐναρμονίως, τὰ δὲ ζῶα » τὰ ἐν τῷ θρόνῳ ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν ἀνορθοῦνται ». Πάλιν μετ' ὀλίγον « παίουσι τὰ ὄργανα, οἱ λέοντες ἡρεμοῦσι καὶ τὰ ὄρνεα τοῦ ἄδειν παύονται, τὰ δὲ θηρία τοῖς ἰδίοις τόποις ἐγκαθίζονται ». Ταῦτα δις καὶ τρίς ἐπαναλαμβάνονται, τοῦ βασιλέως καθημένου ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου καὶ τῶν περιεστώτων εὐφημούντων.

Ἐν τῇ Μαναύρᾳ, ὑπῆρχον μεγάλοι κίονες (3), ὑποκρατοῦντες

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 583, 593.

(2) Περὶ τῶν ὀργάνων τούτων πρὸς τὸν Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 137.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 571.

τὴν ὄροφὴν, ἢ τὰ ἄνω ὑπερῶα, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν γράφουσιν οἱ ἡμέτεροι.

Ἐν τῇ δοχῇ τῶν πρέσβειων τοῦ Ἀμεριμνῆ (1), ἠπλώθησαν ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ, ἀπλώματα Περσικὰ « πολύτιμα ». Οἱ ἀπὸ δυσμῶν εἰσερχόμενοι πρέσβεις, ἀνήρχοντο εἰς τὴν Μαναύραν δι' ἀναβαθρῶν (2). Μνημονεύεται καὶ μητατώριον ἐν τῇ Μαναύρα, πλησίον τοῦ βεστιαρίου, ἔνθα ἐν ταῖς τελεταῖς ἀνεπαύετο ὁ βασιλεύς. Ὁ τρίκλινος οὗτος εἶχε καὶ ἴδιον παπίαν (3).

Ἐν τῇ Μαναύρα, συνήθροισε Θεόφιλος τοῦ Μιχαήλ, « τοὺς » τῶν βασιλικῶν ἀπολαύοντας φιλοτιμιῶν καὶ βασιλικῆς τιμῆς » μετασχόντας » (4). Λέοντα τὸν σοφὸν μαθηματικόν, προσέλαβεν ὁ Θεόφιλος ἐν τῇ Μαναύρα, καὶ παρέδωκεν αὐτῷ ὡς μαθητὰς τοὺς εὐφρεστάτους τῶν νέων (5). Πιθανὸν ἢ σχολὴ αὕτη συνεστήθη ἐν ἰδιαιτέροις δωματίοις τῆς Μαναύρας καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς ὑποδοχῆς. Περὶ τούτων οὐδεμίαν μνείαν ποιεῖται ὁ Πορφυρογέννητος (6). Πιθανὸν διελύθη ἡ σχολὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου.

Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συνεκάλεσεν ἐν τῇ Μαναύρα ὁ Θεόφιλος, φθινόμενος ὑπὸ κοιλιακοῦ νοσήματος, τοὺς ἄρχοντας καὶ φίλους αὐτοῦ, καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ λαλήσῃ, συσταίνων εἰς ἅπαντας τὴν σύζυγον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαήλ. « Ἐν

(1) Γράφεται Ἀμερουμνῆ ἢ Ἀμερμουρῆ. Ὅρθον εἶναι, Ἐμίρ-οὐλ-μουϊμνίν, ἧτοι ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν. Ὁμοίαν διόρθωσιν χρῆζει καὶ τὸ Ἀμεραμνουνη, ἐν τῇ Συνεχεῖζ Θεοφάνους, σελ. 82, 96, 97. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 624. Λεξικὸν Τουρκο-Ἑλληνικόν, Α. Μαλιάνα, ἐν λέξει Ἐμίρ.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 201, 576.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 583, 725.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 85. « Συναθροίζει σοφοὺς κατὰ τὴν Μαναύραν, ὡς τοὺς » μὲν, φιλοσοφίας, γεωμετρίας, τοὺς δὲ ἑτέρους, ἀστρονομίας. » Γενέσιος, σελ. 98. Ταῦτα ἀποδίδει ὁ Lebeau εἰς τὸν Βάρδαν. Histoire du Bas-Empire. Τόμ. ΙΕ' σελ. 64.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 192, 660, 694, 806. Γενέσιος, σελ. 98. « Προσλαβόμενος αὐτὸν (ὁ Θεόφιλος) εἶχεν ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Μαναύρας, παραδοὺς διδάσκειν καὶ » μαθητὰς ». Λέων ὁ Γραμ. σελ. 225.

(6) « Ὁ Βάρδας δὲ διεῖπε τὰ πολιτικά . . . ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῆς ἔξω σοφίας . . . » κατ' αὐτὰ τὰ βασιλεία ἐν τῇ Μαναύρα ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 165. Περὶ τῆς Μαναύρας, Χαλκῆς καὶ ἰπποδρόμου, πρβ. Γ. Κεδρηνόν, Τόμ. Β'. σελ. 204.

» τῆ Μαναύρα πάντας ἐκκλησιάσας καὶ μόλις κλίνης ὑπὸ τῶν
» ἐπιτηδείων κουφισθεὶς καὶ ἀρθεὶς » (1).

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ, σπανίζων
χρημάτων διὰ τὴν συνήθη πρὸς τὸν λαὸν φιλοδωρίαν, εὐρήκεν
ἐν τῷ εἰδικῷ ταμείῳ, κειμένῳ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τρικόγγου,
χρήματα πολλὰ, προελθόντα ἐκ τῆς χωνεύσεως τῆς χρυσοῦς
καλουμένης πλατάνου, τῶν δύο ὀλοχρύσων γρυπῶν, τῶν δύο
χρυσῶν σφυρηλάτων λεόντων, τοῦ ὀλοχρύσου ὄργανου, δια-
φόρων ἐπιχρύσων ἔργων τῆς τραπέζης καὶ τῶν χρυσοῦφῶν βα-
σιλικῶν στολῶν. Ταῦτα ἔμελλεν ὁ προβασιλεύσας Μιχαὴλ ὁ
μεθυστῆς τοῦ Θεοφίλου υἱὸς, νὰ δαπανήσῃ πρὸς ἡδονὴν αὐτοῦ,
ἀλλ' ὁ θάνατος διέσωσε μέρος τῶν χρημάτων (2). Ταῦτα μετε-
χειρίσθη εἰς διατροφήν τῶν στρατιωτῶν, ὁ Βασίλειος.

Τὰ χρυσᾶ καὶ καλλιτεχνικὰ ὄργανα ταῦτα, μνημονευόμενα
ὑπὸ τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος Πορφυρογεννήτου, ἐγγόνου
Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, ἀνενεώθησαν πιθανὸν ὑπὸ τοῦ φιλο-
κάλου Πορφυρογεννήτου, ὅπως ἀνωτέρω περιγράφονται.

Αἱ ἐπίσημοι τῶν ἡγεμόνων δοχαὶ, ἐγίνοντο ἐν τῷ τρικλίῳ
τούτῳ, «δοχῆς δὲ γενομένης ἐν τῇ μαναύρα, καθὼς ἔστι ἔθος
» τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων ποιεῖν, ὅταν τινὰ τῶν ὑφ' ἡγεμονίας
» ἔθνοὺς τινὸς τῶν περιφανῶν καὶ μεγάλων εἰσδέχεσθαι μέλ-
» λουσι. » — « Δοχῆς γενομένης ὡς ἔθος ἐν τῇ Μαναύρα » (3).

Ἐνίοτε ἐτελοῦντο καὶ γάμοι βασιλικοὶ ἐν τῇ Μαναύρα. « Ἡγά-
» γετο δὲ ὁ βασιλεὺς Λέοντι τῷ βασιλεῖ, θυγατέρα Μάρτινάκου
» ἦν καὶ ἔστεψεν ποιήσας τοὺς γάμους ἐν τῇ μαναύρα καὶ τοῖς
» ἰθ' ἀκκουδίτοις » — « Καὶ στέψας, τοὺς γάμους ἐποίησε ἐν τῇ
» μαναύρα » (4).

Σύντομον περιγραφὴν τῆς Μαναύρας, ἔχομεν ἐν τῇ Ἀντα-
ποδόσει τοῦ Λουίτπράνδου, πρεσβευτοῦ πρὸς τὸν Νικηφόρον Φω-

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 138.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 173, 257, 659.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 317. Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 237.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 694, 846.

κᾶν (1). Λέγει, « ὑπάρχει ἐν Κωνσταντινουπόλει οἶκος πλησίον
 » τοῦ παλατίου παμμεγέθους καὶ ὠραιότατος, καλούμενος ἡ Μα-
 » ναύρα. Τὸν οἶκον τοῦτον, ὁ Κωνσταντῖνος χάριν τῶν πρὸ ὀλί-
 » γου ἐλθόντων Ἰσπανῶν πρέσβειων καὶ ἐμοῦ, τοιουτοτρόπως
 » παρεσκεύασε. Δένδρον ἐκ χαλκοῦ ἢ ἐπίχρυσον, ἵστατο ἐνώ-
 » πιον τοῦ θρόνου τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ὁποίου τοὺς κλάδους
 » ἐπλήρουν ὄρνεα χαλκᾶ καὶ ἐπίχρυσά παντὸς εἶδους, ἕκαστον
 » κελαδοῦν κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Τοῦ αὐτοκράτορος ὁ θρόνος
 » τοιουτοτρόπως ἦτο κατεσκευασμένος ὥστε, ὅτε μὲν ὑφ’ οὗτο
 » ὅτε δὲ κατήρχετο, ἄνευ προφανοῦς κινήσεως. Τὸν μέγιστον
 » τοῦτον θρόνον ξύλινον ἢ χάλκινον ἀγνοῶ, ἐπίχρυστοι λέοντες
 » ἐρύλαττον, οἵτινες τὴν γῆν διὰ τῆς οὐρᾶς πλήττοντες μετὰ
 » χαίνοντος στόματος καὶ κινουμένης γλώσσης ἐβρύχοντο. Ἐν
 » τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ εἰσῆλθον, ἐπικλίνων ἐπὶ τῶν ὤμων δύο εὐ-
 » νούχων. Εὐθύς ὡς εἰσῆλθον, ἤρχισαν βρυχόμενοι οἱ λέοντες
 » καὶ τὰ ὄρνεα ἐκελάδουν κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν. Ἐγὼ ὅμως
 » περὶ τούτων προειδοποιημένος, οὐδόλως ἐπτοήθην οὐδόλως
 » παρεξενίσθην.»

Ταῦτα τοῦ Λουίτπράνδου, ἐπικυροῦσιν ὅσα ἀνωτέρω εἶπον
 περὶ τῆς ἐκ νέου ἀνασκευῆς τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων ὀργά-
 νων ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἢ ἐτέρων τοῦ Θεοφίλου δια-
 δόχων.

Τὴν λαμπρότητα τῆς Μαναύρας, τὴν ὁποίαν ἅπαντες οἱ ἱστο-
 ρικοὶ περιγράφουσι, καὶ τῆς ὁποίας τινὰ ἤδη ἀνέμνησα, κάλ-
 λιον πάντων ἱστόρησεν ὁ Πορφυρογέννητος, περιγράφων τὴν
 ὑποδοχὴν τῶν Σαρακηνῶν πρέσβειων (2), γενομένην ἐπὶ Κων-

(1) Πατρολογία τοῦ Migne, Τόμ. 115^{ος}, σελ. 895. Πολλὰ καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια
 περὶ Βυζαντίων καὶ τῶν ἀνακτόρων, συνέγραψεν ὁ Λουίτπράνδος. Ἀποστρεφόμεθα ὅμως
 τὰς ἀγοραίας κατὰ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ὕβρεις τοῦ φιλοσόφου καὶ ἀκριτομύθου τούτου
 πρεσβευτοῦ. Βυζαντινὰ Μελέται τοῦ Σ. Ζαμπελίου. Ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 517.

(2) Σαρακηνοὺς ἐκάλουν οἱ Βυζάντιοι τοὺς πρέσβεις τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων.
 Ἡ λέξις εἶναι ἀραβικὴ, σὰρξ ἀνατολή, σαρήκ ἀνατολίτης. Ὁμοίως ἡ λέξις γάρμπ
 δύσις, μαγρήμπ δυτικός. Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἐν Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ κατοικοῦντες, τοὺς
 ἐκ Βαρβαρίας, Ἀλγερίας καὶ Μαρόκου προερχομένους ὁμοθρήσκους αὐτῶν, χάριν προ-
 σκυνήσεως ἢ ἐμπορείας. Τὴν λέξιν Saracens, παρέλαβον οἱ Σταυροφόροι ἀπὸ τοὺς Ἑλ-

σταντίνου καὶ Ρωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων. Οὐχὶ μόνον τὴν θέσιν ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν τοῦ παλατίου κατασκευὴν, λεπτομερέστατα περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος. Ἔνεκα τούτου καὶ χάριν τῆς ἱστορίας τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τελουμένων ποικίλων ἐορτῶν, ἀντιγράφω ταύτην, ἵνα ὁ ἀναγνώστης πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν προλεχθέντων, ἀφίνων κατὰ μέρος ποικίλα τινὰ κοσμήματα, συνήθη ἐν ταιαύταις τελεταῖς, ὑπὸ τοῦ φιλοκόσμου συγγραφέως λεπτομερῶς περιγεγραμμένα.

« Περὶ τῆς γενομένης δοχῆς ἐν τῷ περιβλέπτῳ καὶ μεγάλῳ »
 » τρικλίνῳ τῆς μαναύρας ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν »
 » Πορφυρογεννήτων, ἐν Χριστῷ βασιλέων Ῥωμαίων, ἐπὶ τῇ πα- »
 » ρουσία τῶν παρὰ τοῦ Ἀμεριμνῆ ἀπὸ τῆς Ταρσοῦ ἐλθόντων »
 » πρέσβεων, περὶ τοῦ ἀλλαγίου καὶ τῆς εἰρήνης, μηνὶ Μαΐῳ λα΄, »
 » ἰνδ. δ΄.» (1).

Ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς Μαναύρας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο ὁ Σολομώντειος θρόνος, ἐκρεμάσθησαν ἐκατέρωθεν τοῦ τρικλίνου, ἀλυσίδια ἀσπρόχαλκα τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. Ἐν τοῖς ἀλυσιδίοις τούτοις, ἐκρεμάσθησαν τὰ μεγάλα ἀργυρᾶ πολυκάνδηλα τῆς νέας ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἰδρυθείσης. Ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ τρικλίνου τούτου, μέσον τῶν μεγάλων κιόνων, ἐτέθη τὸ χρυσοῦν ὄργανον καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ μᾶλλον πρὸς ἀνατολὰς, τοῦ Βενέτου τὸ ἀργυροῦν ὄργανον, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει, τοῦ Πρασίνου τὸ ἀργυροῦν ὄργανον. Ὅλον τὸ ἀναδενδράριον (2) ἐσχημάτισαν εἰς εἶδος τροπικῆς (3) διὰ μεταξίνων ὑφασμάτων. Ἐκα-

ληνας, τοὺς μὴ προφέροντας τὸ τραχὺ τῶν Ἀράβων s (Γαλλ. ch. Γερμ. sch). Ὁ Ἄραψ περιγητῆς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος Ibn. Batūtāh, λέγει ὅτι τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε ἐνδημοῦντας Μουσουλμάνους, ἐκάλουν οἱ Βυζάντιοι Sharkiyyin, ἧτοι Ἀνατολίτας. Ἄγγλ. Easterns-Saturday Review, ἐν Λονδίῳ, Νοεμβρίου 8 1884, σελ. 605.

(1) Τόμ. Α΄. σελ. 570, (915 - 948).

(2) Σειρὰ δένδρων χάριν περιπάτου ἢ σκιᾶς, μέσον τῆς Μαναύρας καὶ τῶν σχολῶν, τῶν λύχνων καὶ κανδιδάτων. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α΄. σελ. 584. Τόμ. Β΄. σελ. 256.

(3) Τροπικὴν ἐκάλουν οἱ Βυζάντιοι διάδρομον θολωτὸν, ἢ τόπον ὑπαιθρον, διὰ ὑφασμάτων καὶ κλάδων δένδρων ἐπιστεγαζόμενον. Τροπικὴ μνημονεύεται ἐν τῷ Λαυσιακῷ.

τέρωθεν τῶν κίωνων, ἀπὸ τῶν ὑφασμάτων τούτων μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἐκρεμάσθησαν σκαραμαγγία τοῦ μεγάλου παλατίου(1).

Ἐπὶ τῇ δοχῇ τῶν Ἰσπανῶν πρέσβειων, ἐγένοντο ταῦτα ὅλα ὅμοια· τὸ ἀναδενδράριον ὅμως δὲν ἐκοσμήθη διὰ μεταξίνων ὑφασμάτων, ἀλλὰ διὰ σκαραμαγγίων, καὶ ἐκρεμάσθησαν συγχρόνως τὰ χειμευτὰ ἔργα τοῦ φύλακος(2).

Πρὸς διακόσμησιν τῆς Μαναύρας καὶ τῶν πλησίον ἰδρυμάτων, παρέλαβον οἱ ἐπιστάται οὐχὶ μόνον τὰ σκευῆ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ πάμπολλα ἄλλα ἀργυρᾶ, ἐναποκείμενα ἐν τοῖς ξενῶσι, γηροκομείοις, ταῖς μοναῖς καὶ ἔξω ἐκκλησίαις. Πρὸς τούτοις, ἔλαβον καὶ πλεῖστα πολύτιμα κοσμήματα ἐκ τῶν ἀργυροπρατῶν. Πρὸ πάντων, μνημονεύονται τὰ πολλὰ ἀλυσίδια καὶ πολυκάνδηλα τῆς νέας ἐκκλησίας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο, ἐκ τῶν ὁποίων μανθάνομεν τὸ ὑπερβάλλον κάλλος καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, τοσοῦτω ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου ὑμνουμένης.

Τὸ ἔξω τῆς Χαλκῆς πύλης, ἐκόσμησεν ὁ ὑπαρχος ἔνθεν κακίθεν τοῦ ἐξάγοντος καγκέλλου, μετὰ βλαττίων, ἀπλωμάτων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καγκέλλου ἐκρεμάσθη ἀλυσίδιον ἐν, καὶ τὸ μέγα ἀργυροῦν πολυκάνδηλον τῆς ἐκκλησίας τῶν Βλαχερνῶν. Τὸν τρίκλινον ἔνθα ἴσταται τὸ καμελαύκιον(3) καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, καθὼς καὶ τὸ Ὀνοπόδιον, ἐκόσμησεν ὁ σακκελάριος μετὰ βλαττίων καὶ βήλων τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ὅμοίως καὶ ὁ πόρτηξ τοῦ Αὐγουστέως, ἤγουν ἡ χρυσῆ χεὶρ, ἐκοσμήθη μετὰ τῶν ὀξέων βλαττίων τοῦ αὐτοῦ Χρυσοτρικλίνου. Τὰ διαβατικὰ ἀπὸ τοῦ Αὐγουστέως μέχρι τῆς

(1) Ἦτοι τοῦ Χρυσοτρικλίνου, οὕτω πολλάκις καλουμένου.

(2) Χειμευτὰ ἔργα εἶναι τὰ καλούμενα ἐγκαυστικά. Γαλλ. Email. Σμάγδος, ἐγκαυστον, ἐκ τοῦ Ἰταλ. smalto. Κοραῆ, τὰ μετὰ θάνατον εὑρεθέντα συγγράμματα. Ἐν Ἀθῆναις, Τόμ. Α'. σελ. 127. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 204. Ἔργα χειμευτὰ συχνὰ μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος. Χειμευτῆς, ὁ ταῦτα κατασκευάζων. « Τότε καὶ ἀνὴρ τις « χειμευτῆς, ἐκ τῶν τῆς χειμῆς τεχνῶν εὐφυῆς ὢν ταῖς ἀπάταις ὀφθαλμοπλανῆσαι. » Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Α'. σελ. 629.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 302, 652. Ἀπορῶ τίνα τρίκλινον ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς, τὸν ὁποῖον μνημονεύει καὶ ἐν σελ. 578 τοῦ Α'. Τόμου.

ἀψίδος (1), ἐκοσμήθησαν μετὰ βήλων κεντητῶν. Ὅμοίως καὶ τὸν ἵππόδρομον τοῦ παλατίου (2) ἐκόσμησεν ὁ ὑπαρχος μετὰ βλαττίων καὶ βασιλικῶν διαφόρων βήλων. Ἀπαντας τοὺς διαδρόμους καὶ τοὺς τοίχους αὐτῶν, ἐκόσμησαν μετὰ δαφνῶν καὶ ἀνθέων τῆς ἐποχῆς.

Πάντα τὰ ἐδάφη κατερράνθησαν μετὰ φύλλων κισσοῦ καὶ δάφνης· τὰ οἰκειότερα δὲ μέρη, διὰ μυρσίνης καὶ δενδρολιβάνου. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν βήλων ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς Μαναύρας, κατερράνθη ὅλος ὁ τρίκλιнос διὰ ρόδων. Εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ τρικλίνου τούτου, ἠπλώθησαν ἀπλώματα περσικὰ πολύτιμα.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν κοσμημάτων τῆς Μαναύρας καὶ τῶν περικειμένων παλατίων, ὁ Πορφυρογέννητος ἱστόρησε τὰ ποικίλα ἐνδύματα τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν. Πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐν τῇ Μαναύρᾳ ἱσταμένου, ἔστησαν ἀριστερᾶ καὶ δεξιᾶ τὰ Ρωμαϊκὰ σκῆπτρα, ὑπὸ τῶν κανδιδάτων κρατούμενα. Ἄνω τῶν ἀναβάθρων, ἴσταντο τῆς μεγάλης ἐταιρίας οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες τὸ χρυσοῦφαντον μεταξωτὸν βασιλικὸν φλάμουλον. Ἔτεροι πλησίον τούτων, ἐκράτουν τὰ χρυσαῖα βασιλικὰ φλάμουλα. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων, ἀλλ' ὑψηλότερον τούτων, ἴσταντο οἱ ψάλται τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εὐφημοῦντες καὶ ἄδοντες ὕμνους βασιλικούς.

Οἱ ἐλάται τῶν βασιλικῶν δρομώνων, ἴσταντο ἐν τῷ τρικλίνῳ τῶν κανδιδάτων, πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου, ἐν τῷ καμελαυκίῳ καὶ τῷ ὄνοποδίῳ. Μετὰ τούτους, ἴσταντο εἰς τὸν πόρπηκα τοῦ Αὐγουστέως ἡγουν ἐν τῇ χρυσῇ χειρὶ, τὰ ἀρχοντογεννήματα, οἱ σαπωνισταὶ (3) τοῦ βεστιαρίου καὶ οἱ τῆς τραπέζης, φοροῦντες τὰ μὲν ἀρχοντογεννήματα τὰ ἑαυτῶν σκα-

(1) Ἦτοι τῆς χρυσῆς χειρὸς ἀγούσης εἰς τὸ Ὀνοπόδιον.

(2) Ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἵππόδρομον πρὸς ἀνατολὰς τῶν Νομέρων, καλούμενον ὅτε μὲν ἵππόδρομον τοῦ παλατίου, ὅτε δὲ ἵππόδρομον ἀσκέπαστον.

(3) Σαπωνισταὶ, sunt qui vestes sapone mundant et lavant. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 680 Πολλοὶ τοιοῦτοι μνημονεύονται ἐν τῷ παλατίῳ, ἕνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως λευκῶν ἐνδυμάτων, ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν.

ραμάγγια καὶ σπαθία, οἱ δὲ σαπωνισταὶ βεστιαρίζονται τὰ ἀτραβατικά (1) χλανίδια.

Ἐσωθεν τῆς Χαλκῆς πύλης, ἤτοι ἐν τῷ καλουμένῳ καγκέλλῳ ἦσαν οἱ Τουλμάτζοι (2) μετὰ φλαμούλων, βαστάζοντες δόρκας, φοροῦντες τὰ σπαθία καὶ τοξοφάρετρα αὐτῶν. Ἐξωθεν τοῦ καγκέλλου, ἤτοι ἐν τοῖς διαβατικοῖς τοῦ Ἀχιλλέως, ἴστατο λαὸς πρὸς τὸ μέρος τῶν Νουμέρων καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν καμάραν τοῦ Μιλίου. Οἱ λοιποὶ πλόιμοι, τινὲς Δαλμάται καὶ οἱ βαπτισμένοι Ρῶσοι μετὰ φλαμούλων, κρατοῦντες κοντάρια, φοροῦντες καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν.

Οἱ τρίκλινοι Ἰουστινιανὸς καὶ Λαυσιακὸς, ἐφωτίσθησαν διὰ πολυκανθῶν. Ἐν τῷ πόρτηκι τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἤτοι ἐν τῷ τριπέτῳ, ἔστησαν τὰ δύο χρυσᾶ βασιλικά ὄργανα καὶ τὰ δύο ἀργυρᾶ.

Ὁ ἔσω Χρυσοτρικλινὸς ἐκοσμήθη καθὼς κοσμεῖται τὸ Πάσχα, διὰ τοῦ πενταπυργίου, τῶν βασιλικῶν θρόνων, τῶν κραβάτων καὶ τῆς χρυσοῦς τραπέζης (3). Εἰς τὰς ὀκτὼ καμάρας τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἐκρεμάσθησαν στέμματα καὶ κοσμήματα ἐκ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου καὶ ἐτέρων τοῦ παλατίου ἐκκλησιῶν. Πρὸς τούτοις, προσέλαβον διάφορα χειμευτὰ ἔργα ἐναποκείμενα ἐν τῷ φύλακι, τὰ βασιλικά χλανίδια καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ ὀλόχρυσον καὶ μετὰ μαργαριτῶν κοσμούμενον πλατάνιον (4). Ἄνω τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ αὐτοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἐκρεμάσθη τὸ χρυσοῦν σαγίον, τὰ στέμματα καὶ τὰ χειμευτὰ ἔργα, « ἐν παρ' ἐν ἐκρέμαντο », ἤγουν « μέσον στέμμα καὶ ἔνθεν καὶ » κεῖθεν ἔργα χειμευτὰ ». Ἐν τῇ ἀνατολικῇ καμάρᾳ, ἄνω τῆς ὁποίας ἦτο ἡ μεγάλη εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ὄλη μετὰ στεμμάτων κεκαλλωπισμένη. Ἐν ταῖς ἐπτὰ ἐτέραις καμάραις, ἐκρεμά-

(1) Ἀτραβατικά, μελάγχροα

(2) Δαλμάτοι. Κατωτέρω καλεῖ αὐτοὺς Ταλματζίους. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 682.

(3) Ἐν τῇ ἐλεύσει τῶν Ἰσπανῶν πρέσβειν, ὁ Χρυσοτρικλινὸς δὲν ἐκοσμήθη, διότι δὲν συνέφαγον οἱ πρέσβεις οὗτοι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ. Τόμ. Α'. σελ. 580.

(4) Ἐνίοτε καλεῖται καὶ πλατάνιον. Ὑφασμα κεντημένον, παραγωγῆς ἀγνώστου Τόμ. Β'. σελ. 682.

σθησαν πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ κόγχῃ ἀντὶ τῶν τριῶν κανδήλων, ἐκρεμάσθησαν τρία στέμματα. Ἐμπροσθεν, τὸ πράσινον στέμμα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, δεξιᾶ τὸ βένετον στέμμα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ ἀριστερᾶ τὸ βένετον στέμμα τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου (1). Ταῦτα τὰ τρία στέμματα κατεσκευάσθησαν παρὰ τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη Κωνσταντίνου. Διάφορα ἕτερα κοσμήματα κεντητὰ ἐκρεμάσθησαν, προερχόμενα ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καὶ ἐκ τῶν ἐναποκειμένων ἐν τῷ φύλακι. Ἐκοσμήθη ὁμοίως καὶ τὸ πενταπύργιον.

Αὗται ἦσαν αἱ προπαρασκευαὶ ἐν τῷ παλατίῳ. Πάμπολλα εἶναι τὴν σήμερον ἀκατανόητα, τοῦ Πορφυρογεννήτου περιγράφοντος τοσαύτας ἐκκλησιαστικὰς στολὰς καὶ κοσμήματα κεντητὰ, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μνημονευόμενα. Ἐκ τῆς διεξοδικῆς ταύτης περιγραφῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὴν ὁποίαν μετὰ τινος ἀποστροφῆς διέρχεται ὁ ἀναγνώστης, πλεῖστα μανθάνομεν περὶ τοῦ πλοῦτου τῶν παλατιῶν καὶ τῶν ἀνεξαντλήτων κοσμημάτων ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τῶν πολλῶν τοῦ παλατίου ἐκκλησιῶν.

Εἰς ἄλλους πρεσβευτὰς, οὐδέποτε ἐγένετο τοσαύτη ἐπίδειξις καὶ τοιαύτη πολυάσχολος κίνησις ἐν ὄλῳ τῷ παλατίῳ. Πλεῖστα εἶναι τὰ ἐξαγόμενα μαθήματα ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης, τῆς ὁποίας μέρος μόνον ἰστόρησα, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνω τὸν ἀναγνώσκοντα, ἀφηγούμενος ἐνδύματα καὶ κοσμήματα ἀκατανόητα ἡμῖν τὴν σήμερον.

Ἐρχομαι τώρα νὰ ἰστορήσω ὅ,τι πλείοτερον ἡμᾶς ἐνδιαφέρει ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ, διότι ἡ ἐν τῷ παλατίῳ δοχὴ τῶν Σαρακηνῶν πρέσβεων, διαφωτίζει πλεῖστα μέρη τῶν ἀνακτόρων.

Τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἐξεληθόντος καὶ ἐν τῷ

(1) Ὁ ναὸς οὗτος δὲν ἦτο ὁ Ἅγιος Δημήτριος, κείμενος πλησίον τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου, ἀλλὰ ὁ ἐν τῇ ἀκροπόλει πλησίον τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, καλούμενος συνήθως ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὁ μεγαλομάρτυς.

μηταωρίω τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς Μαναύρας εἰσελθόντος, εἰδοποιήθησαν οἱ Σαρακηνοὶ ἵνα προσέλθωσιν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Οὗτοι καταλύοντες παρὰ τὸ Μουσουλμανικὸν τέμενος, καλούμενον τὸ μητάτον, ἀνῆλθον πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ὅθεν μετὰ ταῦτα, ἀνῆλθε θριαμβεύων ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ ὁ Κομνηνός. Εἰσῆλθον ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, διῆλθον τὴν καμάραν τὴν καλουμένην τοῦ Ἀνηθᾶ, διὰ τοῦ ἀγίου φρέατος εἰσῆλθον εἰς τὸ Μίλιον καὶ ἀφίχθησαν ἐνώπιον τῆς κεκοσμημένης βασιλικῆς πύλης τῆς Χαλκῆς. Πιθανὸν οἱ πρέσβεις διῆλθον διὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἵνα θαυμάσωσι τὴν λαμπρότητα τοῦ ναοῦ τούτου (1). Ἐδῶ ἀπέβησαν τῶν ἵππων καὶ πεζοὶ διῆλθον τὰς πύλας τῆς Χαλκῆς, τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν, τὸ τριβουνάλιον καὶ ἐκνεύσαντες δεξιᾶ, ἐκάθισαν περιμένοντες τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως.

Εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Μαναύρα, ἤρχισαν οἱ ψάλλται μετὰ τῶν δημοτῶν, ψάλλοντες τὰ βασιλίγια. Ὁ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸ ὀκτάγωνον χλανίδιον καὶ τὸ μέγα λευκὸν στέμμα, ἀνῆλθε καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου. Τότε, ἅπαντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα ἐπολυχρόνισαν. Οἱ ψάλλται τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔψαλλον τὰ συνήθη βασιλίγια, καὶ εἰσῆχθησαν κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τὰ βῆλα. Τελευταῖον εἰσῆχθησαν οἱ Σαρακηνοὶ πρέσβεις, κρατούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν βασιλικῶν καὶ τοῦ κόμητος τοῦ σταύλου. Ἐφόρεσαν δὲ καὶ αὐτοὶ σπέκια (2) καὶ ἕτερα ἐνδύματα τὰ ὁποῖα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνήθους τάξεως, ἐξῆλθον οἱ Σαρακηνοὶ διὰ τοῦ ἀναδενδραρίου καὶ τῶν τρικλίνων τῶν κανδιδάτων, καὶ τοῦ τρικλίνου ἐν τῷ ὁποίῳ ἴσταται τὸ καμελαύκιον. Ἐδῶθεν διὰ τοῦ Ὀνόποδος καὶ τοῦ πόρτηκος τοῦ Αὐγουστέως,

(1) Οὐδέποτε συνεχωρεῖτο ἡ εἴσοδος τῶν μὴ Χριστιανῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Βυζαντιῶν.

(2) Ἐνδύμα κεντητὸν καὶ χροσσωτόν. Ἐν τῷ μεσαιῶνι ἐκάλουν ταῦτα οἱ Λατίνοι tasselos. Ὅθεν τὸ Ἀγγλικὸν tassel. Κ. Πορφυρ. Τόμ. Β'. σελ. 619.

ἦτοι τῆς χρυσῆς χειρὸς, εἰσῆλθον εἰς τὸν τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως καὶ ἐκάθισαν αὐτόθι, περιμένοντες τὸν βασιλέα, ἐπανερχόμενον εἰς τὸ παλάτιον ἦτοι εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον.

Μετά τινα ὥραν, προσεκλήθησαν οἱ Σαρακηνοὶ ἀπὸ τοῦ Αὐγουστέως καὶ εἰσῆλθον παρὰ τῷ βασιλεῖ, εἰσελθόντι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ. Μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην ὑποδοχὴν, διέβησαν διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Αὐγουστέως εἰς τὸν ἵππόδρομον, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῶν Σκύλων, τῆς ἄκρας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. Ἐκάθισαν ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἦτοι τῷ ἀνωτέρῳ, πλησίον τῶν Σκύλων ἐν τοῖς ἐκεῖσε σκαμνίοις. Εἰς πάντας τούτους, ἐστάλησαν παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ κοιτωνίτου, ἱμάτια ἐρραμμένα καὶ λοιπὰ ἀλλάξιμα.

Ἐνθεν κακείθεν τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἔστησαν τὰ χρυσᾶ Ρωμαϊκὰ σχῆπτρα, ὑπὸ τῶν κανδιδάτων κρατούμενα. Ἰσταντο δὲ οὗτοι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κλητωρίου. Οἱ μάγιστροι ἐφόρεσαν τὰ συνήθη ἐνδύματα κατὰ τὸν τύπον τοῦ Πάσχα. Ὁ παρακοιμώμενος, ὁ λογοθέτης καὶ οἱ λοιποὶ πατρίκιοι ἐφόρεσαν σπέκια.

Συνεστιωμένων τῶν Σαρακηνῶν μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, ἴσταντο οἱ μὲν ψάλται τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐν τῇ καμάρα, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆρχετο ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κοιτῶνα, οἱ δὲ ψάλται τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν τῇ ἀπέναντι καμάρα τοῦ Πανθέου, ἄδοντες τὰ συνήθη βασιλίκια καθ' ὅλην τὴν συνεστίασιν. Εἰσαγομένων τῶν μίνσων, ἔπαυον οἱ ψάλται καὶ ἠΰλουν τὰ ὄργανα. Ἐγειρομένου τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν Σαρακηνῶν, ἐδόθησαν αὐτοῖς ἐν χρυσοῖς πινακίοις, νομίσματα κατὰ τὴν τάξιν ἐκάστου. Μετὰ τὴν τράπεζαν, ἅπαντες οἱ Σαρακηνοὶ ἀπῆλθον καὶ ἐκάθισαν ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἢ κατωτέρῳ μέρει τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου πρὸς τὸ μεσοκῆπιον, ἐν τοῖς ἐκεῖσε σκαμνίοις. Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν αὐτοῖς διὰ κοιτωνίτου, ἄνθη εὖσσμα καὶ ροδοστάγματα. Μετὰ τούτων, ἔπεμψεν ἀνάγλυφα χερνιβόξεστα (1), ἐν τοῖς

(1) « Διὸ καὶ σκεύη πρὸς τούτοις δύο ἐκ χρυσοῦ τε καὶ λίθων πολυτελῶν τὴν σύστασιν

ὁποίοις ἐνίφθησαν, πολύτιμα χειρόμακτρα, εὐώδη καὶ μυρίπνοα στάγματα.

Οἱ Σαρακηνοὶ ἀνεχώρησαν διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Λαυσιακοῦ, τοῦ Τριπέτωνος καὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Ἐκ τούτου, ἐξῆλθον διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ Φάρου, καὶ παρὰ τὴν νέαν ἐκκλησίαν πορευόμενοι, εἰσῆλθον εἰς τὸ τζηκανιστήριον καὶ ἐδῶ ἰππεύσαντες, ἀπῆλθον εἰς τὸ κατάλυμα αὐτῶν καλούμενον χρυσιῶνα.

Μετά τινος ἡμέρας, οἱ Σαρακηνοὶ ἤτησαν νὰ ἴδωσι καὶ λαλήσωσιν ἐκ νέου τὸν βασιλέα. Τούτους ἀπεδέχθη ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ, κοσμηθέντι μετὰ στεμμάτων τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Κατερράνθη τὸ ἔδαφος διὰ μυρσίνης, δενδρολιβάνου καὶ ρόδων. Οἱ Σαρακηνοὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς πύλης τῶν Σκύλων, καὶ διελθόντες τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλινον καὶ τὰ διαβατικά τοῦ Λαυσιακοῦ, εἰσῆχθησαν διὰ τοῦ Τριπέτωνος παρὰ τοῦ λογοθέτου πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον. Ἐγγὺς δὲ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἰστάμενοι, « συνέντευχον μετὰ τοῦ βασιλέως ὅσα ἐβούλοντο ». Οἱ συνοδεύοντες τοὺς πρέσβεις ἴσταντο ἔξω ἐν τῷ Τριπέτῳ, περιμένοντες τὴν ἔξοδον τῶν πρέσβεων. Οὗτοι ἀπῆλθον, οὐχὶ ὡς πρότερον διὰ τοῦ τζυκανιστηρίου, ἀλλὰ διὰ τῶν διαβατικῶν ὅθεν εἰσῆλθον, καὶ διὰ τοῦ Αὐγουστειῶνος, ἀπῆλθον εἰς τὸ κατάλυμα αὐτῶν παρὰ τῷ μητάτῳ.

Ἄπασαι αἱ διεξοδικαὶ αὗται περιγραφαὶ τοῦ Πορφυρρογεννήτου, ἐνασμενιζομένου εἰς τοιαύτας λεπτομερεῖς ἀφηγήσεις ἐνδυσμάτων καὶ κοσμημάτων, φωτίζουν τὴν ἱστορίαν, δεικνύουσι τὰ πλούτη τῶν ἀνακτόρων, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις βίον τῶν βασιλέων. Ἄνευ τοῦ Πορφυρογεννήτου, οὐδὲν ἠθέλομεν γνωρίζει περὶ τῶν βασιλικῶν τούτων τελετῶν. Οἱ σύγχρονοι καὶ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς πάντα ταῦτα ἀπεσιώπησαν, μνημονεύοντες ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν, γεγονότα τινὰ

» ἔχοντα, ἃ ἡ κοινὴ γλῶττα καὶ μὴ καθαρὰ, καλεῖ χερνιδόξεστα, αὐτῷ ἐπιδέδωκεν.» Συναξ. Θεοφάνους, σελ. 96.

καὶ κτίρια ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἄνευ οὐδεμιᾶς λέξεως περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν.

Πολλὰ κοσμήματα, τοιχογραφίαι καὶ ὑαλογραφίαι ἦσαν ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ φιλοκόσμου Πορφυρογεννήτου, καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν ἢ τοσαύτη τῶν τελετῶν τούτων λεπτομερὴς περιγραφή. Τῶν συγγραφεῶν τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου ἡ ἀνάγνωσις, εἶναι εἰς πολλοὺς φορτικὴ ἢ ἐπαχθὴς· διὰ τὴν ἱστορίαν ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἰδίως τῶν ἀνακτόρων, εἶναι πάντων τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἡ πολυτιμότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΟ ΤΖΥΚΑΝΙΣΤΗΡΙΟΝ

Τὸ τζυκανιστήριον (1), συχνότατα μνημονευόμενον ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἐτέρων πολλῶν συγγραφεῶν, ἔκειτο κατ' ἀρχὰς τῆς βασιλείας, πρὸς νότον τοῦ Φάρου καὶ τῶν ἄλλων παλατίων. Ἐδῶ ἐγυμνάζοντο ἰππεύοντες τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οικογενείας (2). « Καὶ τῇ δείλῃ ἐν τζυκανιστηρίῳ σφαιρίσας (ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς) μετὰ τῶν δοκίμων » καὶ ἐμπείρων καὶ πολλάκις τούτους νικήσας ». Βασίλειος ὁ

(1) Τὸ πάλαι σφαιριστήριον. Τζυκανίζειν, Pila ludere, I. Meursi Glossarium. Ὁ Χάμμερ παράγει τὴν λέξιν ἐκ τῆς Περσικῆς Tschewkan. C/polis, Τόμ. Α'. σελ. 240. Παρὰ τοῖς ἡμετέροις, γράφεται ὅτε μὲν τζυκανιστήριον ὅτε δὲ τζηκανιστήριον, τζουκανιστήριον καὶ τζικανιστήριον.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 472, 717.

Μακεδῶν κατὰ τὸν Κωδινόν (1), « παρεξέβαλε τὸ τζυκανιστή-
 » ριον καὶ ἐπλάτυνε ». Μετὰ καιρὸν, τότε ὅμως ἀγνοοῦμεν, τὸ
 τζυκανιστήριον μνημονεύεται ἐν τῇ βορειοτάτῃ ἄκρᾳ τοῦ ἀνα-
 κτορικοῦ χώρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε πύλη κιγκλιδωτὴ ἄγουσα
 πρὸς τὴν ἔξω πόλιν. « Κατῆλθον (οἱ Σαρακηνοὶ πρέσβεις) διὰ
 » τοῦ ἡλιακοῦ τῆς νέας καὶ τοῦ μεγάλου τρικλίνου εἰς τὸ τζυ-
 » κανιστήριον » (2). « Καὶ διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ Φάρου ἐξελθόν-
 » τες κατῆλθον διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τῆς νέας καὶ τοῦ μεγάλου τρι-
 » κλίνου εἰς τὸ τζυκανιστήριον » (3). Ἡ διὰ τοῦ τζυκανιστηρίου
 ἔξοδος εἰς τὴν πόλιν ἐκαλεῖτο « αἱ ἀνατολικαὶ πύλαι » — « καὶ
 » εὐωδιασθέντες διῆλθον πάλιν διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῶν
 » ἀνατολικῶν πυλῶν, καθ' ὃν τρόπον προειρήκαμεν » (4).

Ἡ μελέτη τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, σαφηνίζει τὴν εἴσο-
 δον καὶ ἔξοδον τῶν πρέσβειων διὰ τῶν δύο ἀντιθέτων πυλῶν τοῦ
 παλατίου. Οἱ πρέσβεις τοῦ Πάπα καὶ τῶν καθολικῶν τῆς Εὐ-
 ρώπης ἡγεμόνων, κατέλυον πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀγίων
 Σεργίου καὶ Βάχγου, κειμένης πρὸς νότον τοῦ ἵπποδρόμου. Ἐν
 τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, φαίνεται ὅτι πολλάκις ἐλιτάνευον ἱερεῖς τῶν
 Δυτικῶν ἐκ Ρώμης ἐρχόμενοι, ἐν γλώσση Λατινικῇ. Ἐκ τῆς
 ἐκκλησίας ταύτης, ἡ ἐγγυτέρα ἀνακτορικὴ πύλη ἦτο ἡ Καρέα,
 καὶ διὰ ταύτης εἰσῆλθεν ὁ πρέσβυς Λουίτπράνδος. Πλησίον τῆς
 ἐτέρας ἄκρας τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, ἦτο τὸ τέμενος τῶν Μου-
 σουλμάνων καλούμενον μητάτον, πυρποληθὲν κατὰ τοὺς λό-
 γους τοῦ Νικήτα τῷ 1203^ω, ὑπὸ τῶν ἐν Γαλατᾷ σταυροφόρων.
 Ἐδῶ, παρὰ τὸ τέμενος τοῦτο, κατώκουν οἱ ἐν Κωνσταντινου-
 πόλει ἐμπορευόμενοι Μουσουλμάνοι, καὶ ἐδῶ κατέλυον οἱ κατὰ
 καιροὺς ἐδῶ ἐρχόμενοι Σαρακηνοὶ πρέσβεις (5). Ἐντεῦθεν, ἔξωθεν

(1) Σελ. 81.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 586.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 557, 586. « Εἰς τὸ καταβάσιον τοῦ τζικανιστηρίου ». Συν. Θεοφάνους, σελ. 859. Ἐκ τῶν λόγων τούτων δηλοῦται ὅτι τὰ παλάτια ἦσαν ὑπε-
 ράνω τοῦ τζυκανιστηρίου.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 557, 592. Συν. Θεοφάνους, σελ. 438.

(5) Τὴν κατοικίαν τῶν Σαρακηνῶν πρέσβειων, ἐν Κωνσταντινουπόλει, καλεῖ ὁ Πορφυ-
 ρογέννητος « χρυσιῶνα ». « Οἱ δὲ αὐτοὶ φίλοι Σαρακηνοὶ τὸν χρυσιῶνα ἐξέλιθόντες » —

τῶν τειχῶν τοῦ παλατιοῦ, ἀνῆλθον οἱ πρέσβεις οὗτοι, καὶ διερχόμενοι τὸν νάρθηκα τῆς Ἀγίας Σοφίας, εἰσῆλθον εἰς τὸ παλάτιον διὰ τῆς πύλης Χαλκῆς. Ἀναχωροῦντες, κατέβησαν εἰς τὸ τζυκανιστήριον καὶ ἐξῆλθον διὰ τῶν ἀνατολικῶν πυλῶν, κειμένων πλησίον τοῦ ἄνω μνημονευομένου τεμένους, ἔνθα κατέλυον καθ' ὅλην τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν αὐτῶν. Ταῦτα νομίζω σαφηνίζουσι τὴν εἴσοδον τοῦ Λουίτπράνδου καὶ τῶν Σαρακηνῶν πρέσβεων, ἐκ τῶν δύο ἀντιθέτων ἄκρων τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου.

« Ὁ μὲν εἷς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ τζυκανιστηρίου καὶ τῶν Μαγ-
» γάνων καὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν Εὐγενίου » (1). Κατὰ τὸν
Κωδινὸν (2), τὸ τζυκανιστήριον ἔκτισεν ὁ Μικρὸς Θεοδόσιος.
« Τοῦ δὲ δήμου τριχῆ διαιρεθέντος, καὶ μέρους μὲν ἐν τῷ ἰπ-
» πικῷ προσβαλόντος, ἐτέρου δὲ κατὰ τὰ ἐξκούβιτα, τοῦ δὲ
» λοιποῦ κατὰ τὸ τζυκανιστήριον » (3).

Τὴν σήμερον, ἅπαντα τὸν χώρον τοῦτον διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ὁ σιδηροῦς δρόμος, καλύπτουσι κῆποι, κάρπιμα δένδρα, κυπάρισσοι καὶ ἀρτοποιεῖα, ἰδρυθέντα παρὰ τὰ παράλια τείχη.

Πλησίον τῶν παλαιῶν τειχῶν, ἔνθα μετὰ τὴν ἄλωσιν ἰδρυσαν οἱ Σουλτάνοι τὰ θησαυροφυλάκια, μνημονεύονται δύο κτίρια, ὁ Ἄετος καὶ τὰ Πυραμοειδῆ κατοικητήρια.

Ο ΑΕΤΟΣ

Ἵψηλὸν κτίριον οὕτω καλούμενον, ἴδρυμα τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (4). Λέγει ὁ συγγραφεὺς, « ἀλλὰ καὶ τὰ ἕτερα βασι-
» λικὰ καταγώγια, ἃ τοῦ χρυσοῦ τῶν τρικλίνων ἀνατολικωτέ-
» ραν καὶ μᾶλλον ὑπερκειμένην ἔχει τὴν ἴδρυσιν, δυτικώτερα

« ἀπῆλθον ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ χρυσιῶνος ἀπλήκτω ». Τόμ. Α'. σελ. 583, 588. Ἦτο φρονῶ πλησίον τοῦ Μουσουλμανικοῦ τεμένους. Ἐπλήκτων παρὰ τοῖς Βυζαντίοις, κατάλυμα.

(1) Γ. Κωδινός, σελ. 22.

(2) Σελ. 81.

(3) Γ. Κεδρηνός. Τόμ. Β'. σελ. 538. Λέων ὁ Γραμματικὸς, σελ. 273.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 335. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 200.

» τῆς νέας τυγχάνοντα τῶν ἐκκλησιῶν, ὧν ἡ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέ-
 » ρος πρὸς ὕψος ἐπέκτασις καὶ τὴν ἀετοῦ προσηγορίαν ἐδέξατο.»
 Νομίζω ὅτι ἀνάγκην διορθώσεως ἔχει τὸ κείμενον. Πρὸς ἀνατο-
 λὰς τοῦ Χρυσотρικλίνου, ἡ γῆ εἶναι ἐπικλινεστάτη μέχρι τῆς
 θαλάσσης. Αἱ ἄνω λέξεις « καὶ μᾶλλον ὑπερκειμένην ἔχει τὴν
 » ἰδρυσιν», δὲν ἀρμόζουσιν ἐν τῷ κατωφερεῖ τούτῳ τόπῳ. Πρὸς
 τούτοις, οὐδεὶς μνημονεύει κτίριον κείμενον πρὸς δυσμὰς τῆς
 νέας ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χρυσотρικλίνου. Ταῦτα τῶν ἡμετέρων
 συγγραφέων τὰ παροράματα, πιθανὸν ἀκολούθως νὰ διορθωθῶσι.
 Ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ ἦτο εὐκτῆριον τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο πι-
 θανὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ μνημονευόμενον, « βα-
 » σιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν οἰκίᾳ τινὶ ἐτέρᾳ (διέτριβε) τῶν περιφανῶν,
 » Ἄετὸν προσαγορευομένη» (1).

ΤΑ ΠΥΡΑΜΟΕΙΔΗ ΚΑΤΟΙΚΗΤΗΡΙΑ

Ἐν τοῖς ἰδρύμασι τούτοις ἦτο εὐκτῆριον τῆς Θεοτόκου. Τὰ
 κτίρια ταῦτα ἦσαν πλησίον τοῦ Ἄετοῦ. Ταῦτα τὰ κτίρια σπα-
 νιώτατα μνημονεύονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου (2). Τῶν
 κτιρίων τούτων καθὼς καὶ τοῦ προμνημονευθέντος Ἄετοῦ, ἐρεί-
 πια δὲν φαίνονται ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ. Ὁ Πορφυρογέννητος οὐ-
 δέποτε μνημονεύει αὐτά. Ἐκ τῶν ἄνω γραφομένων τῆς Συνε-
 χείας τοῦ Θεοφάνους, δὲν δύναμαι νὰ ὀρίσω ἀκριβῶς τὴν θέσιν
 αὐτῶν. Ἦσαν πιθανὸν θερινὰ καταλύματά τινων αὐτοκρατόρων,
 ἰδρυθέντα πλησίον τῶν ἀνακτορικῶν τειχῶν.

ΤΟ ΜΕΣΟΚΗΠΙΟΝ

Τὸ Μεσοκῆπιον ἦτο χῶρος κατάφυτος, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ
 Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, τοῦ Λαυσιακοῦ, καὶ πρὸς νότον τοῦ
 Χρυσотρικλίνου, ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς Καρέας πύλης. Ἄπαντα

(1) Τόμ. Γ'. σελ. 304.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 336.

τὰ κτίρια μνημονευόμενα ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, δὲν ἦσαν πλησίον τῶν τειχῶν, διότι τὰ ὑψηλὰ παράλια τείχη ἐκώλυον τὴν θέαν τῆς θαλάσσης. Πρὸς τούτοις, ἠνοχλοῦντο ἀπὸ τὰ παραπλέοντα τὴν Ἀκρόπολιν ξένα πλοῖα. Μόνον ὁ Βουκολέων ιδρύθη πλησίον τῶν τειχῶν. « Οἱ αὐτοὶ φίλοι (οἱ Σαρακηνοὶ) » ἐκαθέσθησαν ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίῳ ἐν τῷ ἀνατολικῷ » μέρει τῷ πρὸς τὸ Μεσοκῆπιον » (1). Τὸ Μεσοκῆπιον κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν τρίκλινον τοῦτον μέχρι τῶν παραλίῳν τειχῶν.

Ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους (2), ἔνθα σαφῶς περιγράφονται τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου ἐγερθέντα ἐν τῷ παλατίῳ κτίρια, λέγεται ὅτι ἀνήγειρεν ἡλιακὸν κατὰ πρόσωπον τοῦ βορρᾶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον « ὠρᾶτο καὶ τὸ παλαιὸν τζυκανιστήριον ἐκεῖσε » τηνικαῦτα τυγχάνον, ἔνθα καὶ ἡ νέα ἔκτισται ἐκκλησία καὶ » αἱ δύο φιάλαι εἰσὶν καὶ τὸ μεσοκῆπιον, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ αἰ- » δίμου γινόμενα βασιλέως ». Ὁ ἡλιακὸς οὗτος ἦτο περὶ τὸν Μαργαρίτην τρίκλινον, καὶ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐθεώρει τὰ ὑποκάτω ἢ ἀνατολικά μέρη τοῦ παλατίου, ἔνθα ἦσαν τὸ παλαιὸν τζυκανιστήριον καὶ ὁ κῆπος τοῦ παλατίου. Ὁ χώρος ὁ πρὸς ἀνατολὰς τῆς νέας ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος ἐφύτευσε μὲ δένδρα, ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν Συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους, Μεσοκῆπιον (3).

ΠΑΛΑΤΙΟΝ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ἀνέμνησα ἀνωτέρω, περιγράφων τὰ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ σωζόμενα Βυζαντινὰ ἐρείπια, τὸ παλάτιον τοῦ Βουκουλέοντος καὶ τὸν πλησίον κείμενον ὁμώνυμον λιμένα (4). Πρὸ τοῦ Νικη-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 585, Τόμ. Β'. σελ. 695.

(2) Σελ. 144.

(3) Σελ. 329, « ὄν ἀπὸ τῆς θέσεως Μεσοκῆπιον ὀνομάζειν εἰώθαμεν ». Οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἡλιακῶν τούτων, ἀλλὰ ἐξ ὅλων τῶν παλατίων τοῦ Τρικλόγγου, ἐφαίνετο τὸ Μεσοκῆπιον.

(4) Πλησίον τοῦ λιμένος τούτου, εἶναι θολωτὰ δωμάτια, ἔνθα ἐφυλάττοντο τὰ βασιλικά χελάνδια. Τὰ σημερινὰ ἀκάτια τῶν Ὀθωμανῶν, καθὼς καὶ τὰ σουλτανικά, εἶναι ἀπομιμήματα τῶν ὁμοίων Βυζαντινῶν.

φόρου Φωκᾶ, ὀλίγα εἶναι τὰ περὶ τοῦ παλατίου τούτου γραφό-
μενα (1). Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἤγειρε κύκλω τοῦ παλατίου τού-
του μέγα τεῖχος, τοῦ ὁποίου τὰ σθεναρὰ ἐρείπια ἀνεκαλύφθησαν
ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ σιδηροδρόμου, πλησίον τῶν ἄλλων. Περὶ
τοῦ τείχους τούτου λέγει ὁ Κεδρηνὸς (2), « πλεον δὲ τῶν ἄλλων
» ἤνιάσε τοὺς ἀνθρώπους . . . ἢ τοῦ τείχους κτίσις τῶν παλα-
» τίων ». Ἐν τῷ παλατίῳ τούτῳ, ἐφόνευσε ὁ Τζιμισκῆς τὸν
Νικηφόρον Φωκᾶν, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς χήρας τοῦ
Ρωμανοῦ.

Τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος μνημονεύει ὁ Βιλλέλμος Τύ-
ριος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Τύρου, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν
τῷ 1172^ο ἵνα αἰτήσῃ βοήθειαν παρὰ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ
κατὰ τοῦ Σαλαδίνου (3).

Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204^ο,
κατέφυγεν ἐσπευσμένως εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο ὁ Μουρτζοῦ-
φλος, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ ἐξῆλθε τῆς πόλεως
διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Βουκολέοντος. Ἐντὸς τοῦ παλατίου τού-
του, κατὰ τὸν Γάλλον ἱστορικὸν Βιλλαρδουῖνον, εὑρέθησαν καὶ
αἱ ὠραιότεραι κυρίαι τοῦ κόσμου αὐτόθι καταφυγοῦσαι. Ἡ Γαλ-
λὶς Ἀγνή καὶ ἡ νεάζουσα τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου χήρα, Μαρ-
γαρίτα ἢ Οὐγγαρικὴ (4).

Μετὰ τὴν παντελεῆ κατάκτησιν τῆς πόλεως, κατόικουν οἱ
Λατῖνοι αὐτοκράτορες, ὅτε μὲν τὸ παλάτιον τοῦτο, ὅτε δὲ τὸ
τῶν Βλαχερνῶν, κείμενον παρὰ τὰ χερσαῖα τεῖχη τοῦ ἐβδόμου (5).

(1) Βυζαντιναὶ Μελέται, σελ. 114.

(2) Τόμ. Β'. σελ. 369, 375.

(3) C. Christ. Βιβ. Δ'. σελ. 59.

(4) Ville-Hardouin, Conquete de C/ple, ἐν Παρισίοις, 1870, σελ. 92, 98.
Περὶ τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος καὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος, πλεῖστα ἔγραψα ἐν
ταῖς Βυζαντιναῖς μου μελέταις, σελ. 106. Περὶ τοῦ πλούτου τοῦ εὐρεθέντος ἐν τῷ παλα-
τίῳ τούτῳ, πρβ. Fontes Rerum Austriacarum. Ἐν Βιέννῃ, Τόμ. Α'. σελ. 356.

(5) Debet vero Imperator habere universam quartam partem acquisiti Im-
perii et palacium Blacherne et Buccam leonis - Urkunden zur Älteren Han-
dels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig - von Tafel und Thomas.
Wien 1856, Τόμ. Α'. σελ. 447.

Ἐντὸς τοῦ παλατίου τούτου μνημονεύεται ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας (1).

ΛΙΜΗΝ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ἀντιγράφω ἐδῶ ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν ὄσων ἄλλοτε ἔγραψα περὶ τοῦ λιμένος τοῦ Βουκολέοντος (2), τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν, τὸ μέγεθος καὶ τὴν μετὰ τοῦ παλατίου συγκοινωνίαν, πολλοὶ περιέγραψαν. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁμωνύμου παλατίου, ἐσαφήνισε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ θέσιν. Μικρὰ κοιλάς πρὸς νότον τῶν ἐρειπίων τοῦ παλατίου, δεικνύει τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν, κατέφραξαν τὴν εἴσοδον οἱ Ὄθωμανοί. Πᾶν τεκμήριον τῶν λιθίνων κρηπίδων καὶ τῆς βασιλικῆς ἀποβάθρας ἀπωλέσθη. Τὴν σήμερον, κῆποι, δένδρα καὶ μικρὰ δεξαμενὴ, κατέχουσιν ὅλον τὸν μεσόγειον χῶρον τοῦ γαληνίου τούτου λιμένος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσέπλεον πάμπολλα πλοῖα. Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, τὸν λιμένα τοῦτον οἱ χωρογράφοι ἡμέτεροι καὶ ἄλλοδαποὶ, ἔθετον ὅτε μὲν ἐν τῷ λιμένι τῶν Σοφιῶν (3), ὅτε δὲ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ἰουλιανοῦ, παρὰ τὴν σιδηρᾶν πύλην (4), καὶ οὐδέποτε ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου. Μόνος ὁ ὀξύνους Λαβάρτ, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὰς συγγραφὰς τῶν Βυζαντιῶν, προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ θέσιν. Θέτει τὸν λιμένα παρὰ τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος, ἔξω τῶν παραλίων τειχῶν, πλανηθεὶς ἀπὸ τὸν χάρτην

(1) *Exuviae Sacrae*, Comte Riant. Κεφ. 157. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Τρίτος ἐν τῇ 32^ῃ ἐπιστολῇ, Βιβ. ΙΕ'. λαλεῖ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βουκολέοντος καὶ τῶν Βλαχερνῶν. Ἄλλος συγγραφεὺς ὁ Rigord μνημονεύει τὸ εὐκτήριον τῶν αὐτοκρατόρων, ἐντὸς τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος. *Histoire de l'Empire de Constantinople sous les empereurs François*. Venice, 1729 1re Partie, σελ. 155. Παράδοξον ὅτι οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων, ἐμνημόνευσε τὸ εὐκτήριον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὴν λαμπρότητα, ἐξύμνησαν οἱ σταυροφόροι. Ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τούτῳ, ἐφυλάττοντο τὰ καλούμενα λείψανα τοῦ πάθους, κομισθέντα εἰς Παρισίους τῷ 1234^ῳ.

(2) Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 112, 117.

(3) Νῦν *Κάτεργα Λιμανή*.

(4) Νῦν *Τζατλαδὴ καπού*.

τοῦ Βουονδελμόντη, καταχωρισθέντα ἐν τῇ Χριστιανικῇ Κωνσταντινουπόλει τοῦ Δουκαγγίου καὶ τῷ συγγράμματι τοῦ Βανδούρη.

Ὁ Βουονδελμόντης εἰκονίζει ἐπὶ τοῦ ἔξω παραλίου τείχους, δύο κρηπίδας παρεκτεινομένας ἐντὸς τῆς θαλάσσης, βαθμηδὸν συστελλομένας μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ τεχνητοῦ τούτου λιμένος. Τὴν παράλογον ταύτην εἰκόνα θεωρεῖ ἀληθῆ ὁ Λαβάρτ, οὐδόλως συλλογιζόμενος, ὅτι ἔνεκα τῶν ἐδῶ σφοδρῶν ρευμάτων καὶ τῆς βαθυτάτης θαλάσσης, εἶν' ἀδύνατον νὰ θεμελιωθῇ κρηπίς, ἀντέχουσα εἰς τ' ἀκαταμάχητα ρεύματα τῆς ἄκρας ταύτης.

Εὐγνωμονοῦμεν ὅμως τὸν Βουονδελμόντην, καταδείξαντα διὰ τοιούτου σχεδιάσματος τὴν θέσιν τοῦ λιμένος τούτου πλησίον τοῦ ὁμωνύμου παλατίου.

Περὶ τούτου λέγει ὁ Κεδρηνὸς (1), « ἄγει τοῦτον (τὸν Τζιμι- » σκῆν) πρὸς τὸν κάτωθεν τοῦ παλατίου χειροποίητον λιμένα » νυκτός ». Ἄξια μελέτης εἶναι καὶ τὰ γραφόμενα τῆς Ἄννης Κομνηνῆς (2), « Ἄγγοῦ τῶν τούτων τειχῶν (ἦτοι τοῦ Βουκο- » λέοντος) λιμὴν δ' ἐγχωρήγου καὶ μαρμάρων πάλαι τῶν χρό- » νων ᾠκοδόμητο, ὅπου ὁ λίθινος λέων ζωγρεῖ τὸν βοῦν· ἔχε- » ται γὰρ τοῦ κέρως τοῦ βοὸς καὶ ἐξαυχενίσας αὐτὸν ἐμφύεται » πως τῷ λαιμῷ· ἐξ οὗ δὴ καὶ Βουκολέων ὁ τόπος ὄλος ὠνό- » μασται· τά τε ἐν ἠπείρῳ οἰκοδομήματα καὶ αὐτὸς δὴ ὁ λιμὴν. »

Ὁ λιμὴν οὗτος εἶχεν ἀποβάθραν μαρμάρινον, κεκοσμημένην μετὰ λεόντων καὶ στηλῶν, ὅθεν ἐπέβαινεν ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ, ὡσάκις ἀπήρχετο διὰ θαλάσσης εἰς Βλαχέρνας ἢ εἰς τὴν Ζωοδόχον πηγὴν. Ἦτο δὲ εὐρύχωρος, ὡς εἰκάζω ἐκ τῶν ἐπομένων λόγων τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν. « Μὴ » συνευδοκοῦντος δὲ Νικολάου Πατριάρχου εἰς τοῦτο, ἐμηνύθη » Ῥωμανὸς παρὰ Θεοδώρου τοῦ ῥηθέντος παιδαγωγοῦ, ἐλθεῖν » μετὰ στόλου παντὸς μέχρι Βουκολέοντος. » — « Ἦλθεν ἔνο-

(1) Τόμ. Β'. σελ. 375.

(2) Βιβ. Γ'. σελ. 137.

» πλος ἅμα τῷ στόλῳ παντὶ ἐν τῷ Βουκολέοντι » (1). Ἄν κατὰ τοὺς πλείστους τῶν χωρογράφων, ὁ λιμὴν τοῦ Βουκολέοντος εἶναι ὁ τῶν Σοφιῶν ἢ τοῦ Κοντοσκαλίου λεγόμενος, τότε τί ἐννοεῖ ὁ Φραντζῆς (2), ἱστορῶν τὰ τῆς ἀλώσεως, καὶ γράφων « τῷ » δὲ τῶν Καταλάνων κονσούλῳ Πέτρῳ Γουλιάνῳ, ἐδόθη ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Βουκολέοντος καὶ ἄχρι ἐγγύς τοῦ » Κοντοσκαλίου » ;

Η ΝΕΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

« Προτίθεται ὁ σταυρὸς ἐν τῇ αὐτῇ νέᾳ ἐκκλησίᾳ » — « Οἱ » κληρικοὶ τῆς νέας » — « Τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐκτελοῦνται τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας ἐκκλησίας », πορευόμενος ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν αὐλικῶν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου (3). Προέλευσις εἰς τὸν ναὸν τῆς μεγάλης νέας ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν, γίνεται ὑποδοχὴ εἰς τὸν μέγαν Χρυσοτρίκλινον.

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἤγειρε τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, τῷ ἐννάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ (876), βασιλικὴν ἐνόησε καλουμένην. Ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (4). « Ἐν τῇ » ἀνοικοδομῇ τοῦ κατὰ τὴν βασιλικὴν αὐλὴν ἐγειρομένου τότε » ναοῦ εἰς ὄνομα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν » ἀρχιστρατῆγων καὶ Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου » (5). Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον δύο εὐκτήρια, τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐστρωμένον ἐκ διαφόρων πολυτίμων λίθων, ψηφίδων δίκην ἐνηρμοσμένων, ποικιλίαν καὶ κάλλος ταῶνων

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 886. « ὁ κατὰ τὸν Βουκολέοντα λιμὴν » — « ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Βουκολέοντα λιμένος εἰς τὸν ἐν τῷ φάρῳ τοῦ μεγάλου παλατίου νεῶν τοῦτον ἀνήγαγε ». Ν. Χωνιάτης, σελ. 289.

(2) Σελ. 252.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 549, 550, 775.

(4) Fabricavit (ὁ Βασίλειος) ecclesiam quam nean . . . in honore summi et celestis militiae principis archangeli Michaelis. Luitprandi Antapodosis, Βιβ. Α'. Τμῆμα Ι'. Βιβ. Γ'. Τμῆμα ΛΔ'. Γ. Κωδινός, σελ. 82. Συν. Θεοφάνους, σελ. 691.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 308, 319.

μιμούμενον (1). Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου (2) γεγραμμένη, καὶ πολλαχῶς ὑμνουμένης, λέγει ὁ Φώτιος ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ἡ ἀνδρείκελος εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ αὐτὴν πληθὺς ἀγγέλων τῷ Χριστῷ δορυφορούντων. Ἐπὶ τῆς ἀψίδος τοῦ θυσιαστηρίου, ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς Παρθένου. Χορὸς ἀποστόλων, προφητῶν, μαρτύρων καὶ πατριαρχῶν ἦτο ἐξωγραφισμένος ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὸν πατριάρχην Φώτιον, ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐτιματο ἐπ' ὄνοματι τῆς Θεοτόκου. Ὁ ὄροφος ἐκ πέντε συμπληρούμενος ἡμισφαιρίων καὶ ἐπίχρυσος, ἦτο πλήρης εἰκόνων. Χρυσὸς, ἄργυρος, τίμιοι λίθοι καὶ ποικίλα στίλβοντα μάρμαρα παντοῦ ἐφαίνοντο. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον μὲ σηρικὰ ὑφάσματα.

Τὴν θέσιν τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἐκκλησίας, σαφηνίζουσιν οἱ ἀκόλουθοι λόγοι τοῦ Πορφυρογεννήτου (3): « Κατέρχονται τὸ » καταβάσιον τοῦ Βουκολέοντος καὶ ἐκνεύοντες δεξιᾶ κατέρχονται πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς νέας μεγάλης ἐκκλησίας » (4).

Ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ τοῦ ναοῦ, ἦτοι ἐν τῷ νάρθηκι ἡ προαυλίῳ, ἦσαν δύο φιάλαι (5). Ἡ μὲν πρὸς νότον, ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν, ἐν ταῖς ὁποίαις ἄνωθεν ἐκ κρήνης μαρμαρίνης, ἐχύνοντο τὰ ὕδατα ἐκ χαλκίνων ἀλεκτρούων, τράγων καὶ κριῶν. Πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς ἦτο τόπος ὑπαιθρος, ἐκτεινόμενος μέχρι τῶν περὶ τὸν Φάρον βασιλικῶν ἰδρυμάτων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσφαίριζον οἱ βασιλεῖς, οἱ παῖδες αὐτῶν καὶ οἱ προσκεκλημένοι.

« Καὶ κατέρχονται πάντες ἐν τῷ νάρθηκι τῆς μεγάλης νέας » ἐκκλησίας ». Ἐκ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀνήρχοντο οἱ βασι-

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 319, 326. Τὸ ἔδαφος ἐκάλυψε διὰ νακοταπήτων, ἡ πλουσία ἐκ Πελοποννήσου γυνὴ Δαηλίδς. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 191, 814.

(2) Γ. Κωδινός, σελ. 194. Τὰ ἐγκαίνια ἐγένοντο τῷ ἰδ' ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου τῇ α' Μαΐου. Συν. Θεοφάνους, σελ. 692, 845. « Πολλαχοῦ τῆς πόλεως τῷ ἀρ- » χιστρατήγι Μιχαὴλ ναοὺς ἐδείματο (ὁ Βασιλεῖος) ἐκ καινῆς, ὧν εἷς καὶ ἡ ἐν τῷ πα- » λατίῳ λεγομένη νέα » Μ. Γλυκᾶς, σελ. 549.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 117.

(4) Ἀπὸ τὸν Χρυσοτρίχλινον μέχρι τοῦ ἀπέχοντος Βουκολέοντος, ἡ γῆ εἶναι κατωφερής.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 328.

λεῖς εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Χρυσοτρικλίνου διὰ τοῦ μυστικοῦ ἀναβασίου καὶ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ τοῦ νάρθηκος (1). Πιθανὸν τὸ ἀναβάσιον τοῦτο ἦτο στεγαστὸν, καὶ εἰς μόνους τοὺς βασιλεῖς καὶ προσκεκλημένους ἀφιερωμένον (2).

Τὰς ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἠγόρασεν ὁ Βασίλειος καὶ ἐκ θεμελίων κατηδάφισεν, ἐκαθάρισε τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσεν ὡς ταμιεῖον καὶ οἰκονομεῖον τοῦ ναοῦ (3). Ὅμοια οἰκήματα ἰδιωτῶν, μνημονεύονται καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Βλαχέρναις παλατίου (4). Τοῦτο εἶναι μέρος τοῦ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων καλουμένου μεσοκηπίου. Τὸν χώρον ὅλον ἐκτεινόμενον μέχρι τῶν παραλίων τειχῶν, ἐφύτευσε μὲ παντοῖα φυτὰ, ἀφθόνοις ὕδασιν ἀρδευόμενα.

Διὰ τὴν ἀνίδρυσιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ὁ Βασίλειος συνέλεξεν ἐκ πολλῶν ἐρειπωμένων ἐκκλησιῶν καὶ οἰκῶν, μάρμαρα, ψηφίδας καὶ κίονας. Ἐκόμισε πρὸς τούτοις καὶ στήλην χαλκῆν ἐν τῷ σενάτῳ ἰσταμένην, φέρουσαν σχῆμα ἐπισκόπου (5). Τὰς χαλκᾶς πύλας τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἐκόμισεν ὁ Βασίλειος ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου τοῦ Φόρου (6). Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἢ περιφανεστάτη τοῦ παλατίου, εἰκάζω εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ Χωνιάτης (7) καλεῖ νέαν μονήν. « Τὸν ἐν ἀνακτόροις περιώνυμον » ναὸν », τὸν ὁποῖον « θείου παντός ἐπίπλου καὶ ἱεροῦ σκεύους » ἐψίλωσε Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ».

Τῇ ἑορτῇ τῶν ἐγκαινίων τῆς νέας ταύτης ἐκκλησίας, ὁ βασιλεὺς ἢ οἱ αὐλικοὶ ἐκβαίνουσιν « εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 116, 121.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 549.

(3) « Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς θεῖους ναοὺς ἐντὸς τοῦ παλατίου ἐδομήσατο, εἰς ὄνομα » Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου, καὶ τοῦ μάρτυρος Κλήμεντος καὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ » τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου ». Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 240.

(4) Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 96.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 691.

(6) Γ. Κωδινός, σελ. 125. Ὁ ἐδῶ μνημονευόμενος Φόρος εἶναι ἡ συνοικία, ἐνθα μέχρι σήμερον ἵσταται ὁ κεκαυμένος κίων.

(7) Σελ. 582.

» νάρθηκα ». Ὁ Πορφυρογέννητος (1), καλεῖ τὸ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος νάρθηκα. Ἐσφαλμένον πιθανὸν εἶναι τὸ κείμενον, διότι ἡ ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο νὰ ἔγῃ νάρθηκα πρὸς ἀνατολὰς, ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος.

Ἰδαμεν ἀνωτέρω ὅτι συγχρόνως μετὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἤγειρεν ὁ Βασίλειος καὶ τρία εὐκτήρια, Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου, Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου καὶ Ἁγίου Κλήμεντος. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐγίνετο προέλευσις τῇ 8ῃ Νοεμβρίου, ἑορτῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου (2).

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΗΛΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΣΒΙΤΟΥ

Ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου, ἀπέρχονται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ (3). Ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ «εὐ-» κτηρίου τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ τῆς αὐτῆς νέας ἐκκλησίας » (4). « Ἔστι γὰρ εὐθύς κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἀνακτόρων μέρος, » κατασκευασθὲν τῷ Θεσβίτῃ ναὸς, οὐ τὰ ἐντὸς μόνον πάσης ἀνά- » πλεως πολυτελείας καὶ ὠραιότητος ἀλλ' ἤδη καὶ τὰ ἐκτὸς » (5). Τὸ στέγος τοῦ ναοῦ τούτου, ἦτο κεχυρωμένον ἐκ ψηφίδων ἐν- » τέχνως συνηρμωσμένων. « Τῇ κ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐκτελεῖται » διὰ λιτανείου προελεύσεως ἔνδον τοῦ παλατίου, ἡ μνήμη » Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου » (6). Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεν- » νήτου, ἱστοροῦντος τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ, εἰκάζω ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἢ μᾶλλον τὸ εὐκτήριον τοῦτο, ἦτο ἐκτὸς τῆς Νέας ἐκκλησίας.

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Ἐν τῇ Νέᾳ ἐκκλησίᾳ κειμένη πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Φάρου.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 121. Ὁρθῶς λέγει ὁ Reiske Τόμ. Β'. σελ. 216. Qualis hic θαλασσοσ significetur, aut quis horum verborum sensus sit, fateor me nescire.

(2) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 121.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 116. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 240.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 116, 117.

(5) Συν. Θεοφάνους, σελ. 329.

(6) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 776.

Ἐν τῷ εὐκτήριον τοῦτο καὶ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ συνείχοντο μετὰ τῆς νέας ἐκκλησίας, ἀγνοῶ. Πρὸς ἀνατολὰς τῶν κτιρίων τούτων, ἐφύτευσε ὡς προεῖπον δένδρα ὁ Βασίλειος (1). Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν πλησίον τῶν παραλίων τειχῶν.

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

Ἐν τῇ Νέᾳ ἐκκλησίᾳ ἤγειρε καὶ ἕτερον εὐκτήριον ὁ Βασίλειος, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου μάρτυρος Κλήμεντος. Ἦτο φρονῶ ἐκτὸς τῆς Νέας ἐκκλησίας. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ἐναπέθεσαν πολλῶν μαρτύρων ἱερά λείψανα (2).

Ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου πρὸ ὀλίγου μνημονευθέντων, « κατέρχονται τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος » καὶ ἐκνεύοντες δεξιᾷ κατέρχονται πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς νέας » μεγάλης ἐκκλησίας », εἰκάζω, ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη μετὰ τῶν περικειμένων εὐκτηρίων, ἰδρύθη ἐν τῷ τόπῳ ὀρθῶς σημειουμένῳ ἐν τῷ τοπογραφικῷ χάρτη.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Φάρου καὶ μικρὸν ἀπέχον τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου, σώζεται τὴν σήμερον ἐπίμηκες κτίριον πρὸ πολλοῦ ἀκατοίκητον, ἐκ λευκῶν λελαξευμένων λίθων μέχρι τῆς ὀροφῆς συγκείμενον. Ὅπισθεν τοῦ κτιρίου, σώζονται δωμάτια τινὰ θολωτὰ, τῶν ὁποίων μέρος κατηδάφισαν οἱ ἐδῶ τὸ πάλαι κατοικήσαντες. Τὸ ἔδαφος τῶν ὑπογείων εἶναι ἐστρωμένον μετὰ πετρῶν πάχους 10 δακτύλων. Τὸ ἐπίμηκες τοῦτο κτίριον, εἶναι πάντῃ διάφορον τῶν περικειμένων Ὀθωμανικῶν κτιρίων. Παρὰ τὴν νότιον αὐτοῦ πλευρὰν, εἶναι τόπος ὑπαιθρος. Ἐδῶ πρὸ ὀλίγου, ἀνωρύχθησαν τρεῖς μεγάλοι μαρμάρινοι κίονες τεθραυσμένοι μετὰ τῶν κιονοκράνων, ἔργα προφανῶς Βυζαντινά. Τὸν Ἑλληνα κτήτορα τῆς οἰκίας ταύτης, ποθοῦντα ἰν' ἀνασκάψῃ ἅπαν τὸ γῆπεδον, ἐκώλυσαν οἱ περιοικοῦντες Ὀθωμανοί.

Κατὰ τινὰ παράδοσιν κοινὴν παρὰ τοῖς γείτοσιν, ὁ Σουλτὰν

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 328. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 249.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 330. Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 240.

Ἄχμετ ὁ ἐγείρας τὸ ὁμώνυμον αὐτοῦ τέμενος παρὰ τὸν ἱππόδρομον τῷ 1610^ω, ἐδώρησε τὴν οἰκίαν ταύτην, τῷ ἀρχιευνοῦχῳ αὐτοῦ ἐδῶ τότε κατοικήσαντι. Πλὴν τῆς Νέας ἐκκλησίας καὶ τῶν περικειμένων εὐκτηρίων ἀνωτέρω μνημονευθέντων, οὐδὲν ἄλλο κτίριον μνημονεύεται ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Φρονῶ ὅτι ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, ἠγέρθη ἡ λαμπρὰ αὕτη ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἐκόσμησε μετὰ παντοίων μαρμάρων καὶ κιόνων Βασίλειος ὁ Μακεδών. Πρὸς τούτοις, ἡ οἰκία αὕτη παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ὁθωμανῶν τῶν ἀποστρεφόμενων τὰ λίθινα οἰκοδομήματα, ἐκτίσθη ἅπασα ὡς προεῖπον ἐκ λίθων λευκῶν ἐναρμονίως εἰργασμένων. Πιθανὸν ἐκ τῶν ἐρείπειων τῆς νέας ἐκκλησίας καὶ τῶν πλησίον εὐκτηρίων αὐτῆς, ἠγειρε τὴν οἰκίαν ταύτην ὁ ἀρχιευνοῦχος τοῦ Σουλτάν Ἄχμετ. Πρὸς τούτοις, οἱ τρεῖς μέγιστοι μαρμάρινοι κίονες, εἶναι παμμεγέθους κτιρίου λείψανα.

Ταῦτα ἐπικυροῦσιν ὅσα πλειστάκις ἀνέφερον ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, ὅτι σώζονται ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ περικλείστων κηπαρίων τῶν Ὁθωμανῶν, πλεῖστα λείψανα τῶν παλατίων, τεκμήρια ἀναμφήριστα τῶν ἡμετέρων ἀνακτορικῶν ἰδρυμάτων. Πρὸς τούτοις ὡς ἀνωτέρω ἀνέμνησα, ἐντὸς τῶν πυκνῶν τούτων συνοικιῶν, ὑπὸ σκολιῶν καὶ στενῶν δρομίσκων διακεκομμένων, δυσχερῆς καὶ πολλάκις σφαλερὰ εἶναι πᾶσα τῶν πάλαι κτιρίων κατὰταξις.

ΠΑΛΑΤΙΟΝ ΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Τὸ παλάτιον τοῦτο σαφῶς περιγράφει ἡ λογία Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (1), « Ἡ δὲ πορφύρα οἰκημὰ τί ἐστὶν κατὰ τὰ ἀνάκτορα » ἐξ αὐτῆς τῆς βάσεως μέχρι τῆς ὀρόφου κινήσεως διὰ τετρα- » γώνου συμπληρούμενον σχήματος, ἐκεῖθεν δὲ εἰς πυραμίδα » ἀποτελευτῶν, ἀφορῶν μὲν ὡς πρὸς θάλατταν πρὸς τὸν λιμένα, » οὐπερ οἱ πέτρινοι βόες καὶ λέοντες, διὰ μαρμάρων δὲ τότε

(1) Τόμ. Α'. σελ. 334.

» ἔδαφος κατέστρωτο καὶ οἱ τοῖχοι περιεστέλλοντο, οὐ τῶν τυ-
» χόντων, οὐδὲ τῶν ἄλλων ὅποσοι εὐποριστότεροι τῶν τιμιω-
» τέρων λίθων εἰσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀπὸ Ῥώμης, οἱ ἀνέκαθεν βα-
» σιλεῖς ἐπεσύραντο. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ λίθος, τὸ ὄλον εἰπεῖν
» πορφυροῦς δι' ὄλου καὶ οἶον στίγματά τινα ψαμμοειδῆ λευκὰ
» αὐτῷ περιτρέχουσιν, ἐκ τουτωνὶ τῶν λίθων, οἶμαι πορφύραν
» τὸ οἶκημα οἱ ἀνέκαθεν ὠνόμασαν.» Ἦτο ἀφιερωμένον ταῖς
τικτούσαις τῶν βασιλίδων. « Πορφύραν τοῦτο ἀνέκαθεν ὀνομά-
» ζουσι, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν Πορφυρογεννήτων ὄνομα εἰς τὴν οἰ-
» κουμένην διέδραμε » (1). Ἡ Πορφύρα οὕτω λέγεται « διὰ τὸ
» τὴν δεσποιναν ἔκπαλαι διανέμειν τὸ ὄξυ ταῖς ἀρχόντισσαις
» κατὰ τῶν Βρουμαλίων καιρόν » (2). Ὁ Καντακουζηνός (3) λα-
λῶν περὶ τῆς εισόδου τοῦ νέου Ἀνδρονίκου, λέγει ὅτι « ἐπανῆ-
» κεν αὐθις εἰς τὰ βασιλεια καὶ ἐν τοῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου
» οἴκοις τῶν βασιλέων, ἠύλισατο ἐγγύς ». Καὶ πάλιν, « βασι-
» λεὺς δὲ ἄχρι τῆς Πορφυρογεννήτου οἰκίας προελθὼν, πρῶτον
» μὲν ἐκέλευε μηδένα χωρεῖν κατὰ τῶν βασιλείων » (4).

Τῷ 1354^ο, οἱ ἐχθροὶ εἰσελθόντες ἐν τῷ παλατίῳ, διήρπασαν
τὴν ὄπλοθήκην ἐν τῷ νεωρίῳ τοῦ Βουκολέοντος, καὶ ὁ Ἀνδρόνι-
νικὸς ὁ νεώτερος, « ἀναθαρσῆσας ἤδη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὰ βασιλεια
» ἐχώρει καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου οἰκίαν ἐλθὼν, ἠύλι-
» σατο ἐκεῖ » (5). Ἀγνοῦμεν διατί κατέλυσεν ἐν τῷ παλατίῳ
τούτῳ καὶ οὐχὶ ἐν ἄλλοις μέρεσι. Πιθανὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ-
τον, τὰ ἄλλα παλάτια τοσάκις ἐν προγενεστέροις χρόνοις μνη-
μονευόμενα, ἦσαν ἢ ἐρειπωμένα ἢ πάντῃ πρὸς κατοικίαν ἀκα-

(1) Κωδινός Κουροπαλάτης, σελ. 302. « Τῆς δὲ δεσποίνης πρὸς τὸ τεκεῖν ἐλθούσης
» ὠκονομήθη μὲν ἡ πορφύρα καὶ εὐτρεπίσθη πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς γεννήσεως ». Ν.
Χωνιάτης, σελ. 219. « Ἐν τῇ πορφύρᾳ ἐν ἣ ἔγεννήθη ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 27.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 147. *Porphyrogenitum autem non in purpura sed
in domo que Porphyra dicitur natum appello.* Luitprandi Antapodosis, Βιβ.
Α'. Τμῆμα Γ'.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 305. Τόμ. Β'. σελ. 290.

(4) Ι. Καντακουζηνός, Τόμ. Β'. σελ. 607. « Πορφύραν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνον τὸν οἰ-
» κίσκον ». Κ. Μανασσῆς, στίχ. 4470.

(5) Ι. Καντακουζηνός, Τόμ. Γ'. σελ. 290.

τάλληλα. Περὶ τῶν κακουργημάτων διαπραχθέντων ἐν τῷ παλατίῳ τούτῳ, θαυμασίαν περιγραφὴν δίδει ὁ κλεινὸς Βυζάντιος (1).

Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου, διερχομένου τὸν ἀνακτορικὸν χώρον, ἐφάνησαν ὑπόγεια καὶ στερρὰ θεμέλια Βυζαντινὰ, ἀνήκοντα πιθανὸν εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο, διότι ἄλλο τοιοῦτον κτίριον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δὲν μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παλατίου (2). Τὰ πλεῖστα τῶν ἐρειπίων τούτων κατηδάφισαν οἱ σκαφεῖς τοῦ σιδηροδρόμου· ἐπὶ τῶν ὀλίγων εἰσέτι σωζομένων, ἤγειρον οἰκίας οἱ Ὀθωμανοί. Σώζονται εἰσέτι παρὰ τὸν σιδηροῦν δρόμον, ὑπόγειά τινα.

ΤΟ ΠΕΝΤΑΚΟΥΒΟΥΚΛΟΝ

Τὸ κτίριον τοῦτο τρίκλιнос μέγιστος, κείμενον παρὰ τοὺς περιδρόμους τοῦ Μαρκιανοῦ, ἦτο ἔργον τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (3). « Παντοίου κάλλους καὶ ὠραιότητος τὰ πρωτεῖα ἠνέγκατο ». Ἐν τῷ τρικλίῳ τούτῳ ἦτο ἰδρυμένον τὸ εὐκτῆριον τοῦ Ἁγίου Παύλου. « Τῆς αὐτῆς δε χειρὸς καὶ γνώμης ἔργον (ἦτοι τοῦ Βασιλείου) καὶ ὁ κατὰ τοὺς Μαρκιανούς περιδρόμους » μέγιστος τρίκλιнос καὶ πεντακούβουκλον λεγόμενον. »

Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς δοχῆς τῆς Ἑλγας, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος (4), ὅτι « πάλιν γέγονεν ἕτερον κλητώριον ἐν τῷ πεντακουβούκλῳ τοῦ Ἁγίου Παύλου ».

Ἐν τῷ Πεντακουβούκλῳ, πλὴν τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Παύλου, μνημονεύεται καὶ ἕτερον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας.

Ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους, ὁ συγγραφεὺς ἱστορῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο ἰδρυθέντα (5), λέγει: « ἐν οἷς » τό τε τοῦ ἱεροκήρυκος Παύλου σεπτὸν τυγχάνει εὐκτῆριον.

(1) Κ/πολις, Τόμ. Α'. σελ. 206.

(2) Κατὰ τὸν Λουΐτπράνδον, τὸν οἶκον τοῦτον ἤγειρε Κωνσταντῖνος ὁ μέγας. Antapodosis, Βιβ. Α'. Τμῆμα Ζ'.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 335.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 598.

(5) Σελ. 147, 331, 335.

» Τούτου γὰρ τὸ ἔδαφος ἄργυρον ἔχει τοὺς κύκλους τῶν μαρ-
» μάρων ἐμπερικλείοντα καὶ πολυτελεία καὶ κάλλει, τῶν ἄλ-
» λων κατ' οὐδὲν ὁράται λειπόμενον. » Μετὰ τοῦ εὐκτηρίου
τούτου συνήνωται τὸ εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἴδρυμα
Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

Ἐν τῷ Πεντακουβούκλῳ ἐτελεύτησεν Ἀλέξιος ὁ Κομνη-
νός (1) μετακομισθεὶς ἤδη νοσῶν ἐν αὐτῷ.

Δὲν γνωρίζω ἂν τὰ ἀκόλουθα εἶναι περὶ τούτου τοῦ εὐκτη-
ρίου τοῦ Ἁγίου Παύλου (2), « Τὸν δὲ τετράκογχον τοῦ Ἁγίου
» εἰκονίσματα διάφορα ἐξετύπωσεν . . . πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀπὸ χρυ-
» σοῦ σχήματα καὶ εἰκονίσματα ἐξέθετο ».

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ

Τὸ εὐκτήριον τοῦτο ἦτο ἐν τῷ Πεντακουβούκλῳ, πλησίον
τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ἦτο ἴδρυμα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, υἱοῦ Βα-
σιλείου τοῦ Μακεδόνοσ (3). Τὸ κτίριον τοῦτο ὡς καὶ τοῦ Ἁγίου
Παύλου συνυπῆρχον ἐν τῷ Πεντακουβούκλῳ· « Τὸ περικαλλές
» εὐκτήριον τοῦ αἰθεροδρόμου Παύλου, ᾧ καὶ τὸ τῆς μάρτυ-
» ρος Βαρβάρας συνήνωται, τὸ ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου Λέοντος
» ἰδρυθέν » (4).

Ἐκ τῶν ἄνω λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου, δὲν μανθάνομεν
ἂν τὰ κτίρια ταῦτα ἦσαν ἐντὸς τοῦ παλατίου καλουμένου Πεν-
τακούβουκλον ἢ ἐκτὸς αὐτοῦ. Περὶ τοῦ Πεντακουβούκλου τού-
του, ὀλίγιστα ἰστόρησαν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.

ΔΙΑΒΑΤΙΚΑ Η ΠΕΡΙΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ

Εἶπον ἄνωτέρω ὅτι σώζονται μέρη τινὰ τοῦ ἀνακτορικοῦ τεί-

(1) Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 205.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 540.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 335.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 335.

χους, καλούμενα τὸ πάλαι διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ ἢ περιδρομοὶ τοῦ Μαρκιανοῦ. Οὕτως ἐκαλοῦντο τ' ἀνακτορικὰ τείχη τὰ διήκοντα ἀπὸ τῶν Σκύλων μέχρι τῆς Καρέας πύλης καὶ τῆς παραλίας, συνενούμενα μετὰ τῶν παραλίων τειχῶν. Ἀπὸ τῶν Σκύλων καὶ τῶν διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, ἀπήρχοντο οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. « Οἱ δεσπότες . . . διέρχονται διὰ τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν σκύλων καὶ τῶν ἔξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου » (1). Φρονῶ ὅτι ἀντὶ « τῶν ἔξω διαβατικῶν », γραπτέον « τῶν ἄνω διαβατικῶν ». Τὰ μέχρι τοῦδε εὐτυχῶς ἰστάμενα τμήματα δεξιόθεν τῆς ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου ἐξόδου τοῦ σιδηροδρόμου, μᾶς ἐδίδαξαν τίνα ἦσαν τὰ τοσάκις ἀναφερόμενα διαβατικὰ ἢ οἱ περιδρομοὶ τοῦ Μαρκιανοῦ. Σπανίως μνημονεύονται ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἀναφέρονται ἐκκλησίαι τινὲς ἰδρυθεῖσαι παρὰ τὰ τείχη ταῦτα, πιθανὸν ἀντικρὺ τοῦ Πεντακουβούκλου.

Ἐν τῇ ἄκρᾳ τῶν ἐδῶ ἀνακτορικῶν τειχῶν, ἔκειτο καὶ ὁ πύργος καλούμενος τὸ Βύκινον ἢ Βούκινον. Ἐκ τῶν ἡμετέρων συγγραφέων ἀδύνατον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ κατεδαφισθέντος. Ὁμοίως καὶ τὸ καλούμενον Κεντηνάριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐτόξευε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, Ἀνδρόνικος ὁ τύραννος (1185).

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

« Ἀπέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου » (2).
« Ἀνίστανται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου . . . διέρχονται
» διὰ τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
» καὶ τῶν σκύλων καὶ τῶν ἔξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ
» ἀπέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέ-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 122. Λαβάρτ, σελ. 215.

(2) Κ. Κορφυρ. Τόμ. Τόμ. Α'. σελ. 122.

» τρου ». Τοῦ ναοῦ τούτου ἐρείπια οὐδέποτε ἀνεῦρον. Ἐκειτο ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, παρὰ τὰ τείχη.

Ἐν τῇ ἄκρᾳ τῶν Μαρκιανῶν περιδρόμων, ἴδρυσε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (1) ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, ὡς ἀκροπύργιον (2).

Τὸ καλούμενον ἀκροπύργιον, ἢ παράλιος ἄκρα τῶν διαβατικῶν τοῦ Μαρκιανοῦ, εἶναι σήμερον παλαιὸς Ὀθωμανικὸς πύργος, διὰ πολλὰ ἔτη χρησιμεύων ὡς φάρος. Τῶν ἄνω μνημονευομένων εὐκτηρίων ἵχνος σήμερον δὲν σώζεται. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ φάρου τούτου, ἴστανται ἀψίδες τινὲς τῆς κατοικίας τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, πρὶν βασιλεύσῃ. Πρὸς νότον τῆς οἰκίας ταύτης ἐπὶ τοῦ παραλίου τείχους, ἀναφαίνονται κίονες μέγιστοι καὶ κιονόκρανα Βυζαντινὰ, ἀρχαίων κτιρίων λείψανα, ἐρριμμένα ἐν τῇ θαλάσῃ. Ταῦτα ἀτυχῶς ὁσημέραι ἐξαφανίζονται.

ΕΥΚΤΗΡΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Μνημονεύεται κατὰ τὸ ἄκρον τῶν περιδρόμων τοῦ Μαρκιανοῦ εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Μετὰ τοῦ εὐκτηρίου τούτου συνείχετο καὶ τὸ εὐκτήριον τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ (3).

Ἐκ τῶν ἄνω λόγων, ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν ποῦ ἔκειντο τὰ ἄνω μνημονευόμενα κτίρια. Ἴχνη ἢ λείψανα αὐτῶν οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ εὔρω, καίτοι ἅπαντα ἐπιμελῶς πολλάκις ἐρευνήσας. Ἄνω τῶν δύο τούτων εὐκτηρίων ὑπέρκειται τῆς Θεομήτορος ὁ ναός. « καὶ ὁ τῆς Θεομήτορος αὐθις ὑπέρκειται » (4). Τὰ εὐκτήρια ταῦτα, εἰκάζω ὅτι ἦσαν ἐντὸς τοῦ παλατίου.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 331.

(2) Ὁ Γύλλιος, Βιβ. Β'. Κεφ. ΙΓ', λέγει ὅτι δὲν ἐσώζοντο τῶν ἁγίων τούτων οἱ ναοί.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 330. Γ. Κεδρηγός, Τόμ. Β'. σελ. 240.

(4) Συν. Θεοφάνους, σελ. 331.

ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΚΑΛΥΠΑ

Ἡ μονὴ αὕτη εὕρισκομένη ἐν τῷ παλατίῳ, ἅπαξ μνημονεύεται. « Περὶ ὠρίσεν αὐτὸν Ἀλέξανδρος ἐν τῇ μονῇ τοῦ παλατίου » τῇ λεγομένῃ Καλυπᾶ » (1).

Ἄγνωστος ἐπίσης εἶναι καὶ ἑτέρα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἀναφερομένη. « Ἐν τῇ μονῇ τοῦ παλατίου ἢ ἐπώνυμον Καμπᾶ » (2). Πολλὰ σημειώσεις τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν εἶναι ἀσαφεῖς. Ταύτας τὰς μονὰς οὐδέποτε μνημονεύει ὁ Πορφυρογέννητος. Εἰκάζω ἐκ τούτου ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐν καιρῷ αὐτοῦ.

Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ παλατίου δύσκολον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν τόπους τινὰς ἅπαξ μόνον μνημονευομένους, ἄνευ οὐδεμιᾶς σημειώσεως γειτνιαζόντος γνωστοῦ κτιρίου. Παράδειγμα ἔστωσαν, « ὁ κοχλιὸς τῆς Ἀγίας Χριστίνης », καὶ « μέχρι τοῦ καταβάσιου τῆς Ἀγίας Χριστίνης » (3). Μνημονεύεται καὶ γέφυρα, ἡ ὁποία εἰκάζω ὅτι ἦτο πρὸς τὸ καταβάσιον τοῦ Βουκολέοντος, πρὸ τῆς Ἀγίας Χριστίνης. « Καὶ ἴστανται εἰς τὴν πόδωσιν τῆς » γεφύρας κονιστώριον » — « οἱ δὲ πατρίκιοι ἴστανται εἰς τὴν » τράπεζαν τῆς γεφύρας » (4). Ἡ γέφυρα αὕτη πιθανὸν ἠγέρθη ἐπὶ χαράδρας τινός, πρὸς εὐκολίαν τῶν διαβατῶν. Οὐδεὶς ἄλλος μνημονεύει τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Χριστίνης. Πιθανὸν ἦτο ἀγίασμα.

Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι (5) ἀπηρίθμησε πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς, ἐγεγείσας ἐν Βυζαντίῳ καὶ τοῖς περιχώροις, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἀλώσεως. Ταύτας ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Δουκαγγίου, ἐπιλεγομένου ἢ Χριστιανικῆ Κωνσταντινούπολις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιῶν τούτων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς συγγράμμασιν εἶναι περίπου 370. Ὅλοι ὅμως δὲν ἐσώζοντο μέχρι

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 717. Ἐν σελ. 873, καλεῖται ἡ μονὴ αὕτη, « Καλυπτᾶς ».

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 379.

(3) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 214.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 215.

(5) Μελετίου Γεωγραφία Παλαιὰ καὶ Νέα. Ἐν Βενετία 1807. Τόμ. Γ'. σελ. 71.

τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀλώσεως. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εὐκτηρίων μνημονευομένων ἐν τοῖς περίξ ἰδρύμασι καὶ τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ κυρίως ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, τινὲς δὲν κατεγράφησαν ἐν τοῖς ἄνω συγγράμμασι τοῦ Δουκαγγίου καὶ Μελετίου. Δὲν εἶχον οἱ συγγραφεῖς οὗτοι κυρίως ὁ Δουκάγγιος, χειραγωγὸν ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ τὸν Πορφυρογέννητον (1). Πρὸς τούτοις, τὰ ποικίλα συγγράμματα τῶν Σταυροφόρων, τὰ πλεῖστα ἄγνωστα τότε, καὶ ἡ περιγραφή τῶν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐκκλησίαις ἁγίων λειψάνων κομισθέντων εἰς Εὐρώπην, ἐφώτισαν ἡμᾶς περὶ πασῶν τῶν τότε ἡμετέρων ἐκκλησιῶν (2). Ἀφήρεσαν οἱ Σταυροφόροι ἐκ τῶν ναῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν ἀνακτόρων, ὅτε μὲν προφανῶς ὅτε δὲ λάθρα, τὰ ἐλεφάντινα, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ ἐπικαλύμματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, παντοῖα ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰς κεκοσμημένας θήκας τῶν λειψάνων. Τούτων τὰ πλεῖστα ἐκομίσθησαν εἰς Βενετίαν. Πάμπολλα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐν τῇ πυρκαϊᾷ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῷ 1231^ο. Ἔτερα, φυλαττόμενα ἐν τῷ βασιλικῷ θησαυροφυλακίῳ τῆς Γαλλίας, ἀπώλεσθησαν ἐν ταῖς πολιτικαῖς ταραχαῖς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Ταῦτα ἀνέμνησα, διότι κατ' ἐμὲ, ἡ σύλησις τῶν ἀνακτορικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τῶν βασιλικῶν ἰδρυμάτων, πιθανὸν παρεκίνησε τοὺς ἡμετέρους βασιλεῖς ἵνα παραιτήσωσι τ' ἀνάκτορα ταῦτα τῆς ἀκροπόλεως, καὶ καταλύσωσιν ἐν τῷ ὑψηλῷ τῶν Βλαχερνῶν παλατίῳ. Πρὸς τούτοις, γνωστὸν εἶναι ἐξ ὅλων τῶν πολυγράφων Σταυροφόρων, ὅτι οἱ Φράγκοι ἡγεμόνες καθ' ὅλην τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείαν αὐτῶν, κατέλυον οὐχὶ ἐν τῷ πολυῦμνῆτῳ Χρυσοτρικλίνῳ καὶ τῇ Μανύρᾳ, ἀλλ' ἐν τῷ Βουκολέοντι καὶ τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν. Τὸ παλάτιον τοῦτο τοῦ Βουκολέοντος, ἴδρυμα τὸ πλεῖστον καὶ

(1) Ἐν ταῖς μετέπειτα γενομέναις ἐκδόσεσι τοῦ Μελετίου, ἠδύναντο πολλὰ νὰ προσθέσωσιν οἱ ἐκδόται ἐκ τῶν Βυζαντινῶν συγγραμμάτων, κοινῶν τότε ἀλλ' ἄγνωστων τῷ Δουκαγγίῳ.

(2) Les Dépouilles Religieuses enlevées à Constantinople au XIII, par les Latins. Par le comte Riant. Paris, 1875.

ὀχύρωμα κυρίως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, σπανίως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μνημονεύεται. Περὶ δὲ τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἐτέρων συγγραφέων ἱστορουμένων, οὐδὲν ἄξιον λόγου συνέγραψαν οἱ ξένοι τῶν Σταυροφόρων συγγραφεῖς.

Ἐρχομαι τώρα ν' ἀπαριθμήσω τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ εὐκτήρια, τὰς ὁποίας ἤδη ἐμνημόνευσα, καὶ τῶν ὁποίων τὴν θέσιν ἐν τοῖς περίξ ἰδρύμασι καὶ τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, προσεπάθησα νὰ κατατάξω ἐν τῇ οικείᾳ αὐτῶν θέσει. Ἐκ τούτων ὄλων ἀτυχῶς τὴν σήμερον, μόνη ἡ Ἁγία Σοφία διεσώθη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΚΑΙ ΕΥΚΤΗΡΙΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΕΡΙΞ ΙΔΡΥΜΑΣΙ

1. Ὁ Ἅγιος Στέφανος, παρὰ τῷ καθίσματι τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου.
2. Εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Θεοτόκου ἐν τῷ πρωτοθύρῳ, ἤτοι ἐν τοῖς μαγγάνοις τοῦ ἵπποδρόμου (1).
3. Ἡ Ἁγία Σοφία.
4. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆρ ἢ τὸ βαπτιστήριον, πλησίον τοῦ ὠρολογίου τῆς Ἁγίας Σοφίας (2).
5. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀλεξίου.
6. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου.
7. Εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Ἐλένης. Ἀμφότερα ταῦτα ἦσαν ἐν τῇ βάσει τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
8. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἢ τὸ Διίππιον (3).
9. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Θεοφυλάκτου ἐν τῷ πατριαρχείῳ.

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 334. Πρὸς καὶ τὰ ἀνωτέρω περὶ τοῦ ἵπποδρόμου γραφόμενα, σελ. 47.

(2) « Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐκκλησία, εἰς τὸ ὠρολόγιον, πλησίον τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 83. S. Ioannis Baptistae, aedem ad Horologium, haud procul ab aede Sophianae. Δουκάγγιος, σελ. 102.

(3) « Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐκκλησία εἰς τὸ Μίλιον ἢ Διίππειον ». Μετ' ὀλίγον λέγει ὁ συγγραφεὺς, « Τοῦ Θεολόγου εὐκτήριον, κτισθὲν ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδ. εἰς αὐτὴν τὴν εἴσοδον τῆς λεγομένης Μονοθύρου ». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 83. Πλανᾶται φρονῶ ὁ Δουκάγγιος γράφων, S. Phocae aedem in Milio, loco nuncupato Dihippio. Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἐν ὁσίοις Φωκᾶ, σελ. 133. Οὐδέποτε μνημο-

10. Ἡ Θεοτόκος τῶν Χαλκοπρατείων, ἔχουσα δύο εὐκτήρια ἐκατέρωθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος (1).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΚΑΙ ΕΥΚΤΗΡΙΑ ΕΝ Τῷ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚῷ ΧΩΡῷ

1. Εὐκτήριον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου, ἐν τῇ βορειανατολικῇ καμάρα τοῦ Χρυσοτρικλίνου.
2. Ἡ Παναγία τοῦ Φάρου (2).
3. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.
4. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου.
5. Εὐκτήριον τῆς Ἀγίας Ἄννης, παρὰ τὸ βεστιάριον τῆς Αὐγούστης (3).
6. Ναὸς τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης
7. Ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, κείμενος πρὸς νότον τοῦ σκεπαστοῦ ἵπποδρόμου.
8. Εὐκτήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος.
9. Ὁ Βαπτιστῆρ, καλούμενος ἐνίοτε καὶ οἱ Σταυροί.
10. Εὐκτήριον ἀνώνυμον, ἐν τῷ καθίσματι τοῦ ἀσκεπάστου ἵπποδρόμου, ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μόνου μνημονευόμενον.
11. Ὁ ναὸς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐν τῇ Χαλκῇ.
12. Ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, πλησιον τῆς Χαλκῆς καὶ τῶν Σχολῶν (4).

νεύεται τὸ Δεῖπνιον ὡς ναὸς τοῦ Ἀγίου Φωκᾶ. Ταῦτα ἐπλάνησαν καὶ τὸν Μελέτιον γράφοντα, «Φωκᾶ μάρτ. ἐν τῷ Δεῖπνείῳ». Τόμ. Γ'. σελ. 89. Τῇ 9ῃ Μαρτίου, μνημονεῖται ὁ Συναξαριστῆς μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Φωκᾶ, κείμενον ἐν τόπῳ ἀγνώστῳ.

(1) «Ὁπου ἦτο ἡ συναγωγή τῶν Ἑβραίων». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 75.

(2) «Τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Φάρῳ, πλησίον τοῦ μεγάλου παλατίου». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 78. *Deiparae Phari, aedes sacra exiitit in majori Palatio Constantinopolitano*. Δουκάγγιος, σελ. 95.

(3) «Ἄννης κατὰ τὸν Αὐγούστιανόν κοιτῶνα» Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 91. *S. Annae oratorium in Magno Palatio*. Δουκάγγιος, σελ. 144.

(4) «Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ Τρικόγχῳ». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 82. *SS. Apostolorum in Τρικόγχῳ*. Δουκάγγιος, σελ. 111.

13. Ναός τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, παρὰ τὰ διαβατικὰ τῶν ἀγίων μ', πρὸς βορρᾶν τῆς μυστικῆς φιάλης.
14. Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου, παρὰ τὸ Κονσιστῶριον καὶ τὸ Ὡάτον.
15. Εὐκτήριον τῆς Θεοτόκου, ἐν τῷ Ἀετῷ.
16. Εὐκτήριον τῆς Θεοτόκου, ἐν τοῖς πυραμοειδέσι κατοικητηρίοις.
17. Εὐκτήριον τῆς Θεοτόκου, ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Βουκολέοντος, ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων συγγραφέων ἀναφερόμενον(1).
18. Νέα ἐκκλησία, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ ἰδρυθεῖσα.
19. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου.
20. Εὐκτήριον Μιχαήλ τοῦ Ἀρχαγγέλου (2).
21. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, ἐντὸς τῆς Νέας ἐκκλησίας.
22. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἰδρυμα τοῦ Βασιλείου.
23. Εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἰδρυμα Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Ἀμφότερα ταῦτα ἦσαν ἐν τῷ Πεντακουβούκλῳ.
24. Εὐκτήριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, παρὰ τοῖς διαβατικοῖς τοῦ Μαρκιανοῦ (3). Πλησίον τούτου, ἦτο καὶ τὸ
25. Εὐκτήριον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ.
26. Καλυπᾶς, μονὴ τοῦ παλατίου (4).
27. Μονὴ τοῦ Καμπᾶ, ἐν τῷ παλατίῳ.
28. Ἁγίας Χριστίνης κοχλιὸς ἢ καταβάσιον.

Περὶ τοῦ κλήρου τοσοῦτων εὐκτηρίων καὶ ἐκκλησιῶν, ὀλίγιστα ἱστόρησαν οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς

(1) « Ὁ (ναός) πλησίον τῶν Βουκολίων ». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 78. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας. *Exuviae Sacrae, par Riant.* Κεφ. 157.

(2) « Τοῦ ἀρχαγγέλου ἐν τῷ τρικόγχῳ τοῦ παλατίου », Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 80.

(3) « Τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐν τῷ παλατίῳ, ἢ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ». Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 84. *S. Petri Apostoli templum intra Palatii septa.* Δουκάγγιος, σελ. 115.

(4) Μελετίου Γεωγραφία, Τόμ. Γ'. σελ. 92. *Calypa, Monasterium in M. Palatio.* Δουκάγγιος, σελ. 154.

οικογενείας αὐτοῦ καὶ τῶν αὐλικῶν, ἐκκλησιάζετο ἐν τῷ πλησίον ναῷ τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου. Ἐν ἐπισήμοις ἑορταῖς ἀπήρχετο εἰς Ἁγίαν Σοφίαν. Ταύτας ἐκάλουν οἱ Κωνσταντινουπολιταὶ δεσποτικὰς ἑορτάς. Πολλάκις μνημονεύεται ὁ πρωτόπαπας τοῦ παλατίου, προϊστάμενος πάντων τῶν ἱερέων, τῶν λειτουργούντων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ παλατίου.

ΛΟΥΤΡΟΝ

« Καὶ εἰσέρχεται ἡ Αὐγουστα εἰς τὸ λουτρόν ». Τὸ λουτρόν τοῦτο « τὸ κάλλιστον δὲ καὶ μέγιστον καὶ φαινότατον τῆς βασιλείας λουτρόν », ὑπέρκειται τῆς Νέας ἐκκλησίας, μέσον τοῦ Φάρου καὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης (1). Τὸ λουτρόν τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Θεοφάνην γράψαντας, ἴδρυσεν Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, φρονῶ ὅτι ἐπεσκεύασεν ἢ ἐμεγέθυνεν ὁ βασιλεὺς οὗτος, διότι λουτρόν τοιοῦτον προὔπηρχεν ἐν τῷ παλατίῳ. Ἐκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ παλατίου, μέσον τούτου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐγερθείσης Νέας ἐκκλησίας. Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἦσαν δύο φιάλαι τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων, τὰς ὁποίας κατηδάφισεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἔπαυσαν τὰ αὐτόθι τελούμενα τῶν δῆμων τούτων ὄργια. « Καὶ ἐπιθυμήσας λούσασθαι κατὰ τὸ ἐν » τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον, καὶ εἰσελθὼν ἀποπνίγεται » ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μιχαὴλ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ. » Ἄδηλον ποῦ ἔκειτο τὸ λουτρόν τοῦτο, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπνίγη Ρωμανὸς ὁ Ἀργυρὸς καθ' ὑποβολὴν τῆς Ζωῆς (2).

Μνημονεύεται ἐν τῷ βίῳ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ἕτερον λουτρόν, « ὑπολαβὼν αὐτὸν ἀνταρσίαν μελετᾶν, ἐς τὸ τοῦ παλατίου λουτρόν Πιθήκειον δεσμεῖ » (3). Δὲν γνωρίζω ποῦ ἀνα-

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 336.

(2) Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 507. Μ. Γλυκᾶς, σελ. 585. Κ/πολις Βυζαντίου, Τόμ. Α'. σελ. 210.

(3) Συν. Θεοφάνους, σελ. 610. Γενεσίου βασιλείαι, σελ. 21.

φέρονται οἱ ἀκόλουθοι λόγοι, « κατὰ τὴν τοῦ βασιλικοῦ βαλα-
» νείου κάμινον » (1).

ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ ΛΟΥΤΡΟΝ

Τὸ λουτρὸν τοῦτο ἐν παρόδῳ μνημονεύει ὁ Κωδινός, ἄνευ
οὐδεμιᾶς ἐτέρας λέξεως. Ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἦτο καὶ ἐντὸς τοῦ
παλατίου.

ΛΟΥΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΕΙΟΥ

Ὁ Κωδινός (2) μνημονεύει « τὸ μέγα τοῦτο λουτρὸν τοῦ οἰκο-
» νομείου τὸ πλησιάζον εἰς τὸ τζυκανιστήριον ἔχον ἐνθήκας
» ἑπτὰ καὶ δώδεκα στοᾶς καὶ κόλυμβον εὐμεγέθη ἔνζωδον ». Τὸ
λουτρὸν τοῦτο ἐσώζετο μέχρι τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ
Φωκᾶ (963), καταλύσαντος αὐτὸ καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἐπεσκεύασε
τὴν Χαλκῆν, ἔνθα καὶ ἐτάφη (3).

ΒΑΛΝΙΑΡΙΑ

« Ὁ ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὸ σύνηθες εἰσελθὼν διὰ τῆς βαλ-
» νιαρίας » (4). « Οἱ μὲν κανδιδάτοι ἴστανται πρὸ τοῦ ἵπποδρό-
» μου μετὰ τὴν θύραν τῶν χροϊῶν τῆς Βαλνιαρίας » (5). « Καὶ
» ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς δηριγευόμενος διὰ τῆς βαλνιαρίας » (6).
Ἄσαφῆ τὴν σήμερον εἶναι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου.
Δὲν φρονῶ ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διήρχοντο διὰ τῶν
ἀποπάτων τοῦ λουτροῦ, ὡς μεταγλωττίζει ὁ Ράϊσκει.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 35. « Ἐμβληθέντος ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ λου-
τροῦ ». Γ. Κεδρηνός, Τόμ. Β'. σελ. 62.

(2) Σελ. 19.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 19.

(4) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 422.

(5) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 699.

(6) « Τὴν θύραν τῶν χροϊῶν τῆς Βαλνιαρίας », οὕτω μεταφράζει ὁ Ράϊσκει: portam
necessarium S. latrinarum balnei. Ἐν Τόμ. Β'. σελ. 822 λέγει, Χρειῶν, ne-
cessariae Latinis et χρεῖαι Graecis novis sunt latrinae.

ΟΙ ΣΤΑΥΛΟΙ

Δύσκολον ἢ νὰ μὴ εἶπω ἀδύνατον νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τῶν πολλάκις μνημονευομένων σταύλων. « Καὶ ἀπέρχεται οὐ- » τως μέχρι τοῦ σταύλου τοῦ μέρους » — « ἔξω τοῦ σταύλου » τῶν ἡμιόνων » — « ὡς πρὸς τὸν Αὐγουστιακὸν σταῦλον » — « ὁ κόσμος τοῦ σταύλου » — « Ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ἔξω- » θεν μὲν τοῦ σταύλου τῶν ἡμιόνων, εἴ » — « τὸ ἔξω τοῦ σταύ- » λου τῶν ἡμιόνων, καὶ τὴν πρώτην σχολὴν ἐξώπλισεν ὁ ὑπαρ- » χος » (1).

Μιχαὴλ ὁ Θεοφίλου, κτίζει σταῦλον τῶν ἵππων αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκόσμησε μὲ μάρμαρα καὶ ἄφθονα ὕδατα. Φρονῶ ὅτι ὁ σταῦλος οὗτος ἦτο ἐντὸς τοῦ παλατίου. Ποῦ ὅμως, οὐδὲν λέγει ὁ συγγραφεὺς (2). « Τὸν δὲ σταῦλον τὸν τρουλλωτὸν ἔκτισε Μι- » χαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου, κοσμήσας αὐτὸν διὰ μαρμάρων πο- » λυτελῶν » (3).

Ἡ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένη εἴσοδος τοῦ σταύλου (4), ἦτο εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς Μαναύρας. Πιθα- νὸν ὅτι ἐδῶ, ἐν τόπῳ μακρὰν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐρήμῳ οἰκιῶν, ἤγειρον τοὺς σταύλους οἱ βασιλεῖς.

ΔΕΞΑΜΕΝΑΙ

Τὸ παλάτιον πιθανὸν εἶχεν ἄφθονον ὕδωρ ἐκ δεξαμενῶν καὶ ὑπογείων σωλήνων. Τὰ ὕδατα τοῦ παλατίου προήρχοντο ἐκ τῆς μεγάλης δεξαμενῆς τοῦ Φιλοξένου, κειμένης πρὸς δυσμὰς τοῦ μεγάλου ἵπποδρόμου (5). Μνημονεύονται δεξαμεναὶ πρὸ τῆς Μα-

(1) Κ. Πορφυρ. Τόμ. Α'. σελ. 271, 311, 572, 583, 715.

(2) Συν. Θεοφάνους, σελ. 666, 825. Λέων ὁ Γραμματικὸς σελ. 239. Ὁ ἐν σελ. 449 μνημονευόμενος σταῦλος τῶν ἵππαρίων τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου, ἦτο ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ παλατίου.

(3) Γ. Κωδινός, σελ. 82.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 215.

(5) Καλεῖται νῦν Μπὶν μπὶρ διρέκ. Περὶ Θεοφίλου λέγει ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφά-

ναύρας, καὶ ἑτέρα μεταξὺ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ τῆς ἐκθέσεως, αἵτινες εἶχον ὕδωρ πόσιμον ἄφθονον καὶ ἰχθύς πρὸς τέρψιν καὶ ἄγραν τῶν βασιλέων. Ταύτας Ἡράκλειος ὁ βασιλεὺς ἐπλήρωσε χώματος καὶ μετέβαλεν εἰς παραδείσους φυτῶν, ἕνεκα Στεφάνου τοῦ μαθηματικοῦ, εἰπόντος ὅτι ἔμελλεν ἐξ ὕδατος ν' ἀποθάνῃ (1). Ὑδωρ ἐκ τῆς καλουμένης βασιλικῆς κινστέρνης, δὲν εἰσέρρειεν ἐν τῷ παλατίῳ, κειμένῳ ὑψηλότερον αὐτῆς.

Ἀπασαὶ αἱ κινστέρναι αὗται τοῦ παλατίου, ἐξηφανίσθησαν τὴν σήμερον. Ἡ κινστέρνα τοῦ Φιλοξένου εἶναι ἄνυδρος. Τὰ κυριώτερα ὕδατα τοῦ ἀνακτορικοῦ τούτου χώρου, προέρχονται σήμερον ἀπὸ τὴν ὑδραυλικὴν πυραμίδα, ἔναντι τοῦ ἵπποδρόμου, συγκοινωνοῦσαν μετὰ τοῦ μεγάλου ὑδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος. Περὶ τῶν κινστερνῶν τοῦ παλατίου λέγει ὁ Κεδρηνός (2), « ἐδομήσατο δὲ (ὁ Βασίλειος) καὶ τὰ ἐν Πηγαῖς παλάτια . . . » ἀνακαθάρσας καὶ τὴν ἀπογεωθεῖσαν κινστέρναν, ἣν Ἡράκλειος » ὁ βασιλεὺς προσχώσας παράδεισον φυτῶν καὶ λαχάνων εἰργάσατο ὅπερ ἐποίησε καὶ ἐν ταῖς οὐσαῖς ἐντὸς τοῦ παλατίου » τῇ τε πρὸ τῆς Μαγναύρας καὶ τῇ μεταξὺ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου καὶ τοῦ Λαυσιακοῦ ». Δὲν δυνάμεθα, ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων νὰ προσδιορίσωμεν τὴν θέσιν τῶν δεξαμενῶν τούτων, μὴ σωζομένων τὴν σήμερον.

Περιέγραψα τὰ παλάτια τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, κυρίως

νους, « τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ παλατίου τεῖχη τῶν ἀρχαίων θεμελίων οὗτος παρεκβαλὼν, καὶ πρὸς τὰ ἡλιακὰ, ἔνθα πρότερον κινστέρνης οὐσης συνέβη βασιλικὸν ἀποπνιγῆναι υἷόν, παραδείσους ἐργασάμενος » κτλ. σελ. 88.

(1) Συν. Θεοφάνους, σελ. 338. Μ. Γλυκᾶς, σελ. 550. Ὑπῆρχε τότε καθὼς καὶ τὴν σήμερον ἐπιστάτης τῶν ὑδάτων. « Βασίλειος ὁ Μαλέσης . . . τὸ τοῦ λογοθέτου τῶν ὑδάτων ὀφείκειον περιεζωσμένος ». Μ. Ἀτταλιάτης, σελ. 167. Περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Βυζαντίου, λέγει ὁ Andreossy ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πονήματι, Constantinople et le Bosphore de Thrace. Paris 1828, σελ. 385. Le système des eaux qui abreuve la capitale de l'Empire Ottoman est recommandable . . . on aura lieu de se convaincre que c'est un des plus grands travaux que les Empereurs grecs nous aient laissé.

(2) Τόμ. Β'. σελ. 241. Ι. Μαλαλᾶς, σελ. 477. Ἀπαντα τὰ περὶ κινστερνῶν τοῦ παλατίου εἶναι ἄσαφῆ.

ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἄλλοι συγγραφεῖς προγενέστεροι καὶ μεταγενέστεροι, συμπληροῦσι τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου. Τὰ ἀνευρεθέντα ἐρείπια, μεγάλως συμβάλλουσιν εἰς τακτικωτέραν κατάταξιν τοῦ ὄλου παλατίου καὶ τῶν πολλῶν διαδρόμων καὶ διαβατικῶν, διὰ τῶν ὁποίων συνεκοινωνοῦν τὰ πολλαπλᾶ ταῦτα ἰδρύματα.

Εὐτυχῶς διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ παλατίου, ἠδυνήθηεν νὰ καταμετρήσω τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος καὶ τῶν ὑψηλῶν καλουμένων παλατίων τῶν Βλαχερνῶν. Τὸ μὲν τοῦ Βουκολέοντος, ἐπίμηκες κτίριον, ἦτο μήκους Μ. 98, 28 καὶ πλάτους Μ. 17, 00. Τὸ δὲ τῶν Βλαχερνῶν, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῶν δεσμωτηρίων τοῦ Ἄνεμαῖ εἰσέτι σωζομένων, ἦτο μήκους Μ. 65, 00 καὶ πλειοτέρου πλάτους. Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι δὲν ἦσαν μέγала τὰ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ περιβόλῳ παλάτια τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων. Τοῦτο τεκμαίρεται καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κτιρίων, τρικλίνων καὶ κοιτῶνων, ἐσπαρμένων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου.

Τὰ παλάτια, κυρίως ὁ Χρυσοτρίκλινος καὶ ἡ Μαναύρα, ἦσαν θολωτὰ, ἐπικεκαλυμμένα καθὼς αἱ ἐκκλησίαι, διὰ μολύβδου. Ἄπαντα ἦσαν λίθινα. Πυρκαϊαὶ ἐντὸς τοῦ παλατίου, σπανιώτατα μνημονεύονται. Τὰ πλεῖστα τῶν κτιρίων ἦσαν μονόπατα, μεθ' ὑπογείων θολωτῶν ἐπὶ κιόνων πετρίνων ἢ μαρμαρίνων ἐπερειδόμενα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ μέχρι τοῦδε σωζόμενα, τὰ Νούμερα, ὁ Φάρος καὶ ἡ Μαναύρα.

Τὸ ἐπικλινὲς ἄπαντος τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου, καταφαίνεται ἐκ τῶν πολλῶν βαθμίδων καὶ καταιβασίων, μνημονευομένων ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κτιρίων τούτων. Ἄγνοομεν τίνες ἐκ τῶν διαδρόμων ἦσαν κατάστεγοι ἢ ὑπαίθριοι. Ἄγνοομεν τὸ μέγεθος, ὕψος, πλάτος καὶ μῆκος τῶν πολυαρίθμων κτιρίων καὶ διαδρόμων, διὰ τῶν ὁποίων συνεκοινωνοῦν τὰ ἰδρύματα ταῦτα. Ὁμολογῶ ὁμῶς, ὅτι ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐν τῷ παλατίῳ τελετῶν, μανθάνομεν πλεῖστα περὶ τῶν παλατίων τῶν ἡμετέρων βασιλέων.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ παλατίου ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, μεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, οἱ βασιλεῖς οὐδὲν ἕτερον ἐπιφανὲς κτίριον ἤγειρον· τοῦλάχιστον, οὐδὲν τοιοῦτον μνημονεύεται ἐν τῇ ἀκολούθῳ ἱστορίᾳ τοῦ κράτους.

Οἱ Βυζάντιοι μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, οἱ ἀτενίζοντες τὸν θόλον τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὰ ἐν τῷ Αὐγουστιαῶνι μεγάλα οἰκοδομήματα, ἀνεμιμνήσκοντο τὸν μεγαλουργὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ Θεόφιλον καὶ Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, τοσαῦτα κτίρια ἐγείραντας ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τῇ πόλει. Πρῶτοι οἱ Ἴταλοὶ διὰ προνομίων ἀδίκων ἐμάραιναν τὸ κράτος, κωλύοντες τὴν ναυτιλίαν τῶν Βυζαντίων ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, καὶ μόνοι κομίζοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πατρίδα αὐτῶν, πάντα τοῦ Πόντου, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα. Αἱ τελωνεακαὶ εἰσπράξεις τοῦ ἀπέναντι ἀνεξαρτήτου Γαλατᾶ, ὑπερέβαινον τὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, οἱ Ἴταλοὶ καὶ Σταυροφόροι ἐλαφυραγωγῶν ἅπαν τὸ κράτος, μεταφέροντες εἰς Ἰταλίαν τεχνουργήματα Βυζαντινὰ καὶ Ἑλληνικὰ, καὶ παντοῖα καλλιτεχνήματα εἰσέτι σωζόμενα. Ἐνεκα τοῦ τοσοῦτου μαρασμοῦ, τ' ἀνάκτορα ἔμειναν μέχρι τῆς ἀλώσεως, ὡς τὰ ἰστόρησεν ὁ Πορφυρογέννητος(1).

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν μαθηθάνομεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφόρων, κυρίως μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους τῷ 1261^ω, κατέλυον οἱ ἡμέτεροι βασιλεῖς ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν. Ἐν τούτῳ καὶ τῷ Βουκολέοντι, προκατῶκουν οἱ ξένοι βασιλεῖς καθ' ὅλην τὴν Λατινοκρατίαν. Μετὰ τὴν ἀνεγερσιν τῶν νέων τειχῶν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τὰ παλάτια ταῦτα τὰ καλούμενα Ἱερά, παρημελήθησαν. Πιθανὸν ἄλλοθι ἐκομίσθησαν τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ κοσμήματα, καὶ ἐτελοῦντο ἐν τοῖς ποικίλοις κοιτῶσι μόνον αἱ δημόσιαι ἐορταί, αἱ

(1) Les princes croisés affoiblirent extrêmement l'Empire d'Orient par la façon dont ils le conquièrent; et les Grecs, en le reprenant, ne recouvrent, pour ainsi dire, que le cadavre de l'ancien. Voyage Littéraire de la Grèce - par M. Guys. Paris 1776. Τόμ. Α'. σελ. 336.

προελεύσεις καὶ δημώδεις συνεστιάσεις τῶν αὐλικῶν μετὰ τῶν βασιλέων(1).

Ἡ κατάπτωσης τῶν παλατίων καὶ ἡ ἀναργυρία τῶν βασιλέων, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνέμνησα, ἐκώλυον πᾶσαν πολυδάπανον ἐπισκευήν. Δὲν φρονῶ ὁμως ὡς λέγει ὁ Λαβάρτ, ὅτι τὰ παλαιὰ τείχη κατηδαφίσθησαν, καὶ ἐκ τῆς ὕλης αὐτῶν ἀνηγέρθησαν τὰ νέα. Δὲν ἠδύναντο οἱ βασιλεῖς νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν ἀτάσθαλον καὶ πένητα λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τόσα ἐπιφανῆ κτίρια καὶ τοσαῦτα ἐκ μαρμάρων καὶ ποικίλων ψηφιδῶν πολυτελῆ κοσμήματα. Φρονῶ ὅτι τὰ τείχη ταῦτα, τὰ παρὰ τὸν Αὐγουστιαῖον καὶ τὰ διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ, κατηδαφίσαν οἱ Τοῦρκοι, ὅταν κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνέλεγον πανταχόθεν ὕλην διὰ τὰ πολυπληθῆ αὐτῶν τεμένη, ἐγερόντα ζῶντος τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ(2).

Ἐκ τῶν μετὰ τὴν Λατινοκρατίαν ἱστορικῶν, μανθάνομεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ παλατίου τούτου. Τὰ σταχυολογήματα ταῦτα φωτίζουν τὴν ἀσαφῆ τῶν παλατίων ἱστορίαν, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους τῷ 1261^φ.

« Τοῦ γὰρ Βέκκου τὸ χαρτοφυλακικὸν ἀξίωμα ἔχοντος (πρόνομιον δ' ἐστὶ τὸ προτροπαῖς ἐκείνου τὰς ἱερολογίας γίνεσθαι) » τῶν τὶς ἱερέων ἐκδουλεύειν καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν Φάρον ναῶ τῶν μεγάλων ἀνακτόρων νυμφίους ἱερολόγει δίχα τῆς τοῦ » χαρτοφύλακος προτροπῆς. »(3).

Διατρίβοντος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν, φαίνεται ὅτι ὁ πατριάρχης ἵνα πλησιέστερον εὐρίσκηται τοῦ βασιλέως, κατόκει τὴν μονὴν τῆς Χώρας, καὶ οὐχὶ

(1) Ὁ Ἑβραῖος Βενιαμὴν τῆς Τουδέλλης, ἐξύμνησε τὰ βασίλεια τῶν Βλαχερνῶν, τὰ ὅποια καλεῖ Bilbernae. Οὐδέποτε λαλεῖ περὶ τῶν παλατίων ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Περὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ λέγει, Il c'est fait faire dans ce Palais, un trône d'or, enrichi de Pierres pretieuses et qui est orné d'une Couronne d'or aussi, suspendue de chaines qui en sont pareillement. Voyages en Asie, par P. Bergeron, 1735, σελ. 12.

(2) Βυζαντινὰ Μελέται, σελ. 297.

(3) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α'. σελ. 225.

ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἔνθα ἐκκλησιάζοντο οἱ βασιλεῖς οἱ κατοικοῦντες τὸ ἄνω παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν (1). « Τόπος ἀναπαύσεως τοῖς περὶ τὸν Πατριάρχην ἢ τῆς χώρας » ἐτάχθη μονή ». Ὀλίγον ἀρχήτερα λέγει ὁ συγγραφεὺς, « θέ- » ρους ἦν ἀκμὴ καὶ (ὁ βασιλεὺς) κατὰ τοῦ ὠάτου μέσα καθή- » μενος ἐναιθρίαζε· συνεδριάζων δ' ἦν ἐκείνῳ καὶ πατριάρχης » ἐγγύθεν ἐκ τῆς χώρας ἔχων » (2).

Ὅτι ὁμοῦς ἐτέλουν εἰσέτι ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ τελετάς τινας, καταφαίνεται ἐκ πολλῶν λόγων τῶν συγχρόνων ιστορικῶν. Λέγει ὁ Παχυμέρης (3), « Ἡμέρα ἦν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνα- » κτόροις συνάξεως, καὶ ἡ σύναξις ἱερὰ καὶ ὅσον ἐν ἱερομονάχοις » καὶ ἄλλοις ἱερομένοις καὶ μοναχοῖς πάνδημος· παρῆν δὲ καὶ » πατριάρχης καὶ ἅπαντα σύνοδος. »

Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς (4), διηγούμενος τὰ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου λέγει, « οὔτε βασιλικαῖς ἐνέχεσθαι φροντίσι καὶ » ἀσχολίαις ἠνείχετο, οὔτε μὴν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἑορτῶν » τὰ τῆς βασιλείας ἐτέλει νόμιμα. »

Ἐπὶ τῇ στέφει Μιχαὴλ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (1290) ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, προσεκληθήσαν πάντες οἱ ἐπίσημοι πολῖται αὐλικοὶ καὶ στρατιωτικοί, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορευόμενοι Ἴταλοι, καὶ οἱ « κατὰ χρεῖαν πρε- » σβείας ἐπίδημοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ». Ἄπας ὁ χώ- ρος τοῦ Αὐγουστιαῖωνος ἐπληρώθη, καὶ μυρίαὶ ξένοι γλῶσσαι ἠκούοντο ἐν τῷ συμπεπληρωμένῳ τούτῳ χώρῳ. Μετὰ τὴν τελετὴν, οἱ προσκεκλημένοι ἀνῆλθον εἰς τὸ μέγα παλάτιον, ἔνθα ἐτελέσθη ἡ πανηγυρίς, « κατὰ τὸν Μανουηλίτην βασιλικὸν τρί- » κλινον » (5). Ἐκ τῆς πανηγύρεως ταύτης, ἀπῆλθον οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, ἔνθα συνήθως κατέλυον.

(1) Ἐκκλησίαν ἢ εὐκτήριον ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν, δὲν μνημονεύουσιν οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς.

(2) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Α. ' σελ. 405, 409.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 392.

(4) Τόμ. Α'. σελ. 565.

(5) Ἄγνοῦ τίνα τρίκλινον καλεῖ ὁ συγγραφεὺς Μανουηλίτην.

Ὁ Χρυσοτρίκλινος μνημονεύεται ἐν τινι τελετῇ γενομένῃ, ἔνθα προσεκάλεσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπισήμους πολίτας καὶ τοὺς μοναχοὺς, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐχώρουν οἱ προσκεκλημένοι, ἐξήλθον πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐκεῖ ἐλάλησεν ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος (1).

Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος εἰσελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1261^ω, ἀφίχθη « τὸ πρῶτον εἰς τὸ παρὰ τὸ ἔγγιστα τοῦ ἵππο- » δρόμου παλάτιον ». Τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, κατοικία τῶν Σταυροφόρων, ἦτο πρὸ πολλοῦ ἡμελημένον καὶ « ἦν τὸ » πλεῖστόν γε καπνοῦ καὶ κόνεως ἐμπεπλησμένον » (2). Οἱ Λατῖνοι πρὸ πολλοῦ ἐπίσθησαν ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ διατηρῶνται ἐν Βυζαντίῳ, ἀδιαφορούντων τῶν Εὐρωπαίων, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πολεμούμενοι. Ἐνεκὰ τούτου, μετεκόμιζον εἰς Εὐρώπην τὰ τιμαλφῆ τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν κοσμήματα, καὶ τῶν παλατίων τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευῆ.

Ἐνεκὰ τῆς ἐν Βλαχέρναις κατοικίας τῶν ἡμετέρων βασιλέων μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ κράτους, σπανίως μνημονεύονται τὰ παλάτια, τὰ μεγάλα καλούμενα. Ἐν αὐτοῖς ὅμως εἰσέτι ἐτελοῦντο ἑορταί τινες ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Πορφυρογεννήτου μνημονευομένων. Φύλακες ἐφύλαττον τὰ παλάτια ταῦτα, καὶ οἱ συνήθεις φρουροὶ ἠγρύπνου ἐπὶ τῶν ἐπάλληξεων τῶν πύργων.

Λέγει ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς (3) περὶ τοῦ νεωτέρου Ἀνδρόνικου, ἐλθόντος περὶ τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, « βλέ- » πων ὁ βασιλεὺς ὡς ἀμοιβαδὸν οἱ φρουροὶ τὴν νύκτα πᾶσαν πα- » ραλάττοντες οὐ παύονται φωναῖς ἀλλεπαλλήλοις, ἀλλήλους » πρὸς τὸ ἐγρηγορὸς διεγείροντες ».

Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν παλατίων καὶ τῶν περιφανῶν

(1) Γ. Παχυμέρης, Τόμ. Β'. σελ. 336. Ὁ Καντακουζηνός, Τόμ. Β'. σελ. 542, καλεῖ τὸν πύργον ἔνθα ἐθανατώθη ὁ Ἀπόκαυρος, « τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βα- » σίλεια ». Ὁ πύργος οὗτος εἶναι ὁ κοινῶς καλούμενος *Τεκφούρ σερὰϊ*, πρὸς βορρᾶν τῆς συνοικίας καλουμένης Καλλιγαρέας.

(2) Νικ. Γρηγορᾶς, Τόμ. Α'. σελ. 87.

(3) Τόμ. Α'. σελ. 407, 408.

παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν οἰκῶν, λέγει ὁ Γρηγορᾶς (1), ὅτι σύγ-
χυσις μεγίστη ἐπεκράτει ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐνδύμασι τῶν πολι-
τῶν, φορούντων καλύπτρας ὅτε μὲν Λατινικὰς ὅτε δὲ ὁμοίας τῶν
Μυστῶν, Τριβαλλῶν καὶ Φοινίκων, εἰσερχομένων ἐν τοῖς παλα-
τίοις μετὰ καλυπτρῶν ὁμοίων τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνδιδαιτωμένων.

Περὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου λέγει ὁ Γύλλιος· Οἱ πρὸ τῆς ἀλώ-
σεως συγγράψαντες, συχνάκις λαλοῦσι περὶ τοῦ Χρυσοτρικλί-
νου· τότε ἅπαντες οἱ Κωνσταντινουπολίται ἐγίνωσκον καὶ τὸ
ὄνομα καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ, νῦν δὲ οὐδεὶς γινώσκει ἢ φροντίζει
νὰ μάθῃ (2).

Περὶ τῶν παλατίων λέγει ὁ Γρηγορᾶς, « ἤδη δ' ἐπήει τοῦτο
» συνάγειν τελευτέρα τῆ γνώσει κακ τῶν βασιλείων καὶ πε-
» ριλᾶμπρων οἰκῶν ἐκείνων καθαιρουμένων μικροῦ τῶν ὅλων
» καὶ εἰς ἀπόπατον καὶ κοπρῶνα καθισταμένων, οἷς παριέναι
» ξυμβαίνει. παραπλησίως δ' αὖ κακ τῶν πατριαρχικῶν ἐθῶν
» καὶ πρᾶγματων, καὶ αὐτῶν γε τῶν μεγίστων καὶ περιφανῶν
» οἰκιῶν, αἱ δὴ κράτιστος κόσμος ὁμοῦ καὶ ὀχύρωμα τοῦ μεγί-
» στοῦ νεῶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ὑπῆρχον . . . πάντων γὰρ ἐπί-
» σης φθορὰ καὶ κατάλυσις κατωρχήσατο. »

Ὁ Παχυμέρης (3) μνημονεύει τὴν πτώσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ
τρικλίνου, ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (1283-1320), τὸν
ὁποῖον οὐδεὶς πλέον ἀνήγειρε. « Κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν τρίκλι-
» νον, ὃν ὁ νέος Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο . . . ὃς τῷ χρόνῳ πα-
» ρεγκλιθεὶς ἐπὶ θάτερα, νότου βιαίου πνεύσαντος ὕστερον κατα-
» πίπτει, ὡς μηδὲ εἰ ἦν οἶκος ἐκεῖσε πάλαι καὶ τοῖς ἰδοῦσι γνω-
» ρίζεσθαι. » Διηγοῦνται καὶ οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοὶ, πλεῖστα περὶ
τῶν παλατίων, ἀλλὰ ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὰ τότε προσφιλῆ
τῶν Βλαχερνῶν παλάτια.

Τ Ε Λ Ο Σ

(1) Τόμ. Α'. σελ. 567.

(2) Β:6. Β'. Κεφ. ΚΔ'.

(3) Τόμ. Β'. σελ. 145.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Οἱ προκλινεῖς ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὴν σελίδα, ἔνθα κυρίως περιγράφεται τὸ ζητούμενο ἐδάφιον.

Ἄγαρῆνοὶ τοῦ Πραιτωρίου	332
Ἄγαλμα τῆς Εὐδοξίας 95. Ἐπιγραφαὶ	97. 99
Ἄγιας Ἀναστασίας ἐκκλησία	246
Ἄγιας Ἄννης εὐκτήριον	205. 319
Ἄγιας Βαρβάρης εὐκτήριον	312. 313. 320
Ἄγιας Εἰρήνης ναὸς	56. 102
Ἄγιας Ἐλένης εὐκτήριον, ἐν τῷ ἀνδριάντι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου	108. 318
Ἄγιας Σοφίας ναὸς	66. 233. 241. 318
Ἄγιας Τριάδος τῆς Δάφνης ναὸς	215. 254. 264. 319
Ἄγιας Χριστίνης εὐκτήριον	279. 280. 316. 320
Ἅγιος Αὐξέντιος	153
Ἅγιου Βασιλείου ναὸς	188. 319
Ἅγιου Δημητρίου ναὸς	135. 218. 319
Ἅγιου Θεοδώρου εὐκτήριον 167. 169. 181. 184. 263. 319	
Ἅγιου Θεοφυλάκτου εὐκτήριον ἐν τῷ πατριαρχείῳ 81. 82. 83. 318	
Ἅγιου Ἰωάννου ναὸς ἢ τὸ Δίππιον	115. 318
Ἅγιου Ἰωάννου ναὸς ἐν τῷ παλατίῳ	198. 320
Ἅγιου Ἰωάννου ναὸς ἢ ὁ Βαπτιστῆρ	112. 319
Ἅγιου Κλήμεντος εὐκτήριον	308. 309. 320
Ἅγιου Κωνσταντίνου εὐκτήριον ἐν τῷ ἀνδριάντι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	107. 108. 122. 125. 318
Ἅγιου Παύλου εὐκτήριον	313. 320
Ἅγιου Πέτρου ναὸς παρὰ τὰ διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ 27. 314	
Ἅγιου Στεφάνου ναὸς ἐν τῇ Δάφνῃ	207. 209. 210. 227. 263. 264. 274. 319

Ἁγίου Στεφάνου ναὸς ἐν τῷ καθίσματι	46.	51.	73.	318
Ἁγιον φρέαρ ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ	89.	91.	111.	243. 270
Ἁγίων Ἀποστόλων ναὸς	228.	267.	271	
Ἁγίων Ἀποστόλων ναὸς ἐν τῇ Χαλκῇ	259.	319		
Ἁγίων Βασιλείου καὶ Γρηγορίου κίονες ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ	92			
Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου ναὸς 36. 43. 124. 127 Ἴππο- δρομος αὐτῶν.	59.	186.	252,	259
Ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων ναὸς	195			
Ἁγγλοι περισκᾶπτουσι τὰς βᾶσεις τῶν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ κίωνων.	41			
Ἁετὸς	299			
Ἁθύρας Ἁγίας Σοφίας	125			
Αἰτιάματα κατὰ τῶν Βυζαντίων	19			
Ἄκ μπουγιούκ μαχαλεσῆ	139			
Ἄκουσθήτορες φύλακες τοῦ παλατίου	230.	231		
Ἄκρόπολις 17. 18. Ὅρια αὐτῆς	28.	29		
Ἄκροπύργιον	315			
Ἄλειπτά	270			
Ἄλεξίου ἐκθρονισμὸς	35			
Ἄλέξιος ὁ Κομνηνὸς	313			
Ἄλεξίου ναὸς.	99.	117		
Ἄλιτῆ μιναρελί	65			
Ἄμαλφηνοὶ ἔμποροι	31.	32		
Ἄμεριμνῆ, πρέσβεις τοῦ	182.	286		
Ἄναδενδράριον	238.	289.	294	
Ἄνατολικὴ πύλη τῆς Ἁγίας Σοφίας	87.	91.	243	
Ἄννα ἡ Κομνηνῆ	253.	304.	310	
Ἄνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος	252.	330		
Ἄνδρόνικος ὁ τύραννος	129.	313		
Ἄνεμᾶ, δεσμοτῆρια τοῦ.	143			
Ἄνηθᾶς	114.	294		
Ἄνθῆμιος ἀρχιτέκτων	68			
Ἄντιμίνσιον	276			
Ἄντῶννος Ρῶσος μοναχὸς	83			
Ἄξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ	273			
Ἄποκόμβια ἴδ. Ἐπικόμβια				
Ἄραϊά	226.	228		

Ἄργυροπράται	236. 267. 290
Ἄρειου θάνατος	77
Ἄρετῶν παλάτια	17
Ἄριστα σοκαγῆ	139. 145. 148. 149. 176. 252
Ἄριστήριον	25. 145. 184. 185
Ἄριστητήριον	26. 145. 148. 253
Ἄριστητήριον τοῦ Χρυσοτρικλίνου	176
Ἄσηκηρεῖα	200
Ἄσυλον	114
Αὐγουσταιῶν 64. 72. 94. Πλάτος καὶ μῆκος αὐτοῦ	95. 101. 117. 119. 127. 268. 328
Αὐγούστης στέψιμον	214. 227. 229. 275. 280
Αὐτοκρατορικὴ Ἱατρικὴ σχολή	35
Ἄφαμείας παλάτια	17
Ἄχηρ καπησῆ	129
Ἄχιλλέως λουτρόν	120. 121. 247
Ἄχμεδ πασᾶ μεστίζηδι	208
Ἄψις	192
Βαλδουῖνος	32
Βαλνιαρία	322
Βανδούρης	14. 22. 50. 115
Βαπτιστῆρ ἐν τῷ παλατίῳ	112. 216. 264
Βαραγγιωτίσσης, Θεοτόκος τῆς	87
Βαράγγοι 143. Φύλακες τῶν ἐθ' ἀκκουβίτων	231
Βασίλειος ὁ Μακεδῶν	85. 137. 151. 177. 191. 307
Βέκκος	327
Βελισάριος	62. 127. 240
Βενετοὶ ἔμποροι	50
Βεστήτορες	263. 265
Βεστιάριον τῆς Αὐγούστης	204. 205
Βεστιάριον τοῦ Καριανοῦ	199. 201
Βεστιάριον ἐν τῇ Μαναύρᾳ	283. 285
Βεστιαρῖται	292
Βεστιοπράται	236. 267
Βιβλιοθῆκαι ἐν ταῖς μοναῖς	, 209
Βιβλιοθήκη τοῦ παλατίου	203. 209

Βιλλαρδουϊνος	302
Βιλλέλμος Τύριος	302
Βλαχερνῶν ναὸς	274
Βλαχερνῶν παλάτια 8. 20. 28. 56. 165. 245. 302. 317.	325
Βουκολέοντος εὐκτήριον	303. 320
Βουκολέοντος καταβᾶσιον	306
Βουκολέοντος λιμὴν 24. 161. 302. 303 .	311
Βουκολέοντος παλάτιον 28. 137. 152. Ἐτυμολογία	
αὐτοῦ	160. 301 . 317. 325
Βουκολέοντος ὑπόγεια	10. 24
Βούλγαροι	232. 267
Βουλευτήριον ἴδ. Σύγκλητος.	
Βουονδελμόντης 45. 48. 49. 53. 55. 56. 73. 105. 133.	304
Βρουμάλιον	146. 311
Βύκινον	314
Βυσβέκιος	21
Γενικὸν ταμεῖον	200
Γενιτζάρων μουσεῖον	42. 43
Γενουήνσιοι ἔμποροι 31. Καταλύουσιν ἐν Γαλατᾷ 32.	35. 39
Γερμανοὶ σταυροφόροι	31
Γέφυρα	316
Γεώργιος ὁ μοναχὸς	160
<i>Γιαλὴ κιδσκ</i>	29
Γίββων	22
<i>Γγιοὺλ χαρὲ καψησὴ</i>	27. 129
<i>Γγιοὺν γκιορμεῖ</i>	217
Γλυκᾶς Μιχαήλ	142
Γοτθικὴ γλῶσσα	231
Γοτθικὸν	230. 231
Γότθοι	230
Γουστεῖον	72. 101
Γρηγορᾶς Ν.	133. 144. 328. 329
Γύλλιος Π. 12. 20. 45. 51. 52. 54. 55. 56. 104. 105. 133.	330
Γυρολίμνη, πύλη τῶν Βλαχερνῶν	240
Δαλμάται	292
<i>Δάρ-ἐλ-φουροὺν</i>	65. 72. 85. 97

Δέλφαξ	156. 195. 219. 261
Δέλφιξ	157
Δένδρον χρυσοῦν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	169
Δεξαμεναὶ	323
Δεσμωτήρια 143. 152. 160. 218. Ἡ Χαλκῆ	244
Δημάρχου προαγωγή	214
Δῆμοι 42. 109. 123. 230. 267. 268. 271. 273	
Δικιτάριοι τοῦ Φάρου	154. 185
Διακονίσεως εὐκτήριον	98
Διαλαλία τῶν βασιλέων ἐν τῇ Μαναύρα	282
Διαβατικά τοῦ Ἀγίου Νικολάου	88
Διαβατικά τῶν Ἀγίων μ' 153. 170. 171. 186. 195. 198. 206. 284	
Διαβατικά τοῦ Αὐγουστέως	193. 206
Διαβατικά τοῦ Ἀχιλλέως 117. 118. 144. 245. 247. 249. 267. 292	
Διαβατικά τοῦ Ἀγίου Στεφάνου	212. 250. 276
Διαβατικά τοῦ Κυρίου	224. 279
Διαβατικά τοῦ Μαρκιανοῦ 11. 26. 28. 29. 130. 310. 313. 327	
Διδὰν γιολοὺν	46. 109
Διδασκαλεῖον ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	93
Διίππιον	115. 119
Δικιόνιον	233
Διπανῖται	271
Δομοὺν δαμὶ	156
Δουκᾶγγιος 14. 21. 55. 114. 115. 315	
Δούλιον	145. 177
Ἐβδομαδάριοι	179
Ἐθνικοὶ	235
Εἰδικὸν ἴδ. Θησαυροφυλάκιον.	
Ἐκκλησία τοῦ ἵπποδρόμου	249
Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου 223. 246. 284. 291. 320	
Ἐκκλησία τῆς Παναχράντου	184
Ἐκκλησίαι ἐν τῷ μεγάλῳ ἵπποδρόμῳ	49
Ἐκκλησίαι ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ	519
Ἐκκλησίαι ἐν τοῖς πέριξ ἰδρύμασι	518
Ἐλγα τῆς Ρωσίας 177. 181. 237. 253. 259. 312	
Ἐλευθέριος	74

Ἐλευθερίου παλάτια	17
Ἐμμανουὴλ ὁ Κομνηνός	34
Ἐορτὴ τῆς ἱα' Μαΐου	192
Ἐξάερον	193. 271
Ἐπίμηκες κτίριον	309
Ἐπικόμβια	73. 187. 192. 270
Ἐπταπύργιον	18
Ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων	139
Ἐρείπια τοῦ Βουκολέοντος.	157
Ἐρείπια τῆς Μαναύρας	155
Ἐρείπια τοῦ Φάρου	149
Ἐρρίκου Δανδύλου τάφος ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ.	55
Ἐρως	170. 197. 214. 279
Εὐκτήριον τῆς Δάφνης	216
Εὐκτήριον ἀνώνυμον ἐν τῷ καθίσματι τοῦ ἀσκεπάστου ἱπ- ποδρόμου	250. 319
Εὐριπος ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ	56
<i>Zeirēmp Soulatār tζamiṭ</i>	113. 120
Ζευξίππου, λουτρόν τοῦ 58. 60. 67. Ἀνδριάντες ἐν αὐτῷ 68. 78. 109. 118. 119. 123. 124. 127. Φυ- λακὴ	143. 208. 249
Ζωναρᾶς	79
Ζωοδόχος πηγὴ	304
Ζώσιμος	77. 203
Ζωστὴ πατρικία	197
Ἠγούμενοι τῶν μοναστηρίων	232
Ἠλιακὸς ἐν τοῖς ἰθ' ἀκκουβίτοις	278
Ἠλιακὸς τῆς Μαναύρας	284
Ἠλιακὸς παρὰ τὴν πύλην τῶν Σκύλων	260
Ἠλιακὸς ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	166. 170. 183. 184
Ἠλιοῦ Θεσβίτου εὐκτήριον	255. 305. 308. 309. 320
Ἠμικύκλιον τῶν Σκύλων	258
Ἠραίου παλάτια	17
Ἠρακλέους ἀνδριάς	56
Θάλαμος τῆς Αὐγούστης	179
Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς	84

Θεοδοσίου στήλη	107
Θεοδώρα σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ	60. 61. 240
Θεομήτορος ὁ ναὸς	315
Θεοτόκου εὐκτήριον ἐν τοῖς μαγγάνοις τοῦ ἵπποδρόμου 47. 250. 318	
Θεοτόκου εὐκτήριον ἐν τοῖς πυραμοειδέσι κατοικητηρίοις	300
Θεόφιλος 80. Ἐπάνοδος αὐτοῦ 126. 174. 194. 196. 202. 256. 286	
Θεόφοβος ὁ Πέρσης	160
Θερμάστρα	216. 250
Θετταλὸς τρίκλιнос ἐν τῷ πατριαρχείῳ	79
Θεοφανὼ χήρα τοῦ Ρωμανοῦ	302
Θηριομαχίαι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ	41
Θησαυροφυλάκιον	199. 200. 287
Θησαυροφυλάκια τῶν Σουλτάνων	25
Θόλος ὀκτακίονιος	234. 266
Θόλος τῆς Χαλκῆς	267
Θυμελικά παίγνια	147. 231. 255
Θύρα ξυλίνη ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	87
Θυρωρεῖον τοῦ Κουροπαλάτου	186
Θωμαίτης τρίκλιнос.	79. 116
Ἰατρεῖον	267
Ἰγνάτιος πατριάρχης	142
Ἰδιωτῶν οἰκίαι ἐν τοῖς ἀνακτόροις	138
Ἱερὰ σύνοδος	82. 83
Ἰνδοὶ	237
Ἰννοκέντιος Τρίτος	67
Ἰντζηλὴ κιδσκ	158. 197
Ἰππόδρομος 40. Ἰδρυταὶ αὐτοῦ 41. Ἀρχαῖον ἔδαφος 41. Μῆχος αὐτοῦ 43. Πλάτος 44. Στοαὶ 47. Ἐδῶλια 48. Ἀριθμὸς θεατῶν 52. Πύλαι	57
Ἰππόδρομος τοῦ παλατίου ἢ ἀσκεπάστος.	118. 134. 211. 249. 291. 295
Ἰππόδρομος τοῦ παλατίου ἢ σκεπαστὸς	249. 250
Ἴπποι τέσσαρες τοῦ ἵπποδρόμου	58
Ἴταλοὶ ἔμποροι	19. 39. 326. 328
Ἰουλιανὸς	203

Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου οἰκία	26. 75. 88. 101. 315.	Ἄνδριάς
αὐτοῦ	405. 122. 240	
Ἰουστινιανὸς ὁ Ρινότμητος		256
Ἰουστίνος ὁ Β' ἤγειρε τὸν Χρυσοτρίκλινον		166
Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης		60
Καβαλλάριος	250. 264.	263
Κάγκελλον τῆς Χαλκῆς	241. 242. 243. 245.	267
Κάθισμα τοῦ ἵπποδρόμου	46. 48. 128.	250
Καινούργιος κοιτῶν		177. 184
Καλυπᾶ, ἡ μονὴ τοῦ		316. 320
Καλλιτεχνημάτων ἀπώλεια		58
Καμελαύκιον	221. 225. 238. 290.	294
Καμηλᾶς		202. 204
Καμπᾶ, ἡ μονὴ τοῦ		316. 320
Καμπᾶ σακὰλ σοκαγῆ		139
Καμπτήρες ἢ καμπτοὶ τοῦ ἵπποδρόμου		40. 55
Κανδηλάπτει		187
Κανδιδάτοι		237
Καντακουζηνὸς Ἰωάννης	38. 133.	164
Καρά καπησῆ		129
Καρτζημάδες		203
Καστρησίακον		278
Κατάδικοι ἐν τῷ Μιλίῳ		104
Καταλάνοι		67
Κάτοπτρον λουτρὸν		322
Κεδρηνὸς	77. 108. 241. 282. 302.	304
Κεντηνάριον		314
Κίνναμος		218
Κιονοστασία		106
Κλεψύδρα		112
Κληρὸς τοῦ Πατριάρχου		266. 277
Κλητώριον	232. 253.	254
Κλιμαξ ἡ μητατωρικὴ		272
Κλουβίον ἐν τῷ καθίσματι		48
Κοιτῶν τῆς Αὐγούστης		181. 184
Κοιτῶν τῆς Δάφνης	207. 210. 211. 264.	272

Κοιτῶν ἱερὸς τοῦ βασιλέως	168. 179. 263. 272
Κοιτῶν Μάκρων	179. 185
Κοιτωνῖται	264. 295
Κολυμβήθρα	113. 120
Κονσιστώριον	212. 216. 220. 222. 266.
Κορτῖναι	235. 237. 258
Κοσμήματα τοῦ στέμματος	276
Κοχλίας ἐν τῷ καθίσματι 47. 62. 91. Ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	92
Κουβικουλάριοι	190. 264. 276
Κουβούκλειον	230. 250. 262. 277
Κωδινὸς 107. 109. 113. 141. 187. 224. 227. 235. 239. 281	
Κωδινὸς ὁ Κουροπαλάτης	73. 162. 284
Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τὰ τεῖχη	24. 78. 141
Κωνσταντῖος ὁ πατριάρχης	22. 96. 117
Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἡ ἔκθεσις 9. 90. 104. 105. 121 122. 131. 161. Κηδεῖα αὐτοῦ 230. 260. 274. 282. 293. 317	
Λαβάρτ I. 8. 20. 23. 30. 45. 71. 80. 83. 87. 127. 135. 147. 157. 303	
Λάζαρος ὁ μοναχὸς	244
Λείψανον ἀποθανόντων βασιλέων	229. 261. 317
Λεοντίου ἐπίγραμμα	70
Λέων ὁ Ἀρμένιος	182. 188. 205. 242. 258. 559
Λέων ὁ Διάκονος	241. 244
Λέων ὁ Μακέλης	109. 110
Λέων ὁ Σοφὸς	281. 313
Λουῖτπράνδος	129. 164. 172. 233
Λουτρὸν τοῦ Θεοκτίστου	201
Λουτρὸν τοῦ οἰκονομείου	322
Λουτρὸν τοῦ παλατίου	321
Λουτρὰ τῶν Πατριαρχῶν	84
Μάγγανα τοῦ ἵπποδρόμου	47. 48. 58
Μαγγανάριος	47
Μαγγάνων παλάτια	47
Μαγειρεῖον τοῦ παλατίου	187. 201
Μαγειρεῖα τῶν Σουλτάνων	25
Μάκρων ἀνδρῶν	116
Μάκρων αἵθουσα ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	168

Μαναύρα ἢ Μαγναύρα	182. 195. 198. 211. 238. 280
Δοχαὶ καὶ γάμοι ἐν αὐτῇ	287. 317. 325
Μανιχαῖος	96
Μαρκιανοῦ περιδρομοὶ, ἴδ. διαβατικὰ Μαρκιανοῦ.	
Μαρμαρωτῶν	103. 124
Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ναὸς 10. 24. Ἐρείπια αὐτοῦ 37.	38
Μεδρεσέ σοκαγῆ	116
Μεθόδιος ἀσκητῆς	194
Μελετίου Γεωγραφία	316
Μέση	109. 122. 123. 128
Μεσοκῆπιον	128. 295. 300. 307
Μεσόπατος	203. 204
Μητάτον	294. 296. 298
Μητατώριον τῆς Ἁγίας Σοφίας	88. 112
Μητατώριον τῆς Μαναύρας	90. 286. 294
Μητατώριον τοῦ Πατριαρχείου	80. 89
Μίλιον	36. 72. 99. 102. 103. 107. 116. 122. 123
Μιλιαρίσιον	102
Μίνσαι	171. 295
Μιχαὴλ ἀρχαγγέλου εὐκτήριον	308. 315. 320
Μιχαὴλ Θεοφίλου	287
Μιχαὴλ Παλαιολόγου τεῖχος	28
Πύργοι	29. 67. 82. 111. 120. 327. 328. 329
Μοῦνδος	62
Μπάμπ-ι-χουμαγιὸν	29. 74. 135
Μουσικὸς	204
Μουρτζοῦφλος	302
Μουσουλμανικὸν τέμενος	31
Λεηλασία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων	35. 37
Μουσουλμάνων τεμένη	132
Μυστήριον	191
Μυστικὴ φιάλη τοῦ Σίγματος	192. 198
Μωϋσέως ἡ ράβδος	167. 223
Νάρθηξ	308
Ναύαρχος	266
Νέα ἐκκλησία	289. 290. 305. 320

Νίκαια, στάσις τοῦ	59.	127
Νικήτας Χωνιάτης		34
Νικηφόρος Γρηγοράς		107
Νικηφόρος Πατριάρχης		82
Νικηφόρος Φωκάς	152.	244. 318. 302
Νιψηστιάρῳι		265
Νομισματοκοπεῖον Ὀθωμανικόν		25
Νούμερα 139. Δεσμωτήριον	142.	248. 251. 258
Νυμφαῖον ἐν τῷ Αὐγουσταίῳνι		77
Νύσσα	53.	56
Ξένιον	180.	222
Ξενοφῶν		17
Ξενῶν τοῦ Σαμψῶν	65.	98. 102
Ξυλόστεγα κτίρια		68
Ὁβελίσκος ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ		54
Ὁθωμανῶν κοιμητήρια		118
Ὁκτάγωνον τῆς Δάφνης	207.	212. 263. 264. 272. 278
Ὁμφάλιον ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ		269
Ὁμφάλιον πορφυροῦν τῆς Χαλκῆς		244. 252
Ὁνοπόδιον ἢ Ὀνόπους	219.	261. 263
Ὁνουφρίου Πανβινίου εἰκῶν τοῦ ἵπποδρόμου	50.	56
Ὅργανα ἐν τῇ Μαναύρᾳ	285.	287
Ὅργανα ἐν τῷ Τριπέτῳνι		175
Ὅργανάρῳι		267
Ὀψοπωλεῖον	72.	101
Π.	54.	214
Παλάτια τῆς Δάφνης		206
Παλάτια κεχωρισμένα	165.	280
Παλάτια συνεχόμενα		165
Παλάτια τοῦ Τρικόγχου		186
Παλάτια τοῦ Χρυσοτρικλίνου		165
Παλατίων κατὰπτωσις		133
Παλαιολόγου Μ. ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς Γενουηνοὺς 31. Πέμπει αὐτοὺς εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης		32
Παμμακαρίστου, ναὸς τῆς		208
Παναγία τῆς Δάφνης	215.	319

Παναγία τοῦ Φάρου	153. 181. 183. 319
Παναγίας ναὸς παρὰ τὰ διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ	27
Πάνθεον καμῖρα ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ 167. 169. 171. 185. 189 263. 295.	
Παντοκράτορος Χριστοῦ βιβλιοθήκη	209
Παπίας 131. 162. Δεύτερος	163. 197. 257. 263
Παπίας τῆς Δάφνης	163
Παπίας τῆς Μαναύρας	163. 286
Παπαρρηγόπουλος Κ.	22
Παραλία τοῦ ἀνακτορικοῦ χώρου	129
Παράλιον ὑπόγειον	160
Παρατράπεζαι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	169
Παστὸς	279
Πασχάλια	92
Πατριάρχης 125. 183. 189. 199. 210. 227. 332. 265. 268 276. Ἐκλογή αὐτοῦ ἐν τῇ Μαναύρα	283
Πατριαρχεῖον	36. 78. 82. 98. 100. 118
Πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη	80
Παχυμέρης περὶ Γενουησιῶν 32. 107. 108. 161. 252. 256. 328	
Πενθέκτη σύνοδος	208. 225
Πεντακούβουκλον	30. 209. 312. 313. 314
Πενταπύργιον	18
Περιογωγὴ τοῦ σταυροῦ τὸν Αὐγουστον μῆνα	163. 185
Περίπατος τοῦ παλατίου, ἴδ. Ἰππόδρομος σκεπαστός.	
Περίχωρος τῶν ἀνακτόρων	28
Πέρσαι	201. 247
Πέρσου πρέσβεως ὑποδοχὴ	222
Πηγαῖα παλάτια	17
Πισσαῖοι ἔμποροι	31. 32
Πιττάκια	96. 98. 109
Πλακωτὸν	72. 103. 123
Πολυέλαιος ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	169
Πομπήϊος	60. 63
Πόρτηξ τοῦ Αὐγουστέως	213. 214. 290
Πόρτηξ τοῦ Χρυσοτρικλίνου	176
Πορφύρα	30

Πορφύρας παλάτιον	310
Πούλιπτα	250. 253
Πραιπόσιτοι	183. 264. 265, 276. 277
Πραιτώριον παρὰ τὴν παραλίαν 35. Δεσμωτήριον	142. 143
Προδρόμου Ἰωάννου ναὸς	208
Πρόκενσος ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ	262
Προκόπιος 59.66.71.75.94.101.105.107.117.1181.51.157.240	
Πρέσβεις Μουσουλμάνοι	284
Πρέσβεων ὑποδοχὴ ἐν τῷ Κονσιστωρίῳ	222
Προσμονάριοι	270
Πρωτασηκρήτις	266
Πρωτόκτιστος ναὸς τῆς Θεοτόκου	264
Πρωτόπαπας τῆς Δάφνης	211
Πτωχοπρόδρομος	30
Πύλαι ἀνατολικαὶ τοῦ Τζουκανιστηρίου	298
Πύλαι τοῦ παλατίου	128
Πύλαι τοῦ Χρυσοτρικλίνου	168
Πύλη Ἀγίας Βαρβάρας	9. 34
Πύλαι ἀργυραῖ	168
Πύλη Ἀχῆρ καπησὴ	26. 27. 29
Πύλη γανωτῆ τοῦ Τρικόγγχου	189
Πύλη τοῦ Δημητρίου	38
Πύλη τῶν Δρουγγαρίων νῦν <i>Zirḍār</i> καπησὴ	30
Πύλη ἐλεφαντίνη	217
Πύλη ἐξάγουσα ἐκ τοῦ Λαυσιακοῦ εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τρί- κλινον	186. 255. 257
Πύλη Καρέα	10. 27. 129. 130. 135. 298. 300. 314
Πύλη τοῦ Μελετίου	120. 131. 247. 261
Πύλη μονόθυρος τοῦ εἰδικοῦ	199. 200. 248
Πύλη μονόθυρος παρὰ τὰ Νούμερα 115. 119. 131. 444. 248. 251	
Πύλη μονόθυρος ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	167. 168. 185. 248
Πύλη <i>Πασᾶ</i> καπησὴ	29
Πύλη τοῦ περάματος νῦν <i>Βαλῆκ παζᾶρ</i> καπησὴ	30
Πύλη τοῦ νεωρίου νῦν <i>Βαγτζῆ</i> καπησὴ	31
Πύλη τοῦ Πουλπίτου	221
Πύλη Ρηγία	131. 246. 261

Πύλη τῶν Σκύλων	258
Πύλη τοῦ Σπαθαρικίου	194. 224
Πύλη χρυσῆ	123
Πυλωροὶ τοῦ παλατίου	248
Πυλῶνες ἀντίπεπτοι	171
Πυλῶνες ἐλεφάντινοι τοῦ Κονιστωρίου	222
Πυραμοειδῆ κατοικητήρια	300
Ράϊσκη ὑπομνηματιστῆς τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου	134
Ράχης (spina) τοῦ ἵπποδρόμου	53
Ρήγιον νῦν <i>Κιουτζούκ τζεχμετζέ</i>	246
Ρωμανὸς Λακαπηνὸς	142
Σαλαδῖνος	302
Σάλτζενβεργ	114. 136
Σαπωνισταὶ	291
Σαρακηνοὶ 153. 154. 201. 245. 253. 258. 267. 288. 293	
Σεβήρου τεῖχη	24. 69
Σέκρετα τοῦ Πατριαρχείου	80
Σέκρετον τῶν ὑπάτων	233. 237
Σεισμὸς ἐν Κυζίκῳ	108
Σενάτον, ἴδ. Σύγκλητος.	
Σέντζος θρόνος τοῦ βασιλέως	166. 249. 283
Σίγμα	190
Σιδηρόδρομος Θράκης	9
Σκαραμάγγια	290
Σκαρλάτος Βυζάντιος 22. 45. 55. 59. 71. 73. 96. 102. 112. 113. 134	
Σκεπαστὴ σκάλα	85. 260
Σκρίνια τῶν βαρβάρων	200
Σκύλα, τὰ 131. Πύλη αὐτῶν 142. 146. 186. 249. 251. 252. 257. 259. 295. 314.	
Σκυλομάγγια	257
Σπέκια	294. 295
Σολομώντειος θρόνος	285. 289. 294
Σουλτάν Ἄχμεδ τέμενος	11. 25. 44. 65. 70. 124
Στάδια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις	45
Στᾶμα	53
Σταῦλοι	323

Σταυροὶ 216, ἴδ. Βαπτιστήρ.	
Σταυροφορία τῷ 1204ῳ	318. 326
Στενάκιον τῆς Χαλκῆς	243
Στενάκιον τῆς χρυσῆς χειρὸς	271
Στεφάνωμα τοῦ βασιλέως	182. 279
Στῆλαι ἐν τῇ Χαλκῇ, τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδος	242
Στρογγύλον	234
Στύραξ	190
Συγγραφεῖς τῶν ἀνακτόρων	152. 273. 275
Συγκλητικαί	277. 278
Σύγκλητος 74. 100. 118. Θεῖσις αὐτῆς	126. 257
Συμεῶν ὁ Μεταφραστῆς	66. 99. 100
Συνεστιάσεις ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ	147
Σύνοδος ἐν Καρθαγέννῃ	79
Συνοικία Ἀκ μπιουγιούκ μαχαλεσῆ	25. 159
Σφενδόνη τοῦ ἵπποδρόμου 43. Διάμετρος	44. 57. 69. 127
Σχεδιάσματα τῶν παλατίων	147
Σχμιδ Θωμάς	46
Σχολάριος	237
Σχολή ἐν τῇ Μαναύρα	286
Σωζομενὸς	76
Σωλέα τῆς Ἀγίας Σοφίας	270
Σωτῆρος Χριστοῦ ναὸς ἐν τῇ Χαλκῇ	241. 319
Ταβλίον	263. 269
Τεῖχη τοῦ παλατίου	261
Τεῖχος κυκλώπειον	10. 24. 28
Τετρακούβουκλον	205
Τετράπλευρος χαλκοῦς κίων	55. 56. 69
Τετράσερον	190
Τζυκανιστήριον 130. Πύλη αὐτοῦ	137. 197. 250. 297
Τδπ καψησῆ	9
Τοπράκ σοκαγῆ	155
Τουρνεφόρτιος	46
Τράπεζαι ἀποκοπταί	170
Τριβουνιανὸς	60
Τριβουνάλιον	229. 255. 271. 278

Τρικάρηνος ὄφεις	54
Τρίκλινος τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων	141. 211. 227. 229. 266
Τρίκλινος τοῦ Αὐγουστέως 166. 194. 213. 264. 271. 275. 280	
Τρίκλινος Ἰουστινιανὸς 146. 147. Ἐρείπια αὐτοῦ 148. 171. 186. 187. 206. 252. Πτῶσις αὐτοῦ	330
Τρίκλινος τῶν κανδιδάτων	236. 237. 266. 294
Τρίκλινος Καριανὸς	196
Τρίκλινος Λαυσιακὸς	174. 186. 187. 193. 206
Τρίκλινος τῶν λύχνων	235. 236. 266
Τρίκλινος τῆς Μαναύρας 30. Ἴδ. Μαναύρα.	
Τρίκλινος Μαργαρίτης	196. 301
Τρίκλινος Πυξίτης	199. 202
Τρίκλινος τῶν σχολῶν	230. 233. 246. 267
Τρίκογχον	188. 189. 190. 191
Τριπέτων	168. 171. 174. 184. 200
Τροπικὴ τοῦ Λαυσιακοῦ	187. 189
Τροπικὴ τῆς μυστικῆς φιάλης	193. 199. 201
Τροῦλος	208
Τρυβλία χρυσᾶ	133. 233
Τσιμισκῆς Ἰωάννης θάπτεται ἐν τῇ Χαλκῇ 229. 241. 302. 304	
Τυμπάνεον	255
Ὑπάτιος	60. 61. 63
Ὑπηρέται ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνω	172
Ὑψώσεις τῶν τιμίων ξύλων	220
Φάρος	153. 185
Φιάλη ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ	56. 306
Φιλιππικοῦ εἰκῶν	69
Φράγχοι	267
Φραντζῆς Γ.	208
Φύλαξ ἢ σκευοφυλάκιον	111. 185. 191. 263
Φώτιος Πατριάρχης.	114. 290. 306
Φωτιστήριον	115
Χαλκῇ	108. 110. 123. 124. 126. 141. 239
Χαλκῆς, πύλαι τῆς 118. 123. 131. 142 234. 242. 290. 294	
Χαλκοῖ λέοντες	194
Χαλκοπρατείων ἢ Θεοτόκος 84.87.97.107.118.243.247.260.310	

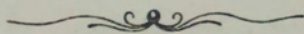
Χάμμερ	14.	22
Χαρτουλάριοι τῶν βαρβάρων		201
Χειμευτὰ ἔργα		292
Χελάνδια		161
Χερνιβόξεστα	265.	295
Χοσβαίται		223
Χριστόδωρος Αἰγύπτιος		68
Χρονικὸν Πασχάλιον		75
Χρυσῆ κλίνη καλουμένη Λύπη		228
Χρυσῆ τράπεζα ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ		169
Χρυσῆ χεὶρ	213. 248. 221.	226
Χρυσίων, κατάλυμα τῶν Σαρακηνῶν		296
Χρυσοπλύσια		200
Χρυσόστομος Ἰωάννης	80. 96.	100
Χρυσοτρίκλιнос 152. 156. 163. 165. Χρυσᾶ σκεύη 172. 184. 317 325. 329. 330.		
Χυτὸς	245.	283
Χωνιάτης Ν.	51. 58. 79. 117. 129.	244. 307
Χώρας, μονὴ τῆς		327
Χῶρος τῶν ἀνακτόρων		137
Ψάλται	291. 294.	295
ᾠάτον	224.	281
ᾠάτον ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν		225
ᾠρολόγιον	103. 111. 128. 242.	268
ᾠρολόγιον ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ	171. 175. 176. 180.	187

Ἔνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ τοπογραφικοῦ χάρτου, ἐσημείωσα
εὐκτῆριά τινα καὶ χωρία διὰ τῶν ἐπομένων ἀριθμῶν.

- 1 Εὐκτῆριον τῆς Ἁγίας Θεοτόκου ἐν τῷ πρωτοθύρῳ.
- 2 Ἅγιος Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆρ.
- 3 Ναὸς τοῦ Ἀλεξίου.
- 4 Ἀνδριάς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
- 5 Τὰ Πιττάκια.
- 6 Ἄγαλμα τῆς Εὐδοξίας.
- 7 Τὸ λουτρὸν τοῦ Ἀχιλλέως ὀπισθεν τῆς Ἁγίας Σοφίας.
- 8 Ἡ Θεοτόκος τῶν Χαλκοπρατείων.
- 9 Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἢ τὸ Δίππιον.
- 10 Ὁ Χρυσοτρίκλινος.
- 11 Ὁ Τριπέτων ἄνω τοῦ Χρυσοτρικλίνου.
- 12 Ἀριστήριον τοῦ Χρυσοτρικλίνου.
- 13 Ὁ κεινούργιος κοιτῶν.
- 14 Ὁ κοιτῶν Μάκρων.
- 15 Κοιτῶν ἱερὸς τοῦ βασιλέως.
- 16 Κοιτῶν τῆς Αὐγούστης.
- 17 Ἡ Παναγία τοῦ Φάρου.
- 18 Ὁ Ἅγιος Δημήτριος.
- 19 Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.
- 20 Θυρωρεῖον τοῦ κουροπαλάτου.
- 21 Τὸ Τρίκογχον ἢ ἡ γανωτὴ πύλη.

- 22 Τὸ Σίγμα.
- 23 Μυστικὴ φιλέη τοῦ Σίγματος.
- 24 Πύλη τοῦ Σπαθαρικίου.
- 25 Τρίκλιнос Μαργαρίτης.
- 26 Ἔρωσ.
- 27 Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.
- 28 Βεστιάριον τοῦ Καριανοῦ καὶ εἰδικὸν θησαυροφυλάκιον.
- 29 Λουτρὸν τοῦ Θεοκτίστου.
- 30 Τρίκλιнос Πυξίτης.
- 31 Μαγειρεῖον τοῦ Χρυσοτρικλίνου.
- 32 Ὁ Καμηλαῶς.
- 33 Μεσόπατος.
- 34 Εὐκτήριον τῆς Ἁγίας Ἄννης.
- 35 Βεστιάριον τῆς Αὐγούστης.
- 36 Τετρακούβουκλον.
- 37 Ναὸς τῆς Παναγίας.
- 38 Ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος.
- 39 Ὁ βαπτιστὴρ ἢ οἱ τρεῖς σταυροί.
- 40 Κάθισμα τοῦ ἀσκεπάστου ἵπποδρόμου.
- 41 Εὐκτήριον ἐν τῷ καθίσματι τοῦ ἀσκεπάστου ἵπποδρόμου.
- 42 Ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ.
- 43 Τὸ ὀκτάγωνον ἐν τῇ Δάφνῃ.
- 44 Κοιτῶν τῆς Δάφνης ἄνω τοῦ ὀκταγώνου.
- 45 Διαβατικὰ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἢ τῆς Δάφνης.
- 46 Τρίκλιнос τοῦ Αὐγουστέως.
- 47 Ἡ χρυσὴ χεὶρ.
- 48 Τὸ Ὀνοπόδιον ἢ ὁ Ὀνόπους.
- 49 Ἡ πύλη τοῦ πουλπίτου καὶ δικιόνιον.
- 50 Τὸ Κονσιστώριον.
- 51 Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου.
- 52 Τὸ Ἐξάερον.

- 53 Τρίκλιнос τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων.
- 54 Τρίκλιнос τῶν σχολῶν.
- 55 Οἱ Λύχνοι.
- 56 Τὸ Τριβουνάλιον ἢ ὁ τρίκλιнос τῶν Κανδιδάτων.
- 57 Ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.
- 58 Ἡ Χαλκῆ μετὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.
- 59 Κάγκελλον ἢ προαύλιον τῆς Χαλκῆς.
- 60 Ἡμικύκλιον τῶν Σκύλων.
- 61 Εὐκτήριον Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου.
- 62 Εὐκτήριον Μιχαήλ τοῦ Ἀρχαγγέλου.
- 63 Εὐκτήριον τοῦ Ἀγίου Πέτρου.
- 64 Τροπική.
- 65 Εὐκτήριον τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου ἐν τῷ Χρυσοτρικλίῳ.

‡

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1885

‡

Πύλη τῆς
Ἁγίας Βαρβάρας

Πύλη τοῦ Εὐγενίου

Γιαλὺ υἱοῦ

Ἐρείπια τοῦ
Ἁγίου Δημητρίου

Ἰεῖρα

Ἰατρικὸν σχολεῖον

Κυκλωπικὰ τεῖχος

Ἀνατείλαι
πύλαι

Σιδερόδρομος

Σταθμὸς Σιδερόδρομου

Δεκαεῖς
τεῖχος

Ἰστυρίον

Τεῖχος

Σιδερόδρομος

Παράλια
τεῖχος

ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.

Απ. Κ. Γεωργίου Αθήναι.

